

**JOCHS
FLORALS DE
BARCELONA
EN ...**

Publicada en el "Diari de Barcelona" el 19 de Mayo de 1900

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

Consistori dels
JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXI DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXIX

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

CARRER DE LA PORTA-FERRISSA, 18, BAIXOS

MDCCCLXXIX

324619

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

MANTENEDORS

D. Gonzalo Serraclara, *President.*

D. Damas Calvet.

D. Manel de Lasarte.

D. J. Narcís Roca.

D. Joseph Pella y Forgas.

D. Angel Guimerá.

D. Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONYA TERESA GASSET

EX - MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

D. Manel Milá y Fontanals, *President*.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. D. Miquel Victoriá Amer.

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.

» J. LLUIS PONS Y GALLARZA.

† D. JOAN CORTADA.

» Antoni de Bofarull, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President*.

† D. Joaquim Roca y Cornet. † D. M. Flotats y Comabella.

† » J. A. Llobet y Vall-llosera. » Joan Manyé y Flaquer.

† » Vicens Joaquim Bastús. » ADOLF BLANCH, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster, *President*.

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS. † D. Pau Estorch y Siqués.

» Antoni Bergnes.

» Joseph Leopold Feu.

» Lluís Cutchet.

» Manel Lasarte, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Juan Illas y Vidal, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. D. Manel Angelon.

† D. Joseph Coll y Vehí.

» Joseph Llausàs.

† D. Miquel Anton Martí.

» VÍCTOR BALAGUER, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya María Josefa Massanés de González.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Foz, *President*.

D. Terenci Thos y Codina. D. Manel Anglasell.
» Manel Milá y Fontanals. † » Joseph Subirana.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel-lentísim Senyor Governador Civil

EN REPRESENTACIÓ DE

S. A. la Sereníssima Senyora Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat. D. Gregori Amado Larrosa.
» Miquel Victoriá Amer. † » Narcís Gay.
» Antoni Camps y Fabrés. » DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Victoria Peña de Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. ADOLF BLANCH. D. Francisco Muns.
» GERONI ROSSELLÓ. » DAMÁS CALVET.
» Lluís Roca y Florejachs. » Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera. D. Silví Thos y Codina.
» Teodoro Llorente. » Eduart Vidal y Valenciano.
» Víctor Ghebhardt. † » Robert Robert, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President*.

D. Gayetá Vidal y Valenciano. † D. Robert Robert.

» F. Romaní y Puigdengolas. » Marian Fonts.

» Joaquim Sitjar y Bulcegura. » F. Maspons y Labrós, *Scri*.

REINA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *President*.

D. Jacinto Labaila.

D. FREDERICH SOLER.

» Felip Bertran.

» Francisco Maspons y Labrós.

» Felip Jascinto Sala.

» F. Miquel y Badía, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA, *President*.

† D. Eussebi Anglora.

D. Joseph Roca y Roca.

D. Joseph María Arnau.

» Francisco Miquel y Badía.

» Jascinto Verdaguer.

» Pere Rosselló, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. Salvador Mestres.

D. Joaquim Riera y Bertran.

» Ignasi Ramon Miró.

» Pere de Rosselló.

» Joseph Puiggarí.

» Joseph de Palau, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President*.

D. Miquel Victoriá Amer.

† D. Xavier Llorens y Barba.

» Joseph d' Argullol y Serra.

» Joseph de Palau y Huguet.

» Ratel Ferrer y Bigné.

» Joan Montserrat, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President*.

D. Manel Angelon.	D. Vicens Wenceslao Querol.
» Félix María Falguera.	» Fernando Sellarés de Ibora.
» Joan Montserrat y Archs.	» Joseph Coroleu, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. Antoni Camps y Fabrés.
» Lluís Roca y Florejachs.	» Joseph Coroleu.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. » JAUME COLLELL, <i>Secretari</i> .	

REINA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Antoni Camps y Fabrés.	» Pere Nanot-Renart.
† D. Joseph Coll y Vehí.	» J. Sardá y Lloret, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. FRANCESCH PELAY BRIZ, *President*.

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Celestí Barallat y Falguera.	» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Joseph Balari y Jovany.	» J. Roca y Roca, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCC LXXVI

D. Lluís Cutchet, *President*.

D. Antoni de Bofarull.	D. Enrich Claudi Girbal,
» DAMÁS CALVET.	» Joseph Roca y Roca.
» Pere de Rosselló.	» J. Blanch y Piera, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y González de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros de Olano, *President*.

D. Gonzalo Serrallera.	D. Andreu Balaguer y Merino.
» Vicens Boix.	» Joseph Blanch y Piera.
» Francisco Miquel y Badía.	» J. Riera y Bertran, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Josefina Sabater de Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. ADOLF BLANCH.	D. Joseph Coroleu.
» FREDERICH SOLER.	» Joaquim Riera y Bertran.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	» ANGEL GUIMERÀ, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Carme Cendra de Domingo.

MESTRES EN GAY SABER

- Excm. S. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
 D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
 » Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*
 » Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
 » Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
 » Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
 » Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
 » Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
 » Tomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
 » Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
 » Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
 » Angel Guimerà, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
 » Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D. ^a Isabel de Villamartin.	2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	3
» Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	1
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	3
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	4
» DAMÁS CALVET.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
» JAUME COLLELL.	3
» Marian Fonts.	1
» TOMÁS FORTEZA.	3
» Joseph Franquesa y Gomis.	1
» Martí Genis y Aguilar.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	4
» Joseph Martí Folguera.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» JOSEPH LLUIS PONS GALLARZA.	3
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Lluís Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
» FREDERICH SOLER.	4
» Silví Thos y Codina.	1
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	3
» Jascinto Verdaguer.	2

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D. ^a María Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y Pijoan.	1

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER..	2
D. Joaquim M. Bartrina.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA..	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
<i>Lo Cansoner de Miramar.</i>	1
D. Antoni Careta.	1
» JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
† D. Salvador Estrada.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Víctor Gebhart.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Joseph Ixart.	1
» Joseph Martí y Folguera.	7
» Francesch Matheu y Fornells.	1
» Apeles Mestres.	1
» Manel Milá y Fontanals.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Mateu Obrador Benassar.	1
» Narcís Oller.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere de Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	1
EXCM. SR. D. ALBERT DE QUINTANA.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluís Roca y Flórejachs	2
» GERONI ROSSELLÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
» Salvador Sanpere y Miquel.	1
» FREDERICH SOLER.	3
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	5
» Jascinto Verdager.	3
» Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D. ^a María de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá.	1
» Victoria Penya d' Amer.	2
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph de Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» DAMÁS CALVET.	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
<i>Lo Cançoner de Vilatorr.</i>	1
D. Emili Coca y Collado.	6
» JAUME COLLELL Y BALCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† D. Salvador Estrada.	1
<i>Un Fadrí de Montanya.</i>	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
† D. Guillem Forteza.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	3
» Artur Gallard.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	1
Jordi.	3
D. Manel de Lasarte.	1
» Teodoro Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	14
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
<i>Armengol de Montsech.</i>	1

D. Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere de Alcántara Penya y Nicolau.	4
» <i>Pere Pi y Parera</i>	1
» Ramon Picó y Campamar.	6
† D. Felip Pirozzini y Martí.	3
D. Félix Pizcueta.	2
» <i>Cárles Pons de Ginebreda</i>	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Isidro Reventós y Amigué.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLER.	4
E. T. de M.	2
D. Joseph Taronjé y Cortés.	2
» Terenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	10
» Pere Antoni Ventalló.	2
» Jascinto Verdaguer.	4
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» <i>Pere Ramon Vidal</i>	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Gerona.
 Excm. Diputació provincial de Tarragona.
 Excm. Diputació provincial de Lleyda.
 Excm. Diputació provincial de las Balears.
 Excm. Diputació provincial d' Alacant.
 M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
 M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletres.
 LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

- D. Francesch Domingo.
 » Joaquim Fontanals del Castillo.
 » Ignasi Fontrodona.
 » Emili Güell.
 » Francisco Mandri Dezo.
 » Fernando Puig.
 » Agustí Robert.
 » Joseph M.ª Serra.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera Pere.	Bach y Martí Joseph.
Agelet y Vidal Victor.	Badía y Saladrigas Joseph.
Aguilar Francisco de P.	Badía Enrich.
Aguiló Plácit.	Bagunyá Jaume.
Alayó Pere.	Balaguer y Merino Andréu.
Aldavert Pere.	Balaguer y Torner Andréu.
Aleu Anton de Padua.	Balari y Jovany Joseph.
Alier Bonaventura.	Barallat Celestí.
Alier y Sala Lluís.	Bartrina Joaquim M. ^a
Almirall y Vidal Joseph.	Bardera Ramon.
Alumar Evaristo.	Bas A. Ignasi.
Amat Gervasi.	Batet y Paret Joaquim.
Ambrós Marsal.	Baixerias y Rosals Joseph.
Amell Manel.	Bertran Felip.
Angelon Manel.	Bertran y Bros Pau.
Arabía y Solanas Ramon.	Blanch Joseph.
Argullol Joseph de.	Bonay Alfonso.
Arús y Arderiu Rossendo.	Bonay Frederich.
Armet y Ricart Salvador.	Bordas Frederich.
Arnet y Viver Roman.	Bosch y Puig Ivo.
Auléstia y Pijoan Antoni.	Bulbena Artur.
Aymamí Joaquim.	Bulbena Pere.

Campany y Sandiumenge Narcis.	Farnés y Flaquer Joan.
Caballé Joan.	Fasant Francisco.
Cadafalch Joaquim.	Feliu y Lloret Joseph.
Cadena Jaume.	Ferrando Rovira Ignasi.
Calafell Jaume M.	Ferrer y Codina Antoni.
Calvell Pau.	Ferrer y Vidal Joseph.
Camins Alvar M. de.	Fiter é Inglés Joseph.
Campsangles Joseph.	Flaquer Joseph.
Canyellas y Rodon Joseph.	Font Joan.
Canal Joseph.	Font Víctor.
Canals Eduart de	Font Joaquim.
Capella Bonaventura.	Formiguera Emili.
Capella Timoteu.	Forns Francisco de P.
Cardellach Cárles L.	Galf Miquel.
Careta Antoni.	Gallart Artur.
Casademunt Adriá.	Gasset Anton.
Casaramona Joan.	Gasset Joseph.
Castellet Joseph.	Gaza Alfredo.
Ceballos Ignasi de.	Gibert y Riera Eduart
Codina y Cuadras Joseph.	Gibert y Batlle Eduart.
Codina y Torner Lluís.	Girona Ignasi.
Colom y Coll Francisco.	Gispert Manel.
Coll Lluís.	Góngora Lluís.
Coll Fernando.	Grases Bonaventura.
Coroleu é Inglada Joseph.	Grau Bonaventura.
Cortada Gonzalo.	Grenzner Manel.
Cuadras Francisco.	Giralt Manel.
Cuadras y Feliu Manel.	Guardiola Joseph.
Cusachs Andreu.	Gusi Pere.
Cutchet Lluís.	Imbert Eduart.
Dalmau Jaume.	Jordá Frederich.
Danés Joseph.	Junyer y Ribera Joan.
Delás Fernando de.	Labonne Joseph.
Domenech Lluís.	Lapeira Enrich.
Domingo Francisco A.	Larratea Catalan Manel.
Doria Francisco.	Llabres Grabiél.
Duran y Bas Manel.	Llagostera Francisco.
Escubós Albert.	Llampallas Antoni.
Escudé Anton.	Llavallol Teodoro.
Espinach Anicet.	Lleó Modest.
Estalella Antoni. Pbre.	Lleonart y Llunell Joan.
Estasen Eugeni.	Lligé Joan.
Falguera Félix M.	Llorens y Riu Joseph.
Fargas y Soler Anton.	Maciá Manel.
Farnés Sebastiá.	Maciá y Pujol Eussebi.

Malagrida Miquel.	Parera Guillermo.
Maluquer y Viladot Joan.	Parés Ignasi.
Mandado Rupert.	Pascual y Casas Eusebi.
Mariezcurrera Heribert.	Pascual y Costa Joan.
Maristany Francisco de P.	Pascual y Nin Joan.
Marqués Antoni.	Pascual Perez Ildefonso.
Marqués Ramon.	Pau Francisco Manel.
Martí y Sagristá Miquel.	Pecero Manel M.
Martorell Bernardino.	Pelegri Eusebi
Martorell y Benassar Ramon.	Pella y Bofill Joseph.
Massó Antoni.	Pella y Forgas Joseph.
Matas y Burgues Francisco.	Permanyer Joan.
Matas y Burgues Miquel.	Perpinyá y Pujol Joan.
Maspons Mariano.	Perpinyá y Pujol Fernando.
Masriera y Colomer Artur.	Pers y Ramona Magí.
Masriera Frederich.	Piera Florenci.
Masriera Joseph.	Pigrau Cárles.
Matheu y Fornells Francesch.	Pirozzini Cárles.
Matheu Joaquim.	Planas Francisco.
Mestres Salvador. Pbre.	Planella Macari.
Mimó y Caba Claudi.	Ponsetí Roch.
Miquel y Badía Francisco.	Pons y Massaveu Joan.
Miquelerena Ramon de.	Porcar y Tió Manel.
Miravent Joseph.	Prats Frederich.
Mitjans Modest.	Puig y Esteve Francisco. Pbre.
Mitjans Vilajeliu Julio.	Puig y Martí Francisco.
Monnany y Lopez Ramon.	Puig y Savall Lluís.
Montserrat Joan.	Puiguriguer Jaume.
Morera Joan.	Quintana Albert de.
Morull Joseph.	Rech Cárles.
Morgades y Gili Joseph. Pbre.	Reventós Joseph.
Mundí Jaume.	Reventós Ramon.
Mundó Joan.	Ribas Gonzalo.
Muro Joseph.	Ribas y Fargas Joseph.
Mústich Ramon.	Ribot y Climent Francisco.
Nanot-Renart Pere.	Riera y Penosa Jaume.
Navarro Enrich.	Riera Francisco.
Negre Joaquim de.	Rius de Llosellas Leopold.
Novas Rosendo.	Rius y Taulet Francisco de P.
Nuri Ramon.	Rius Antoni.
Oliveras Anton.	Roca y Florejachs Lluís.
Oller y Moragas Narcís.	Roca y Roca Joseph.
Omarch Claudi.	Roca y Fiter Joseph.
Orriols Joan B.	Ros de Olano Antoni.
Paradaltas Francisco.	Rogent Elías.

Roig y Tapis Paulí.	Tobella Francisco X.
Romeu Manel.	Tolrá Joseph.
Ronquillo Francisco de P.	Torradella Manel.
Ronsart Joseph.	Torrents y Monner Antoni.
Rossell Pere.	Torrents y Torres Antoni.
Rosselló Pere de.	Tórres César August.
Sala Felip Jascinto.	Torres y Torrents Manel.
Sala y Martí Joaquim.	Torres Joseph A.
Saladrigas Rafel	Torres y Reyetó Jascinto.
Sandiumenge Magí.	Traval Angel.
Sagrera Conrat.	Trilla Agustí.
Sanchez y Merli Lluís.	Trullás Cárles.
Sans Mariano de.	Tuyet Simeon.
Santaló Pere.	Ubach y Vinyeta Jaume.
Santamaría Pere.	Urgellés de Tovar Agustí.
Santamaría Alfredo.	Urgell Jaume.
Sardá y Lloret Joan.	Valls Pau.
Sendra y Domingo Joan.	Valls y Vicens Joseph M.
Serra Ramon Andreu.	Valls Agustí.
Serra y. Pausas Joan.	Vehils Antoni.
Serra y Torruella Pere.	Ventosa Andreu.
Serra Joseph O.	Verdaguer Jacinto. Pbre.
Serraclara Gonzalo.	Verdaguer Alvar.
Serrahima Maurici.	Verdú Joseph.
Serrallés Pere.	Vidal Enrich Xavier.
Serramitjana Pere.	Vidal Juliá.
Sert Domingo.	Vidal Modest.
Sivilla y Prat Ramon.	Vidal Valenciano Eduart.
Solá y Guixa Trinitat.	Vilanova Emili.
Soler Benaprés Magí.	Vilallonga Salvador.
Sunyol Esteve.	Viader Lluís. 1
Sunyol Ramon.	Vilaseca Joseph.
Sturzenegger Jaume.	Vilumara Eussebi.
Tarrats Joan.	Vinyas Jaume.
Talet Baltasar.	Vives Pere Nolasco.
Thomas y Bigas Joseph.	Viza y Martí Joan.
Tintorer Joaquim M.	Xiró y Jordá Cárles.
Tintorer Rafel.	Vilar Santiago.
Tintoré Francisco María.	

ADJUNTS FORANS

' Gerona.

- D. Joan Baptista Ferrer.
- « Joaquim Riera y Bertran.

La Bisbal.

- D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
- » Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

- D. Salvador Busquets.
- » Joseph de Rosselló.

Palma de Mallorca.

- D. Joseph Lluís Aguiló.
- » Francesch Forteza.
- » Lluís Fuster.
- » Gabriel Maura.

Sant Celoni.

- D. Miquel Draper.

Sarreal

- D. Jaume Ramon Vidales.

ACTA DE LA FESTA

EN la ciutat de Barcelona, á la una y mitja de la tarde del dia 4, primer diumenje de Maig del any 1879, tingué lloch en la sala d'espectacles del Teatro de Santa Creu la festa solempne dels Jochs Florals, vigéssima primera de sa restauració.

Una nombrosa concurrencia omplia'l local convenientment decorat.

En lo vestibul del edifici la orquesta que generosament ve oferint cada any l'Excelentíssim Ajuntament, tocá diverses composicions ab l'acert que l'acredita.

Entrá en la sala la comitiva oficial presidida per l'Ilustre senyor Alcalde Constitucional D. Enrich de Duran, per delegació del Excel·lentíssim senyor Gobernador de la Provincia, al que seguian respectables comissions de la Excelentíssima Diputació Provincial y dels senyors Mantenedors que forman lo Consistori d'enguany.

Ocupá l'estrado presidencial entre 'ls acorts de la marxa del Rey Don Joan l'Excelentíssim Sr. Alcalde qui declará oberta la sessió.

Tot seguit lo President del Consistori, D. Gonzalo Serrallera, passá á donar lectura de son discurs (núm 1) que fou coronat en son final per una salva d'aplausos.

Llegí sa memoria (núm 2) l'infrascrit secretari, proce-

dint á continuació á l' obertura dels plechs que contenian los noms dels autors de las poesías premiadas y proclamació de sos noms en l' orde següent:

De la poesia distingida ab lo premi *d' honor y cortesia* consistent en una *Billbergia pyramidalis* y que du per titol *La gallinayre* (núm 3) resulta serne autor D. Frederich Soler y Hubert, qui, presentantse, feu present de la flor á la senyoreta donya Teresa Gasset, la qual passá incontinent ó ocupar lo silló de la presidencia, essent proclamada Reyna de la Festa entre 'ls acorts de la orquesta y l' entussiasme de la concurrencia. De la dita poesia 'n doná lectura D. Hermenegildo Goula.

Resultá esser autor de la poesia distingida ab primer accessit *L' adeu d' un soldat* (núm 4), D. Emili Coca y Collado, la que fou llegida per D. Carles Pirozzini.

Lo segon accéssit pertocá á la poesia titulada *Lo Foriador* (núm. 5) de D. Artur Gallart.

Lo tercer accéssit fou concedit al idili *De la vinya á cal Rector* (núm. 6) del mentat Sr. Coca y Collado.

Del premi de *Patria* 'n siguié guanyadora la poesia titulada *Montgrony* (núm. 7) resultant serne autor D. Joseph Franquesa y Gomis. Esta poesia fou llegida per D. Joseph Pella y Forgas.

Obtingué 'l primer accessit la composició titulada *Lo Moli de la Sal*, (núm 8) de D. Frederich Soler y d' ella 'n doná lectura D. Hermenegildo Goula.

Lo segon accéssit fou concedit á la composició que 's titula l' *Historiayre de la Patria* (núm. 9), de la que n' es autor D. Francesch Ubach y Vinyeta.

Lo tercer accéssit fou otorgat á la poesia que du per titol *Benet XIII* (núm. 10). Son autor D. Joseph Martí y Folguera.

Lo premi de la *Viola d' or y plata* l' obtingué la poesia *Lo Temps* (núm. 11), de la que n' es autor lo mencionat D. Joseph Martí Folguera, qui doná lectura de sa composició.

Lo primer accéssit lo meresqué la composició titulada

Lo nen mort (núm. 12) de D. Emili Coca y Collado, llegida per D. Joseph Pella y Forgas.

Lo segon accéssit se doná á la composició que dú per títol *Romanet á la Verge* (núm. 13). Son autor D. Emili Coca y Collado.

Premi del Excelentíssim Ajuntament de Reus, consistent en una *rosa d' or y plata*. Fou adjudicat al romans històrich *Carrasclets y Butiflers* (núm. 14) de D. Francesch Ubach y Vinyeta. Fou llegida per D. Joseph Blanch y Piera.

Un accéssit s' otorgá al romans històrich *Lo Senyor de Tarragona* (núm. 15) del que resultá serne autor D. Joseph Martí y Folguera.

Premi de l' Excelentíssima Diputació de Barcelona. No s' adjudicá.

Premi ofert per la Excelentíssima Diputació de Gerona, consistent en una *ballesta d' or*. Fou otorgat á la memoria *L' alsament de Mieres* (núm. 16) de D. Salvador Sanpere y Miquel.

Premi ofert per l' *Ateneo Barcelonés*. La *medalla de plata* se concedí al treball que dú per títol *Teatro Catalá* (núm. 17) de D. Joseph Ixart.

Premi ofert per l' *Associació catalanista d' excursions científicas*. No s' ha otorgat.

Premi ofert per la Revista catalana *La Renaixensa*. Fou concedit á la llegenda titulada *Sor Sanxa* (núm. 18) de D. Narcis Oller.

Premi ofert per alguns catalanistas consistent en un *medalló d' or*. No s' ha otorgat.

Premi ofert per l' *Associació d' excursions catalana*. No s' ha presentat cap treball obtant á dit premi.

Premi del Excelentíssim Ajuntament de Figueras. Tampoch hi ha obtat cap composició.

Premi ofert per lo Consistori consistent en un *busto en bronzo de Scheaspeare*. Fou concedit al autor de la tragedia catalana en 4 actes titulada *Joan Blancas* (núm. 19) de D. Francesch Ubach y Vinyeta.

Altres premis ofert per lo Consistori consistent en un *busto en bronzo de Dante* fou otorgat al autor de la comedia de costums en 3 actes titulada *Lo dir de la gent* (núm. 20) de la que 'n resultá autor D. Frederich Soler.

Totas las composicions llegidas meresqueren entussiasmas aplausos de la nombrosa y escullida concurrencia.

A continuació foren cremats los plechs que contenian los noms dels autors no distingits ab premi ó accessit.

Lo mantenedor D. Damás Calvet doná fi á la festa ab la lectura de la poesia titulada *Despido* (núm. 21) que aixis mateix fou molt aplaudida.

De tot lo qual tinch l' honor d' aixecarne la present acta, que jo 'l secretari del Consistori en lloch y data sobredita certifico.

EMILI VILANOVA.

Núm. 1.—DISCURS DEL SR. PRESIDENT DEL CONSISTORI
D. Gonzalo Serraclara.

Núm. 2.—MEMORIA DEL SR. SECRETARI DEL CONSISTORI
D. Emili Vilanova.

Excelentíssim Senyor

SENYORS:

Un altra volta los adjunts y mantenedors dels Jochs Florals de Barcelona tenim lo gust de trovarnos reunits per á celebrar nostra festa anyal. Dia es aquest, primer diumenge del Maig florit, que ve á trencar gratament la monotonía de la vida ordinaria. Aixís com sovint s' observa ennuolat y negrench tot lo ámbit del cel, y tantost en un dels punts del horisó, s' obra una clariana que deixa passar un raig de sol brillant é il·lumina la terra, fent ressortir sa verdor y boniquesa, aixís també entre 'ls treballs, afanys y disgustos que tan sovint omplan nostra vida, llueix algun dia mes afortunat, tal com lo d' avuy, en que tots nos sentim animats de uns mateixos sentiments, aspiracions y recorts.

Bé 'n pot estar de contenta la Mare Catalunya al véurer que sos fills no la oblidan jamay, y que no prou satisfets de rendirli constant homenatge de carinyo en l' altar de son cor, volen solemnisar aquest cult patriótic ab tota publicitat. No sembla sino que perduts ó disputats los títols originaris de la antiga nacionalitat catalana, vullgan los hereus practicar, sisquera sia simbólicament, actes de possessió que no deixin dupte de sa existencia.

En la edat mitjana, época de la forsa dominant en combinació de sutilesas jurídicas, lo Cavaller prenia possessió de son senyorí presentantse armat davant la porta del castell feudal, que li era franquejada á sa primera ordre per los guardians. Descavalcava després de rebudas las claus, y, trets aquells fora, tancava y obria la porta, ja quedantse dins com á duenyo únich y absolut, ja permetent per son sol arbitre lo pas y la permanencia. En lo pati d'honor desenvainava la espasa y la agitava á totas direccions en senyal de sa criminal jurisdicció y tot seguit se calsava y descalsava los guants, símbol de la jurisdicció civil. Pujat per fi á la torra del homenatge que dominava lo castell y 'l terme, com domina la plana un solitari xi-prer, arrencava algunas de las hervas que raquíticament se desarrollan entre los marlets, y, prenent un grapat de pols ó de terra, l'escampava en direcció dels quatre punts cardinals.

La possessió estava presa, sens contradicció de ningú. Altres temps, altrás costums.

La humanitat que may retrocedeix en lo camí de son progrés y perfeccionament, porque no sembla sino que la marxa li ha sigut trassada per una lley ineludible, ha adelantat desde llavoras alguns passos. Lo mon del segle xix més ilustrat que las generacions que l'han precedit, com l'últim hereu, es mes rich que sos passats sempre que te cuidado d'afegir al patrimoni payral, los augments producte de sos propis esforços, ha lograt substituir á la antiga rahó de la forsa, la forsa de la rahó, y lo que antany fou objecte de renyidas y sagnantas escisions, acostuma enguany á resóldrers per medi d'atentas discussions y arguments enrahonats.

Avuy, donchs, prenem nosaltres possessió sense cavall ni espasa, y nos ajuntem en amistosa lluita, per á triar d'entre las obras treballadas per los entussiastas catalanistas, aquellas dels autors mes favorecuts per las Musas, y formem d'ellas un preciós ramellet, no compost de flors d'or, d'argent ó pedrería, com potser se exigiria en los

palaus, sino de senzillas floretas, unas bosquetanas, altres en regalat jardí escullidas, perquè per sa mena revelin la modestia de nostre amor, ab son origen manifestin la puresa de nostra fé y en son delicat perfum se simbolise la intensitat de nostre entussiasme per la patria.

Flors del cor y de la inteligencia; tan agradables y mes permanentas que las ab que vesteixen los camps las rosas del mes de Maig.

Tota producció es admirable: sobre tot la que resulta del enteniment del home. Sér que en lo moment de sa creació paregué destituit de tot recurs de vida, sol, feble, indefens entre los monstres potents del període prehistòrich, y destinat á tan curta existencia com la d' una efímera. Pero sér que dintre de sí abrigava una forsa indefinida, un quid divinum, que 'l distingeix genéricament, gracias al qual s' ha fet amo de lo creat, ha sorprés casi la lley de la naturalesa física y en lo terreno intelectual ha descobert tals principis y reglas, que semblan ja verdaderas creacions. ¡Quan meravellós contemplar los resultats de la inspiració artística y meditar sobre ells! Los mes sorprenents productos de las arts útils tenen una explicació que satisfá. La naturalesa proporciona la primera materia y l' enginy del home la modifica, la apropia á un servey, la embelleix y avalora. Assombra la locomotora vomitant fum y flamas, vincle de unió entre 'ls pobles y gran palanca de la fraternitat universal; entussiasma lo senzill aparato d' un telégrafo que ab sos primíssims fils com de trenyina ha reduhit considerablement las distancias y 'ns ha obligat á conéixer é interesarnos per nostres germans de la altra part de mon, molt mes de lo que avans nos preocupavam per los compatriotas de la provincia vehina; y son d' admirar los grandiosos edificis de fabricació, hont hi formigueja un poble de obrers, que ab sas suors produheixen constantment lo bastant ab que provehir un regne. Mes, sens perjudici d' aprecio en lo que val la direcció enginyosa é intelligent de tals máquinas y artefactes, l' observador no pot despendrers de la idea del

aussili imprescindible de la naturalesa dominada y explotada; no 's poden deixar de véurer las foscas minas de carbó y de ferro, los agents químichs empleats en lo desarrollo de la electricitat, las frondosas planuras en que la rassa negra recull la nevada del cotó, ó be los numerosos remats de dócils merinos, que en son dia y sens resistencia s' ajunyeixen á donar sa llana pera que 's converteixi en la púrpura dels prínceps ó en la pana que vesteix lo pagés trevallador.

Mes ¿qui s' esplicará d' ahont y com ha vingut lo raudal de inspiració que ha dat etern nom y fama á Apeles, Miquel Angel, Rafael, Velazquez y Murillo, á Homero y Píndaro, Horaci y Virgili, al Dante, al Petrarca, al diví Cervantes, Calderon, Lope, Sheakspeare, Schil-ler, Rossini, Bellini, Meyerbeer y tants y tants altres, honra de sa terra y assombrament del mon?

Lo pensament del artista, la imaginació del poeta es un abisme sens fondo, un espay sens limits, un mar sens platjas. ¿Qui sab com baixa la inspiració y se comunica al artista? Ni ell mateix ho sab. Un desficiós desitj de compondrer, un bullir de la sang, una excitació nerviosa; pensaments encontres, estímuls no ben compresos, lluita íntima en que se entrabancan tota mena de sentiments y se posan en joch las tres facultats del ánima. La imaginació desbocada del poeta dicta... dicta, y son enteniment escriu ó parla ¿sab ell lo que fa?

La obra adelanta, lo mateix autor no 'n te consciencia complerta, fa un trevall fatigós, se sent arrastrat, gosa y pateix. La tensió va disminuhint, para de cop y ve la quietut, potser lo defalliment. La obra está acabada ¿sab ell lo que ha fet? ¿sab tota la transcendencia de las ideas per éll bonicament expressadas? Sols Deu ho sab.

Perque aixís com segons la hermosa locució de Victor Hugo «la veritat es la visita de Deu á nostra intelligencia» aixís ho es també la bellesa y la bondat; puig lo bo, lo bell y lo verdader es la trinitat sagrada que constituheix la idea de lo absolut, punt final y objectiu de tota aspira-

ció noble y generosa. Lo poeta te aquesta aspiració, y, á manera dels iniciats en las sectas doctas orientals, pot comunicarse ab lo Ser superior, font de la bellesa, y d' ell rebre-la per medi de la inspiració. Per aixó, acabada la obra lo poeta la contempla y la examina com si no fos feta d' éll, y després del entussiasme de la composició, que l' ha elevat sobre 'l mon real, ell es lo primer que gosa ab sa lectura y s' hi delecta com carinyosa mare al fer saltar sobre sa falda lo fillet de sas entranyas.

Més no á tothom li es permés gosar dels inapreciables favors de la inspiració que ha sigut divinizada per l' instint poétich de tots los pobles; sino que aquella será tant més complerta y verdadera en quant lo poeta hi posi més voluntat y se senti animat per més desitj y entussiasme. Tant es aixís, que pot darse per segur que quan en un certámen poétich han pogut recullirse obras com las premiadas en los Jochs Florals d' aquest any, las quals revelan notable inspiració en sos autors, es que no ha faltat en aqueixos y en los que ab ells han concorregut, si be ab menor sort, tota la decisió y entussiasme que requería 'l fi que de comú nos proposavam, qu' era obsequiar dignament á nostra estimada Catalunya.

Benhajan, donchs, sens excepció, tots los que han escoltat la veu de nostre cartell y no s' han desdenyat d' acudir al honrós torneig á que 'ls invitarem. Benhajan també los que, sens conrear especialment las amenas lletras, nos han aussiliat ab sos consells ó ab sa concurrencia. Tots congregats en aquest temple, dedicat per la moderna civilisació á la Musa dramática y per atzar destinat avuy á las Musas catalanas, fem un acte dels més agradables de fer: cumplir nostra obligació de bons fills y bons catalans y nostre gust y desitj de enaltir com cada hu sápigam y puga nostra comuna estimada patria, digna de mellor sort. Perqué de la reunió dels esforços y treballs de tots nosaltres, se 'n forma lo bon nom y gloria de la terra: que després se reflecta en cada particular y l' honra. Ja que no estés escrit en los fets de la historia,

que Catalunya y los regnes y comptats sos germans, dirigits per la atinada y política diplomacia dels Reys d' Aragó vinguessen á ser los dominadors de la conca del Mediterrani y de las illas sembradas en ell com paneretas de flors, qual dominació y consecuent influencia, nos hauría autorisat per á imitar lo just orgull dels fills de la ciutat eterna quan esclamaban «cives romanus sum;» al menys no permetém que degeneri lo bon lloch que ha sapigut guanyarse nostra patria en la nació espanyola y en Europa; ans be contribuim sens treva á solidar y aumentar tan llegítimas glorias, de manera que al trepitjar país estranger poguem, com fins ara, dir ab lo cap ben alt «som catalans.»

Nostra gratitut per consecuent ha de estendrer's també á tots aquells joves catalanistas que contribueixen, separats de nostra academia al renaixement que iniciaren los Jochs Florals. Las asociaciones de excursions Catalanas y Artísticas, la del Rat-Penat de Valencia, las de Girona, Sabadell, Sarriá, S. Martí y tantas otras; los particulars que ab empenyo y constancia fan treballs y publican llibres sobre materias de interés per la terra; la premsa periódica representada per diferentes publicaciones que avidament llegeixen totas las classes de nostra societat, que sosté *La Llumenera* á Nova-York y *La Aureneta* á Buenos-Ayres y que compta desd' avuy ab un diari en tota forma; los que dedican sa inspiració al teatre, ensemps mirall y exemple del poble, tots plegats forman la nissaga laboriosa que conserva lo magestuós edifici de nostra patria catalana, que los passats construiren, y lo adornan y embelleixen, fentlo digne de la admiració y estudi de propis y estranys.

Grat, molt grat ha de sernos, que en diada tan senyalada com la d' avuy poguem fraternisar entre nosaltres, deixant de banda totas las cuestiones é interessos que en la vida práctica pugan dividirnos, y que lo sacrosant nom de Catalunya sía vincle mágich de unió per tots los fills de la terra. Virtut recomenable que solsament pot compararse al amor filial, que permet celebrar ab lo cor á la ma,

net de rancúnias y preocupacions la festa de la mare, oferint l' espectacle sempre consolador de que formem tots una familia.

Un famós general cartagenés, de tots ben conegut, volent demostrar als jefes de las primeras rasses celtíberas y gregas que poblavan lo Orient de Espanya, la necessitat de la unió pera combatrer als romans, los feu veurer ab sos propis ulls quan fácil es pelar una cua de cavall arrancant crin per crin las que constitueixen llur abundant desmay, y com es impossible arrancarlos tots d' una estirada. Aixís mateix los que sospirém y trevallém per lo renaixement catalanista, ja á bon punt arribat, hem d' estar units de cor y d' aspiracions en tot lo que á Catalunya 's refereixi. Y en efecte es aixís. Los fets demostran que per are no ha fallat aquesta unió, que 'ns ha permés sostenir ab lluhiment per espay de més de vint anys la institució dels Jochs Florals, verdadera ensenya del Renaixement, conhort dels creyents, y esperansa de la patria. Essent d' esperar que ja may morirá; ver reflexo de la vida vigorosa de la nostra terra.

Lo Consistori, creu, que per fer més efectiva y práctica la recomanada unió, caldría que partint de las mateixas bases que fixaren los ilustres patricis barcelonins que, ab cel é inteligencia may prou ponderadas y agraídas, reorganisaren en 1859 la institució dels Jochs Florals, cuydés lo honorable cos d' adjunts d' estudiar los medis de donarse major cohesió y permanencia. Vint y un anys fa que un cop en cada un d' ells se ostenta al públich lo fort arbre de las lletras catalanas, conreat per esforços y trevalls que son individuals per sa naturalesa mateixa. Quant bonich no fora que s' introduís lo treball en comú, dirigintlo, per exemple, á procurar la unitat y major perfecció del idioma? Fent del cos d' adjunts una academia permanent, de reunions periódicas, que no solsament recullís una complerta biblioteca catalana, sino que además trevallés sens treva y modestament per á trovar solució á las moltas cuestions filológicas que de fet divideixen als escriptors. La necessitat

d' aixó se sent, com vulgarment se diu, en la atmósfera. Van fundantse associacions ab lo fi práctic de investigacions históricas ó estudis artístichs ó arqueològichs. En nostra festa, avans exclusivament destinada á la poesía, s' hi admeten ja obras de crítica y científicas. Los periódichs abordan en nostra llengua assumptos tégnichs. Si 's recorda los pochhs que eran anys enrera los que podían escriurer en catalá y quan difícil li era á la gran majoría fins llegirlo, se compendrá lo molt que s' ha adelantat y la obligació de no deturarse en aquest moviment d' adelante. L' idioma catalá s' ha pulit y se va popularisant fins en sa forma docta. Es una llengua viva ab totas las condiciones necesarias. Es nostra llengua, ab la que pensém, sentím y 'ns espressém de paraula ó ab escrits. Encara no es oficial... ¡Qui sab!...

Llarch temps fa que vivim en plena pascua florida. ¿Per ventura no ha de arribar la pascua granada? Bonas son las bellas flors que s' han recullit fins ara, més no renunciem á los fruyts positius y saborosos.

Sía tot en be de la terra. Son recort no ha d' abandonarnos may. Repetidament se ha dit que nostre diccionari te una paraula, de que careixen moltras altres llenguas: anyorament, paraula qu' espressa no solsament lo dolor que experimenta lo qui está ausent de la patria, sino també la persistencia del vincle que á ella 'ns uneix.

Tal dia com avuy me trovava jo en Tolosa de Fransa, bressol y origen de nostra institució, que desde sa fundació ha sigut celebrada, sens altra interrupció que la de la Revolució francesa (1790-1806). Allí los jochs florals se celebran en la anomenada Sala de Ilustres del Capitoli, adjunta á la de Clemencia Isaura. Lo rito de la festa presenta algunas variants comparat ab lo nostre. Las joyas destinadas á premis se beneeixan ab solemnitat en la Iglesia de la Verge Daurada, prop del riu, y en son altar major quedan exposadas. La vigilia del primer diumenge de Maig, la Academia se reuneix en sessió pública y se llegeixen las poesías que han sigut objecte de Mención honorífica. Al dematí del diumenge se fa la verdadera festa.

En ella vegí ab estranyesa que no hi havia premi de honor y cortesía, ni Reyna de la festa. La Reyna es per los Tolosans Clemencia Isaura, á qui dedican tots los anys un discurs de calurosos elogis. Terminat aquest, va una comissió á buscar las joyas á la Daurada, y las porta en professó solemne, mentres se llegeix la memoria del secretari y las composicions premiadas, terminant ab lo repartiment dels premis.

En l' any á que 'm refereixo (1870) s' havian presentat á concurs 764 poesías y onze travalls en prosa. De las primeras, cinch foren premiadas, y de las segonas una, repartintse tres violas, una primavera y un clavell. Entre 'ls premiats figurava una senyora, vehina de Lió.

Es de doldrer que eixa solemnitat literaria y tradicional, perdía en gran manera son carácter, per la circumstancia de haver la academia acceptat la llengua francesa, deixant de banda la provençal, qu' encara 's parla en la ciutat.

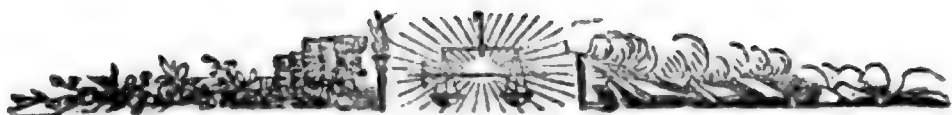
Ab tot y aixó, trovantme al mitj de aquell desfogament patriótic, que toca tan d' aprop á nostra festa, no poguí menys de eternirme y recordar los meus. No precisament á tots los espanyols á qui com germans hem de estimar, sino particular y esclusivament als catalans entre 'ls qui he nascut, he viscut y vull morir.

Allí en terra, de fet estranya, pero no de historia ni de costums, poguí recordar ma ben aymada terra, llavors llunya é inasequible, y derramar llágrimas á son recort, com lo qui s' veu privat de lo que mes ayma.

Y ¿qui en cas consemblant no hauria fet lo mateix, tractantse de nostra bella Catalunya?

Oh! Catalunya! Tos fills, ó dintre ó fora, no tenen cor mes que per tu. No hem de negar al estranger lo carinyo que com prohisme 'ns mereix; pero nostre amor verdader, nostra vida, nostres mes delicats é intensos sentiments, sians permés que 'ls dediquem á Catalunya que en son espayós circuit ve á representar per á nosaltres la familia.

Oh Mare Catalunya! Benehida sias...

SENYORS:

Poch sensible tindria d'esser qui, al dirigir la vista per aquesta sala, no 's sentís fonament conmogut. Jo que per dictar aquestas paraulas me la he representada avans en la imaginació 'm quedo gososament admirat. Prou m' havia fingit un quadro plé de llum, de color y de ricas pompas. Aquí, rodejats del honorable Cos d' Adjunts hi veyia las digníssimas Autoritats que representan al govern de la nació. Als protectors dels Jochs Florals: Excms. Ajuntament de Barcelona y Diputació de la Provincia, y confosos en veritable germandó, lo Claustre Universitari, las Corporacions científicas y literarias, la premsa, y las demás entitats que representan y senyalan per sa importancia los graus de cultura de nostra benvolguda Catalunya.

Assi baix, y per aquestas galerías, com si 'ls ulls pampalluguessin enlluernats, hi veyia entre una confusió de matisos de flors y de blondas y de sedas, un' altre confusió de rostres bells que, encisats los sentits ab tan agradós contemplament, no sabian endevinar si tan caudal de bellesas corresponia á la terra, ó si era dó que 'l cel ens enviava pera 'l cabal hermosteig d' aquesta festa.

Y veyeu com se queda enrera tota fantasía devant de la realitat. Veig lo concebut ab artifici pero ab la vida y re- lleu y la magnificencia que 'l esforços de la imaginació no bastavan á darli: Nostras dignas autoritats se troban en efecte aquí reunidas per enaltir aquest acte y donarli mes importancia. Y aquell esculliment d'hermosas damas que 'ls ulls inquiets veyan hont vulga que decantessin la mirada, planyentse de mesquins no logrant contemplar á l' hora tanta gracia y hermosura, veyculo també assí reu- nit, y prou esment he fet de sa boniquesa, que devant d' ellas, no hi cap mes ponderació d'alabansa que dir son damas de nostra terra, y callar desseguida per admirarlas, que la cortesía encara confegeix buscant la fórmula mes galana que 'ls hi puga dir lo molt que valen y lo que 's mereixen...

Y al trovarse devant de una reunió tant bellament tria- da, lo mes lleal y franch es reduhir la conversa als limits que senyala lo deber del càrrech que m' ha confiat lo Consistori, y deixar que vingan los poetas á dir manya- garias de l'*amor*, que ab tantas com se n' han ditas, sem- pre n' ixen de noves que plauhen de sentir; á cantar los fets que immortalisan la Patria, y á conmourers suaument exaltant eixa *Fe* qu' aconsola 'l cor y endolçeix la vida que sens ella seria massa trista y fatigosa de portar, y que, sossegant las anyoransas de l'ànima, li deixa veure, com á promesa d'eterna benaventuransa, mes enllá d' aqueix dossier blavós atapahit d'estrellas y lluminars, una esbalahidora riquesa de vivíssimas aureolas que irradián extenent sos círcols de claror may gosada á la infinida al- tesa del *Trono del Senyor*...

Y cercant, com los poetas, exemple de paritat en la fu- lla que cau, la gota que 's fon, la claror que s' esfuma en las tenebras y l' acabar de la nostra vida que per sem- blants termes va al no ser, girém los ulls vers los noms, que coronats ab lo símbol del recort se llegeixen en aques- tas lápidas, y enviémlosi tribut de bon afecte per més que *allá* hont gosan de la pau eterna hi arribin débilas y migradas las veus que ixen de la terra.

Perramon, Vila y Guytó, Martorell y Penya, Vidal... tots eran il·lustres, dignes fills de Catalunya, y per açó saludém avuy la distinció que sos noms lograren en vida ab aquesta piadosa y merescuda recordansa.

Ara, complert tan tristíssim deber, vaig á donarvos compte del resultat d' aquest certámen.

228 composicions han sigut presentadas; y la tría que s' ha fet cercant entre totas las que reunissin majors cualitats ha sigut trevallosa tota vegada que per un seguit abundavan las que tenint un mérit relatiu de bona versificació y conceptes poétichs, no arribavan á aquell punt de perfecció possible pera ser distingidas ab premi: debem fer constar, que 'l Consistori al donar son fallo ha fet abstracció completa de sistemas ó escolas literarias, aixís com de las ideas que 'ls autors hajan manifestat en las sevas composicions.

FLOR NATURAL.

Entre las moltas poesías que hi han concorregut afanyosas de alcansar aquest premi d' honor y cortèsia, consistent en una BILLBERGIA PIRAMIDALIS, lo Consistori per majoría lo ha otorgat á la que du per títol LA GALLINAYRE y per lema *¡Qui compra gallinas!* Dita poesia se fa recomenable per la ben acabada descripció d' una de las més populars y bonicas figuras de nostres mercats, sobre-sortint per sa fácil versificació y conservant tota la frescor d' un cuadro de costums prés del natural.

A la poesia L' ADÉU D' UN SOLDAT, també per majoría de vots se li ha concedit lo primer accéssit que se 'n fa mereixedora per sa correcta versificació, sentiment poétich y ben trovadas imatjes.

Ab segon accéssit ha sigut distingida la poesia titolada LO FORJADOR, per la bona idea que enclou. Lo consistori ha cregut digne de altre accéssit lo fresch idili DE LA VI-NYA Á CAL RECTOR per las bonas cualitats de observació que denota son autor.

Mencionant honoríficament las poesías **URSULA** per descobrirshi condicions de verdader poeta, que millor lloch haguera ocupat si en mitj de sas bellesas no s' hi notés certa difusió que la enlletxeix; **AUBADA**, que entre altres qualitats reuneix la de bona versificació; **LAÏSA**, **POMPEYA** y **LA PUBILLA DEL CASTELL**, que aixís mateix se fan recomenables per sas bonas qualitats.

ENGLANTINA D' OR.

Entre lo considerable número de composicions que obtavan á est premi lo Consistori per majoria de vots ha resolt adjudicarlo á la oda titulada **MONTGRONY**. Noble d' expressió, valenta de conceptes, l' autor descriu ab vigorós alé aquesta Covadonga Catalana y l' altiua rudesia dels fills de nostra terra.

Lo primer accéssit se ha resolt per unanimitat donarlo á la poesia titulada **LO MOLÍ DE LA SAL**. Si be tot ella respira un esperit de venjansa, es molt notable per sa forma original.

Lo segon accéssit també per unanimitat se ha concedit á la composició que 's titula **L' HISTORIAYRE DE LA PATRIA**. Distingeix aquesta poesia la novetat de son argument y major premi haguera merescut si la disposició del seu plan hagués estat més cuidada.

Lo tercer accéssit se ha otorgat á la poesia que du per titol **BENET XIII**: en ella se descriu ab concisió un personatge famós en nostra historia, á més del relleu que son autor ha sapigut donar á un dels notables episodis de la vida d' aquest personatge.

En aquest grupo se mencionan las composicions següents: **BACH DE RODA**, **VALENCIA CRISTIANA**, **JOAN SEGON**, **LO PRES DE LLEYDA**, **PER L' AMOR**, **LO PUNYAL DEL REY EN PERE** y **LO LLIT DE MORT**, per descobrir en totas ellas bonas qualitats.

VIOLA D' OR Y PLATA.

Per unanimitat se ha concedit á la poesia que du per títol **LO TEMPS**, per sa versificació nutrida y animada, y sobre tot, per la bondat é ilasió del pensament que conté.

L' accéssit primer unaniment se ha otorgat á la poesia titulada **LO NEN MORT** que 's distingeix molt per son sentiment y tendresa y correcta versificació.

Lo segon accéssit se ha acordat per majoría de vots á la composició que du per títol **ROMANSET Á LA VERGE** suau y mística alegoria de bon sabor popular.

Se ha concedit menció honorífica á las poesías **PLAN Y GETHSEMANÍ** per sas bonas cualitats.

PREMI

DEL EXCM. AJUNTAMENT DE REUS.

Entre las varias composicions que obtavan á aquest premi se ha discernit per unanimitat al romans històrich **CARRASCLETS Y BOTIFLERS** per lo acertat de las sevas descripcions y dramátich desenllás.

Un accéssit ha sigut otorgat unaniment á la poesia titulada **LO SENYOR DE TARRAGONA**, per sa forma vigorosa un tan deslluhida per certa difusió.

Se concedeix menció honorífica á la poesia titulada **LO REY BUTXI**.

ESTATUA REPRESENTANT LA TRAJEDIA

OFERTA DE LA EXCMA. DIPUTACIÓ DE BARCELONA.

Habent considerat lo Consistori de imposible calificació relativa la Tragedia **JOAN BLANCAS** y la comedia **LO DIR DE LA GENT**, ha acordat no adjudicar aquest premi y distingir á cada una d' aquellas obras ab un altre premi extraordinari.

BALLESTA D' OR.

PREMI OFERT PER LA EXMA. DIPUTACIÓ DE GERONA.

Se ha donat á la memoria L' ALSAMENT DE MIERES, per la abundor de noticias inéditas ab que esplica la derrera escena de la guerra social dels remensas á Catalunya en lo sigle xv.

UNA MEDALLA DE PLATA.

PREMI OFERT PER L' ATENEO BARCELONES.

Be que la memoria presentada no omplís completament lo tema donat, per ser de molt dificultosa realisació, y encar que l' autor no ha donada novetat á la part històrica, lo Consistori ha cregut debía otorgarli lo premi, per las bellas qualitats de crítica que conté, bon plan y esposició, y atinadas reflexions que podrian reformarse ab més análissis.

PREMI

OFERT PER L' ASSOCIACIÓ DE EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

L' únich treball presentat obtant á est premi, apesar de reunir algunas qualitats no las ha cregudas lo Consistori de prou válua pera adjudicarli lo premi.

PREMI

OFERT PER LA REVISTA CATALANA LA RENAIXENSA.

Entre los varios treballs presentats lo Consistori lo ha otorgat á la llegenda titolada SOR SANXA, plena de color y vida si be en la introducció hi manca precisió y veritat.

UN MEDALLÓ D' OR

OFERT PER ALGUNS CATALANISTAS.

Entre 'l número de composicions obtant al medalló, lo Consistori no ha trovat prou qualitats en cap d' ellas per lo que determiná deixar desert dit premi.

PREMI

OFERT PER L' ASSOCIACIÓ DE EXCURSIONS CATALANA.

No se ha presentat cap treball obtant á dit premi.

PREMI

DE LO EXCM. AJUNTAMENT DE FIGUERAS.

Tampoch se ha presentat cap composició.

Aquest es, Senyors, lo fallo que 'l Consistori de Mantenedors ha cregut convenient dictar, despres d' examinar detingudament las composicions presentadas.

FLOR NATURAL

Núm. 3.—LA GALLINAYRE, *de D. Frederich Soler y Hubert.*

Núm. 4.—L' ADEU D' UN SOLDAT, *de D. Emili Coca y Collado.*

Núm. 5.—LO FORJADOR, *de D. Artur Gallart.*

Núm. 6.—DE LA VINYA Á CA 'L RECTOR, *de Don Emili Coca y Collado.*

LA GALLINAYRE

¡Qui compra gallinas!

DE Sant Pere fins á Prades
No 'n vá un' altra al Mercadal
Ab mes bonas arracadas
Y mes ample davantal.
Ab las crestas carmesinas,
Plogui ó nevi,
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Matalots y firatayres
Diuhén que camino ab sal;
Que las flors aixecan flayres
Quan jo espolso 'l davantal.
Que per ulls tinch duas ninas
Que són mòras,
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Per mirar si 'l cor me toca
Lo jovent me diu quant cal;

Mes jo, fills, sòch una lloca
Que dels polls no fa cabal.
De gayrò las barretinas
Prou se posan,
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Lo garrot de bras qu' ensenyo
Diu que val un dineral.
¡Si jo prenguès cors á empenyo
Que 'n tindria de caudal!
Mes ni vull d' heréus las ruinas
Ni dels externs.
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Quan per vilas faig passadas
Rectò' y Batlle 'n fan cabal;
Los fadrins semblan llocadas
Voltejant, quan sò al hostal.
Fins vellets que fan tentinas
Volen serhi.
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

L' adroguer, porque l' estimi,
Diu que 'm farà vèndre' sal;
Que 'm dará, porque m' animi,
Los sèus pots y el sèu caudal,
Que 's de quatra paperinas
Plenas d' unsas.
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Perque 'l jutge roig se posa
Quan jo passo 'l sèu portal,
La jutgesa está gelosa
D' aquell vellot carcamal.
Prou ell me fa dir per vehinas
Que voldria.....
¡Tant se val!

Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Un qu' ha perdut la xaveta
Me diu sempre al Mercadal:—
—De la teva espardenyeta
Dòm la cinta per dogal.—
Creu que al cor se 'm fan trenyinas
Y aixis parla.
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Hi ha un senyor que diu que dona,
Perque jo 'n fassi cabal,
Tant diner com á Girona
Va costar la catedral.
Mes ni l' or ni pedras finas
May me cegan.
¡Tant se val!
Jo vench pollas y gallinas
Al firal.

Hi ha alli un noy, fill de montanya,
Fadrí extern que no tè un ral,
Que, si á treballar s' afanya,
Ell sabrà 'l mèu cor quant val.
Ab ell may tindrem renyinas,
Y, si es pobre...
¡Tant se val!
Jo per ell vendré gallinas
Al firal.

L' ADEU D' UN SOLDAT

Per la patria y per l' amor
es lo meu cor.

A vl adéu, videta meva
qué me 'n vaig á servi' al rey:
jo, per ell, tinch de deixarte,
sent tu reina del cor meu!

Jo, per ell, tinch de deixarte
y no sé quan tornaré:
fins al cel, videta meva,
si assí baix no 'ns veyem mes.

No 'm fan por, no, las batallas
ni 'ls dolors, ni 'ls sofriments,
jo sols tem', que sense veuret
moriré d' anyorament.

Los companys en mitj la plassa
per marxar ja hi son fá temps,
jo no sé quina alegríia
en el cor tenen tots ells!

Cap com jo suspira y plora!
cap com jo, tant trist se 'n veu!
mentre ells cantan y bromejan,
á mi 'l cor se 'm mitj parteix.

Si Déu vol que torni un dia,
no 'ns separarém may més;
fins lo fossé' una clotada
cavarà péls dos ensemps.

Cada jorn, ves á ma casa
á donar consol als vells:
sense un sol que sempre 'ls besi
¡ay! viurian molt poch temps!

Quan per mi plori la mare,
fes de no plorar també,
y sas llágrimas aixuga
tot besantla dolsament.

Y á mon pare, quan lo veges
prop la llar, rupit de fret,
párlali de quan un dia
se veurá cercat de nets.

Los hi llegirás las cartas
que tu rebis, ¡pobres vells!
si no hi ha cap bona nova,
á sofrir no siguéu tres!

Y quan torni, si es que torno,
tant de bé jo 't pagaré;
si no torno, vida meva,
ja t' ho pagaré 'l bon Déu.

¡Ay, adéu, adéu ma vida,
que lo cor tot se 'm parteix!
ja 'ls companys formant filera
devallánt van pél torrent.

Si 'ls meus pares te preguntan
si he plorat pensant ab ells,
dígalshi que aquell que plora,
no serveix per servi' al rey.

Dígalshi, que á tots los altres
los has vist marxar contents,
y que jo, en mitj de la colla
com tots ells feya 'l mateix.

Dom, amor l' última estreta;
un pató en ton front de neu,
si no torno, allá t' espero,
allá dalt, prop del bon Déu.

.
.
.

Mentres tots marxan alegres,
jo camino tristament:
si lo poble deixo enrera
pensa y cor se queda en ell.

Com mes d' ell vaig allunyantme,
més ma pena y mon dol creix:
com més cantan y bromejan
mos companys, més sol me veig.

Bé me 'n giro de vegadas
per miral pél colp darrer;
ja han tapat l' última casa
los vells arbres del torrent.

Fins m' apar que sas brancadas
que las fá bellugá 'l vent,
brassos son de gent del poble
que de lluny nos despedeix.

Y la creu giravoltantne
al cim del campanar vell,
sembla que 'l camí 'ns senyali
per anar mes dret al cel!

Un que 'ns mana y que flastoma,
de mí 's mofa com d' un nen,
y se 'n mofa ab un llengatge
qu' aborresch y no l' entench.

Quan me sent que trist suspiro,
me maltracta crudelment;
cada insult, lo cor m' omplena
d' un verí amargant com fel.

Tantost som dintre del terme
y m' insulta un estranger,

quan siguém en terra estranya,
¡que será de mí, Déu meu!

¡Adeu poble! ¡adéu promesa!
¡adéu siau pares vellets!
¡adéu, niu de ma infantesa,
sols Déu sab si tornaré!

¡Adéu, per darrera volta
que me 'n vaig á serví' al rey!
fos al menys serví á la patria
vida y cor daria ab pler.

LO FORJADOR

Esperansa,

Es fornit, es ben sapát
Per lo foch son front colrát,
tot cantant mentres trevalla
y amarat per la suó,
alsa 'l mall lo forjadó
com si 'l mall fos una palla.

Pim, pam,
la cansó que sol cantá.
pim, pam,
quasi sempre es la mateixa,
«després d' avuy ve demá.»

Sens que fassi cap esfors,
d' un sol cop lo ferro tors
redressantlo ab mes llestesa,
y sent fort com un lleó
també te lo forjadó
los seus moments de feblesa.

Pim, pam,
mentre 'l ferro va picant,
pim, pam.
lo ferro ruent espurna
y sos ulls fan altre tant.

Devegadas mitg malalt,
al bell peu de la fornál
ha d'estarse mentres puga,
y lo toch per compassió
á n'el pobre forjadó
fins las llágrimas aixuga.

Pim, pam,
va picant ab gran ardor,
pim, pam,
y 'l trontoll que fá l'enclusa
li ressona dins del cor.

Quan li acút al pensament
que trevalla constanment
tant sols per nodrirs al dia,
redoblant lo repicó
aufega lo forjadó
la tristor qu'en son cor nia.

Pim, pam,
y en l'espai lo mall alsant,
pim, pam,
voldria que fos son cor
lo ferro que vá picant.

Al pensar que temps vindrá
que ja forsa no tindrà
puig que 'l bras ja li flaqueja,
recorda ab intens doló
lo qu'espera al forjadó
quan la testa li blanqueja.

Pim, pam,
al pensar que 's farà vell,
pim, pam,
de lo ferro las guspiras
li rejiran lo cervell.

Y aquests lluminosos brills
semblan los ulls de sos fills
que li diuen: «mans á l'cyna,
no penséu pare en aixó,
recordeu que 'l forjadó
canta mentres fá la feyna:

pim, pam,
«després d'avuy ve demá,»
pim, pam,

altre cosa aixó seria
si arrivessiu á faltá.»

«Quan enlayre 'l mall alseu
cap hont signa recordeu,
y veureu com junt s' alcansa
dos virtuts á qual milló,
lo trevall, pel forjadó,
y per l' home l' esperansa.

Pim, pam,
trevalleu sempre ab delit,
pim, pam.
voltejant lo mall enlayre
lo bras ferm y nú lo pit.»

Oh si si, ves trevallant
y no't torvis may pensant
ab la pena que t' amarga,
qu' al arrivart' la tardó
has de veurer forjadó
á tos fills en eixa farga.

Pim, pam,
y ab lo ferro espurnejant,
pim, pam,
en esta enclusa mateixa
ta vellesa forjarán.

DE LA VINYA

À CAL RECTOR

Déu nos do sort y ventura.

Avuy que no hi es ta mare,
perque es dia de mercat,
hem d'aprofitar l'estona:
ja veurás que tinch pensat.

Au, Quimeta, ja qu' es hora
aparella 'l cistellet,
que anirém vers á la vinya
tot parlant y fent brasset.

Vull omplir-lo bé de figas
d'aquellas d'alló mellor,
y á l'hora del xocolate
las durém á cal Rector.

Ab l'escusa de portarli
com qui res, nostre present,
farém caure la conversa
sobre 'l nostre casament.

Li dirém que quan ta mare
vage ab ell á confessar,
que á las bonas li aconselli
que 'l milló es deixans casar.

Que no fa de molt bon veure
cosas que duran tants anys,
que las donas de la vila
poden fer mals abaranyes.

Que 'l xiu xiu, á una donzella
no li fa may cap favor,
que molts cops un cop de llengua
pot posá' en perill l' honor.

Si logré'm que hi prengui cartas,
podém dir que som salvats;
tot lo més, dintre tres mesos
si Deu vol, viurém plegats.

Ja sabs tu que per ta mare
lo qu' ell diu, es manament:
si diu no, ¡adeu esperansa!
si diu sí, ja es casament.

Com qu' es fruyta que li agrada,
sobretot de bon matí,
au, Quimeta, á la figuera,
las millors li hem de cullí.

Ja veus que no val la pena
per tení al Rector content,
¡cóm nos tocará l' espatlla
quan veurá 'l nostre present!

Ja m' apar que sento dirli
catxassut, fregant de mans:
—¡No veniu pas per estampas
com soliau vení avans.—

.

Ja hi som: deixa que jo pugi
y ompliré bé 'l cistellet;
tu, si 'n veus de ben maduras,
m' anirás dient l' indret.

Quan remoga ferm las brancas,
para bé lo devantal,
perque las més secallonas
s' esclafan si cauhen d' alt.

En tant jo 'l cistell ompleno,
cull, tu, Quima, algun ramell,
de xaretlo y pansa rossa
pera engarlandá 'l cistell.

Demnos, noya, bona pressa
per pogué enllestí aviat,
pel camí vull dur catxassa
pera estar al teu costat.

Parlarém d' aquellas cosas
que 'ns posan de bon humor,
del dia de nostra boda,
d' estrená 'l vestit millor.

Dels regalos de las tias
que avuy arman tant embull;
de la enveja dels que 't volen
y de las que jo no vull.

Y aixís, recordant la ditxa,
que lo cel nos portará,
nos trobarém á la porta
de cal rector sens pensá'.

Tots dosets ab alegríá,
lo cistell presentarem;
mes avans, com solém ferho,
la ma 'ls dos li besarém.

Si es que 'ns posa bona cara
res del fet greu no 'ns sabrá,
si la posa d' aquell modo...
pit, Quimeta, y Deu farál

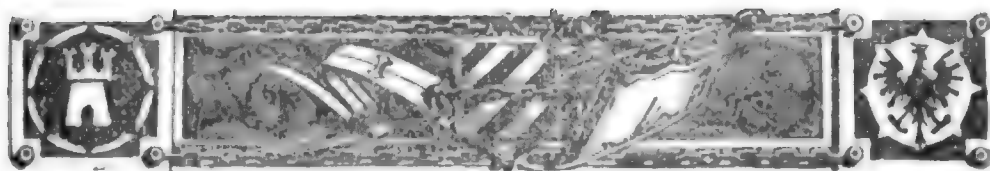
ENGLANTINA

Núm. 7.—MONTGRONY, de *D. Joseph Franquesa y Gomis.*

Núm. 8.—LO MOLI DE LA SAL, de *D. Frederich Soler y Hubert.*

Núm. 9.—L' HISTORIAYRE DE LA PATRIA, de *D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

Núm. 10.—BENET XIII, de *D. Joseph Martí y Folguera.*

MONTGRONY

Semper semperque.

A lriu, feréstech, aspre y enmantellat de boyra,
com un gegant pensívol, Montgrony, te sols mostrar,
quan per arredossarse dessota un cel de gloria
y en lo bressol gronxarse de sa valenta historia
ta serra esquerpa puja 'l catalá.

Qu' ho fa? de boyra sempre s' amaga á dins d' un núvol
tot quant tè vida heroyca, tot lo més bell y sant;
de boyra revestexen ses notes los psalteris,
los pobles sa naxensa, l' Iglesia sos misteris,
y tu, Montgrony, ton front per fe 'l més gran.

En les edats primeres, que 'l temps ja 'n pert lo compte,
vingueren á tes balmes pera penjarhi 'ls nius
les águiles altives y los milans selvatjes,
los corbs, que sols dexávantlos per assistí als carnatjes'
y un barbre axam de celtes primitius.

Com afamats, boy nusos corrian á la guerra
coberts ab pells dels onsos qu' havian escorxat,
y ells foren los Bagaudes que á Roma trastornaren
y als Goths victoriosos cent cops d' aquí empaytaren
dexant son llarch estol estrossinat.

Caygué tota l' Espanya al jou de la gent mora
que passejá pels pobles son encorvat alfang,
y oh goig! lo crit dels heroes soná entre aquexes roques
y á sobre aquets abismes de famolenques boques
valents reberen son bateig de sang.

Llavors la Creu cristiana brillá resplendorosa
cridant á les victories als pobles de cor brau,
y 'l corn soná, y de Patria la sacrosanta flama
va encendre 'ls pits fortíssims, dels nou barons de fama
que lliuraren de moros nostra afrau.

Llavors fou quan en Jofre de llarga cabellera
lo qui ab sa sang comprava la nostra llibertat,
va coroná aquells singles d' hermites cristianes
perque 'ls creuhats poguessen al só de ses campanes
pregá' al Senyor abans d' entrá al combat.

Llavors los Tallaferros, de tanta anomenada,
y 'ls ínclits Mataplanas s' ompliren de llorers,
y encara avuy recomptan ses numerosos gestes,
ses glories y mals usos, sos crims y ses conquestes
los vells assoleyantse pels costers.

Encara quan s' acobla la nuvolada fosca
tot tremolant les roques al espetech del tró,
al esclatar furienta la roja llampegada
se veu passar fantástica la nègre cavalcada
del conte Arnau-ab sa infernal legió.

Y aná crexent la patria com riu surtit de mare,
sos fills per llunyes terres mostraren l' ardiment
y 'l sol de nostres glories va estendrer sa potencia
per l' Aragó y Mallorca, per Montpellé' y València,
per Sicilia y Cerdenya y per l' Orient.

Oh patria! á l' arribada del cim de tal grandesa,
no caigué, no, ta historia devant l' enemich fort.
sino de ma traydora, robante á la impensada
tas lleys, l' arrel, la vida... á aquella falconada
qualsevol altre poble hauria mort.

Y en lo desfet diluvi que cruel aná engolintse
les nostres costums velles y 'l nostre parlar grat,
l' augusta Arca sagrada qu' á dintre les guardava

nedant demunt de l' ona que tot ho devorava,
aquí vingué á trobá 'l seu Ararat.

Oh sí, guayteu! les flames d' aquella llar fumosa
atreuhen les families encara á son voltant,
y la virtut, la joya, la pau y l' honradesa,
lo dot dels nostres avis ab tota sa puresa
hi viu encara ardit, potent y gran.

Aquell hereu que munta ab l' arma al coll penjada,
los muscles com de ferro, la sang com si fos foch,
se 'n va sol á empaytarne lo llop qu' al rost udola
y 'l peu ran d' una timba d' esglayadora gola,
en buydant l' arma s' hi fa á cops de roch.

Y ell es lo qui conreua los escalats de fexes
treient de dures penyes lo blat formentador,
y ell es qui al ball de coques treient á la pubilla
l' ensenya avergonyida devant la gent senzilla,
celebrant la gentil festa major.

Si hi ha guerra vinga l' arma, si hi ha pau que vinga 'l cávech;
no sab los quins governan, no ho sab ni ho vol saber;
mostrant l' amor de patria la barretina ensenya
y avans de que 'l pa llesqui ab una creu lo senya,
no vol disfressá may la seva fe.

Aqueix es lo net d' héroes, l' hereu dels nostres avis,
los fills de vila al veure 'l s' hi troban tot cobarts,
escardalench, de vista qu' un llamp se menjaria,
tots quants son nirvi proban en temps d' estrangeria
fugen avall xisclant com los isarts.

Montgrony!, y com hi gosas quan brunz la tramuntana
per comes y garrigues portant sa horrible veu,
l' hermita de Sant Pere cobrint de les congestes
ab que Deu per memoria de ses glorioses gestes
corona eternament al Pirineu!

Y es qu' allavors respiras l' alé d' independencia
que 'l catalá á glopades se beu assedegat
y, ¡grat sia Deu! l' escampan les fonts d' aquexa serra
qu' al engrexarse engendran los rius de nostra terra
lo Segre, y 'l Fresser y 'l Llobregat.

Y fins la Santa Verge qu' un dia aquí trovaren
ta neu no del tot fosa regála á grat-scient
son pit fent de canella, la font jamay s' acaba
gent qu' una Verge alleta, ¡si 'n deu tenir de sava!
¡quin poble qu' ha de fer mes bo y valent!

Per só entre tos pajesos de bona mena 's troba
en guerra lo que forem, en pau lo qu' hem de ser,
treballadors, forts, nobles, exemples d' honradesa,
bon pit per fer la feyna, bon cor per la promesa
y un trabuch ben gruxut per l' estranger.

¡Oh catalá que pujas com un romeu á veure
damunt d' aquexes roques tot lo que vas se' ahir!
que t' oferexin sembla nous dias d' alta gloria
encara oberts te mostran los fulls d' un altra historia...
Creu y trevalla si la vols umplir.

LO MOLÍ DE LA SAL

Fou una bofetada que la paret n' h
va dar un' altra.

I

RODAN las tres molas
Rodan del molí
perque la sal mólen
de qui 'n vol pòls fi.
Mosso que las mena
n' es sapat y fort;
mentre sachs tragina
canta cants de mort.
—¡Morin los francesos!—
mormola entre dents;
y francesos eran
dos allí presents.
—Si á cantarho tornas
jo 't darè un revès.
—Si tu me 'l donesses
no 'n darías mes.—
Ja la bofetada
forta ha ressonat...
Ja 'l francés á terra
n' ha caygut nafrat.
—¡Fuig, Manso, li cridan

mossos y fadrins,
fuig qu' hi ha una forca
vora dels fortins.—
Y el Manso fugia
carretefa amunt.
Quan sigué á montanya
va arribá á bon punt.
—Prenem tots las armas
contra del francés.
—Jo sò qui us comanda
perque 'n sòch ofés.—
Roda las tres molas
molí de la sal;
veurás qui 't menava
quants francesos val.
Roda las tres molas,
ródalas molí;
fesne no mes festa
quan sèntis á dí':
que la bofetada
ja s' ha retornat,
que, si florí un dia,
ella haurá granat.

II

Van per la montanya,
petjant brolla y nèu,
van per Catalunya
trescents llamps de Dèu.
Estrijolan vidas
com la fals l' hervam;
fan contra 'ls francesos
lo que fa lo llamp:
cauen; los esclafan,
com dessota un roch;
van deixant un rastre
de sanch, y de foch.
Tremoláu francesos
d' áliga imperial;
no us hi val qu' us mani
vostre mareschal.

Allá hont hi ha escletxa
ja hi guayta un fusell;
quan menys se 'n recordan
surt la mort per ell;
darrera una pedra
ja hi ha un catalá...
Qui us ha vist francesos
ja no vos veurá.
Per portá 'ls bagatges
no seréu may prous;
perdréu cada volta
esquellas y bous.
Perdréu granaderas,
áligas perdréu,
tot aixó heu de perdre'
si al Manso trovéu.
Roda las tres molas
molí de la sal;
ja sabs qui 't menava
quants francesos val.
Roda las tres molas,
ródalas molí;
fesne no mes festa
quan sèntis á dí'
que la bofetada
ja s' ha retornat,
que, si florí un dia,
ella haurá granat.

III

Los valents del Manso
no tots tenen sort;
cau en mans francesas
lo qui no cau mort.
Presoners dels nostres
no 'n volen pas fer;
aixís qu' un n' agafan
mor com bandoler.
No ho vol pas en Manso
tan bon punt ho sab;
si n' hi han mort fins ara,
no 'n matarán cap.

—Lletra s' es dictada
 per á du al francés.
 —Si li portas, Manso,
 no 't respondrá res.
 —Obrá' á mi 'm pertoca
 com á general;
 ell, si vol, que 's porti
 com á mareschal.
 Diuhen pocas lletras
 que, si mata 'ls mèus,
 jo, per revenjarme,
 matarè los seus.
 Corréu d' espardenya.
 véslas á portar;
 si resposta 't torna
 vínamela á dar.—
 Corréu que las duya
 ja á la forca ha mort.
 —¡Ay francés, si 't trovo,
 plányet de ta sort!—
 Roda las tres molas
 molí de la sal;
 veurás qui 't menava
 quants francesos val.
 Roda las tres molas,
 ródalas molí;
 fesne no mes festa
 quan sentís á dí':
 que la bofetada
 ja s' ha retornat,
 que, si florí un dia,
 ella haurá granat.

IV

Dins de la Dressana
 n' hi ha gran trasbals,
 diu que hi tenen junta
 quatre mareschals.
 Mareschals francesos
 qu' als *brigants* matéu,
 de péndrehi als nostres
 ja us penediréu.

Lletra s' es escrita
 qu' en Manso ha rebut:
 «—Torneunos los nostres
 «si 'ls havéu retut.
 «Un la xarretera
 «du de capitá;
 «l' altre tinent era
 «quan se us va doná';
 «l' altre comandava
 «vint y cinch dragons,
 «y 'ls tres són á Fransa
 «nobles y barons.
 —«Trovaréu resposta
 «vora 'l portal nou.—
 Si us ho diu en Manso
 ja ho complirà prou.
 De dalt de tres arbres,
 pactes son pactats;
 los que demanavas
 ja 'ls hi tens penjats;
 al coll una corda
 y un cartell al pit!
 —«Si tu als meus me matas
 «aixó es ton profit.—
 Roda las tres molas
 molí de la sal
 ja veus qui 't menava
 quants francesos val.
 Roda las tres molas,
 ródalas molí;
 fesne no mes festa
 quan sèntis á dí:
 que la bofetada
 ja s' ha retornat,
 que, si florí un dia,
 ella haurá granat.

V

A dalt la montanya
 pujan edecans;
 cornets d' ordras venen
 cornets d' ordras van.

Ja las barretinas
tenen general;
ja las granaderas
passan saludant.
«Mareschals de Fransa
á n' al Manso han dit:
—«Tu ets un igual nostre
«sense creus al pit;
«tu no dus casaca
«bo y brodada d' or
«perque á tu ja 't sobra
«tenint d' or lo cor.
«Tos soldats son héroes,
«no són bandolers;
«si Fransa 'ls agata
«serán presoners.—
Para las tres molas
molí de la sal;
mira qui 't menava
com es general.
Para las tres molas
páralas molí;
los penjats francesos
ben clar t' han de dí:
que la bofetada
ja s' ha retornat,
que, si florí un dia,
ara ja ha granat.

L' HISTORIAIRE

DE LA PATRIA

LEMA

Planyeuvos, camps de Dela,—serga d' Espill
• la vostra flor mes bella —no la teniu.

M. M. y F.

I

—Quan val per tú un imperi
mes que las nostras llars,
bé ha estat malaguanyada
la sanch que t' hem donat.
Adéu, Arxiduch Carles,
adéu, Rey poch lleal,
al menys no t' endugesses
las nostras llibertats!...—
Aixís, aixís planyías,
mirant parti' unas naus,
en Feliu de la Penya,
l' historiayre honrat
y son germá escoltantsel,
no sab com arrancal
de vora 'l mar, 'hont l' ayre
la suor li va glassant.
—Las naus que ara parteixen

també poden tornar,
murmura 'l mercenari;
mes l' altre roda l' cap
y entre sospirs contesta
aixís, á son germá.
—Dugas nacions á sobre
te la ciutat comtal;
tres cents canons l' absoluta
fan ja á sas llibertats;
si aquí l' Arxiduch torna
tan sols trovará esclaus!—
Y al dir aixó, frenétich,
per la febre exaltat,
los cabells y la jupa
arrencas delirant,
y sémbli fins veurer
dels héroes catalans
las ombres qu' éll pensava
habé' immortalisat
del llibre de la historia
féntloshi un pedestal,
al lluny fugir planyentas,
portant las mans al cap.
—Ploréu, desesperéuvos,
diu éll, ¿Quin fill será
que puga seré veurer
sa mare agonejar!
—La patria, diuli 'l frare,
no son los daus fumats
del cinturó de pedra
qu' estan canonejant.
Perque fou just, á Llatzer
Jesús ressussitá,
y 'ls pobles que honrats viuhén
no poden morir may,
que Llatzers son y es filla
de Déu la Llibertat!.....
Germá, germá, recordau
tu que d' historia sabs.—
L' historayre calla,
la nit va desplegant
son manto de tenebras
per sobre la ciutat;
ressona un crit d' alerta,
despres, sospira 'l mar.

II

De cotzos demunt la taula
fullejava uns manuscrits,
l' historiador de la patria
catalana, 'l bon Feliu,
quan lo Prior dels mercenaris
son germá, portant un dit
als llabis, signa silenci,
entra, tanca y diu aixís:
—Hem fet ja lo que debiam
y en poder del enemich
tenim la ciutat, las vidas
y la hisenda tots sos fills.
Déu ho ha volgut y sometres
debem tots á son juhí,
fent per pensar que 'l mont Tábor
té 'l Calvari á mitg camí.—
Quan aixó sent, l' historiayre
mira al frare fit á fit,
roda 'l cap, somriu irónich
y pregunta:—¿Qué vols dir!
—Lletra morta son los pactes
que va firmar en Berwik.
—No t' entench.
—Fa gornir forcas!
—Déu del Cel!...
—Als bergantins
de Fransa envia 'ls patricis
que no han mort ó no han fugit.
De la hisenda á tots despulla
y ha manat que pel butxi,
cremats sigan furs y titols
que 'l d' Austria 'ns haja subscrits!
—Y un llamp no 'l parteix! ab rabia
esclama 'l doctor Narcís.
—Germá méu, calla y segueixme,
qu' es hora ja de partir.
—També venjarse en mí volen!
—De la patria eras capdill.
—¿Y aixó es un crim!
—Ni ha un altre

pitjor.....

—¿Quin?

—L' haber escrit

l' historia del nostre poble!

—Orgullós donchs jo n' estich.

—Recullirla avuy ordenan.

—Y després.....

—Cremarla!

—¿Y qui,

qui ha d' intentarho! ¡Que vingan!...

y estrenyent lo manuscrit

sobre 'l cor, torna á di':—A veure

qui dels brassos del seu fill

arrebatará á la mare,

sigu Rey, sigu butxí!

¿Crema l' historia d' un poble

per enterrarlo en l' oblit!

¿Llensá' 'l baptisme dels pares

per després di' borts als fills!

¿d' Abel esborrar la petja

per no afrontar als Cains!

Si al mon no hi ha ja justicia,

dalt al Cel, gracia á Déu, sí:

y els fets de la patria historia

que jo, plé d' amor, he escrits

posant cabells blanchs, borrarlos

no conseguirá en Felip,

que no per ser Rey, cap home

es mes que materia vil,

volveta de pols que 'l carro

del temps fa en l' ayre esbarjir.

digas Cesar, Alexandro,

ó Neron ó Felip Quint!

—Germá, germá, tú deliras,

tú no sabs pas lo que 't dius,

qu' hem deixat d' esser lo qu' eram

y estém de mort en perill.

—Morir no es deixar de viure.

—Bessar sanch sense profit

may á Déu li será accepte.

Partim, qu' Ell ho vol, partim.

—Sigu; mes ab mí la historia

al desterro ha de venir,

qu' ella als dols de l' anyoransa

servira de lenitiu.

—May, que la ciutat va plena
de la gent del enemich,
y de qui 'l guarda es sentència
lo llibre que tu has escrit.

—Vesten donchs.

—Salvarte importa.

—Quedarme vull.

—Contats tinch

los moments y está esperantnos
una nau; si no per mí,
fesho per la patria, ho pregol.....
ho manol!...—y tot convulsiu,
l' agafa del bras volentsel
emportar; mes d' improvís
aquell demunt la cadira
desplomas, lo manuscrit
mulla ab llàgrimas, lo besa,
l' estreny fort contra son pit
y al moment que va aixecarse
á son germá per seguir,
lo cor un fort tom li dona,
gira 'ls ulls, barbota un crit
y cau, fent tremolá 'l sostre,
com si un llamp l' hagués ferit.

III

No mor de malaltia
que mor de sentiment
lo noble historiayre,
lo catalá fidel.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

Fou per serví á la patria
apostol y guerrer,
y 'l que digué ab la ploma
lluytant ho sostingué.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

En vellas escripturas
llegí l' honor dels séus,

y va ensenyar als altres
las glorias dels vells temps.

Bons fills de Catalunya
ploréu, ploréu per éll.

Mes per malaventura
catius als germans véu,
la patria endogalada,
la llibertat al Cel.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

Y la tardó avans d' hora
marceix aquell llorer,
del que ab sols una branca
li varen fer lo bres.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

Per só ab l' ànima als llabis
las mans al pit en creu
y 'ls ulls ja vidriosos,
de tots se despedeix.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

—Adéu, aquells que encara
seguirme no podéu,
germans meus de la patria
y 'ls de la sanch també.

Bons fills de Catalunya.
ploréu, ploréu per éll.

—Déu vulga que al reveurens
allà d' allá, 'm diguéu
que no heu deixat la mare
com ara jo la veig

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per ell.

—Perque del jou la tregan,
feula estimar dels nets,
llegintlos aquest llibre
que jo he escrit per élls.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

—Quan conegut lo tingan
ja 'l Cel farà 'l demés,
que no será pas sempre
que 'l ferro dicti lleys.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

—Adéu, pàtria estimada;
germans del cor, adéu;
per ella y per vosaltres
me 'n vaig á pregá al Cel.

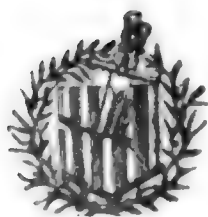
Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

Morí! 'L cós á la terra
y l' esperit á Déu
torná; però l' historia
y 'l cor, ho llegá als nets.

Bons fills de Catalunya,
ploréu, ploréu per éll.

Y mentres aquell llibre
no hagi esborrat lo temps,
lo cor de tot un poble
palpitará dintr' éll.

Bons fills de Catalunya
llegiulo..... y aprenéu.

BENET XIII

Tretze son tretze.

JA d' En Benet tretze
la fortuna 's gira;
diu que 'l rey de Fransa
de reull se 'l mira.
L' Austria l' abandona,
se li 'n va Castella;
;tots inflan lo núvol
que cobreix sa estrella!
Sols Aragó y Nápol's
volen son poder;
sols Aragó y Nápol's
y Vicens Ferrer.
Y per axó encare
diu En Benet tretze tancat á Avinyó:
«No hi há més Sant Pare
en lo mon, que jo.»

Cercat Benet tretze
per francesa tropa,
l' ira desafia
de tota l' Europa.
Sols ab doscents homes
al palau se tanca;
lo valor li sobra,
si la gent li manca.

Tots los que l' ajudan
 héroes volen ser;
 ¡y prou val per trenta
 fra Vicens Ferrer!
 Y per axó encare
 diu En Benet tretze tancat á Avinyó:
 «No hi há més Sant Pare
 en lo mon, que jo.»

Dias y més dias
 lo gran seti dura;
 ¡ah quants de Francesos
 troban sepultura!
 Com lleó defensa
 Benet sa fortuna.
 «En lo mon vaig dirme
 En Pere de Luna!»
 Més pera combátrer
 ab vintmil guerrers,
 no hi há Benets tretzes
 ni Vicens Ferrers.
 Més no obstant, encare
 En Benet esclama fugint d' Avinyó:
 «No hi há més Sant Pare
 en lo mon, que jo.»

En Benet y 'l frare
 sens cap companyia,
 fugitius caminan
 de nit y de dia.
 ¡Com los persegueixen
 las maynadas galas!
 més ells semblan tindre
 del llampech las alas.
 Ja veuhen la serra
 del alt Pirinéu.
 «¡Salut, patria nostra!
 terra estranya ¡adéu!»
 Y per axó encare
 diu En Benet tretze ab sa veu de tro:
 «No hi há més Sant Pare
 en lo mon, que jo.»

¡Oh quina rebuda
 troba á Catalunya!

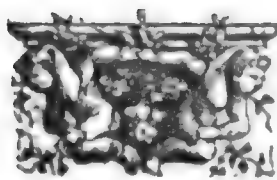
d' Aragó lo ceptre
son conyat empunya.
«Mentres est reyalme
per Sant Pare 'm tinga,
no 'm fa res qu' Europa
á mos peus no vinga.
¿Y dúptan encare
del meü gran poder?
Tinch á Catalunya
y á Vicens Ferrer.»
Y per axó encara
diu en Benet tretze llensat d' Avinyó:
«No hi há més Sant Pare
en lo mon, que jo.»

¡Pobre Benet tretze,
perdáu l' esperansa!
hi há per matá 'l cisma
concili á Constansa.
Cardenals y Bisbes
á Martí coronan;
tots los que teníau,
tots os abandonan.
Més á tal desgracia,
Benet diu irat:
«No hi há més concili
que ma voluntat.
Y per axó encare
tan si 'm nega Europa, tant si 'm vol com no,
no hi há més Sant Pare
en lo mon, que jo.»

¡Com á la desgracia
se la deixa sola!
tothom se li gira
y tothom l' inmola.
Ja de 'n Benet tretze
la gent se 'n allunya;
ja d' amichs no 'n troba
ni en sa Catalunya.
Ferran d' Antequera
lo desterra fer;
¡fins li gira espatlla
fra Vicens Ferrer!
Més per axó encare

diu En Benet tretze ab sa veu de tro:
«No hi há més Sant Pare
en lo mon, que jo.»

Tot sol á Penyíscola
Benet tretze hi mora;
sols la mar brugenta
sent allí á tot' hora.
Los anys l' arrupeixen
y tothom l' oblida;
no hi há sort més dura
ni més trista vida.
Ja li arriba prompte
son instant fatal.
¡Sol en sa agonía!
¡vålgali Déu, val!
Més per axó encare
diu Benet morintse: «No cedeixo, no;
no hi há més Sant Pare
en lo mon, que jo.»

VIOLA

Núm. 11.—LO TEMPS, de *D. Joseph Martí y Folguera*.

Núm. 12.—LO NEN MORT, de *D. Emili Coca y Collado*.

Núm. 13.—ROMANSET Á LA VERGE, de *D. Emili Coca y Collado*.

LO TEMPS

May...

Com un' ombra blanca
vaig rodant pe 'ls mons,
en la ma 'l rellotje
y la dalla al coll.

Ni sé quan vaig náixer,
ni si mortal so;
de ma juvenesa
no 'n tinch cap recort.

Vell he sigut sempre,
vell m' ha vist tothom,
ab lo meu rellotje
y ab la dalla al coll.

Jo so 'l Temps, so la vida, so la mort.

Mos cabells y barba
¡oh que blanchs que son!
cada instant me cauhen,
cada pas un floch.

Qui menys se 'n esmenta,
lo qui menys lo vol,
al demunt se 'l troba
blanquejant pe 'l front.

De ma cabellera
prenen la blancor;
¡oh quant de cap negre!
¡oh quant de cap ros!

Jo so 'l Temps, so la vida, so la mort.

Los homes al veure 'm
¡oh quin tremolor!
sens pietat los robo
joventut y goig.

Mes debades queixa 's
de mon jou tothom,
puig lo que jo robo,
ho vaig donar jo.

Mon fatal romiatje
aturar no 's pot
y sempre la arena
del rellotje 's mou.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

Jo faig de l' anyada
lo curs misteriós;
dono fulla als arbres
y á la terra flors.

Dono fruyts riquíssims
á istiu y tardor,
y al hivern ho gelo
y ho despullo tot.

¿Mes encare 's queixa
de mon jou tothom?
prenéu donchs espinas
si prenguéreu flors.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

May para ma feyna
per aqueixos mons;
no m' aturan llágrimas,
ni prechs, ni dolors.

Segueixo ma via,
y—sabéuho tots—
sempre arriba l' hora,
sempre arriba 'l prou.

Segueixo ma via
per aqueixos mons,
en la ma 'l rellotje
y la dalla al coll.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

A totas las portas
sols hi truco un cop;
sols una vegada
truco á cada cor.

Per totas las ditxas
tinch un desconort;
á totas las glories
faig arrivá 'l jorn.

Mes jo so justicia
y ho compenso tot,
y per cada pena
jo tinch un consol.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

Monuments fortíssims
á mon buf son pols;
las galas son cendra
quan las toco jo.

Los regnes s' enfonzan
quan senten mon jou;
y novells reyalmes
faig sortir del fons.

Jo mas propias obras
destrueixo ab goig;
so 'l tirá, so 'l déspota
que ho matará tot.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

Y en que tot s' acabi
arribará un jorn;
de tants y tants astres,
de tanta claror,
de tants caps hont nian
superbas creacions,
de tants cors que glaten
ab odi ó ab amor,

no 'n quedarà signe,
ni recort tan sols.
Hauré mort la vida,
hauré fos lo sol.

Jo so 'l Temps, so la vida y so la mort.

Mes llavors encare
pels espays sens fons,
entre las tenebras
de la gran buydor,
entre aquell sens límit
callament de mort,
entre aquella inmensa
soletat de tot:
jo faré ma via,
jo aniré tot sol,
sense 'l meu rellotje,
ni la dalla al coll.

Jo so 'l Temps, so la vida, so la mort.

LO NEN MORT

No ploris, marc, no ploris
que ha finat fa pochs instants!...
Los angelets en la terra
n' anyoran lo lloch payral.

Deu los vol allà en sa gloria
y per ço se n' hi es volat:
allà llum, assí tot fosca,
assí lluytas, allà pau.

Dintre una caixeta blanca
guarnida de llassets blaus,
dorm lo nen lo so dels angels,
¡quina joia al despertar...!

Las manetas te creuhadas
y los llavis moratats,
semblan duas violetas
que lo fret hage assecat.

Las parpellas mitj caygudas
sos ullets van amagant,
ja avesat á veuret sempre
fins clohentse t' van cercant.

Una medalla ab la Verge
sobre l' pit justa li cau:
¡quin amor lo d' esta Mare
que ni mort lo vol deixar!

Com damunt lo pit la duga
ja no cal que 'l plores may:
de prop d' Ella qu' es tant dolsa
ja maymés s' anyorará.

Mentres tu penas y ploras
ell, prop d' Ella ¡quin jugar!
tot es llum, cántichs y joya,
tot amor, tot dolsa pau.

.
.

La xinxeta espeternega
ja cansada de cremar
y una xica papallona
perdent l' esma cau al flam.

Un pardal ab qu' ell jugava,
arrupit, pobret pardal,
piula trist vora la caixa
com cridantlo per jugar.

Sas joguinas olvidadas
pels racons, ¡ay! se han quedat,
las joguinas de tants somnis
que 'ls sants Reys li van portar.

Los vehins entran y surtén,
sa mareta suspirant,
lo pardal piula que piula,
la llum ja s' es apagat.

Cada petja que ressona
¡pobre mare, quin esglay!
sempre veu dos homens negres
que l' fillet li han de robar.

Com mes horas son passadas
mes hermós s' ha anat tornant:

sas parpellas se han ben closas,
sa boqueta se ha badat.

Apareix que dols somriga
y que aixís vulla esplicar
tota l' amor, y alegría
qu' allá al cel n' está gosant.

Ja arribada es l' hora trista
ja 'ls dos homens pujan dalt
y l' trespol, á sas petjadas,
tot ressona tremolant.

Dos noyets que ab ell jugavan
l' anomenan bo y plorant,
sas mares los aconsolan
dient, que al cel es á jugar.

Per darrera volta 'l besa
sa mareta suspirant.....
lo derrer petó, en la gloria,
ell un jorn te l' tornarà.

ROMANCET À LA VERGE

De gracia sou plena.

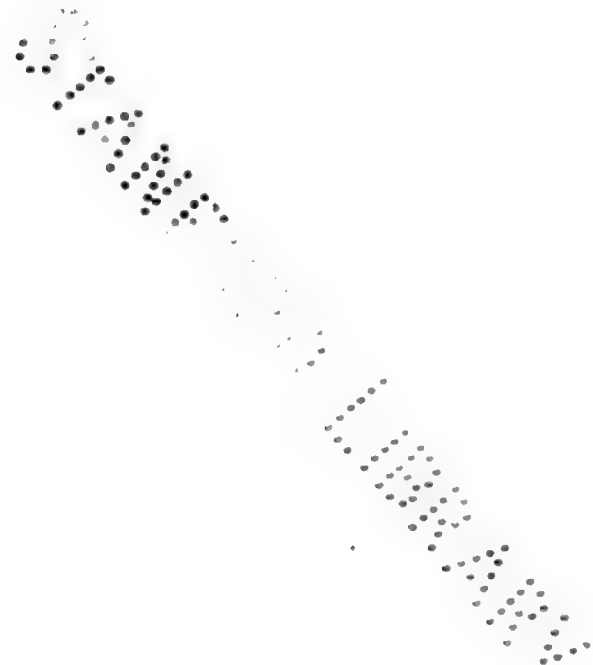
La Mare de Déu
quan era xiqueta,
anava á costura
á aprendre de lletra.»

Tant bona minyona
la veyà la Mestra,
que sempre li dava
pinyons y ametlletas.
En tan sas companyas
jugavan y reyan,
tristeta y plorosa
s' allunya la Verge.
Cerca llochs ben tristos
per estar soleta,
¡que be li plau sempre
tot lloch de tristesa!
Totas sas companyas
riuhen de sa pena,
la Mestra qu' es bona
las repta y las renya.
—¿Per qué ne seu burla
del plor qu' Ella llensa?
¡tant qu' Ella os estima

y á totas os besa!
Son cor n' es dolcíssim,
mes dols que una bresca,
sa trista mirada
los cors atravessa.
Si somriu de joya
rieu junt ab Ella;
ploréu si Ella plora,
com Ella estimeula.
Lo sol se colgava
detrás de la serra;
al bell peu d' un arbre
la Verge se assenta.
Lo tronch mira trista,
s' hi abraça y lo besa,
las tortras que hi nian
plorant li contestan!
Volant pél brancatje
fan caure als peus d' Ella,
espinas y fullas,
las fullas mitj secas!
Veyent las espinas,
suspira, la Verge,
ni gosa á cullirlas
d' esglay que li feyan.
A l' ombra del arbre,
s' es adormideta,
las tortras s' arrupan
per no mourer fressa.
Sa boca petita
com closa poncella,
com flor que ja esclata
se mitj entrobrea.
Tan punt somriu dolsa,
tan punt suspireja,
¡quins somnis mes tristos!
¡quin somris mes tendre!
Los somnis que brollan
del cor de la Verge,
al cels darán joya,
tristesa en la terra!
Lo sol va colgantse,
la fosca estenentse,
los plors de las tortras
la Verge despertan.

Tan dolsa las mira,
que baixan lleugeras
y als peus se l' hi acotan
boy fentli mil festas.
La Verge amorosa,
las plega de 'n terra
y tot 'manyagantlas
al niu las enmena.
Com trove á faltarla
la Mestra, la cerca
y encara la trova
plorosa y soleta,
al árbre abrassada
besantlo ab dolsesa.
—¡Retorna, oh María,
retorna á la Mestra,
retorna á costura
qu' encara ets xiqueta!
No es hora que plores,
no es temps de que penes,
que ja 't vindrán dias
de dol y tristesa!
Torném á costura
que un ángel t' espera,
que ha entrat oh María,
per la finestreta.

PREMI EXTRAORDINARI

(POESIA.)

Premi del Exm. Ajuntament de Reus.

Núm. 14.—CARRASCLETS Y BOTIFLERS, de *Don Francesch Ubach y Vinyeta.*

Núm. 15.—LO SENYOR DE TARRAGONA, de *Don Joseph Martí y Folguera.*

1844

CARRASCLETS

Y

BUTIFLERS

Semper.

I

QUAN á Escornalbou entrava
no era mes que un carboner,
mes al surtirne 'n surtia
capitá de miquelets.

Home de seny y bon tracte,
es lo Guardiá del convent,
en Carrasclet no es cap tonto
y ab quatre mots s' han entés.
Alsa bandera als pochs dias,
recull la flor del jovent
del camp, y 'ls hi fa una arenga
que ni que lletrat sigués.

—Cadascú, 'ls diu, sab sas forsas,
penséuvoshi mentre es temps
perque anem á fe una guerra
quina fi sols la sab Déu.
Salvar los furs y la patria
deurem, ó morir per élls;

som sols contra dos reyalmes
y 'ns cal trascar doblement;
y donchs, qui desdirse vulga
que se entorne mentre es temps;
mes qui 'm segueixi, no trigue
á fer lo que 'm veja fer.
A cap vos doldrá seguirme,
Déu de Déu! cap, que conech
la fusta y tombo una alsina
com lo segadó un bimet!—
Ningú al sentí aquella arenga
del que ha fet se penedeix,
y 'l Xich de Prades contesta
en nom de tota la gent.
—Ves á 'hont vulgas y no 't giris
per veurer si 'ns ressaguem;
ja may los enemichs contes
ni vulgas pactá ab cap d' ells.
A qui no 'l matem que 'ns mati,
ser presos, ni fern' volem;
sobrers son ells ó nosaltres
y aixís, ja ho saps... tu mateix!—
Als pochs dias per tot parlan
dels valents de 'n Carrasclet.
—No son homes la gent diuhen,
son dimonis del infern.—
Peró lo Guardiá dels frares
d' Escornalbou que 'ls concix,
creu en Deu y no 'n te escrupol
de ser amich de tots élls,
y contesta als que ni parlan
qu' ell:—No s' esplica ben bé
si del que fan ha de dirsen
un crim ó un patri deber,
y aixís, morint á la forca
ó als peus d' un trono, per ells
durá sempre en certa plana
del breviari un doblech.

II

Desde 'l Ebro á la Cerdanya
parlan ja de 'n Carrasclet

y 'ls enemichs de la terra
tan cridas en contra d' éll,
aburrits de perseguirlo
sense fruyt, y ab dany, qu' es mes.
Te un modo de fer la guerra
que 'ls bat y desapareix,
y 'ls surt de nou per la espatlla
ó á una emboscada 'ls atreu,
y 'ls empayta, 's fon y torna
y va aclarintlos la gent,
atrevit, lleujer y destre
com si alas tingués als peus.

—Senyor Comte, Senyor Comte,
diu que han vist als miquelets.

—A fe de Beaumont, si venen
caldrá ferne un escarment.

—Diu que 'n Carrasquet perjura
que vol entrá á missa á Reus.

—Mentres jo mani á la vila
viu no entraré, mort potser.

—A fé de Darmstad vos juro
que porta escullida gent.

—Lladres de pas, tots indignes
d' entregar l' ánima á Deu
en mans d' un Princep y un Comte
com som vos y jo... Ay d' ells!
ay d' ells, si al mur de la vila
s' arriscan: butxins serem!—

En aixó s' acosta un home
del partit dels butiflers,
y al governador entrega
un plech que ha rebut per éll;
obra 'l, mira 'l, y ab sorpresa
pega en terra un cop de péu.

—Princep de Darmstad, mireuvos
lo que pot l' atreviment;
no sembla sino que siga
Rey d' Espanya en Carles Ters,
y que vos y jo á las venas
tinguem sanch de bandolers.....
y Darmstad, prenent la carta
que 'l de Beaumont li ofereix
llegeix aixó, foll de rabia
manyagant tot lo paper.

Al capitá de la xurma
del intrús Felip en Reus;
sabent que habeu pensat durme
á la forca ab tots los meus;

Si es que 'l desitx vos inquieta
veniume á cercá' aviat,
peró ab disposició feta
confessat y combregat,

perque no vuy retardarvos
lo gust de batreus ab mí,
y podria be passarvos
que 'l penjat fos lo butxí.

Avans, erau Comte y era
jó, no mes que un carboné:
vos heu mudat de bandera
y jo no he mudat de ré,

y com 'ls dos se 'ns tenia
per ben honrats, sent aixi
veyéu lo que fer deuria
ab vos, qui 'm penjás á mí.

Surtiu donchs, bandera estesa
manant de 'n Felip los cans,
á escarmentar la bravesa
dels miquelets catalans.

Maneu tocar la trompeta,
veniume á matá' aviat,
pero ab disposició feta,
confessat y combregat.

Aixís que 'l Darmstad arriba
de la carta al mot darrer,
la esmicola y diu al Comte:
—Feu aparellar la gent.
Pagui y vesteixi la vila
cent homes; jo manaré
á Tarragona, qu'envihin
los mellors dels fusellers
ab tots los cavalls que hi hajan

en bon estat de servey.
 y en tot lo camp no ha de veurers
 dins tres jorns ni un miquelet.
 Una forca habeu alsada?
 feune gurnir dugas mes,
 que los corbs han de fer festa
 ab la carn dels carrasclets!—
 Pobre Comtel... Ans que la nova
 á Tarragona arrivés,
 á Escornalbou ja planyian
 al governador de Reus.

III

Tot lo camp de Tarragona
 han alsat en somatent,
 per veurer si á la fi poden
 acabá ab los carrasclets;
 mes, com si per un miracle
 s' haguessen fos, no se 'ls veu
 en lloch ni dels molts espías
 que 's pagan, cap nova 's rep.
 Fins á Escornalbou arriban
 los soldats del somatent,
 mes lo guardiá las portas
 mana obrir, sens deixá 'l res,
 y al sentirl' llogí 'l breviarí
 un llech que te prop fa:—Amen.—
 Quan los soldats se 'n entornan
 qui sab per ahont gamba 'l llech!
 —Princep de Darmstad, me sembla
 qu' hem disolt als carrasclets.
 —Comte de Beaumont. Déu vulga
 que siga aixís.

—No ho creyeu?

—M' estimaria mes veurels
 ulls cluchs fent lo son derrer.

—Aixó, si avuy no pot esser,
 potser que demá ho vegéu,

—Sent disolts?.....

—Si es milló encara,
 que aixís agafals podrem
 d' un en un á casa seva...

y 'l butxí fá lo demés.—
Seguint en conversa anavan
los dos nobles cavallers.
quan del camí en un recolze,
prop la Canonja, la gent
sorpresa aturas y escolta,
y 'ls dos capitans ensemps
preguntan:—Qué hi há, qué passa?
y un espetech de fusells
els hi torna la resposta,
ben pronta y ben convincent.
D' un espés bosch de carrasclas
s' aixecan los miquelets,
y á Darmstad y á Beaumont tancan
dintre un cercle de fusells,
mentres en Carrasclet crida:
—Doneuvos!....

—Soldats, á ells!
respon lo Princep.

—A veure,
fa Beaumont, qui podrá mes.—
Y com si al mon sobreixia
una glopada d' infern,
garfeix l' un y tira l' altre,
tomba aquest, degolla aquell,
torcen ferro y s' abrahonan
y com á llops famolenchs
fins los ferits dessangrantse,
mosséganse encara entre élls.

—Doneuvos! diu altre volta
als capitans, Carrasclet.

—A degolla! per resposta
cridan aquets dos als seus;
mes al punt Darmstad tombava
quedantli un peu al estrep
y 'l cavall desbocat corra
arrastrant al cavaller,
mentres Beaumont á la gorja
sent los dits de 'n Carrasclet,
que ha lograt muntá á las ancas
del cavall del butifler.

—Traydor á la fé jurada,
com qui sou á morí anéu!

—La vida! crida ab veu fosca
lo Comte, mentres la gent

que manava fuig dispersa
saltant margens y torrents;
y ab los ulls botentli en fora
de llurs concas sangonents,
morats los pòmuls y suosos
redressántseli 'ls cabells,
tomba 'l cap y de la sella
llensa 'l lluny en Carrasclet.
Muntat al cavall del Comte,
crida 'l miquelet:—A Reus!
minyons, á avisar que vingan
á enterrá aquets butiflers!

LO SENYOR

DE

TARRAGONA

Dies iræ.

I

EN la cambra s' està 'l fill
parlant ab la seva mare,
l' un guaytant al finestral,
á la seva esquena l' altra.

—Ja pots guaytar, oh Guillem,
ja pots guaytar eixa plana,
qu' era tota nostra avans
y del arquebisbe es ara.

—Si éll es príncep y senyor
de tota aquesta comarca,
mon pare li va donar,
mon pare li 'n va fer gracia.

—Mes no sabs com! no sabs com!
¿acás de borda nissaga
vas náixer perque 't privés
ton pare de 'l que 't tocava?

—Si ell volgué.....—Pregúntaho tot
á la gent d'aqueixa plana;
¡ab bé de pena y de greu,
del arquebisbe es vassalla!

¿Sabs per qui guarda son cor?
¿sabs á qui voldria?—Oh mare.....
—Al fill del príncep Robert,
á tú que ni 'ls vols ni 'ls aymas.

—Mes si ja tenen senyor.....
—Digas ¿res lo cor te parla?
¿no sents al fons una veu
que 't crida sempre: venjansa?

—Venjansa?—Venjansa, sí.
Escolta: una nit ton pare,
ab mi s' estava tot sol
en son castell de montanya.

Bramava la tempestat,
la llum del llamp no parava,
jo, tota plena de pór,
presentia una desgracia.

De cop la porta s' obrí,
y 's van presentá en la cambra
onze cavallers duient
nuas, sangnants las espasas.

Un d' ells digué: «No feu pas
cap moviment; vostres guardas
¡auhen morts; en lo castell
no hi ha ningú que os ampare.

Firmeu aquet document;
en ell per la vostra gracia
al arquebisbe cediu
los honors de vostra casa.

Príncep y senyor lo feu
de Tarragona y sa plana,
y vos renunciéu á tot
per vos y vostra nissaga.

Firmeu, á mes, desseguit
aquestas lletres, enviadas
als caps de vostres vassalls
dihent á tots que des d' ara,

al príncep han de pagar
tots los drets que á vos os pagan,
y han de tení 'l per senyor
despres de Deu y 'l monarca.»

Mon espós quedá sobtat
com si un llamp l' hagués fet caure;
mirava als esdevinguts
y tremolant me mirava.

«Jamay» digué ab veu de tró,
després d' uns moments de pausa.
«Aixó ray» un cavaller
respongué llavors ab calma.

«Veuréu morí á vostre fill,
vostra esposa y vostra mare,
y després morirèu vos
d' aquet castell en las flamas.»

—Oh malvats....—Firméu al punt;
miréu las armas sangnantas;
la vostra 's barrejará
ab la sanch de vostres guardas.

Un d' aquells mals esperits
contra mí axecá l' espasa.
Mon espós firmá; després
los cavallers se 'n anavan.

Seguia la tempestat;
los llamps entre ells se trenavan;
mon espós se torná blanch,
després roig com una flama;

tremolá, caygué d' un cop,
no pogué dir cap paraula,
y negra escuma de sanch
per los llávis escampava.

Va tancar de sopte 'ls ulls
y 's retorsé plé de rabia;
despres d' un instant Robert
ja no era mes que un cadavre.

L' endemà lo rey Anfós
y la gent d' esta comarca
sabian lo testament
que 'l pobre Robert deixava.

L' arquebisbe fou senyor
de tot lo camp; las campanas
tocavan á morts, y fel
plorava la teva mare.»

—Oh mare, no ploréu no;
tinch vint anys y cor no 'm manca,
y sé muntar á cavall
y sé manejar l' espasa.

Lo que l' arquebisbe ha pres,
á n' ell li pendrem nosaltres;
ja sento al fons de mon cor
la veu que 'm crida: «Venjansa.»

Y se 'n va del finestral
y després surt de la cambra
y munta á cavall y fuig
entre 'ls arbres de la plana.

II

En lo camp de Tarragona
s' hi barallan dugas hosts;
l' una n' es del arquebisbe,
l' altre n' es d' en Aguiló.

Los d' aqueix son los que guanyan,
los d' aquell reculan tots,
y de Constantí en la torre
se tancan vensats y pochs.

La gent del camp mes s' estima
á En Guillem per son senyor.
«Abaix l' arquebisbe» clama,
¡«Visca En Guillem Aguiló!»

L' arquebisbe á Tarragona
reb las novas, d' ira roig.
«No 'n sortirás ab la teva,
jove atrevit y ambiciós.»

Tot lo camp sos tributs paga
á En Guillem que va joyós
á dir á la seva mare:
«Ja n' hem eixit vencedors.»

Lo gran arquebisbe 's queixa
al devant del rey Anfós;
á Tortosa 'l rey se troba
quan sent d' aquell las rahons.

—Han encés al camp la guerra;
m' han pres mon nom de senyor;
han perseguit ma gent d' armas;
han trossejat mos penons.»

Al devant seu lo rey crida
á n' En Guillem d' Aguiló;
eix, no hi triga á compareixe,
qu' es lo rey avans que tot.

Los dos enemichs se troban,
se troban del rey en front.
Lo Rey N' Anfós es qui parla;
callats escoltan ells dos.

—Vos, mal cavaller, debades
n' heu alsat vostre penó,
que del camp de Tarragona
sols lo Prelat n' es senyor.

En Robert lo vostre pare
li feu donació de tot;
lo rey lo va reconéixer
y Dèu desde 'l cel ho vol.

Tot lo qu' heu cobrat, tornáhuo,
deixáu castells y punts forts,
que ja faré dir als pobles
que no os respecten á vos.

L' arquebisbe es sols lo princep,
vos, mal cavaller tant sols.
Aquesta n' es la justícia
que fa lo rey d' Aragó.»

Lo rey no admet que 'l repliquin
y en va Guillem parlar vol;
d' un cantó surt l' arquebisbe,
y 'l rey per altre cantó.

En Guillem, creuhat de brassos
y ple d' ira, 's queda sol.
«Si 'l rey no m' ha fet justícia,
ja me la sabré fer jo.»

En Guillem surt de Tortosa,
atravessa plans y monts,
se 'n va á trobar á sa mare
y li diu quan la te prop.

—Mare meva, mare meva,
ja del camp no so senyor;
ja 'l princep es l' arquebisbe,
ja som vassalls altre cop.

Devant del rey m' mirava
cix arquebisbe orgullós,
y ab sos ulls semblava dir-me:
«Esclau, abaixa ton front.»

—¿Y no tens sanch en las venas?
—La sanch hi bull nit y jorn;
la rabia y set de venjansa,
¡ja veyeu si n' hi ha de foch!»

—No hem de deixar trepitjarnos;
no hem nascut per sofrir jou.
Venjansa, venjansa, crida
l' ombra santa d' Aguiló.

III

Negra es la nit, la tempesta
fa tremolar tot lo camp;
no hi hauria nit mes fosca
si no fos la serp del llamp.

—Era una nit com aquesta
quan mon pare va morí?

—Axí lo llampech llufa;
lo tró sorollava axí.

—Mare, adéu, m' espera al pati
gornit y á punt mon cavall.

—¿Qu' es aqueix' arma que portas?

—Mon eyna de millor tall.

—¿Hont vas en nit tan horrible
per aquestos mons de Dèu?

—La venjansa, mare meva,
es la flama del cor meu.

—Per arribá al arquebisbe
ja cal qu' esperis demá.

—Al palau hi tinch espías;
un dels patges m' obrirá.

—Adéu, en nit com aquesta
lo teu pare va morí.

—Axí lo llampech llufa;
lo tró sorollava axí.»

En Guillem surt de la cambra,
baixa 'l mont, passa la vall;
un mal esperit sols sembla
cavaller en son cavall.

A Tarragona ja arriba,
al palau tot dret se 'n va;
un dels patges surt á rébre'l;
de traidors per tot n' hi ha.

—¿Hont es? ¿hont es l' arquebisbe?
—Es adalt fent oracions.
Y l' ayguat bat las finestras
entr' aquell infern de trons.

—¿D' amagat podré arribarhi?
—D' amagat si á mí 'm seguiu.
Quan prop d' una porta arriban,
—Es á dins, lo patje diu.

En Guillem obra la porta;
vers lo Prelat va d' un bot,
y 'l punyal al cor li fica
fulla y puny y la ma y tot.

Lo Prelat sens dir paraula,
ple de sanch, en terra cau;
ningú de la mort aquella
n' eu esment en lo palau.

—Era una nit com aquesta
quan mon pare va morí.
Ombra irada de mon pare,
ja estás venjada per mí.

En Guillem fuig altra volta,
fuig á la claror del llamp;
ja se 'n surt de Tarragona,
jr se 'n torna cap al camp.

Quan á son castell arriba,
ja 'l temporal no es tan fort.
Sa mare es qui surt á rébre 'l.
—¿Ha mort, oh Guillém?—Ha mort.

PREMIS EXTRAORDINARIS

(PROSA)

Premi ofert per la Excma. Diputació de Girona.

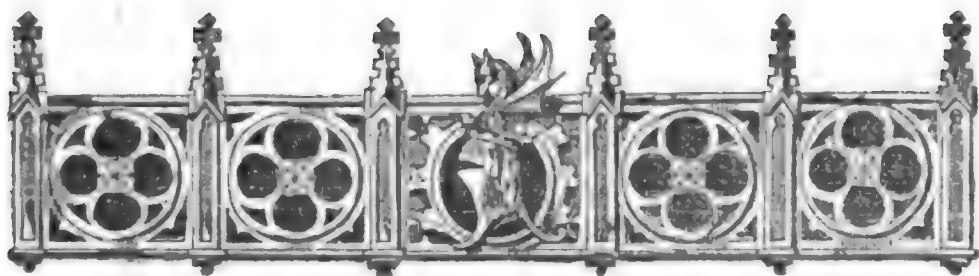
Núm. 16.—L' ALSAMENT DE MIERES, de *D. Salvador Sanpere y Miquel*.

Premi ofert per l' Ateneo Barcelonés.

Núm. 17.—TEATRO CATALA, de *D. Joseph Ixart*.

Premi ofert per la Revista catalana La Renaixensa.

Núm. 18.—SOR SANXA, de *D. Narcís Oller*.

L' ALSAMENT DE MIERES

LEMA.

Aquesta ciutat fins açí no ha deliberat moures perque no sabem de qui fiarnos..... *Carta dels Consellers de Barcelona al Rey Ferran lo Católich.*

L' alsament de Mieres clou el período de las guerras socials.—Lo caràcter de las guerras promogudas per los Remensas sortirà clar del present estudi, y 's veurà com en l' historia catalana han d' esser conegudas ab lo nom de guerras socials. Los Remensas no sols se mogueren una y altre vegada per sa emancipació personal, si que també pera emancipar la propietat de tota classe de prestacions feudals, en fi, com digueren los Concellers de Vich «los pagesos del principat de Catalunya eren leuats contra lesglesia e gentils homes.»¹ —Es una de las planas mes instructivas de l' historia catalana; y una clara demostració de la política real.— Coneguda de pochs, puig nostres historiadors, del primer al últim, han passat per sobre.—Convé coneixer com y de quina manera acaba la servitut de la gleba en Catalunya, de quina manera prengué fi eix vassallatge de remensa qual centro fou sempre la diócesis geronina.

¹ *Arxiu municipal de Vich.--Acuerdos de 1478 á 1495.--3.--Sesió de 28 de Abril de 1484.*

Com no es cosa aquí, á propòsit del alsament de Mieres, d' embolicarnos en l' estudi de la *remensa personal*, qual dret senyorial han estudiat En Cutchet y En Coroleu, y á quals treballs remitim á los que vulguin conèixer los seus antecedents, nosaltres pendrem per punt de partida, lo dia aquell en que ressona en la vall de Mieres la veu de llibertat que havia de portar á Joan Sala al patíbul, pagant ab sa sanch y martiri l' emancipació de sos germans.

Sols per lligar nostra relació ab l' historia general hi ha que recordar, que los Remensas cridats á sa emancipació per lo rey Alfons IV migessant un rescat á metálich, no pogueren rompre sas cadenas rebladas per la ma de ferro de la Iglesia geronina, que principalment sostenia tan ominosa com vergonyosa esclavitut segons expressió de la reyna Maria muller d' En Martí l' *Humá*; que tampoch romperen sa condició quan abrassaren las armas en favor de Joan II y contra Barcelona, puig son real protector los abandoná quan ja no tingué d' ells necessitat; y que 'n los dias de son fill Ferran II, eran com en temps d' En Alfons, un filó per explotar, y un partit ahont anar á buscar partidaris l' absolutisme real que naix pera Catalunya ab la dinastia Castellana y ab ella triumpfa.

Los Remensas que durant la guerra del Rey Joan ab Barcelona havian après qu' eran una forsa, estaban disposats á servirse d' ella en defensa de son dret, puig dret tenian á la emancipació segons las provisions dels reys Alfons y Joan, de modo y de manera que quan lo mateix Ferrán II no hagués favoregut son moviment, aqueix s' havia fet inevitable.

Autorisats los Remensas per aplegarse pera reunir fonsos per son rescat, las resistencias dels senyors tan com tal vegada la passió demagógica d' escabullir lo compliment de la llei qu' imposava lo llument del dret senyorial, convertí aquells centrs de pau en complots de guerra.

Los pagesos juntantse en forsa en la vall de Mieres prengueren una actitud tan tumultuaria, que lo capitol de Gerona cregué que també per sa part s' havia de preparar pera la lluyta. S' aplegá donchs á son torn en 28 de Juliol de 1484, y acordá fer causa comú ab los senyors de remensas. ¹

¹ Fita.—Los Reys d' Aragón y la Seu de Girona. *Barcelona*.—1876.—*Document CXIII*.

Durant los primers mesos, los pagesos forts ab la salvaguarda que 'ls havia donat lo Rey pera que poguessin reunir-se, usaren d' eixa facultat pera engrescar als seus, á qui deyan, «qu' ells no s' havian alsat mes que pera defensar y apoyar lo Rey, que no volia que 's pagués cantitat alguna pera rescat dels usos, y encara mes, que res abonessin per la llució de censos, tascas, ni qualsevol altre sort de rentas ni drets.» ¹

Aquesta propaganda y actitud obliga per fi al Veguer de Gerona á enviar á sos oficials reals en sa contra los quals tingueren que retirar-se, mes ab tan mala sort qu' un d' ells, Mossen Vern quedá estés en lo camp d' un cop de stralla. ²

Posá de manifest la resistencia dels montanyesos de Mieres sa decissió de no recular ni devant la forsa. Mes, resentida la autoritat real, son representant l' Infant Enrich Llochtinent de Catalunya, prengué la cosa per son compte, y en cumpliment de sa voluntat y de las sevas ordes, un dels seus agutzils, Mossen Salba, acompanyat d' alguns oficials de son ofici, *verguetes*—del Veguer de Gerona y del Assesor d' aqueix, s' empujá á la vall de Mieres per fer execució de lo que debian segons forma de la Constitució feta per lo Rey en las darreras Corts de Barcelona.—Qué es lo que passá al trovar-se cara á cara los pagesos y Mossen Salba no ho sabem. O millor, sols sabem, que los pagesos en nombre de 300 homens manats per Pere Joan Sala pagés de remensa vestit ab sobrevesta real, assaltaren á las autoritats reals á cops de saetas, perdent en lo combat Mossen Salbá un ull, y deixant presoner dels pagesos al Veguer de Gerona, escapá ab l' Assesor y los altres importantsen també lo dit Assesor algunas feridas. ³

Tan seguit se sapigué en Gerona lo que li havia passat á Mossen Salbá y á son Veguer, se doná lo crit de *via á fora*, puig era indispensable pendre rahó d' agravis tan forts á l' autoritat real.

L' Infant Enrich coneixedor del fet sortí de Barcelona,—

¹ Arch. municip. de Barcelona.—Lligall de Corts y vari.—*Memorial é instruccions per los honorables Consellers é Concell de XXXII, é XVI per auctoritat del Consell de C. Jurats de la Ciutat de Barchinona fetes als honorables mossen Francesch de Vallsecha, e mossen Ramon Marquet Ciutedans de la dita Ciutat elegits e destinats á la Alt. del Sr. Rey embaixadors.*

² Idem id., id.

³ Idem id.—Registre de lletres closes de 1483 á 1485.—*Cart. de 24 Set. 1484.—f. 164. v.*

dia 30 de Setembre de 1484—se 'n anà á Gerona, pujá ab forsas á la vall de Mieres y apagá lo rebumbori; ó lo que nosaltres creyem, los amotinats seguint la táctica dels guerrillers se dispersaren per tornarse á reunir de nou quan los convinqués. Empero es indubtable que la llarga permanencia del infant en l' Ampurdá, puig no torná á Barcelona fins lo dia 27 d' Octubre, l' embaixada qu' allí rebé del oidor de comptes Ramon Marquet enviat per la Ciutat de Barcelona, y la volta que doná á sa tornada passant per Vich, ¿comarca de remensas, y lo fet de no haverse imposat cap cástich als que assassinaren á Mossen Vern y feriren greument á Mossen Salbá, indicá tractes y composicions ab los pagesos. ¹

Necessariament la conducta del Infant havia d' inspirar rezelos y sospitas, y aixís veyem que quan ja en Barcelona, en vista de que los remensas havian tornat á las armas se presenta devant sos Concellers demanantlos que los pobles treguessen sas hosts y banderas, los Concellers s' excusan, donant llargas á son desitj, y mentres tant escriuen al Rey una carta notabilísima per l' historia, puig demostra ó la senzillesa dels Concellers, ó l' habilitat política d' un cós tan respectable, y tan respetuós de sos superiors.

En la primera carta que los Concellers enviaren á Ferran II sobre la conmoció dels remensas, que 's la prenomenada de 24 de Setembre de 1484, ja li deyan que En Sala anava al cap dels seus vestit ab sobrevesta reyal, pretestant tenir autorisació pera manar pagesos; en la segona carta que li enviaren, y que es á la que ans nos referiam, de data de 6 de Novembre de dit any, despres de donarli compte de lo que passava li deyan, «que respecte á la petició del Infant havian volgut consultar avans á son Altesa, *considerant que dits pagesos, e cap de aquells en lo nom de aquella façen tals actes e commocions inaudites en aquest vostre principat*. Per lo que creyan prudent avants de resoldre saber si acte tan greu era del agrado y servey del Rey.» ²

Quina rahó, ó quin nou motiu tingueren los remensas pera llensarse per segona vegada al camp, després de haver fet sa sumissió al Infant no havem sapigut averiguarho; empero, es

¹ Arxiu de la Cor. d' Aragó.—Dietari de la Diputació.—*Trienis de 1476 á 85*, fol. 64, 65 y 66.

² Arxiu municipal de Barcelona.—Registre de lletres closes de 1483 á 1485, fol. 174, v.

lo cert, que tan aviat lo Llochtinent de Catalunya los doná las espatllas, tornaren á agitarse, se reuniren los dispersats, amenassaren á Vich, baixaren al Alt Vallés donant vista á Hostalrich, d' ahont retirantse cap á Cassá cridaren als seus á la rebelió en nom del Rey, puig anavan dihent per totas parts, «qu' ells no feyan mes que cumplir ab la voluntat de son Altesa» y que per lo tant «tots aquells qui á la voluntat «llur se volian adherir, seran franchs e liberts de qualsevol «servicis, drets o resposicions a las quals fossen en qualsevulla «manera obligats.»¹

Motiu de sobras, donchs, tenia l' Infant Enrich d' Aragó en reclamar las hosts dels pobles pera contenir lo que ja no era un tumult, sino una revolució, puig los amotinats habian abandonat sos grenys de la vall de Mieres; mes l' Infant de per sí era impotent pera castigar la sedició, y los pobles no s' havian de moure fins á tant que Barcelona no dongués la senyal, y Barcelona ja havém vist, que per ara no estava disposta á moures puig no hi veyá clar en l' asunto, ó tal vegada no s' movia per veurehi massa clar. Empero no s' cregui que Barcelona esperés las ordres del Rey pera disposarse á pendre part en la brega, cas que fos necessari; sa prudent actitud l' obligaba per lo contrari á estar disposta per una actitud enérgica; l' alt concepte de que gosaba en Catalunya, que sempre l' ha considerada com cap, guia y consellera de sos actes y resolucions, l' obligaba á estar prompte y disposta pera intervenir de un modo decissiu si lo dia de demá arrivaba.

Per mala sort s' han perdut las cartas que los pobles amenassats escrigueren á la Ciutat demanantli consell y protecció: sols una s' ha salvat y es la que li enviaren los Jurats de Gerona en data de 10 de Novembre de 1484, en la qual li donaban compte del alsament de Pere Joan Sala, de sa propaganda y dels adeptes que feya entre los pagesos explotant sa ignorancia, á fi de que enterada dels fets prengué la Ciutat las degudas provisions.² —Contestaren los Concellers á la carta dels Jurats de Gerona ab altre lo dia 17 del mateix mes, dihentlos «que ja havian escrit al Rey, y al representant de la Ciutat

1 .Arxiu municipal de Barcelona.—pl. 174.

2 .Arxiu municipal de Barcelona.—Cartas comunas originals de 1477 fins 1499.

que ab ell anaba, y que tan prompte tinguessin resposta 'ls donarian avis.» ¹—Mes si s' han perdut las cartas enviadas als Concellers, no s' han perdut per fortuna las qu' ells escrigueren, y gracias al Registre de lletres closas d' eix any, podem seguir pas á pas tots los que doná la Ciutat pera estar prompte á fer en la lluyta son deber.

Com casi tots los pobles dels encontorns de Barcelona, desde Alella á Vilamajor, Tarrasa, Rubí y S. Feliu de Llobregat, estaban ó baix la dependencia de la Ciutat ó en relació de vassallatge ab ella, los Concellers los feren una primera amonestació, en 17 de Novembre de 1484, manantlos que enviessin á Barcelona persona que 'ls representés pera tractar de dits assuntos. ²

Mentres tant en Sala anava y venia ab tota impunitat cridant á las armas á sos companys de classe, y á punt se trová al sortir de Cassá, ahon l' haviam deixat, d' apoderarse de Vich. Fracasada sa intentona s' escorregué per la vall del Ter y á son pas cap á Gerona, prengué la vila y castell d' Anglès, y caygueren tan de sopetó sobre la ciutat avuy immortal. que apenas temps tingueren sos habitants pera tancar sas portas, puig en la del Mercadal fins arribaren á ferir á lo portaler.— Aixó passaba á mitjans de Desembre. ³—Ja fos que lo cru de l' estació, poch favorable pera correrias tingués retinguts als pagesos devant de Gerona, ó bé que d' intent se hi mantinguessin, ficantse lo gros de sas forssas en lo Carme, Gerona tingué que sufrir un nou siti, empero ab mes bona sort que may, puig pogué retenir l' enemich lluny de sas portas.

Corregué la nova per eix temps que lo moviment tocaba á son fi, puig l' Abat Samsó de Besalú que venia de veures ab lo Rey era esperat com missatjer de pau; «empero ab gran sorpresa, dihuen los Concellers al rey Ferran, veyem que Sala continua fent de las sevas després de la vinguda del Abat» ⁴—A mes á mes, lo Portantveus ó vicegovernador de Catalunya, En Requèsens de Soler habia acudit en ajuda de Gerona per ordre del Infant acompanyat de 50 cavalls, y de segur que

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—Registre de lletres closes de 1843 á 1845.—fol. 177 v.

² Arxiu municipal de Barcelona.—Idem, id., id. Fol. 178.

³ Arxiu municipal de Barcelona.—*Carta al Rey de 20 de Desembre*.—fol. 183.

⁴ Arxiu municipal de Barcelona.—Registre de lletres closes, etc.—fol. 187, v.

hi hagué parlament, ó tal vegada s' enteraria Sala de sa missió pacífica, puig á pesar de trovarse al cap de 400 dels seus y d' haver anat á esperar al Portantveus á la sortida del pont de Gerona, deixá passar dit Portantveus sens cap classe de batussa. Lo que 's de tot punt indubitable, es, qu' apenas hagué entrat en Gerona Requesens las negociacions s'emprengueren per una y altre part: mes endevant se veurá que la missió del Abat Samsó havia fracassat, y que las negociacions de qu' ara parlém s' havian mogut per ordre del Rey.

S' havia ja convingut entre Requesens y Sala, que lo dia primer d' any se reunirian respectivament en Olot y Gerona los Remensas y sos Senyors pera dirimir totas las diferencias, quant l' alsament dels pagesos de la part de Vich, sospengué totas las negociacions encenent de nou la guerra, que prengué de prompte un carácter brau y serio. ¹

Se li acut á un en vista del alsament dels de Vich durant las ditas negociacions, si aquestas no foren per Sala mes que un medi pera preparar d' un modo segur la rebelió de son nebot Bartomeu Sala, jefe ó cap dels de Vich, ² puig si se seguian las negociacions de bona fé, es incomprendible l' alsament dels vigatans, y encara mes, que no 'ls cridés son jefe al respecte de lo pactat; puig per lo contrari tan aviat arrivá la noticia del fet á Pere Joan Sala, las negociacions com havem dit quedan en suspens, y l' hábil remensa pren per l' Ampurdá, portant per totas parts lo foch de la discordia, y aixís engroixí son exércit encara que no ab los elements qu' ell esperaba ó ab los que contaba, puig los pagesos se dividiren en dos partits, un que estava per En Sala, y altre que sens estar en contra no estava per la guerra, d' ahont resulta que 'ls dos partits vingueren á las mans en Torruella. ³

Ja havém dit que la sublevació dels pagesos de Vich doná á la guerra un carácter mes brau. Fos que l' host vigatana

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—Vegis també lo memorial citat al comensar.

² Arxiu municipal de Barcelona.—Llibre de deliberacions del Concell de Cent.—Concell de xxxii del 2 de Janer de 1845.—*Discurs del Conceller en cap Des Torrents*. fol. 128 v.—Com nostres historiadors confonen los dos Salas, tingues present que lo J. P. Sala que doná lo crit en Vall de Mieres, era natural del lloch de Granollers del bisbat de Gerona.—*Arxiu municipal de Vich*.—*Recuerdos de 1478 á 1495*.—3.—*Sesió del 4 de Janer de 1485*.—y oncle de Bartomeu Sala del lloch de Montornés y gefe dels vigatans. Feta aquesta aclaració no 's donarán los fets de Bartomeu Sala á n' En J. P. Sala que no hi tingué res que veurer.

³ Registre citat de Lletres closes.—*Carta al Rey de 3 de Janer de 1845*.—fol. 187, v.

tingués mes pit que la de Pere Joan Sala, ó que son cap no tingués lo temperament polítich de son oncle, ó que los pagesos en vista de la inacció de las autoritats creguessin segur son triunfo per la forsa, ó en fi, qu' hagués arribat ja lo período d' acció, los remensas manats per Bartoméu Sala, ó Sala de Montornés; En Puig de Terradell, y En Terres, posaren en commoció á tot lo Vallés y lo Congost, presentantse devant Granollers. Com se veu per los noms dels segons d' En Bartomeu Sala tota l' encontrada de Vich y lo Congost estava en en armas; aixís no es d' extranyar que los Concellers de Vich procuressin tot seguit sa pacificació. Lo medi que proposaren fou un indult y á aquest fi embiaren enbaixadors al Infant pera qu' autorisés al bisbe de Vich pera indultarlos, remey ilusori, puig no 's mata una rebelió poderosa, al comensar, ab tal sistema. ¿Com s' havian de sometre los que tenian en son favor á tot lo pais? Vegis en prova lo que deyan en las *Instruccions* que donaren als embaixadors dits:—«Item per los demunt dits ambaixadors se entremeten si lo Sr. Infant tornara «scriure assi isque la bandera e hage manat al vaguer trague «de la vagueria cc homens, e dela vagueria non volen venir, é «lo vaguer los vol traure de la Ciutat. »¹

Los pagesos del Vallés y de Vich, com los de las parts de Gerona pretenian obrar en nom del Rey, y aixís deyan als de Granollers que 'ls deixessin entrar, puig tal era la voluntat del Rey—«que nos paguessen centos ni taschas, ni altres drets, «sino que hom fos franch»;—empero los de Granollers no 's deixaren guanyar per las manyagas dels Remensas, y á la resposta que feren als que 'ls havian amenassats de que si no obrian las portas, entrarian per forssa, y los *correrian*, aixó es, de que si no se 'n anaban tirarian contra ells la bombarda, succehí un ver tumult per lo Vallés. Allunyárense en efecte los Remensas de las portas de Granollers, mes fou per ocupar totas las parroquias dels seus encontorns qu' ocuparen posant en cada una de ellas un capitá: entraren en Montmaló y Montornés, se 'ls va veurer en Tarrasa y Llinás á qual senyora, la viuda Corbera, demanaren ab grans amenassas qu' anulés los homenatjes dels seus homens. »²

¹ Arxiu municip. de Vich.—*Acuerdos de 1478 á 1495*;—3—*Sessió del 4 de Janer de 1485*.

² Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes, etc.*—fol. 187 y 188, v.

Naturalment, la vinguda dels Remensas á la vegueria de Barcelona posá á las autoritats reals y populars en alarma, y mentres la Diputació enviaba al Vallés al diputat G. P. de Bellera, pera que s'enterés de *risu* de lo que pasaba, y la Trentedotzena deliberaba sobre la petició del Infant d'aixecar lo sometent, lo Veguer de Barcelona organisaba á tota pressa una forsa per correr á castigar á los que tan sens mirament s'havien entrat per sa jurisdicció. ¹

Es de notar y molt lo discurs del Conceller en Cap devant la Trentadotzena, sessió de 2 de Janer de 1485, puig se nota en ell un no dissimulat rencor contra lo Rey per sa indiferencia en provehir lo necessari pera restablir la tranquil·litat pública, s'endevina llegint l'acta de la sessió que pera los Concellers la complicitat del Rey si no era un fet de tota certitut, no oferia dubte; mes ahont se posa clarament de manifest l'actitut dels Concellers y lo dolorits que estaban de la conducta del Rey es en la carta tantas vegadas citada de 3 de Janer. Deyentli despres de ressenyarli las últimas ocurrencias «que estaban alborotats. «no sols los qui son de rehença, «mas encara tots los altres pagesos; e lo que porta maior contrari que dihuen públicament que tot lo que fan, fan, ab «voluntat e permis de vostra excellencia, e per verificar aço «dien que lo Abat Samso quan es estat aquí no ha bestat en «obtenir revocació d'una salvaguarda e guiatge a ells otorgar «per l'altaesa vostra donat en la vostra ciutat de Cordoba á «xxiv del mes de Agost any Mil cccclxxxii, e encara dien que «quan açi vingueren En Burró, En Vilanova ab crehensa de «vostra altaesa les digueren moltes coses que ells dir no poden, «e que del que fan ells ne daran rahó a la Majestat vostra.»— Y donantli despres noticia de l'insistencia ab la qual l'Infant demana que 's tregui la bandera pera castigar tals murmurations, li dihuen que á pesar de tenir «aquesta gent a las porttas no sabem si será plasent o desplasent a la excellencia vostra no volriem que crehent vos servir vos desplaguessem...» y per tal rahó no consentan la petició del Infant, y tan mes li dihuen, «quan sabem o crehem que la sola paraula de vostra altaesa basta á reposar totas aquestas cosas.» ² Posaban fi

¹ Arxiu de la Corona d'Aragó.—*Dietari de la diputació, etc.*—fol. 72. Arxiu municipal de Barcelona. *Llibre de deliberacions de 1485.*—fol. 128.

² Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes, etc.*, fol. 188 y 189 v.

los Concellers á sa lletra encarint al Rey la gravetat de las circunstancias y aixís li encarregavan los donés á *coneixer qual era sa voluntat*, si bé ells creyan que 'l millor medi que podia adoptarse pera calmar la agitació era el de fer públich son dissentiment ab los actes realisats per los remensas, á qual fi li suplicaban los retirés totas las salvaguardas y demés provisions que 'n son favor tingués otorgadas.

Interin, donchs, las corporacions populars se decidian á intervenir, l' Infant Llochtinent organisá una host de voluntaris de la que formaban part alguns caballers de las principals familias de Barcelona que juntá á la gent reunida per lo Veguer de dita Ciutat que 's deya Anthoni Pere de Rocacrespa, el qual posantse al cap de tots sortí de Barcelona lo dimars 4 de Janer en busca dels pagesos.

Prengué la host composta de 60 á 70 cavalls y altres tants peons lo camí de Caldas que 's creya ocupada per los Remensas, mes la trovaren desocupada, puig los dits s' havian retirat á la casa propia d' En Bartomeu Sala á Montornés, ahont aná tot seguit lo Veguer.

Coneixedors los pagesos del moviment del Veguer mentres uns se parapetaban en la dita casa d' En Sala, altres prenian posició en un puig vehí de la mateixa que fortificaren ab barricadas, per defendres de la caballería del Veguer, fetas ab los pins del puig. En eixa disposició estaban quant arrivá la host del Veguer, y presas per una y altre part las disposicions necessarias comensá lo combat. Mentres los peons del Veguer atacaban la casa d' En Sala dins de la qual se hi havian tancat com cosa de cent homens armats de totas armas, son lluit escuadró montaba per lo puig ahont l' esperaban á peu ferm uns 250 homens armats ab llansas y ballestas.

Temerari semblará sens dubte l' actitud del Veguer de batre ab tan petita host, y en tan desiguals condicions de camp qu' encara fa major sa temeritat, empero lo que mes lo contrariá fou la mala voluntat dels peons en pendre part á la lluyta, y aixís succehí que mentres en lo puig los de cavall se batian ab coratge, los peons se retreyan de la brega, «perque «de cap pagés se pot haber ajuda, puig tots estan unánimes en «lo crit de que lo Rey no vol que 's pagui res per usos y tas-cas», paraulas dels Concellers al Rey, al donarli compte d' eix combat.

Desequilibrada de tal modo la lluyta, l' exemple del Veguer

y d' altres cavallers que feren matar sos caballs en la escomesa,—ne moriren vuyt—fou tot inútil, ó millor sols serví pera que un jove caballer, En Galderich, fill del vice-canciller del Rey en altre temps, de mossen Pagés, trovés en lo combat mes que una mort gloriosa, son martiri, puig mort son caball en lo mateix moment de saltar la barricada, fou fet presoner, y despues d' haverlo despullat de sas armas y vestits y de haverlo tingut per llarga estona nu, li partiren lo cap de dos coltelladas, rematantlo despres degollantlo. ¹

Si la vinguda dels pagesos al Vallés fou causa de tanta alarma é indignació de part de las autoritats, facilment s' endevinará quanta no havia d' esser l' ansietat dels barcelonins al entrar en la ciutat la derrotada host del Veguer, tenint poch menys que á sas portas als pagesos victoriosos.

Desconsideraba la derrota del Veguer de Barcelona en gran manera al Infant, impossibilitat com estaba per falta de forsas per respondre á l' agressió dels Remensas, y per aixó es, que 'l veyem instar una y altre vegada á las corporacions populars, á la Diputació y al Concell de Cent pera que donguessin la veu de *via fora*. Los diputats enfadats ab la mort de Mossen Galderich duptaban en pendre una resolució, mes al fi se decidiren á armar sas hosts, empero lo Concell donant llargas al assunto nombraba comisions y mes comisions pera qu' examinessin la situació legal del municipi, y pera qu' es-

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Memorial é instruccions*, avans citat.—*Llibre de deliberacions de 1484 á 85*, fol. 134.—*Registre de lletres closes etc.*, fol. 190.

Arxiu de la Corona de Aragó.—*Dietari de la Diputació etc.*, fol. 73. Vegis ara de quina manera conta tot quant havem dit fins aquí En Anthoni de Bofarull, *Historia crítica de Cataluña, Barcelona 1877. Tomo VI pl. 344 y 345*.—«En los Dietarios «de la Diputacion se consigna que el día 7 de Octubre fué el lugarteniente don Enri- «que al Ampurdan, para levantar el somaten contra algunos labradores de remensa, «y que, al regresar el día 27 del mismo mes, pasó por Vich, y nada más vuelve á notar «ese sobre este asunto, hasta el cuatro de enero del siguiente año 1485, en el que el «magnífico mossen Antonio Pedro de Rocacrespa, veguer de Barcelona, acompañado «de muchos nobles, caballeros y gentiles hombres, á caballo, armados, en número de «sesenta, y algunas otras personas, partiendo de Granollers y dirigiéndose al castillo «de Montornés, para apaciguar á algunos labradores de la compañía de Pedro Juan «Sala, que allí estaban reunidos, encontráronse cerca de dicho castillo con un grupo «de los referidos labradores, é intentando castigarles, aquellos, que estaban fortifica- «dos en un cerro, dispararon sus ballestas contra el veguer y demás de su compañía, «y mataron á mossen Galderico Pagés, caballero, hijo del magnífico mosen Juan «Pagés, en otro tiempo vice-canciller del señor Rey, y nueve caballos, entre los que «habia el del referido veguer.»

tudiessin y reunissin los medis mes convenientes pera la defensa de la bandera de la ciutat, lo que doná lloch,—de lo que mes tart se n' arrepentiren,—pera que l' impunitat de la repressió dongués als Remensas major ardiment y 's disposessin á realisar empresas mes árduas y difícils.

Lo Trentenari donchs continuá impassible, no 's separá de la línea de conducta qu' avants s' havia ja trassat, mes com la victoria dels Remensas havia d' esser causa de qu' augmentessin sa influencia y son crédito, lo Concell d' acort ab l' Infant enviá una circular á los pobles de l' encontrada barcelonina, manantlos qu' enviassen dos personas á la Ciutat pera que los representessin en la reunió que s' anava á tenir pera tractar los assuntos del dia. Los pobles convocats foren, Mataró, Badalona, S. Vicens de Sarriá, Tiana, Sant Andreu del Palomar, Prohenzana, Cornellá, Sant Joan des Pi, Sant Boy del Llobregat, Vilamajor, Garriga, Franqueses, Cardedeu, Mollet, Parets, Argentona, Taya, Alella, Premiá, Ripollet, Cabrera, Vilassar, Splugas, Sant Cugat del Vallés, Santa Coloma de Gramanet, Sant Just des Verns, Sant Feliu del Llobregat, Sant Martí de Prohenzals, Sants y Moncada. ¹

Invitats los pobles pera la reunió de 7 de Janer fou tanta la diligencia que 's donaren en cumplir las ordres de la Ciutat, que son Conceller en Cap pogué lo dia 10 donar al Trentenari compte de la reunió á la qual no sols assistiren los representants dels pobles citats, si que també los presidents, jefes ó caps dels oficis de la Ciutat. En dita reunió los Concellers amonestaren á los forans á que permaneixessen quietes, y obediets á la veu de la Ciutat. Mes al donar des Torrent comte de dita reunió á lo Trentenari, pronunciá aquestas importants paraulas que tanta llum donan sobre l' estat dels ánimos y las quals fins avuy han sigut desconegudas de nostres historiadors: «que ells dits Concellers habien trobat e conegut gran «constancia e fermetat en tots vers lo servey del dit senyor (lo «Rey) e be de aquesta Ciutat e principat, e que tots volien «estar e viure ab lo voler e intenció de dita Ciutat.» ² Nosaltres estem avuy en lo cas de dir que des Torrent enganya al Concell, per quant ell no entengué lo sentit d' eixa unanimitat

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—Registre de lletres closes de 1483 á 85.—fol. 189.

² Arxiu municipal de Barcelona.—Llibre de deliberacions de 1485.—fol. 130.

dels forans ab la Ciutat, si no es que l' engany fou conscient. Los forans en tant la Ciutat fos partidaria del *statu quo* havian d' estar units ab ella, mes altre havia d' esser sa conducta tan prompte se parlés d' acció, puig si be los pagesos de Barcelona no eran de remensa, á la fi no deixaban d' estar subjectes á certas prestacions feudals de las que desitjaban veurense llibres, y qual llibertat les oferien en nom del Rey los sublevats de Mieres.—Y fundem nostra opinió de que des Torrent amagá ab intenció la veritat de tot al Trentenari en lo testimoni d' un document escrit mesos despres dels fets de qu' ara parlem, per los dits Concellers, aixó es, quant ja los Remensas no daban temor. Eix document que no es altre que 'l Memorial donat als ambaixadors de la Ciutat En Vallsecha y En Marquet, al ressenyar tot quant havia passat, dihuen al arribar al punt de la reunió dels pobles «james se es conegut en «aquells sino desig de conmocions e desordens» ¹—Y á mes á mes, qu' en lo dia 8 la situació no 's presentava molt clara als ulls dels Concellers se prova de una manera irrefutable ab la carta qu' en dit dia escrivieren al Rey, y de la qual ne prenem las següents notables paraulas que demostran la proverbial enteresa de nostres Concellers y lo convensuts que estaban de que lo Rey favoria l' insurrecció. En dita carta, donchs, deya á lo Rey lo mateix des Torrent; «que no podian pensar qual fos la causa de que fins lo moment de escriurer la present ell no hagués pres cap disposició;» extranyesa tan mes gran y justificada quant per eix temps rebian los Concellers no sols del Rey sino de la Reyna una carta derrera l' altre pera que permetissin á l' Inquisició exercir en la Ciutat son horrible y de Deu malheit ministeri, y acababa la carta en los següents termes, aclaratoris y confirmatius de tot quan deixem dit sobre l' estat dels ánimos:—«Aquesta Ciutat fins açi no ha «deliberat moures perque no sabem de qui fiarnos sino que «miram las coses e esperam temps, e senyaladament les provisions de vostra excellencia sens les quals aquest mal perfectament no pot gorir.» ² Difícil es per lo tant averiguar quina

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.*—fol. 190 y 190 v.

² Arxiu municipal de Barcelona.—*Cartas reals originals de 1476 á 1485.*—Carta de 14 de Desembre de 1485.

intenció tingué Destorrent al ocultar ab deliberació y propòsit l' estat dels ánimos dels pobles al Trentenari; rectament pensant havem de creurer que lo Conceller en Cap que demostrá sempre gran desitj de castigar als amotinats no portaba mes idea que la de restablir la tranquil·litat pública, ó bé que jutjant d' un efecte á posteriori, puig lo mateix dia del Concell s' havia rebut per fi carta del Rey, cregué que podia amagar las simpatías dels pobles, y sa poca voluntat en secundar á la Ciutat, en la creencia de que tan aviat coneixessin la carta Real que desautorisaba per complert á los Remensas, l' opinió dels pobles havia d' estar conforme ab la de la Ciutat. Novas provas veurem mes endavant de las innegables simpatías dels pobles rurals per los Remensas, simpatías que sentian també, com en son lloch se dirá, las classes obreras de Barcelona.

Tornant ara á la sessió á qu' ens referiam y la qual tingué lloch en 10 de Janer, y á la carta del Rey datada en Sevilla á 14 de Desembre de 1485, direm qu' eixa última es curta y seca, lo Rey se lamenta y plany de las turbacions, mes no en aquells termens en que debia ferho lo Cap d' un estat que veu que de son pendó s' en fa bandera dels facciosos, y que 's diu concixedor de la gravetat del moviment, y de la necessitat de reprimirlo incontinent, puig de lo contrari creya que mes tart seria difícil alcanzarlo—«segons som informats los dits «pagesos estant tant conmoguts a mal e tant recelosos que sera «prou difícil poderlos hauer si ab gran diligencia ó rigor no «si enten,»—acabant per fi suplicant, ó manant, á la Ciutat que dongués al Infant tot l' auxili qu' aquell necessités y reclamés.¹

En fi lo resultat era que be que mal lo Rey se mostraba contrari als Remensas, y que recomenaba son castich urgent, y aixó bastaba per ara, puig tirada la carta del Rey sobre la taula de la lluyta, quant de son apoyó moral s' en feyan garants los Remensas, per forsa als havia de treurer gent y auxili, y fins simpatías.

Al efecte los Concellers manaren publicar á so de pregó per la ciutat, Caldes y altres pobles la carta del Rey: se notifi-

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Lletres potents de 1483 á 1485*.—fol. 191, v; 192 v; 194 y 194. v.

cá la mateixa á Sala, aixís com la revocació del guiatge que 'l Rey li tenia otorgat, y á los pobles mes compromesos y amennassats s' enviá també copia ab una exortació dels Concellers en favor de la pau, de la concordia, y del respecte y cumpliment de la voluntat real. Aixó mateix escrigueren al Portantveus qu' encara estava en Girona procurant l' avenencia entre los senyors y los pagesos. ¹

Tornant ara á buscar als sublevats de Mieres, los pagesos de Montornés, forts ab lo prestigi de la victoria entraren en Caldas de Montbuy ab gran sentiment y pesar dels Concellers que preveyan la possibilitat de que los pagesos se correguessin per aquella part del Vallés. L' entrada d' En Bartomeu Sala en Caldas s' ha de posar del 11 al 12 de Janer, dia fatal pera los Remensas, puig sent Caldas, *carrer de Barcelona*, los Concellers escrigueren á sos Prohoms, prometenlos pendre rehó de l' ofensa que s' havia fet á la Ciutat. ²

La situació s' anava empitjorant, puig per eixos dias se rebé la noticia de qu' En Pere Joan Sala deixant l' Ampurdá s' envenia per Hostalrich y Sant Celoni á reunir-se ab son nebot. Los diligents Concellers prevenint lo cas escrigueren tot seguit á los de Granollers, puig per sa situació havia d' esser la primera vila que rebes la embestida dels Remensas que desemboquessin en lo Vallés.

Reunits los dos Salas recorregueren efectivament bona part del Vallés y de la ribera de llevant cridant á los pobles á la rebelió, mes encara que de cap d' ells no logra una adhesió formal, per los noms dels condemnats en la sentència arbitral de Guadalupe, veyem clarament qu' en totes parts Sala tenia y reunia partidaris disposats á ajudar-lo ab las armas á la ma. En Pere Joan Sala, fou á la veritat molt mal aconsellat al pendre per camp de batalla lo Vallés y la ribera de Llevant quals poblacions, en sa totalitat gosaban del privilegi de esser consideradas com carrers de Barcelona. Aixís las amenassas de En Sala, á Tayá, Tiana, Alella, Vilasar, Premiá, Cabrera, Mataró etc., eran altres tantas amenassas dirigidas á la Ciutat y á sos Concellers, y aqueixos tenian d' antich y de sobras demostrat, que no eran homens que 's deixessin imposar per

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Lletres closes etc.* fols. 191, 192 v. 194 y 196.

² *Idem idem*, fols. 191, 192 v. 194 y 196.

res, ni per ningú. ¿Qué anaba donchs á treuren en Sala de donarse de topetons ab Barcelona? ¿Creya per ventura que Barcelona, com Gerona, havia d' entrar en pactes y contractes ab ell? ¿Creya ferli por? ¿Creya que tal era la millor manera de contestar á la carta del Rey? ¿O es que vingué á ensenyar á los pobles vehins de Barcelona los manaments reyal's en virtut dels quals *feya lo que feya* segons son modo de dir?

Barcelona atravessaba per eix temps un período crítich. L' Infant ja no estava tan animós, y encara que persistia ab la idea de que la Ciutat reunís sas forsas, no la conminaba perque ho fes: la Diputació enviaba á sos Diputats, y lo bisbe de la Seu d' Urgell y lo diputat Bellera anaban y venian, sens que 's pogués, ni 's pugui endevinar l' objecte de tals anadas. Sala donchs, vingué á donar ocasió de treurer la cosa de' allí ahont s' havia atascat.

Reunits oncle y nebot en Caldas son exercit pujá á 1000 homens. Devant d' una forsa tan respectable ja no era possible cap vacilació. Aixís lo Trentenari se reuneix lo 18 de Janer, y en vista de la munió de gent reunida en Caldas, y de que fàcilment se podian correr fins á las mateixas portas de Barcelona, determinaren treurer tot seguit la bandera. Destorrent oferí al Concell mil lliuras per los primers gastos y lo dia 20, despres d' haverse nombrat abanderat á Guerau de Vallsecha, y prèvia l' acostumada cerimonia, se posá la bandera en la finestra de demunt la porta principal de la Casa de la Ciutat. ¹

Tirat lo guant, los Concellers se disposaren á fer pagar car á los pagesos l' atreviment de recullirlo. Incontinent avisaren

¹ Vegis de quina manera continua la relació d' En Bofarull despres de lo copiat: «Desde esta fecha (4 de Janer) así los Dietarios de la Diputación, como el libro de «*Coses assenyalades* de Comes, dan noticia extensa de la campaña contra los remensas, que creemos explicar mejor, copiando, como hemos hecho en otras ocasiones, «las notas que corresponden á una y otra fuente histórica, sin más diferencias que «unirlas y colocarlas por orden cronológico.»

«Jueves 20 de enero de 1485.—Fué deliberado por el Concejo de cien jurados que «fuese sacada en público la bandera de la Ciudad, y colocada en la ventana de la Casa «Consistorial, lo que ejecutó el magnífico mosén Jaime Destorrent, conceller en cap, «para ir con el Somatent contra Pedro Juan Sala y sus adeptos.»

Ara veurá En Bofarull com hauria fet bé en estudiar la sublevació d' En Sala en los documents, y no en los Dietaris.

als pobles del vehinat, com á carrers de Barcelona, d' haverse tret la bandera, á fi de que nombressin la gent que havia de acompanyarla quan sortís de la ciutat. Lo mateix dia 20 s' obrí l' allistament en la Casa de la Ciutat, , y per pregó públich fet en dit dia s' oferiren dotze lliuras de retribució mensual als «homes d' armes armats en blanch ab lança grossa encubertat, homens de armes a la bastarda cuyraça, cuberta, cabasset e banera, cuxots, falda e gossets e ses menoples ab canal encubertat ab lança manescha, viii lliures, homens genetaris ab ses armes vi lliures, homens de peu ab lança, spase e broquer o ab panes xxxx sous, homens ballesters »xxxx sous.» ¹ En aquest estat las cosas, reberen los Concellers lo dia 31 de Janer de 1485 una carta del Rey datada en Sevilla en 17 del mateix mes y any que per sa escepcional importancia mereix ser íntegrament copiada.

LO REY

«Amats, e feels nostres; vostra letra hauem rabuda la qual lo mateix correu que la portaue lans dona en nostres mans propries: veem per aquella lo quem dieu dels fets del remences, e quant als pagesos de Girona, no es menester dir altra cosa, puig stant segons enos scriuiu en apuntament ab lo portan veus de gouernador, teniu vos par dit lui donara tal recapte que la negociacio pendra repos e se metra en mans e poder nostre, quant a la nova commocio queus escriuim dels pagesos de Osona com son venguts a Granollers, e de calli en altres parts feent alguns desordres, e com serien requests de treurer la bandera haueu fet sauiaement consultar ho ab nos, abans de procehir a tal acte, e segons nos hauem prouehit per letres, e altres prouisions que sobre aço hauem manat expedir dirigidas al Illustre Infant nostre loctinent general ses cumplidament proveyt ratot lo quens scriuiu, e ultra aço certs dels dits pagesos que açi stanno en son estats de nos spatchats en lo dit effecte, e se son paratits per manament nostre per metre la dita negociació en nostre poder com dit es, creem que axo mateix faran los de Girona, e los senyors dels dits pagesos, car axis ho han scrit, e per que reputam que aquesta es la via pus saludable e ab la qual la dita questió pendra cumplida, e final conclusió, vos pregam, e encarregam, que

¹ Arxiu municipal de Barcelona.--*Registre de crides e ordenacions de 1481 á 1489.*—fol. 113.

«tan com poreu ajudeu, e doneu obra com la dita questio sia mesa
 «en poder nostre. Certificant vos que de açous fareu seruey molt
 «accepte, e entre tant entendreu en reposar totes coses tant com po-
 «reu. Car ab les dites nostres letres, e prouissions que al dit Infant
 «hauem trames no dubtam se reposara la dita questió es conduhirá
 «a metre la en poder nostre com dit es, maiorment aqueixa Ciutat
 «fahent hi son deuer, axi com som certs ho fara per nostre seruey.
 «*E axi no cureu de traure bandera puig lo cas no ho requer.* Data
 «en Seuilla xvii del mes de Janer any mccccclxxv.—Jo el Rey.—
 «gonçales secretarius.»¹

Si algun dubte pogué encara abrigarse per los Concellers de l' unió del Rey ab los Remensas, de que los tractes que ab ells tenia lo Portantveus en Gerona per manament del Infant, se feyan mediant lo consentiment y ordre del Rey, y de que aqueix no volia que 's fes us de las armas pera corretjirlos y sometrels á la obediencia, la carta d' En Ferran II havia de ferlo desapareixer. Quals haurian sigut las conseqüencias de la carta del Rey sens la temeritat d' En Sala de ficarse ab Barcelona no son difícils d' endevinar, puig los resultats immediats ja 's tocaren. Los Concellers afluixaren un xich, se deixá als pobles sens ordres, y l' embaixada dels pagesos, que públicament venia de part del Rey pera avistar-se ab En Sala, no sols havia de refredar als mes calents, sino que havia de portar als Remensas á tots aquells homens de cor y de bons sentiments desitjosos de que terminés sa ominosa y vergonyosa condició.

La situació, donchs, era favorable als pagesos; per sa mala sort aquestos la tiraren á perdre realisant actes criminals, que res podia excusar, y qual terrible cástich, dadas las costums de l' época, pot un deplorarlo, mes no negar que no fos merescut.

Los pagesos que tornavan de véures ab lo Rey pera ultimar la firma del compromís entre senyors y pagesos, sortiren de la ciutat després d' haverse vist ab los Concellers y ab lo Lloctinent, cap lo Vallés, reunintse ab En Sala lo dimecres dia 2 de Febrer en Llinás. Lo que passá entre Sala y los Comissionats dels Remensas no havem sapigut averiguarho, empero

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—Registre de lletres closes de 1485.—fól. 2.

lo desastrós resultat de la conferencia de cap manera se pot deduhir de la carta del Rey que tan confiat se mostraba de que per fi 's posés en sas mans lo negoci de las diferencias entre senyors y pagesos. ¿Hi hauria dol y engany en la carta real? No ho creyem. ¿Per ventura En Sala se posá soberbi per tals quals paraulas dels dits Comissionats, aixó es, que 'l Rey haugués elogiats son comportament? ¿Volgué imposarse? Lo secret de la conferencia de Llinás no ha pogut traslluirse; res se sap tampoch de lo que parlaren los Comissionats ab l' Infant, y res sabém tampoch de las instruccions que lo dit Rey enviá á Enrich, puig en lo Registre de Cancillería secret, ahont deurián trobarshi, las planas están en blanch, lo que indica la manifesta intenció d' amagarlas.

Deixem, donchs, pera quan se coneixin, si es que may s' hi arriba, los tractes y diferencias dels pagesos ab l' Infant y ab En Sala, y veyam lo resultat real y conegut d' ellas.

J. P. Sala reunit ab son nebot que havia abandonat á Caldas lo 17 ó 18 de Janer després d' haver recorregut infructuosament la ribera de Llevant ó la marisma, com en aquell temps se deya, torna sobre lo Vallés y mana á un de sos capitans que digués als de Cardedeu que li obrissen las portas y s' unissen ab ells, cosa á que 's negaren enérgicament los de la població ab aplauso dels Concellers. ¹

Concentradas totas las forsas en Llinás, com ja sabém, En J. P. Sala, acabada que fou sa entrevista y parlament ab los Comissionats que venian de véures ab lo Rey, resolgué executar lo cop de ma que tenia disposat contra Granollers.

Sigilosament y com si fossin pagesos de l' encontrada que portessin sos fruyts al mercat de Granollers que 's celebra tots los dijous, cent homens del Vallés, los mes atrevits y decidits foren introduhintse dins la vila ab l' ordre d' arremolinarse en un moment donat dins lo carrer de la porta per ahont havia d' entrar En J. P. Sala ab los seus, qu' esperaria amagat per los encontorns, á fi d' obrilshi la dita porta ó be afavorir sa escalada. Lo plan combinat se realisá sens destorb; los pagesos de per riurer tragueren sas ocultas armas, y avants que los de Granollers poguessen aparibirse pera la defensa, Sala y los

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Cartas reales originales*.

seus entraren furiosos entregantse al saqueix y causant gran dany en coses y personas, puig moriren assassinats mossen Francesch de Montmany de Tagamanent, á qui mataren devant de sa muller; los germans Bosch, ciutadans de Barcelona, tingueren igual fi; y de la mateixa manera finiren En Prats de Bigues, En Muntbuy de Gornau, En Millas, y altrás personas civils y eclesiásticas; deixant en perill de mort á un tal Bruniquer. També amenassaren ab assassinar als dos noys d' En Bosch, qual muller tingueren detinguda durant tot lo dia sens que se li permetés recullir lo cos de son marit per portarlo á enterrar á Barcelona; per últim considerant com á presoners de guerra á tots quants habitavan en Granollers, á tots s' obligá á pagar rescat. ¹

Lo desastre de Granollers del qual se 'n tingué coneixement en Barcelona lo mateix dia, causá gran alarma ² é indignació: los Concellers corregueren á unir-se ab lo infant Enrich, reclamant d' ell enérgicas midas de salvament, mes l' Infant desesperat, y no trovant en son honrat carácter medi algun per satisfer las ordes que del Rey tenia, y ab son deber de governador general de Catalunya, declará que ja havia arribat lo moment d' obrar, que 's reunís lo major número possible de gent, y que sortís quan més aviat fos possible millor, *e que per moltes letras que el rebe del Senyor Rey no cessara de fer lo ques deuia fer en lo be daquesta Ciutat.* ³

De tot lo ocorregut y de la resposta del Infant als Concellers se 'n doná compte en la sessió que lo Trentenari celebrá lo dia 3 de Febrer acordant lo Concell fer lo que l' Infant li havia suplicat á qual efecte acordá qu' en la próxima sessió se li presentés per los cinch Concellers memorial de lo que devia ferse en circumstancias tan greus.

Reunits novament los del Trentenari en 5 del dit mes lo Conceller en Cap Deztorrent presentá en nom de sos com-

¹ Arxiu de la Corona d' Aragó.—*Dietari de la Diputació.*—*Trienis de 1476 á 1485.*—fól 74, v. Arxiu municipal de Barcelona.—*Dietari n.º 14, de 1478 á 1497.*—*efeméride del 3 de Febrer.*

² L' alarma fou general: en Vich al rebres la noticia se maná que d' aquell dia endevant no poguessin entrar pagesos forans dins la ciutat, y que dels portals de la mateixa sols s' en deixessin tres d' overts, y aquells fossin tapiats per dintre, y devant se 'ls hi obrí una vall.—*Arxiu municipal de Vich.*—*Acorts de 1478 á 1495.*—3.—*Concells de 4 y 13 de Febrer de 1485.*

³ Arxiu municipal de Barcelona.—*Llibre de deliberacions de 1484 á 85.*—fól. 147 v.

panys als anomenats lo següent importantíssim y eloqüentíssim programa de resolucions:

- 1.ª Que s'escrigués al Rey y á la Reyna lo que passaba.
- 2.ª Que s'escrigués á las Universitats pera que reunissen lo major número de gent possible ab que seguir lo *so emes* ordenat per l' Infant.
- 3.ª Qu'es cridés per pregó á las cincuentenas pera deliberar.
- 4.ª Que s'escrigués á las parroquias circumvehínes mantantlos que vinguessin á conferenciar ab la Ciutat.
- 5.ª Que 's tanquessin las portas de la Ciutat menys tres, y que 's vigilessin de nit y de dia.
- 6.ª Que 's tanquessin las esponas, y 's montés l' artilleria en ellas.
- 7.ª Que 'ls Concellers cridessin als caps dels oficis de la Ciutat.
- 8.ª Que no 's poguessin treurer armas sense permís de la Ciutat.
- 9.ª Que no 's permetés l' entrada en la Ciutat á cap pagés que portés armas ofensivas ó defensivas.
- 10.ª Que 's continués l' allistament de gent, aixís de peu com de cavall.
- 11.ª *Que sia prouehit en tot cas los inquisidors sien trets de Ciutat per que son difamats que tenen intelligencia ab dits pagesos.*
- 12.ª Que ningú s' atrevís á sortir ni de dia, ni de nit, disfressat per la Ciutat.
- 13.ª Que 's busquessin los fondos necessaris pera pagar la gent que s' armés, y per los demes gastos ocorrents.
- 14.ª Que 's requerissen los caballs dels ciutadans, mercaders, y altres de la Ciutat.
- 15.ª Que 's passés comunicació al capítol y vicari eclesiástich, exortantlo á que prenguessin en l' assumto la part que 'ls tocaba.
- 16.ª Que 's nombressin cap de guaytes per la vigilancia de la Ciutat.
- 17.ª Que 's fessin pregons prohibint que ningú parlés en favor dels remensas sublevats.
- 18.ª Que 's passessin comunicacions al Patriarca y als Diputats per establir una comuna intelligencia y obra.
- 19.ª Que 's procuressin espías pera saber lo que passaba entre los revoltosos.

20.ª Que los Concellers se concertessin ab los síndichs de las Universitats: y

21.ª Que l' Infant sortís á caball tots los dias per lo dematí y per la tarde. ¹

S' havia donchs entrat en lo período d' acció. Los Concellers escrigueren al Comte de Cardona, y á son fill lo Condestable d' Aragó suplicantlos vinguessin á la Ciutat pera deliberar sobre lo que debia ferse, y tant pronte reberen l' avis de Barcelona vingueren, puig escrita la carta lo dia 3 de Febrer, feren los dijs son entrada en la Ciutat lo següent dia 7 acompanyats de 80 homens de cavall entre homens d' armas y genets, sortintlos á rebre la Ciutat ab trompetas y timbals. ²

¿Que feya en tant en Pere Joan Sala? Despres de l' entrada de Granollers no quedá inactiu: enviá part de sa gent al camp de Vich senyalant son pas ab reprobables é inútils excessos; amenassá de nou als de Cardedeu sens millor éxit qu' en la primera vegada, y reunint després tota sa gent torná de nou á Caldas y prengué per últim á Tarrassa fortificantse en una y altre vila.

Com havem vist los Concellers donaban al Rey avis de tots los passos dels Remensas, y gracias per eixas Cartas y no per los Dietaris com ha dit y fet En Bofarull es com se pot escriure y conèixer la historia de la sublevació de Pere Joan Sala. Vegis pera mes gran proba la importancia de las següents cartas dels Concellers de 10 de Febrer.—En la qu' escribian al

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Llibre de deliberacions de 1454 á 85.*—fol. 148. v.

Convé y molt conèixer lo que los Concellers escrigueren al Rey en virtut del primer acort: Déyanli, despres d' acusarli rebut de sa carta de 17 de Janer que havian tret la bandera, per quant se 'ls havia requerit per que ho fessin y que tan de bó no s' hagués tan demorat que tal vegada no 's tindrian que deplorar los últims fets. Que 's rebé sa carta y la visita dels quatre pagesos ab cartas sevas pera l' Infant;—d' aixó sembla deduhirse que foren los mateixos pagesos los que portaren als Concellers la carta del Rey: en eix cas se compren que Sala noticiós de que 'l Rey deya als Concellers que no traguessin la bandera, pogués intentar un cop, en la creencia de que la Ciutat no desobehiria lo manat per lo Rey;—y qu' ells y tot lo mon estavan maravel·lats de que 's tingués ab tal gent tantas consideracions, y que a tan inmerescudas complacencias se devia sa soberbia. Acababa la carta recomenant que 's rompés tot tracte ab ells, y se 'ls castigués ab tot rigor.—Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.* fol. 3.

² En Bofarull despres de donar compte dels fets de Granollers, s' en passa tot lo que havem dit desde dit punt fins lo moment de l' arribada dels Comtes á Barcelona dels quals diu qu' entraren cridats per l' Infant.

Rey li deyan, «que sí, sense rahó se murmuraba del Rey, aparentment per lo menys n' hi havia, puig los pagessos deyan, que si obressin contra la voluntad sua, lo Rey no 'ls reberia ni oiria, ni los daria salvaguarda, sino que los castigaria.»—En la Carta á la Reyna Isabel li deyan:—«que tenintla á eila com á mare y protectora, havian deliberat escriureli la present, suplicantla tan humilment com podian, dongués ab lo Rey, las ordres que suplicaban.»¹ Na Isabel no contestá ni á la carta qu' ara acabem de citar, ni á cap de las que se li escribian sobre los Remensas; axís no 's deu extranyar que los Concellers acabessin per no donarli rahó de res de lo que passaba.

Com tothom entenia que la brega anava á entrar en un período decissiu, y que la resolta actitud dels pagesos era ocasió de perill, los compromesos y los amenassats volgueren posarse en regla pera evitarse compromisos y perjudicis. Aixís veyem als Jurats de Gerona escriure á Barcelona—carta que 's trova en nostre Arxiu municipal entre las Cartas comunas del temps que historiem—de tal manera, que los Concellers se cregueren obligats á donar la següent resposta:—«Es veritat Srs. molt «magnífichs que vehents nosaltres aqueixa Ciutat esser axí «propingua als dits pagesos e la qual mes que alguna altre se «deguera sentir de tants mals e dans per dits pagesos comesos «tan poch sen sia fins açí sentida no trametent assi persones «per dita comunicació com han fet las altres Universitats, ne «donas avisos de coses algunes ne trames letres per la dita «causa sino dessus dita habem presa d' aço alguna admiració.»² Hi ha que sebre que los Jurats de Gerona no havian escrit despres de lo de Mossen Salba fins la carta tan severament resposta.

Al Portantveus que no s' havia mogut de Gerona desde son anada, com en son lloch havem contat, li escrivueren los Concellers en contestació á una sua, en que s'excusaba, dihentli freda y secament: «que los desplaia qu' encara tingués tractes ab los Remensas, y qu' ells havian decidit acabar d' una vegada.»³

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.*—fols. 6 v y 7 v.

² Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.*—fols. 11 v. y 12.

³ Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.*—fol. 12 v.

En aquest estat los ánimos reberen los Concellers una nova carta del Rey de 2 del mes de Febrer datada com l' anterior en Sevilla que 'ls omplí de gran confusió, puig quant creyan trovar en ella las mes duras disposicions contra los Remensas, puig la carta real contestaba als fets ocorreguts en Montornés, y mort del fill del Vicecanciller de Catalunya, lo Rey persistia en son idea de contemporisació, y de que 's procurés la firma del compromís posant en sas mans la resolució del negoci, y per compte d' alentar als Concellers pera la resistencia y cástich dels sublevats, los hi diu «que cas de que son escribá Jaume Ferrer á qui envia expresament pera la firma del Compromís (ab los Remensas) no obtingués la desitjada concordia, que l' Infant á qui envia sas instruccions ja sab lo que ha de fer.»¹ Entengueren l' indirecta los Concellers, y en sa notabilísima resposta de 23 de Febrer, donaren al Rey una ruda y severa lliçó qu' aguantá lo princep Católich.

De segú que lo primer que notaria lo Rey en la carta dels Concellers seria lo cambi de tó, puig mentres en totas quantas cartas fins aquí citadas, se suplicaba y pregaba del Rey auxili y protecció, en la carta de 23 de Febrer, ni pregan, ni imploraran, ni suplican; tampoch escriuhen los Concellers á la Reina, la paciència s' havia acabat, los límits del respecte s' havian passat, y los Concellers compromesos ja en la lluyta, estaban resoltos, puig que havian tret sa bandera ab honor á no tornar-la á lloch sens esser honrada. Y axis deyan al Rey «qu' ells li escribian la veritat car no havem ni passió ni dolor sino del servey de vostra altesa be e repos de aquest vostre principat e Regne de V. M.»... «Que dels tractes y embaixadas los pagedsos ne prenen tan animo ferocitat e fallia que no cessen de »concitar e conmourre la terra e fer los mals que poden, fora »stat molt expedient e conforme a algun benefici en aquest »fet V. M. hagués manades provisions de revocació de capitannies guiatges tractes e maneigs ab ells, fense letres particulars »a les viles lochs e parrochies de aquest vostre principat significantles com lo dit Pere Joan Sala ni pagés algú es capitá de »V. alteza ni lo que fan se fa ab voluntat ni plaher de aquella: »que puig lo Rey no ha volgut fer res d' aixó que 's lo que se »li havia demanat, y de no ferho han resultat grans danys y

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Cartas reales originales*.—Vegis la de 2 de Febrer de 1485.

«descándols. los Concellers d' acort ab l' Infant han reunit bon «nombre de gent pera acabar d' una vegada.»¹

Naturalment, l' armament de la host, despres de tal carta del Rey, havia de ressentir-se de la confusió que portá en lo pit del Infant, y del desaliento que forsosament havia de produhir la manifesta complicitat d' En Ferran.

Favorable se presentaba donchs la situació per los Remensas, y á ben segú, que si son jefe hagués obrat ab major prudencia, y no hagués pres per cobardía lo qu' era pur afecte del temor de contrariar los manaments reals, los Remensas haurian salvat sa situació sens l' inútil derramament de sanch, efecte de sa porfía, y causa de sa perdició.

Mes á Pere Joan Sala una forsa secreta l' empellía á sa perdició arrastrantlo un y altre dia á actes reprobables en tots temps, obligantlo una y altre vegada á frisar la poca soferta paciència dels Concellers. Seguint Sala per eix camí, de Tarrasa se 'n puja fins á Monistrol, y baixant despres per lo Llobregat entra en Esparraguera y Martorell, tornantsen á Tarrasa ahont li vingué la desventurada idea, despres d' un mes de correr per ditas parts, d' atacar á Jofre de Sentmanat que vivia ab sa familia en la casa senyorial del poble de son apellido situada entre Caldas y Tarrasa.

Sentmanat era ciutadà de Barcelona, y quant á pesar de trovar-se rodejat per totas parts de Remensas no abandoná sa casa, está clar que no creuria tenir per que temer, puig de lo contrari s' hauria refugiat en la ciutat com tants altres feren per vía de temor ó de prudencia. La noticia donchs de qu' En Setmanat se trobava sitiât va fer que s' acabés la paciència dels Concellers y que 's decidissin á obrar.

L' Infant avisat de lo que passaba convocá á tota pressa en son Palau al Patriarca de Alexandría arquebisbe de Tarrago-

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485.*—fols. 17 v. y 18 v.—No eran sols los Consellers de Barcelona los que havian acabat la paciència. Los de Vich parlavan també alt y ab rahó. A sos representants en Barcelona escrivian per que l' Infant sapigués l' estat de Vich lo següent:—... «los pagesos aquest dies han fets alguns desordres a aquesta ciutat descarregants los sachs de farina e carregues de lenya qui venien per prouisió de aquesta ciutat, suplicam sa gran alteza li placia donar nos licencia, e permis que la ciutat per obuiar, e resistir aitals desordres volre exir contra ells quels puixa ma armada inuair los en persones, e abens sens incorremet de pena alguna *com sia cosa molt descominal cels han facultat de fer nos tot lo mal que volen e nosaltres fins assi los veem e nols diem cres.*—Arxiu municipal de Vich.—*Acorts de 1478 á 1495.*—3.—Concell del 13 «Febrer de 1485.»

na, al Comte de Cardona, al Condestable, als bisbes d' Urgell y de Vich, al Vizconde d' Evol y á molts nobles y cavallers, y també á dos Concellers de Barcelona acordantse en eixa Junta que Sentmanat fos immediatament socorregut. ¹

En virtut de tal acort maná immediatament lo Conceller en cap que 's fes un pregó convocant á tota la gent armada per la Ciutat pera que estiguessen reunits á las duas de la tarde en la Rambla de Barcelona en front del portal de la Boqueria ahont acudiren á inspeccionarlos las ditas personas reunidas en casa l' Infant.

Llegint ab detenció l' acta de la sessió que lo Trentenari celebrá ab la setzena lo primer de Mars, se veu clar que l' Infant posá obstacles á la sortida de la host, ja fos que desconfiés de la gent reunida, lo que dona lloch á pensarho son aquellas paraulas d' En Deztorrent pronunciadas en la dita sessió quant excusá sa gent per la precipitació ab que va esser cridada; ó bé que l' Infant no volgué comprometre's fent una sortida qu' havia de desagradar á son cosí Ferran. També pot ésser que aquest segon motiu fos la vera rahó que tingué pera dificultar la marxa del socorro pera Sentmanat, y lo primer lo motiu aparent. Y en fi qu' algun dubte se tingué respecte de la solidesa de la host, se veu clar en la sessió del Trentenari avants citada, puig en ella fa constar en Deztorrent qu' inspeccionada la host per persona competent se l' havia trovat bastant forta en número y en organisació, essent apta per sortir á campanya. Axis se resolgué en fi, no sens retxassar la pretensió del Infant que volia que la host ciutadana fos manada per un de sos algutzils, puig lo Consell despres de haver consultat l' assumto ab personas de caràcter y entesas, acordá que las forsas de Barcelona sortissen manadas per lo primer de sos Concellers. Y en eix mateix dia 1 de Mars de 1485 se convocá de nou la host pera las dos de la tarde fora lo Portal nou ahont acudiren las forsas organisadas per los estaments militar y eclesiástich, y posantse á son cap lo Condestable partiren tots per Sentmanat, constant la host de 80 cavalls encobertats y montats á la bastarda, de 100 genets molt ben disposats y de 400

¹ Tota aquesta part de nostra relació es inédita fins arribar á lo de Sentmanat. En Bofarull ompla los fets ocorreguts desde l' arribada dels Comtes 7 de Febrer al 28 del mateix sols ab las noticias d' haver sigut nombrat en Deztorrent capitá de la Ciutat (16 de Febrer) y de havérsel donat per la Ciutat diners per armarse y sou. (26 de Febrer).

peons ab pavesos, llansas y ballestes. Anaban també en la comitiva los bisbes d' Urgell y de Vich.

Com lo Condestable partí en hora tarda, los pagesos que 's havian escorregut fins S. Andreu del Palomar per detenir l' host de la Ciutat, l' obligaren á que fes alto en dit poble, ahont se disposá per lo combat que creya donar l' endemá. Mes al ferse clar los pagesos s' en havian anat ja á l' altre part del Besós ocupant lo puig de Reixach que cau enfront de Moncada, havent abandonat del tot lo coll de la Trinitat qu' ocupaban lo dia anterior.

Franch lo pas, determiná lo Condestable, encara que be sabia que Sentmanat estava fora de perill, puig los remensas havian abandonat lo siti, pujar fins Tarrassa pera recuperar aquesta y las altres vilas per ells ocupadas.

Fou ben rebuda la host en Sabadell, empero en Tarrasa las cosas passaren d' altre manera. Apenas doná vista á la ciutat l' host real, los pagesos que la ocupaban fortament, y ab áni-no resolt de defendres en ella, enviaren una partida dels seus á escaramucejar ab los del Condestable morint de resultas de la brega sis pagesos, y de l' altre part morí un peó.

La ciutat empero no fou atacada per manca de pólvora, y per no portar pavesos gran número dels de la host, falta que procurá subsanar diligentment Barcelona, disposant la sortida d' algunas bombardas ab sas cargas, recullint de la parroquia de S. Andreu una partida de pavesos qu' allí havian abandonat al cuidado de lo Rector, los de la host.¹

No havem trovat lo fi que tingué lo de Tarrasa, mes com lo Condestable no passá á Granollers fins lo dia 5, havem de creurer que los dias en blanch que deixem se passarian en ocupar Tarrasa, que tal vegada abandonaren los Remensas sens mes combat.

També creyem que moguts per lo resultat de lo de Tarrasa abandonaren los Remensas á Granollers: lo fet es, qu' aqueixa vila enviá comissió al Condestable dihentli que tenia francas las portas.

• Sorpren que l' host s' entornés de nou á Barcelona cridada

¹ Dels incidents que precediren la marxa de la host, y del combat de Tarrasa, res ne diu En Bofarull, per que res ne diuen los *Dictaris*: nostra relació está treta dels *Llibres de Deliberacions* dels Concellers de 1485 fol. 156, 157 y 157 v. que 's guardan en l' Arxlu municipal de Barcelona.

per l' Infant pera tenir Concell sobre los fets de la guerra, y com en eixos dias se prengueren en Barcelona moltes precaucions militars, no podem negar l' hipòtesis de que lo Condestable no s' apoderés de Tarrasa.

Torná la host lo dia 9 á Barcelona, mes deixá en Granollers una partida de gent ab En Joan Peris per cap, essent un dels capitans de la gent de la Ciutat.

No havém trovát en cap document noticia de com ocorregué lo topetó que tingueren los Remensas ab los d' En Peris: sols lo *Dietari de la Diputació* diu que tingué lloch lo combat fora de la vila, lo que demostra quan gran era l' ánimo dels Remensas, puig buscaban las ocasions de combatre per compte d' esquivarlas. Mes la sort no favorí als sublevats, 20 d' ells moriren batallant, y quatre moriren, dels 18 que caygueren presoners, penjats enfront de la casa ahont visqué l' infelis Tagamanent. Aquest triumfo que fou lo primer que 's guanyá en tal guerra causá gran alegría en Barcelona, y fins los Concellers felicitaren d' una manera entusiasta á Peris. ¹

En lo Consell de guerra que se celebrá com ja havem dit lo 9 de Mars s' acordá per unanimitat escriurer al Rey dihenli qu' havian acabat las provisions conciliatorias, tant que era necessari que 's procedís al cástich dels culpables avants de passar á la firma del compromís; aixís donchs la bandera de la Ciutat se mogué, y lo diumenje 13 de Mars passá de la finestra de casa de la Ciutat al Portal-nou.

Mes á pesar de tal avans es segur que la bandera no s' haguera mogut de son nou puesto,—que tanta era la passiva resistencia que á una acció enérgica feyan los partidaris del Rey—si la fatalitat que ja empellia á Sala en son camí no l' hagués portat á atacar á la ciutat de Mataró quals habitants eran considerats com ciutadans de Barcelona, puig se la consideraba com carrer de dita Ciutat. Devant d' aquest nou insult, l' Infant Enrich requerí la surtida de la bandera, y la bandera sortí.

L' atach de Mataró, ó per dir millor, el de sa Iglesia, qu' es ahont s' havian refugiat los que defensaban la ciutat fou tant enérgich, que lo socorro que 'ls enviá l' Infant de la gent dels

¹ Arxiu municipal de Barcelona.—*Registre de lletres closes de 1485 á 87.*—fol. 25.

pobles de Badalona, Tiana, Alella, Tayá, Vilasar y Cabrera baix lo mando d' En Guillen Pere Bellot d' Argentona, res pogué fer, per quant soterrats los murs de l' Iglesia per lo foch, los de dintre no tingueren mes remey que rendirse. Tal vegada s' hauria evitat lo desastre de Mataró, si l' Infant tan aviat tingué noticia de lo que passaba hagués pujat á cavall y corregut en son auxili; si en compte de confiar la salvació dels de Mataró als somatens dels pobles de la ribera de Llevant—tal vegada poch disposats á ferho—la host real hagués surtit de Barcelona, puig donada la petita distancia que separa á una y altre ciutat, es segur qu' á la noticia de moures las tropas reals, Sala hauria aixecat lo siti de l' Iglesia mataronina, com aixís ho feu en lo cas de Sentmanat. ¹ —Empero l' Infant pretestant no sabém quinas ocupacions se negá á sortir personalment, y á las escitacions dels Concellers respongué que la host podia sortir baix lo mando d' un oficial real. ²

¿A qu' extranyar, donchs, que la bandera de Santa Eulalia sortís ab tan mesquí acompanyament, qu' en tant gran y may vist desamparo la deixessin las confrarias y gremis de la Ciutat, si clarament se veyia que l' Infant Enrich vacilaba en punir y reprimir los sediciosos?

També debém atribuir, aixís ho creyem, gran part de l' indiferencia de que 's queixaba lo Conceller en Cap lo 23 de Mars desde Badalona, punt ahont se detingué la host quant sortí en socorro de Mataró al saber lo resultat, en la simpatía de las classes populars per los Remensas. Sa causa era justa; sa inhumana condició impropia del sigle que veyia sortir del fons del Occean un mon, y d' una ciutat alemana l' Imprenta, debia acabar. Lo feudalisme havia caygut en tota Europa; la condició social dels serfs havia sigut millorada en totas parts, sols en Catalunya se persistia en tenirlos sotsmesos á la dura condició que 'ls imposa lo temps. A eixas simpatías populars se deu, aixís ho creyem, que la bandera sortís acompanyada de mercenaris y no de las honradas y valentas milicias dels gremis.

* Los Remensas despres de las seva victoria de Mataró pren-

¹ Lo del socorro del somatent es inédit.

² També ho es quant dihem del moviment polítich, que trayem del *Llibre de deliberacions* de 1485. Concell del 25 de Mars.

gueren cap Llerona poble situat prop de Granollers á la entrada del Congost. Son capitá Antoni Pessonada no tingué temps mes que per tancar-se ab los seus dins l' iglesia pera resistir, y mal ho hauria passat pus lo foch calsinaba ja las parets del temple sens lo oportú y enérgich auxili de la host real.

Ja havem dit que la host sapigué en Badalona lo desastre de Mataró, y ara dirém que sent ja inútil sa anada á dit poble passá á Moncada per trovar-se en actitud de pendre per lo camí que prengué Sala.

Després de dinar, diu lo *Dietari de la Diputació*, arribá á Deztorrent la noticia de que En Pere Joan Sala atacaba l' iglesia de Llerona. Lo Condestable ansiós de donar un gran cop disposá immediatament la sortida de sa forsa, y deixant enredera l'artillería y la caballeria pesada ab los bisbes, acompanyat de Deztorrent y de las forsas lleugeras, peons y genets, sens tocar trompetas pera no alarmar á ningú, prengué lo camí de Granollers á tot correr. ¹

Arrivats á Montmeló destacá lo Condestable dos homens de cavall cap Granollers pera que incontinent treguessen los de dit poble fora de sos murs, pa y sis portadoras d' aygua. prohibint en absolut que cap dels seus vehins sortís fora de la vila.—Arrivá la fatigada host, prengué un curt descans y una mosada de pa, y de nou emprengué lo camí de Llerona ahont arribá post lo sol; mes si la llum del dia pura y hermosa no volgué presenciar lo fratricida combat, la roja llum del foch que devoraba l' iglesia iluminá ab son sinistre resplandor lo camp de batalla.

Lo cop fou terrible; sorpresos los Remensas, puig no podian suposar que lo Condestable per la distancia á que 's trovaba de Llerona arribés en son auxili, sense ordre ni disposició de combat, no tractaren mes que d' escapar y de salvar la vida; per sa part los del Condestable afanosos d' acabar d' una vegada, y exaltats devant l' espectacle qu' oferia á sos ulls la

¹ En Bofarull conta inexactament la sortida del Condestable, puig diu:—«Comes da algunos pormenores sobre la actitud de las fuerzas que mandaba el Conceller, quien, sabiendo que Sala y los payeses estaban en Llerona, prescindió de las fuerzas del Condestable, que estaba en Ayguafreda, cerca de Moncada, y se dirigió contra aquellos, con banderas desplegadas y haciendo sonar las trompetas, en vista de lo que, las fuerzas del Condestable y de los obispos apretaron el paso y lograron conseguirles.

iglesia incendiada, y lo martiri del infelis Felip Germa asenat y ab lo cap posat entre las ancas d' un cavall, arremeteren ab tal furia que dels 800 ó 1000 homens que portaba en Sala 200 ne quedaren en poder de la host real, entre morts, ferits y presoners. Sala y altres de son capitans se contaren entre los reders. ¹—Las perduas del Condestable foren de 8 á 10 baixas.

Una part de la host victoriosa torná á Barcelona lo dissapte 25 de Mars portanthi los presoners.—La noticia de que Sala, lo mal home segons expresió del *Dietari municipal*, (que copia Comes, y no de Comes com diu En Bofarull) anaba entre la comitiva portá tanta gent als carrers que pera calmar la curiositat se doná lo trist espectacle de fer que los presoners recorreguessen la rua que feya la professó del Corpus. Sala anaba montat en una mula ab las mans y peus lligats. Per fi, tan trista comitiva se detingué en casa del Infant; Sala se tirá á los peus del Lloctinent, li besá las mans y li demaná gracia. Despres fou enmenat á la presó.

La circunstancia d' esser lo següent dia diumenje doná á Sala 24 horas mes de vida de las que ja tenia senyaladas per la voluntat dels homens, si es que tal viurer es vida. Sa trista sort se cumplí lo dilluns dia 27 de Mars,

Sortia ja la comitiva cap lo patíbul, quant un ciudadá de Barcelona Pere Joan Fet (?) tingué medi d' introduhirse fins ahont se trobaba l' infelis Sala, y requerintlo pera que declarés devant de son confesor Fray Lluís, si no era ell qui lo havia pres lo dia del combat de Llerona, Sala ho confessá, y lo Joan Fet se guanyá ab sa declaració los 500 florins que lo Condestable havia ofert lo dia avans del combat de Llerona á aquell qu' agafés á Sala, y que negaban al dit Fet, dientli que no fou ell. Terminat eix penós incident, continuá la comitiva son camí. Sala aná á la mort arrastrat per tres ases. Passá per la plassa de S. Jaume, y pel Regomir fou portat fins la platja ahont se rovan las forcas plantadas derrera de ca'l General. Fou allí degollat y descuartisat despres, penjantse per últim

¹ Arxiu de la Corona de Aragó.—*Dietari dels trienals de 1476 á 1485 fol. 78 v.*—Arxiu municipal de Barcelona.—*Dietari n.º 14.*—Efeinérde del 24 de Mars.—Memorial ó instruccions per los honorables concellers etc., avants citat.—Registre de lletres closes de 1485 á 1487—fol. 31.

son cap «en la torre de ma esquerra qui ix del portal nou en memoria eterna.»

Si, memoria eterna quedarà del desgraciat desenllàs del alsament de Mieres.—La justícia humana cregué ab la mort de Sala castigar l' insurrecció y sometre als insurreccionats, mes s' equivocá.—L' alsament mereixia cástich, puig posada la qüestió en ma del Rey Católich no podian ni debian temer los Remensas res en son dany; sa lliberació era segura —L' Alsament merexia cástich per la crueldat que manifestá en sas correrías, per las víctimas que ocasioná.—Mes los alsats no 's podian ni debian sometre. L' home no pot ni deu sometres á cap indignitat. L' home no pot ni deu considerar may com dolsos llassos las cadenas. Si aqueixas no s' afluixan progressiva y segurament, l' home si no las pot desfer, las ha de rompre.—Es per aixó que Deu permet que 'ls procediments sian castigats, si mals procediments s' han seguit per desfer ó rompre l' injustícia humana; mes assegura la victoria y lo triumfo de la justícia, si es just, de lo que empero ab mal fi y medi s' ha proseguit.

L' Alsament de Mieres, deixant á part son punt de vista moral, y venint al histórich, fou causa de la sentència arbitral de Guadalupe. Es ver que lo compromís entre senyors y Remensas s' estava negociant; mes donada la política real, ¿qui podia assegurar que may s' arrivés á firmar?—¿Los Remensas no havian sigut enganyats per Alfons IV y Joan II?—Y si no foren enganyats, los Remensas no vegeren que los Reys eran impotents per redimirlos?—L' alsament de Mieres históricament está en son lloch, y d' aquí las contemporisacions del Rey y de las autoritats reals. Lo que no está en son lloch es la política real. Lo Rey enganyaba á tothom. A los senyors per quant estava de costat dels Remensas; als Remensas per quant buscaba lo profit del senyor. En Ferran era amich dels expedients, no de las solucions francas y claras. D' aquí, sa conducta ab los Concellers de Barcelona.

Res tenia que veure la Ciutat ab los sublevats, y si aqueixos no s' haguessen mogut del territori de Remensa, de la diócesis gironina, nosaltres creyem que l' alsament no hauria tingut tan mal fi.

Mes los Remensas coneixent que lo cap de Catalunya era Barcelona, á Barcelona portaren la cuestió per resoldre, que no la podian es ver resoldre devant Gerona.—Per aixó Girona

es censurada per sa indiferencia, puig á ella y no á Barcelona interessaba la cuestió. D' aquí que l' alsament de Mieres oferesqui l' interés dramátich de l' insurrecció, y l' interés polítich de demostrar á las claras quina era la vera significació de Barcelona en l' edat mitjana, significació que los Concellers posan de manifest en pocas paraulas, quant diuhen al Rey que ells no saben de quin costat moures per que *no saben de qui fiarse*. Proba de que Barcelona no tenia interés en la cuestió dels remensas, y de que no volia intervenir en favor d' un partit sino del dret.—Sobrevingué la cuestió de ordre públich: los Ciutadans y vilas barceloninas foren vexadas, saquejadas é incendiadas: allavors Barcelona feu com cap de Catalunya son deber, y l' insurrecció s' acabá.

Finida la cuestió de forsa, lo dret obrí son camí, y los Remensas obtingueren per fi sa llibertat desitjada, quedant per sempre borrada una condició que fou per tant temps motiu d' oprobi y vergonya per Catalunya.

Si Barcelona hagués tingut sentit polítich, si Girona, la ciutat principalment interessada, n' hagués tingut, obra dels pobles y no dels Reys hauria sigut la de la emancipació dels Remensas y qui sap los nous destinos que á nostra patria hauria obert tal conducta! ¡Qui sab quin hauria sigut lo resultat del alsament de Catalunya contra Joan II sens l' ausili poderós que al Rey donaren los Remensas!—Mes al caurer l' edat mitjana sols los Reys ne tenian de sentit polítich, y sacrificant la llibertat á la igualtat sempre estimada ab preferencia per las últimas capas socials, aixecaren lo castell del absolutisme dels temps moderns.

Bona llissó la del alsament de Mieres; nosaltres al historiar-la desitjem tan sols com premi el que aprofiti á tothom.

TEATRO CATALÁ

ENSAIG HISTÓRICH-CRÍTICH

DEDICAT Á D. CÀRLES PIROZZINI.

Per augusta ad augusta.

INTRODUCCIÓ

SUMARI

Introducció.

- I.—Qué es lo teatro?—Superioritat del teatro sobre lo llibre y la observació directa del home.—Son fi y medis de que 's val.
- II.—Lo teatro no es un, invariable y permanent en tots los pobles y en totas las épocas.—Elements que caracterisan lo teatro d' un poble y 'l distingeixen dels demés.—Concepte moral y religiós.—Cultura intelectual.—Geni polítich nacional.—Geni nacional privat.—Cultura literaria.—Cultura artística.
- III.—Objecte del present treball; un teatro determinat; lo catalá.—

Necessitat d' estudiar los antecedents que poden caracterisar-lo.—Antecedents morals del poble.—Pintura del caràcter del individu.—Lo poble; sa missió en la historia.—Sa legislació.—Sa inspiració artística.—Sa llengua.—Classes; lo poble catalá en las ciutats.

I

MIRALL del ànima, càtedra de las passions, obra mestre dels sigles; ab tan pomposos calificatius ha sigut designat lo teatro. Una sola observació bastaria á probar que no son inmerescuts. Si no existeix objecte d' estudi més important per l' home que l' home, no existeix tampoch altre institució que, com lo teatro, nos lo presenti en tota sa complexa grandesa. Lo llibre dona d' ell, ó descarnada anatomía de sas facultats, ó pàlida imatge sens consistencia corpórea; en l' escenari de la vida, mil pormenors prosáichs, mil accidents que varian al infinit, ocultan son ànima á la més esquisida penetració; sols en lo teatro, apareix de sopte á nostra mirada, vivent, com en la realitat; purificat de sa escoria, com en los dominis de la idea.

L' art de l' arquitectura alsa pera ell un temple que la pintura y l' escultura, embelleixen y decoran; lo geni l' infundeix sa vida, vé á ennoblir sos actes y passions; la música ó la poesia inspiran son llenguatge. Cuan sota las voltas d' aquell temple, cenyit son front per las arts, tenint á sa espatlla la còpia reduhida de la naturalesa, devant, la multitut que vé á contemplarlo, se disposa á parlar y á sentir pera sa ensenyança y diversió; l' home se col·loca en lo més enlayrat pedestal, desde ahont puga admirarlo l' home.

Tot quant es, tot quant pot, vá á mostrarnos ab brevissim temps. Imponent y grandíós en la tragedia, lo volcá de sas passions esclatará á nostra vista ó estremirá nostre cor ab l' espectacle de sa voluntat heróica. Miserable, petit, ridícul en la comedia, avergonyits mirarem en éll l' estampa de la propia imperfecció. Desde las taulas, nos conduirà á las épocas més remotas, plantejará los problemas de la conciencia en lo present. Senyor absolut de nostres afectes, los evoca, los anima, los desenrotlla ab la ficció de sos més ínfims detalls, posant en sas mans, un á un, sa máscara risible ó conmovedora, tendre

ó terrorífica. En una paraula; esqueixat lo vel, ell vá á mostrarnos l' ànima en tota sa nua bellesa.

II

TAL es lo fi superior que realisa lo teatro; l' imitació estètica de la vida humana. Més semblant fi, no 'l realisa ab la mateixa forma, ni en tots los temps, ni en tots los pobles. Hem dit qu' era mirall del mon exterior; fácil es compendre que l' imatge en ell apareguda, ha degut experimentar losmateixos cambis que l' original que representaba. Lo teatro, donchs, no es un, invariable, y permanent; porta en sa executoria com totas las institucions humanas, sa fetxa y sa nacionalitat; y los mateixos elements que imprimeixen caràcter á la fesomia de cada poble ó de cada época, venen á caracterisar son teatro. Veyám quins son, y ab quina forma 'l modifícan.

Basantse tota composició dramática, en una série d' actes y resolucions morals, y de pur sentiment, lo primer concepte que influeix en ella, es lo concepte moral y religiós que domina en lo poble per qui es representada. Clau y fonament de totas las accions humanas, desenllás de tots los conflictes de la vida, ha de trascendir per forsa á la obra teatral, fins al punt de *informarla*—com ara se sol dir—per enter; y del modo que engendra, regula, sofoca é impulsa las passions y sentiments de épocas enteras, porta á las taulas novas bellasas, nous arguments, nous caràcters y á voltas, novas formas. Aixís, lo *fatum* del antich paganisme, dona lloch per sí sol á las sublimes situacions trágicas de la Musa grega; l' aparició del cristianisme, cambiá radicalment lo fi de l' inspiració artística y crea un nou teatro, no sols divers sino oposat al antich; las escolas filosóficas modernas, obligan al drama á plantejar los més ardits problemas de la conciencia, que corresponen á una época de dupte.

No influeix menos en aquell, l' estat de cultura intelectual y social, en que 's troban l' espectador y l' autor. Lo coneixement de las facultats y 'l cor del home, aixís com de las lleys á que obeeixen, l' observació delicada ó grossera, la rápida comprensió y finura del ingeni—apart de lo que poden avaluar l' obra teatral, com obra literaria, que considerarem mes avall—li donan també caràcter determinat, per cert no

difícil de percibir. ¿Qui no deduheix l' atrás d' un poble de lo simple y rudimentari de sas composicions dramáticas? Qui no ha notat que una civilisació naixent se reflecta en ellas, ab lo candor, las inverossimilituts, la confusió, lo primordial y lo senzill de sos assumptos; y 'ls progresos del saber, ab l' ordre, la llógica, la graduació del interés, la potencia de la concepció y 'ls múltiples conflictes d' un estat social més adelantat? En aquest concepte, s' ha repetit una y cent vegadas, que no existia termómetro tan segur de la cultura d' una nació, com las representacions teatrals á que assistia ó concedia son aplauso.

En ellas se transparentan també lo passat històrich y las tradicions venerandas del poble espectador, com altre dels elements constitutius d' un teatro. Impulsa primer al autor á prevaldres d' arguments y epissodis y fins convencionals manifestacions de patriotisme, que solen ferir més viva é immediatament qu' altres recursos, lo cor de tota multitud; estén además sobre tot drama, un cert color casi indefinible, propi de la situació política coetánea á sa representació. Pot notar-se, per exemple, en nostre teatro, una tendencia marcada á sublimar los recorts de passada independència, á retreure en alts moments dramátichs las proesas de nostres avis. Alenta en lo teatro castellá del sigle d' or, lo carácter aventurer, fruyt de tantas guerras. En lo francés de Lluís XIV, se manifesta la pompa, la magestat, la ceremoniosa delicadesa de formas y llenguatge, patrimoni d' una cort, esplendor radiant de la plenitud del principi monárquich.

Podriam dar á la influencia descrita 'l nom, d' influencia del geni polítich nacional, més al costat d' aquest, passa també á las taulas la del que 'n podriam dir, geni nacional privat; tot aquell conjunt d' inapreciables condicions que distingeixen al fill d' una nació, sens que fassin possible confondre'l ab lo d' una altre: facultats, disposicions, temperament, costums etc. Caracterisan un teatro, de la següent manera. Possehintlas l' autor, com fill del mateix poble, al igual dels espectadors, y en major grau y energia per l' especial impresionabilitat que acompanya al temperament artístich, passen á l' obra, la coloran, prenen en ella relleu. Obligat l' autor á subjectarla á la sanció d' un públich que 'n ella 's veu reflectat, dirigeixen l' inspiració dramática per lo camí de las opinions y costums generals; la concretan, la li-

mitan, li prohibeixen sortir de la via coneguda, l' obligan á adular los instints populars, á tranzigir ab las ideas dominants. Sols lo geni, ab esforços gegantesch, se sustrau á son despotisme. D' aquí, una nová fesomía pera cada teatro especial, que fá, per exemple, del alemany lo teatro dels sentiments varonils y las concepcions melancólicas y fondas; del francés, lo del ingeni y de lo cómic social; del espanyol, lo del lirisme, de las aventuras y del honor.

Vé, per fi, la cultura artística á acabar aquesta obra de singularisació del espectacle teatral; aixís la cultura literaria com los avensos de las demás arts. Tot drama, com obra literaria, es resultat de las doctrinas que predominan en la literatura general; dels majors coneixements d' estètica que 's posseïxen, de la índole peculiar qu' acompanya al geni poètic de cada nació. Tot drama, com obra d' espectacle que posa á son servey las arts plásticas, reb d' ellas son esplendor sorprenent y tots aquells medis que concorren á la més bella ilusió. L' influencia d' aquestos medis sobre l' obra dramática, fins literariament considerada, es més decissiva é important de lo que generalment se creu. La retraurém en son lloch. Citém ara, també, per via de exemple, lo que ocupantse de *la mise en scène* diu un crítich francés, Mr. François Sarcey. ' Vé á atribuir la naturalitat y 'l cúmul de petits y finíssims pormenors que regnan en lo diálech modern, á l' introducció del motblatje en la escena; y las llargas tiradas de versos, la relativa falta de flexibilitat, d' apartats, d' interrupcions que distingeixen al diálech antich, á l' ausencia d' aquell, que obligaba als interlocutors á recitar en peu, prop del *consueta* y mirantse fit á fit, com actualment se cantan las óperas. Apart d' aixó, está ja observat també, que la bellesa artística del espectacle ofega, generalment, lo mérit literari de l' obra, puig allavors lo accessori se converteix en principal, y la concepció queda sacrificada á l' execució, com una estàtua á la riquesa del ropatge.

Per la breu enumeració precedent, fácil es compendre que la simple existencia d' un teatro en una nació, suposa en ella un grau superior de cultura; y si es cert que, després del geni, qui més á ell se sembla es qui millor lo compren, á grans creacions dramáticas aplaudidas, correspon sempre un poble, en l' esplendor de sa grandesa intelectual, moral y artística.

III

Lo present ensaitj té per objecte l' estudi del teatro d' un poble determinat; lo poble catalá. Es, donchs, no sols convenient sino necessari que, seguint l' ordre de las ideas fins aquí indicadas, examiném lo carácter d' est poble; aquell conjunt de circumstancias y antecedents qu' han de singularisar son teatro, senyalantli al propi temps son lloch en la literatura dramática general.

Aixó es lo qu' intentém en est capítol, ab la brevetat desitjada; mes no sens adelantar avans una observació. La série de generalitats y abstraccions que segueix, no té en son favor, á causa de sa propia é imprescindible vaguetat, ni tots los fets ni totas las probas. Erraria, ab tot, qui recordant alguns casos particulars, ó partint del principi de que l' home es lo mateix en tots los paissos, cregués poder esborrar la pintura per inexacte. No pot executarse la d' un poble determinat, sens procedir per grans masses, sens apuntar tan sols los contorns més típichs, deixant en la sombra los que son comuns ab la figura de tot poble com á tal.

Lo catalá de pura rassa, es home en qui predomina la rahó y 'l sentit práctic sobre l' imaginació qu' abrillanta y l' abstracció qu' idealisa; lo sentit íntim ó la conciencia, sobre los sentiments apassionats del cor; la voluntat enérgica ó perseverant, sobre 'ls heroichs pero momentáneos esforços de la voluntat magnánima. Es positiu, independent, franch fins á la rudesia, lleal y fidel fins á la terquetat. A las brillants y dramáticas sortidas de las passions, prefereix los sentiments íntims d' una conducta severa; l' amor al treball, la ferma esclavitud del deber, son pera éll, font inestroncable de grandesa que posposa á la grandesa d' un cor ardent y generós. Si la tendresa, la compassió, la santa misericordia s' abrigallan en son pit, restan sempre en l' ombra impenetrable de la reserva; desdenya las manifestacions calurosas dels sentiments elevats y confon, á voltas injustament, l' ardent expansió dels habitants del Mitjdia ab los enganyadors esplays d' una fantasía lleujera. D' aquí prové sa dretura de llenguatje que no admet ni la gracia suau, ni l' amenitat, ni, en fi, las envejables condicions que embelleixen la vida, ajermanan als homes y donan son verdader preu als tresors del ánima, d' altre modo

soterrats ó desconeguts. Comú es á Catalunya sorprendre'ls inesperadament y ab lo trascurs d' una llarga amistat, mes mancan per lo general á nostre caràcter, los medis de darlos curs y brillantarlos. Si afegim á las condicions indicadas, l' ingeni agut, emprendedor, y organisador; lo judici clar y concret, la paraula sóbria, lo desdeny als honors, á las fastuositats, l' orgull pátri; tindrem bosquejat lleujerament lo retrato del individuo.

Passém al poble. Format per tals homes, no es difícil senyalar sa missió en la historia; la defensa de sa independència propia, primer, de la nacional, més tart, per las que ab tan indomable feresa ha combatut en lo trascurs de sa vida; la cultura material, que ha introduhit y fomentat en totas épocas, portant sempre l' iniciativa en tota mena d' industries y en tots aquells progresos pràcticament civilisadors que lo caràcter somniador é indolent dels climas cálits, veda á sos habitants; l' organisació social, en la que, semblant al poble romá, empleá sas millors forses en altre temps, y de la que nos restan monuments tan grandiosos com son Códich mercantil y sa legislació civil.

L' última, sobre tot, ab la constitució de la familia, fruyt genuí de nostre modo d' eser, es sens dupte la que més deu cridar nostra atenció, si no perdém de vista lo fi d' aquesta lleujeríssima pintura. Atenent ab preferencia á la conservació del ordre social, y á la concentració dels patrimonis agrícolas y mercantils, avans qu' als dolcíssims llassos del cor, introduheix en la familia l' esperit de previsió y de respecte á las tradicions; fá de cada una d' ellas una rassa clarament distinta; de la llar, lo palau de la rassa; del hereu, lo monarca; del poble, una agregació de familias, marxant paralelament á través del espay, y no aluvió informe d' advenedissos que canviá y 's dispersa á cada generació. La llar, la casa payral, es lo monument de la tradició, temple dels Deus penats, refugi de la desgracia. Lo nom de la casa, acompanya, com sagell en son front, als fills externs que d' ella surten en busca de fortuna; y devegadas, tornant com lo fill pródich després de una llarga vida de dramátichs etzars, troban en l' ascó dels avis son lloch de descans. D' aquí resulta la conservació de las gerarquías socials, sobre tot en las poblacions petites; d' aquí també, la existencia d' un poble catalá qu' arrelat á la mare pátria viu y progressa lentament, mentres altre s' esgarria per

lo mon, en las alas de nostre esperit d' empresa. L' un, es la tradició viventa; l' altre lo progrés; l' un l' hereu; l' altre lo fadrí extern. O retirat de nou á sa pátria, ó ab sas constants relacions ab la familia, inocular en lo poble estacionari la sava de novetats de las més llunyanas regions.

Lo poble catalá no es artista á la manera dels pobles meridionals d' acalorada fantasía y cor impresionable, sino al modo de las rasses del Nort. En la manifestació artística-popular tendeix als sentiments intims, individuals, de sóbria y concreta expressió, de sabor aspre y melancólich. Sas rondallas semblan nascudas sota las boyras d' un clima ingrát, á la vora del foch, en las llargas nits del hivern. Sas cançons respiran la selvática melanjía d' un poble sever y dur; no la voluptuosa y ardent tristesa del alarb. En sas costums, firas, enterros, balls, llevat d' algunas encontradas de sanch més viva, presideix certa gravetat, fins en las més bulliciosas; la gravetat d' un poble treballador, senzill é independent; y 'l respecte á la tradició y á las gerarquías, així com la inferior condició de la dona, aquí menos galantejada que 'n altres pobles, estenen sobre d' ellas, cert color de severa poesia, no per cert simpática á tots los caràcters.

La llengua qu' es l' ánima de tot poble, té qualitats en consonancia ab lo fins aquí descrits; concisa, enérgica, despullada d' ampulositats, escassa en metàforas que si existeixen en boca de las classes populars, son més gráficas que brillants y pintorescas. Lo sentit de sas frases, es per lo general lo recte; ni 's doblega, ni permet la mentida, més tampoch las tintas suaus, ni la expressió á mitjas de la delicadesa y l' ingeni sutil. Més precisa, qu' elegant, més viril y nerviosa que insinuant y dolça. Llengua no oficial, ni corrompuda, per los neologismes prosaichs de la civillsació moderna (tecnicisme administratiu, filosófic, polítich, etc.) ha pogut conservar sa senzillés primitiva y d' épocas més próximas á la vida de la naturalesa, ó colorejadas per l' atractiu d' un passat llunyá, lo que la fá molt apte pera la poesia, 'l drama histórich y las costums de pagés, mes no en tan alt grau pera la expressió de las relacions socials contemporáneas, sens l' assimilació d' elements impurs.

Esborrats ó confosos per aquestas relacions, se presentan los anteriors caràcters en las ciutats populosas; molt particularment en la classe culta, sens fesomia propia, y en la classe menestrala, verdader nervi de nostra societat, tan important

y numerosa en nostra terra desde molt temps, ja per lo gran desenrotllament de las industrias, ja per la molta subdivisió dels capitals y patrimonis. La pagesa en lo camp, es la que ofereix mes qualitats genuinas; l' obrera en los grans centres manufacturers, té punts de semblansa ab la francesa, y sa vi-vesa natural y bon sentit, dignes son de l' admiració d' altres nacions més adelantadas. Del divers estat d' aquestas classes, que no marxan ab pas armónich al progrés, paixen contrastes y agrupacions difícils de precisar, y no sempre correspon al conjunt la breu semblansa que deixém trassada.

Coneguts los antecedents morals del poble, passém als an-tecedents històrichs de son teatro, á las tradicions.

APUNTACIONES HISTÓRICAS. ²

SUMARI.

Apuntacions històriques.

- I.—Té verdaderas tradicions lo teatro catalá?—Resposta negativa.—Rahons de la mateixa.—Ullada general sobre lo passat del teatro á Catalunya y los datos històrichs recullits fins avuy.—Causas de sa escassés en número é importancia.—II.—Orígen del teatro á Europa; origen del teatro á Catalunya.—Del sigle XI fins al XV.—Noticias d' alguns dramas coneguts.—Dramas litúrgichs.—Representacions cortesanas.—Representacions populars; entremesos; dansas.—III.—Sigles XV y XVII.—Estat del teatro á Europa; estat del teatro á Catalunya.—Noticias y datos recullits.—IV.—Sigle XVIII Período de complerta decadencia del teatro.—Noticias y datos recullits, referents al de Catalunya.—V.—Sigle XIX.—Renaixement del esperit pátri en las antiguas nacionalitats Europeas.—Causas.—Renaixement del esperit pátri á Catalunya.—Literatura.—Comensan las verdaderas tradicions del modern teatro.—Son orígen.—Estat de las costums públicas á Espanya.—Esperit provincial privat.—Tertulias; teatros de sombras.—Autors anónims; Renard; Robrenyo.—Breu judici d' aquellas primeras manifestacions de la Musa dramática provincial.—Tradicions dramáticas casulanas.—Década de 1850.—Primers dramas.—Aparició de Clavé.—Institució dels Jochs Florals.—Guerra d' Africa.—Consecuencias.—Pitarra.—Dos tradicions; la literaria; la popular.—Breu judici de las parodias de Pitarra.—Manifestacions de la tendencia literaria.—Segueix la popular.—1865 á 1866; fundació definitiva del Teatro catalá.

I

TÉ verdaderas tradicions lo modern teatro catala?

Si enteném per tradicions d' una institució, aquells antecedents històrichs que esplicant son orígen, li imprimeixen caràcter, marcan son camí y ensemps que preparan son progrés, la rodejan del respecte de las generacions succesivas; lo teatro catalá actual—pot dirse resoltament—no té tradicions anteriors á los comensos de nostre sigle; es fruyt espontáni de la moderna renaixensa. Rés volen dir contra semblant afirmació las noticias y obras recullidas, corresponents á altres épocas. Aquestas obras y noticias servirán molt, sens dupte, pera formar lentament, com se fáen l' actualitat, l' historia del teatro á Catalunya fins al sigle xix; estas obras vindrán á probar, estén conformes, que no es d' avuy escriure en catalá pera la escena, més no donarán una geneología á las obras que s' escrihuen avuy. ¿En qué fundém aquesta negativa rotunda? En una consideració senzillísima, coneguda de tots. Ni la menor semblansa de familia existeix entre aquellas composicions dramáticas que com á datos històrichs s' han retret en l' actualitat, y las que avuy se representan. Qué més? Ni nostres autors, ni nostre públich, las coneixian, esceptuant lo drama sacro «La passió de Nostre Sr. Jesucrist,» que per la índole singularíssima de son argument no pot haber influït ni en molt ni en poch, en la marxa de nostra literatura dramática. Esceptuant aquesta, dihem, las demás han degut ser retretas dels arxius ahont dormian; sols ab posterioritat á la aparició de nostre teatro, han vingut á mostrarnos que no era nova la institució entre nosaltres, pero rés més. Basta dir que aparagueren ab posterioritat pera compendre que rés més podian ensenyarnos. De manera donchs, que 'l teatro modern catalá, no té com sos contemporánis, castellá, francés, etc., llarga série d' obras que li hajan servit de norma y patró, trassat son camí, preparat son progrés, y en quina lectura, y admiració ó estudis consuetudinari, hajan pogut trobar los autors son punt de partida, tot seguint la corrent dels temps y enmotllantse á las circumstancias. No; lo teatro modern no ha sigut aixó á Catalunya; no ha prosseguit una obra comensada; aparequé de sòpte.

Ara, si volém entendre per sas tradicions. aquellas noticias

y obras dramáticas de que hem parlat, fent cas omís de sa influència que dihéu nula, de sa relació ab las actuals, que dihem no existent, que podriam calificar tan sols de cronològica; nostra resposta deurá ser contraria á lo fins aquí consignat. Si; lo teatro, no es una institució nova á Catalunya; la literatura dramática, com las demás, ha sigut més ó ménos cultivada per los escriptors catalans, ab anterioritat á nostre sigle; té, en una paraula, sos exemplars y sa historia. y d' ella aném á ocuparnos, en las següents y breus apuntacions.

Mes, avans, que se 'ns permeti sobre ella una ullada general.

Si hem de judicar per los datos y composicions conegudas fins avuy, la literatura dramática catalana no había alcansat avans d' arribar á nostres dias, un grau d' esplendor que la fassi digne d' exámen. Ho suposém per ara aixís, y mentres la publicació de nous estudis no vinguin á probarnos lo contrari, en vista de lo curtíssim número de las obras recullidas, de la mateixa dificultat que ha precedit á las investigacions, y del poch rellevant mérit d' aquellas, esgarriadas, polsosas, sols conegudas per sos títols unas, de circunstancias altres, imitacions las més, y fillas de l' erudició, que no inspiradas directament per nostre poble.

Encar qu' en aquesta materia com totas las que 's basan ab la pacient investigació histórica, es aventurat sentar judicis absoluts que venen á destruir á voltas nous é inesperats datos creyéu poder consignar que las anteriors afirmacions no sols tenen com á proba, en nostre concepte, la escasses actual de noticias sobre lo passat de nostre teatro, sino que poden oferirse com resultat d' un breu exámen de l' historia de Catalunya relacionada ab la del teatro á Europa. Ab altres termes; lo fruyt dels travalls de l' erudició, encaminats á descobrir los exemplars de nostra literatura dramática, correspon perfectament, migrat y pobre com es, á lo que fán suposar l' historia de Catalunya, y l' historia del teatro.

Naixen los teatros moderns á Europa en los sigles xi y xii y prolongan son período de gestació ó preparació fins al xv; prenen sa natural y definitiva forma y arriban á son més alt punt de prosperitat en los sigles xvi y xvii; decauhen de nou, pera reapareixe en nostre temps, durant lo sigle xviii. Ara bé; á esta breu fórmula qu' enclou resumida la marxa general del teatro, á Europa, opósis la de la marxa de nostra literatura y nacionalitat, y 's veurá que lluny de seguir una vía

paralela, corren divergents; circumstancia gens favorable al foment de la literatura dramática á Catalunya. Al período rudimentari del teatro, correspon lo de nostra major grandesa; poguerem donchs aplegar materials pera l' edifici; mes al período de son esplendor, correspon lo de nostra decadencia, la de nostra llengua, la de nostra nacionalitat; no poguerem, donchs, bastir l' edifici, continuar l' obra comensada. Del ters período no cal parlarne; dequeya lo teatro per tot; ab major rahó, aquí, ahont ab prou feynas había comensat. Afeijeixis á aixó, qu' á Espanya, los espectacles teatrals, no sempre foren protejits ab entussiasme per lo poder, ni la pública opinió, sino qu' experimentaren contrarietats y eclipses. La creuhada del poder teocrátich, contra 'l teatro y los diferents decrets d' alguns Prínceps, de Felip II á Cárlos II, entorpí y paralisá, algunas vegadas sos progressos ³. Si 'l teatro nacional no martxa sempre ab decissiu impuls, á pesar de sas condicions de vida, majors debian ser los efectes dels obstacles indicats en un teatro provincial, sens robustesa, sens elements favorables.

Pero hi ha més encara. La proximitat de la Cort, la protecció directa dels mateixos Reys, en altres temporadas, foren las causas immediatas y positivas qu' estimularen als grans ingenis y produhiren las grans obras; y de semblant protecció e influencia deixá de gosar Catalunya desde 'l moment en que passá á ser provincia de la nació espanyola, aixó es, precisament en l' época que, com ja hem dit, alcansava 'l teatro son esplendor. De estas observacions, donchs, repetim, s' en desprén *á priori*—con avans se deya,—lo que venen á corroborar las investigacions fins avuy fetas, de las qu' aném á ocuparnos en los capítols següents. Per ellas veurém, qu' abundan las noticias sobre los oríjens y comensos de las representacions teatrals en nostra terra, y tots los indicis fán suposar qu' aumentarán cada dia, si saben buscarse, més qu' á partir de l' unitat nacional, quan aquells travalls preparatoris debian donar son fruyt, se fán més raras las obras conegudas, y si, existeixen, no tenen altre carácter genuí que l' estar escrites en llengua catalana, ni altre mérit real, ab escepcions curtíssimas, que 'l preu d' afecció ab que las debém mirar los naturals.

II

TEATRO CATALÁ.—ORÍGENS.

HEM dit que los teatros moderns á Europa naixian en los sigles XI y XII. En aquest período de l' historia prenen forma definitiva las modernas nacionalitats, y en consecuencia tot lo que á ellas pertany té en aquest período sos orígens, sens que sia necessari remontarse á temps anteriors. si no volém presentar las institucions d' un poble, com anteriors al mateix poble que las hi dona 'l nom de patria. Tractantse aquí del teatro de Catalunya, pendrém per punt de partida la mateixa fetxa, en que també Catalunya com las demás nacions d' aquell temps, se forma y apareix ab sa llengua y sa vida propia; caigut l' imperi occidental, habent cessat pera sempre las invasions del Nort, y habent prés definitiva possessió d' Europa la nova civilisació que comensaba.

Aixís com deixém tots aquells vastíssims períodos anteriors á aquesta, ó sia corresponents á la civilisació antigua, passém també per alt la llarga época de transició entre las duas, en que los espectacles públichs eran reminiscencias borrosas y decadents del paganisme. Comensa nostra investigació tan bon punt revesteixen novas y genuinas formas.

Una vida social, perfectament distinta y diversa de l'antigua, comensa pera Europa; ab ella, una nova literatura. Las tradicions religioses, la caballeria, las corts d' amor, los accidents maravellosos d' aquella nova vida, tota etzars y lluytas y misteris, li oferirán materials riquíssims. L' exaltació dels sentiments y de l' imaginació arriban en aquesta época al paroxisme. Tot acte pren proporcions heróicas; tota passió es portada fins al deliri y á l' estravagancia. Los divertiments á que s' entregan senyors y villans, seglars y clero, menestrals y guerrers, homes y donas, van impregnats de tan bárbara y esplendent poesia que sa simple lectura arrastra al esperit en vertiginosa carrera.

En tal estat de cosas se concebeix l' aparició dels primers rudiments teatrals, com fruyt espontáni de las circunstancias encar que no hagués existit la tradició més ó menos conservada dels antichs espectacles; com resultat del ansia vivíssima

que sent la multitud en tots temps, de gosar ab las emocions de la ficció corpórea que fereix los sentits, no contenta ab la espiritual narració que vá á l' inteligencia. Aixís imaginém nosaltres los comensos del teatro en tots los pobles; fatal producte d' aquesta tendència del home. Aixís una colla de noys, reunida pera entregarse á sos bulliciosos passatemps, inventa (á voltas per etzar) un simulacro de lluyta, nombra sos capitans, estableix entre ells un diálech ó parlament y termina la festa ab l' execució simulada dels vensuts. Veus aquí lo primer drama.

Tots los espectacles públichs d' est primer período d' elaboració, que seguint á molts historiadors estendré fins molt entrat lo sigle XV, semblan portar en sas formas los rudiments del teatro, ja que 'n tots ells, de cualsevol género que sian, hi intervé per molt la mímica, la música, la declamació y fins la manifestació corpórea. Aixó fa en estrém difícil lo treball d' aplegar los infinits y variadíssims datos que ofereixen, y extreure y distingir d' entre ells, los que més convenen al historiador del teatro. No disminueixen las dificultats, limitantse á l' obra d' una sola nació; totas presentan en aquest período la mateixa varietat d' espectacles, la mateixa confusió ó falta de caràcters distintius entre sos diferents géneros, y Catalunya, com totas. Las dificultats, donchs, son las mateixas pera nosaltres.

Ab tot, s' ha establert una divisió dels divertiments teatrals ó semi-teatrals en la indicada época, que pot aclarar y facilitar molt lo treball del historiador. Poden agruparse de la següent manera: 1.er Representacions religioses. 2.^{on} Representacions cortesanas. 3.er Entremesos y dansas populars. 4

Naix lo teatro á la sombra del temple. Las tradicions de la Sagrada Passió y Mort de Jesucrist, las llegendas llunyanas en que s' embolcailaren los recorts de la vinguda dels primers apóstols, ó las més directas y estimadas de la multitud que parlan dels mártirs compatricis y primers cristians de la terra, los passatjes del Vell Testament y 'ls Evangelis, son los primers assumptos de que s' apodera l' Iglesia pera fomentar los sentiments piadosos ab l' espectacle vivent, que dona lloch á la creació del drama litúrgich.

Los exemplars de representacions religioses que corresponen á Catalunya ó qu' al menos se suposan coneguts en ella, y trobats fins ara, son los següents:

Lo drama bíblic «Las Verges prudents y las verges fátuas», que 's creu del sigle XI, escrit en llatí y llengua d' oc, no catalá, mes citat per tots los escriptors que s' ocuparen d' aquesta materia.

«La Tragedia de Santa Agnés,» també catalano-provençal, y corresponent al sigle XIII.

L' obra dialogada coneguda ab lo títol de «Mascaron» y que se suposa del sigle XIV.

Las representacions religiosas que tenian lloch en la catedral de Girona, desde 'l mateix sigle (Martiri de Sant Estebe, Sacrifici d' Issaac, Somni y venta de Joseph. Las Tres Marías. Festa estravagant del Bisbetó.)

Aquestos son los datos precisos y distints que, referents als dramas litúrgichs, hem vist transcrits. Al costat d' ells, altres y altres, molt numerosos, més ó menos incomplets, que sols caben en obra especial. Als autors citats en la nota remetém al lector, tan per lo que pertany á la minuciosa descripció y exámen de las obras citadas, com als antecedents de l' investigació.

Passa 'l teatro al palau y al castell. En las diversions variadas y ricas á que s' entregan los Reys rodejats de la Cort, y los senyors y magnats, hi figuran tots los elements teatrals que pujan desitjarse. Lo ball, la música, la recitació, la tramoya ó aparat escenogràfic, sens dupte molt grosser, y sempre constituhint alegorias estravagants ó intencionadas que no revelan menos l' exaltació de sentiments y fantasía de que parlavam. La verdadera obra dramática, empero, se fá difícil de distingir y trobar, sota aquella munió de pintorescos passatemp, fins al punt de que molts autors hajan negat qu' existís; aixó es, que las recitacions de trobadors y juglars, fossin altre cosa que recitacions molt consemblants á nostres certámens poétichs, y lo mateix han dit de'ls cants y música, y de'ls accessoris plástichs d' aquellas festas; lo diálech, l' acció, la verdadera representació escénica no apareix. Ab tot; encara que novas notícias no desmentissin tal supost, costa molt creure que, tenint aplegats tots los elements desitjables, y posantlos una y altra volta en joch ab aquella magnificencia delirant de que tants pormenors trasmetren las crónicas, no nasqués un dia, fins per casualitat, la representació dramática. Ara; si aquesta fou més ó menos tardana, si s' haurán de distingir sempre d' ella los demés divertiments en que la música

y la poesía figuraban, aquesta es altre cuestió que déu proposarse l' especialista, establint la separació convenient entre tan confosas noticias. Mes las que posteriorment coneixem ⁵ nos han inspirat la convicció de que ja molt avans del sigle XIV se representaban verdaderas comedias en los palaus y castells dels grans senyors.

Gran contingent de datos presentan las crónicas y dietaris catalans sobre 'ls espectacles públichs d' aquestas épocas, en los quals s' hi troban en variada combinació 'ls rudiments teatrals; (festivitats, bodas y coronacions de personas reals, convits, balls, etc.) En alguns d' ells, indicis de composició dramática ó perduda ó desconeiguda fins al dia, pero l' únich que 's pot retraure pera nostre objecte, es lo referent á la tragedia titulada «L' hom enamorat y la fembra satisfeta,» que 's diu deguda á Miser Domingo Mascó, y representada en lo palau real de Valencia, regnant Joan 1.er en 1394 ⁶ Igualment hem vist citadas també, sols per referencia, las comedias de un tal Bartomeu Parassols del mateix sigle XIV y la «Requesta d'amor de Madama Sanmercy», representada á Catalunya, copiada en lo Cançonier de Paris, y traduhida al catalá per Francesch Oliver.

Entremesos y dansas populares. Després del temple, lo casal, després del casal, la plassa pública. Molt curiosas y bastant ricas son las noticias que 'ns quedan de 'ls entremesos ó representacions simplement esculturals ó tot lo més mímicas que 'n carros ó en tablados ambulants, se feyan, y concorrian á las recepcions de Reys y demés festivitats. Pero tampoch es fácil trobar en ells, més que lleugeríssims indicis de l' obra dramática, per lo qu' inútil es copiar aquí 'ls antecedents qu' ha pogut aplegar l' erudició. Apareguts no obstant més posteriorment, sa influencia en la creació definitiva del teatro, la creyém, com més próxima, més efíca. Del *entremés* ó carro ab alegorias y disfresas, al carro de la companyia ambulante, no sembla molta la distancia.

Major importancia tenen en nostre concepte las dansas populares, en que hi figura la mímica y la declamació, conservadas fins á nostres dias y aparegudas moltes d' ellas ab posterioritat á l' época de que 'ns ocupém. Son lo verdader drama popular; la verdadera representació de carrer, en lo que 'l poble es actor y espectador á la vegada y 's permet la satisfacció d' aquell desitj infantil y vivíssim, de revestirse d' un carácter

agé y per lo comú extraordinari. Un estudi sobre ellas per lleuger que fós, nos apartaria de nostre propòsit ó nos detindria més de lo convenient. La circumstancia ben digne de notarse per cert, d' haberse desenvolupat tant á Catalunya y conservat de tal manera fins á nostres dias, sobre tot en la provincia de Tarragona, fan molt dignes d' una obra especial aquest gènero, que forma part molt notable de las costums de nostre poble.

Y aquí dém per terminat aquest primer capítol, en qu' hem hagut de limitarnos tot lo possible á nostre objecte, temerosos de confondre 'ls orígens y rudiments que formaren lo teatro, ab las demás diversions públicas de l' Edat mitjana, tan variadas y pintorescas é interessants; temerosos, de traspasar la ratlla que las separa d' aquell, tentats per la riquesa de noticias sobre las mateixas. De tal riquesa hem parlat ja més d' una vegada. Creyém fundada nostra esperansa de que lo gran desenrotllament que prenen entre nosaltres las investigacions històricas, aumentarán cada dia 'l caudal ja recullit, y tal volta ab lo temps, podrá presentarse aquest període á Catalunya, com lo més rich en materials per l' edifici que en los sigles posteriors axecaren Espanya, Fransa, é Inglaterra, en particular.

III

SIGLES XVI Y XVII

A'ls vacilants y grossers ensatjs dramátichs del sigle xv y primer terç del xvi, resultat primitiu del drama litúrgich y dels entremesos; á las primeras tentativas d' alguns actors de geni que fundan las companyías ambulants, qual equipatje descriu Cervantes, quals obras dialogadas, son ya per fi la verdadera aurora del drama modern; succeheix l' aparició definitiva d' aquest. La literatura dramática comensa; lo gran fet del renaixement dóna poderosíssima vida á totas las institucions; perfecciona las llénguas y las formas d' expressió; desenvolupa 'ls estudis literaris, concentra y unifica l' acció del poder monárquich; fixa sa residencia en un punt; assegura la vida social; suavisas las relaciones privadas; imprimeix caràcter permanent á l' existencia dels exèrcits, y organisa l' ensenyansa. Semblant transformació social, concorre

ab tots sos efectes fins ab los que menos relacions semblan guardar ab ella, á la creació definitiva del teatro. Los majors coneixements, la major cultura intelectual y literaria de l' época, desperten y vigorisan los grans ingenis y perfeccionan la composició dramática; fixada la Cort, en una ciutat determinada, venen á aplegarse á son entorn, y ab ells, una classe culta capás de compéndrels y estimularlos; regularisada la marxa de la societat, més segura y ficsa la vida del individu, s' estableixen y regularisan també sas diversions; lo carro ambulat se deté; se converteix en tablado permanent.

Mes també semblant transformació, qu' al costat de 'l temple, 'l palau, y l' universitat, funda pera sempre més lo teatro, vé á coincidir á Catalunya ab los visibles efectes de la pèrdua de sa independència. La llengua decau y experimenta modificacions qu' en ella introduheixen elements forasters; decau la literatura pàtria; se fá patrimoni dels doctes, no reb l' inspiració directa popular, y son, sos treballs, fruyt del estudi, de l' imitació d' altres literatures. Ab tals condicions fácil es comprendre qu' han de escassejar, ó no existir det tot, los autors dramàtics. Per altre part, la professió d' actor sobre la que pesa l' estigma de la societat no s' adapta jens al caràcter catalá y menos al d' aquella época; no hi ha actors; no hi ha companyias. Nosaltres no coneixém un sol nom d' un actor catalá, anterior á nostre sigle; sabém en cambi que las companyias que representaban en lo teatro de Barcelona, fundat en 1579, eran castellanas. Castellanas serian, donchs, també las comedias representadas y l' introducció d' ellas es una prova de l' inclinació de las classes cultas á altre literatura que la de la terra. ¡Tercer element que deixa de ajudar á la formació del teatro; lo públich! 7

Aixis no es d' estranyar que sigan tan pocas las obras conegudas corresponents als sigles xvi y xvii, que com verdaderas escepcions proban lo contrari de lo que 's pogués pretendre; aixó es, la no existencia del teatro á Catalunya, ab anterioritat á nostres dias. Las citaré, empero, com antecedents curiosos á que tal vegada 'l temps uneixi alguns altres, fins avuy desconeguts. Son:

La tragedia histórica «Lo setje de Perpinyá»; son autor Francesch Satorres (sigle xvi).

La d' igual género «La batalla de Lepant». de Frá Antoni Pi (sigle xvi).

Referintse á la última, diu l' autor de qui preném la noticia ⁸ «..... molt aplaudida si hem de creure lo que dihuen autors vells, respecte 'l particular.»

Corresponents al sigle xvii, en que ja 's fa mes notable la decadencia del esperit y literatura provincials, trobém:

Lo drama «La Conquista de Mallorca», de Pere Antoni Bernat.

Lo drama sacro: «La Gloriosa Verge y Mártir Santa Bárbara», de Vicens García, Rector de Vallfogona.

La tragi-comedia pastoril «Amor, finesa y porfía ab sa lloa, ball y entremés», y 'l poema dramátich, «Lo Desengany»; de Francesch Fontanella.

La famosa tragi-comedia de l' entrada del Marqués de los Velez en Catalunya y assalt de Montjuich, apropósit dramátich, referent al conogut fet histórich qu' indica son títol, representat, com molts altres del mateix género, per los mateixos dias en que 'l fet tingué lloch, y ab fi patriórich y de circunstancias. (Janer 1641).

Se tenen noticias además, d' haberse dat algunas representacions de dramas sacros en lo teatro de Barcelona, de qual fundació hem parlat mes amunt, y d' algunas comedias catalanas, quals titols y noms d' autor s' han perdut, sens que ni per son assumpto ni per son mérit, á lo que 's diu, tingám de lamentarnos de tal pérdua. ⁹ A tan pobre cosa, queda reduhit lo fruyt de l' investigació per nosaltres coneguda.

Mes pobre y trista encara deurá semblar á qui fixantse sóls en los títols, y en l' absolutament desconegut nom d' alguns autors deduheixi, no sens fonament, la mesquinesa de las obras; altre cosa no fa suposar la circunstancia de que en sa majoría se refereixen, ó á grandiosos fets histórichs irrerepresentables y més propis de la narració que de la forma escénica; ó á aconteixements coetanis, género dramátich, en que, com es sabut, l' entusiasme de moment ocupa 'l lloch de l' inspiració, y la precipitació ab que s' escriu, y lo fi passatjer á que 's destina, disculpan la més complerta ignorancia.

Apresuremnos á separar de ditas obras la del Rector de Vallfogona y las de Fontanella; mes no porque estigan exentas de reparos, sino per lo mérit recomenable de sa forma. Empero, tant la primera, com las segonas, sent com son las mes dignas d' estimació, no sols de las citadas sino de las que citaré avans d' arribar al sigle actual, venen á confirmar

una vegada més lo que tenim esposat. Careixen per complert de caràcter genuí y distint, y lluny de servir de proba á la existencia de nostra literatura dramática manifestan, l' una, lo predomini del teatro castellá, y las altres, l' introducció del gust neo-clássich francés é italiá entre 'ls literats cultos de Catalunya.

IV

SIGLE XVIII

EPOCA de decadencia literaria lo sigle XVIII, en que l' inspiració vá venir á ser substituïda per l' erudició, fou al propi temps pera Catalunya la de la total ruina de sos privilegis y autonomia. Perduda per complert sa tradició, en definitiva preponderancia la llengua oficial y decadent en tots conceptes la grandesa espanyola, fóra per cert, rarsa incomprendible trobar en aquesta época un teatro floreixent. que no pogueren llegarnos altres de molt millors y més favorables á la literatura dramática. Ni necessari creuriam historiar, donchs, aquest período, si no 'ns dolgués deixar trencada la cadena qu' uneix lo passat ab lo sigle actual, y si alguns datos que promte citarém no probessin ben bé la completa decadencia á que había arribat lo cultiu de nostra llengua, avans de renaixer en nostre temps. Aixó fins al punt qu' aventatjan en número los datos que posan en clar tan deplo-
rable estat, als referents á la literatura pátria! Mentres son varios los autors coneguts qu' escrivieren obras dramáticas en ílatí, italiá y castellá, los autors dramátichs catalans son tan sols; Manel Vega que fou premiat en concurs celebrat en Barcelona en 1702, per son poema dramátich-elegíach á la traslació dels restos de Sant Olaguer; Joseph Ribas, autor d' un apropósit ab lo títol de «La fugida del Duch d' Anjou», (1706;) Francesch Serra, qu' escrivé «Lo primer plor del auba», y «Lo Bon Jesús perdut en lo temple»; Joseph Rius, ab sa comedia nomenada «La Gloria d' Iluro», y per fi 'l popular Fra Anton de San Geroni, que doná á llum la no ménos popular «Passió y Mort de Nostre Senyor Jesucrist.» ¡Autors y obras potser indignes de tal nom, sens gust, sens formas, sens antecedents literaris, y qué sols manifestan l' atrás y pobresa de la vida intelectual y artística del poble! Si alguna inteligencia supe-

rior ó sòls mitjana despuntava allavors, no la poesia no l' art, tan miserables y decadents, podian atreurel; seduïantlo en cás, las ciencias experimentals que en aquesta época tals progressos iniciaren, ó la vasta obra d' erudició y de crítica que prepará la revolució moderna. Per aixó l' últim drama citat mereixeria un lloch en lo present estudi, per sa forma candorosa que tan revela lo grau de cultura del públich qu' acudia á sa representació, per sa molta popularitat deguda á son argument, y per mostrarnos, en fi, en algunas de sas situacions verdaderament conmovedoras, que l' éxit de l' obra escénica no tan dependeix de son mérit literari com de lo fondament patétich de l' acció.

Hem parlat d' altres autors que abandonaren lo catalá per l' italiá, castellá y llatí. Tampoch sas composicions dramáticas que no coneixém, serán sens dupte mereixedoras de figurar en l' historia, sino es per revelar, com tenim dit, l' estat de postració de nostra literatura. No hem de trascriure ni sos noms ni los de sas obras, allunyantnos ara del propòsit de limitarnos purament á las escritas en catalá. Consti sols que 's guardan noticias de varios escriptors que compongueren ab llatí, y comedias italianas y castellanas, sense que 'ns cápiga dupte de que foren en major número los desconeguts, dada l' influencia dels estudis clássichs, y lo predomini absolut de l' ensenyansa eclesiástica.

V

SIGLE XIX

Aquí comensan las qu', á nostre entendre, poden dirse verdaderas tradicions del modern teatro catalá.

Entre 'ls variadíssims y complicats fets socials que realisa desde son principi nostre sigle, no es lo ménos notable 'l renaixement del esperit pátri, en aquellas antigues y petites nacionalitats europeas, qu' unidas per la monarquía absoluta ab més vastas agrupacions, anomenadas regnes, prengueren dintre d' ells, lo nom de provincias. Renaix, dihem son esperit y vé á manifestarse en tots los rams de la moderna cultura. Trés causas generals creyém poder senyalar á tan notable evolució. A la vista dels amplíssims horisons que descubreix de sopte la desenfrenada investigació moderna, los po-

bles senten la necessitat d'una vasta divisió del treball, entre ells, y tendeixen á aplicar las observacions generals al horisó concret qu' envolta sa pàtria; primera causa. La violenta reacció qu' envers la Edat Mitjana, vé á respondre á la no ménos violenta dels sigles xvi y xvii envers la Edat antiga, descubreix als pobles qu' en aquella tingueren son més gloriós passat, tota sa grandesa perduda, y excita en ells lo noble desitj de renuarla ó restaurarla; segona causa. Y per fi, la cayguda del poder absolut y per excelencia centralisador, lo retorn á nostra vida lliure y espontánea, permet l' esclát del caràcter genuí y propi, sent á la vegada causa y efecte del moviment.

De las provincias d' Espanya que fóren en l' antich poderosas nacions independents, Catalunya vé á secundarlo ab calor y vivesa. A partir de la guerra de l' Independència, y de l' orfandat en que deixaren al poble espanyol, nostres Prínceps, fets capitals y providencials que tan al renaixement contribuïren, se sent revivre ab forsa nova y desconeguda, y comensa l' empresa de restauració de tots sos elements propis. No hem d' abarcar aquí ab una sola fórmula, ni tota l' importancia d' aquesta empresa, ni los varios estréms qu' ha comprés. Basta á nostre objecte, fixarnos en un sol d' ells, la literatura, que si no pót considerarse deslligada per complet dels altres, debém considerar aquí ab preferencia.

Erraria á pesar de tot, en nostre concepte, qui cregués que 'l renaixement literari, fou lo que primer vá donar lloch als comensos del teatro actual, y qu' un y altre han marxat ab pás armónich é influïntse mútuament com en nostres dias. Ben lluny d'aixó, son punt de partida y son camí han sigut distints; lo teatro comensá primer, obehint sóls en part al renaixement y d' un modo més directe á altres causas; continuá casi invisible, y sens cridar l' atenció dels literats catalans; se manifestá á voltas ab caràcter antagónich á la literatura, y sóls per últim, quant aquesta li había suficientment preparat lo sól en que debía cimentarse, se confongué ab ella y aparagué definitivament creat. L' índole diversa dels dos gèneros, explica la diversitat de sa marxa. La literatura no dramática pot florir y progressar en un cercle reduhit de personas ilustradas, y ab més ó ménos independència de la cultura general; lo teatro necessita imprescindiblement d' aquesta: se dirigeix á un públich més extens. La literatura no dra-

mática reb son impuls de causas més abstractas que 's prestan á análissis pomposas; las revolucions filosóficas, los estudis, las lecturas; en lo teatro influheixen devegadas més modestos y casulans motius. D' aquí també, que mentres la primera ha sigut més culta y correcte, lo segon ha nascut ab un carácter marcadament popular, y xabacá, del qu' encara no s' ha després del tot.

Las anteriors observacions se posarán de manifest en aquest últim capítol, corresponent als antecedents històrichs del teatro; las anteriors observacions, son las que nos obligan á atèjir l' estudi d' altres causas d' un ordre més real, á la ja indicada del renaixement del esperit provincial á Catalunya.

Nos trobém á principis de nostre sigle, y en lo regnat de Cárlos IV.

De tots es conegut l' estat d' Espanya en aquesta época; l' atrás moral é intelectual era gran, nostre poder polítich finit per sempre; nostra administració miserable, rudimentaria, pobre; los governants, recelosos, desconfiats, arbitraris; los reglaments en gran número; per tot trabas á la vida de la inteligencia y del cor; la societat, dividida y subdividida ab classes, gremis, corporacions rivals; cada poble vivía reclós dintre de sos murs. ¿Qué podian ser los espectacles públichs, dats aquestos antecedents? Ben pobre cosa. Si aquella animació general de las nacions lliures y potents no existía; si l' ull recelós y vigilant de l' autoritat, ofegava l' expansió, si la miseria pública impossibilitava tot gasto, si las gerarquías socials venian á dificultar la confusió de las classes totes, la vida pública era impossible; la vida de familia la substituía. A la vida pública correspon lo teatro; á la vida doméstica, la tertulia, las relaciones de vehinat. L' una tenia, donchs, més importancia qu' altre, se reflectava en ell; lo teatro era una tertulia mes en gran. Quins son los dos primers autors dramátichs que corresponen als sentiments de l' época? Moratin y Ramon de la Cruz. Y qué son sas comedias? Cópia exacta, detallada, y minuciosa de las petitas costums ordinarias, cópia filla de l' observació cotidiana d' una vida individual estreta y pobre, en la que lo fet comú, la classe, la vehina, lo recort personal, ho es tot; la marxa dels aconteixements públichs, rés. Al costat de las comedias de costums, están de moda, lo *sainete*, la pintura d' ínfimas classes determinadas, d' habitants d' un barri, altre mostra de la existencia del ingeni reclós y limi-

tat, y la *tonadilla*, altre reflexo de la tertulia. La *tonadilla* es per la tertulia, lo que 'l drama per un teatro en son esplendor; l' espectáculo pertany al mateix género, s' han de reduhir las dimensiones del local, s' han de reduhir las dimensiones del espectáculo. Ab la *tonadilla*; lo teatro de sombras xinescas ¡candorosa y maligne diversió que descriu per sí sola 'l carácter del temps, y l' estat dels ánimos!—diversió que trasladant al interior doméstich lo teatro, proba d' un modo palpable tot quant tenim dit—diversió que ja en lo regnat de Cárlos III estava tan estesa y tenía tal importancia, que mereix l' honor de ser reglamentada ni més ni ménos qu' una festival!

Si aquestas eran las costums de la Cort, consideri 's lo que serian las de las provincias y quin resultat degueren tenir; lo renaixement del esperit provincial privat, precursor del públich. Si la vida de la llar era l' única possible, si las relaciones de barri, l' observació immediata dels tipos populars é ínfims, los ridículs incidents y aventuras y juguescas personals, formaban los més sabrosos passatemps; clar está que tot lo castís y propi, lo tradicional, lo familiar, debía pendre en las costums una preponderancia extraordinaria; y cada provincia, qué dich? cada localitat, degué manifestar ab tot rellieu als ulls del observador, aquella fesomía íntima y purament privada, qu' á despit de tots los cambis conservan los pobles. Aixís fou, y felisment pera probarho no necessitem documents, ni citas, puig que parlem d' un temps relativament pròxim y qual recort nos han trasmés nostres pares. Tothom sap, qué eran per exemple 'l tracte y las costums privadas á Barcelona en los comensos del sigle; tothom sap l' importancia que tenía l' element individual, y la poquíssima ó casi nula del social; la festa de vehinat, la tradició privada, sobre l' aconxeixement públich; l' hábit més insignificant de la vida doméstica, sobre la innovació de procedencia estranya.

Iguals causas debian produhir idéntichs efectes: lo foment de la tertulia, y del teatro de sombras. Las lleugeras é infantils obras qu' en l' interior de la casa se representessin, habian de ser escritas ab la llengua familiar, ja qu' á un públich familiar se dirijian: habian de ser escritas en catalá. Aquí comensa realment nostre teatro. No ha de despreciarse per modest son origen. L' origen, per petit que siga, imprimeix al fet fesomía especial que difícilment s' esborra. fins quant desarro-

llantse en esfera més vasta, arriba á adquirir aquelles proporcions que 'l fan digne d' estudi. Més d' una vegada veurém reapareixe las consecuencias naturals d' aquest origen de nostre teatro.

Aquí comensa dihém. Multitud d'autors anónims escrihuen pessas en un acte que naixen y moren en pochs dias, ó qu' impresas s' han conservat fins avuy, representantse com en los seus principis en las reunions privadas, análogas á las que las vejeren naixer. ¹⁰ Un actor espert, Robrenyo y un arquitecto barceloní, Renart, prenen d' ellas patró pera escriure los primers *sainetes* dignes de tal nom, y sens apartarse de son género, casulá y gens pretenciós, introduheixen en aquella primera y rudimentaria manifestació del desitj popular á reproduhir son propi retrato provincial, introduheixen en ella, dihém, l' un, son coneixement y experiencia de las taulas, l' altre, la relativa correcció y majors formas literarias, degudas á sa personal ilustració ¹¹ Aixís algunas d' aquellas obras d' autors anónims, com las de Renart y Robrenyo, ja representantse públicament, ja en los teatros cásers, adquireixen una gran boga y popularitat que sóls podém atribuir al atrás tristíssim en que 's trobaban nostras classes, inclús las que més avansadas se creyan en cultura, y á ser exacte reproducció de la vida privada de son temps. Aquesta única condició especial las fá llegibles y dignes d' estudi; s' hi reflecta ab tal veritat y candor lo *natural*, qu' evocan á nostres ulls, ab la vivesa del recort, d' una carta, de la narració d' un vell, tot lo primer quart de nostre sigle; tota aquella existencia de la societat espanyola, tan pintoresca, tan ridícula, tan simpática al propi temps, en la que 'l major candor y mesquinesa anavan units á la major generositat y grandesa. ¡Poble incomprendible qu' aplaudia avuy la mes estúpida tonadilla, y s' aixecaba demá á vencer á Napoleon y á comensar sa regeneració política! Pero en ditas obras, no sóls s' hi veu aixó, sino altre cosa més apreciable encara; lo color local; aquella época, y aquella época á Catalunya. Sos arguments son sencillíssims, sos xistes xabacans, necis, sos recursos tan grossers qu' alguns d' ells sembla impossible s' hajan tollerat may en las taulas ¹² sos tipos, populars, y alguns baixos; los més petits incidents de la vida de vehinat forman son principal assumpto. Las més de las vegadas lo diálech es bilingüe, y lo contrast entre 'l carácter de nostre poble, y 'l d' alguns personatjes de las

demés provincias d' Espanya, casi sempre militars ¹³ se persegueix y pinta ab marcada intenció. ¡Altre ratlla exacta y positiva del original, en una época en que lo poble no coneixia un andalús sense la chaqueta del assistent, ó un castellá sense xarreteras! Algunas de Robrenyo del trieni constitucional (1820 y 1823) y posteriors, se refereixen á fets polítichs d' aquella lluyta pahorosa entre 'ls dos partits estrema qu' alashores se coneixian, y van acompanyadas de décimas patrióticas, himnes, etc. ¹⁴

Representadas, reproduhidas, imitadas, formant una especie d' escola dramática casera, foren las que estengueren avans que totas en determinadas classes, l' afició á nostre teatro provincial, mantenintla viva y latent fins á arribar avuy, y servint sempre de repertori de las companyias d' aficionats. Mes si feren aquest indubtable benefici al teatro modern, que prenent d' ellas son origen, prosperá després en las taulas; en cambi l' hi han imprés condicions, que son de difícil modificació tan més en quan obeheixen á la essencia de l' institució del teatro entre nosaltres. Aixís limitantnos á lo qu' aquí podém indicar sens anticipar ideas, senyalaren un lloch á la pessa catalana en lo públich espectacle, inferior al del drama nacional, durant molts anys. La llengua catalana, en l' escena, guardaba en front de la nacional, la mateixa relació d' inferioritat, que l' esperit de familia en front de l' esperit públich. Per son género y per los personatjes que presentaban, inclinaren á las classes més cultas á no concedir á l' obra dramática en catalá, altre importancia que la concedida al *sainete*, en lo que 's tol-lera lo xabacanisme, en gracia á la ausencia de pretencions. Per manera que 'ls esforços posteriors pera ennoblir y aixecar l' escena catalana, han degut ser majors y no sempre á ells ha correspost l' éxit.

Aixó esplica al propi temps, que 'l renaixement de que hem parlat al comensar aquest capítol, y en particular lo renaixement literari, seguí lentament desarrollantse, sens aspirar al prosceni, prolongantse per nostre teatro aquell período de transició en qu' alguns autors dramátichs catalans escribian en castellá, período que ab los mateixos caràcters, habia precedit també á nostra poesia lírica; período digne d' atenció especial.

Mes al arribar á la década del 1850,—no hem pogut trobar dels anys anteriors altres noticias que las citadas —lo renaixe-

ment literari havia avansat ja lo suficient perque alguns escriptors s'atrevisin á introduhirlo també en las taulas, ab verdaderas y correctas formas, y produccions dignes d' un poble il·lustrat. Individuals esforços que vé á coronar l' exit, s' anticipan á la restauració dels Jochs Florals y al moviment de la guerra d' Africa. En 1856 se representa 'l drama «La Verge de las Mercés» de D. Manuel Angelon y en 1858, sa coneguda sarsuela «Setse jutjes» y altres pessas en un acte (A¹). Lo públich está ja ab condicions pera veure sens estranyesa com lo tradicional *fi de festa* catalá, se converteix en espectacle principal, y com aquestos verdaders preliminars coincideixen ab tres fets d'importancia notabilíssima, prompte se tocan las consecuencias. Los tres fets de que parlém son: l' un, l' aparició d' en Clavé, primer fundador de las societats corals, y restaurador de la música popular; los altres dos, los que ja hem dit mes amunt; l' institució dels Jochs Florals y la guerra d' Africa. Hauria bastat ab un sol dels tres pera dar vivísim, extraordinari impuls al renaixement; pero presentantse los tres al plegat, sa influencia decisiva es incalculable. Encenen, primer, l' amor á la nova idea y fan apareixe de cop un sens número de partidaris entussiasmas; improvisan—si se 'ns permet l' expressió—una atmósfera ardenta que s' estén y dona essencials condicions de vida á l' obra comensada. La música genuina de la terra, la música, art conmovedor y potent, lo més viu, lo més intens, lo de més segur y arrebatador efecte pera lograr lo concurs y l' entussiasme de tot un poble pera realisar una idea siga la que 's vulga, apareix ab Clavé y propaga la de patria; y no sols coadjuva indirectament á la popularitat del teatro catalá, com á tot lo que catalá siga, sino que directament s' uneix á éll introduhint la sarsuela (A¹) qu' ha sigut fins avuy molt cultivada per los deixebles de nostre compositor. L' institució dels Jochs Florals vé á fomentar la literatura, á fixar lo gust, á donar elements literaris, ó al menos á preparar los que més tart han de produhir lo verda-der drama. Y per fi, lo sobtat y unánime entussiasme nacional que desperta la guerra d' Africa aviva altra volta l' esperit de las provincias catalanas. Altre volta ab ocasió d' una guerra, en lo que vá de sigle, lo Principat torna á parlar de sos almogávors, y pera enardirse á la lluyta, acut als medis poderosos que parlan á la imaginació; música, poesia, recorts històrichs, teatro. Ja aquest nou element apareix, y vé á concor-

re á una obra volguda de tothom. Ja la llengua catalana no s'usa tan sols per lo *fi* de *fiesta*; ab ella s'escriu l'apropósit dramátich que té per objecte propagar lo patriotisme. Se representan en lo gran Teatro del Liceo en 1859 y 1860 las quatre obretas de A. Ferrer y Fernandez. *Al Africa minyons Ja hi van al Africa, Minyons ja hi som y Ja tornan*.

Mentres per los mateixos dias excitan l'entussiatme las pessas citadas, de mérit relatiu com totas las de circumstancias, pero de tendencia literaria, se presenta en l'escena propositantse igual *fi*, un escritor desconegut, ab lo pseudónim de Serafí Pitarra. Sols dissenteix ab los medis, Sa musa es la musa popular que parla lo llenguatge del poble, que 's dirigeix á éll, que s'inspira en lo trivial y lo ridícul. Escriu la *Butifarra de la Llibertat y Las Pildoras d' Holloway*. Es lo continuador de Robrenyo; lo sainete, que reapareix ab més intenció, ab més color, ab més vida, pero ab sos mateixos defectes; vulgarisme de llenguatge, xistes y recursos grossers. Y perque la paritat resulti major, son primer escenari es lo mateix; lo teatro particular, la reunió privada, de las que la joventut fomenta en aquest período de prosperitat material y de bon humor.

A partir d'aquí, veurém desarrollarse la literatura dramática ab una rapidesa increible; á partir d'aquí, dos tendencias marcadíssimas y contrarias se dibuixan y prenen proporcions, pera no desapareixe més y arribar fins avuy. L'una, filla directe del moviment literari é intelectual, culta, pretenciosa, severa; qu'aspira á fundar un teatro digne de tal nom; l'altra, continuadora de la pessa popular, desvergonyida antiliteraria, inspirantse en las tradicions y xistes locals, sens altre objecte que 'l passatemps, oculta primer, en aquellas societats humorísticas de joves, de carácter més ó ménos íntim, que s'estenen y prosperan fomentadas per lo benestar y la general animació d'alahoras. La primera tarda més en florir, sa primera manifestació porta la fetxa de 1864: *La Romeria de Recasens*, comedia en 3 actes, estensió que no habian alcansat encara las composicions dramáticas, esceptuant lo ja citat drama de D. Manuel Angelon. L'altra, la pessa en un acte, continua tenint exemplars en 1860, 61 y 62 (A¹) y per *fi*, en lo mateix 1864, cultivada en particular per Vidal y Valenciano (E). F. J. Vidal y Pitarra, (A¹) s'apodera rápidamente de la massa general del públich. Viva, fresca, ab tot

descaro, pren en mans del últim autor, no sols caràcter distint del que vé á restaurar l' institució dels Jochs florals, sinó antagonich y oposat al moviment literari. Son género predilecte es la parodia; son primer vagit, un crit de protesta contra lo renaixement en lo que té de romántich. Sa llengua es lo *català qu' ara 's parla*; nó la llengua arcáica dels trovadors; sos assumptos y tipos no son los de l' antiga historia catalana-aragonesa, tan decantats per la poesia; son los que li ofereixen las classes populars coetáneas; las personas que viuen en son vehinat. Sa inspiració, en una paraula, es lo sentit comú, prosaich y positiu que protesta contra las aspiracions poéticas y un poch convencionals de la literatura, que vé á pintar nostre poble ab colors que dubtém hagin sigut may los seus: que fan d' éll un poble caballeresch, fastuós, galant.

Pitarra funda la societat de la *Gata* en l' Odeon y dóna á l' escena aquella série de parodias que, comensant ab *La Esquella de la Torratxa*, verdadera revelació d' un geni dramátich, diverteixen al públich barceloní de la década del 60. Ab tot y sos defectes, brillan en ellas qualitats recomanables. Se fan dignes d' estudi, sobre tot, perquè interpretan exactament lo caràcter popular; tota sa *vis cómica* naix del contrast marcadíssim, entre 'l convencionalisme teatral y lirisme romántich de l' obra parodiada, ab las més prosáicas sortidas del positivisme práctic, distintiu de nostra rassa. Fan vibrar potser la única corda del xiste catalá: lo ridícul manifestat per lo bon sentit. (A¹).

Lo favor ab que son rebudas d' una part, y las censuras que motivan d' un altre, venen á secundar ab lo clamoreitj promogut per ellas, resolta y rápidamente, l' impuls fins aquí iniciat per produccions aisladas, ensemps que tornan á dificultar la tasca d' ennoblir lo teatro, fomentant la prevenció concebuda envers ell ab son xabacanisme y vulgaritat.

Per fi en 1865 aumenta lo número d' autors y comedias (A¹); la prevenció indicada es vensuda de nou ab l' estreno de *Tal farás tal trobarás*, que 's representa en teatro de major importancia. Pitarra deixa la parodia, passada l' oportunitat de un dia, y s' entrega á la comedieta de costums, aprofitant son talent d' observador. Arnau, Camprodon, Roure, dónan á la escena sas primeras produccions; lo teatro comensa á manifestar sa vida. que per fi adquireix tot son desenrotllament en 1866.

En 1866 s' inaugura lo *Teatro català* ab l' estreno de *Las Joyas de la Roser*; drama del mateix Pitarra; tercera evolució de son geni dramàtic. La fetxa es ja la definitiva de la creació del teatro; lo progrés qu' ha fet en tans curs anys, es veraderament notable. Del *fi de festa* representat á última hora en algun qu' altre dia; dels esforços aislats, primer, de la propagació de las parodias y comedietas lleujeras qu' invadeixen los teatros d' istiu, d' algunas tentativas coronadas per l' éxit, y precursoras del definitiu establiment, se passa per últim á aquest, en la nit del 6 d' Abril de 1866. Se conta ja ab los tres elements principals de vida: autors, actors y públich. Autors que no escrigan sols baix l' inspiració de moment, una obra aislada que presentan á la empresa quan las circums-tancias ho permeten, sino escriptors qu' 's dedican, especialment, á cultivar lo género dramàtic; públich qu' ab son gust, sa assiduitat, ab sos aplausos, fomenta l' espectacle, corona 'l talent y mira ab verdader entusiasme la nova obra de la literatura pàtria; actors intel·ligents, ab sa escola propia, ab disposició pera interpretar situacions y tipos, y sentiments peculiars y distins del teatro nacional. Lo pas está donat. En front de l' institució dels Jochs florals, restauradora de la poesia, s' aixeca lo teatro; la literatura catalana conta ab los dos elements primers de tota literatura.

Inútil es historiar, á partir desd' aquí, la marxa que segueix fins á nostres dias. Creix ab progressió notable lo número d' obras; se desrolla 'l gust, se purifica 'l llenguatge; naixen nous autors, apareix la crítica, se forman y 's diñolen novas companyías; se cultivan nous géneros, se representan obras catalanas en tots los teatros. Entra lo nostre en las condicions ordinarias de sa existencia. A partir desd' aquí, en una paraula, segueix l' inenarrable vuyvé de totas las institucions definitivament fundadas, y viu la vida febrós del dia, quals pulsacions sols pót fixar la crónica.

La tasca, donchs, del historiador ha acabat; comensa la del crítich que, deixant tota divisió cronológica, pretèn estendre una mirada general sobre la válua de la obra realisada, abar-cantla en son conjunt.

APUNTACIONS CRÍTICAS.

ESTAT ACTUAL.

SUMARI.

Apuntacions crítiques.

- I.—Més antecedents.—Influencias particulars neutralisadoras de las generals.—Empresas, actors, públich.—Efectes de tals influencias en la marxa del teatro catalá.
- II.—Géneros cultivats de 1866, fins al dia.—Inventari. •
- III.—Acció, recursos escénichs.—Finals d' acte.—Defectes en que s' incorre en lo trassat del plan.—Abús dels recursos plástichs y de relumbró. Entradas y sortidas.—Desenllás.—Paralelisme de situacions dramáticas y cómicas.—Escepcions dignes d' elogi.
- IV.—Caràcters; classes.—Aparició dels antecedents morals.—Úllada general; naturalisme; defectes.—Caràcters histórichs.—Los caràcters del drama; classe pagesa. Los caràcters de la comedia; classe menestrala.—Classe mitja.—Observacions.—Resúmen.
- V.—Passions; sentiments; potencia dramática; vis cómica.—Passions dominants; Moral.—Historia.—Dramas jurídichs.—Género humorístich.—Nostres autors.
- VI.—Formas; llenguatge; diálech;—Conceptes.—Abús del lirisme y 'l conceptisme.
- VII.—Actors; públich; servey escénich.—Observacions.—L' estreno d' un drama.

I

TENIM coneguts los antecedents morals del poble y del individuo; tenim coneguts los antecedents histórichs de l' institució. Extrayent d' uns y altres l' estudi d' aquelles influencias qu' hem senyalat com caracterisadoras de la mateixa, ab relació á Catalunya, fácil nos fóra trassar á *priori* lo quadro de son teatro, sos contorns més típichs avans de fullejar una sola de sas obras. Més aquesta pintura, fruyt directe de l' abstracció, correspondria á la realitat? Tal volta sí, en son conjunt; potser nó, en moltíssims pormenors. ¿Será donchs, ideología pura aquella série de sintétichs conceptes, preliminars de nostre treball? Nó, certament, y més d' una vegada ho comprobará l' exámen qu' aném á fer. Lo que hi há es qu' al costat d' aquelles generals influencias, altres d' un orde més immediat, més prosaich, més positiu, venen

á contrariar sa obra fatal y llógica, á desvirtuarla, á desviarla de son natural camí. Aquestas altres influencias, tristes y mesquinas, son las qu' aném á indicar breument, primer en general, després tal cóm s' han presentat á Catalunya, ab l' objecte de tenir aplegats tots los datos necessaris pera las següents apuntacions críticas.

Un abisme separa sempre l' ideal concepte del pensador y la realitat de las cosas. Un abisme separa la somiada y fantástica idea que 'l poeta novici 's forma del teatro, y la realitat d' *entre bastidors*, que modifica radicalment tota creació brillant, basada ab estudis estétichs y pretensiosas abstraccions filosóficas. Schiller, autor dramátich, Schiller, que per cert no s' inclinava á veure en las cosas son ingrat aspecte positiu, ha dit ab claras y breus paraulas lo qu' era realment lo teatro. «Lo teatro—diu—reposa en últim terme en varias necessitats; l' empresari vol fer negoci; l' actor vol lluirse, lo públich, divertir-se.» ' Aquesta trinitat despótica, fá de tota producció dramática, nó lo que deuría ser, sinó lo que la moda, lo capritxo, á voltas lo mercantilisme, volen que siga. Aquesta trinitat despótica, corromp al autor dramátich, qu' á la vegada 's converteix en son corruptor. Aquesta trinitat despótica, modifica, trosseja, deforma la fresca inspiració del artista y lo rey de l' escena passa á voltas á ser esclau. Dominats y dominadors alternativament, autor y públich, acaban per desconeixe 's l' un al altre. No en absolut, donchs, se pot judicar al poble per l' obra aplaudida; lo poble aplaudeix devegadas lo que ménos respón á son sentiment. No en absolut son caràcter passa al drama; aquest, sobre tot en l' actualitat, es producte artificial d' una fantasía sobreexcitada, dominada per las circumstancias, qu' imposa, ja hem dit quí, qu' imposa en alguns casos, lo més petit, lo més ridicul accident de la voluble opinió.

Ja tenim, donchs, limitadas, cohibidas, corrompudas aquellas influencias abstractas que vagament hem procurat analisar al principi, y las tenim limitadas, per un element, més difícil de precisar.

Aquest element ha degut manifestarse, com en tot lloch, en la marxa del teatro catalá, y fácil nos será senyalarho una y altra volta en las observacions críticas que segueixen, barreijat ab los antecedents morals é histórichs fins aquí descrits. neutralisantlos, desfigurantlos, y fent, en una paraula, de la

literatura dramática, obra ben distinta y ben diversa, de la que faria suposar l' abstracció, encar que may, aniquilantla del tot, perque aixó es impossible. A reserva de perseguir y mostrar en los pormenors, aquest antecedent nou, impalpable é invissible pero de gran transcendencia, indiquém aquí alguna de sas manifestacions més generals, avans de comensar, del modo qu' hem senyalat los altres d' esfera més elevada; lo carácter del poble, y l' historia del teatro.

Avans que tot; lo teatro catalá, esceptuant casos aislats y efimers, que com tota escepció confirman la regla ², ha tingut son desenrotllament en un sol punt: Barcelona. De nostre poble, en general, casi podrá dirse que no coneix son teatro, ó si es cas, sols una part d' ell. D' aquí ha resultat que lluny de rebre l' influencia de tot lo poble, ha rebut la d' un sol públich, lo barceloní, y sent aquest lo de més cultura intelectual y artística de Catalunya, y trobantse aquest, més immediatament baix l' imperi de la moda y las opinions passatjeras, lo teatro ha degut subjectarse al patró y als recursos d' altres més adelantats, vivint una vida vária, voluble, incostant, impulsada per aquellas opinions, per aquella moda. En la comedia, per exemple, las costums de Barcelona, los seus tipos locals, fins los seus xistes y peculiars tradicions, passaren á las taulas ab marcada preferencia, y han imprés á l' obra un carácter més local que provincial, catalá. Quan se presentan en l' escena las tradicions genuinas y son esperit propi, sempre en un ó altre indret vé á coneixe 's que falta al autor la frescura de l' inspiració immediata, lo qual notarem una qu' altre volta en lo trascurs de nostre breu judici. Una inspiració artificial, filla del recort, ó d' un lleuger estudi, se transparenta en la creació del escriptor dramátich de ciutat, quant deixant l' atmósfera que 'l rodeja, s' empenya en fernos sentir, lo que ja no sent ni pot veure, en sa moderna vida ordinaria. A aquell podría dirigirse lo concepte següent que llejí no sé ahont ni ab quins termes, pero que recordo sujería á un crítich un exámen de la poesía descriptiva de la naturalesa en lo present sigle: venía á dir: «Poetas, cantors de la naturalesa: vostre regne ha passat; la cantan desd' una taula de café; l' inspiració del dia, es una sobreexcitación falsa y nerviosa que produheix tan sols flors de drap y fruytas de cera.» Ja veurém en son lloch, quant y fins á quin punt, pot rétreures aquest judici, quant y fins á quint punt lluny de

tenir aplicació justa, deu admirarse l'efort potent del geni qu'ha trasportat sa imaginació á épocas y encontradas, de las que viu ben apartat, en sa vida real.

Resulta també de la causa descrita y del curt personal de las companyias més particularment, una certa semblansa, certa monotonía desesperadora que s'observa en totas las produccions dramáticas, y sobre tot en los caràcters. La companyia del Romea, en particular, obliga als autors á enmotllar los seus tipos, en la peculiar disposició de cada artista, pera 'l millor éxit del estreno. Inútil es qu'enumerém las consecuencias d'aquesta circumstancia especialíssima. Podria escriures l'història de nostre teatre, tenint á la vista la de nostres actors; podria deduirse l'aparició d'un caràcter nou, luego molt repetit y per fi desaparegut, del pas per nostra escena d'un actor al qui convenia aquell caràcter y no cap més. Los exemples ocorren fàcilment á qui haja sigut espectador assíduu de las representacions catalanas. Si bé aquesta circumstancia impera en la marxa de tots los teatros més de lo que sembla, may com aquí, en que 'l personal no varia, ni augmenta, ni cambia de lloch, ni s'adapta fàcilment á sortir de la via coneguda.

Per altre part, reduhit també 'l públich, y considerant l'obra de crear un teatre provincial, baix un aspecte ben distinta per cert del que presenta als ulls del entusiasta y ardent partidari de la literatura pàtria, no sempre ha permés ni ha secundat l'ample y espontani desenrotllament de las múltiples tendencias que donan vida poderosa al teatre de las modernas nacions y qu'ab las lluytas d'escola y la successiva aparició d'ingenis originals, fomenta aquella varietat encantadora, verdadera salvaguardia del bon gust, verdader preservatiu del falsejament y la rutina. Aquí, per lo contrari, lo públich té formada del teatre, una idea consuetudinaria; lo mira com una institució *especialista* á la que sols se pot concedir atenció quant no surt de la seva especialitat; preocupació constant, qual fonament no discutim ara, qual influencia ja hem observat en la part històrica, y haurém d'observar també ab los seus efectes una y altre volta. Podém anticipar á pesar de tot, que la falta de llibertat, l'opinió rebuda, no poden ser causa de grans progressos, ni han degut avivar aquell desitj de perfecció, de refinament, de cultura delicada

y superior, sense la que, digas lo que 's vulga, l' art no serà may digne de tot l' entussiasme, ni complirà sa gran missió. ¡Qué 'l geni del poeta, 'l foch de l' elevadíssima inspiració dramática, no vé á la terra pera contemporisar y adular, sino pera ensenyar y ennoblir! Si l' obra artística no es superior al gust del que ha d' admirarla, l' art está de més y 'l vulgarisme y la grosseria invadeixen lo temple.

II

GÈNEROS CULTIVATS.

EN lo modern teatro catalá no apareixen encara cultivats tots los gèneros de la literatura dramática moderna. Veyám quins son los que faltan; veyám los preferits.

Comensém per la tragedia. Si enteném per ella, en lo sentit concret de la paraula. la representació de fets heróichs y sublins, sens mescla de elements cómichs, com volia 'l classicisme, ó si combinada ab lo burlesch, sols per lograr lo contrast, com en Shakespeare; la tragedia ha tingut fins ara entre nosaltres, un sol cultivador: Balaguer, que molt recientment ha donat á la escená: *Las esposallas de la morta*, y que publicá en 1876 una colecció de quadros dramátichs ab lo títol de *Tragedias*, mes propis pera la lectura que pera la interpretació, y alguns d' ells, simples monólechs. Esceptuant, donchs, lo citat autor; ó millor dit, esceptuant sa última obra, ya que las demés sols serian representables en circunstancias escepcionals; podém dir que la tragedia no ha sigut encara cultivada. Tenim, empero, alguns dramas als que pot aplicar-se 'l calificatiu de trágichs, y als que també denominariam tragedias, deixant los escrúpuls de sistemáticas y convencionales divisions. (A¹).

Tampoch lo drama histórich, si bé cultivat, ho fou fins al punt que faria creure la varia riquesa d' assumptos qu' ofereix l' historia de Catalunya y la marxa del renaixement, qu' en sos principis tan tornava 'ls ulls enrera, estraviant la mirada allá en las perdudas boyras de la mitjana Edat, guardadoras de nostra grandesa política. Las dificultats del gènere, que requareix del autor coneixements y estudis prévis qu' alguns crehuen incompatibles ab l' impacient y lliure facultat creadora; la poca educació del públich pera semblants espec-

tacles, inclinat com se manifesta á l' emoció, al interès, avans qu' al plaher deleytós que proporciona un exacte trasllat del esperit d' una época; cert temor de nostres poetes, á incorre en los defectes d' aquella literatura arqueológica, ben ingrata y anti-artística, per cert, sobre la que ha caigut l' estigma del ridícul; son, en nostre concepte, las causas principals de que 'ls exemplars del drama històrich catalá, no guardin per son número, la deguda proporció ab los de la poesia històrica, tant cultivada entre nosaltres. Contém, no obstant, ab varias obras que pertanyen al género de que 'ns ocupem (A^a). L' historia intervé en moltes altres, pero sols com formant l' últim terme del quadro, rahó per la cual los compreném en altre agrupació. Apart de lo dit, debem fer observar que los autors s' han fixat molt especialment en duas épocas determinadas; la de la monarquía catalana-aragonesa y la de la guerra de successió y pérdua dels furs. Aquesta, com mes próxima, fereix mes al viu 'l patriotisme, si es qu' en algun cas, lo recort d' antigues grandesas, de las que 's té en general una idea confosa, pot con moure al públich d' avuy, que viu baix lo pés de novas amarguras y novas preocupacions.

Lo drama de costums propias de la terra, comprenent aquí baix una sola denominació, aixís lo que no sent històrich-polítich, es històrich també, puig col-loca l' acció en épocas passadas, com lo qu' exclusivament té per objecte desarrollar un argument interessant, unit á la pintura de caràcters de nostre poble, es lo que conta, á competencia ab la comedia, major número d' exemplars. Tradicions, rondallas, costums dels antichs casals y arreconats poblets, etc., etc. han vingut á estendre sobre 'l género, una indefinible tinta poética, en veritat agradable. Sa bellesa no 's pot compendre sino per los mateixos fills del pais, lo que fa que pogan mirarse semblants composicions com las mes genuinas y directament inspiradas per la Musa catalana. Moltes d' ellas, col-locan l' acció en épocas anteriors á la present, en que més rellevant se mostraba la fesomia de nostre poble, y solen ser las que més atractius ofereixen. Altres encadenan son argument ab los aconteixements públichs; altres lo basan en las poéticas tradicions del camp; algunas dibuixan en primer terme la figura d' algun personatge catalá, las més prenen per tema l' eterna y manssejada lluyta de las passions humanas. Ja dirém en son lloch,

de quin modo. Consti sols aquí, que no s' ha cultivat encara 'l drama psicológich, contemporáni ab las curtas escepcions qu' hem de veure. (A^a)

En cambi ha tingut alguns cultivadors, lo drama que podriam anomenar jurídich, resultat de l' especial importancia que té á Catalunya la constitució de la familia, del caràcter propi que revesteix nostra legislació civil, y de sos efectes en la práctica, no sempre conformes ab l' ideal teórich. Veyém aquí l' influencia d' un dels antecedents examinats. Los hereuatjes, la condició de la viuda y la dels fills segons, la preocupació de formar grans patrimonis ab l' unió violenta de hereus y pubillas, l' existencia d' aquesta etc. etc., ha inspirat com no podia menos alguns dramas, encaminats á batre en breixa semblants institucions, portant á la escena 'ls innumerable casos de la realitat, que mostran sas consecuencias. L' interés qu' excitan es, per cert, dels que van al cor y á la inteligencia del públich; y tan per son assumpto, com per ser copia fidel y exacta del estat social de Catalunya en alguns pormenors, son també los més genuins de nostre teatro (A^a). Per aixó á pesar de ser pochs los exemplars los hi concedim atenció especial.

Del modo que no tenim dramas de tendencia contemporánea, tampoch contem en nostre repertori l' alta comedia. No hem passat de la comedia de costums domésticas que pinta petits tipos, y miserias y defeetes usuals. Ja ab tres, dos y un sol acte, es la que presenta major contingent, seguint l' impuls de la primitiva tradició, y sent la que més respon als recorts privats del públich y del autor dramátich, que troba son original á son entorn y en totas las horas de sa vida ordinaria (A^a). Pero entre 'l crescut número d' aquestas obras que formarán, sens dubte mes de las dos terceras parts del teatro catalá, no totas son de costums, fillas de l' observació directe. L' èxistencia dels teatros d' istiu, ahont va l' espectador sola y únicament á divertir-se, la vida actual d' una ciutat com Barcelona, que reb l' influencia de las modas estrangeras, y las frecuentes lecturas del francés, han inspirat un altre sens número d' obras de las que naixen y moren en un dia, y son respecte al drama, lo que l' *entrega* respecte á la novela. En general, van acompanyadas de música y prenen la forma híbrida y antipática de la sarsuela ó s' uneixen ab l' espectacle,

ja de mágica ja de balls etc. Los assumptos de tals composicions varian al infinit; fluctuan entre la joguina paradójica á la francesa, la parodia y l' obra bufa, francesa també. Son exemplars del género humorístich entre nosaltres; son las que adulant mes servilment las exigencias frívolas d' un dia, reflectan ab exactitut los cambis y vacil·lacions del públich, sempre afanyós de passatemps á tota costa (A²).

Mes lo compositor musical no en tots los casos presta son concurs á obras de tal género. També la verdadera sarsuela, en que ja la música inspirada y sería, predomina sobre las paraulas, conta ab produccions de mérit no escás. L' increment que prengué 'l cultiu d' aquest art superior, ab l' aparició de Clavé, la creació de las Societats corals, y l' estudi de nostra originalíssima y sentida música popular, han portat al teatro un nou element propi, tan digne d' estudi com lo literari. Nostra absoluta incompetencia, nos impossibilita de ocupar-nos de las referidas produccions, baix tal concepte. Lo poch que poguessem dir, no correspondria á l' importancia del assumpto, ja que la renaixensa de la música catalana mereix obras especials. Per desgracia hem de concretarnos á consignar lo fet de sa fecunda germanó ab la literaria, y á tributar un homenatge d' admiració al mestre, en primer terme, y als que han prosseguit sa obra ³ (A³).

Per acabar tan rapidíssim inventari, debém parlar d' alguns *arreglos* y traduccions del francés. També aquí alguns escriptors, giran d' en quant en quant los ulls á aquella literatura traspirinaica, tant censurada, tan combatuda, y á pesar de tot tan atractiva als posseedors del refinat bon gust modern que campeja en la verdadera dramática del sigle actual: lo drama de la classe mitja. Algunas encar que pocas, de tals produccions han sigut arregladas á nostra escena (A³).

Y aquí dem per terminada aquesta enumeració.

III

ACCIÓ, RECURSOS ESCÈNICHES; FINALS D' ACTE.

Res pera nosaltres tan difícil, com la composició d' una obra dramàtica; imposible casi, trobarne una de perfecte en lo desarrollo de l' acció. Sens algunes concessions, y certa indulgencia convencional, sens admetre quelcom d' extraordinari en aquella, no hi ha drama possible. Cíntinse las composicions dels teatros mes adelantats, llejéixintse las obras d' antichs y moderns y ben prompte una desconso-ladora convicció s' apodera del ánima, tal es, que si lo camp d' assumptos y passions dramáticas es limitat y devastat, mes ho es encara l' arsenal de recursos escénichs ab que conta l' autor, pera enllassar y desenllassar un argument. Una explicació oportuna, una carta trovada avans d' hora, la consecuen-cia en la conducta d' un personatge, un reconeixement natural d' un altre, mil y mil circumstancias que s' imposan com for-sosas al judici del espectador, destruheixen lo drama mes habilment tramat. Casi pot assegurar que no n' existeix un, que no exciti objeccions sens número, totas justas, y acerta-das é importants, y que si fossin atesas llansarian sobre ell la nota d' *inverosimil*. ¡Cuantas vegadas no 's diu al sortir de la representació de una obra:—podria haber passat tal ó cual accident, pero ab ell no hi hauria hagut drama! Casi sempre. Lo que 'ns prova que l' espectacle teatral pera que mes se sembli á la vida, es un bell teixit de contradiccions, inverosi-milituts y folías, que la rahó freda no acerta á explicar. Y aixó, en nostre concepte es la millor excusa del poeta. Si en nostres actes ordinaris la mes ferma voluntat no pot introdu-hir una rigorosa llógica y encadenament verosimil ¡cuanta major será la dificultat pera lograrlos sens grans esforços, en una acció finjida, en la que los personatjes no obran per sí, no cuidan de sí, sino qu' obeheixen á la voluntat del poeta; en la que lo poeta, y nó un element superior al home, con-duheix las cosas á son fi!

Fetas las anteriors declaracions, creyém no podrán atri-buirse los següents judicis, á parcial desitj de censura y á olvit complet de las dificultats del teatro.

Anem á ocuparnos, en tésis general, de l' acció, los recursos escénichs y los finals d' acte en la majoría de nostres dramas; de los defectes en que solen incorre nostres escriptors al executar lo primer treball de l' obra escénica; la planta del edifici; l' esquelet de l' estàtua: l' acció y son desenrotllament.

Deixém á un costat los elogis deguts á las escepcions privilegiadas, y dirijimnos á la regla; al defecte general, que aménassa fêrse crónich.

Es cert tot lo qu' hem dit sobre las dificultats qu' oferia trassar habilment lo plan de un drama; pero, es cert també que no totas son invencibles, qu' algunas han sigut vensudas, qu' una relativa perfecció mostra á la admiració ardent de la crítica, l' obra realisada per grans ingenis, y los teatros de molts pobles. No 's troba encara en aquest grau de progrés lo de Catalunya. Lluny de correspondre á lo que feyan esperar las condicions de l' inteligencia de nostra rassa, que 's distingeix per la claretat, la simplicitat, la precisió, per son amor, que potser estrema, á lo concret; los escriptors catalans, sobris y precisos en la poesía y la prosa, han cedit á algunas de las inspiracions de la Musa dramática moderna, que sembla atacada d' epilepsis y atravessa l' escena botant y cayent. ¿Cuants dramas podém contar en los que se recomani la sólida y grata proporció, la sobrietat del argument, y un final llógich, fill directe de las primeras escenas? A la majoría podria aplicarse una crítica estereotipada, en la següent forma: esposició, clara, rica en color, ben composta; segon acte; confosa série d' epissodis mal lligats: tercer acte; segueixen acumulantse los epissodis, decau l' interés, aumenta la confusió; rápida y violenta catástrofe. Lo drama no sembla, com deuria semblar, lo natural, lo fatal desenrotllament de fets grandiosos ú ordinaris, pero verosímils, sino un seguit d' agitadas sorpresas pera satisfer la curiositat; no 's funda, no copia las lleys de las relaciones y la vida humana; es una successió d' epissodis entretinguts, com una relació de viatge. Los agents se mohuen ab activitat escepcional, y sempre ab l' idea preconcebuda de sorprendrens. Lo *fet* predomina; nó lo senzill acte humá nascut d' un modo de ser animich (carácter) ó d' una passió (situacions). S' olvida ab frecuencia que las obras dramáticas qu' han alcansat lo titol d' inmortals, se distingeixen precisament per lo sencillíssim de l' acció que pot reduhirse á dos paraulas; en cambi en nostre teatro, cada dos

per tres presenciem obras, que sent dignes d' elogi per altres conceptes, fan esclamar, per lo que respecta á son argument —«no 's pot contar; s' ha de veure.» Y encara, en alguns casos, s' ha de veure dos vegadas. Hora seria, donchs, de que la moda passés, y tornessim á la enérgica simplicitat, á la claretat, á la llógica, y desterressim, sobre tot, per sempre certs recursos.

Aquestos, son de tots coneguts; personatjes que posseheixen lo secret del enredo, y no 'l declaran fins que convé; papers, cartas y reliquias que revelan parentius desconeguts entre aquells, adopcions civils, tan més inverosímils, en quant están del tot renyidas ab nostras costums, y han caigut, per complert en desús, secuestros y estafas, y petites intrigas pera desfer casaments; lluytas sordas en que intervenen d' una y altre banda criats dirijits per los protagonistas; verdaderas guerras domésticas, que tenen capitans, peripecias, victorias simuladas, vacilacions y espías; una llarga llista, en fi, de manosejadas andróminas, qu' embrassan y fatigan y ocultan lo fet principal; que han desterrat ó desterran de l' escena, totas las literaturas contemporáneas.

Ab ellas se procura conseguir las mes de las vegadas, lo *final d' acte*. ¡Lo cuadro final! Sembla que ja s' ha convingut *entre bastidors* que aquest no pot faltar; que una violenta sacudida ha d' arrancar al espectador de son assiento, avans de caure lo teló. ¡Qué fora del éxit, si 's pogués dir: *acaba fret!* ¡Altre volta contrariadas y pervertidas las condicions ingénitas de nostre carácter, per l' influencia d' un públich de ciutat, de impressionabilitat gastada, y sempre ab l' enguniós desitj d' impressions novas! Concedim y compreném, en efecte, qu' en la final escena dehuen unirse y concorre los majors elements dramátichs possibles, com en l' últim período d' un discurs sa síntesis mes brillant, pero entenga's que dihem elements *dramátichs* y nó *plástichs* y de mal género, y aquestos y nó aquells son los que solen servir pera terminar l' acte, convertint l' acció en una especie de *cuadros al viu*, deslligats d' ella. Se farian y 's fan realment tolerables á pesar de tot, cuan naturalment nascuts, del incident dramátich y á ell subordinats, concorren á darli vida corpórea y á despertar l' emoció, d' un modo rápit y segur, per medi del espectacle dels ulls. Mes cuan l' agrupació de las figuras es artificiosa, ó's posan á son servey efectes rebuscats, com la llum en certs casos, la

música en certs, altres l' impressió resulta teatral y la il·lusió's desvaneix á forsa de convertir en principals, medis accessoris, Tot es convenció en l' escena; tot es convenció, que l' hábit assimila á la realitat; es perillós, donchs, en tots los casos, demanar noves concessions al hábit, ja introduhint nous recursos convencionals, ja intentant l' irrealisable anti-artística empresa, d' aproximar lo convencional á lo real, en lo que's refereix á lo plástich del espectacle. Quan, donchs, vé á sustituirse l' ausencia de verdadera situació dramática ab un efecte óptich y exterior, ó's dona major importancia al segon que á la primera, s' infringeix una llei naturalíssima de la representació escénica, basada en sas propias condicions; s' atrau l' atenció del públich sobre 'l drap, la bambalina, las taulas, la llum, l' or fals, que son accessoris y son accessoris que destrueixen sa il·lusió deleitosa y en cambi se 'l desterra del mon ideal que 'l tenia embadalit; los conceptes, la lluyta de las passions, las sortidas del enginy y de la voluntat, que no sols no es l' accessori sino que es lo menos convencional, porque al fi y al cap, los actors son homes vivents que senten y pensan y obran. En tal concepte, se fan ja, no sols intolerables, sino ridículs, aquells pasatjes d' efecte, en que lo traïdor es sorprés en lo moment d' anar á cometre un crim, atravessant l' escena solitaria, en mitj del silenci imponent del auditori, y mentres la llum artificial mimba ab lentitut. Si tot lo que 'ns impressiona en tal moment no es la situació dramática, no es la lluyta invisible de la conciencia del personatge, si tot queda reduhit á aquella sombra, á aquell silenci, al xiulet del cómplice que se sent entre bastidors, al fanal qu' avansa etc.; l' espectador ilustrat se riu de semblant aparatosa ficció, en lo que lo verdader element dramátich es substituït per un realisme insostenible en l' escena. ¡Cóm impresionarnos, quant lo traydor pot fugir del perill saltant per sobre 'ls músichs! En tal concepte, se fan ja no sols intolerables, sino ridículs, aquells finals d' acte tan usats, en los que l' aparició repentina é inesperada d' un personatge, deixa als demés sorpresos, fixos, clavats, cada hú en son lloch, formant *cuadro* á la sobtada senyal del director. En tal concepte, se fan no sols intolerables sino ridículs—en una paraula—tots aquells medis, que ocultant un defecte de conformació interna del drama, arrebatan á la sorpresa, á l' emoció física, un aplauso que ningú reiteraria als curts moments, previngut per la més in-

significant objecció del bon sentit, que protesta contra aquella falsedat, ó inverosimilitut, ó violencia. La situació realment dramática s' imposa al ánimo, sens necessitat de tals preparatius, que sols *ajudan*, en alguns casos, á ferla mes visible y per tant mes conmovedora; la situació realment dramática fa pensar y fa sentir, avans de con mourens ab l' efecte plástich. Si entre ella y aquest, existeix evident desproporció, l' especial desengany que s' esperimenta, acaba per produhir hilaritat.

Altre de las dificultats que presenta la composició dramática, es la referent á las *entradas y sortidas* dels personatjes. No sempre es superada en nostra escena, ans se mira ab cert descuit, y aixó qu' en ella es menor, puig en la majoría dels casos, representa llocs accessibles sens necessitat de permís. com una plassa pública, los baixos d' una masía, una botiga, una casa de banys y pocas vegadas un saló ó *decoració tancada* com sol dirse. A pesar d' aixó, no sempre los personatjes motivan sas entradas y sortidas. L' ofensor se presenta galantment en la casa del ofés, una y altre volta y cuan convé al poeta, sens que ningú ho estranyi. L' amant aprofita las ocasions que pot, per parlar ab sa promesa en sa mateixa casa á despit de veto patern, sens temors ni sobresalts, y aixó que 'l pare entra y surt y va y ve quan li sembla. Es bastant comú, que després d' una relació llarga ó *parlament* lo personatge corri á amagarse *entre bastidors*, com avergonyit d' haber plorat ó declamat, ja qu' altre rahó plausible no dona.

Una especie de paralelisme de situacions se nota en algunas obras. A una escena patética succeheix la cómica, sens motiu, ni dolsa transició. Lo mateix paralelisme en los personatjes, casi sempre dividits en dos grupos; uns que son bons, altres que son dolents; uns que ploran y altres que rihuen. Aixís com en lo teatro antich de *capa y espada*, á una *dama* corresponia una *dueña* y á un galan un criat graciós, parellas que sortian sempre juntas perseguintse y fujintse; en lo teatro catalá los graciosos segueixen també trepitjant los talons dels personatjes serios y aixugant, com qui diu, ab sos xistes y agudesas, los plors que aquells fan derramar. Los uns venen á ferir lo cor; los altres, portan lo bálsam per la ferida y la curan; pero immediata, seguidament, ab sollicitut mecánica.

Lo desenllás sol ser favorable y tranquilisador; solució, algunas vegadas violenta, que sembla tan sols dirigida á complaure y á calmar las agitacions del públich; idea preconcebu-

da é imposada per la costum, no sempre consecuencia llegítima dels antecedens de l'acció. Es sabut que dos circunstancias imprescindibles avaloran aquest darrer esforç del ingeni dramàtic; deu ser natural, é imprevist; natural, fins al punt de que l'espectador al sorpéndrel, culpi á son candor y falta de malicia; imprevist, en tal manera que ninguna noticia anterior, lo fassi sospitar. ¡Cuan difícil reunir dos condicions, consideradas en sí, tan raras, y en sa relació mútua, contrarias y casi incompatibles. Empero, no's preocupan bastant nostres autors de l'aspiració á lograrlas, y 'ls recursos á que á voltás apellen tenen quelcom d'infantil y rudimentari; alguns dramas podriam citar en que lo desenllás se deu á la intervenció inesperada d'agents desconeguts, que 's creurien portats per la Providencia, piadosa no sols envers los héroes de l'obra, sino envers l'autor, enredat en sa propia trama: (arribada de tropas, que llibertan d'un perill imminent al protagonista; regoneixement d'un fill natural per son pare; explicació á temps ó millor dit en lo moment en que ha convingut, d'un *quid pro quo* inverosímil... etc. etc.) No son aquestos los millors recursos, ni molt menos; venen á sustituir ab lo fet providencial ó casual, l'intervenció directe dels Deus de las literaturas antigues. L'obra deu portar en sas entranyas son desenrotllament y son fi, sense que may se dega á incidencias que no tenen rés que veure ab ells. No estremarém, no obstant, nostre judici fins al punt de declarar aquest defecte imperdonable; tots los teatros incorren en ell en las produccions mitjanes y aquí convé aplicar aquella indulgencia convencional de que parlavam al principi.

Fent punt al capítol de cárrechs ¿conta nostre teatro ab obras que conseguixen la deguda perfecció baix l'aspecte en que ara las considerém? Sí: pero no en lo número que fora de desitjar. Y es digne de notarse que solen pertanyer, més al género cómic que al dramàtic; més á escriptors que á sas disposicions pera l'escena posseheixen coneixements literaris que á aquells, inclinats á veure sols en lo drama, no l'obra literaria, sino l'obra representada; la sanció del públich, no la del literat. Molta y molta importancia concedim á la representació, pero creyém que aquesta importancia s'estrema ó se enten á voltas en mal sentit. Entre 'l públich y 'l retórich no deu concedirse preferencia absoluta á cap dels dos; los dos tenen sa part de rahó. Olvidar al segon, es també un estrém.

A la fi, las lleys del art de compondre comedias, no han sigut extretas de la física ni de la química, sino de l'observació il·lustrada de las impresions del mateix públich, que tant se desitja contentar. 4

IV

CARÁCTERS; CLASSES.

DIFÍCIL fora qu' al arribar aquí, no trobéssim reflectats en lo teatro molts y molt d' aquells antecedents morals de nostre poble qu' indicarem per via de prólech. Los personatjes del teatro catalá, dehuen ser á la forsa catalans; lo poble y sas categorías, ab sas diferencias d' edat, sexo, ofici, posició, etc., es lo que va á passar en interminable filera per devant de nostres ulls. ¿Pero es ell que passa realment, ó bé una série de sombras que sols de tart en tart, recordan sa fesomia característica?

La literatura catalana manifesta marcada tendencia al naturalisme modern. En la pintura dels caràcters de la obra dramática, aquesta tendencia se revela, ab las escepcions y distincions que passém á indicar.

Ullada general. Los caràcters son presos del *natural*; se fuig del convencionalisme; son vivents, son palpables, son recordables, pero careixen de clar y oscur, de delicadesas y matissos, permetissen's una espressió vulgar: *son tots d' una pessa*. Cuan un personatge es honrat, ho es desde 'l principi hasta 'l fi; l' honradés no es en ell un distintiu, es sa qualitat *esclusiva*; cuan es dolent, ho es fins al horror, á la repugnancia; ha nascut per ser dolent, y res més; si es franch, las manifestacions de sa franquesa, las consecuencias de sa franquesa no varian, no modifícan l' acció, no mostran, en una paraula aquesta qualitat en tots sos aspectes é incidents de la vida: lo franch está allí, pera dirnos á cada pas qu' es molt franch y res més. Y sens volguér, passém á altre ordre d' ideas. En alguns casos los caràcters no son pintats per los actes, sino per las paraulas, la propia descripció y á voltas *lo parlament*. ¡Olvit manifest de la realitat, en la que ningú diu lo qu' es, sino que 's despren de lo que fá, casi sempre renyit ab lo que diu! Aquest defecte es degut á poca observació; l' anteriorment indicat, (falta de clar y oscur y delicadesas), se deu ademés á

un altre causa; la procedencia dels personatjes dramàtics. En la majoria dels casos son pagesos ó menestrals. Com en l'escenari de la vida, han de manifestar per força son caràcter en l'escenari del teatro, ab certa rudesia; ab certa inflexibilitat, ab cert exclusivisme; que 'ls imperceptibles matissos del caràcter, naixen de l'estensió d'idees y la cultura social. Limitém, empero, l'observació. Lo cor humá es en tothom lo mateix; vacilació y contradicció constant. Aixís, p. ex. los *traïdors* de nostras comedias son falsos, siga la que 's vulga la classe á que pertanyin; no hi ha malvat que fassi de malvat totas las horas del dia; sense remordiment, sense lluytas interiors, ab sanya, com desempenyant un càrrech; si existeix, es una d'aquellas *veritats inverosímils*.

Concretemnos. Caràcters històrics; solen ser los que més pecan de convencionals, y que més recordan altres literaturas forasteras, y lecturas prèvias. Los personatjes del drama històrich son generalment, homes il·lustres cual caràcter se 'ns ha manifestat ab actes públichs y famosos, no ordinaris y privats. Baix tal aspecte los considera l'historiador y 'ls embeleix la tradició y la llejenda. Al passar á la concepció del poeta, aquest los acaba de desfigurar, adaptantlos á las situacions imaginadas; d'aquí, lo convencionalisme. Deixan de ser homes, per convertirse en encarnació d'idees; solen estar tan lluny de la morta realitat, com los retratos, també convencionals, ab que 's propaga sa efígie. Quant no son individualitats célebres, sinó representacions de classes, anteriors á nostre temps; caballers, guerrers, damas, defensors del poble etc., etc., també s'amotllan al patró donat; no son ells; son lo concepte que tenim de sa respectiva classe, qu'ha prés forma corpórea. Y com nos faltan los petits detalls de sa vida privada, resultan enterchs, acartronats, teatrals, en una paraula. No nego, empero, que nostres autors mostran de vegades visible tendencia á fugir de la rutina en aquest punt. Lo tipo històrich més acertat, en nostre concepte, es lo de nostre guerriller, sortit de la masia, y combatent per la patria ab lo natural enginy y coratge dels montanyesos; etern Viriat, que naix en tots temps, y d'un cap al altre de la Península; tipo, sempre simpàtic; d'inagotables condicions pera l'escena; que té, en nostre país, semblansa ab lo de las demés comarcas espanyolas, barreijada ab cualitats indígenas. ⁵ Fóra d'aquest, altre no 'n sabriam trobar que, històricament, pugadirse

exacte; com caràcters humans tindran defectes ó bellesas; com caràcters històrichs, son fills d' una vaga concepció poètica del autor; poquíssimas vegadas d' un estudi atent.

Caràcters que solen representarse en lo drama. No sortint del terren de las generalitats, á las que hem de concretarnos per forsa, si no ha de ser nostre treball un enutjós inventari, podém afirmar qu' en gran part dels dramas, jugan los següents personatjes: un vellet, un matrimoni, una parella d' enamorats, un criat graciós, un *traydor*, y á voltas un personatge misteriós y desconegut, cual procedencia se revela en las últimas escenas. En aquesta agrupació, generalment prescrita per lo cuadro de la companyia, se manifesta aquí y allá quelcom del caràcter de la terra. Se nota avans que tot, la menor intervenció de la dóna, l' índole especial del paper que desempenya en la societat doméstica, l' ausencia de tota idolatria, envers ella, desconeguda á Catalunya entre pagesos. Ja hem dit que pagesos solen ser los que figuran en lo drama. Entre ells, y en las taulas, la dona ocupa en la llar lo lloch de mestresa prudent, económica y previsor, entregada á las feynas que corresponen al sexo. La filla, es tendre, tranquila, obedient, més sens llibertat, ni iniciativa; sols en alguns autors, mostra sa inclinació natural, á la *coqueteria* y á la astucia, ⁶ pero aquestas, atesa la classe á que pertany, no poden anar acompanyadas, de la finura d' intenció é ingeni, tan gratas en los caràcters de joveneta, d' altres teatros. La de nostres dramas, no passa de ser una *bona noya*, més ó menos enamorada, sempre disposada al sacrifici, á la generositat. Lo vell y 'l pare son los tipos més catalans; sensats, severs, fidels á sa paraula, de cor franch, de ferma voluntat; gelosos de son honor, bondadosos. La pintura del vellet de nostras masias, es acabada, acabadíssima en alguns autors. ⁷ Siga per lo respecte qu' inspira l' ancianitat; siga porque en ella se tracta de personificar, de concentrar, tot lo més pur y genuí de las condicions morals de nostra rassa, resulta sempre acertat y simpátich, no sens los extemporánis tochs d' un orgull patri á voltas exagerat y tendint al antagonisme, defecte en que tan se sol incorre, repetint lo conegut *la meba es la millor, porque es la meba*. Lo pare pren també molt sovint, lo caràcter d' home positiu y tirá, aferrat á las antiguas preocupacions, ó lo de personatge ridícul, ab mescla de malicia y de tonteria (alcalde de poblet, polítich de gambeto, etc. ⁸ Del *traydor* ja hem par-

lat per incidència en altre part, y sols repetirém que no 'n recordém cap que no 'ns sembli melodramàtic. Del personatge misteriós y desconegut, qu' en algunas obras apareix ó conspirador ó perseguit ó aventurer, ó allotjat, etc., es tan estrany á nostra literatura com á la realitat moltes vegades, sempre portador d' elements forasters, sempre emigrat d' altres teatros.

Lo graciós y 'l galan jove mereixen algunas consideracions apart.

Lo segon es en tots los dramas, siga la que 's vulga la llengua en que están escrits, lo més empalagós y convencional, y ab major rahó ha de serho en lo nostre, per causas que s' esplican fàcilment. Repugna á nostre caràcter l' expressió de lo delicadament tendre, de la nota casi femenina de la passió amorosa y s' adapta molt menos, al caràcter de las classes populars. Ara bé: ¡quant fals ha de resultar, y quant inadmissible, lo *galan jove* pagés, sentimental, ploraner, galanteijador, com s' ha fet fins ara! Voldriam desterrar de nostra escena, l' interminable galeria de pastorets d' Arcadia, ab barretina y calsa curta y 'l ramet á la ma, que ploran y pregan y suspiran, com no ha plorat may, nostre poble del camp. Voldriam que 'ls autors acertessin á presentarlo ab més novetat y exactitut; ab la qu' en cambi, mostran en la pintura del jove, atolondrat, aixerit, xarraire, y enredaire, que d' entant entant atravessa nostra escena. ⁹ No sempre, á pesar del tot, l' amant revesteix tal figura. Major d' edat, son amor es més varonil y més noble. Dos ne recordém, que poden ser proposats com *modelos*. ¹⁰ Altre tipo d' enamorat es digne de notar-se, ya que corrobora lo que tenim dit, sobre nostra inclinació á la reserva y al sacrifici silenciós; es lo del jove que ó retxassat, ó considerantse indigne del objecte de sa passió, la oculta en son pit y la sacrifica á l' empresa de vetllar y protegir en la sombra á sa estimada. Aquest sentiment sublime anima algunas creacions. ^{10*}

Com lo teatro italiá te son *Arlequi* ó son Polichinel-la, lo teatro catalá, te son criat *graciós*; personatge concedit al públich per distréurel y divertir-lo; més ó menos indiferent ó actiu, envers lo que passa á son entorn, pero sempre disposat á dir agudesas ó á fer tonterias. Tampoch es acceptable aquesta figura, quant se presenta ab mal encubert intent de fer contrast y destruir la monotonía de lo sever ó lo patétich. No es verosímil ni artístich, qu' en un aplech de personas agitadas

per momentanis y atropellats aconteixements, se 'n trobi una qu' interposi frases ingeniosas en las més críticas situacions, y de tal modo 's presentí que no pugui dar may un pás en sério, ni tinga altre missió qu' entretenir, passant d' una obra al altre, ab son depòsit de xistes, y á voltas ab son *peu forsat*. Lo *pagés tonto*, que també pertany á la categoria de graciós, careix generalment de gracia y, lo qu' es més, de veritat. Junt ab los tipus qu' hem anat senyalant com absolutament falsos, es dels que mes revela l' influencia d' un públich ciutadá y del olvit en que incorren á voltas los autors de las condicions essencials de la vida pagesa. Es una preocupació, filla d' una vanitat ridiculíssima, figurarse als pagesos idiotas ó poch menos. Precisament son tot lo contrari. L' astucia refinada, la malicia impertinent los caracteriza. Si cauhen en tonteria, en casos determinats, es per estremar sa desconfiansa, (aquella rústica desconfiansa de las inteligencias inferiors), que solen mostrar cuan se trovan en admósfera anormal y desconeguda. Fora d' aixó, la vida directe de la naturalesa, lo treball solitari del conreu, lluny d' embrutir, avihua l' ingeni, aixeca l' esperit d' alguns, y perfecciona 'l d' altres d' un modo maravel·lós pera lograr quant pertany á las conveniencias positivas. Y si fessim l' apologia del pagés, que no entra en nostre propòsit, ni es aquí oportú, diriam que molts dels que riuen y gosan ab alguns tipus de las obras catalanas, podrian darse per contents de poguer cambiar sa incomplerta y superficialíssima cultura. ab lo recte judici y claretat de conceptes sobre las cosas, que tenen alguns pagesos. Destérrinse, donchs, del teatro, tals caricaturas; tribut que servilment se paga á l' indicada preocupació.

Entre 'ls tipus generals fins aquí examinats, ne trobém alguns que son esclusius de Catalunya y que representan ab més pureza lo característich d' ella; lo patriota indomable y altiu ¹² l' hereu, orgullós y satisfet de sas prerogativas ¹³; la *pubilla*, orgullosa y envejada, ¹⁴ la *dida*, segona mare de son fill de ley ¹⁵ la dona, varonil, fins al punt d' eclipsar á son marit ¹⁶ tipo bastant comú en nostre classe pagesa, molt dramátich, y que no ha sigut tan esplotat com se debia. Aixó podriam dir també de molt altres, als que no s' ha donat encara prou relleu, ó no han sigut retrets. Comarcas hi ha á Catalunya, quals costums y caràcters no figuran ab la mateixa proporció qu' algunas altres en nostra literatura. Lo mitj-dia

de la provincia de Tarragona, p. ex., al altre costat del camp riberas del Ebro, conserva bellesas de tot género poch descri-
tas ni estudiadas. Una classe senyora-pagesa, aristocracia d'
espardenya com vulgarment se diu, té allí més qu' en altres
parts, representants molt típics, molt escullits, molt dignes
de l' escena catalana, á la que portarian sens dupte, altres ele-
ments indígenas y propis' sens mescla de xabacanisme ni rus-
ticitat. Y lo que d' ells dihem, d' alguns altres podria dirse.

Altres dramas hi há, en que hi intervé la classe menestrala
qu' apareix més generalment en la comedia, y en las pessas
ab un acte. En sa pintura l' acert es major; se coneix ben bé
que l' orijinal está més immediat sota la mirada del autor y
que l' observació es directe. Es llarguíssima y de difícil agru-
pació la série de tals personatjes, que compren desde l'alcalde
de barri fins al estudiant de capellá, desde la viuda que té
despesas, fins á la criada desvergonyida. Gran veritat, gran
destresa, molta *vis cómica* en lo dibuix, regna per lo general
en aquesta part, y algunas creacions d' aquest género, poden
ser citadas ab elogi. En ell se troban ja mes gradacions y va-
rietats; los tipos son mes complexos. Lo jove calavera de ciu-
tat se presenta baix diversas formas, ¹⁶ la *dama jove*, coque-
teja, se fá la romántica, es pretenciosa y tonta ó intel·ligent y
maliciosa ¹⁷ 'l tipo de la noyeta adolescent, entramaliada ó
aixerida, viva y candorosa; té alguns exemplars bellíssims, ¹⁸
la mare ocupa lloch mes preminent, casi sempre ridícula
cursi, afectant desitj de lluhir, d' aparentar lo que no es, y
afanyosa sempre de procurar lo partit mes ventatjós á sa
filla, ¹⁹ lo pare, débil, taujá, francot y natural ²⁰. Un vell
vert, un arqueólech, un mestre, un ricatxo estúpít ²¹ solen
també concorre á l' acció, tendint en veritat á la caricatura,
no conservantse al nivell dels demés. Al costat dels tals—ja
ho hem dit—la rica, infinita varietat que ofereixen los diver-
sos oficis y diversas condicions de vida, se presentan també
casi sens escepció, y tal com se troban en lo natural pasan al
teatro; aixís es qu' en ell predomina lo popular y fins lo que
no es popular, sino vulgar. D' aquesta llarga agrupació, nos-
tre mariner ²² y nostre industrial enriquit á Cuba, son las fi-
guras mes distintas y dignes d' estudi. No recordém—y 'ns
estranya—una sola comedia en que l' obrer de fábrika, tal
com es y com viu en las ciutats manufactureras, dongui l' es-
pectacle de sas aspiracions é ideas modernas, y vinga á ocupar

un lloch en la galeria al costat de las demás classes, com protagonista de l' acció, sent axís que podria figurar en ella, y prestarse á una interessantíssima pintura. Cantat, enlayrat, festejat, com fill del treball modern, com representació de l' industria, convertit en classe apart y distinta, sols en lo teatro deixa de sortir, sens que altre explicació puga donarse que sa evident relació ab assumptos y materias delicadíssimas, que sols han sigut objecte del melodrama fins avuy, y encar, del melodrama vergonyant.

La classe mitja ó més culta no apareix en escena ab tanta frecuencia; casi 's pot dir raras vegadas, ja que es necessari sentar que fins ara no hi ha sigut retreta sens un tó rellevant de *cursileria* y convencionalisme. Son llenguatje, sas costums domésticas, petits é inapreciables detalls ab que se sol pintar-las, guardan una manifesta oposició ab la realitat en la gran majoria dels casos. Se diria que ó tals tipos no s' adaptan al teatro catalá ó colocárlos hi implica dificultats insuperables. Cuestió es aquesta, que mereix ser tractada en son lloch oportú.

Resumim. Veritat, observació, naturalisme, en lo modo de estudiar y presentar los caràcters; falta d' idealisació dramática poderosa; escasés de personatjes d' un superior relleu, encarnació d' una gran idea ó un sentiment extraordinari: convencionalismes en alguns casos; vulgarisme en altres. Las classes totas han sigut estudiadas, ab predilecció la menestrala y la pagesa, obehint á las condicions propias de tot teatro provincial; igual fenómeno oferí lo género andalús, y lo teatro valenciá.

V

PASSIONS, SENTIMENTS; ASSUMPTOS: POTENCIA DRAMÁTICA; VIS CÓMICA.

ARRIBEM per fi á la part mes interessant del drama. L' acció correspon al ingeni, á la inventiva; lo carácter á l' observació y á la fantasía creadora; l' ánima del drama, la passió, entera y únicament á la fantasía creadora y al cor. Es la ratxa de foch qu' anima, qu' exalta, qu' idealisa; arrebatada al home á una esfera extraordinaria, l' ennobleix dantli á sentir las emocions puras que no sempre troba en la realitat y desperta, educa y fortifica los poderosos agents de

la vida, las passions, senyalántlashi un fi ideal y superior que si no pot conseguir, no per aixó ha d' abandonar.

Las que exhibeix lo teatro catalá, no poden ser com se compren escepcionals y exclusivas, com no ho son en cap literatura; lo cor humá es un, en totas parts. L' honor, l' amor paternal, maternal, filial, la desgracia, la hipocresia, l' enveja lo remordiment, la calumnia, la tendresa ²³ etc., inspiran la Musa del poeta, ab lleujeras modificaciones d' exhibició, pero ab aquella imprescindible monotonia en sa essencia que sols encubreix y dissimula la personalitat orijinal del geni. Pera trobar, donchs, los rasgos distintius de nostre teatro en aquest últim concepte, hem d' examinar primer, quins d' aquestos sentiments generals reapareixen ab més frecuencia, y després. ab quina forsa é intensidad son sentits.

Aquí torna á mostrarse l' influencia dels antecedents morals. En vaga agrupació, los tres sentiments mes dominants en nostra literatura, son los de nostra rassa; l' amor á la pátria, l' honor, y la passió amorosa estrellantse en la freda rahó y la tendencia al positivisme dels pares. Lo primer, no sols apareix en lo drama histórich, sino per tot (y á voltas inoportunament) ja perque está en lo fons de nostra ánima, y es y será sempre font abundosa d' inspiració, com lo mes pur, lo mes desinteresat y lo mes natural y comú, ja perque es l' ánima del renaixement literari y clar está, que debia manifestarse en cada una de sas composicions. En los comensos y fins en épocas molt próximas, s' arribá á abusar de las declaraciones de patriotisme y amor á Catalunya. Tot personatge cómich ó grave, ab oportunitat ó sense, aprofitaba la menor ocasió pera rendir son tribut de respecte á la pátria; felisment va passant la moda, al temps qu' ens allunyém de la primera reacció, y lo renaixement comensa sa marxa regular y tranquila.

Del mateix modo, l' honor, al igual que en lo teatro castellá, domina també en lo drama y es clau y fonament de situaciones interessants, y casi preocupació y manía dels varons. aixís com aquellas protestas melodramáticas d' honradés, que se solen posar en boca dels pobres, y que no passen may sens aplauso. No deixa de ennoblirnos molt y molt, que en tanta estima se tingui un sentiment tan digne y poderós, y sobre tot tan varonil, pero també es cert que á voltas s' extrema y exagera fins al punt de fomentar una suceptibilitat quisquillosa, impertinent y ridícula, qu' es respecte al honor, lo que

los escrúpuls respecte à la conciencia; miserables preocupacions qu' arriban á fer insoporable lo deber.

La passió amorosa lluytant ab las prescripcions de la conveniencia ó ab los obstacles que una y altra volta presenta la vida, es potser, no en nostre teatro, sino en tots, la que anima las tres cuartas parts de las composicions dramáticas que ha produhit l' ingeni humá, y no es aquest, lo lloch d' averiguar las causas de tal monopoli, ja que monopoli podria dirsen. Lo teatro catalá no s' ha apartat de la consuetut que la converteix en centro de tota intriga y sols raríssimas vegadas la col·loca en lloch accessori. Si en alguna cosa 's distingeix, es en no presentarla may avassalladora, patética, delirant ó sensual; se manté en aquella esfera tranquila, suau y placenta, que sols inspira tendres y purs sentiments, pero poquíssimas vegadas un acte culminant y grandió; ²⁴ falsa, empalagosa las més, en tal manera que demanariam als autors dramátichs que deixessin als enamorats estimarse sense dirsho massa, ó que al impuls d' un sentiment tan gran, ánima del mon, sentissin despertar en la propia, aspiracions mes potents y grandiosas que lo simple desitj de dir amoretas y guardar rams.

Es digne de notarse aquí, que la venjansa, passió que s' ha atribuït generalment als catalans, sols per escepció ha inspirat alguns dramas ²⁵ y lluny de ser com las que portém indicadas de las que dominan, la contraria virtut la del perdó, es pintada ab vivesa, y dona lloch á passatjes conmovedors y tendrisims. ²⁶

Be es veritat—y entrem ara á examinar ab quina forma y baix quin aspecte se manifestan los sentiments en nostre teatro—bé es veritat que lo criteri moral, que en ell domina, es lo de la moral cristiana, sense los duptes, ni las crisis, ni la pretensió de trascendencia filosófica de los teatros contemporanis. Si tot drama, com tot acte humá, es un problema que te per termes la passió y lo deber y per solució la subjecció al segon ó lo deliri en brassos d' aquella, en nostra literatura dramática la solució primera es sempre la acceptada, sens excusas, ni reticencias, ni recansa; com á cosa convinguda y admissible. Ni 'l vici es abrillantat y disculpat, obehint á la escola romantich-sensualista que propagá la Fransa; ni queda may sens castich ó triunfant com en la mes moderna, escéptica y crítica; ni 's presentan, ans al contrari se rebutjan, las manifestacions del sentimentalisme. viu, febrós, fantastich,

buscant ab angunia emocions fortas y vertijinosas. Aixís es, que sols en las traduccions y arreglos, veyem plantejarse d' en quant en quant alguns problemas socials ó de conciencia, dels que tant logran interessar avuy. ²⁷ Podriam dir qu' es nostre teatro lo dels sentiments humans rudimentaris. D' aquí prové per una part que s' inclina mes á la esposició del fet que al estudi psicológich aprofondit de las passions, (com hem apuntat en son lloch, al tractar de l' acció), y que aquestas esclatan fogosas, rudas, ab mes intensitat de color que gradacions, detalls, misteris, delicadesas y contrast, (com debém consignar aquí, al ocuparnos directament d' ellas,) subjectes sempre á dit criteri moral y á las lleys d' aquell sentit íntim, que consideraban caracterisador del individuó.

Si del drama pasém á la comedia, veyém regnar en ella, com font de xistes, un cert *epicureisme* bastant vulgar que no deixa may de fer gracia encara que no 'n tingui gens; certa franquesa desvergonyida de las classes populars, aquí com per tot, reñyida ab las convencions, y poch disposada á fiarse d' apariencias enlluernadoras; constant propensió á fer ressaltar lo ridícul, per medi del contrast entre la trista realitat práctica y 'ls ideals y hermosos conceptes de la joventut, la caballerositat, las delicadas aspiracions del cor. Ja hem fet notar al ocuparnos de las gatadas que tal tendencia, aplicant-se á ridiculisar lo fons y la forma de determinadas obras, produhí la paródia; aplicadas als múltiples accidents de la vida ordinaria, anima la comedia, que tampoch sol passar d' aquí, y sens amargor, ni fi transcendental, ni cáustichs, deixa en pau lo ridícul sinistre, deixa en pau á las classes, las preocupacions funestas, y las costums odiadas, ²⁸ pera entretenirse ab lo trivial y lo simplement risible. Se permet tot lo mès, perseguir ab encarnissament la *pedanteria*, ²⁹ y lo desitj, á voltas ben innocent per cert, d' afectar superioritat de posició ó llinatge, posant en olvit l' humil y modest bressol de l' infancia. ³⁰

Com especialitats del género dramátich, hem citat en son lloch, l' histórich y lo jurídic, y del género cómic la joguina paradógica, humorística (mágia, espectacle, sarsuela, parodia). Convenen algunas observacions sobre cada un d' ells.

Algunas ideas hem adelantat sobre l' historia en lo teatro tractanse dels caràcters. Si sentim alguna propensió á duptar,

á pendre á benefici d' inventari, las consideracions abstractas generals y pomposas ab que alguns historiadors discorren sobre l'esperit del passat, ab quant major recel no l'hem de veure en lo teatro. Ideas preconcebudas regnan en ell; los aconteixements públichs tenen en ell un caràcter teatral, de pura apariencia. Lo mentat esperit dels temps y las circumstancias, escapa al poeta, que vé á sustituirlo ab son criteri modern y personal. Y encara que ab un qu' altre concepte, algun qu' altre detall d' exhibició, se vol suplir l' indefinible admósfera de cada edat, imperceptiblement també se desvaneix, y queda reduida la concepció á ser simplement humana, sens relació ab lo lloch ni la fetxa, convenint á tots los trajos y tots los decorats. En una paraula; l' íntima y deleitosíssima poesia que perfuma, tot lo llunyá, tot lo caigut, lo mort per sempre, aquella retrospectiva mirada á las antigas costums, que si apareguessin en las taulas ab tot color, ab tota vida, causarian á l' imaginació y al sentiment sorpresas encisadoras, no es tot lo profunda que fora de desitjar y que promet al aficionat lo rich arsenal d' assumptos que guarda nostra historia. En lo trasllat d' épocas relativament mes próximas ja s' observa mes. Dels dramas referents á la passada centuria, no podem parlarne d' un modo tan absolut; y ben al contrari, siga que lo número de datos es major, siga que los sentiments son mes análechs al nostre, conservats per la tradició, y encar vivents en algunas encontradas y en lo fons de las masías, la copia es més inspirada y viva, y te ja aquell encant de las cosas vellas, sens la sobreposada munió de detalls arqueològichs, no fosos á cop calent, sino encastats en ferro fret.

Venint al drama jurídich, ó ab la pretensió de desarrelar algunas preocupacions de nostra vida social, creadas per la legislació, debem preguntarnos si 'ls autors portan á cap son propósit valentse dels medis mes propis y acertats. Pera judicar, matar, fer odiosa una institució, lo teatro y la literatura, en general, dehuen posar de relleu sas llegítimas, sas essencials consecuencias, aquellas que naixen de las entranyas de la mateixa, y nó d' accidents fortuits y de fantasía. Se tracta, per exemple, de combatre com causa de desgarradoras lluytas y desavenencias la costum dels heredaments; lo poeta ha de cuidar que las desavenencias y los desastres provingan pura y esclusivament de tal costum, ja deixant desarmat y desamparat al fill segon. ja sens fré ni treba la codicia y l' orgull del

hereu. Mes, si per la contra, tot se fa dependir de las circunstancias accidentals del cas concret, carregant los colors de la paleta en la pintura d' un personatge, lo que simbolisa la institució odiada, y suavisantlos, sonrosantlos en la del personatge ab que l' autor simpatisa, lo propòsit será mes fácil sens dupte, pero als ulls del espectador imparcial no 's logra. Vinirà un segon, cap-girará los termes de la cuestió, portat per simpatías contrarias, y quedarà sempre en peu, del mateix modo. Resultará lo del cuadro d' aquell pintor que figurá al lleó, vensut per l' home. Un lleó hauria pintat las cosas al revés.

No assegurém rotundament que nostres escriptors segueixin l' últim sistema, y abandonin lo primer, pero si, que al batre las preocupacions reynants en lo modo de constituirse la familia catalana, se deixan conduhir per un criteri poétich y de sentiment, molt impropí pera judicar la obra del llejislador y de la costúm, que s' inspiran en consideracions d' un orde social, ben distintas de las que impulsan al poeta á somiar reformas ideals y generosas. La lluyta entre 'ls dos, es desigual ademés, perquè mentres l' un mira la cuestió baix un aspecte, los dels llassos del cor, lo del interés dramátich, atén l' altre á son conjunt, als resultats, avensos y necessitats socials, econòmicas, jurídicas, etc. Se dirá, potser, que de tot aixó resulta un cárrech, contra 'l género, y nó contra l' autor dramátich; que tals problemas no s' han fet pera l' escena y si, per lo llibre. Lo criteri que 's rebutja com impropí—s' afejirá—es l' únich que permet l' escena; lo que 's proclama, es sols compatible ab l' estudi del publicista. No per cert; considerém com un error y preocupació, creure que sols forman al poeta l' imaginació desenfrenada y 'l sentiment sens objecte ni basa. Si vé á enrobustirlos, nó á ofegarlos, la mirada es scrutadora del pensador, sols en tal cás lo poeta es complert y verdader geni. En particular lo dramátich, necessita tan acertat coneixement de las institucions ingénitas de son poble, que sens ell no pot dirse tal, ni aspirar á altra glória que la d' un dia. Basta recordar dos ó tres noms dels primers poetes dramátichs que han existit, pera veure que no eran simples inventors d' arguments brillants, sinó tambe grans pensadors, qu' habian llegit en lo cor del home y de la societat que 'ls rodejava. Al calificar, donchs, de superficial y poétich lo criteri que s' ha adoptat pera fer veure las tristas consecuencias

de nostra legislació; al proposar que pera combatre las cosums que ha fet naixer, se estudihi detingudament, y se presenti en las taulas lo que tenen de més íntim y essencial, com si diguéssim, sas arrels, sa vida interna, no demaném al autor dramátich rés incompatible ab sa missió y sas facultats; com rés li demanabam tampoch incompatible ab ellas, al reclamar un coneixement profund del esperit de l' historia en las anteriors ratllas. Lluny d' aixó; hi ha més tresors de poesia en los orígens y constitució de la familia catalana, y en alguns usos y costums de la terra, qu' en los arguments senzills y poch treballats, en que un hereu de cor dur, y armat de sos privilegis, se complau en convertirse en *traydor* de comedia fins á ferse repugnant. Volém retreure, com exemple, del modo de presentar y fer dramátichs, certs sentiments de la naturalesa dels que 'ns ocupan, en lo primer acte del *Full de paper*, la bellíssima escena en que Jordi, l' hereu de la casa, s' encara ab son curador, y algunas altres magistrals de *Las Pubillas* y *'Ls Hereus*.

Aquestas apuntacions van dirigidas sols als medis de fer dramátich y admisible un género, que si bé conta ab poch exemplars, es dels més genuins. Dos observacions para acabar. Es digne de notarse que nostra renaixensa literaria, idólatra (es la paraula) idólatra en alguns de l' antigó, s' hagi manifestat contrari á ella en aquest sol punt. Es digne de notarse lo zel ab que nostres autors dramátichs han combatut. han ridiculísat, lo positivisme, sobre tot en la clase pagesa. En aquesta part, may se fará prou pera desarrelar preocupacions innobles, pero bastant generals y la trista propensió, no per cert, sols propia de la gent del camp, de respectar sobre totas las cosas l' enginy industrial, y l' esperit d' empresa mercantil, mirant ab desdeny, tota altre manifestació superior de la inteligencia humana; manifestacions superiors que, en veritat, están molt per sobre, pero molt per sobre, de las que aquí, se solen honrar y venerar.

Passém al genero humorístich. Decididament no hem nascut per ell. Alguns autors, que ab sa *idiosincracia* especialíssima, forman l' escepció y tenen punts de semblansa ab los *vaudevillistas* de Paris, acerten moltes vegadas ab sas mostrars d' ingeni viu y joganer, original y estravagant, y en tal manera, que no vacil-lém en dar á alguns d' ells lo dictat de mestre en lo género, ³¹ pero, en cambi, ¡ab quanta facilitat se cau

en inconcebibles grosseria! y com, •lluny de depurar lo gust, se fomenta un dia y altre la necedat, los pobres instints, la desvergonyida protesta contra tot sentiment artístich y fins contra tot sentiment natural. Lo que podríam dir *parodia* de la *parodia* ¿ahont ha produhit obras, en que s' adapta á la escena catalana rebaixantlos, *libretos* insignificants de l' ópera bufa francesa? La *parodia* de la música, constituent, nó una part accessoria y lleugera del espectacle, que permet un dia un públich de bon humor, sino la part principal ¿ahont té exemplars com lo *Robinson Petit* y *De San Pol al Polo Nort*, en los que, l' extravagancia y l' incoherencia arriban al punt de que l' espectador dupli si es víctima d' una broma pesada que 'l posa en ridicul; en los que, á una lletra trivial y chocarrera s' hi acompanyan los casi divins *motius* de la moderna inspiració musical? Un dia s' arregla pera l' escena l' argument del *Bertoldo*, *Bertoldino* y *Cacaseno*; altre dia pera lluhir un parell de decoracions y un *cos de ball* s' improvisa una comedia de màgia ab coplas de circumstancias, y 'ls autors que han dat probas de aspirar á dignas ovacions, emplean sos recursos literaris y son coneixement de l' escena, no en divertir y educar, sino en estudiar la manera de correspondre als desitjs espontánis d' unas classes, que espontáneament no poden tenir grans desitjs.

Al venir ja d' un modo més directe é immediat á ocuparnos de l' inspiració dramática de nostres autors, voldríam si 'ns fós possible, rendir á cada un dels privilegiats, aquell just homenatge d' entusiasme que un y altre dia han excitat en nostre cor. Voldríam en una sola cláusula, dar á compendre als desconexedors del teatro catalá, cuanta vitalitat, cuanta intensitat dramática posseheixen los cultivadors que més l' honran, á pesar d' incorrer aquí y allá en los defectes qu' hem resumit; com alguns d' ells, mereixen, al igual dels millors poetes lírichs catalans, un estudi grave y elevat, y una gloria superior á la concedida un dia, discutida un altre, arrebatada un altre; cóm lo geni dramátich aparegut á Catalunya casi sobtadament, manifestá en ben pochi anys un aplech y varietat y riquesa de cualitats inesperadas. En uns, fantasía ardent y creadora; en altres fecunditat iguals als ingenis que més fama alcansaren en tal concepte, en altres observació penetrant, ó riquesa de recursos; en molts *vis cómica* sobresalient. Passatjes, situacions, y dramas enters poden citarse com verdaders modelos, y dignes

de parangonarse als millors d' altres literatures. Comedias, correctament compostas, en las que lo cómic de bona llei, que suposa exacte coneixement de la ridiculés humana, de las miserias del cor, es presentat ab gust, ab naturalitat, ab relleu de primer ordre. Una imaginació poética, un ingeni viu, semblan á voltas lo diálech de superiors conceptes y d' observacions epigramáticas oportunas... pero d' aixó hem d' ocupar nos en lo capítol següent, tornant á fer notar defectes generals y dant l' última mirada sobre nostra literatura dramática en conjunt. ³²

VI

FORMAS; LLENGUATJE, DIÁLECH.

Un escriptor ³³ ha qualificat d' *anarquich* l' estat de la llengua literaria catalana. Que lo qualificatiu li correspon no hi ha cap dupte; que puga aplicarse com un cárrech, ó que l' anarquia siga una necessitat ventatjosa, aixó es lo que deuría discutirse, en altre treball ménos general que 'l present. De tots modos, debém fer constar que, per ara, lo llenguatje usat enlo teatro no obeheix á un códic de regles fixas. Tendeix com no pot ménos al catalá popular, més franca y decididament que lo llenguatje poétich, seguint sas condicions d' orijen, l' impuls donat per Pitarra ab son *catalá del qu' ara 's parla* y las exigencias de la composició; aquesta, com dirijida nó á un públich determinat y escullit, sino á la massa general, deu valdres per precisió de las formas més rápidamente inteligibles. Aixís las diferencias de detall que separan dintre del catalá, lo de las diverses comarcas, apareixen en lo teatro: tothom escriu com li sembla, y los *poetæ minores* ab verdader vulgarisme. Major correcció literaria se nota en los primers autors per ara coneguts; completa ausencia d' ella, en aquellas obras que s' escrihuen per l' éxit d' un dia. Mes com precisament á tal ausencia se deu moltes vegadas cert vigor d' expressió y exactitut, no 'ns atreviríam á posar reparos en casos particulars, cuan la excessiva pulcritut las debilitan y falsejan. No per aixó, deixém de demanar á las obras serias, á las obras que 's proposan un fi superior, una forma esquisida y robusta á la vegada. Un drama, es una obra literaria; en lo teatro deu procurarse sempre: directa ó indirectament, ensenyar. enno-

blir. aixecar l'esperit del espectador; mal podria dirse qu' es cátedra de cultura, si regna en ell, lo xabacanisme, la falta de precisió, l'abús de mots estranys é indeterminats.

¿Per qué tampoch ha passat al diálech de las taulas, en tots los casos, aquella sobrietat de galas accessorias, aquella simplicitat y naturalitat d' expressió, que caracteriza nostra poesia lírica? ¿Per qué los catalans, sobris, precisos, contundents en la conversa ordinaria, incorren al trepitjar l'escena en lo lirisme y lo conceptisme? No som d'aquells, que voldrian en lo diálech de la producció dramática, com en tot, una pobra y exactíssima cópia de la realitat. Si tal fós la missió del art, l'art fóra inútil. Nos bastaria l'orijinal vivent. En lo teatro se ventilan sempre causas qu' atanyen al sentiment; s'esposan fets verosímils pero extraordinaris, y lo sentiment y sas agitaciones dehuen parlar, y fins parlan en la vida, un llenguatge ideal, sembrat de conceptes que brollan de l'inspiració, revestit d'imatjes que fecunda la sobreexcitada fantasía. Pero d'aixó al lirisme y á las formas sentenciosas, hi há una gran distancia; la que separa la peroració brillant, del discurs enfático del retoric. Las passions no enrahonan, ni detallan, ni s'adornan ab floretas; trauhen sos medis de manifestarse del propi foch que las anima. Es trist, donchs, veure que nostres personatjes, com los de moltes altres literaturas, s'entretenen en recitar poesías, cuan deurian sentir la poesia de sa situació; es trist, veure darrera d'ells, al poeta líric, en lloch del autor dramático. Relaciones d'efecte, lletretas picarescas, jochs de paraulas, descripcions, comparacions conceptuosas, interrompen la corrent natural de las ideas, y converteixen lo diálech en una especie de certámen poético. Los millors autors, lluny de rompre ab tal rutina, qu' ha prés proporcions deplorables, la fomentan ab son exemple. Casi mecánicamente, s'intercalan en lo bó de l'escena, tiradas de versos, fent inoportuna gala d'ingeni. Una noya enamorada nos explica, per exemple ab bellíssims versos, lo que pot expressar un mocadó.³⁴ Lo carreté de *La Ma Freda* descriu son carácter en una graciosa lletreta.³⁵ En *Lo Rector de Vallfogona*, lo protagonista s'esclama de veures condemnat á ser tingut per graciós, en unas sentidas décimas, mil voltas trascritas.³⁶ Pera compendre en que consisteixen certs jochs de paraulas, que felisment se van desterrant, precís se fá llejir l'escena octava del Acte primer de *La Bala de Vidre* ó la cuar-

ta de las *Tres Alegrias*. Las citas podrían presentarse ab abundancia.

Apart de tals defectes, moltes y moltes qualitats d'entonació realment inspirada, de concepció ardent y grandiosa poden senyalar-se en nostras obras millors ó que baix tal especte 's distingeixen. ³⁷ Pensaments brillants, y xistes ingeniosos, enriqueixen y esmaltan una versificació sonora y robusta. Perill se corra sempre de prodigarlos massa, perill de no presentarlos intimament nascuts de la passió qu' agita al personatge. La forma mètrica qu' es la casi exclusivament usada en nostre teatro, si idealisa y abrillanta, te l' inconvenient de sacrificar moltes vegadas, l' expressió ingènua, al desitj de lluhir una série de conceptes que fora de son lloch no perdrian son mèrit; que son petites composicions poéticas de quatre ó cinch versos. Aixís com l' alexandrí francès, partit en dos hemistiquis, arrastra á la antítesis, la quarteta espanyola sacrifica los dos primers versos als dos últims, en los quals encaixa una sentència. Si s' abusa de tal recurs, com realment s' en abusa, en nostre concepte lo diálech pert sa flexibilitat; la situació, dramática ó cómica, queda debilitada. Fixemnos en la cómica. Lo de lley, lo *cómich-grave*, que podríam dir-ne, naix precisament de la serietat ridícula dels personatjes; de que aquestos, obran molt séria y tranquilament, molt convensuts de que fán grans cosas, cuan están cometent tonte-rías. Bé, donchs; si l' autor s' entreté en sembrar lo diálech d' ocurrencias xistosas, ab que los interlocutors se proposan fer riure ¿qué resulta? qu' es l' autor y nó la comedia la que fá riure; que los personatjes no son caràcters cómichs en acció, sinó una reunió de graciosos que bromejan. Resulta que no sols riu lo públich, sino 'ls altres interlocutors del que ha dit la gràcia; aquestos lo poden aplaudir del mateix modo, y á voltas l' aplaudeixen. Lo que vé á fer un efectes parescut al d' aquellas pessas de músicas de las sarsuelas y las óperas que 's cantan en escena, suposant que realment se cantan; com la llissó de música de *Rossini* en lo segon acte de *Il Barbière*.

Per aixó en molts casos, preferím á la versificació rimada que tenta á intercalar conceptes y epígramas, la no rimada ó la simplement assonantada, y en alguns altres, la prosa, al vers.

La prosa ab contadíssimas escepcions no ha sigut encara in-

troduhida, y es de desitjar que ho siga á pesar dels obstacles qu' á ella s' oposan. Aquestos son consemblants als que dificultan l' introducció dels personatjes de la classe mitja. ¡Com mantenirse en un terme medi, entre lo vulgar y l' arcáich! Com fiar tot l' interés á formas que no permeten, las idealisacions d' imatjes y conceptes! Major vigor d' inspiració, major soltura, majors progresos, se necessitan encara, pera amotllar la llengua familiar culta á l' escena. Aquest es altre dels problemas que quedan pera resoldre.

VII

ACTORS; PÚBLICH; SERVEY ESCENICH

Los actors catalans, han nascut y s' han format al propi temps que nostre teatro; l' han comprés y sentit ab tal penetració y talent, que á ser d' altre modo ó hauria estat impossible ó son desarrollo lentíssim. Y per la contra, l' teatro provincial emplea y desarrolla disposicions de primer ordre, qu' en la representació d' obras castellanas, restaren desconegudas. Ja hem dit quina influencia han tingut los actors en la marxa del teatro, y sas causas escepcionals. Ningú ignora, además, que aquí, en la majoría dels casos, se confon en un sol recort, la bellesa del drama y del personatge, ab la persona del intérprete, en tal modo que casi 's fá difícil imaginar altre interpretació que la donada per nostres actors. Per molts d' ells, la veu del actor, fou lo crit de desperta; per molts autors, la manera de representar dels artistas més distinjits, fou revelació inesperada de las bellasas dramáticas que presenta la realitat próxima. Afegim á aixó, qu' han degut empendrer y obrirse una via nova, peculiar, propia, distinta, de la trassada á la declamació espanyola ab lo teatro nacional, ja que venian á interpretar caràcters y situacions, y obras pertanyents á una escola peculiar y genuina, y 's compendrà lo per qué, en nostre concepte poderosíssim, concedim als actors un lloch en nostre treball. Lo públich, coneixentlos y admirantlos com qui diu, privadament, no sap distingir encara la molta part de gloria que 'ls hi toca, en las emocions d' una nit; la crítica, rara vegada s' ocupa ab deteniment y sempre ab frases fetas, de son mérit genial. Sols data d' alguns dias, una série d' articles dedicada exclusivament á estudiar y á jutjar los ac-

tors del teatro catalá qu' es parlar com si diguéssim, de la declamació catalana; del art de la declamació adaptada á la llengua, literatura y carácter catalans. ³⁸

Nostre judici, en aquesta part, será breu, com responent al últim punt de vista qu' acabem d' indicar, y sens fixarnos en personalitats determinadas. Siga per condicions pròpias, siga per la imposició de las creacions qu' interpretan, nostres actors, tendeixen al naturalisme, qu' es sa propia admósfera y no semblan nascuts per las grandiosas manifestacions de l' inspiració ideal. En la comedia declaman ab naturalitat, fugen del enfásis, detallen, observan, dihuen ab intenció finíssima; en aquest terreny, mostren cualitats tan envejables, que no vacil·lariam en col·locar algun d' ells, al mateix nivell de los artistes famosos de l' admirada y natural escola francesa (dramática y cómica, no trágica). Mes en l' esfera del sentiment y de la passió, solen estrellarse com tots los actors espanyols; incorren en los mateixíssims defectes; del modo que 'ls autors catalans, han incorregut, en aquesta part, en los mateixos de la literatura castellana. ¡Que tan units van sempre lo poeta y l' intérprete; l' obra y l' art escénich! Aixís algunas actrices cauhen en l' amanerament sentimental, lo singlot, lo consabut mocadoret, de la boca als ulls, dels ulls á la boca; aixís la entonació rimbombant y afectada en molts passatjes, que revela falta d' estudi, gradacions y detalls. També, en altres artistes se nota una desgraciadíssima propensió á exagerar los rasgos cómichs, cayent en lo grotesch y la caricatura, arrastrats á voltas per los aplausos d' un públich poch variat y rutinari. Si, dintre de sa escola, arribessin á lograr las manifestacions calurosas del cor; si procuressin major varietat en la caracterisació de certas figuras, molta y molta gloria conseguirian per lo camí que segueixen, qu' es lo de la veritat sens enfásis, y de l' observació justa y atinada. ³⁹

¡Lo públich catalá! Sa influencia, son carácter ja 'ls tenim indicats; aixís en lo primer capítol d' aquesta part, com en totes aquellas en que hem degut reuréul incidentalment. No hem de tornarhi, donchs; mes ja que li concedim tal importancia, bó fora analisar-lo y descriurel, materia que, no brevíssimas reflexions, sino un llibre enter mereixeria. Bé es veritat, que de tal aná·lisis no habia de resultar un públich especialíssim; nó; seria portar massa enllá lo desitj de lo distint y propi. Nostre públich es la societat de Barcelona; nostre

públich se compon com tots, de las tres classes següents: literats, crítichs y artistas; *profans*, pero ab pretensions de jutjes: y massa general. A la primera classe la distingeix la illustració ¡qui ho dupta! pero també la prevenció, la passió de sistema. La segona no judica ab lo cor, sino ab la preocupació nascuda y fomentada per la moda, los periódichs, y la frívola impresió. La tercera es ignorant en literatura, pero en cambi no es pretençiosa; es complacent, impresionable, pren interés, se con mou de bona fé. ¿Quina de las tres es la mes temible, la mes respectable, la mes justa en sas apreciacions? En nostre concepte; la última, aquí y per tot. Los artistas y escriptors acertan en sos judicis, pero potser acertan massa; van previnguts, miran l' obra desde lo punt de vista de son propi criteri, sempre exclusiu; consideran en ella aspectes y detalls que no fereixen á la restant part del públich ab tanta vivesa. Si, donchs, sa influencia es llegítima ho es ab la condició de ser limitada. La segona classe, la dels *profans* pretenciosos, es la menos acceptable de totes. A ella se dehuen los estravíos qu' hem anat indicant en lo trascurs d' aquestas apuntacions; á ella, las ovacions injustas; á ella, las preocupacions qu' espantan al innovador y esclavisan lo geni. Un dia fomenta la comedia de màgia y lo gran espectacle, y un altre introduheix los *bujos* en lo teatro catalá; vol veure á determinat actor, en determinats papers; aplaudeix los conceptes poétichs y las relacions picarescas si gan ó no si gan oportuns; aplica son propi criteri moral per judicar de la moralitat de l' obra; criteri á voltas fals ó mesquí. Es, en una paraula, aquí y en totes parts, la milícia de la rutina, á la que 's deuria combatre ab lo ridícul, avans de convencer ab la crítica. Son fallo pesa molt y no deuria pesar gens. Se veu, donchs, per qué, examinadas las dos anteriors, concedim tota l' importancia á la tercera classe, que representa en lo teatro, á la que, en tots los fets socials, judica ab modestia en la sombra, y conserva en lo possible, los tresors de la imparcialitat y la sensatés. De cor sá é inteligencia clara; se trova disposada á acceptar sens prevenció lo que realment siga digne de sa aprobació casi instintiva; plora y s' impressiona ab lo elevat y tendre, ab facilitat y candor; veu en lo personatge l' home, no la creació literaria, y en lo drama sa manifestació, no la del poeta, y baix aquest aspecte lo considera; potser, després de tot, lo verdader aspecte de l' obra teatral. Sols falta á aquesta classe, en lo teatro, com en tots los escenaris de la vi-

da, l' iniciativa, lo coneixement de son propi valer, lo desitj de que prevalgui. Retreta, egoista, aislada, se deixa imposar. Autors, actors, héroes de tots gèneros, interpretan son silenci en profit propi y moltes vegadas, casi sempre, s' equivocan. Cuan desperta, (ho fá, per raríssims y curts moments), cuan desperta, los desenganys que dona son terribles. Cuan lo geni's dirigeix á ella, son triomf es segur y durable. 40

Lo servey de l' escena, té especial atractiu en lo teatro catalá, en aquells espectacles que son verdaderament de la terra; encant, propietat, novetat, color local, dels que donan á la obra representada aquell relleu que la fa totalment distinta y superior á la obra llegida. La direcció d' escena, y la pintura escenográfica, están en camí de molt avansament entre nosaltres. Las plassas de poblet, las salas dels casals adornadas á la antigua, la llar, las entradas espayosas de las masías, son verdaders cuadros qu' impresionan ab vivesa l' imaginació, y la trasportan á uns temps de poesia deleitosa, propia pera contribuir al renaixement de bellesas olvidadas, en l' esperit del públich, y en la fantasía d' artistas y poetas. A voltas lo decorat, tant com las paraulas, con mou íntima y profundament, fins al punt d' arrancar llágrimas dolcíssimas ab lo recort. A tota obra d' importancia, correspon un nou cuadro, rich en composició y color. Al correr de la ploma, recordém entre altres, la primera decoració de *Las Papallonas*, ab sa fresca parra, son últim terme pintoresch, aquella frescura y calma matinal, que predisposan desde la primera escena á los sentiments tendres y purs; la de la masia de *Las Euras del Mas*, severa, trista, imponent, com la patria per aquells temps combatuda; las del mateix género de *La clau de casa*; la de *La Fals*; altres, y altres que no acuden en aquest moment á la memoria.

Los avensos de l' escenografía que conta aquí ab pintors de la nota de Soler y Rovirosa, Plá, Carreras, Planella y lo malaguanyat Ballester, se mostraren també en aquellas desgraciadas comedias de mágia y gran espectacle, en boga per los anys de 1872, 1873 y 1874, en que semblaba arribada l' hora d' entretenir ab lo plasticisme, l' anguniós afany de novedats del públich. Decayguda la tendencia d' aquella época, en la que lo pintor y l' atressista, amenassaban traure de las taulas al autor, los esforços que costaren han servit pera enriqueir los recursos plástichs de las creacions dramáticas, dintre de

los límits que l'òs hi hem senyalat, á nostre modo de veure los propis.

Ara 's pot compendre donat tal progrés, porque hem registrat sa influencia en l' introducció, cuals manifestacions en nostre teatro hem anat senyalant de passada. ¿Cóm, sense lo concurs dels pintors escenógrafos, hauria pres tals proporcions lo *tableau* en los finals d' acte? ¿Cóm s' hauria incorregut en lo defecte de subjectarse á ell ab manifesta violencia, sens un decorat enlluernador y ben distribuit? No fora, dónchs, paradójich sentar qu' espectacles y decoracions nous, modificarian radicalment ab pochs anys lo curs de tota nostra literatura dramática.

Precís se fa assistir á un estreno d' un drama catalá; veure, com si diguessim, en armónich moviment, la máquina, que fins aquí hem presentat desmontada, al objecte d' estudiar cada una de sas pessas, pera formarse idea viva y exacte de lo qu' es nostra literatura dramática, y l' interés que despertan sos progressos. Al estreno d' una nova composició escrita en nostra llengua, no hi assisteix un públich distret y voluble que va al teatro en busca del passatemps y las gratas impresions del tracte y la galantería; que 's permet tan sols d' en cuant en cuant, concedir una freda atenció al espectacle, entre un moviment graciós de bano y un sonrís al que passa; nó; lo públich de nostres estrenos, va exclusiva y únicament á sentir y á judicar; s' entrega al autor y al actor. Desde 'ls primers versos, fins á l' última escena, ni lo més lleuger concepte passa desapercbut; desde la primera agrupació de de las figuras fins al cuadro final, ni lo més petit incident, deixa d' apreciarse. La lluyta imponent, grandiosa, plena d' emocions vivíssimas, que s' entaula entre lo geni dramátich y son intérprete d' una part y 'l públich d' un altre; aquesta lluyta en la que 'ls primers pretenen arrancar al segon, una declaració de que li son superiors en talent; aquesta lluyta, es sostinguda pam á pam y cos á cos ab interés, ab energía, ab vivesa. Lo judici 's forma ab lentitut; las mostrars d' aprobació, la glacial indiferencia ó desdeny del que desaproba, van creixent per graus; lo mateix entreacte es una continuació del combat. Al silenci absolut ab que s' escolta, silenci més conmovedor que 'ls aplausos, sucseheix la discussió acalorada. Tot se mou, tot bull, tothom parla de l' obra; per tot, los espectadors s' agrupan, se saludan, se demanan son parer. Uns

judican, critican, comparan; altres demostran sas impresions, sa simpatía per tal ó cual personatge, son desitj y curiositat del desenllás. Hi ha qui mou lo cap ab desdeny, qui sonriu ab malicia, qui alaba ab candor; aquest, troba de relumbró tot lo que con mou, solsament perque con mou y ha sigut molt aplaudit; aquell, corra á un grupo, escolta, s' en va, y repeteix en altre grupo lo que ha sentit en lo primer. Pera molts, tota sa crítica consisteix en discutir si l' obra es moral ó immoral; no en lo fi y la intenció, sino en los medis, en los accidents. Pera molts altres, tot son judici literari queda reduhit á assegurar que lo drama *te bon vers*. Generalment, aquestos no saben que estigui en *vers* sino cuan hi ha molts consonants. Concurrencia, en una paraula, que s' interessa vivament per la noble empresa de dotar al poble d' un teatro propi, y corona los esforços que 's dirijeixen á tal objecte.

Cuan caigut per última vegada lo teló, han esclatat los aplausos entusiastas, ó sechs y aislats han mort sens altre eco que la remor dels que s' en van tot abrigantse; cuan ja hem sentit los mes diversos y contradictoris judicis, y 'ls dels uns han modificat los dels altres en tal manera que hi ha qui surt dihent en resúmen tot lo contrari de lo qu' havia pensat parcialment; cuan la sala 's queda buida y los llums s' apagan, y l' escena deserta mostra en la foscó son tristíssim esquelet de fusta y cordas; cuan ja se sab lo que dirán los periódichs al següent dia, una pregunta assalta al espectador imparcial: qué s' ha fet? qué ha passat? Lo teatro catalá té una nova obra; algú ha après quelcom que no sabia; algú ha sentit una emoció que ignoraba. La literatura ha dat un nou pas, pero conegut de pochi. Ni aquí s' ocupa tothom del teatro; ni, lo qu' es mes trist, las obras catalanas se representan generalment fora de Barcelona. Qué será d' ell en lo que está per venir? Ocupemnos d' aquesta última cuestió, no certament pera intentar resóldrela, que no creyém fácils las profecías, sino en lo sentit que 's veurá en la última part de nostre treball.

FINS Á QUIN PUNT CONVÉ SON FOMENT.

SUMARI.

Conveniència.—Indicacions sobre alguns medis pera lograrho.—Innovacions.—La tragedia.—Lo drama modern.—Fi.

CONVÉ lo foment del teatro catalá?

Si assisteix á autors y públich, á uns, lo dret de dar á sas creacions la forma que considerin més propia y corresponent á son geni, valentse de la llengua ab que han sigut concebudas, y al altre lo de aplaudirlos y animarlos á continuar per aquest camí; la pregunta indicada sols pot tenir una contestació y aquesta ha de ser afirmativa. No creyém possible posposar la cuestió del dret, á la cuestió de la conveniència. Sent aquell innegable, aquesta ho será també, ja que may es convenient per la contra, cohibir ab violencia y artificio, una manifestació llegítima del ingeni d' un poble.

Discutir, ademés, tal cuestió seria en últim terme, tractar d' altre análoga: ¿convé lo foment de la literatura catalana? Lo teatro es una part importantíssima d' ella; tan important que lo que 's digués de la part, deuria aplicarse al tot; perque tampoch sabém compendre puga sentarse, que convenint lo foment de la llengua en lo llibre, no convinga en l' escena. Ara bé; la literatura no dramática catalana, ha adquirit carta de naturalesa que ja ningú posa en dúbte; admirada, judicada, á Espanya y fora d' ella, com totas las literaturas contemporáneas. Negar, donchs, al teatro catalá, iguals consideracions que á la literatura de que forma part, y á cual esplendor tan poderosament contribueix, seria absurda solució inesplicable sobre la que no es posible detenirse.

Pero ¿quins son los medis mes acertats pera lograr un dia que la obra comensada arribi á son mes alt grau de perfecció?

Los que s' ocorren corresponen á dos esferas distintas; medis práctichs, positius, immediats; medis d' un ordre superior, reformas, innovacions literarias, en la concepció y execució del drama.

Confessém ab franquesa que difícil nos fora discorre llargament sobre 'ls primers, faltats com estém d' una exacta idea

de la realitat de las cosas. Ella mateixa ha d'anar oferintlos ab lo temps, aixís ab los majors progressos que fassi la literatura catalana, l'augment de sos adeptes y de la concurrencia qu'assisteix á las representacions, com ab la formació de noves companyias y noves empreses teatrals, quo son de necessitat imprescindible, si no 's vol veure morí lo teatro en l'estancament y la rutina. Pero tan lleujera indicació no es ni resúmen de lo que sens dupte deuria ferse. Deixém, donchs, en blanch aquesta part, pera ocuparnos dels segons medis; de las reformas é innovacions desitjables en la literaria.

Lo pervenir del teatro catalá, com lo pervenir de lo renaixement en conjunt, se presenta á una llum diversa, segons lo punt de vista en que l'observador se coloca. Pot ser considerat y es considerat de dos maneres perfectament distintas, que venen á establir una marcada divisió entre 'ls seus cultivadors entusiastas. Lo renaixement es per uns una restauració; per altres, un despertar á la vida moderna: per uns ve á continuar, á restaurar—repetim la paraula, ja que es la més propia—tot lo genuí y distint qu'esborraren la pols dels sigles, y l'acció d'una nova llum; per altres, ve simplement á oferirlos un medi natiu de manifestació de la vida intelectual, sigan sas personals tendencias las que 's vulgan. Arts, literatura, ciencias, tot obeheix á las dos corrents indicadas; ó buscan sa genealogía en lo passat, com busca lo descendent de nobles sos antichs pergamins y son escut, pera enlluernar ab la claror de son llinatge; ó mostran sols lo sagell de la pàtria, com marca de procedencia ab que s'honran, mes nó característica y distintiva. En uns, lo moviment iniciat pren un caràcter de conservació del esperit provincial y de reacció envers ell; en altres, s'inclina al cosmopolitisme, poch definit encara, que va invadint las nacions modernes. Un exemple concreta lo *fet*; l'us de la llengua. Mentres los uns pretenen posar de nou ab circulació los seus mots purs y arcaichs, altres se valen de la llengua, tal com la troban, tal com brolla de son pensament; usen d'ella com d'un medi innat y propi, posantlo al servey de sas ideas, sens distinció.

Las dos tendencias, en front del pervenir del teatro, han de considerarlo ab distint criteri. Per los primers, son objecte y son fi, será la continuació de lo qu'en part s'ha fet fins ara: manifestació estética del aspecte característich de nostre poble; género provincial que no admet altres dramas que l'

històrich, y lo de costums de la terra; ni altres classes que la pagesa y la menestrala; ni altres manifestacions del sentiment que las examinadas en los anteriors capítols. Per los segons, son objecte y son fi será mes vast y mes complert; lo fi y objecte del teatro contemporani tal com se compren en las nacions modernas, realisats ab la llengua qu' ha ofert al poeta la cansó de la mare prop son bressol d' infancia; realisats ab la forma espontánea de la inspiració ingénua; ab los materials de l' observació immediata.

Si considerém la marxa del teatro, prenent per punt de partida aquest segon concepte, lo camí que resta á recorre se pert en la penumbra de la distancia. Es tan vast, que casi pot asegurarse que en lloch los que se sentin cridats á las glorias de l' escena, en lloch podrán trobarne altre tan ample y grandíós. Aquí la tragedia comensa; aquí 'l drama social contemporani, 'l drama de la classe mitja está per fer; aquí los assumptos moderns, los verdadera y poderosamente dramátichs, porque responen á nostras ideas, porque proposan los problemas de palpitant interés, porque interpretan nostres sentiments; tals assumptos, no han sigut encara tractats, si s' olvidan ara las escepcions poch numerosas; aquí una série de caràcters nous, espera *entre-bastidors* lo moment de sortir á las taulas, aquí lo primorós estudi de las passions, s' ha descuidat; aquí contém tan sols vint anys de literatura dramática y podém considerar tentativas la meitat de las obras representadas.

Fins á quin punt considerém realisable tal empresa, ho aném á dir, ocupantnos d' alguns de sos pormenors.

¡La tragedia! Alguns no consideran propi de nostre temps, ni de nostras ideas aquest género, si mantenintse en aquella esfera de pompa y gravetat esculturals, que ja s' ha convingut en anomenar clássicas, vol diferenciarse dels dramas contemporanis, en los que los elements trágichs apareixen mes d' una vegada, ja predominants, ja desarrollantse rápida y sobtadament en las últimas escenas. No estém conformes, ni ab tals divisions, ni ab tals exclusivismes. Nosaltres, creyém que nostra época ho admet tot, absolutament tot. Precisament aquesta condició es una de las que forman sa aureola de gloria. Fixantnos ara sols en lo gust artístich y literari de nostres dias aquí no veu en ell, dominar cert eclecticisme, certa aspiració grandiosa, á descubrir en tots los antichs géneros que clasifi-

caban y encasillaban las escuelas, son aspecte admissible y digne d' admiració; la part de veritat y bellesa que contenen? Felisment una sola condició se demana ja á la obra artística; que siga sentida, que siga inspirada, que correspongui com lo fruit al arbre, á la sava espontánea y bullidora del geni creador. Si es tal; si s' esmalta ab los vius colors d' aquella llum intensa qu' irradia 'l cel de la naturalesa; no la emboyrada llum del invernàcul; si té en son sabor, la grata aspró d' una madurés espontánea; si porta en sas entranyas lo foch suau de la secreta y lliure creació; ¿qué importa lo nom del fruit? que importa que la moda lo rebutji un dia? La tragedia, donchs, es acceptable y digna de ser admirada, cuan no sent filla d' una freda y preconcebuda imitació, respon als sentiments peculiars del poeta, á sa concepció escepcional y fogosa qu' abarca los contorns esculturals y grandiosos del pensament, del carácter, de la passió humana y no sap percibir sas nimietats. En tal concepte, lluny d' oposarli un veto prohibitiu, li concedim un lloch en aquest cuadro ideal del pervenir del teatro catalá. Nostre carácter sent y admira ab peculiar inclinació, l'esfors gegantesch, imponent y seré que distingeix als héroes trágichs; nostra poesia robusta, gráfica, comparable á un cisell qu' esculpeix, ans que á un pincell que pinta y matisa, trobaria en la tragedia un gran esplay; lo mateix arcaisme poétich del llenguatge, armonisa molt més ab ella que ab los demás géneros; y per fi, si no tot deu ser literatura en lo teatro, bo es també respirar en l' escena la admósfera pura y deleitosa del ideal literari; d' una representació en tots conceptes superior de la realitat que nos envolta; d' una representació en la que tot á la vegada siga poesia y sublimitat, y á la que arrebatí l' últim reflexo de lo ordinari, l' armonía casi musical d' una versificació perfecta. No desconeixém que dos obstacles principalissims s' oposan á semblant tentativa; la falta d' actors; la prevenció d' un públich en que desde 'l principi, se fomentá ab la paródia, l' aversió á la magestat y á la pompa. Fácil seria de remoure lo segon obstacle si desaparegués lo primer, ab ensatjs repetits com los que s' han fet ab *Las Esposallas de la Morta*, que sols alentán l' esperança de que nous autors seguirán l' exemple iniciat.

De l' introducció del drama modern podria esperar-se una era complerta, nova, original. Ab ella van unidas tres modificacions radicalíssimas; l' estudi detingut dels sentiments coe-

tanis y la vida moderna, l'aparició de la classe mitja en las taulas, y l'us en alguns casos, de la prosa; ab ella van unidas además las mes importants cuestiones, que promou 'l teatro en nostres dias.

Passar de lo ridícul trivial, y las preocupacions casulanas, á fueitejar los vicis de classes enteras, á fer l'anatomía detallada del cor ab lo despiadat escarpell de la crítica moderna; es obra tentadora y vasta. ¡Qué nova y rica varietat d'assumptos y caràcters portaría al teatro nostra classe mitja! que rich arsenal interessantíssim de lluytas, conflictes, preocupacions socials, ridículas modas, tristos misteris, ambicions insaciables, conmovedoras situaciones, en aquesta classe desgraciada en que sembla condensarse tota l'amargor y desfalliments y duptes d'avuy, enterbolit per ella lo raig d'esperansa del demá! ¡Cuantas formas, cuans imperceptibles rasgos, qué de fesomías distintas ha prés en ella l'ánima humana, desde la més mesquina fins á la més elevada y noble! ¡En nostras ciutats, son estat present se presta del tot, á ser estudiat y reflectit en la obra dramática, y dintre tots los géneros; admet la patética pintura; tenta l'ingeni cáustich del humorista; la lleujera, cómica y amable caricia del jovial y festiu.

En general, dos perills s'ofereixen al género. Es lo primer la pretensió de transcendencia filosófica qu'arrebata á la obra artística sa més bella qualitat; la fi escura; que conduheix avuy per tot, al teatro y á la novela, per un camí que si 's prolonga motivará una reacció; lo pensador vá ofegant al artista y lo concepte abstracte desllustra l'imatje, convertint l'art en cátedra de moral y filosofía pedantesca: Altre perill; l'olvid de las verdaderas condiciones del teatro cual influencia sobre las costums se vá considerant nula, concedintli sols, certa influencía, no decissiva tampoch, sobre 'ls sentiments, ja que desperta en alguns d'una manera momentánea, los que tal volta no pot exercitar en la realitat.

Pero á semblant obstacle que presenta lo género á todas parts, uneix alguns altres lo teatro catalá. Si lo pensament fundamental de l'obra revestís una tendencia massa generalisadora, si tan s'apartés de nostre caràcter y costums, aceptable, per nosaltres, com tota concepció noble del ingení, creyém poder assegurar que no ho sería igualment en lo teatro. Que no ha de olvidarse tampoch, fins dintre lo punt de vista en que 'ns hem col·locat, que la literatura provincial no té

rahó de ser, si no conserva en lo fons part de lo propi, part de lo que 'ns distingeix, part de lo que obliga á sentir y compendre lo modern, sens deixar de ser modern, d' un modo peculiar, á nosaltres. Quant en algun de sos aspectes, donchs, l' obra dramática no 's concreta á nostra realitat, sino que la olvida per complert, se fá incomprensible qu' adapti una llengua reduhida á comarcas determinadas, y nó altres més generals y conegudas. Y com semblant género, per forsa ha de inclinar-se més á lo general, á lo d' aplicació á tots los paissos, y á tota la classe mitja d' Europa, alguns obstacles presenta mantenirse en aquell terme mitj, desitjat, y que prescrihuen las circunstancias especialíssimas de nostre teatro.

La llengua de tals composicions, ofereix además dificultats, que no sempre han sigun vensudas en las que fins avuy hem vist representadas. ¿Qué es nostra llenguatje familiar? Un cáos indefinible d' oposadíssims elements, que la costúm admet sens estranyesa, que l' hábit colora, completa, dantli son valor de convenció, perfeccionantla mentalment ab l' inteligencia mútua. Mes ¿cóm trasportarla al teatro sens un esfor visible y penosíssim qu' encadena al autor, qu' estèn sobre l' obra una marcada tinta de vulgarisme en los que pretenen escriure ab naturalitat, y d' insoportable afectació, en los que aspiran á la pulcritut? Parlarán en las taulas los personatjes com parlan en la vida ordinaria, sens espurgar d' impuresas y frases fetas y rebudas, lo llenguatje usual? Se logrará color, justesa, energía, en certs casos, com ja hem dit avans d' ara, pero, en altres, lo que será acceptable en la comedia se fará anti-estétich en lo drama, ja per associar en l' enteniment del espectador ideas trivials, ja per no ser rápidamente comprensible á tothom ab la mateixa precisió ab que lo poeta haurá cregut trasmetre lo concepte. Sens dupte podrá objectarse que lo mateix efecte deuría ter lo drama contemporani en altres llenguas, als espectadors que la parlan normalment. No ho neguém del tot; en últim resultat l' objecció vindría á probar que l' us del llenguatje comú presenta en altres teatros los mateixos inconvenients que en lo nostre, que no es per cert resoldre la cuestió. Pero apart de tal negativa, en lloch lo llenguatje comú, se troba á tal distancia del literari, com entre nosaltres, sobre tot en las ciutats; en lloch, presenta tals dificultats adaptarlo á l' obra literaria, á no ser que l' autor s' entregui resoltament á abandonar tota classe d' escrú-

puls, en qual cás es fácil li sucseheixi que no tothom dongui lo mateix valor á sas paraulas. Pera evitar semblant obstacle, ¿se parlará en las taulas ab més pureza y precisió? Allavors se cau en altre estrém; estrém que fá admisible lo drama de pagés ó d' épocas anteriors á la nostra, porque es fácil suposar que tal es son llenguatje, del que no tenim un recort immediat; pero que sería algunas vegadas risible en boca de personatjes del dia y de la mateixa classe culta que es á la vegada espectadora de la representació. L' us de la prosa, que considerém la forma més propia del drama modern, lluny de facilitar tal llenguatje, lo dificulta més y més, fiant tota la bellesa de la dicció á si mateixa, sens la compassiva y socorreguda armonía del vers, sens la galanura de las trasposicions, los objectius llampants, y las dislocacions imperceptibles de la rigurosa construcció gramatical.

Tals son los obstacles que hi ha que vencer en nostre teatro pera l' introducció d' un género del que tan podria esperarse per altre part. Devant d' ells, no hem vacilat per aixó, en collocarlo també, com la tragedia, en nostra última y breu apuntació, fixantnos en son revers, en son aspecte favorable. D' ell, poden esperarse totas las reformas desitjadas y casi imprescindibles pera la marxa progressiva de nostra literatura dramática; reformas que passarian als altres géneros fins aquí cultivats, y que lluny de desterrar, dehuen seguir sa vía pera que nostre teatro puga dirse complert. Lo drama modern introduhiria en l' acció més sobrietat, més claretat, la simplicitat ansiada, atreyent l' ingeni dels autors d' un modo directe sobre 'ls caràcters y las situacions ans que sobre 'ls accidents de fet. Desterraría 'l lirisme y 'l conceptisme, tan inverosímils com insoportables en l' actualitat, comunicant al diàlech la concisió y la rapidés, sustituhint als epígramas y relacions picarescas, las sortidas agudíssimas de la cultura social, chispejants, variadas, y cómicas y á los llarchs parlaments poétichs, l' expressió calurosa y brillant de la passió humana; aquella elocuencia naturalíssima del cor, més rica en poesia que las poesías. Inclinaría l' inspiració dramática á una idealisació de tipos y sentiments de la que 'ns vá apartant l' abús del naturalisme, cuan acostuma al ingeni á fiar tot lo treball á l' observació, y apoca l' ánima, temerosa de lo convencional, confonent lo convencional, ab lo extraordinari, lo vehement, lo patétich, lo noble y lo pur que

será y ha sigut sempre la soberana esfera de las arts. En aquest últim concepte, molt resta pera fer encara á pesar de lo que los principals autors han realisat. Cuan predominin en nostre teatro ab més frecuencia las altas y vigorosas concepcions que sens apartarnos de la terra la fán olvidar, cuan tot nostre caràcter íntim se reveli en ellas potent y viu, cuan nostra societat en pés s' hi veji y regonegui en la cópia, cuan lo poble en massa saludi y honri al geni li infundeix nova vida, y es causa de nova glória; cuan regnant la delicadesa y la cultura, no 's cregan necessaris pera lograr lo color local, ínfims pormenors d' ínfimas classes, llavors nostre teatro s' alsará al nivell de los primers d' Europa.

Mars 1879.

NOTAS

INTRODUCCIÓ.

1.—François Sarcey.—De la mise en scène.—Articles insertats, en lo Tomo 1.er Any 1.er, 1875. de L' Art.—Revue hebdomadaire et artistique.

APUNTACIONS HISTÓRICAS.

2.—Lluny, ben lluny de nostre propòsit y nostra competencia, trassar l' historia del teatro á Catalunya fins al sigle actual. Nostre objecte ha sigut tan sols, presentar aplegats, junt ab algunas consideracions generals y vagas, qu' hem cregut convenients, tots aquells datos positius que, sobre la representació ó l' existencia de composicions dramáticas conegudas, corren apuntadas en las obras que més avall dirém. Perá no incorrer en repeticions, absolutament inútils, hem deixat d' extreure d' ellas algunas vegadas, las variadíssimas noticias que contenen, creyent per una part, que no totas corresponian á nostre objecte, y per altra, que sent propias y molt propias dels treballs especials que enriquián, no ho eran del nostre que debia ocupar-se principalment del teatro catalá actual, sens cap relació, com hem dit, ab tals antecedents cronològichs. Qui vulga

tenir d'ells clar coneixements, que segons veus, se completará ó augmentará ben prompte, pot consultar los articles y obras qu'anem á dir, á las quals debém tots los datos retrets, sens que pugam envairnos d'haberne afejit un sol al catálech:

1.er Per lo que 's refereix á tota mena de representacions, inclus las no teatrals, á Catalunya desde los primers sigles del Cristianisme al sigle XVI. (representacions religioses y cortesanas, entremesos, dansas populars, jochs infantils, etc.):

D. Manel Milá y Fontanals.—De algunas representaciones catalanas antiguas y vulgares.—Articles publicats, en La Revista de Cataluña.—1862.—Tomo segon.

Lo mateix autor.—Romancerillo catalan.

D. Francisco Maspons y Labrós.—Jochs de l' infancia.—Barcelona.—1874.

D. Andreu Balaguer y Merino.—De las antiguas representaciones dramáticas y en especial dels entremesos catalans.—Article publicat en lo Calendari Catalá del any 1872.—Barcelona—1872.

D. Francesch Ubach y Vinyeta.—Teatre catalá.—Apuntacions históricas-críticas desde 'ls seus orijens fins al present estat.—1876.—Barcelona.

D. Víctor Balaguer.—Breves noticias acerca de un drama lírico del siglo XII.—Articles publicats en lo núm. 5.—Febrer 1879 y en lo núm. 9.—Mars 1879.—De la Ilustracion Espanyola y Americana.—Madrid.—Historia política y literaria de los trovadores.—Madrid.—1878.

2.^{on} Per lo que 's refereix als datos aplegats en los capitols corresponents als sigles XVI, XVII y XVIII:

Maluquer y Viladot (D. Joan).—Teatre catalá.—Estudi historich-crítich.—Barcelona.—1878

3.—Llarga es la historia dels obstacles que oferiren al teatro la opinió dels teólechs y moralistas espanyols dels sigles XVI y XVII, y los Reals decrets, donats per la Casa d' Austria, prohibint en algunas épocas las representacions. Vejis sobre est punt, la obra de Tícknor.—Historia de la literatura española.—Tomo 2.º Cap. 21.—Jovellanos, Origen de los espectáculos.—Historia del teatro español.—Lafuente.—Historia general de España.—Tomo 19.—España bajo el reinado de los dos primeros Borbones.—Al final d'aquest tomo, se troban per via d' Apéndices, dos dictámens de teólechs, sobre la inconveniencia de las representacions en la monarquía espanyola, lo de fetxa de 2 de Maig de 1598, que promogué lo célebre decret de Felip 2 contra 'l teatro, y lo de 15 d' Abril de 1672. Son dos documents dignes de ser consultats, ja que per ells se veu, lo concepte que mereixia 'l teatro á las eminencias d'aquell temps y l'estat en que 's trobaba. No desconexém, empero, que l'influencia de semblants obstacles no fou molt poderosa. Las disposiciones prohibitivas

unas vegadas foren passatjeras, altres derogadas á instancias de varias corporacions, á causa dels danys que 'n reportaba la beneficencia pública á la que 's destinaban los rendiments dels teatros; en la majoria dels casos, no tingueren forsa en la costum; ab tot, l' obstacle existí y debiam citar-lo.

4.—Milá y Fontanals.—Articles citats.

5.—Víctor Balaguer. Obra y articles citats.

6.—Dita obra sols es coneguda per referencia, junt ab altre manuscrit titulat «Regles de amor y parlament de un home y una fembra fetes per micer Domingo Mascó á requesta de la Carrosa Dama del Rey D. Jaume 1.er y carta amorosa de esta al Rey y sa resposta.» Vejis sobre l' autor que primé las citá, y demés que han trasmés la noticia fins á nosaltres, Milá y Fontanals, (Articles citats), y Sanpere y Miquel; Las Costumbres catalanas en tiempo de Juan I.—1878. En aquesta, nega son autor tot posant en dupte la existencia de tals manuscrits; primer; que 's fessin públichs en vida del Rey, y per tant que la tragedia se representés en lo lloch y fetxa indicats; pág. 171 y 172, y segon; la existencia de relacions amorosas entre dit Rey, y Carrosa Vilaragut, dama de la Reina, amors á que 's refereixen «las Regles y parlament» y á que s' ha cregut feya alusió la tragedia, pág. 197, 198 y 199.

7.—Antoni Aulestia y Pijoan. — Barcelona. Ressenya històrica 1878.—Vejis sigle xvii.

8.—Maluquer y Viladot. Obra citada.

9.—Idem., idem.

10.*—Entremesos y pessas de sombras xinescas: Saynete xistós de un aprenent sabater, afamat, xarraire y burleta.—Entremés Lo advocat ó lo Pagés que pretent plet.—El Memorialista ó lo que vale un buen hombre. Saldoni y la Margarida 1.ª, 2.ª y 3.ª part.—D. Policarpio.—Nuevo diálogo entre un oficial y una pastora catalana.—Conversa entre Carlets y Felipó.—Verbal del cul pustís.—Qui no adoba la gotera ha de adobar la casa entera.—La promesa surrada.—Pendencias entre sogra y nòra.—Las nous espantadoras, ó la treta de dos estudiants.—Saragatas de vehins inconsecuents.—Saynete nou del aprenent sabater magre y burleta, 1.ª, 2.ª y 3.ª part.—Lo Estudiant mágich ó l' ánima del Sr. Llibori 1.ª y 2.ª part.—Travesuras del aprenent sabater.—Rodriguez y Francisquet ó 'l xasco de la Poneta.—Saynete dels estudiants qu' ixen de pena, per atiparse á costa agena 1.ª y 2.ª part.—L' aprenent ganeja y la mestressa feste-

* A l' esquisida amabilitat de nostre amich D. Carles Pirozzini, debem lo poder publicar aquest y los següents catálechs, que son á la vegada los de sa rica biblioteca del modern teatro catalá. Ab los numerosos materials que conté, y que galantment posá á nostre disposició dit senyor, s' ha escrit lo present eusaltj. Servescan las presents ratillas, y l' anterior dedicatoria, de públich testimoni d'agrahiment.

ja.—L' ase perdut y buscat á brams.—Lo procurador.—Las astucias d' en Tinyeta.—Lo bon Janot.

Género tant desgraciat y pobre, té cultivadors encara en l' actualitat, dels que coneixém varias produccions.

11.—De Robrenyo, pessas bilingües y en un acte: Lo Hermano Buñol.—El Trapense.—La Huida de la Regencia de la Seo de Urgel y desgracias del Pare Llibori.—El Padre Carnot en Guimerá.—Mos-sen Anton en las Montanyas de Montseny.—El Espatriado en su patria.—El Sarao de la Patacada.—La Union ó la Tia Sacallona.—La Calumnia descubierta ó en Batista y la Carmeta.—Lo Alcalde Sabater.—En catalá: Numancia de Catalunya y llibre poble de Porrera.—Lo Jayo de Reus.

De Renart: Lo Pintadó y la criada.—Las bodas cambiadas ó la Layeta de Sant Just.—Titó y D.ª Paca.—La casa de despesas.—Lo Regrés després del cólera.—D. Manolito ó Pau y Vicenta.

12.—Vejis l' entremés del Aprenent Sabater, magre y burleta 2.ª part.

13.—D. Policarpio.—Nuevo diálogo entre un oficial y una pastora catalana.—Rodriguez y Francisquet.—La Layeta de Sant Just, y altres y altres.

14.—Alguns títols, més amunt apuntats, poden fer comprendre quinas son.

APUNTACIONES CRÍTICAS.

1.—En son prólech á sa tragedia. La Promesa de Messina.

2.—Vilanova, Figueras, Vich, Girona, Reus, Tarragona, y altres punts, han vist representar obras catalanas, pero may ab carácter normal, aixó es, no contant ab teatro exclusivament dedicat al catalá, á escepció de Vich, si no creyém mal. En la majoria dels casos, s' han degut tals representacions, á contar la població entre sos fills algun autor dramátich, ó á la curta residència en ella d' una companya de Barcelona. Hem observat dos fets, en nostre concepte innegables. Es lo primer que algunas obras que divertian al públich barceloní no produnian tant efecte al públich de fora la capital, degut á que molts xistes alusius á ella, alguns caràcters é incidents, no podian ser compresos per una concurrencia que no coneixia als uns, ni sabia á que 's referian los altres. Creyém indubtable aquesta observació, en quant tenim present haberla feta establir ab la memoria una comparació, entre dos representacions d' una mateixa obra, devant distint públich ab las condiciones indicadas, y descendint á petits detalls. Es lo segon fet; que pocas vegadas, s' ha presentat un autor nou de fóra de Barcelona, sens portar al teatro elements mes purs, recorts més vius é immediats de sa comarca, que han vingut á caracterisarlo més y més. En tal concepte entenem que la prepon-

derancia marcada y natural de las opiniones de ciutat populosa y ab cert bany de cosmopolitisme; es la primera que ha dat lloch á desvaneixer bona part de la fesomia propia de nostre teatro.

3.—Los compositors musicals qn' han col-laborat ab nostres poetes dramátichs son; Altimira, Biscarri, Candi, Cuspinera, Lamarca, Manent, Martí, Pujades, Ribera, Rius, Rodoreda, Sarriols, Serra, Vilar, y alguns altres.

4.—Recordém com dignas d' elogi en la manera de conduhir y desarrollar l' acció, entre altres y ab l' ordre ab que se 'ns ocorren: Un pom de violas de G. Roure, Riallas y plorallas de Francesch Ubach y Viayeta, L' Agraphiment de J. Riera y Bertran, Un Agregat de boigs de R. Bordas, La Clau de casa de Pere A. Torres, Ta, farás, tal trobarás de E. Vidal y Valenciano, Las Joyas de la Roserl de F. Soler, Las Pubillas y 'ls hereus, y casi totas las de Arnau; las citadas, no deixan d' oferir alguns reparos.

5.—Exemple. *Bach de Roda* de Pelay Briz.—*Guillem* de las Euras del Mas de F. Soler.

6.—*Isabel* de Las Francesillas de F. Soler y algun altre.

7.—*Bernat* de Las Joyas de la Roser, de F. Soler, es modelo en son género. *Andreu* de la Flor de la Montanya de Bordas; alguns personatjes de Miquel Rius de Briz; es tipo frequent. Lo tipo de pare, franch y honrat ho es també, y apareix en la majoria dels dramas.

8.—En Tal hi va que nó s' ho creu de E. Vidal y Valenciano, en l' Ase d' en Mora del mateix, en molts altres; es tipo repetit.

9.—En lo Virolet de San Guim de Vidal y Valenciano, en Un ciri trencat, de F. Soler; en alguns altres.

10.—Lo carreter de la *Teta Gallinaire* de Camprodon y *Damiá* de Senyora y majora.

10* Lo de *Batista* de Las Papallonas; de *Nasi* d' Un Pom de Violas; lo de *Pau* de Riallas y plorallas. Molts dels caràcters de las comedietas de Camprodon, poden presentare com modelos, per sa justesa, veritat y vida, no sens la rudesia propia de la procedencia dels personatjes, qu' en alguns casos se fá intolerable.

11.—Vegis la nota 5; en Honra, patria y amor de F. Ubach y Viayeta, en La Fals, de Briz y Soler; en alguns altres.

12.—En Los Hereus, de Ubach y Vinyeta; en Las Pubillas y 'ls Hereus de Arnau.

13.—En la mateixa, últimament citada, quals caràcters tenim també per dignes d' imitació.

14.—En La Dida de F. Soler.

15.—En la mateixa. Soler inclogué en una sola figura dos caràcters, cada un d' ells mereixedor per sí sol de ser tractat, una y altra volta, baix diversos aspectes. Donas varonils, espertas y dignes, se presentan devegadas en nostre teatro, com en nostra realitat. Exem-

ples dignes de menció: la protagonista de Senyora y Majora de F. Soler; *Isabel* de la ja citada, Las Pubillas y 'ls Hereus d' Arnau.

16.—En Las Admetllas d' Arenys d' Arnau; en Café y copa de F. Soler; en Celos d' un Rey de A. Ferrer y Codina; en Cinch minuts fora del mon y Lo Diari ho porta d' Aulés; en Lo meu modo de pensar de Colomer; entre altres

17.—En Tres y la Marià sola de Capmany; en la Sileta de Gelida, de F. de S. Vidal; es tipo comú.

18.—Tres modelos molt recomenables d' aquest tipo; las protagonistas de La Sabateta al balcó, y La Bala de vidre; lo molt acertat de *Elodia* en L' Angel de la Guarda; las tres de F. Soler.

19.—En la primera citada en la 17; en Caminar per mal camí (anònim); en La Mitja Taronja d' Arnau; es tipo comú.

20.—En las mateixas; en Cosas del oncle de F. Soler; es tipo comú.

21.—En Lo punt de las donas de F. Soler; en Las Papallonas del mateix; en La Cua de Palla del mateix, en la citada d' Arnau; es tipo comú.

22.—En Tal farás tal trobarás, y La Barqueta de Sant Pere de Vidal y Valenciano, en la Tornada d' en Titó de Camprodon; en algunas altres. Lo Contramestre de F. Soler. Un embolich de cordas de Arnau.

23.—Exemples, estrets d' entre los molts que podrien citarse mes, en los qui, la passió que s' indica se presenta dominant;—l' honor; en lo Ferrer de tall, de F. Soler—l' amor y la gelosía; en La Má l'freda de Ubach y Vinyeta—l' amor paternal y filial; en La Casa payral de Ferrer y Codina, en A posta de sol de F. Soler, es frequent;—l' amor maternal, en Lo Plor de la Madrastra, del mateix;—l' enveja, en Lo Rector de Vallfogona, del mateix;—lo remordiment en la Creu de la Masía, del mateix y D. Manuel Lasarte; la desgracia y lo crim; en La Clau de casa de Pere A. Torres—la tendresa; en Angels de Deu de B. Carcastona, y La Majordona de J. Riera y Bertran.

24.—No recordém en aquest instant, altres dramas en que la passió amorosa se presenti ab intensitat arrebatadora que Las Esposallas de la Morta de Balaguer, d' argument no original, y La Ma freda, y en aquesta encara la catástrofe se deu al sentiment exaltat d' honra més que al amor.

25.—Un Manresá del any vuit, de A. Ferrer y Codina, y algun altre que no recordem.

26.—En un passatge de dramátich efecte del citat Rector de Vallfogona, per exemple.

27.—Caritat, de J. Riera y Bertran, per exemple.

28.—Apart dels dramas jurídichs de que 'ns ocupem més avall, sols recordém com dramas, que 's dirigeixen á combatre immediata-ment una preocupació, La Cua del Xueta d' Ubach y Vinyeta.—Las

Modas y Lo Contramestre de F. Soler y La Pageda d' Ibiza de R. Bordas; no es lo comú.

29.—Molt particularment en L' Angel de la Guarda de F. Soler.

30.—Las de las notas 17 y 19. Es tendencia frequent.

31.—Vidal y Valenciano (E) en sas obras humorísticas.—Conrat Colomer, y E. Aulés.

32.—Entre los molts escriptors, (passan de 110 los coneguts) que han escrit per lo teatro, los mes dignes, en nostre concepte, de la fama de que goson, deixant los que sols s' han dedicat á ell per incidencia, son los següents:

Arnau (Joseph M.^a).—Aulés (E.).—Balaguer (Victor).—Bordas y Estragués (Ramon).—Briz (Francesch Pelay).—Calvet (Damàs).—Camprodon (Francisco).—Ferrer y Codina (Anton).—Feliu y Codina (Joseph).—Picó (Ramon).—Riera y Bertran (Joaquim).—Roca y Roca (Joseph).—Roure (Conrat).—Soler (Frederich).—Torres (Pere Antoni).—Ubach y Vinyeta (Francesch).—Vidal y Valenciano (Eduart).—Vidal (Francisco de Sales).

33.—Felipe Benicio Navarro. Bibliografía. Revista de España.—28 Janer 1879.

34.—Escena 1.ª del acte 1.er del Full de paper.

35.—Escena 4.ª segon acte de La Ma Freda.

36.—Escena 10 Acte 1.er Rector de Vallfogona.

37.—Molt particularment en las de Ferrer y Codina, Torres y Soler.

38.—Joaquim Riera y Bertran.—Los actors del teatro catalá.—Articles publicats en la Revista catalana Lo Renaixement, números 2 3 y 4.—1879.

39.—Actors catalans que en nostre concepte, mereixen menció: Senyoras Abella: Cazurro; Juani; Llorens; Mena; Moyá; Mirambell Pi, Soler de Ros. Senyors Bertran, Clucellas, Colomer, Cazurro, Fontova, Fuentes, García Parreño, Goula, Roca, Soler, Tutau y alguns altres que no recordém en aquest instant.

40.—Lo públich no es lo mateix en tots los teatros. Presenta condiciones completament distintas, la concurrencia dels teatros que actuan al hivern, Romea, Novetats, y algunas vegadas lo Circo, de la que acut als teatros d' istiu solament pera passar la nit; Bon Retiro, Tívoli, Campos Elíseos.

APÉNDICES

APENDIX NÚM. 1.

CATÁLECH DE LAS PRINCIPALS OBRAS CATALANAS REPRESENTADAS DE 1856 Á 1866.

1856.—D. Manel Angelon, *La Verge de las Mercés*, drama històrich tradicional.

1858.—Joseph A. Clavé.—*L' Aplech del Remey*, sarsuela bilingüe 2 actes, vers.—Manel Angelon.—*Setse jutjes*, sarsuela bilingüe, 1 acte, vers.—Anonim, *La Llussia dels cabells de plata*.—Cada cosa per son temps.

1859.—E. Vidal y Valenciano.—*Qui tot ho vol, tot ho pert*, sarsuela, un acte, vers.—Joseph Anton Ferrer y Fernandez.—*Al Africa minyons*, apropòsit dramàtich, 1 acte, vers.

1860.—Serafi Pitarra (F. Soler). *La Butifarra de la llibertat*, comedia 1 acte, vers.—*Las pildoras de Hol-loway*, c. 1 acte, vers.—(Publicadas en 1864). Joseph Anton Ferrer y Fernandez.—*Ja hi van al Africa*, apropòsit, 1 acte, vers.—*Minyons ja hi som*, id, 2 actes, vers.—*Ja tornan*, id. 1 acte, vers.

1861.—Francisco de Sales Vidal.—*Una noya com un sol*, c. un acte, vers.—J. A. Alcántara.—*A Deu siau*, apropòsit bilingüe, c., 1 acte, vers.

1862.—Joaquim Dimas.—*Pessas en un acte y en vers*.—*La Reixa de llibertat*.—*La sombra de D. Pascual*.—*Las tres Rosas*, bilingüe.—*Set morts y cap enterro*.—*Una nit de Carnaval*.—*Cap geperut se veu lo jep*, bilingüe.

1864.—Serafi Pitarra (F. Soler).—*La Esquella de la Torratxa*, sarsuela, 2 actes, vers.—*Ous del dia*, parodia, 2 actes, vers.—*Venjansa de la Tana*, parodia, 2 actes, vers.—*La Vaquera de la Piga-rossa*, parodia, 2 actes, vers.—*Lo Cantadó*, parodia, 2 actes, vers.—Francisco de S. Vidal.—*Un engany á mitjas*, c., 1 acte, vers.—Damas Calvet.—*La Romería de Recasens*, c. 3 actes, vers.—E. Vidal y Valenciano. *A boca tancada*, c. 1 acte, vers.—*Tal hi vá qui no s' ho creu*, idem.—*Un Beneyt de Jesucrist*, sarsuela, 1 acte, vers.—Anónim.—*Dos galls en un galliné*, sarsuela, 2 actes, vers.

1865.—Serafi Pitarra (Frederich Soler). *Lo Punt de las donas*, sarsuela, 2 actes, vers.—*Lo Castell dels tres dragons*, parodia, 2 actes, vers.—*Comedias en 1 acte, vers*.—*Lo Boij de las campanillas*.—*Un barret de riallas*.—*En 2 actes, vers*.—*Las Carbassas de Mont-*

roig.—Liceistas y Cruzados.—Un Mercat de Calaf.—Francisco de Sales Vidal.—L' Ajuda de Deu, c. 1 acte, vers.—Els de fora y els de dins, c. 1 acte, vers.—Vidal y Valenciano.—Tal farás, tal trobarás, drama 3 actes, vers.—Qui juga no dorm, 1 acte, vers.—Tants caps, tants barrets, c. 2 actes, vers.—Joseph Arnau.—Al altre mon, c. 2 actes, vers.—Un pollastre aixelat, c. 1 acte, vers.—Francisco Camprodon.—La Teta gallinaire, 1 acte, vers.—Conrat Roure.—Antany y enguany, revista cómica, 1 acte, vers.—Una noya es per un rey, c. 1 acte, vers.—Narcís Campmany.—Pensa mal y no errarás, sarsuela, 2 actes, vers.—Fernandez Camprubí.—L' Alcalde del barri nou, comedia 1 acte, vers.

APENDIX NÚM. 2.

DE 1866 Á 1879.

DRAMAS TRÁGICHS.

1868.—Cor de roure, 3 actes.—R. Picó y Campamar.—1875.—La Filla del Marxant, 3 actes.—Fr. Soler.—1876.—Trajedias de Balaguer.—1878.—La ma freda, 3 actes.—Ubach y Vinyeta.—1879.—Las esposallas de la morta.—Balaguer.

DRAMAS HISTÓRICHS.

1866.—O rey ó res, 3 actes.—Frederich Soler.—L' incendi d' Hostalrich, 3 actes.—Carcassona y Mora.—La Campana de la unió, 3 actes.—Damás Calvet.—1868.—Bach de Roda, 3 actes.—Pelay Briz.—Un gefe de la Coronela, 3 actes.—Ferrer y Codina.—1870.—Margarida de Prades, 4 actes.—Ubach y Vinyeta.—Miquel Rius, 3 actes.—Pelay Briz.—1876.—Los segadors, 3 actes.—Fr. Soler.—Lo plor de la madrastra, 4 actes.—Fr. Soler.—1877.—Lo Rabadá, 3 actes.—Feliu y Codina.

DRAMAS JURÍDICHS.

Los fadrins externs, 3 actes.—Feliu y Codina.—1868.—Los hereus, 3 actes.—Ubach y Vinyeta.—1869.—Las pubillas y 'ls hereus. 3 actes.—Joseph M.ª Arnau.—1877.—Senyora y majora, 3 actes.—Frederich Soler.

DRAMAS DE COSTUMS.

1866.—Las joyas de la Roser, 3 actes.—Fr. Soler y E. Carreras.—Digna de Deu, 3 actes.—J. A. de Alcántara.—La virtud y la con-

ciencia, 4 actes.—Vidal y Valenciano.—Las reliquias d' una mare, 3 id.—Ferrer y Codina.—La Creu de plata, 3 actes.—Briz.—Amor de pare, 3 actes.—Tamboriner y T. de A. Gallissá.—1867.—La rosa blanca, 3 actes.—Fr. Soler.—Honra, patria y amor, 3 actes.—Ubach y Vinyeta.—Misteris del mar, 3 actes.—Joseph Vancells y Marqués.—Las duas noblesas, 3 actes.—Bordas.—La Copa del dolor, 3 actes.—Campmany y Brasés. 1868.—Lo gat de mar, 3 id.—Ferrer y Codina.—La pietat del cel, (bilingüe), 3 actes.—F. T. Clot.—Paraula es paraula, 3 actes.—E. Vidal y Valenciano.—Un casament de conveniencia, 3 actes.—Joseph Vancells y Marqués.—1869.—Las euras del mas, 4 id.—Fr. Soler.—Quintas y caixas, 3 id.—Gervasi Amat.—1870.—Lo collaret de perlas, 3 id.—Fr. Soler.—Lo port de salvació, 3 id.—Piquet.—1871.—Lo Rector de Vallfogona, 3 id.—Frederich Soler.—La flor de la montanya, 3 id.—Bordas.—1872.—La Dida, 3 id.—Fr. Soler.—Romansos, 3 id.—J. A. Alcántara.—1873.—La Creu de la masía, 3 id.—Fr. Soler y M. Lasarte.—La Verge de la Roca, 3 id.—P. A. Torres.—La clau de casa, 3 id.—P. A. Torres.—Amor del cel, 3 id.—Pere Prats y Sala.—Lo destí de Elena, 3 id.—Vicens Argilaga.—1874.—Lo Ferrer de tall, 3 id.—Fr. Soler.—La ferida al cor, 3 id.—Gervasi Roca y Roca.—La casa payral, 3 id.—Ferrer y Codina.—Lo pagés del Ampurdá, 3 id.—Ferrer y Codina. 1876.—La llántia de plata, 3 id.—P. A. Torres.—L' agraïment, 3 id.—Riera y Bertran.—1877.—La pagesa d' Ibiza, 3 id.—Bordas.—Misteris de familia, 3 id.—Miquel Draper.—1878.—La joya de la Costa, 3 id.—Salvador Cort.—Lo full de paper, 3 id.—P. A. Torres.—La fals ó 'l cap de colla, 3 id.—Fr. Soler y P. Briz. 1879.—Combats del cor, 3 id.—Miquel Draper.—Un manresá del any vuyt, 3 id.—Ferrer y Codina.

COMEDIAS DE 3 Y 2 ACTES.

1866.—Cada hu per ahont l' enfila, 2.—Vidal y Valenciano.—La malvasía de Sitjes, 1.ª part, 2.—Sales Vidal.—Un embolich de cordas, 2.—Joseph M.ª Arnau.—Cada ovella ab sa parella, 2.—Carcassona.—Contra enveja..., 2.—Capmany.—La muller que fa per casa, 3.—P. A. Ventalló.—Reus, París y Londres, 2.—Marcial Busquets.—1867.—La Malvasía de Sitjes, 2.ª part, 2.—Sales Vidal.—La noya del entressuelo, 2.—Capmany.—La sabateta al balcó, 2.—Frederich Soler.—La urbanitat, 2.—Frederich Soler.—A la lluna de Valencia, 2.—Capmany.—La Sileta de Gelida, 2.—S. Vidal.—1868.—Las francesillas, 3.—Fr. Soler.—Un agregat de boigs, 3.—Bordas.—Cosas del dia, (bilingüe), 3.—Bordas.—La mitja taronja, 3.—Joseph M.ª Arnau.—1869.—La bala de vidre, 3.—Fr. Soler.—Las papallonas, 3.—Fr. Soler.—Un pom de violas, 3.—Conrat Roure.—En lo camp y en la ciutat, 3.—Joseph M.ª Arnau.—Per fondo que 's fassi 'l

foch..., 2.—Piquet.—1870.—Los egoistas, 3.—Frederich Soler.—Anar per llana y sortir esquilat.—Piquet.—1871.—L' Apotecari d' Olot, 3.—Fr. Soler.—Los polítich de gambeto, 3.—Fr. Soler.—D. Gervasi, 3.—A. Brasés.—Las malas llenguas, 3.—Briz.—A bordo y en terra, 3.—Joseph M.ª Arnau.—Un mirall per las pubillas, 3.—C. Altadill.—La casaca y la casulla, 2.—Fr. Soler.—1872.—L' ángel de la guarda, 3.—Frederich Soler.—Lo Gandul, 3.—C. Altadill.—1873.—Riallas y plorallas, 3.—Ubach y Vinyeta.—Lo Secret del nunci, 3.—T. Baró.—Una mare fanática, 2.—Miquel Ortega.—1875.—¡Donas! 3.—Joseph M. Arnau.—Bernat Pescayre, 2.—Riera y Bertran.—1876.—Lo Didot, 3.—Fr. Soler.—1877.—La Majordonna, 2.—Riera y Bertran.—1878.—Lo Contramestre, 3.—Fr. Soler.—La campana de Sant Llop, 2.—Fr. Soler.—La cua de palla, 3.—Fr. Soler.

PESSAS DE 1 ACTE.

1866.—Joan Doneta.—Fr. Soler.—Cosas del oncle.—Fr. Soler.—No 's pot dir blat.—Capmany.—Si m' enbrutas t' enmascaro.—Capmany.—L' ase d' En Mora.—Vidal y Valenciano.—La reyna de las criadas.—Sales Vidal.—Lo noy de las camas tortas.—(Anónim).—Las ametllas d' Arenys.—Joseph M. Arnau.—Va caure (bilingüe).—Cabero.—Una juguesca.—(Anónim).—La perla de Taradell.—Ramon Mora.—M'ha caygut la lotería.—S. Parra.—La perla del Monseny.—S. Parra.—La por guarda la vinya.—L. Fontova.—L' he perdut, ay! l' he perdut.—Just S. Parra.—Cristeta la estanquera.—Joaquim Marinello.—Un mosquit d' arbre.—Joseph Serra.—La capital del Imperi.—Andreu Brasés.—Sistema Raspail.—Modesto Busquets.—Qui al cel escup.—Marcial Busquets.—Un pá com unas hostias.—Marcial Busquets.—Qui s' espera 's desespera.—Briz.—1867.—La Noya.—Pau Pi.—La vida al encant.—C. Roure.—A la cuarta pregunta.—Marcial Busquets.—La tornada d' en Titó.—Campodon.—Fotografías.—Joseph M. Arnau.—La guerra civil.—Baró.—Un llatiné dintre un sach.—Ramon Mora.—Un inglés á Mataró.—A Brasés.—La qüestió son cuartos.—Modesto Busquets.—Palots y ganxos.—Fr. Soler.—A pel y á rapel.—Capmany.—La perla de Badalona.—Ferrer y Codina.—1868.—Un joch de cartas.—Ferrer y Codina.—Benvingut sias.—Vidal y Valenciano.—Lo pronunciament.—J. Piquet.—L' Agencia internacional.—Pau Pi.—1869.—Los cantis de Vilafranca.—Fr. Soler.—La comedia de Falset.—C. Roure.—Las tres alegrías.—Joseph M. Arnau.—Lo virolet de S. Guim.—Vidal y Valenciano.—Una diada de gloria.—Joseph Serra y Campdelacreu y Jaume Colell.—Las llangonisas de Vich.—Joseph Serra y Campdelacreu.—Caminar per mal camí.—(Anónim).—Un dia de mala lluna.—Piquet.—1870.—Tres y la Maria sola.—Capmany.—Embolica que

fa fort.—Capmany.—Pescar á la encesa.—A. Brasés.—Cinch minuts fora del mon.—E. Aulés.—La ocasió fa 'l lladre.—C. Roure.—Lo peix pera qui se 'l mereix.—Tomás Martinez.—Catalans, fora quintas.—Piquet.—1871.—Café y copa.—Fr. Soler.—La Castanyada.—Vidal Valenciano.—Lo sant de Sans.—(Anónim.)—No es or tot lo que llú.—Baró.—La voluntat de l' Antonia.—Sales Vidal.—A só de tabals.—Baró.—Los tres toms.—Capmany.—Tres blanch y un negre.—Aulés.—Un fi de festa.—C. Roure.—Campi qui puga.—Piquet.—Un embustero de marca.—Piquet —Un cop de cap.—Piquet —1872.—Per carta de mes.—Fr. Soler.—A torna jornals.—A. Brasés.—Las vehinas.—Riera y Bertran.—Cassar al vol.—Capmany.—Un wagó.—Capmany.—Teatro del Clavel.—Capmany.—Una pesa de dos.—Capmany.—Lo fá sostenido.—Joseph T. Vilar.—De teuladas en amunt.—C. Roure.—1873.—La nena del Vendrell.—E. Roig y Barreros.—Un cove de figas.—P. A. Torres.—L' Adroguer del Padró.—Torres y Payeras.—Diners ó la vida.—Simon de l' Ombra.—La guerra á casa.—C. Colomer.—Estanch, ciencia y art.—Xavier Lluch.—La pedra filosofal.—Simon de l' Ombra.—May mès monarquia.—R. Arús.—Lo primer any republicá.—R. Arús.—Un pas de comedia.—Lluís Arnés.—Lo curandero de Sans.—Piquet —1874.—Lo diable son las donas.—Vidal Valenciano y R. Burgell.—Lo pare de la noya.—Felip Pirozzini —Lo metje dels gegants.—Capmany.—La Caritat.—R. Arús.—Un barret de pega.—Pons y Montels.—1875.—Un cuadro.—Vidal Valenciano.—Un jove.—Abelard Coma.—Qui fa desfá.—Francisco de P. Bedós.—Aucells d'América.—Ferrer y G.—Bartolo.—S. Cort.—1876.—A la vora del mar.—Fr. Soler.—Cura de moro.—Fr. Soler.—Plohuen desgracias.—J. M. Casademunt.—Carambolas.—J. Molas y Casas.—La Pepeta de Rubí.—Salvador Cort.—Qui no s' arrisca...—J. M. Casademunt.—L' arrenca caixals.—Pons y Montels.—Lo testament del oncle.—Riera y Bertran.—Sota, cavall y rey.—Capmany.—Arrivá y moldre.—S. Cort.—Las guanteras.—Joan Molas y Casas.—Un parell de mongins roigs.—(Anónim).—1877.—Lo ret de la Sila.—Fr. Soler.—Plogut del cel.—F. Pirozzini.—Romagosa bis.—E. Aulés.—La gent de barri.—B. Carcassona.—Las festas de Barcelona.—J. Molas y Casas.—Retrets.—Joseph Verdú.—Cartilaginotalgia.—Colomer.—Un aucell criat á fora.—T. Martinez.—De rebot.—Joaquim Dimas.—Endevant las atxas.—J. Molas y Casas.—Al vol.—Francesch Marull.—Una calaverada.—J. Artau.

Hi ha además los cuadros dramátichs d' un acte.—Mistos de J. A. Alcántara (1866) y «Angels de Deu» de B. Carcassona (1867).

SARSUELA, MÁGIA Y PARODIAS.

Sarsuelas.—1866.—Si us plau per forsa, 2 actes.—Fr. Soler.—

Maria, 1 acte.—Vidal Valenciano.—1868.—L' últim rey de Magnolia. 3.—Fr. Soler.—1869.—Lo plá de la Boquería, 2; Fr. Soler.—1870.—Donya Guadalupe, 2; Fr. Soler.—La festa del barri, 2; Fr. Soler.—La Rambla de las flors, 1; Fr. Soler.—Una prometensa, 1; Capmany.—1871.—Los estudiants de Cervera, 2; Fr. Soler.—A posta de sol, 2; Fr. Soler.—A sort y á ventura, 1; Vidal Valenciano.—De dotze á una, (bilingüe), 1; A. Brasés.—L' esca del pecat, 1; Capmany.—La lluna en un cove, 1; Capmany.—Pardalets al cap, 1; Baró.—1872.—La fira de Sant Genís, 2; Fr. Soler.—De Barcelona al Parnás, 2, Vidal Valenciano.—Lo somni daurat, 2; Vidal y Valenciano.—De Sant Pol al Polo Nort, 3; Coll y Britapaja.—1873.—Lo moro Benani, 2; Fr. Soler.—Celos d' un rey, 1; Ferrer y Codina.—Un pobre diable, 1; Vidal y Valenciano.—Las campanetas, 1; del mateix y de Colomer.—Primer jol 1; Capmany y Colomer.—1874.—Lo sagristá de S. Roch, 2, Frederich Soler.—La Manescala, 2; Vidal y Valenciano y R. Burgell.—La monya de rissos, 1, Salustio Ferrer.—1876.—Lo barber del Portal nou, 3; (Anónim).—L' Andreuhet de Montanyans, 2; Sales Vidal.—Entre Capmany y Figueras, 2; Sales Vidal.—Pauleta, planxadora, 1; Sales Vidal.—Lo vano de la Roseta, 1, Capmany.—Las cuas, 2; Capmany.—Dorm! 1; Capmany.—1877.—La por, 1; Capmany.—Mefistófeles, 1; Baruta.—Lo cant de la Marsellesa, 3; Capmany y Molas.—1878.—Micos, Vidal y Valenciano y Joseph Roca y Roca.

Mágia.—1871.—La Llússia del cabells de plata, 3 actes; R. Arús.—1873.—Los set pecats capitals, 4; Capmany y Brasés.—1875.—Lo pou de la veritat, 3; Colomer.—1876.—Lo Tamboriner, 3; Feliu y Codina.—1877.—La Ventafochs, 3; Arús.—1878.—Lo Rellotje del Monseny, 4; Capmany y Molas.

Parodias.—1866.—Los héroes y las grandesas, 2 actes; Fr. Soler.—1870.—La Passió política, 4; Joseph Roca y Roca y A. del Real.—La gran sastresa de Midalvent, 2; Vidal y Valenciano.—1871.—Robinson petit, 2; Coll y Britapaja.—1877.—Lo Joan Tanoca, 2; Pere Poblador y Gil.

ARREGLOS Y TRADUCCIONS.

1866.—Las modas, comedia, 3 actes; Fr. Soler.—1870.—Lo diari ho porta, 1; Aulés.—1871.—Caritat, drama, 4, Riera y Bertran.—1872.—Lo Ferós benefactor, comedia, 3, Llorens de Cabanyes.—Dos milions, 1; Vidal Valenciano. 1873.—Las cent donzellas, 3, Coll y Britapaja.—1876.—La Fantasma groga, 3; Coll y Britapaja.—La torre dels misteris, 1; Colomer.—1877.—Dos carboners, 1; Aulés.—Com succeheix moltes vegadas, 1; Rosa Pich.—1878.—Lo meu modo de pensar, 1; Colomer.—Lo mestre de minyons, 1; Feliu y Codina.—Una orga de gats, 2; Riera y Bertran.—La casa tranquila, 3; Colomer.—La Criada, 2; Vidal Valenciano y Roca y Roca.

SOR SANXA

La séptima, enterrar als morts.

I

ESTÉM en las darrerías del segle xiv y en ple regnat de D. Joan 1.er d' Aragó.

Lo sol despunta sobre la mar tranquila, pert lo cel l' esblancaida boyra, y la llum esplendent d' un jorn que la Grecia envejaría rabeja 'l paissatge. Montjuich está coronat de novells pampres y d' arbres reverdits y plens de flors. Pe 'l mur que s' estén de la Dresssana á San Pau del Camp, llampegueja lo cer de mil capells. La mar, com si l' esguart del rey del dia la tingués retuda y enamorada, jau ab indolencia en lo fons del quadro, alenant suaument dessús son manto blau sembrat d' estrelles.

Es lo gran temps, l' estació florida de la primavera en que tot es fresch y gemat, tot renaix á nova vida, estació d' universal amor en qu' apar s' es escampada la tristesa y sols regnan l' esperansa y l' alegría.

Tantost ha sonat lo corn de l' alba y s' han overt las portas de la ciutat, que ja está plé de virolada multitut lo glassis que 'l mur y la montanya enclouhen. Cavallers y damas refrenant llurs corcers de des l' envellutada sella, estudiants y mercaders, ramensas y honorables ciutadans, serrahins y juheus ab

llurs vestiduras orientals, las fembras vils lluhint á desdir perlas y esmeragdas... tot, sens mancarhi monjas y monjos de clausura franca, tot se barreja y confon ab marejador formiguets. Ni 'l sol ab son polzim d' or, ni la mar ab sa pluja d' estrelles, poden esmortuir lo brill d' aquella lluyta de colors y metalls y pedrería en constant mohiment.

Los nins s' enfilan pe 'ls arbres y aguaytan pe 'l fullatxe. renillan los cavalls, las aus atravessan l' espay follas d' amor y la fressa y cridoria del aplech creixen sens parar.

Tothom diria qu' es un jorn de festa ó, mellor encara, un jorn de gloria; lo poëta entonaria un himne d' alabansas al autor de tanta bellesa; tothom creuria que 's festeja la pau ó la felicitat; que 'l crim y 'l puniment, lo dol y la mort han fugit de la terra; que sota d' aquell cel seré, no hi cap res més que benhauransa y alegría.

Més... gauytéu, guaytéu ahont la gent més s' espesseix, ahont més convergeixen los esguarts... Duas forcas s' hi destacan sobre un cadafalch, com clavadas en un munt d' ossos y draps roigenchs. D' una d' ellas ne penja un cadavre ab las carns estripadas, lo cabell esbullat demunt lo front, desfigurat lo rostre, trossejada la vestidura, y brandejant com péndul monstrosos á las empentas de la multitut que la soldadesca escampa al arrengrararse.

Res vol dir la repugnant figura d' aquell cós humá trossejat pe 'ls córbs; lluny de fugir d' éll, la multitut may s' hi veu prou aprop, ó bé dansa y esmorsa á pochs passos, esperant ocasió més favorable pera atansars' hi.

Los qui no están indiferents, flastoman enfront de las llastimosas despallas, d' aquesta ó consemblant manera:

—Miréulo, 'l foragit; per Deu Nostre Senyor, que nó ha de tornarhi!

—Prou que crema en l' infern y no 's varen errar los prohoms al condemnarlo al pal. Córbs y gossos se li disputan la carn, carn de malvat que la trovan gustosa,—diu un altre plé d' ardenta fé.

Prop del rotllo hi ha una monja, Sor Sanxa, rica mostra de la bellesa humana que mal poden amagar los hábits ab que sembla enmortallada. Alta, magestuosa, severa y dolsa alhora, passeja son condolit esguart per demunt de la multitut, y trencant, potser per primera volta, sa congénita y constant mansuetut, esmersa més miradas de compassió que nó ostenta

recul·lit sofriment. Arrugat lo front y ab pas resolt, apar disposar·se á fugir del espectacle, quan la deté un home que vé corrent com un foll, seguit de quitxalla, per entre mitj de la gent que li obra vía, rient y avalotant·lo. Son rostre es groch, los ulls sortits, d'esgarriat mirar, lo cabell llarch y espargit al vent, lo trajo esqueixat y terrós, tota sa pell colrada... sembla ressucitat de la forca.

Al ar·rivar devant de la monja 's atura y, agafant·la per una mà, li diu mo·strant·li ab l'altra lo cadavre:

—Miréu germana, miréu có·m riu!

La monja y los del rotllo endressan allí l'esguart. Pahorós espectacle los hi fa perdre 'ls colors.

Lo cadavre tenia mitj llavi menjat, la boca un xich badada, com si talment sostingués una rialla sarcástica. Sos ulls, entelats y ficsos, queyan demunt de la multitud ab ayre amenas·sant, y com si no fós prou esgarrifosa aquella rialla for·sada y freda, ab lo mohiment del brandetx, la llum y l'ombra feyan com que 'ls musc·les del rostre se li contraguessen ó estiressen pahorosament.

—Riu, riu!—repetía 'l foll, botant pe 'l mitj del rotllo y es·trafent las esgarrifosas ganyas del cadavre.

—Ferrant, Ferrant! escolta: ¿quí só jó?—li preguntá un.

Lo boig se 'l mirá de fit á fit y després d'una pausa es·clamá.

—Tú? tú no hi ets tot.

Y esclafí á riure, ensemps que feya altre tant son auditori. Després se posá serio y afegí.

—Ah! tú, tú ets un escriba... Los faritseus ar·rivarán prom·pte... Era heretje y assessí... ¿Sabéu qué vol dir heretje? Oy qu' ho sabéu?... Donchs bé ¿no es cert, germana, que... no es cert?... Ja nó sé qu' us preguntava... !Jesús María y Joseph, miréu có·m sembla un Cristo!

S' havia girat un xich de vent, y las mánegas estripadas del penjat volejavan apartant·se del cos com si abriguessen dos brassos en creu.

Per lo vergin·cel rostre de la monja, rodolaren duas llá·grimas.

Lo boig abaixá 'l cap y estirá 'ls brassos com un Cristo, mi·rá de reull á son entorn y feu una ganyota est·rafalaria.

—Fuig d'aquí, ximple!—li digué 'l públich, escandalisat per la impía caricatura.

—Ximple, ximple!—mormolá 'l boig—¿Veyéu aquell ju-heu? Digauli que Jesús es mort, que 'l voleu enterrar.

—Calla, blasfem!

—Germana... aquestos no saben las obras de misericordia.

La monja quedá espalmada. En sos ulls se reflectia aquella indecisió qu' acompanya sempre als aturdiments més fonsos. Oía al boig com á una revelació misteriosa y confosa, més revelació á la fi, y al sentir invocar las obras de misericordia, cregué escoltar una veu divina qu' anava repetintli á cau d' orella: «La séptima, enterrar als morts.»

Y empesa per aquesta impressió fugí, endressant un esguart compassiu á las llastimosas despallas del ajusticiat.

Quan élla abandoná aquell lloch, un soroll, primer lluny y confós y après més clar, feu dirigir tots los ulls al portal de la Dressana. Son camí no podia engolir la gent qu' eixia de la ciutat; los capells, ferits pe 'l sol, al moure 's enlluernaven com llampechs; la multitud s' estrenyía, enlayrant los caps los de més curta alsaria, posantse la má com visera los més alts.

—¡Ja venen, ja venen!— cridavan los xicotets desde 'ls arbres.

Mes, qué venia?... Be podeu presumirho: nova presa pels dogals.

II

Jamay lo mon ha pogut dar mostra més exacta de lo que fou lo caos. Montanyas, torras y campanars s' aixecan en la tenebrosa boyra de la nit com punxas y arrugas disformes d' un cos herm y monstruós. Per demunt d' éll navega una nuvolada negra y espessa qu' esqueixantse de tant en tant, deixa entreveure un com reflecte de Deu que 's rabeja en lo vapor de la immensitat. Sóls á ran del mar, allá lluny, al horisó, llú una franja glauca, esperansa de vida, nunci de llum.

Ni un arbre mou son fullatge, ni un aucell atravessa l' espay; no s' ou altra ramor que 'l de las agonisants onadas.

Lo glassis qu' heu vist inundat de sol y gent, está desert; lo mur resta enfonzat en la boyra, y sóls lo cremell guspirejant de focs esgarriats remembra l' aplech del matí, prop de las forcas qu' á contraclaror, trencan la ratlla lluminosa del horisó, sostenint com mústegas banderas del oprobí 'ls malhaurats cadavres.

Los qui 'ls penjaren, llurs víctimas mateixas, mal que las enmenés la rabia, no petjarian tal lloch de tenebras y feréstega soletat. ¿Qui pot rompre l' esglay pera avansar vers lo desert ahont la mort y l' ombra imperan? ¿Qui creurá que donas son los bultos blanchs qu' ab magestat avansan? Res las deté, y si llur pas es breu y silenciós, potser los aguaytas del mur vos ne darian rahó; qu' al hora qu' ellas van, no més los foragits de cor de ferro poden atansarse á la forca.

—Avant, germanas, que prop ne som. Valor y silenci... Lluny de la muralla y avant, avant sempre, qu' á cada pas vostre, la caritat de Jesus s' esten sobre la terra.

—Més, donaunos la escala, Sor Sanxa, que ja l' haveu portada prou.

—Més temps portá Nostre Senyor la creu. Avant germanas!..

La qui duya l' altra escala abaixá 'ls ulls ab ayre de resignació.

Sis minuts després las monjas arribavan al cadafalch; mes, al muntarhi, un espatech estrany aturá llurs passos. Un vol de córbs, batent las alas, abandoná 'ls cadavres, espahorit, pera confondres ben prompte ab la negra nuvoluda.

Passat l' esglay, correren als peus dels penjats las religiosas. Lo vent, al mourelshi 'ls vels semblava donárlshi alas d' ángel.

Sor Sanxa posá sa escala darrera la forca y, després d' estendre un llensol demunt de l' altra escala, las demás monjas la apuntalaren sota 'l cadavre en forma qu' aquest hi quedava arrasserat.

Duas germanas aguantaren lo llensol pe 'ls caps inferiors, formant un doblech en los peus del difunt pera contindre la relliscada. Al rebre 'l colp, la soga, lliure ja del pes, se cargolá sobtadament en la forca, com una serp.

Gelosas de sa presa, aquellas aus carnívoras, tornaren com en só de protesta y, dibuixant sobre las forcas cercles y més cercles, comensaren á volejar, batent sas rústegas alas y grunyint ab pahorosa veu.

—Germana, aquestas aus...

—Fora por; Deu vá ab vosaltres.

—Més... y vós, no veniu?

—L' obra n' es comensada y déu termenar bé; 'ls córbs tornarian á ultrajar la caritat humana. La de vosaltres que més feble 's senti, que siga rellevada. Anéu.

Y agatant duas monjas l' escala, una per cada cap, emprengheren lo camí ab pás tremolós, seguidas de las altres duas, barbotejant lo «Miserere» en mitj de la universal quietut.

Sor Sanxa restá abrassada á l' altra forca, esguardant ab ulls de gelosa mare los mohiments d' aquellas aus famolencas que seguian volejant. S' esqueixá la nuvolada, y lliure la lluna del vel atapahit que l' encobríá, il·luminá de plé per un moment aquella imatge hermosa de la caritat. Son bell rostre, encuadrat en lo vel blanch, com dins d' un núvol, pareixia d' un serafí, y en sos ulls, que las pestanyas ombrejavan, resplandía tota la flama de la pietat més generosa.

—Ah! exclamava esguardant las carnívoras aus—La lley vos favoreix... y jo 'n só fora...

Després, altra volta tenebras; una monja plorant al peu de la forca, los córbs cernintse á son cap, y la magestuosa veu de las onas morint en lo sorral.

III

L' hort del convent de Sor Sanxa, propiament parlant, no podia anomenarse tal. No era hort ni jardí, sino un pati claustrat ahont las plantas de bona lley s' hi morian d' anyoransa, las monjas hi tenian sa tomba, l' aygua sa cisterna pera dormir, l' ombra un esbarjo casi bé etern y 'l silenci son més tranquil estrado.

Una pobre palmera, arrelada allí no sé cóm, havia lograt créixer fins á més á munt de la teulada, y per sobre d' aquesta contemplava, ab ayre desmayat, com cada any los ditxosos oronels deixavan sota la barbacana un rosari de nius frets y emprenian lo camí de sa dolsa patria. En front de la cautiva palmera, sempre rasserat á l' ombra, enterch é inflexible com lo monument de l' eternitat, hi havia un xipré ahont s' ajocavan los pardals, hi reposava 'l xup ans d' emprendre 'l vol al campanar y s' hi entafuravan los dragons y las aranyas.

Fora d' aquestos arbres y d' un llorer qu' omplía de fragancia 'l claustre, tota la vegetació del hort quedava reduida á migrats violers, pensamenteras y lliris que l' eura y 'l morduix cuydavan á matar.

Pocas horas després d' haver deixat á Sor Sanxa al peu de la forca y quan ja 'l sol s' estrellava en lo panell del campa-

nar, los cadavres ocupavan lo centre d' aquell hort, coverts ab draps mortuoris.

Quatre monjas forsejavan pera desclourer la llosa de la sepultura en un ángul del claustre. Darrera, ab lo cap baix, las mans sota l' escapulari, botzinavan no sé que sobre «l' ecsés de caritat, lo perill de trencar la llei y la profanació d' una tomba de verges.»

Sor Sanxa, prop dels morts, y rodejada d' altrás religiosas, entonava á mitja veu los salms que sas germanas reprenian.

Fora d' aquest mormuri y del feble dringar dels ferros al topar ab la llosa, no s' oia altre soroll.

Per fi la llosa 's desclogué; més ab una pena, un tremolí y una tendència á recloures, que semblava una ostra col-lossal, gelosa de sas perlas. Perdut l' equilibri en sentit invers, caygué feixugament sobre l' enllosat del claustre y las voltas d' aquest y de la tomba, repetiren lo tró de la cayguda.

La comunitat se reorganisé ceremoniosament al entorn dels cadavres y cantá per derrera volta l' esglayador «Dies iræ.»

Lo sol anava pujant ó estenentse per la paret del claustre que mirava á orient: un qu' altre pardal tafanejava l' acte desde las teuladas y, sacudida pe 'l ayre del matí, llensava la palmera sas gotas de rosada demunt los draps mortuoris, com llágrimas de dol.

Al adressar novament la llosa, lo vidre de una celda li reflectá un raig de sol qu' aquella paregué endurse 'n á la fossa al caure al encaix de sa volguda inmovilitat.

Després... cada monja aná desapareguent per son indret, los pardals baixaren fins al claustre y l' hort restá solitari y silenciós.

EPÍLECH.

Passats deu dias, la portera del convent, entregava á Sor Sanxa un plech tancat, qu' aquesta obrí ab la má tremolosa d' emoció.

Era una lletra de D. Joan 1.er en que, accedint als prechs de la monja, la autorisava pera enterrar los cadavres de las torcas y 'ls trossos d' ells despresos, bé que prohibintli tapiarlos ni tancarlos.

Sor Sanxa morí oblidada; son convent ja no existeix, y nostres pares han vist encare en los portals de las vilas, caps penjats per lo butxí.

Mars 1879.

PREMIS EXTRAORDINARIS

(OBRAS DRAMÁTICAS.)

Premi del Consistori.

Núm. 19.—JOAN BLANCAS, tragedia en quatre actes,
de *D. Francesch Ubach y Vinyeta*.

Premi del Consistori.

Núm: 20.—LO DIR DE LA GENT, comedia en tres
actes, de *D. Frederich Soler y Hubert*.

JOAN BLANCAS

TRAJEDIA CATALANA EN QUATRE ACTES

Y EN VERS

A EN JOAN MONTSERRAT Y ARCHS

Sabi literat, ferm catalanista y constant amich.

Benvolgtit meu:

Portar la *Trajedia Catalana* á la escena, ha estat lo fi que m' ha mogut á escriure aquesta obra que, com tu sabs, tenia tant temps há pensada y may me resolía á portar á terme, faltat de suficient estímul per empendre un treball d' aquesta naturalesa; mes lo públich certámen obert aquest any per la nostra patriòtica Diputació, ha vingut á revivar mon decaygut entussiasme y... aquí tens la realisació d' aquells projectes de que havíam parlat tantas voltas.

Bona ò dolenta, lo teatro catalá té desde avuy una trajedia, y catalana no solament per la llengua en que está escrita, si que també per l' assumto, y si no m' ho prens á vanitat, te diré que per la forma y tot, ja que no descuydant en aquesta las condicions que son imprescindibles en una obra teatral porque siga representable y més ò menos accepta al públich de nostres dias; he procurat quant he sabut donarli carácter propi, portant l' acció y dibuixant los personatjes de conformitat ab la manera de sentir, de pensar y d' obrar de la gent de la

nostra terra, que, en general, y de molts sigles, es apassionada y constant en sas apreciacions y en sa conducta, com enèrgica en los fets y breu en la paraula.

Poch m' he cuydat de que aquesta obra se inquibís en las reglas y preceptes d' una determinada escola, perque sempre m' he trobat estret dins la rutina. Prenent lo que m' ha semblat bò y m' ha convingut del classicisme y del romanticisme, sols m' he preocupat en ser lògich en los fets que constituïxen l' assumto de l' obra y son desenrotllament; elevat en las passions y las miras dels personatjes, y natural y concís en la manera de férloshi expressar, cregut de que per aquest camí podríam tal vegada arribar á tenir un teatre que fos catalá per alguna cosa més que per lo llenguatge.

Concretantme al assumto de l' obra, dech dirte que 'l tràgich epissodi del siti de Perpinyá, es encara tingut per molts historiadors en tela de judici, y per los que 'l donan per verídich, es contat de diferentas maneras. Jo he pres de la narració de cada hu lo que més ha correspost á mon propòsit, y si bé no he deixat de coneixer lo delicat qu' era escriure sobre un assumto igual ò molt semblant, encara que no 'l mateix, al d' un' altra obra del teatre castellá, per cert de primera ratlla; no he vacilat per això ni un sol moment en ma arriscada empresa, perque sobrantme bona voluntat, podré haverme quedat més avall en la escala del art, però he volgut ser original á tota costa y, si no 'm cega 'l desíg, me sembla que ho he lograt.

Per acabar, sols te prego vulgas veure en la dedicatoria d' aquesta obra, una proba més de la bona amistat que 'ls pares ens llegaren, y que jo voldria que, primer lo Consistori dels Jochs Florals y després lo públich dels nostres teatros, me probessen no ser indigne de tu ni de ton amich.

PERSONATJES

- JOAN BLANCAS.** Cònsol de Perpinyá. 70 anys. Caràcter ferm y dreturer en qui 'l sentiment no ofusca may la rahó, preferint sempre en lo servey del seu càrrech lo bé comú al interés particular per més propi que li siga. A causa de la edat s'apoya en una crosseta, y vesteix de ciutadá, posantse algunas vegadas demunt lo trajo usual la gramalla consular.
- GUIDONA.** Nora de Joan Blancas. 20 anys. Tant per lo natural afecte que porta al marit, com per trobarse encara al any del nuviatge, no concebeix puga haverhi estimació més gran que la merescuda per lo seu marit y se subleva contra tot lo que á aquest impuls del seu cor no correspon.
- JOANICH.** Espòs de Guidona. 25 anys. La patria, la elegida del seu cor y lo carinyós respecte que sent per son pare, combaten fort y seguidament dintre son cor; mes las severas máximas del seu genitor son per ell lleys ineludibles y n'accepta 'l compliment, sens discutir las, ni duptar de son valor moral.
- RAMON.** Germá de Joanich. 30 anys. Vesteix de ciutadá, però armat en rahó de las circunstancias. Lo més ardent patriotisme reyna en son cor; mes la gelosía que l'amor de Guidona y Joanich desperta en ell, lo fa vacilar á voltas, lo desvia del bon camí y l'empeny á la desesperació y al fatalisme.
- GUILLEM.** Pare de Guidona. 65 anys, y vesteix de ciutadá. Idol al qual rendeix cega adoració es també per aquest la patria, mentres la má de la sòrt no mou en ell la fibra de cap sentiment més íntim; però quan aquest cas arriba, no pot preferir res á lo que á sa filla atanyi y ho sacrifica tot al logro de la felicitat d'aquesta.
- DESCATLLAR.** Cavaller de la cort del Rey d'Aragó. 40 anys, y vesteix trajo de guerra. Naturalment intolerant ab lo que á son veure tendeix á rebaixar la persona del Rey y á aixecar la ciutadania al nivell de la noblesa.

-
- ROMÁ. Home del poble; vesteix pobre y va armat.
GILÓ. Criat d' en Blancas.
HOME 1. Vestit á la menestrals.
HOME 2. Com l' anterior.
UN CÓN SOL. Ab gramalla.
UN CENTINELLA. De soldat, ab corassa y capell.
Cònsols. Homes y donas del poble. Soldats. Escuders, etc.

Època de l' acció, 1475.

ACTE PRIMER

Saló d'ingrés de la casa d'en Joan Blancas. A dreta y esquerra, en primer terme, finestrals y més cap al fons portas que donan al interior. Al fons, porta gran ab replà exterior, qu' es lo terme de la escala de pedra, ab barana de la mateixa, artisada, que baixa al pati de la casa. Entre 'l finestral y la porta de la esquerra una papelera ab llibres y, penjada sobre, una bandola; entre las duas oberturas de la dreta, un tríptich gòtic ab reclinatori de noguera. Quadros y bancals ab espatller als costats de la porta del fons, y devant de la papelera, més cap al centre de la escena, una taula voltada de tamborets; en lloch convenient, una panoplia. Es á la tarde.

ESCENA PRIMERA

GUIDONA, JOANICH, GUILLEM Y GILÓ.

Los tres primers forman grupo á la esquerra. Guillem ensenyant á Joanich la posició y punteria de la ballesta, tirant á una rodella plantada devant la porta de la dreta. Guidona, apoyantse de mans á la taula qu' estará intermedia entre ella y 'ls dos tiradors, s' abalansa per seguir la visual que aquestos prenen. Giló, al centre, esperant l' èxit del tret que van á tirar.

GUILLEM.	Cerca be la visual, calcula 'l que baixa y mira la distancia.	
JOANICH.	Já está.	
GUILLEM.	Tira.	<i>Joanich dispara.</i>
GUIDONA.	Errada.	
GILÓ.	Ha fet tort y alt.	
JOANICH.	Ba, ba, bal jo no he nascut per soldat, y en vá m' esforso; prou qu' apunto y prou que 'm torso. però, res, es temps perdut.	

- GUILLEM. Poca paciència.
 JOANICH. Be, sí,
 per això no 'n tinch ni gota.
 GUILLEM. Per testejar la xicota
 he 'n tenías.
 GUIDONA. Oh, per mí;
 no calia més que nó.
 A més, ell, de la ballesa
 què 'n farà?
 GILÓ. Es un' eyna, aquesta,
 que 'l enténdrela es molt hò.
 GUILLEM. Què fora de Perpinyá
 avuy, si dins no tingués
 á la flor dels ballestés?
 JOANICH. Trèu allò y te 'n pots aná'.
A Giló que treu la rodella y se la endú á dins.
 GUILLEM. Pobre vila!
 JOANICH. Qu' us creyeu
 que 'l francès la guanyaria?
 GUILLEM. Que temps há que la tindria.
 GUIDONA. Ay, Verge de Font Romeu,
 no permeteu semblant cosa.
 JOANICH. No 't done això cap feresa,
 que la gent perpinyanesa
 es ferma y es coratjosa,
 y no entrarà cap francès
 á vila, tinguem ò nó
 ballesters, que molts, com jo,
 sens d' armas enténdren res,
 saben la patria defendre
 de mil diversas maneras,
 com diuhen clar las banderas
 que fa poch los varem pendre.
 GUILLEM. Mes, sempre aquell qui més sab
 de son guany més profit logra.
 JOANICH. No he nascut per soldat, sogre,
 GUIDONA. Ben dit.
 GUILLEM. Vaja un altre cap.
 Un mes há qu' en siti estret
 plora Perpinyá cativa;
 cap refors d' enlloch arriba,
 no sabem que s' haurá fet
 del Rey, lo menjá' escasseja,
 tothom plany, res s' aparía.....
 y vosaltres tot lo dia

- festeja que més festeja.
JOANICH. Què hi farèu? no fa mîg any
que som casats.
- GUIDONA.** Ni cinch mesos.
GUILLEM. Si encara sembleu promesos!
JOANICH. Y á vos això us sembla estrany?
Si no 'ns estimessem, sí
que ho seria, però ara.....
Li tinch de contar encara
més cosas!.....
- GUIDONA.** N' hi tinch de di'
jo á 'n ell!...
- GUILLEM.** Donchs, vaja, endevant,
que ja us dich fa de bon veure.
JOANICH. Potsé' encara 'm farèu creure
que, á voler jo, en un instant
fora la vila lliurada.
- GUILLEM.** No dich tal.
JOANICH. Y donchs, mirèu
quan siga hora si 'm troveu
ahont la brega s' haja armada,
y si á las horas esquiú
vos semblo á lluytar, reptèume,
mes ara, en brassos deixèume,
del amor que aquí 'm somriu.
Qui sab, qui sab si la sort
me 'n deixarà gaudir gayre!
- GUIDONA.** Que també 't tornas plorayre:
GUILLEM. Es que li fa por la mort.
JOANICH. Y tanta! Lo qu' es per mi.....
per aquesta es que 'm doldria.
- GUIDONA.** Ay! no; jo m' anyoraria
si 't morisses.
- JOANICH.** ¿Vols dir?
GUIDONA. (*Ingenuament*) Sí.
Companys ton pare y 'l meu,
ab dos amigas casaren,
y á tots dos á criá' 'ns daren
á una dona á Font Romeu.
Una falda y un bressol
de petits ja allí 'ns partíam
y si abrassats s' adormíam,
besantnos nos veyá 'l sol.
Primer mot que vaig apendre
fou ton nom, com lo meu tu,

y per germans lo comú
de la gent solíans pendre.
De poch's anys òrfens de mare
també 'ls dos varem quedar,
la pesta 'ns las va robar!
quedant jo sola ab mon pare;
mes, restrenyent l' amistat
que ab lo teu d' antich sentia,
abdós van resoldre un dia
viure junts en germandat;
y al abrich, desd' allavors,
vivint d' una llar mateixa
tu y jo, acabarem per creixe'
com en un brot dugas flors.
Un sostre sols y una taula
sempre més ens hem partit,
del mateix pá 'ns hem nodrit
y, sens dirns ni una paraula
d' amor. á la fi 'ns trovem
que igual desig ens convida,
y vivim sols una vida
y un en l' altre solsensem.
Com estranyará ningú,
sent aixís, que t' anyorés
si per desgracia 't perdés?
¿No m' anyorarias tu?
Sí, Guidona; també jo
sols del alè que respiras
y del amor que m' inspiras,
visch content. Cap ambició
ni cap afany m' atormenta,
més que 'l poder sempre viure
com ara, que 't veig somriure
enamorada y plazenta,
y creu qu' en un viure així
tal favor lo cel ens dona,
que jo, per ma part, Guidona,
ja hi firmo fins á morí'.

JOANICH.

GUILLEM.

JOANICH.

GUIDONA.

GUILLEM.

JOANICH.

GUILLEM.

GUIDONA.

Egoistas!

Sí que ho som.

Però sens volguerho, pare.

Egoistas!

No es cap tara.

Per tu.

Estimant, n' es tothom.

- GUILLEM. Mal d' altri ja may escusa
lo propi.
- GUIDONA. Això no es cap mal.
- GUILLEM. Fill de casa principal,
y entrar en combat refusa.....
- JOANICH. No es cert.
- GUILLEM. Y quan corra al mur
tothom.....
- JOANICH. Però deixeu dir-me.
- GUILLEM. Ell aquí.
- JOANICH. Voleu sentir-me?
- GUILLEM. Si no es això, ben segur
qu' egoisme no sé 'l qu' es.
Y es clar que nó.
- JOANICH. Déixal di'.
- GUIDONA. Per xò murmuran. *Ab intenció*
- GUILLEM. *(Indignantse)* De mí?
- JOANICH. Sí.
- GUILLEM. Bé, deu se' algun francès! *Ab despreci.*
- JOANICH. Dos voltas sent aquí 'l Rey
vaig aná' ab ell á batalla,
y duas á la muralla
m' he batut, y no sent lley
de valentia l' estar
derrera 'l mur tot lo dia,
diguèume, còm logaría
que no 'm pugan murmurar?
- GUIDONA. No fassis d' això cabal.
- JOANICH. Es que 'm doll! *A Guidona que 'l vol calmar.*
- GUILLEM. A mi altre tant.
- JOANICH. Què 's diu?.....
- GUILLEM. Que si va minvant
ton coratge.
- JOANICH. Donchs, fan mal.
- GUIDONA. Sempre aixís, may desisteix
fins á exaltar-lo.
- GUILLEM. *(Seguint lo que deya).* Que 't dol
vetllar al mur, que á tu sol
entre tots se 't distingeix.....
- JOANICH. Viva Deu! *Exaltantse.*
- GUILLEM. Y que no es just
que, per ser de qui ets fill,
á Perpinyá en son perill
no ajudi ton bras robust.
- GUIDONA. Oh, prou, prou! *Volent fer callar á son pare.*

JOANICH. Això s' ha dit?
 Llamps del cel! qui aixís parlava
 té sort que no l' escoltava,
 sinó, ay d' ell! Aquesta nit
 en refors d' Elna anirán
 cent homes d' aquí; donchs bé,
 junt ab ells jo sortiré
 y á veure si 'm seguirán.
 A veure qui podrà dir
 demá, que ha fet lo que jo.

GUIDONA. Però.....

JOANICH. Cobart! això nó,
 jo 'ls en faré penadir.

GUILLEM. Així 'm plau.

GUIDONA. Hont vas?

JOANICH. Del pare
 lo permís á demanar.

GUIDONA. Oh, nó, nó. *Volentlo aturar.*

JOANICH. Déixam anar.
Joanich aparta á Guidona y se 'n vá pel fondo.

ESCENA II

GUIDONA Y GUILLEM.

GUIDONA. Esteu satisfet?

GUILLEM. Encara
 no del tot.

GUIDONA. Y donchs, sabeu
 que 'l qu' es á mi aquestas cosas
 ja 'm cansan.

GUILLEM. Y encara gosas
 á dirho?

GUIDONA. Què us proposeu
 posantlo d' eixa manera
 tant fora de si exaltat!

GUILLEM. Que siga tan bon soldat
 com son pare á sos anys era;
 que no desmereixi en res
 de son germá, á qui tothom
 ja avuy dia dona 'l nom
 de flagell del camp francès;
 que siga exemple á la gent
 que 'l camp enemich vá á ofendre;
 que puga dir jo: 'l meu gendre

- GUIDONA. es un hèroe, es un valent.
No valdría molt més dir
qu' es bon fill y bon espòs,
que aquestas cosas que á vos
vos sembla l' han d' enaltir?
A mí que me 'n pervindrà
de la seva valentía?
si una llansa me 'l fería,
quí son amor me darà?
L' home 's deu á la familia!
Y á la patria.
- GUILLEM. Qui es primer
GUIDONA. dels dos?
- GUILLEM. Qui l' ha menester.
GUIDONA. Jo!
- GUILLEM. Ella!
- GUIDONA. Còm se concilia
això?
- GUILLEM. Per mi, facilment:
anant á vence' al francès
y aquí retornant després
amorós, digne y valent,
portant als peus del amor,
que á rèbrel joyosa 's llansa,
las banderas de la Fransa
y els llores del vencedor.
GUIDONA. Prou fora bonich.
- GUILLEM. Ben cert.
- GUIDONA. Mes, quí 'ns en respon?
- GUILLEM. La sort.
- GUIDONA. Y si 'l matavan!
- GUILLEM. Si mor,
com qui es haurá complert.
GUIDONA. Pero y jo!
- GUILLEM. Tu?... Mes, què val
fer ara castells en l' ayre!
Ell sortirà avans de gayre
de vila, y á la senyal
convinguda, com lo llamp
á qui cap poder atura,
regirará ab sa bravura
dels enemichs tot lo camp.
GUIDONA. Y tornarál.....
- GUILLEM. De segú'.
- GUIDONA. Es que sinó..... fora horrible!

GUILLEM. No temis, serà invencible
tan sols ab pensar en tu.

ESCENA III

GUIDONA, GUILLEM, BLANCAS, RAMON, DESCATLLAR Y ESCUDERS.

Los tres derrers venen pel fondo, seguits de dos escuders de Descatllar, que 's quedan retirats fins á seguirlo al acabament de la escena; al temps que Guillem acompanya á sa filla fins á la porta de la dreta, per la que desapareix.

RAMON. Ella, sempre ella, Deu meul *Apart per Guidona.*
GUILLEM. Aquí en Lluís de Descatllar? *Apart.*
RAMON. Avuy això ha de acabar. *Apart.*
BLANCAS. Senyor..... *Invitant á Descatllar á entrar lo primer.*
DESCATLLAR. *(Entrant)* Siga com voleu.

ESCENA IV

BLANCAS, DESCATLLAR, GUILLEM, RAMON Y 'LS ESCUDERS.

Los escuders al fondo. Ramon y Guillem al costat d' en Blancas, però un xich més enrera fentli de respecte, y en Blancas que portarà un plech á la mà, continua ab Descatllar la conversa que al entrar ja venen seguint.

DESCATLLAR. Donchs en est plech que us envía
ho veurèu tal com ho dich,
y, com que só 'l vostre amich,
en sento forta alegrí. .
BLANCAS. Mercès, mes, de l' amistat
usant ab vos la franquesa,
vos dich que molta sorpresa
la embaixada m' ha causat.
DESCATLLAR. Si 'l Rey de la fè us relleva.....
BLANCAS. Llansas devía enviarnos.
DESCATLLAR. Si está pobre...
BLANCAS. No empenyarnos.
DESCATLLAR. No va ser per culpa seva.
BLANCAS. Però sí en profit.
DESCATLLAR. Revolt
lo poble contra ell cridava
y 'l Rey, á qui l' or faltava,
llogá al francès un estol
de gent, deixantli en penyora
lo Rosselló y la Cerdanya.

- BLANCAS. Y contra 'ls seus en campanya
va entrar ab la gent de fora!
Viva Deu que aquesta acció
al Rey ben poch galardona,
que 'l profit de la corona
ara 'l paga 'l Rosselló.
- DESCATLLAR. Per això es, Cònsol amich,
que, encara que molt li costa,
com no té la gent disposta
per socórreus, del fatich
delsiti lliurarvos vol
y á rendíus vos autorisa.
- BLANCAS. Per això no era precisa
la embaixada.
- DESCATLLAR. No?
- BLANCAS. Tot sol
sabrà 'l poble defensarse,
no faltantli 'l Rey per res.
- DESCATLLAR. Cònsol amich, molt dir es.
- BLANCAS. Poch costará de provarse.
- DESCATLLAR. Forau bo per capitá.
- BLANCAS. Per més.
- DESCATLLAR. Pretenciós us miro.
- BLANCAS. A ser bon ciutadá aspiro.
- DESCATLLAR. Siguèu, donchs, bon ciutadá.
- BLANCAS. Sí tal, y sense recansa
de que 'm pugan posá' á prova.
- DESCATLLAR. Vos feu vell!
- BLANCAS. Tinch lo cor jove.
- DESCATLLAR. Sou valent!
- BLANCAS. Díguiho la Fransa.
- DESCATLLAR. Sí, sí, mes, si 'l Rey aquí
m' envía...
- BLANCAS. A la lletra aquesta *La que té á la mà.*
lo Consell dará contesta,
y vos la rebrèu de mi.
Mentre estant, vostra es ma casa.
- DESCATLLAR. Mercès mil. *Saludant.*
- Descatllar se retira seguit dels escuders per la porta de la dreta
desde la qual girantse torna á saludar y diu apart lo derrer vers.
Blancas torna 'l saludo desde 'l centre de la escena.*
- DESCATLLAR. *(Apart).* Orgullós es;
mes jo humillaré al burgès.
- BLANCAS. Al fi, del art de la espasa.

ESCENA V

BLANCAS, RAMON Y GUILLEM.

BLANCAS.	A veure si lo que ell diu vé en lo paper confirmat.	<i>Llegeix.'</i>
GUILLEM.	Algun mal vent l' ha portat.	<i>A Ramon.</i>
RAMON.	Veurèm.	
BLANCAS.	Seyèu, y sentíu.	

Pausa, durant la qual en Blancas guarda lo plech que ha llegit y 'ls tres s' assentan prop la taula.

BLANCAS. En siti de ferro presa,
Perpinyá está agonejant,
sens que puga, en sa defesa,
de la ratlla ampurdanesa
sortí' un pas lo rey Joan.
Elna, qu' es font de socors
per nosaltres, malhaurada
també, avuy plora 'ls horrors
d' una guerra á quins furors
está á frech de se' inmolada;
y per lo sol del comtat
hont tantas vilas florejan
en riquesa y bell estat,
dels francesos senyorejan
lo pillatge y la viltat.
En vá es esperar l' ajuda
del Rey, fins d' aquí molts dias,
qu' en la dissort que ha tinguda,
fins la cota s' ha venuda
per armá' unas companyías;
y cada dia, cada hora
arriba refors al camp,
mentre 'l nostre estat pitjora...
y la vila ja no ignora
que avuy algú ha mort de fam.
Què fem, donchs? què resoldríau
si de la vila la sòrt
á las mans, com jo, teníau?
Diguèume, la entregaríau
á la Fransa, ò á la mort?
Diguèume, donchs més sortida
Deu del cel no 'ns ha deixat,
si á pactar l' enemich crida,

- què li dem, l' honra ò la vida?
la vila ò la llibertat?
- RAMON. Si viurer oprès no es viure,
com aquí tothom enten,
jo estimo més morir lliure
que un sol moment sobreviure
á la fè d' un jurament.
Y donchs que guanyá' ò morí'
no fá molt vaig jurá' al Rey,
com qui soch penso complí';
primer, per que 'm plau així,
després per complí' ab la lley.
- GUILLEM. Del teu modo de pensar
també soch, y ni voldría
en cap parlament entrar
que 'n fos objecte 'l pactar
l' honra de la patria mia.
Si cerca lo Rey de Fransa
del nostre venjar un tort,
empunyi si vol la llansa
y vaji á cercar venjansa
lluytant los dos Reys á mort.
Y donchs que del Rey no es
la vila, ni may l' ha estada,
sinó nostra, ans que pogués
venjarse en ella 'l francès,
voldría que fos cremada!
- RAMON. També jo.
- BLANCAS. Vostre parer
es aquest?
- GUILLEM. Ans que rendirnos,
lluytar.
- BLANCAS. Podem penadirnos...
- RAMON. Morint, no hi haurá poder
que al morir puga envilirnos.
Tal volta vos no penseu, *Aixecantse.*
mon pare, en això 'l mateix?
- BLANCAS. A seguir sols, viva Deu, *Reprimintse.*
los impulsos del cor meu...
- GUILLEM. Què farías?
- Blancas va á respondre á Guillem, però 's domina y allarga ab molta serenitat á son fill lo plech que ha rebut de Descatllar.*
- BLANCAS. Jo!... Llegeix.
- A Guillem. Lo Rey, de la fè jurada
ens deslliura en est escrit.

GUILLEM. Lo Rey!
 RAMON. Sí. *Mirant lo plech.*
 GUILLEM. Y en la estacada
 nos deixa?
 BLANCAS. Aquesta vegada
 la Fransa pendrà desquit.
 RAMON. Tensu. *Tornant lo plech á son pare.*
 BLANCAS. Ja veus no es possible
 al Rey, per ara, assistirnos.
 RAMON. Rendirnos? ideya horrible!
 GUILLEM. Nó, això may, es impossible.
 BLANCAS. Y á la fi haurèm de rendirnos!
 RAMON. May!
 GUILLEM. Sí, may!
 BLANCAS. Sense cap treva
 pot ja 'l poble disposar
 de la vila, qu' es ben seva,
 y tant més quan se 'l relleva
 de la fè que va jurar.
 Lo poble es aquí 'l Senyor,
 los Cònsols sos criats som
 y si ell vol...
 RAMON. Y 'l nom, l' honor?
 BLANCAS. De la fam en lo rigor,
 què valen l' honor ni 'l nom!
 Es trist, mes la sort dampnada
 vol que al fi de la jornada
 vinguem á n' aquest extrem,
 y de 'n Lluís onze humiliada
 als peus, la vila veurèm.
 RAMON. Avans per la llibertat
 morim, fent un altre estors!
 BLANCAS. Sí, mon fill, això he pensat
 y ab aquest fi us he cridat,
 que sou mos amichs mellors.
 Jo en cap manera excusarme
 puch, de mostrar al Concell
 l' escrit de 'n Joan, mes alsarme
 penso al moment y oposarme
 á tot lo que 'ns diu en ell.
 Per si allí lo temor pesa
 més que mas rahons, te 'n vas
 tu entre 'l poble, y la fermesa
 de perseverar' en la empresa
 en m'ig d' ell predicarás.

A Guillem.

Y aixís, si 'l Concell á pendre
per seu mon parer vacila,
jo als clamors lo faré atendre
del poble, que vol defendre
fins al derré' extrem la vila.
Y jo?

RAMON.
BLANCAS. Tu, ab la brava gent
qu' he dispost ja, á nit cayent
sobre d' Elna, la fas salva,
y demá, 'l triumfo evident
vens á fer al neixer l' alba.
Potsé' aixís, quan públich sía
lo fet, l' esperit alsant
del poble, tinguem un dia
com per bé de tots voldría,
en gloria y profit molt gran.

RAMON. Y ho será; ja per mas venas
la sanch d' entussiasme bull!

GUILLEM. Demá, patria, en las esquenas
dels francesos, tas cadenas
hem de masegá' ab orgull!

BLANCAS. Perquè de tal fet gaudirnos
pugám, trevallarho 'ns cal.
Cert que sí.

RAMON.
GUILLEM. Donchs, á enllestirnos.

BLANCAS. Jo al Concell. *Ab solemnitat tots tres.*

RAMON. Jo á prevenirnos
pe 'l combat.

GUILLEM. Jo al mercadal.

*Los tres van per retirarse, mes Ramon s' atura als pochs passos y
cria á son pare, aixís que Guillem ha sortit.*

ESCENA VI

BLANCAS Y RAMON.

RAMON. Mes avans, pare...

BLANCAS. Què vols?

RAMON. Que vulgau aconsolarme,
si es que consol podeu darme.

BLANCAS. T' escolto. *Tornant enrera.*

RAMON. Avans... *Mirant si hi há algú.*

BLANCAS. Estem sols.

Parla.

RAMON. Estimo.

BLANCAS.

Y això lleva
la pau de ton cor?

RAMON.

Y 'm dona
la mort. Estimo á una dona,
l' adoro... y no pot ser meva.

BLANCAS.

No comprench...

RAMON.

Entre jo y ella
s' hi obra un abim sense fons.

BLANCAS.

Qui es?... Parla... no respons?
Y bél...

Ab serenitat, mirant á son fill de fit á fit al endevinar á qui estima.

Ramon baixa 'l cap y després de una curta pausa continúa.

RAMON.

No sigués tant bella
ò jo al mon cego hagués nat!
Amor de germá jo 'l creya;
lo meu, germana li deya...

BLANCAS.

Y ho sou!

RAMON.

Així ho vol lo fat!

Pausa.

Fa dos anys, un jorn d' istiu,
quan ni encara llustrejava,
la casa payral deixava
en 'hont quant jo estimo viu.
D' en Joanich, de la Guidona
y de vos, com un tresor
me 'n duya jo lo recort,
trotant cap á Barcelona;
y allí, las arts del comers
aprenent, tranquil vivía,
quan vaig sentir que 'm fería
l' amor, ab sos darts primers.
Una imatge riolera
cada nit mon sòn vetllava,
ma germana á mí 'm semblava
y ella 'm deya que no l' era.
De sa cabellera 'ls rulls
fregar per mon front sentía;
com si fos cera, 's fonía
mon cor al raig de sos ulls;
y al inundar de dolsor
mon sér son alè, li deya:
—Guidona!—y ella 'm somreya
responentme:—Soch l' amor.—
En somnis primer, despert
pensant després sempre ab ella,

cada dia als ulls més bella,
 mon cor de desig rublert,
 son nom murmurant tot' hora,
 l' echo de sa hermosa veu
 ressonant sempre entorn meu,
 y al fi de tot jo senyora;
 quan de la guerra 'l clarí
 vingué á despertarme, jo
 no era jo, y al Rosselló
 foll de goig me 'n vaig vení'.
 Mes l' amor perquè daleix
 mon cor, veig á l' arribada
 qu' es un crim!... Ella es casada.
 y ab quí? Ab mon germá!...

Pausa.

BLANCAS. *Ab severitat.* Segueix.

RAMON. Què us diré? Desde allavors
 duch al cap un cementiri
 d' ilusions, y aquí un martiri
 sense fi, d' amarchs dolors.
 D' allavors, seguidament
 ella devant meu se posa,
 y parlantme carinyosa
 lo foch de mon cor encen;
 y sentho, si may las mans
 en una estreta se 'ns juntan.
 que las sanchs al cap se 'm muntan...

Al cor.

BLANCAS. Mes, per ella? .. *Interrompentlo.*

RAMON. Som germans!

Res li he dit, res sab ningú;
 donchs, fora Deu y ara vos,
 ignoran qu' estich gelós.

BLANCAS. Gelós dius!

RAMON. Sí, pare.

BLANCAS. Tu,

tu gelós!

RAMON. Vos no sabeu
 lo qu' es, veure al coll penjada
 d' un altre, á la enamorada
 per qui d' amagat peneu.
 No sabeu, nó, lo qu' es veure
 ell ab ella amors parlar-se,
 y riure y acariciar-se,
 y á la falda un d' altre seure;
 y sentir com cada dia
 se juran cents cops amor;

fent trossos cent cops lo cor
 del que 's mor de gelosía!
 BLANCAS. Ramon, jo he sentit contar
 que fins al tigre se 'l doma
 y que l' home no es tal home
 fins que se sab dominar.
 RAMON. Això es lo que provo fe'.
 BLANCAS. Mes dubtas lograrho!
 RAMON. Sí.
 Ja pot lo desig en mi
 més que la rahó.
 BLANCAS. ¿Y perquè?
 ¿No ets mon fill? ¿Es per ventura
 qu' en tu ja ha degenerat
 la rassa que t' ha engendrat?
 RAMON. Per mon torment no hi há cura.
 BLANCAS. Bálsam es lo temps.
 RAMON. No hi val.
 BLANCAS. L' olvit.
 RAMON. No cab en mon cor.
 BLANCAS. L' ausencia.
 RAMON. No.
 BLANCAS. Donchs...
 RAMON. La mort!
 Ella acabarà mon mal!
 BLANCAS. Això dius!
 RAMON. Y això faré.
 Donchs la guerra m' hi convida,
 per la patria dant la vida
 d' aquest mal me curaré.
 BLANCAS. Y 'l mon què dirá? ¿Y ton pare
 còm viurá sense son fill!
 RAMON. De la lluyta en lo perill
 may he tingut por encara;
 cent vegadas del combat
 en la terrible fragor;
 mos ulls ab los de la mort
 fit á fit s' han contemplat.
 Però si aquí un altre dia
 me quedo, tot es de teme':
 sentho que 'l desig me crema,
 soch cobart y 'm perdería!
 BLANCAS. Oh, nó, nó!
 RAMON. Tres mesos fan
 qu' haig de viure bevent fel,

- y treure á la cara un cel,
un infern aquí portant. *Al cor.*
Tres mesos há que sospiro
fugint de tothom y ploro,
agonejo y may més moro,
no perdo 'l seny y deliro;
y tinch por, y sense treva
per vèncem á mi batallo,
y la veig, y 'm parla, y callo,
y Deu d' aquest món no 'm lleva!
Perxò ni un sol dia més
puch quedarme ni callar,
y tinch de ferme passar
per la llansa d' un francès!
Deu meu, Deu meu!
- BLANCAS.
RAMON. Es perxò
que parlarvos desitjava.
La meva vida s' acava,
abrassèume.
- BLANCAS. Nò, això nò,
que son concells de demencia.
RAMON. Resistir no puch á 'n ells.
BLANCAS. Ramon, tinch blanchs los cabells,
fiat de ma experiència.
- RAMON. Què he de fer? *Rodant lo cap.*
BLANCAS. Asserenar
lo cap, després sossegarte,
d' aquest impuls refrenarte,
ser més home, y esperar.
- RAMON. Jo esperar? Y qu' es que puch
esperar al mon, bon Deu,
si aquí dintre, á pesar meu,
morta la esperansa duch! *Al cor.*
- BLANCAS. D' amors volgué Deu del cel
sigués un jardí la vida;
si una flor se t' ha marcida,
arrèncan del cor l' arrel.
Fés á cada instant memoria
que no deus, d' aquest jardí,
deixarne las flors morí'
que 's diuhen, Deu, patria, gloria.
Donch tens fè y catalá has nat,
per ser home ja re 't manca:
recorda qu' ets fill d' en Blanca
y que soch ciutadá honrat.

Pènsa, si no es prou això,
que no es teva ta existencia,
que la patria ab gran urgencia
clama socors, que visch jo;
y que foras, de la mort
cercant sens fruyt lo perill,
un mal cristià, un mal fill,
un mal patrici, un mal cor!

RAMON.

Oh!

Conmós.

BLANÇAS.

Per no ser com la fera
seny té l' home ab que regirse;
viure es lluytar, no es rendirse;
vens qui sos instints modera.

Blancas que ha pres de la mà al seu fill, deixa anar ab molta pausa las consideracions que li fá, com si volgués donar lloch á que's posseís ben bé d' ellas. Ramon ab lo cap inclinat, molt respectuosament, se l' escolta sospirant.

RAMON.

Pare, oh mon pare!

BLANÇAS.

Corona

son los fills de la vellesa;
del fill la pitjor vilesa
es quan son pare abandona.

RAMON.

Cert, molt cert.

BLANÇAS.

Deixantli anar la mà. Donchs te caldrá
pensá' això com correspon.

RAMON.

No puch!

BLANÇAS.

Que no pots, Ramon!

Ab energia, volentse imposar al fill.

RAMON.

La vostra mà.

BLANÇAS.

Fins demá!

Ramon intenta pendre la mà de son pare per besarla, mes aquest ho rebutja y 'l despedeix, ab to imperatiu, retirantse pel fondo després d' una petita pausa durant la qual se 'l mira fit á fit, com si volgués ab la mirada anyadir forsa á las rahons que acaba de donarli.

ESCENA VII

RAMON.

Fins demá, fins demá ha dit;
y bé, si jo aquí tornava,
què seria de mí, d' ella,
de tots? . . pensarho m' espanta.
Què valen per mí, què son

tantas rahons com m' ha dadas,
 si per contenirme 'l cor
 torsa y voluntat ja 'm falta!
 Sí, sí; donchs ja que no puch
 matar l' amor que m' inflama,
 mori jo, qu' es la mort dolça
 quan se viu sens esperansa.

Vá per retirar-se, quan surt Guidona per la dreta.

ESCENA VIII

RAMON Y GUIDONA.

RAMON.	Ellal no 'm traheixis, cor.	<i>Apart.</i>
GUIDONA.	Ramon? <i>Cridantlo.</i>	
RAMON.	Que no puch torvarme...	
GUIDONA.	Un moment.	
RAMON.	<i>Acostántseli.</i> Has plorat?	
GUIDONA.	Ploro.	
RAMON.	Perquè, Guidona?	
GUIDONA.	A ton pare no he gosat dirli, he temut. Tu m' estimas...	
RAMON.	Párta, pártla.	
GUIDONA.	Tú farás per mí...	
RAMON.	<i>Frisós per anársen.</i> Quant vulgas.	
GUIDONA.	Mes fujes! També la pátria será per tu avans que jo, més que 'l goig de la meva ánima, més que ma vida!	
RAMON.	Què dius?	
GUIDONA.	Sou dignes del vostre pare. <i>Portant lo mocador als ulls.</i>	
RAMON.	Aixúga 'l plor. <i>Apart.</i> Lluyta horrible!	
GUIDONA.	Promètem no abandonarme.	
RAMON.	Què més vols?	
GUIDONA.	M' ho has de prometre, me 'n tens de donar paraula.	
RAMON.	Siga, si així ho vols, y dígam què haig de fer.	
GUIDONA.	Gracias, mil gracias.	
<i>Guidona pren ab carinyo la mà de Ramon, aquest dissimuladament la retira.</i>		
RAMON.	Guidoná. <i>Apart.</i> Deu meu, valèume, que á trossos lo cor me salta.	

GUIDONA. Mon pare fá poch que á dretas
 aquí á ton germá reptava,
 per que, assegut á mos peus
 y de brassos en ma falda,
 dèyam amors, y li ha ditas
 tantas cosas, tals paraulas
 ab que d' en Joanich murmuran,
 segons diu, á las murallas,
 que ton germá, encès en ira
 y exaltat, vol esbravar-se
 y jura y perjura y temo,
 si no ets tu, una gran desgracia.
 Si no soch jo?

RAMON.

GUIDONA.

Perque al mur
 tot lo dia, com los altres,
 no se 'l veu cobart li diuhen,
 y no ho es, oy? Lo malparlan
 dihent que si no fos fill
 del Cònsol en Joan Blancas,
 potser la vila treuria
 més profit d' ell, que ton pare
 lo distingeix.

RAMON.

GUIDONA.

No hi há tal.
 Això dich; mes ell venjar-se
 avuy mateix ha resolt,
 de la gent que així 'l vescanta.
 Què pensa fer?

RAMON.

GUIDONA.

Segons crech,
 una sortida 's prepara.

RAMON.

GUIDONA.

Per ella esperant-me estant.
 Donchs al camp pensa rebatres
 per dur á cap una empresa
 que li done nom y fama,
 empresa que cap d' aquí
 la puga afosquí' ab un' altra.
 Y bé!...

RAMON.

GUIDONA.

No sabs tu, Ramon,
 que no ha nascut per las armas?
 Qu' ell es ma existencia tota
 y que 'm temo una desgracia!
 Mes, qu' es lo que de mí vols?
 Què vull? Y tu m' ho demanas!
 La vida d' ell, qu' es la meva!
 No 'l vulgas; fés que ton pare
 no 'l deixi sortir.

RAMON.

GUIDONA.

- RAMON. No puch.
- GUIDONA. Per la Verge, per ta mare,
per la noya á qui tu estimis,
si estimas.
- RAMON. Jo...
- GUIDONA. Sálval, sálval!
- RAMON. Si tu no 'l fas desistir
qui ho lograrà?
- GUIDONA. Verge santa,
si se 'n vá, aquest cop no torna.
- RAMON. *Apart.* Sòrt meva, bé ets envejable!
- GUIDONA. Al menys, si sortiu plegats,
sígas l' ángel de sa guarda;
tu tens més experiència,
ell es fogós, entussiasta,
y 's rebatará á la lluyta
sens pensar més qu' ab la patria,
cluchs los ulls á tot perill
y cercant sols vindicarse,
portant á cap una empresa
que no conech y m' espanta.
Mes, tu serás son escut;
tu á son desig posant travas,
al vetllar per ell, per mí
vetllarás, per tots nosaltres.
- RAMON. Dels altres, què se m' endona!
- GUIDONA. Què vols dir!
- RAMON. Tu m' ho demanas...
- GUIDONA. Y tu negarmho no pots.
- RAMON. Que haig de poder, Deu me valga!
- GUIDONA. Es ton germà.
- RAMON. Es ton marit.
- GUIDONA. T' estima tant!
- RAMON. T' idolatra
tantíssim!
- GUIDONA. Cert; ni debí
semblant cosa demanarte.
- RAMON. Ja may.
- GUIDONA. Jo del teu bon cor
no he fet cap desconfiansa,
per que sé que 'm vols.
- RAMON. Sí, sí.
- GUIDONA. També jo á tu, com germana.
Si poguesses la surtida
fer solament un' hora antes

*Ràpit.**Naturalitat.*

- d' aquella que habeu fixat!...
- RAMON. Y això perquè?
- GUIDONA. Tal vegada
distret, en Joanich fes tart,
y al presentarse á la plassa
trovant que ja habeu surtit,
aquí tingués de quedar-se.
- RAMON. Tu deliras!
- GUIDONA. Per ell es.
- RAMON. Prou que ho veig.
- GUIDONA. Y 't dol encara?
- RAMON. Què m' ha de doldrer.
- GUIDONA. Y donchs?
- Per la teva enamorada.
- RAMON. Per ella seré l' escut *Ab irònica amargura.*
del germá de mas entranyas.
- Desd' aquí fins á la terminació de la escena, lo diálech deu seguir
tot lo rápit possible.*
- GUIDONA. Donchs estimas?
- RAMON. Bé ho sab Deul
- GUIDONA. No tant com jo.
- RAMON. Més encara.
- GUIDONA. Per ell daría la vida!
- RAMON. Per ella daría l' ánima!
- GUIDONA. Y la coneix?
- RAMON. La coneixes.
- GUIDONA. Es carinyosa?
- RAMON. Adorable.
- GUIDONA. ¿Jove?
- RAMON. Jove.
- GUIDONA. ¿Bella?
- RAMON. Bella.
- GUIDONA. Còm s' anomena?
- RAMON. *Ab pressa de dirho.* La patria!
- GUIDONA. La patria! ditxosa d' ella!
també voldria estimarla,
mes avuy n' estich gelosa.
- RAMON. Gelosa tu? Verge santa!
- GUIDONA. Per ella esposa la vida
ton germá, y mullan ma cara
llágrimas de dol bullentas,
com may n' havía ploradas.
- RAMON. Mes, sabs tu que es gelosía?
- Ramon pren un tò sumament pahorós. Guidona se mîg arrauleix
sense compèndrel.*

GUIDONA. Ramon, què vols dir? m' espantas.
Se fa uns passos enrera y Ramon los avansa.
 RAMON. Gelosa! *Ab forsa.*
 GUIDONA. Jo no comprench...
 RAMON. Has dut lo dit á la llaga.
 Estar gelós es no viure,
 es dur pel mon la esperansa
 morta dintre 'l cor!
 GUIDONA. Deu meu,
 tu n' estás!
 RAMON. Sí, fins del ayre,
 fins de la terra, del soll
 GUIDONA. Ditxosa, ditxosa patria! *Sens compéndrel.*
 RAMON. Ditxós qui no hi veu, ni hi sent,
 ni té sentiments, ni entranyas,
 ni desitjos impossibles
 que may de punyirlo 's cansan!

ESCENA IX

GUIDONA, RAMON, GUILLEM, DESCATLLAR Y UN ESCUDER.

Guillem entra apressurat pel fondo, al temps de surtir per la dreta en Descatllar, seguit del escuder lo qual se queda no molt lluny de la porta.

GUILLEM. Victoria, fills meus, victoria!
 DESCATLLAR. Molt prompte ho has dit. *Apart.*
 GUIDONA. *A son pare.* Què passa?
 RAMON. Ditxós ell. *Apart.*
 DESCATLLAR. Expliquèus, donchs.
 GUILLEM. Quin dia! lo cor s' aixampla.
 GUIDONA. Veyám qu' es,
 GUILLEM. M' explicaré.
 RAMON. Acabèu d' una vegada.
 GUILLEM. Haveu de saber que 'l poble
 está que bull d' entussiasme.
 No bé ha sapigut la nova
 de que la vila quedava
 lliure d' aquell jurament
 que fins ara l' ha lligada,
 tot desseguida á las portas
 del consolat se 'n anava,
 cridant que avans que rendirse
 s' estima més sepultarse
 de la vila fidel sempre

entre las runas fumantas.
 GUIDONA. Deu meu!
 GUILLEM. *A Ramon.* No es això 'l que deyas
 que volías, no fa gayre?
 RAMON. Sí, Guillem, res de rendirnos.
 GUILLEM. Sempre fermes.
 RAMON. Sempre coratge.
 GUILLEM. Hem de vence' á tota costa.
 RAMON. Sols morim una vegada!
 DESCATLLAR. Viva Deu! que aquestos homes
 tenen de bou la pitrada. *Apart.*
 GUIDONA. Deu l' illumini!
 GUILLEM. Segueixo.
 No bé 'l poble entrava á plassa,
 surten al balcó los Cònsols
 vestits de xia y gramalla;
 los porrers cridan silenci,
 tots escoltan, tothom calla,
 tan sols una veu ressona
 y aquesta es la de ton pare. *A Ramon.*
 —Poble, diu, lo consistori
 de pendre un acort acaba.
 Vist que al Rey no li es possible
 socórrens, al menys per ara,
 y que l' estat de la vila
 cada instant vá apitjorantse.
 tant per lo refresch que arriba
 al francès, com per la falta
 de manteniments que aquí
 comensa á sentirse y d' aygua,
 hem resolt que ans de rendirnos
 al jou d' en Lluís de Fransa,
 cremada Perpinyá siga
 y dins d' ella tots nosaltres.—
 GUIDONA. Sant Galdarich nos ajudi!
 GUILLEM. No bé ton pare acabava
 de parlar, quan crida 'l poble:
 —Visca 'l Cònsol! Mori Fransa!
 Al camp tot seguit portèunos.
 Aragó y Perpinyá! já l' arma!...
 y va á ferse una sortida
 que, ay del francès, Deu li valga!
 DESCATLLAR. Jo tinch de fer que fracassi
 la surtida que preparan. *Apart.*
 GUILLEM. Què us ne sembla?

- GUIDONA. Lo de sempre:
més llàgrimas, més desgracias.
- DESCATLLAR. Piadosa sou. *A Guidona.*
- GUILLEM. Com á dona.
- DESCATLLAR. També aixís s' honra á la patria.
- GUILLEM. No dich que nò. 'L nostre plan
á tu confiat queda ara. *A Ramon.*
- RAMON. Jo faré tot lo possible
en bé y honra de la patria.
- GUILLEM. Estrènyla, Ramon, estrènyla. *Dantli la ma.*
Si jo podsa, si encara
quedés en mi alguna cosa
de lo que 'ls anys y las xacras
m' han prè, ab quin gust vindría
Deu de Deu! ab quin coratge!
- GUIDONA. Y en Joanich?
- GUILLEM. Era al concell;
deurá venir ab son pare.
- Sona al lluny una trompeta y Guillem y sa filla s' acostan al fines-
tral. Ramon se queda un poch més enrera contemplant á Guidona,
y Descatllar acostantse á la taula escriu rapidament uns pochs
mots en un paper, lo qual darà á son escuder quan se indiqui.*
- GUILLEM. Sentiu? *Per la trompeta.*
- GUIDONA. Ah!
- RAMON. L' hora s' acosta.
- GUILLEM. Com corra 'l jovent á plassa
ab los ulls espietjant,
llansa en má y brandant l' espasa!
- GUIDONA. Y ell no torna!
- DESCATLLAR. *Apart.* Escrihim, sí.
- RAMON. Com més l' hora va acostantse *Apart.*
d' anarmen d' aquí, los ulls
més hermosa van trovantla.
- Descatllar apartantse de la taula fa un signo al escuder perque s,
acoste, lo qual després de rebrer lo paper que aquell ha escrit se 'n
vá pel fondo.*
- DESCATLLAR. Passa aquest plech á la verga
d' una fletxa y vès si al guarda
que al castell lo francès té,
de rellevarlo tens trassa. *Ab intenció.*
- GUILLEM. Donchs, Ramon, qu' es lo que fas?
com no 't ceneixes las armas,
ni 'l cavall á baix la porta
no tens preparat encara?...
- Apartantse del finestral.*

RAMON. Ola! *Cridant.*
 DESCATLLAR. Que 'l cel los ajudi. *Apart ab ironia.*
 RAMON. Mon cavall.
 A un criat que surt y s' entorna al punt.
 GUIDONA. Ramon. *Despedintsen.*
 RAMON. *Conmogut.* Germana.
 GUILLEM. A reveure. *Ab coratge.*
 RAMON. Desíg meu,
 Deu te confonga!
 DESCATLLAR. *Apart.* La Fransa
 fará son profit, mes d' ells
 l' orgull lograré jo abatre.

ESCENA X

LOS MATEIXOS, BLANCAS Y JOANICH, PEL FONDO.

BLANCAS. Aquí tu? *A Ramon.*
 GUIDONA. Jo l' he torbat.
 DESCATLLAR. Acompanyáus vull á plassa. *A Ramon.*
 RAMON. Mil mercès.
 GUIDONA. *A Blancas.* Vos lo que passa
 no sabeu!
Blancas, sens atendre á lo que li diu la nora, repta y despedeix á Ramon baixant al proceni; mes aquest afectat com se trova, aturats un moment y á la segona indicació de son pare dona una mirada á Guidona y parteix pel fondo seguit de Descatllar que estarà esperantli.
 BLANCAS. *A Ramon.* Prou has trigat.
 GUIDONA. Li pregava que vetllés
 per en Joanich.
 JOANICH. Perquè això?
 RAMON. Pare! *A mitja veu suplicant.*
 BLANCAS. A demál *Ab enteresa.*
 RAMON. *Acostantse un pas.* No puch, nó!
 BLANCAS. A demá dich!
Ab molta forsa, contenintlo y mostrantli la porta per hont Ramon desapareix.

ESCENA XI

GUIDONA, BLANCAS, JOANICH Y GUILLEM.

JOANICH. Això qu' es?
 Calleu? Tu ho pots dir Guidona?

- GUIDONA. Ton germá...
- BLANCAS. *Rápit.* Què t' ha contat?
- GUIDONA. Qu' está boig, desesperat
d' amor.
- BLANCAS. *A Guidona.* Coneixes la dona
que així ha pogut pertorbál?
- GUIDONA. Nó.
- JOANICH. Donchs, què ha dit?
- GUIDONA. Que per ella
moriría, qu' es tant bella,
qu' está gelós.
- BLANCAS. Deu me val!
- GUIDONA. Y al contarmho, de rojor
sas galdas fornalls semblavan
y sos ulls espurnejavan
que fins y tot m' ha fet por.
Son nom.
- JOANICH. No 'l puch dir.
- GUIDONA. Perquè?
- GUILLEM. pobre Ramon!
- JOANICH. Massa trigas;
digas aquest nom
- BLANCAS. No 'l digas.
- GUIDONA. No podria pas, no 'l sé.
Al preguntarli, sorprès,
qu' era la patria m' ha dit
per escusa, no he insistit...
Y has fet bé.
- BLANCAS. No n' entench res.
- JOANICH. Igual dich.
- GUILLEM. Igual dich.
- BLANCAS. *A Joanich.* Jo que precisa
sé tan sols, qu' en lo combat
no t' allunyis del costat
del seu cavall, porque frisa
d' odi al francès que 'l reté
allunyat de la que adora...
- JOANICH. Y donchs, no es d' aquí?
- BLANCAS. *Fujint de parlarne.* Es de fora
- GUIDONA. Què més ne sabeu. *Ab interés.*
- BLANCAS. *Sech.* No re.
- GUILLEM. Quin misteril! *Apart.*
- BLANCAS. *A Joanich.* Son escut
has de ser, perquè vá cego;
que no 'l deixis t' encarrego
ni vencedor... ni vensut.

Si per cas amenassat
lo miras d' un cop, desvial;
si anava estraviat, guíal,
y atúral, si desbocat.
Si 'l veus que serè no vá,
son cavall del perill gira;
si a morir veyas que 's tira,
recòrdat que t' es germá;
y en lo camp, á tota ultransa
convertinte en ombra d' ell,
ajúdal ab lo concell
y defènsal ab la llansa.

GUIDONA. Deu del cel! jo que pregava
qu' á 'n aquest ell li valgués.

BLANCAS. D' aquest necessita ell més
del que pensas.

GUIDONA. Però...

JOANICH. Acaba
d' insistir qu' es tot en vá.

GUIDONA. Lo deber al camp me crida.
Lo deber dius? nó, mentida,
la ceguera t' hi fa aná'.

BLANCAS. Què es això?

GUIDONA. Qu' en més perill
aquest qu' en Ramon se trova,
que 'l despit, l' orgull me 'l roba,
que 'l matarán!..

BLANCAS. *A Joanich ab naturalitat.* Vés, mon fill.

GUIDONA. Oh! nó, nó. *Detenint al marit.*

GUILLEM. Per Deu, Guidona.

BLANCAS. Sosségat. *Volentla calmar.*

GUIDONA. Sou vos encara
qui gosa á dirmho?

GUILLEM. *A Guidona.* Es son pare.

GUIDONA. Donchs jo soch la seva dona
y 'l detinch.

JOANICH. Tu ets mon amor,
ma vida; emprò á conformarte
que t' estorsis precis es;
una nit tant tost no es res!
Demá tornaré á abrassarte.

GUIDONA. Demá?... *Duptant.*

JOANICH. Allunya tot recel.
Demunt los soldats de Fransa
l' alè de la patria 'ns, llansa,

ESCENA XII

GUIDONA Y GUILLEM.

GUILLEM. Hont vas?
 GUIDONA. Deixèume.
 GUILLEM. Oh, nó, tens de sossegarte;
 de sortir y d' afectarte
 que 'n treurías?
 GUIDONA. Temo.....
 GUILLEM. Grèume,
 filla meva; del teu cap
 tot presentiment desterra;
 no tot hom que vá á la guerra
 vá á la mort.
 GUIDONA. Sols Deu ho sab.
 GUILLEM. Ara jo arribar voldria
 á vèurels marxar y.....
 GUIDONA. Anèu.
 GUILLEM. Es que anantmen d' aprop teu
 tinch por d' una tontería.
 GUIDONA. Anèuhi; tranquila estich.
 GUILLEM. Al moment soch de tornada.
 GUIDONA. Donchs.. ..
 GUILLEM. Què?
 GUIDONA. Dèuli una abrassada.
 GUILLEM. T' ho prometo.
Guillem se 'n vá per la porta del fondo, y Guidona, després d' una curta pausa, vá á acostarse al finestral de la esquerra; mes, dominada per la melancolia que l' ha presa, s' atura al peu de la papelera y 's complau en tocar los objectes de demunt d' ella perteneixents al seu marit.

ESCENA XIII

GUIDONA Y DESPRÉS RAMON.

GUIDONA. Quín fatich
 sento al cor! quína tristesa
 que fa 'l trovarse una sola....!
 Lo llibre d' ell.... la bandola.....
 Qu' es això? He sentida fresa.
Girantse á mirar cap á la dreta, però sens mòures del peu de la papelera y sossegantse desseguida.

Lo recort del seu trepîg
m' ha trontollat tot lo cor.
Còm nos enganya l' amor!
Què hé fingeix lo desig!

• Però no es ficció. Quí vá!

Guidona al sentir rumor avansa apressurada cap al mîg de la escena, al temps qu' entra per la dreta Ramon ab capell y espasa, tot agitat, lo qual, ràpit com un llamp, pren á Guidona en sos braços, li fá un petó y fuig corrents pel fondo.

¿Aquí tu?

Molt ràpit fins al final.

RAMON.

Jo!

GUIDONA.

Què vols? Déixam!

RAMON.

Vaig á morir! *La besa.* Aborreïxem!

D' aquí á may!

Anantsen.

GUIDONA.

D' aquí á may?... Ah!...

L' última frase la diu Guidona ab sorpresa y espant á la vegada, tapantse la cara ab las mans al endevinar qu' es ella la que ha inspirat á Ramon la terrible passió que l' atormenta. Teló rapidíssim.

FI DEL ACTE PRIMER.

ACTE SEGON

1 La mateixa decoració del acte primer.

ESCENA PRIMERA

GUIDONA, GUILLEM Y DESCATLLAR.

Guidona asseguda y de cap á la taula, mîg rendida pel cansament de la vetlla. Guillem apoyat á la cadira d' aquesta, y de cara al finestral de la esquerra, atent á la remor del combat que se deixarà sentir, encara que no molt forta en rahó de la distancia á que está la muralla; y Descatllar passejantse frisós per la sala, á la part dreta de la escena. Es á la matinada y va aclarintse paulatinament.

DESCATLLAR.

Viva Deu que la masega *Apart.*
va durant més que 'm pensava;
d' aquesta gent no esperava
tan pit, y que reconega
precís es, que son valents.
Mes si al Rey tant va costar
la vila poder salvar,
ells han de ser?... Sos intents
burlaré; no té de dirse
que quan dins sos murs tenia
tants cavallers, se perdia
y ara no ha hagut de rendirse,
sent per un burgès guardada.
¿A tanta gent del meu pro
sobrepujarl... no, això nó;

- l' honra meva hi va empenyada,
y si ab l' avís que al francès
he dat, no hi bastava encara...
no 'm passarà per la cara
la má l' orgullós burgès.
- GUIDONA. Pare. *Alsant lo cap.*
- GUILLEM. Filla.
- GUIDONA. Aquest torment
no tindrà fi?
- DESCATLLAR. *Al finestral.* Ja 's fá dia.
- GUILLEM. Creus que, á saber d' ell, podria
callarho ni un sol moment?
- GUIDONA. Perquè, constant centinella,
no 'm franquejeu, donchs, la porta?
si ma ventura no es morta,
perquè 'm separèu vos d' ella!
No sé quantas horas fa
qu' estich provant d' eternirvos:
ni sé ja que puga dirvos,
ni tampoch vos que allegá'.
- DESCATLLAR. Segueix la lluyta empenyada,
mes veurèm.
- Apartantse del finestral ahont s' havia acostat.*
- GUILLEM. *A Descatllar.* Qu' es que sentiú?
- DESCATLLAR. No res.
- GUIDONA. Si aquí 'm deteniu,
al menos d' una vegada
parlèu.
- GUILLEM. Y què t' haig de dir?
- GUIDONA. Lo que fins aquest instant
fòra d' aquí está passant
y al criat feu inquirir.
- DESCATLLAR. Si ho sabeu y res ho priva,
perquè callar?
- GUILLEM. ¿També vos?
- DESCATLLAR. Es que 's va fent misteriós
que aquest rumor que aquí arriba
dure tant.
- GUIDONA. Parlèu.
- GUILLEM. Donchs, sia;
però després d' esplicarme
no volgueu més preguntarme,
perque fora en vá. Partía
de capvespre coratjosa
l' host que ha anat d' Elna en ajuda.

y á l' auba ha tornat batuda,
 en dispersió vergonyosa;
 y aixís que darrera d' ells
 los d' aquí lo pont alsavan,
 ja dels francesos miravan
 prop del mur lluhí 'ls capells.
 Al moment la ronca veu
 de las campanas planyía,
 als murs en tropell corria
 la gent, de per tot arreu,
 brandant las tallants destrals
 ò arrossegant los canons,
 los gremis ab sos pendons,
 los soldats ab los timbals,
 y atent al perill extern
 tothom, eran, poch després,
 un cementiri 'ls carrés,
 las murallas un infern.

GUIDONA.

Mes, y ell?

GUILLEM.

Tres horas fa
 qu' está durant la masega,
 y junt ab la d' aquí, brega
 la gent que ha pogut torná'.

GUIDONA.

Mes, y ell? vos torno á dir.

GUILLEM.

Deurá ser á la muralla.

DESCATLLAR.

Si per sort, de la batalla
 lliure ha conseguit sortir.

GUIDONA.

Sabeu del cert que al mur es?

GUILLEM.

T' he dit que res d' ell sabia.

GUIDONA.

Deu del cel, quant donaria
 perquè tot seguit tornés!

Rumor dins. Guillem s' acosta al finestral y Guidona s' aixeca per fer lo mateix, al sentir la contestació de son pare á Descatllar que l' interroga per lo que puga cridarli la atenció.

DESCATLLAR. Què hi há? A Guillem.

GUILLEM. Mirant fora. Res.

DESCATLLAR. A Guillem, acostantse al finestral. No hebeu sentit?

GUIDONA.

Perquè sempre heu d' enganyarme? A Guillem.

GUILLEM.

Perque puch equivocar-me
 y ho prens á mal tot seguit.

DESCATLLAR.

Ara sí, es cosa notoria Al peu del finestral.
 que 'l burgit creix més y més.

GUILLEM.

Ah! Ab satisfacció, escoltant.

GUIDONA.

Pare!

GUILLEM.

Sí, sí, 'l francès

fuig, ja es nostra la victoria.

Vina, escolta. *Portant Guidona al finestral.*

DESCATLLAR. *Apart.* Y lograrà
aquesta gent lo que intenta?...
á mon pesar, m' atormenta
lo que 'm deuría alegrá'.

GUIDONA. Serà cert! *Esperansada.*

GUILLEM. A la remor
del combat, que ara mateix
aixordava, un crit segueix
que m' ha somogut lo cor,
y comensa á passá' algú
portant pintat á la cara
lo goig.

GUIDONA. Deu ho fassi, pare.

DESCATLLAR. No hi cap dupte. *Mirant fora.*

GUILLEM. Ben segú'. *id.*

Ab las armas, carré' avall
van los gremis. *Baixant al proceni ab Guidona.*

GUIDONA. Y ells no venen!

DESCATLLAR. Callèu! *A la finestra.*

GUILLEM. Què hi há?

DESCATLLAR. Que 's detenen
aquí.

GUIDONA. Se sent un cavall.

GUILLEM. Es ell! *Abocantse al finestral.*

GUIDONA. Quí?

GUILLEM. Lo Cònsol.

GUIDONA. *Ab sentiment.* Oh!

GUILLEM. Ja arriba; ab tothom encaixa.

Quina cridoria! ja baixa
de cavall, ja puja.

*Guillem al apartarse del finestral per surtir á rebre als que arri-
ban, se troba ab Guidona ab lo mocador als ulls.*

GUILLEM. Bo!

t' haurán de veure ara així
roigs los ulls y sospirant?
Domínat.

ESCENA II

LOS MATEIXOS. BLANCAS, HOME 1er y poble armat, que entran pel fondo. Després ROMÁ, HOME 2.^{on} y altre grupo del poble.

Blancas al entrar deixa demunt la taula una espasa que figura haver-se descenyit ja.

BLANCAS. Guillem! Dantli la má.
 GUILLEM. Joan! id.
 BLANCAS. Filla... També vos! A Descatllar saludant.
 DESCATLLAR. Sí, sí.
 BLANCAS. Mes á que vé 'l desconsol
 á que 't trovo abandonada? A Guidona.
 GUIDONA. M' ho pregunteu!
 GUILLEM. La tornada
 d' en Joanich...
 BLANCAS. Ba! si Deu vol
 no trigará.
Dirigintse á la gent del poble que s' ha quedat respectuosament á poca distancia de la porta.
 BLANCAS. Companyons:
 jo agraesch la inmerescuda
 distinció que ara he rebuda
 de tots, mes hi han rahons
 que aconsellan no entregarnos
 á infructuosas alegrías,
 ja que vencem tots los dias
 al frantès, sens deslliurarnos.
 Cal vetllar, cal no adormir
 l' ardor que á lluytá' 'ns ajuda:
 la patria no está vensuda,
 mes si en perill de morir.
 Per lo tant, á descansar
 anèu d' aquesta jornada,
 per poder altra vegada
 més forts al combat tornar.
 HOME I. Senyor, lo poble confía
 plenament en lo Concell.
 BLANCAS. També 'ls Cònsols fiant en ell
 no sossegan nit ni dia.
 Anèu, per tant, descansats,
 que, si 'l Cel no 'ns desampara,
 com sempre salvarèm ara

- la patria y las llibertats.
 HOME I. Vísca 'l Concell!
 POBLE. Vísca!
 POBLE. *Segon grupo entrant.* Mòri
 lo lladrel
Entra Romá corrent, perseguit de gent del poble que s'atura á la porta. Romá s'ampara del Cònsol als peus del qual s'agenolla agafantseli á la roba.
 POBLE. Mòri!
 ROMÁ. Per Deu
 la vida! *Tirantse als peus del Cònsol.*
 POBLE. A 'n ell!
Lo poble s'abalansa amenassant cap á Romá que está agenollat als peus del Cònsol y aquest fent un simple mohiment, s'interposa entre 'l perseguit y 'ls perseguidors. contenintlos ab l'ademan.
 BLANCAS. *Al poble.* Apartèu.
 HOME II. Que robava es ben notori,
 y 'l lladre la mort mereix.
 ROMÁ. La vida, Senyor!
 BLANCAS. Vejam,
 què habeu pres?
 ROMÁ. *Esfarahit.* Senyor... la fam,
 la fam!... Quan ara mateix
 he tornat de la masega
 del camp, me trovo la dona
 y la maynada... esborrona
 sols de pensar... ella cega
 de rabia, ò de mal pitjó'
 porque 'l petitet que cria
 pèndreli 'l pit no volía;
 los xicots en un recó
 las robas caixalejant,
 tots á l'una,—Què porteu?—
 m'han cridat; jo, á pesar meu,
 al vèurels corro al instant...
 no sé ahont... no sé á què fe'...
 y ara per que duya un pá
 á casa, 'm volen matá'!
 HOME II. Per lladre!
 GUIDONA. Jo pagaré
 doble lo robat.
 ROMÁ. *Agrahit.* Senyora!
 DESCATILLAR. No basta.
 BLANCAS. Sí, precis es
 complí' ab la llei; quedeu pres

- HOME II. Això es lo que importa.
 DESCATLLAR. Fòra
 escusas.
 BLANCAS. *A Romá.* Valguíus á vos
 que 'l triunfo alcansat no vuy
 entristir, que sinó, avuy
 moríau.
 ROMÁ. Deu bondadós! *Alsant los ulls en alt.*
 BLANCAS. Tánca! allí.
A Guillem senyalantli la porta de la dreta.
 GUILLEM. *Apart á Romá.* No temeu.
 GUIDONA. Vos á quí lo pá preña,
 teníu. *Allargantli una moneda.*
 HOME II. M' avergonyiria
 d' acceptar. *Rebujant cobrar.*
 BLANCAS. *Al poble.* Donchs ara, anèu.
Mentres Guillem tanca la porta de la dreta per la que ha desaparegut Romá, lo poble 's retira pel fondo seguit de Descatllar, lo qual cambia molt rapidament uns mots ab en Blancas al dirigirse á la porta.
 DESCATLLAR. *Apart.* Tinch de sabè' aquest combat
 lo que á la vila li costa.
 Alt á Blancas. Espera 'l Rey la resposta.
 BLANCAS. Donarla avuy hem pensat.

ESCENA III.

BLANCAS, GUILLEM, GUIDONA.

- BLANCAS. Deu fassa que molt no trigui
 lo jorn de la deslliuransa
 GUILLEM. Tem lo Concell á la Fransa?
 BLANCAS. Nó, Guillem; tem que 'ns obligui
 la sòrt á capitular,
 donchs cada volta que fem
 una surtida, 'ns trovem
 que 'l triunfo ens rehix més car
 GUILLEM. Donchs avuy...
 BLANCAS. Aquí en familia
 puch da' curs al sentiment,
 sens descoratjar la gent
 que al desig tot ho concilia.
 Elna, ha caygut!
 GUILLEM. Sort dampnada!
 BLANCAS. Caygué ahí' al jou del francès,

y l' enemich ha sorprès
la forsa que hi hem enviada.
Emboscats á mîg camí
y en nombre majó' esperavan,
y quan menos s' ho pensavan
los nostres, senten brunzi'
lo ferro y de la sorpresa
quan referse pretenían,
ja més recurs no tenían
que fugir á brida estesa!
Sé 'l demés.

GUILLEM.

GUIDONA.

Trista de mi,
que la Verge m' abandona!

BLANCAS.

No digas aixó, Guidona,
que jo... no m' ho goso á di'.
Vos!

GUIDONA.

BLANCAS.

Dos fills tinch y tots dos
ab los que han surtit anavan,
ay de mí si no tornavan!

GUIDONA.

Oh, nó, Deu será piadós.

Volent desvaneixer lo presentiment.

GUILLEM.

Y no has pogut treure en clar
què ha sigut d' ells?

BLANCAS.

Nó, Guillem.

GUILLEM.

Y ara què fem?

GUIDONA.

Sí, què fem!

jo vull anarlo á cercar!

GUILLEM.

Guidona!

BLANCAS.

Es dejorn encara
per desconfiar del tot,
jo no he cullit un sol mot
que 'm fes sospitar per ara,
y pots estar ben segura
que quan se 'ns mostra enemiga
la sòrt, may falta qui ho diga,
que 'l secret del mal no dura.
Y donchs!

GUIDONA.

BLANCAS.

Jo crech que plegats
de la lluyta fugirán,
y potser molt lluny no sian
en algun lloch amagats,
esperant l' hora callada
de la nit y la foscor,
per acullirse mellor
á la vila altra vegada.

Si l' estam de sa existencia
hagués trencat 'vuy la dalla
de la mort, en la batalla;
si de la sòrt l' inclemencia
volgués que á mos fills ploressem
presoners del enemich,
no estaria com estich
esperant, mentres tinguessim
hisenda ab que als invasós
poder son rescat pagar,
y armas ab las que venjar
crudelment la sanch dels dos.

GUILLIEM.

Ben cert.

GUIDONA.

No us perdone Deu

l' engany, si m' enganyeu, pare.

BLANCAS.

No has après de llegí' encara
en mos ulls!

Reconvenció amorosa.

GUIDONA.

(*Besantli la mà*) Oh! perdonèu
si he duptat! Son tan horribles
los sufriments que 'm combaten,
que fins y tot m' arrebatan
impulsos de fe' impossibles,
y per dar fi á tant dolor
aniré, si gayre triga,
al camp de l' host enemiga
á cercarlo, ò viu ò mort.

ESCENA IV

RAMON, BLANCAS, GUILLIEM, GUIDONA.

*Lo primer fa uns moments qu' está aturat á la porta, sens decidir-se
á entrar fins qu' es vist dels demés.*

BLANCAS.

Ramon!

GUIDONA.

Ah!

GUILLIEM.

Còm?

BLANCAS.

Perquè aquí

tornas tot sol?

GUILLIEM.

Ton germá!

GUIDONA.

Viu!

GUILLIEM.

Hont es?

BLANCAS.

Com no vé ja!

RAMON.

Jo pare, què us he de di'!....

GUIDONA.

Quin dupte!... no puch mirarlo

Apart.

- sens que 'l bes que á nit va dar-me
no 'm moga.....
- BLANCAS. Pots explicar-me,
Ramon, qu' es d' ell?
- RAMON. De deixar-lo
acabo, en lo camp francès,
y si plegats no hem vingut
cregèu qu' es... que no hem pogut.
Y còm així?
- BLANCAS.
- RAMON. Ha quedat prè-s!
- GUILLEM. Prè-s!
- GUIDONA. Deu meu!
- BLANCAS. Que d' eixa nova
sigas tu lo portador!
- RAMON. Es que ja ni 'm vol la mort!
- BLANCAS. Ramon!
- RAMON. L' he posada á prova.
- GUIDONA. Què val que parlem de tu
si en perill ton germá resta!
- RAMON. Quan veyá damunt ma testa
volar la mort, quan segú'
creya l' instant arribat
de posar terme á ma vida,
arriba ell, solta la brida,
com d' un huracá portat.
Cedeix al impuls violent
del seu bras la turba irada,
y sobre ell la marejada
s' arremolina al moment.
Febrosench jo al entorn giro
los ulls, d' un cavall m' adono,
corro, hi salto, l' esperono,
flestomant la espasa tiro,
y quan per lo camp retruny
lo trot del cavall que avansa,
empaytat per los de Fransa
mon germá veig fugí' al lluny.
Per esperoná' al cavall
un llamp á mos peus volia!
corria, sí, mes corria
per instants ab més treball,
qu' en son pit una ferida
donava la sanch á doll,
y ha tombat en un rostoll
fermant-me al donar la vida.
- Reptantlo.*

- De son pes m' ha deslliurat
l' enemich quan llustrejava,
y quan prè se m' emportava
prè á mon germá he trobat.
- BLANCAS. Mes, còm tornas tu y ell nó,
haventli igual sòrt cabuda?
- GUIDONA. Còm no vé?
- RAMON. De ma vinguda,
això en darà la rahó. *Ensenyant un plech.*
Prenèu aquest plech, m' ha dit
lo general, fèune entrega
al Cònsol Blancas; si 's nega
als pactes d' aquest escrit,
diguèuli que de la sòrt
del seu fill jamay se 'n queixi
y á la Fransa no aborreixi,
qu' ell y fòra l' haurá mort.
- BLANCAS. Això ha dit? Si vol riquesas,
tot quant tinch li donaré.
- GUIDONA. Jo mas joyas.
- GUILLEM. Jo vendré
mos remats y mas devesas.
- RAMON. Be caldrá, que propositme
dar á en Joanich la embaixada,
una proba me 'n ha dada
á durla jo aquí obligantme.
—Donchs per ell basquejarán,
m' ha dit, la muller, son pare
fins lo sogre; vos encara
sou solter.—Jo no valch tant!...
- BLANCAS. Dóm lo plech.
*Ramon dona un plech á son pare, lo qual s' aparta uns passos per
llegirlo á solas.*
- GUIDONA. Oh moment cruel!
- RAMON. Val més un punyal al pit
que allargar aquest neguit
un sol instant.
- BLANCAS. *Mirant lo plech.* Deu del cell!
*Tots s' acostan á rodejar al Cònsol per sapiguer lo contingut del
plech qu' está llegint; mes aquest se 'l reserva sense deixárlsel
coneixer.*
- GUIDONA. Pare!
- GUILLEM. Déixa. *Volent lo plech.*
- BLANCAS. No pot ser;
solament jo puch llegirho.

- GUILLEM. Però...
 BLANCAS. No sé si deliro
 ò 'ls ulls... *Mirant lo plech.*
 GUIDONA. Pare!
 BLANCAS. Es cert, es cert.
 GUIDONA. Quina nova desventura
 dintre aquest plech heu trobat?
 BLANCAS. Un impossible, un rescat
 com ni 'l seny se l' afigura.
 GUIDONA. Diner volen? ¿A pes d' or
 son rescat pensan comprarne?
 molt ne poden demanarne
 que 'n val molt lo meu amor.
 ¿Potser vos no 'n teniu prou? *A Blancas.*
 ¿Vos tampoch? Això, què implica! *A Guillem.*
 trènqui la vila, qu' es rica,
 del fill del Cònsol lo jou.
 Si perxò l' or no serveix
 del Comtat y l' abandona,
 en son cap una corona
 d' espinas, portar mereix.
 BLANCAS. Deixèume sol.
 GUIDONA. Es en vá;
 no me 'n vaig que no 'm digueu
 quin es del rescat lo preu.
 BLANCAS. Ni tu ni ningú 'l sabrà.
 Al Cònsol va dirigida
 la lletra, 'l pare l' ignora.
 GUILLEM. Joan!
 GUIDONA. Pare!
Moments de pausa durant los quals en Blancas s' aixuga ab una mà
'ls ulls, mentres ab l' altra rebrega 'l plech que acaba de llegir, y
al sentirse á la espatlla lo cap de la seva nora, l' atrau sobre 'l
pit y ab amarch sentiment li diu que resi y que plori, lo qual al
sentir aquesta, s' aparta d' ell y ab varonil coratje lo repta á sal-
var lo prè. Ramon no 's mou de segon terme.
 BLANCAS. Resa y plora.
 GUIDONA. Còm! no; mentida, mentida.
 Això qui estima no ho diu
 mentres té un raig d' esperansa.
 BLANCAS. Qui 'l té captiu es la Fransa!
 GUIDONA. La patria es qui 'l té captiu!
 Jo aniré captant per ell
 de porta en porta, y si 'm manca
 rescat, per lo fill d' en Blanca

aniré á pregá' al Concell.
 Si aquest no 'm sent, si res val
 per ell mon inmens dolor,
 ab la eloqüencia del plor
 congregaré al mercadal
 lo poble, y us provaré
 com sent dona y jove encara
 vos puch ensenyá' á ser pare
 y á ser Cònsol, si convé.

BLANCAS. A ser Cònsol!... per cumplir
 ab lo cárrech qu' exerceixo,
 tu no ho sabs lo que sofreixo,
 tu no ho sabs... mes, què he de dir!
 Anèusen per mor de Deu, *Ab forsa.*
 que la pena ja 'm sofoca!

GUIDONA. A Guillem. Anèm, pare. (*A Blancas.*) O sou de roca,
 ò be 'l cor tenu de neu!

Guidona y Guillem surten pel fondo; Blancas sospira ab forsa y, assegut, apoyantse de colços á la taula, s' abandona al sentiment sens adonarse de Ramon, lo qual s' aproxima fins al peu del seti que ocupa, quedantse dret y sens dir un mot, fins que ho indica 'l diálech.

ESCENA V

BLANCAS Y RAMON.

BLANCAS. Podré, al fi, de la pena que 'm sofoca
 aquí, allunyat dels altres, desfogarme,
 deixant per un moment de ser lo Cònsol
 y dar surtida als sentiments del pare.

RAMON. Senyor!

BLANCAS. Tu encara aquí?

RAMON. Las vostras penas
 també jo las comprench.

BLANCAS. Mos ulls escalda
 lo plor y en lo torment que ara sufreiro
 no trova àmbits lo cor hont espayarse.
 Desde que han vist los ulls aquestas lletas,
 sentir me sembla, á cada instant que passa,
 la dalla de la mort, un' altra arruga
 obrirme al mîg del front més endinzada.
 Tu no la sabs, tu no la sabs la nova
 d' aquestas lletas que t' han fet portarmel
 La sé y... planyèume! fins y tot enveje

RAMON.

- la sòrt qu' espera á mon germá
- BLANCAS. *Alsantse ab ira.* Malhaja
qui nega al desvalgut la seva ajuda
y al vèurel en perill se 'n burla encara!
- RAMON. Senyor, vos he dit ja que pretensia!
quedarme en lo seu lloch, dantli 'l mensatge;
per mí, al llensá' una vida que aborreixo,
quín pler no 'm fora lo salvarne un' altra!
- BLANCAS. Y creus possible que aquests homes porten
á terme son intent? Tenen entranyas?
ò es que no engendran fills, ni may sentiren
passá' 'l llabi patern demunt sas galtas!
Jo cerco fer recort d' un' altra feta
que siga ab lo qu' intentan comparable,
y 'm fa vergonya 'l no trovarne ni una
entre la gent més vil y més selvatje.
Mes nó, això no es possible; provaturas
serán y fòra per lográ' espantarme
y veure si ab l' enginy guanyan la vila,
ja que no abaten sos pendons las armas.
Oh! may, jamay! Vinga si vol en Lude,
vinga si vol darrera d' ell la Fransa,
vinga en Lluís onze, avans que ser francesos
no quedi de la vila ombra ni rastrel! *Pausa.*
- RAMON. Senyor, d' aquestas lletras que us he dutas
resposta he de tornar.
- BLANCAS. Y còm donarla!
Qu' es que puch fer! Deixar que mon fill mori?
deixar al enemich la porta franca
de que soch per lo poble centinella,
traydor sent á la fè que tinch jurada?
Jo sento aquí una veu prou coneguda *Al cor.*
que 'm fa memoria dels debers del pare,
y sento 'l drinch d' una pesant cadena
ab que volen la patria endogalarne.
Mon fill me crida allá; sospirs y queixas
escolto voltant méu y plors de mares;
amor m' atreu, me xucla, á cedí' 'm forsa
y 'l pes d' un jurament aquí m' esclafa!
Què fer, què fer, Deu meu! Tu, què farías?
A Ramon.
Mes, nó, calla, que ho sé; ja m' oblidava
qu' esperas la resposta y que volgues
donar per ell la vida allí quedante.
- RAMON. Perquè no ha de valer tan com la seva

- la que porto pel món com una càrrega,
que darla al enemich ara podría
per bé de la familia y de la patria!
- BLANCAS. Aixís donchs, sa desgracia creus segura!
Perquè sens compassió vens á robarme
la darrera esperansa`y així 't gosas
en expremere un cor que 'l fel amara!
- RAMON. Fet estich á sofrir. Tan tost ja 'm trovo
insensible al dolor y á la desgracia;
se 'l francès fins hont porta la rencunia,
com vos la fè jurada y la paraula,
sé que la vila y mon germá perillan:
veuré al germá morir, la vila caure!
- BLANCAS. Ja may! encara 'l poble estima 'l Cònsol
y encara 'l Cònsol pot brandá' una espasa...
Que 'ls done volen per mon fill la vila.
rescavalármel sabré jo ab las armas!
No 'm manca, nó, coratge per la lluyta,
ni del francès tot lo poder m' espanta;
com en temps de ma forta juvenesa
la sanch bull en mon pit, lo cor s' aixampla,
crúixenme 'ls muscles, lo meu cap redréssas,
m' esperona 'l desig, m' encen la rabia!
Com lo grífalch se llansa desde 'ls núvols
sobre un vol de coloms, me veurán caure
sobre 'l camp enemich y ay dels francesos!
l' agror dels plors faré senti' á sas mares!
- RAMON. Vulláu, pare y senyor, assossegavros
deixant lo bèlich ardiment. Las armas
no poden rompre del captiu los ferros
ni 'l camp remoure de la gent contraria.
Prechvos mireu las terminantas lletas
qu' en Lude firma y llegirèu mon pare
que al primé' envit de lluyta per part nostra,
caurá en lo camp lo vostre fill cadavre.
- BLANCAS. Oh certesa crudel! mes ja que es forsa
y lo cel ho permet, tot seguit márxa;
dígas á en Lude... oh, nó, suplica á en Lude
que, fòra lo rescate qu' ell me demana,
se fassi de lo meu la part que vulga,
que ho prenga tot, si tot ho vol; si es pare,
dels fills que tinga lo recort aviva;
si es home y sent, sa compassió recláma;
si es cavaller, sa dignitat invóca;
si creu en que hi há un Deu, fésnhi membransa.

- RAMON. Y si re hi val?
- BLANCAS. (*Ab ardiment*) Escúplo, bofetèjal
per que 'm mati dos fills d' una vegada,
y així del crim la enormitat, disculpi
demá la enormitat de la venjansa!
Si res hi val, á lluyta de mort réptal,
y si per ser jo vell no volgués batres,
que ha de vèurem pots dirli mentre aleni,
seguir, vaja allá hont vaja, sas petjadas
fins á obligarlo á satisfer un dia
la set que tinch de sanch y de venjansa;
trenta vidas tingués, que 'l meu goig fora
matarlo poch á poch trenta vegadas!
- RAMON. Vos ho voleu, donchs síga. *Va per surtir.*
- BLANCAS. *Espéra, espéra...*
oh! nó, vésten ja, vésten, perque 'l pare
está per vence' al Cònsol y la vida
d' un fill, no val lo deshonor d' un Blancas!
- Ramon se retira pel fondo. Blancas s' assenta y queda un moment ensimismat.*

ESCENA VI

BLANCAS Y TOT SEQUIT GILÓ.

- BLANCAS. Y si 'l pare vencés? Ideya horrible,
allúnyat, déixam; veu del cor, malhajas,
malhajas si tan sols has de servirme
per remoure lo foch de mas entranyas,
traydor cridantme si á mon fill m' inclino,
y si no 'l salvo, descastat cridantme.
¿Perquè lo poble ha de cercar sos Cònsols
entr' homes de virtut que sigan pares!
- GILÓ. Senyor. *Entrant pel fondo.*
- BLANCAS. Què cercas? ¿De quin nou martiri
la copa enmatzinada vens á dar-me!
creus tu possible que al torment que sento
puga un altre torment sobreposarse,
ò 'm portas lo remey! ¿Què es lo que portas?
Párla si pots.

L' estat de sobreexcitació en que 's trova, fa que vulga saber lo que Giló vé á dirli al mateix temps que no li dona ocasió de parlar; aquest estat dura en lo Cònsol fins al acabament d' aquesta escena, dominantse per complert al entrar los personatjes que Giló ha vingut á anunciarli.

- cálla ma filla!
- CÒNSOL. Si vos plau, llegífulo,
Senyor.
- BLANCAS. Ja may! lo que 'l francès demana
no es possible cedí', ni á ser possible
m' hi obligaríá á mí cap forsa humana.
Ans que cedir d' en Lude á la proposta,
sentíuho tots, jo cercaríá un arbre
y, ab la gramalla consular per corda,
del coll m' hi penjaríá en una branca,
qu' es més dolça la mort que va fer Judas
que dur al front l' estigma de l' infamia!
- CÒNSOL. Mes repara Senyor que d' eixas lletres
á tots convé saber.
- BLANCAS. Aixecantse. Rahó escusada.
Què més desitjan lo Concell y 'l poble?
- CÒNSOL. Si tens de seguir sort á sas paraulas,
res més, sino que 'l cel t' afavoreixi.
- GUIDONA. Pare y Senyor, vulgas á mí escoltarme!
*Los Cònsols y 'l poble que anavan á retirar-se, s' aturan un moment
al sentir la súplica de Guidona que s' agenolla als peus d' en Blan-
cas; aquest l' aixeca y l' estreny entre sos brassos.*
- BLANCAS. Dona intelís! y què podrias dirme
que jo no haja pensat! Aixecat, cálla,
préga y espéra, préga forsa, forsa...
- GUIDONA. No 'ns queda cap recurs!
- GUILLEM. No hi há esperansa!
*Blancas acompanya la seva nora fins á un dels setis que hi há prop
la taula ahont la deixa sentada.*
- BLANCAS. Si bens volguessen per mon fill, n' hi hauría;
mes l' honra per rescat m' han demanada
y jo soch catalá, mos fills m' estiman,
y 'l nom que porto vull deixar sens taca.
Poble lleial que per qui bé t' estima
mogut d' agraphiment vens á pregarme,
ta oferta generosa no rebujo,
sab Deu que hi há qui 'm priva d' acceptarla!
Si de mon fill no trenco las cadenas,
del jou arrebastantlo de la Fransa,
si prechs no escolto, ni lo plor aixugo
dels qui ensenyarme intentan de ser pare;
Per Guidona.
pensa qui soch, pensa que may tas penas
de trovar eco dins mon cor deixaren
y que may á sos dols es insensible

Ab intenció.

qui remey cerca al sufriment dels altres;
 y si això pensas, potsé' al fi endevines
 la mena de rescat que se 'm demana,
 rescat que ab sanch ni llágrimas se junta,
 ni ab l' or de tot lo món cap home 'l paga!
 Deixèm, per tant, de Deu als alts judicis
 la sòrt del pobre près encomanada:
 presoner es per qui altres molts moriren
 y per la patria tant val l' un com l' altre!

Durant tot aquest parlament, en Blancas deixarà conèixer lo gran esforç qu' està fent per sobreposarse á la pena que la situació del seu fill li causa; mes com siga que al sentir lo plor de Guidona arriba á sospitar que algú dels seus puga endevinar la mena de rescat que per son fill s' exigeix, resol de sobte prevenirse per lo que la desesperació podria tal vegada aconsellarlos, donant devant de tots un' ordre que 'ls prove fins al convenciment lo irrevocable que es la determinació que ha presa.

BLANCAS. Ola, mos patges del Concell, tot d' una
 mas ordres complirèu; en la gran sala
 del palau del comú, avans de dos horas
 vull las claus dels portals de la muralla.
 Dirèu als capitans que las defenen
 com d' aquest' hora avant son responsables
 de que ni un home de la vila surti,
 de que ni un home puga entrá' á la plassa,
 que això aconsella lo perill que corra
 la vida y l' honra de la nostra patria.

Los dos patges indicats, que s' han adelantat á rebre l' ordre d' en Blancas, saludan ab una inclinació de cap y van á retirar-se al moment que Ramon, lo qual fins ara ha estat callat esperant la determinació de son pare, s' acosta á preguntarli per la resposta que dega tornar al general francès. Al mateix temps que Ramon s' aproximan al Cònsol Blancas, Guidona y Guillem, mes aquest se desenten de tots y 's retira després ab lo Concell.

RAMON. Mes, la resposta, donchs?

BLANCAS. No hi há resposta.

GUILLEM. Que mori deixarás!

BLANCAS. Lo cel li valga.

GUILLEM. Tornan las feras per sos fills.

BLANCAS. Las feras
 no tenen nom, ni honra, ni paraula.

Ola, mos patges del Concell, feu via,
 las claus en mon poder vull sens tardansa;

Los patges se 'n van.
 y ara, seguíume: dels perills que temo

podrèm tots junts en lo concell parlarne.

Los dos últims versos los dirigeix en Blancas á sos companys cònsols y al anarse á retirar ab ells y 'l poble, que 'ls obra pas, Guidona prova segona volta d' aturar-lo, mes ell, després de sostenirla un moment en sos brassos, se 'n despren suaument y parteix seguit de tothom menos de Ramon, lo qual al donar lo primer pas per anarsen, Guidona en un arranch de desesperació, l' agafa per la roba y l' obliga á quedarse.

GUIDONA. Pare y Senyor! *Abrassántseli al coll.*

BLANCAS. Encara tu, Guidona!...

Ab reconvenció amorosa y desprenentsen poch á poch.

BLANCAS. Partím, partím.

ESCENA VIII

GUIDONA Y RAMON.

GUIDONA. Oh Deu! y abandonada
me deixan tots ab mon dolor á solas!
Oh, nó, tu nó... tu que m' estimas, párla,
párla si pots, per tot allò que vulgas!
Aturant á Ramon y obligantlo á baixar al fondo.

RAMON. Mes, qu' he de dirte!

Lo que diu la carta.

Lo que tots m' amagueu y jo endevino,
lo que 'l francès per son rescat demana,
això que pel germà un altre escatima,
això que per un fill no pot dá' 'l pare
y jo, sí jo, Ramon, siga 'l que vulga,
he de dar al francès!

RAMON. Folla speranza!
no es possibile Guidona.

GUIDONA. Donchs què volen.
qu'?

RAMON Las claus de la vila!

GUIDONA. Ah!... Apárta,
*Crit de desesperació amagant la cara entre las mans. Ramon vol
 consolarla y ella'l rebuja.*

deixam plorar ma desventura á solas;
apárta 't dich... Deu meu, illuináume,
dèume socors que vull salvar la vida
d'aquell que avuy té per butxí á son pare!

RAMON. Ditzós cent voltas ell!

Guidona al sentir la exclamació de Ramon sent renàixer lo convenci-

ment de que aquest la estima y entra en sospita de que puga desitjar la mort del espòs. Rapidesa fins al acabament del acte.

GUIDONA. Ramon!... Ah! Dígam,
dígam lo nom d' aquella á qui idolatras.

RAMON. Jamay!

GUIDONA. Te fa vergonya? Per ventura
has posat en la mort tas esperansas!
Ramon, Ramon, potser en ta desdítza
somniaes impossibles! per mas galties
tos llabis han passat...

RAMON. Còm nó, si crema
tot un infern d' amor en mas entranyas.

Espansió ardorosa de Ramon al veure á sa cunyada plenament con-
vensuda de la passió que li inspira; aquesta va pujant en indigna-
ció á mesura que aquell parla.

GUIDONA. Y jo d' aquest amor só inspiradora!
y ton germá tas gelosías causa!

RAMON. No tinch lo cor de roca y t' haig de veure
los brassos enllassar al coll d' un altre,
dirli paraulas per las que daría
ma vida jo, y ab foch de tas miradas
refer promesas que per mi cad' una
vé á ser com un punyal á las entranyas.

GUIDONA. Tu no estimas Ramon, tu òdias!

RAMON. Tal volta
òdio y estimo.

GUIDONA. Y cercarás venjarte
del que la sòrt y ningú més te roba!

RAMON. No cerco més que apagá' 'l foch que 'm mata
en l' aygua d' una font que quan m' hi aboco
fugint entre esbarzers de mí s' aparta!

GUIDONA. Y tu insistirhi vols?

RAMON. Saber no intentis
la que jo no he gosat á preguntarme.
Sento la forsa d' una má invisible
que del abisme al peu mateix m' aguanta;
sempre una veu al meu entorn murmura
que no sé si es lo crim ò la esperansa...

GUIDONA. La esperansa? jamay! Dins mi palpita
un átom del alè que anima als Blancas;
si 't mancava 'l valor, quan l' hora siga,
entre tu y jo esculleix y ab un acaba!

Tirantli als peus un punyal que ha pres de demunt la papelera, lo
qual aplega Ramon al partir.

RAMON. Si altres dons al amor no haig d'agrahirli
aquest guardaré al menys en mas entranyas!

ESCENA IX

GUIDONA Y ROMÁ.

Al moment que Ramon se retira, Guidona, sentint de sopte la inspiració de una nova ideya que puga contribuir á salvar la vida de son espòs, corra á obrir la estancia en la qual Romá está tancat desde la escena segona. Diálech expressiu y rapidíssim.

GUIDONA. Ah! Surtíu. (Obrint la porta.) ¿Què sou capàs
de fer per mi?

ROMÁ. 'L que volgueu,
mentres que ab mos fills penseu.

GUIDONA. Re 'ls mancará.

ROMÁ. Lo meu bras
es vostre, ma sanch, ma vida.

GUIDONA. Potser perilli.

ROMÁ. Al marit
veurèu.

GUIDONA. Còm será?

ROMÁ. He sentit
d' allí dins. *Allá hont era tancat.*

GUIDONA. Sí, sí...

ROMÁ. 'M convida
la sòrt.

GUIDONA. Riquesa no 'm manca.

ROMÁ. A mi no 'm manca valor.

GUIDONA. Puch donarvos un tresor!

ROMÁ. Tinch de llibertat á en Blanca!

GUIDONA. Y ho lograrèu?

ROMÁ. Si Deu vol.

GUIDONA. Pensèu que sols visch per ell!

ROMÁ. Penso ab mos fills.

GUIDONA. Y al castell
anirèu sol?

ROMÁ. *Posant la ma al punyal.* May vaig sol.

GUIDONA. Però, per entrá?

ROMÁ. Escribíu
per que 'l provincial del Carme,
tres frares vulga deixarme
y un hábit.

GUIDONA. No cal; teníu
aquest anell y en nom meu *Allargantli.*

mostrèuli; mes, de primer
jurèume...

ROMÀ. Això ho debem fer
tots dos á l' hora.

LOS DOS. *Estenent la mà.* Per Deu!

GUIDONA. Que als vostres tinch d' assistí'.

ROMÀ. Que us tinch de tornar l' espòs.

GUIDONA. Qui menteixi, mal repòs!

ROMÀ. Qui juri en fals, mala fi!

FI DEL ACTE SEGON.

ACTE TERCER

La mateixa decoració dels actes anteriors.

ESCENA PRIMERA

GUILLEM, DESCATLLAR, HOME I, HOME II y homes del poble.

Al aixecarse 'l teló apareixen tots en conxorxa y un d'ells á la porta, vigilant per no ser sorpresos.

DESCATLLAR. Y bé, deixèms d'indirectas
y parlèm cla' y catalá.

GUILLEM. Sobre tot, que no 'ns sorprendan.
Al home de la porta.

HOME I. Podeu estar descansat.

GUILLEM. Donchs, al assunto.

HOME II. *A Guillem.* A vos toca
parlar; vos ens heu cridat
y si bé qui més qui menos
sospitem tots, quan vé 'l cas
qui porta bandera parla.

GUILLEM. Donchs, sabèu que 'ns trobem ja
que, á nit passada, en cap fleca
s' ha fet foch ni s' ha pastat;
sitjas, magatzems y tendas
hem seguidas y ni un grà
de blat, en tota la vila
no tením; al hospital,
drogas, caldos, medicinas
tot falta; estem acabant

- los poch's caballs que teníam
pasturant dintre 'l fossar,
y s' han cullit cinch cadavres
causats tots cinch per la fam.
Y hé; cap Rey de la terra
pot obligar als vassalls
á més del qu' hem fet pel nostre?
- HOME I. Ni tampoch á la meytat.
- DESCATLLAR. No es del Rey, sino del poble,
de lo que 'ns convé parlar.
- GUILLEM. Es cert. ¿Ens queda cap medi?...
¿Sabeu còm acabarà
lo siti?...
- DESCATLLAR. Jo sols puch dirvos
que 'l francès, per ensenyar
la sòrt que á la vila espera
á nit ha tallat lo cap
á en Bernat d' Oms.
- GUILLEM. *Sorprès.* Còm!
- HOME II. ¿Y en Blancas?
- HOME I. Presos los van fer plegats
y quan han mort l' un, de l' altre...
- DESCATLLAR. Tan sols s' ha trovat al camp,
posat al cim d' una llansa
lo cap del primer.
- GUILLEM. Dels llamps
què 'n fa Deu, quan ni un y fòra
als butxins no 'n vol llensar!
- DESCATLLAR. Ay del pobre fill del Cònsol!
- GUILLEM. Ah, sí, parlar d' ell ens cal.
- HOME II. Salvarlo voldrèu.
- GUILLEM. *Al home de la porta.* Alerta.
- HOME I. No temeu.
- GUILLEM. Sí, 'l vuy salvar.
- DESCATLLAR. Pensèu que 'ls moments son horas,
pensèu.....
- GUILLEM. ¿Y què més se sab?
- DESCATLLAR. Que á nit, del convent del Carme,
quatre frares han anat
al castell y, 'l qu' es fins ara,
ningú 'ls ha vistos tornar.
- GUILLEM. Deu del cel!.. Y hé, si ajuda
lo Rey en Joan no 'ns pot dar,
y al francès li sobran forsas,
y aquí estem morint de fam,

- què fem? Si pactem, encara
tal volta puguem salvar
los furs, y mentre aquests quedin
que 's diga Lluís ò Joan
lo Rey, igual es.
- HOME II. Voldríau
potser?...
- GUILLEM. Qui sab si demá
tindrèm de rendíns sens pactes!
Deu sab si demá la fam.....
- HOME I. Cóm d' això, donchs, deseixirnos?
- HOME II. Quin medi sabeu?
- DESCATLLAR. Un n' hi há,
sols un.
- GUILLEM. Per lo fill del Cònsol
demana 'l francès las claus
de la vila.
- HOME II. 'L qu' es en Blancas
no crech que las vulga dar.
- GUILLEM. May!
- DESCATLLAR. ¿Ni per son fill?
- GUILLEM. Ni encara
que fos per ell.
- DESCATLLAR. Donchs, si acás
voleu guardar la esperansa
de la revenja, á pactar
pot entrar un altre Cònsol.
Trayent á en Blancas?
- HOME I. Sí tal.
- DESCATLLAR. Al francès ja un cop va pendre
la vila. *Animant als conjurats.*
- DESCATLLAR. Y qu' hi tornarà
y ab més dalè, sent donada
del fill presoné' en rescat.
- GUILLEM. Aquest es mon plan, no 'm mancan
caudals; si voleu guardar
las forsas, malaguanyadas,
qu' ara aniquila la fam,
per recuperar la vila
quan la sòrt torne á ajudáns;
si voleu per salvá' á en Blancas
un altre Cònsol nombrar,
contèu ab mí; demanèume *Dantlos diners.*
quant volgueu y al mercadal
siguèu tots, d' aquí á mitj' hora,

que allí us aniré á esperar.
 DESCATLLAR. Y serèu?...
 HOME I. L' hereu del Cònsol!
Baixant de la porta del fondo, desde hont ha estat anant y venint durant tota la escena, en vigilancia per no ser sorpresos.
 GUILLEM. Vindrèu? *Acompanyantlos á la porta dreta.*
 HOME II. Sí. *Retirantse.*
 HOME I. Sí. *id.*
 DESCATLLAR. *Apart.* Va marxant.
Descatllar diu lo darrer mot ab la satisfacció del que veu per bon camí un plan preconcebut, retirantse ab los demás conjurats per la porta que Guillem indica. Ramon entra á temps de veure surtir als derrers d' aquells, fent un moment de suspensió.

ESCENA II

RAMON, GUILLEM.

RAMON. Podríau dirme què feya
 la gent que d' aquí se 'n vá?
 però nó, no vull saberho...
 A la íf no 'ls puch reptar. *Apart.*
 GUILLEM. No sabs potser lo que passa?...
 RAMON. Traydors son y jo altre tant...
Apart y sens atendre á 'n Guillem fins que s' indica.
 GUILLEM. Ramon, lo de n' Oms ignoras?
 RAMON. A la patria ells, jo al germá!
Apart y acabant la idea que 'l preocupa.
 GUILLEM. No sabs que á la nit passada
 s' ha trovat vora 'l portal
 d' Elna 'l seu cap?
 RAMON. Matar presos
 es propi sols de cobarts.
 GUILLEM. Sabs que al castell quatre frares
 del Carme, á nit han pujat?
 RAMON. Deu de Deu! *Sorprès.*
 GUILLEM. D' això tractava
 la gent que d' aquí se 'n vá,
 y per salvá' al fill del Cònsol
 cap medi saben trovar.
 RAMON. Y bé, sí, per més que penso
 tampoch jo...
 GUILLEM. Y 'l matarán,
 com á en Bernat d' Oms!
 RAMON. *Ab intenció.* Trovarme

voldria jo al seu costat,
per que així las traydorías
que urdintse aquí potsé' estant,
no 'm fora precis... tallarlas
ab l' espasa.

GUILLEM. *Ironiquement.* Y no sé pas
si així encara evitarías
á ton germá pitjors mals.

RAMON. No us entench... ni us vull entendre!

GUILLEM. Jo 'm trovo en lo mateix cas.
Tu has vist sortir d' aquí uns homes,
jo ahí 'n vaig veure un entrar,
y á fè que no sé ton pare
de quins se pot més fiar,
dels que surten per la porta
ò 'ls qu' entran pel finestral.

RAMON. Guillem! Guillem!... *Exasperantse.*

GUILLEM. *Seguint l' ironia.* Aquells homes
no son res, ab ton germá;
cap d' ell ser traydor se pensa,
se tenen per tan honrats
com tu y jo, y fan per salvarlo
més que no jo y tu plegats...

RAMON. Per Deu, Guillem! *Ab mal tò.*

GUILLEM. Si ton pare
en sospita d' ells entrás,
potser que 's quedás en dupte,
preguntantse capficat
si té d' aparedar portas
ò be enreixar finestrals.

RAMON. Oh rabia!... *Portant la mà al punyal.*

Guillem al veure l' acció de Ramon li pren lo punyal, y deixant l' ironia, li dirigeix los darrers versos ab afectuosa intenció.

GUILLEM. Potser intentas
penedit, torná' 'l punyal
á qui avans que tu 'n fou duenyo?

Deixantli comprendre que reconeix en aquest punyal lo de la seva filla.

Ara 't reconech! Ja may
qui es brau, qui es honrat y es digne
té d' anar ab lo cap baix...
Cap Blancas li ha dut encara!
Ramon, vá 'l cor en la má.

Allargant la mà que Ramon pren maquinalment, sens dir una paraula.

Cálmate, pensa, reflexiona...
Deu no 'ns voldrà pas deixar.
Se 'n vá per la porta dreta. Ramon queda uns moments pensatiu.

ESCENA III

RAMON.

Impossible, sí, impossible!
jo mateix he provat ja
de dirme això centes voltes,
y sempre en vál Lo volcan
del cor lo cervell m' escalfa,
bull en mas venas la sanch,
soch un brau, un lleó y sento
com á tal, y tant y tant
que per més que vull y provo,
no sé què fer per pensar.
¿Quí pot aturar la lava
quan reventa lo volcan!
Fins per veure si podía
jo mateix de mi espantarm'
frisós he clavat la vista
dins la lluna del mirall,
y la cara qu' hi ha surtida
la d' ella, la d' ella ha estat.
Ella! ¡Però es ell de qui ara
lo perill dech recordar:
si 's salvava... ja ni goso
per sos noms anomenáls...
si 's salvava, dins un claustre
ben lluny m' aniré á tancar,
per poderme matá' á solas
del recort ab lo punyal.
Sinó, ah!... ni á la esperansa
goso á la cara mirar.
Patria, prèn ma sanch... oh patria
ma vida prèn aviat,
que si avuy de tu son dignes
demá no sé si ho serán.

ESCENA IV

RAMON Y BLANCAS.

Blancas entra pel fondo, ab uns papers á la mà, á temps de sentir los derfers mots de Ramon.

BLANCAS. ¿Parlas sol?

RAMON. Sí, m' esbravava.

BLANCAS. Ab paraulas?

RAMON. Viva Deu!
diguèume còm ho voleu.

BLANCAS. Llegèix. *Allargantli un plech obert.*

RAMON. Mes, y vos? *A mîg llegir lo escrit.*

BLANCAS. Acaba.

RAMON. Però tot? *Tornantli 'l paper.*

BLANCAS. Tot ho cedeixo
á en Lude, si 'm torna 'l fill;
tret que l' haguem del perill
á tu la venjansa 't deixo.
Que dem al fi? alguns terrossos,
alguns grapats de dinés;
ara que 'ls guardin, després.....

RAMON. Després, m' han de fe' en mil trossos
ò 'ls ho pendré altra vegada,
doblat y tot. *Ab molta forza.*

BLANCAS. No 't sab greu,
donchs, lo que faig?

RAMON. Oh! deixèu.

BLANCAS. Què vols?

Ramon, ab sentiment al veure que son pare sospitós del afecte qu' ell puga sentir per son germá, li pren de las mans lo plech que acaba de tornarli, ab lo qual s' acosta á la taula á escriurehi unas rallas.

RAMON. La carta otorgada
á en Lude, dels vostres bens,
perque en ella haig d' anyadir
lo que la mare al morir
va deixarme. *Posas á escriure.*

BLANCAS. Això pretens?
Ramon, en aquest instant
sens dupte la teva mare,
desde 'l cel, com fa ton pare,
ab orgull t' está mirant.

Avansant uns passos al prosceni.

- Ja no 'm sembla tan foscós
lo cel com fa poch, respiro;
Per Ramon. ja no 'm fa por quan me 'l miro,
altre cop tinch dos fills, dos!
- RAMON.* Teníu. *Tornantli lo paper que ha escrit.*
BLANCAS. Ramon. *Conmogut.*
RAMON. Ah! *Conmogut.*
BLANCAS. No ho digas
que d' un fill meu he duptat,
y vèurel he desitjat
mort per llansas enemigas.
- RAMON.* Pare!
BLANCAS. He temut per l' honor
de tots!... Ha estat un desvari
de la edat... no vull pensarhi.
RAMON. No hi pensèu, nó, per favor.
BLANCAS. Ara sí...
RAMON. Calla. *Apart pel cor.*
BLANCAS. Ara si
que de tu goso fiarme,
se' en Blancas y haver d' estarme
de dí' al fill, allò que dí'
no puch á cap més mortal!
- RAMON.* Y això qu' es? *Ab interés.*
BLANCAS. Donantli un altre paper. Mira aquí, mira
y veurás lo que pot la ira
fer d' un home.
- RAMON.* Llegint lo paper. «Si 'l portal
de la vila, per rescat
del fill, avuy no 'ns obriu,
á vèurel morir sortíu
demá al ser lo sol llevat.
Lude.»
- Ramon se passa la mà pels ulls y al apartárselan s' adona que son
pare, sens dir ni una paraula, li allarga un altre paper desplegat.*
Encara més?
- BLANCAS.* Encara.
Llegèix, y pènsa si gosas
las batallas horrorosas
que ha de sostenir ton pare.
- RAMON.* «Al Cònsol.—Lió.—Desembre. *Llegint.*
Aguantèus á tota ultransa,
perque del odi de Fransa
avuy ja tot es de tembre.
Mercès á amistats antigas

pels embaixadors guardadas,
hem sabut ordres donadas
á las forsas enemigas
perque, sens mirá' 'l pactat,
quan la vila hajan rendida,
no hi deixin un home ab vida
ni un casal per se' aterrat.»

Després d' una xica pausa y ab molt descoratjement.

BLANCAS. No sembla sinó que 'l cel
pretengui posarme á prova.
Si defalleix un cor jove,
jo què faré! tot lo fel
del cálzer de l' amargura
he begut y no s' acota
mon cap; potser una gota
á tu 'ls bulls del cor t' atura?

RAMON. Ja may, ja may! Però en què
podem esbravar la rabia!
obríu al lleó la gabia
de pedra que aquí 'l reté,
y ay del francès!.. però nó,
no es això lo que ara importa.

BLANCAS. Tením la mort á la porta
y cal trèurela ab això.

Los papers citats.

RAMON. Heu pensat qui ho puga du'
al castell?

BLANCAS. La mullé'..... 'l pare.....

RAMON. Ella nó.

Ab arranch.

BLANCAS. Potser encara.....

Recelós.

Qualsevol, però nó tu.

RAMON. Donchs seré jo y ningú més.

BLANCAS. Ramon!

RAMON. En mercè ho demano.

Donantse.

BLANCAS. Es ton germá!

RAMON. Me 'n ufano.

BLANCAS. Vejам qui més digne n' es.

ESCENA V

BLANCAS, RAMON, GUILLEM.

BLANCAS. Guillem! Guillem! *Cridantlo á la porta dreta.*

RAMON. *Apart.* A jugar
vaig ma vida.

GUILLEM. *Sortint.* Què voleu?

- BLANCAS. Que á pensá' un xich m' ajudeu,
si 'm podeu aconsellar.
Perque en lo trans que la sòrt
m' ha posat, mon cap vacila,
qu' he jurat salvar la vila
y sé que 'l meu fill... no es hori.
Los tres s' han assentat entorn de la taula.
- RAMON. Concell demaneu, mon pare
y ho tinch jo per escusat.
- GUILLEM. La veu de la sanch, la edat
y 'l ser Cònsol, com ets ara,
fan inútil lo concell.
- BLANCAS. Vaig tement que aixís no siga.
- RAMON. L' honor es qui prime' obliga.
- GUILLEM. Lo fill, primer que tot ell.
- BLANCAS. Això, això es lo torment
que desd' ahí' 'm bat sens treva.
y á la rahó que 's subleva
fa despreci al sentiment.
Tres voltas aquí tancat
hem vist al Rey pel francès
y, com un lleó, totas tres
lluytant la vila ha salvat,
y 'm torna boig pressentir
que 'l Rey puga d' algun dia,
que sols quan ell ne partía
lo francès la va rendir;
mes no será!
- RAMON. No ha de ser,
ò be jo no ho tinch de veure,
que 'l que fá un Rey no han de creure
que un Cònsol no ho puga fer.
- BLANCAS. Això, això.
- GUILLEM. Vaig vejent
que l' orgull tant tost vos cega.
¡Y 'l fill! ¿Qui hi haurá que 's crega
que per darli un sol moment
de vida, tu y los demés
que son pares, no darían
un món, si darlo podían?
- BLANCAS. Y més encara, molt més!
Tu no sabs que per lliurar
mon fill, trigaría poch
d' anarme á posá' al seu lloch?...
- GUILLEM. Això es desvariejar.

BLANCAS. Qu' he ofert tot lo que tenim
de bens, hisenda y dinés,
per son rescat?...

GUILLEM. Per demés
creus tu que será? Surtím
donchs de Perpinyá, salvèm
á en Joanich y desseguida
á dintre, d' una envestida,
delmant enemichs tornem.
¿No tens lletras del Rey Joan
que á entrá' en pactes t' autorisa?
no 'n tens una més precisa
dihent qu' al fill te matarán
si no ho fas? Ira de Deul
que 'l dubte es ja per demés!
Obra la vila al francès
y...

RAMON. May! Si á mí m' escolteu,
no darèu per la ciutat
un sol fill, que 'n teniu dos,
y si no fos prou, fins vos!

BLANCAS. Ramon.

RAMON. Lo sér m' heu donat
y dich lo que dich: primer
que deshonrá' 'l nostre nom,
jo, vos, mon germá, tothom:
que 's perde lo mon enter!

GUILLEM. Orgull, orgull!

RAMON. Cobardía!

dich jo.

BLANCAS. Pensèu mon torment,
quan lo que 'ls dos esteu fent
sento aquí tot lo sant dia.

Al cor.

GUILLEM. Ay del fill que es posposat
á un altre afecte!

RAMON. Ay d' aquell
que la patria ven per ell!

GUILLEM. Viure importa!

RAMON. Ser honrat!

GUILLEM. Ramon!

RAMON. Guillem!

*Los dos que, á més de dissentir d' opinió en l' assunto de que tractan
posseheixen lo secret de lo que creuhen motiva la respectiva con-
ducta que segueixen; venen parlantse tota la escena ab certa acri-
tut irònica, per en Blancas no compresa, aixecantse dels assientos*

de en tant en tant per abalansarse l'un al altre en actitud provocativa, qu' es sempre mal continguda per la intervenció del Cònsol, qui no sab veure en ells més que l' amor á la patria y á la familia que son los dos sentiments que á n' ell lo combaten.

BLANCAS.

Patria cara!

fill del cor! ¿Com escullir
si jo no 'm vull envilir
ni puch deixar d' esser pare!
Mes, què dich? Cal arribar
á tals estrells per ventura?
potser la vida no dura
fins més enllà del fossar!
¿Morim quan los ulls tanquem?
Lo foc intern de la vida
no es la existencia seguida
ab que perpetuantse anem?
Sanch de ma sanch mon fill es,
sanch dels avis es la meva,
si era honrada quan fou seva
sent meva 'n será molt més,
y circulant per las branca
del arbre del meu casal,
com sava absent de mal,
per fe' etern l' honor dels Blancas,
ja may portará 'l sagell
d' un afront que 'ns mataria;
jo del fill renegaria
si ho volgués, com de mi ell!
Nó, nó, nó..... *Desetxant un mal pensament.*

GUILLEM.

Irònich. Aixís deixarás
que triunfi donchs l' heroisme!

RAMON.

Vos ne deya egoisme
no fa molt.

GUILLEM.

Sens atendre á Ramon. Permeterás
que l' espasa del butxí
cayga demunt d' ell!

BLANCAS.

Farém

per salvarlo, quant puguém.

GUILLEM.

No 't deixan més qu' un camí.

RAMON.

Aquest no 's pot acceptar.

GUILLEM.

Mal pare 't dirá l' historia.

BLANCAS.

Qui sab al deixar que moria
mon fill, á quants puch salvar?

GUILLEM.

Lo sacrifici no es lley.

BLANCAS.

Ho es sempre 'l bé del prohisme.

- GUILLEM. Això no es humá.
 RAMON. L' egoisme
 per cap mal trova remey.
 GUILLEM. No pot dir tal qui s' oblida
 de la sanch. *Encarantse á Ramon.*
 RAMON. Per millors fins.
 GUILLEM. Deu nos guardi de Cains!
 RAMON. Y de Judas!
 BLANCAS. Per ma vida,
 Guillem, que jutjas per tu
 y nó per mi.
 GUILLEM. Més pitjor.
 BLANCAS. So 'l Cònsol.
 RAMON. Lo guardador
 de mil familias.
 GUILLEM. Ningú
 pels altres dona lo seu.
 BLANCAS. Perque faltan. *Rapidament.*
 GUILLEM. Perque escoltan
 la veu del cor.
 BLANCAS. Y 's revoltan
 contra 'ls manaments de Deu!
 Ah, nó, Guillem, no soch jo
 qui s' erra en aquest moment;
 parlas tu pel sentiment,
 m' impulsa á mí la rahó.
 Pare vols que siga y fòra,
 de tot lo demés t' oblidas
 sens veure que de mil vidas
 n' es la del fill salvadora;
 y no es just, cristiá no es
 que de ma sanch per salvarne
 una gota, vulga darne
 un mar de la dels demés.
 May, Guillem. Un' altra volta
 oferiré per rescat,
 jo en persona, quant m' ha dat
 la sòrt; mes si acás no escolta
 en Lude mos prechs, si 'm veu
 suplicar als peus y encara
 s' aguanta inclement...

ESCENA VI

Los mateixos y JOANICH.

Joanich apareix a la porta del fondo, avans de dir en Blancas los quatre darrers versos.

JOANICH. El pare
haurá fet més del que deu.

GUILLEM. Joanich! *Abrassantlo.*

BLANCAS. Fill meu! *id.*

RAMON. *Apart, però dantli la mà.* Això,
què será?

BLANCAS. Tanta alegría
fa mal.

GUILLEM. Qui esperar podía
tornarte á abrassá'!...

BLANCAS. Ilusió *Abrassantlo altre cop.*
me sembla; t' abrosso, sento
hatre 'l teu cor sobre 'l meu,
y de la bondat de Deu
encara dubtar intento.

GUILLEM. Ploras? *A Joanich que s' aixuga una llàgrima.*

BLANCAS. Quan de nou t' aculls
al payral y amant y lliure
nostres cors vens á reviuire,
perquè 'l plor t' entela 'ls ulls?

GUILLEM. Será 'l goig, son goig inmens;
y res ne sab la Guidona...

JOANICH. Nó, nó, esperèu una estona.
Detenintlo de que vaja á avisarla.

BLANCAS. Però?...
JOANICH. Dintre curts moments
forsós me será partir.

GUILLEM. Partir?

JOANICH. Si ara aquí 'm vejeu,
á la caritat debeu
aquest bé.

BLANCAS. Y per agraphir
mercè tan gran, què t' obliga
á deixarnos?

GUILLEM. Temps hi haurá
després, per regraciá'...

JOANICH. Tinch un jurament que 'm lliga
al castell.

- BLANCAS. No ets lliure?
 JOANICH. N6,
 que sols de mí compadit
 un dels frares, que á la nit
 han vingut á ma presó,
 lo trajo seu m' ha deixat
 y ab lo meu s' ha vestit ell,
 per que ningú del castell
 notés que jo aquí he baixat.
 Y donchs en Lude?...
- BLANCAS. Vacilant.
 JOANICH. De vos
 está esperant la resposta.
 BLANCAS. Conceixes tu la proposta
 que m' ha feta?...
- JOANICH. Sí.
 BLANCAS. Horrorós
 es lo pas.
- JOANICH. No 'n cal parlar;
 farèu vos lo que just sia,
 que á mí impossible 'm seria
 d' allò que farèu dubtar.
- RAMON. No sembla sinó que al cor
 un cau de serpents hi tinga!
- GUILLIEM. ¿Y ens deixarás! ¿Qui 't detinga
 no hi haurá!
- JOANICH. Així ho vol la sort.
 RAMON. Malehit qui s' inficiona
 la sanch de verí!
- JOANICH. Apart.
 Qui sab
 si per en Lude. 'l meu cap
 es lo derrer que ambiciona?
 Y á no se' aixís, á no haverhi
 més recurs... vos he sentit
 d' allí, y lo que 'l pare ha dit
 trovo just... Què podem ferhi!
 Quants de la guerra 'ls tropells
 y las conseqüencias ploran?
 quants á algú dels seus anyoran?
 nosaltres... no som més qu' ells.
 A iguals drets, debers iguals.
 Quan la patria á sos fills crida
 no val de ningú la vida
 més que la d' altri, y la fals
 de la mort ja may repara
 en res, fa via, fa via
- (De la porta)

- ni 'l crit dels fills la desvía,
 ni l'atura 'l bras del pare;
 y 'l mateix tomba y ajeu
 lo brí d' herba que 'l fort roure,
 per que res més la fa moure
 que la voluntat de Deu.
- BLANCAS. Fill meu, fill meu, tu has llegit
 en mon cor, ò 'l cel t' inspira.
- GUILLEM. Delira, Deu meu, delira!
- RAMON. (*Apart.*) Fins en això es preferit!
- BLANCAS. Això, això es lo valor.
 Aquesta la fè cristiana;
 fe' l que la patria 'ns demana
 y á Deu aixecar el cor.
 Volgué 'l Cel de Abraham un dia
 que 'l fill li sacrificás
 y 'l pare va alsar lo bras,
 lo fill obedient moría.
 Complim, donchs, com ells tu y jo
 y fassi Deu son judici.
- JOANICH. A l' hora del sacrifici
 veurá la patria qui só.
- RAMON. Oh! Jo tornaré per tu
 al castell, mentres el pare
 parla á en Lude. *Ab afecte.*
- JOANICH. Ramon, ara,
 fòra jo, no hi há ningú
 que puga salvá' á qui espera
 mon retorn..... No hi pensèm més,
 y ja que 'l cel m' ha permès
 torná' á vèurens, á la qu' era
 ma ditxa tota deixèu
 que veja un' altra vegada;
 després que l' hauré abrassada,
 que siga 'l que vulga Deu.
- BLANCAS. Jo tinch de comprá' al francès
 á pes d' or la teva vida.
- GUILLEM. Per si acás, á la surtida
 posaré jo un entropés. *Apart anantsen.*
- Blancas y Ramon entran dins per la porta de la dreta. Guillem per
 la del fondo.*

ESCENA VII

JOANICH.

Ni en lo venturós moment
 que l'òscul nuviàl cambiava,
 com ara no palpitava
 mon cor tan seguidament.
 Lo raig primerench sentia
 llavors del sol de l'amor.....
 encara 'n sento l'ardor
 y se 'm pon ans de mîg-dia!
 Y ara, què 'ns dirèm? ¿Què hi há
 per poguè' en ma desventura,
 de son cálzer d'amargura
 la fel que 'n vessa ensucrá!
 No res. De ma negra estrella
 no n'espero ni aquest plaher
 que fora 'l derré', 'l derrer
 que sentís;... mes, valor; ella
 aquí vé.

ESCENA VIII

JOANICH Y GUIDONA.

*Guidona vé corrent per la porta de la dreta. Joanich la reb en sos
 brassos.*

GUIDONA.

Joanich!

JUANICH.

Sí sí,

soch jo!

GUIDONA.

Mon espòs!

JOANICH.

Ma vida!

jo qu' en mos brassos, rendida
 d'amor, te torno á tení'.

Jo qu' en mîg d'aquests trabulls
 de que 's forma l'existencia,
 en lo neguit de l'ausencia,
 lluny de la llum dels teus ulls,
 sento que mon cap s'acota,
 sento que se 'm gela 'l cor,
 porque tu no ets sols l'amor,
 porque tu ets ma vida tota!

GUIDONA.

Quín goig, Deu meu! párla, párla;

- jo no havía sentit may!
 Despay, Guidona, despay.
Apart. Y haver de torná' á deixarla!
 GUIDONA. Despay me dius, quan encara
 no sé si 'l que 'm passa es cert!
 ¿Lo qu' en un dia he sufert
 no llegeixes en ma cara!
 Desvía un llamp; dels unglots
 del esparver trèu l' aucella,
 apárta de la rosella
 lo tall de la fals. si pots,
 y al referse del esglay
 del que talment ressussitan,
 ves dient als cors que palpitan
 com lo meu, despay, despay.
 JOANICH. Perdónam!
 GUIDONA. ¿Què dius?
 JOANICH. Per mí
 fas més de lo que mereixo;
 jo t' estimo, mes si 't deixo
 un altre cop.....
 GUIDONA. *Ab ansia.* Què vols dí'!
 JOANICH. Si per pochs instants y fóra
 altre cop t' haig de deixar,
 no per xo t' ha de faltar
 l' amor del que lluny t' anyora.
 GUIDONA. Ah, nó, nó: això si Deu vol
 no será, y dat cas que siga.
 res á deixarte m' obliga:
 d' aquí no has d' anarten sol.
 JOANICH. Deliras!
 GUIDONA. D' amor será.
 JOANICH. Duptas de ma fè potsé'?
 GUIDONA. Sospito y no puch dir què,
 però ab tu me 'n vull aná'.
 JOANICH. No pot ser. Tinch de partir
 per ser demá aquí altra volta.
 GUIDONA. Tu m' enganyas.
 JOANICH. Però escolta...
 GUIDONA. M' enganyas, sí!
 JOANICH. ¿'M vols sentir?
 Jo que, per haver estat
 prèu al camp, sé com se trova
 l' enemich, la bona nova
 al Rey tinch de du'. Apostat

Abrassantlo.

Interrompentlo.

un estol de gent espera
 prop dels monts, lo nostre avís;
 jo que coneix lo país,
 vaig y vinch per la dressera
 en pocas horas, guiant
 als valents del nostre Rey,
 y al francès altre remey
 que 'l de fugir no deixant;
 demà, demà llibertada
 per ells la patria veurèm,
 y demà, tu y jo, podrèm
 abressans' altra vegada.
 Mes, com la mort y la vida
 Deu las té, avans de partir
 he volgut venirte á dir:
 adeu!

Transició.

GUIDONA.

¿Y tan desseguida
 de l' arivada has de dar-me
 l' adeu, altre cop? mal cor!
 Si 'm parlas de vida y mort,
 com pensas podè' enganyarme!
 No sé, no 'm puch figurar
 què siga lo que 'l destino
 me guarda, però endevino
 que res bò no 'ns pot portar;
 perquè quan la mà 't tremola,
 perquè quan lo pols te bat
 com un cavall desbocat,
 y per tas galdas rodola
 una llàgrima indiscreta,
 del cor sens dupte escapada,
 jo, que he après en ta mirada
 á llegir la mès secreta
 intenció del sentiment,
 no dupto, nó, estich segura
 que una pitjor desventura
 ton llabi amagar preten.

Prenentli la mà.

JOANICH.

Nó, Guidona, no hi há un tal.
 Los perills que 'ls demés passen,
 son los únichs que amenassan
 á ton espòs. Si fatal
 la sòrt m' ha de ser, será
 més tart, perquè lo qu' es ara
 tenintla en mans de mon pare
 segura ma vida está.

GUIDONA. Ah! Què dius! *Arranch de terror.*
 JOANICH. Guidona!
 GUIDONA. Nò,
 tu no surtirás d' aquí!
 JOANICH. Per Deu! *Volentla calmar.*
 GUIDONA. Ton pare rendí'
 no vol la vila.
 JOANICH. Ab rahó.
 GUIDONA. Y 'l francès per ton rescat,
 vol la vila y no rès més.
 JOANICH. Àrdit de guerra això es.
 GUIDONA. Però no es ta llibertat
 lo que, ab cinisine, á ton pare
 á mercadejá' 's convida,
 si no es ta vida... ta vida
 qu' es la meva, y més encara!
 Júram, júram no posarte
 en mans del francès.
 JOANICH. Per Deu,
 que deliras!
 GUIDONA. D' aprop meu
 júram que no has d' apartarte.
 JOANICH. No puch, no puch.
 GUIDONA. ¿Potser jo
 no soch de quant tens al mon
 lo primer? ¿Potser no son
 més que un somni, una ilusió,
 las delicias suspiradas,
 las esperansas hermosas,
 las protestas ardorosas,
 las prometensas sagradas!
 ¿Què valen, què signifícan
 la gloria y la llibertat,
 quan á qui l' amor han dat
 los homes, no ho sacrifican!
 Escólta: tenint á Deu *Ab desespero.*
 per testimoni, vas dar-me
 lo cor, y ara vols robarme
 lo qu' es meu, solament meu,
 y ets perjur, y ets homicida,
 y ets un mal cor si te 'n vas,
 porque á las mans posarás
 del butxí, la meva vida!
 JOANICH. Prou Guidona, per Deu prou,
 que al cap la sanch se m' apila

y no haig de ser de la vila
la deshonra. Trènque 'l jou
de ma desgracia la sòrt
à la destrai del butxí,
sempre, sempre duré aquí
lo teu carinyós recort.
Adeu!

Al cor.

Al ademan que fa Joanich d'anarsen, Guidona intenta privarlen, cubrint lo pas de la porta.

GUIDONA. Ah! nó, nó, enrera!

JOANICH. Míra 'l que fas.

Frisós.

GUIDONA. Per guanyar
la porta, tens de passar
per sobre 'l meu cos.

JOANICH. M'espera
l'honor del nom que vaig darte.

GUIDONA. Ton fill desde mas entranyas
t'ho prohibeix!

JOANICH. *Moment de vacilació.* Ah!... m'enganyas,
apárta per Deu, apárta!

GUIDONA. Jamay!

Resolució ferma.

JOANICH. Donchs òbrim camí
lo finestral y á reveure!

GUIDONA. Ah! *Crit de desesperació.*

Joanich se dirigeix al finestral de la part esquerra, mes al abocarshi se fa enrera sorprès de la generació que veu al carrer, á la qual se sent cridar confosament.

JOANICH. Què veig? Com poder creure
ara aquí dintre un motí?
Y contra mon pare irats
baladrejan rugallosos,
com si fossen cans rabiosos
per má d'algú fuetejats!

GUIDONA. *Apart.* Qui sab, bon Deu, si mon pare
haurá lograt son intent!

JOANICH. Viva Deu que aquesta gent
mereix una forca! Ara
quan l'enemich més y més
ens estreny... Si algun traydó!...
Pare! pare!

Cridant á la porta de la dreta.

ESCENA IX

JOANICH, GUIDONA, BLANCAS.

*Lo darrer surt de la dreta acabantse de vestir la gramalla consular.**Se sent creixer la veu del tumult.*

BLANCAS. Qu' es això?

JOANICH. Algun ardit del francès.

BLANCAS. Y tu aquí, quan al teu lloch
un' altre espera?...*Contrariat.*GUIDONA. *A la porta del fondo.* Al fi arriban.BLANCAS. No 's dirà, si d' eixí 't privan,
per art meva?*Ab sentiment.*JOANICH. Dintre poch
seré allà, valdament sia
l' intern qui surti á aturarme.BLANCAS. A saber qu' has d' enganyarme,
jo mateix hi pujaria.*Guidona, que durant aquesta escena va mirant pel finestral y la porta del fondo ansiosa per l' arribada del qu' endevina venen á impedir lo regrés del seu espòs al camp enemich; baixa del fondo precedint als personatges que entren en escena, exceptuat Ramon que surt de la porta de la dreta atret per la cridoria del tumult.*

ESCENA X

GUIDONA, BLANCAS, JOANICH, RAMON, GUILLEM, DESCATLLAR.

HOME I, HOME II Y GENT DEL POBLE.

Blancas se situa al centro de la escena, quedant á la part dreta Joanich y Ramon. Guidona, Guillem y Descatllar, formen grupo á la esquerra, y la gent del pobie ab l' Home I y l' Home II, un xich avansats, completan lo quadro cubrint el fondo.

POBLE. Viva 'l Rey!

POBLE. Mori 'l francès!

HOME I. Senyor, per ton bé venim.

BLANCAS. Potsé' un nou perill tenim?

Vosabells? *A Descatllar.* Tu? *A Guillem.* Per demés
son tals afanys. Què voleu?*Al Poble.*

DESCATLLAR. Salvarvos al fill.

BLANCAS. *Ab forsa.* Encara

HOME II. sé á lo que obliga 'l se' pare.
 BLANCAS. D' aquí no ha d' eixí'.
 Sabeu
 qui sou y qui soch?
Énergicament, encarantse ab lo poble.
 GUILLEM. *Apart al Home I.* Avant.
 GUIDONA. Animèulos. (A Guillem.) Senyor, dónans
 la teva ajuda.
 HOME I. *Avansant ab respecte.* Perdónans
 l' acció, però quan se fan
 armas de guerra l' ardit
 y 'l crím, lo demés s' oblida;
 salva, donchs, del fill la vida
 ò nosaltres.....

*Al sentir Blancas l' intenció que tenen de sobreposarse á la seva autoritat, agafa del bras al Home I sacudintli ab força, exigintli la confirmació de lo que anava á indicar, mes trèusel tot seguit de-
devant, d' una revolada, per encararse ab Descallar.*

BLANCAS. Què, qu' heu dit?
Voldrèu imposarvos!
HOME I. Sí,
si hem de rebujá' 'l servey.
DESCATLLAR. Lo poble ho vol.
BLANCAS. Nó la lley!
nó l' honor!

Guidona, plena de ansietat per l' acabament de la conjura, incita seguidament á Guillem y Descallar á que animin al poble á no abandonar lo propòsit de salvar á Joanich. Aquest y Ramon. permaneixen apartats á la dreta, possehits de indignació y seguint ab l' esperit á son pare, lo qual tornant per la dignitat del càrrech de que està investit, fereix ironicament al poble y ab la persuasiva eloqüencia que 'l patri amor li inspira, acaba per convènsel en pro de sos designes y en ferlo esclafir en arrebatadoras exclamacions d' entussiasme.

GUILLEM. *A Blancas.* Vulgas cedí',
y á mals pitjors donar lloch
evita.

DESCATLLAR. Un altre ho farà.

BLANCAS. Jo li sabré destorbá'.

HOMÉ II. No al poble.

BLANCAS. Lo Cònsol soch!

DESCATLLAR. Podeu deixarho de ser.

BLANCAS. ¿Còm?

DESCATLLAR. Deposat.

BLANCAS. ¿Y per quí?

- HOME II. La gent que vos va elegí
á un altre també 'n pot fer.
- La gent del poble haurá anat desde 'l comens de la escena estenentse
poch á poch fins al primer bastidor de la esquerra, però cubrint per
això la porta del fondo, y deixant sempre en primer terme á Gui-
llem, Descatllar y Guidona.*
- BLANCAS. Deu del Cel! Y això la llenga
d' un perpinyanès proposa!
Al Cònsol no se 'l deposa
sens que á la vila's' ofenga.
Nombrat tal, soch jo tot sol
qui las lleys guarda y ordena,
y sé ben bé quina pena
mereix qui trencarlas vol.
Mes ningú ho té de lograr
mentres jo aquest trajo duga; *La gramalla.*
primer un llamp se m' enduga
que deixar-lo trepitjar!
Si sempre de llibertats
bandera ha estat la gramalla,
no ha de servir de mortalla
per traydors, ni per cobarts,
ò avans esquinsantla, encara
jo la 'n trauré de perill.
- GUILLEM. Però y ton fill?
- BLANCAS. No tinch fill!
- DESCATLLAR. Quin pare ho diu!
- BLANCAS. No soch pare!
Soch la patria avergonyida; *Al poble*
soch la veu del vostres avis
que ofesos d' aquests agravis
renegan d' havèus dat vida!
Soch la rialla precursora
del sarcasme de l' historia;
soch l' arcàngel de la gloria
que al abandonarvos plora.....
- POBLE. Nó, nó. *Entussiasmantse.*
- BLANCAS. Soch lo crit derrer
qu' espirant Perpinyá llansa!
- POBLE. Visca en Blancas!
- POBLE. Mòri Fransa!
- Aprofitant l' entussiasme del poble, Blancas obra una porta secreta
de la part dreta y fa fugir á Joanich, Guidona s' arranca dels
brassos de son pare, que vol detenirla, per correr darrera de son
marit; mes al arribar á la porta, havent aquest desaparegut ja.*

trovas ab Ramon que, impassible y plegat de brassos, li impideix el pas.

BLANCAS. Fuig! *A Joanich, obrint la porta secreta.*

GUIDONA. Deixèumel! *A Guillem.*

GUILLEM. *A sa filla que li fuig dels brassos. Què vols fer!*

JOANICH. Dins Adeu tothom!

GUIDONA. Ah!

Guidona, al sentir l' adeu del seu marit en lo mateix moment de toparse ab la freda mirada de Ramon, cau desmayada en brassos de son pare que la va seguint desde la part esquerra á la dreta de la escena. Blancas dona uns passos fins al peu de la taula, desde hont se gira al poble per indicarli que's retiri, luego de cerciorarse ab la mirada de que en Joanich ha sortit.

BLANCAS. Al poble. Marxèu.

Apartèula d' aquí.

A Guillem y Ramon, indicant que s' emporten á Guidona, lo qual verifícan per la porta de la dreta.

ESCENA XI

BLANCAS. DESCATLLAR AL FONDO.

BLANCAS. *Deixantse caure en un assiento. Ara,*
 ara sí que puch ser pare!
 ara sí, fill meu, fill meu! *Espansió complerta.*
 Y pensar que perquè tenen
 tan pobre, tan xich lo cor,
 que no hi cab més qu' un amor,
 baixarme ran seu pretenen!
 ¿Mal pare, jo! ¿Jo crudel
 y mal cor! Si entrar podían *Alsantse.*
 aquí dintre, prou sabrían
 si hi tinch foch ò si hi tinch gel!
 Mes, si ara no, ja després
 que 'l perill haja passat
 veurán clar qui 'ls ha salvat
 de sufrí' 'l jou del francès.
 Los homes, recordarán
 que si 'l Rey abandonava
 la vila, jo la salvava
 per ells un fill meu donant.
 Las mares potser, ab pó'
 als seus abessant encara,
 recordin al pobre pare
 dihent pel fill una oració...

Blancas ha anat avansant a poch a poch cap el centre de la escena y Descatllar baixant del fondo, de manera que en aquest moment se trova un pas enrera al costat del Cònsol.

DESCATLLAR. Y sinó?... *Carregant la frase.*

BLANCAS. *Ab forsa.* Si nó? A sas veus
perxò no haig d' abatre 'l front.
Deu, sent Deu, per salvá' 'l món
va da' un fill als faritzeus!

FI DEL ACTE TERCER.

ACTE QUART

Plataforma de la muralla de Perpinyà, tancada exteriorment per una línia de marlets, ab un cos avansat en lo primer bastidor de la dreta, un poch més elevat, y ab tres grahons per pujars'hi. Més cap al fondo, també a la dreta, encara que un xich més al centre de la escena, per vèures la muralla en lleugera inclinació diagonal, la meytat superior de la torre d'un dels portals de la vila, ab passadís de volta en lo terraplè y lladronera, visible sols per la volada que treu en fora. Lo fondo clos per la continuació del mur que entra dins en lo darrer bastidor de la esquerra. En lo segon bastidor de la mateixa part d'escena, comensa la rampa que figura baixar cap al fondo al interior de la vila, aixecantse en son arrancament un pilar de pedra sostenint, al cim d' una barra de ferro, unas graellas encesas, única claror qu' ilumina l' escena.

ESCENA PRIMERA

GUIDONA, GUILLEM, homes del poble y soldats.

Guidona apareix sentada, abrigantse ab un manto, prop d' un foch que crema al peu de la rampa del mur. Guillem, dret al costat d' ella, apoyantse a la paret, y dos homes dormits a terra. Prop de la torre un centinella, y altre al fondo que, de tant en tant, desapareix de la vista del espectador figurant passejarse. Al plegarse 'l teló pujan del fondo: Blancas, un altre Cònsol y Descatllar, seguits d' una ronda, desapareixent per la dreta sent desensopir sobressaltada a Guidona ab son trepîg.

GUIDONA.	Ah!
GUILLEM.	Filla meval
GUIDONA.	Per demés m' esforso en calmar l' ansietat que m' atormenta.
GUILLEM.	Com si a la sòrt de tots fos cap alivi passar la nit aquí!
GUIDONA.	¿Y heu pogut creure

- que dins de casa, entre parets reclosa,
fora menos crudel la meva pena!
Aquí del ayre de la nit los besos
templan mos polsos, condormint la febre
que, com un poltro desbocat batentlo,
mas forsas gasta y ma rahó subleva.
- GUILLEM. Y es això sol lo que á está' aquí t' obliga?
- GUIDONA. Pare! ¿A què ferme la pregunta aquesta
si ho sabeu ja? Aquí soch més á vora
d' allà hont pensant ab mí, mon espòs vetlla.
- GUILLEM. Per res més, filla meva!
- GUIDONA. *Alsantse.* A la esperansa,
cansada d' esperar, m' avanso á rebre;
mes ay! no torna y d' aquest mur la gruixa
mon pas atura separantme d' ella,
y encara un altre mur més insensible
que aquest de fredas y enduridas pedras,
d' inhumans cors forjats d' un tros de ferro
que sols l' infern del odi 'ls acalenta.
- Contemplant lo foch ab que s' escalfan.*
Pobreta flama del amor qu' en l' ara
de mon cor per sos ulls fores encesa,
espurna d' or y llum d' un sol que á pòndres
baixa corrent ¿tu qu' ets?... la vida meva:
neixes y brillas, joguina t' alsas,
lo vent t' arrastra, la foscor t' ofega,
y en bolveta de cendra convertida
volas y fujes per may més revèurel!...
- GUILLEM. Guidona!
- GUIDONA. No així tu, horrorosa pira
pel llamp del odi en hora mala encesa;
tu neixes y t' estens, t' alsas, t' aixamplas,
l' ayre enmatzinas y la sanch recremas,
tornas los homes llucifers y tornas
un infern pavorós tota la terra!
- GUILLEM. Guidona!
- GUIDONA. ¿Que 'm dirèu! La nit acaba
y cap resposta habem lograt mereixer...
- GUILLEM. Qui sab! es lo rescat de tanta válua
que bé pot amansirshi la feresa
dels butxins d' en Joanich. Quan no responen,
dubtosos estarán.
- GUIDONA. ¿Vos podeu creure
apte á en Ramon per eternir á en Ludel
- GUILLEM. Injusta prevenció ton dubte 'm sembla.

- GUIDONA. Valdrà per ell de son germà la vida
 menos del que jo valch? Passió funesta
 la seva, que del cel potser provoca
 lo llamp castigador; mes ¿perquè 'l llença
 al cap del innocent y no al culpable!
 ¿Serà que l' injusticia de la terra
 puga lograr, ab má atrevida y forta,
 torce' á son pler las inflamadas vergas,
 ò be 'l cel ab ma trista desventura
 salvarnos vol de més terribles penas!
 Nó, nó; això no es possible! Cáyga en Lude,
 cáyga l' altre també, drágui la terra
 lo crim, l' odi, l' afronta y la venjansa,
 ò vinga un nou diluvi demunt d' ella!
- Sona rumor dins. Guillem puja al fondo per veure lo que 'l motiva
 y 'n torna á baixar tot seguit per calmar á Guidona.*
- Mes això què serà? Veus y petjadas
 de gent que corra... anèmhí, donchs.
- GUILLEM. *Baixant del fondo.* Deténte.
- GUIDONA. ¿Podeu dirme lo qu' es?
- GUILLEM. Un home portan
 que pel mur ha saltat; cap aquí venen.
- GUIDONA. Oh Deu, què li voldrán?
- GUILLEM. Saber y fòra
 las novas que ha portat.
- GUIDONA. *Pujant al foro y retrocedint tot seguit.* Jo l' he de veure.
 Ah! què miro?... Apartèus, si 'm conceixia
 potser callás lo que ara dir intenta.
- Los dos homes que jeyan prop del foch s' han aixecat y s' uneixen
 als que baixan del fondo acompanyant á Romá. Guidona y Gui-
 llem se fan á un cantó per no ser vistos.*

ESCENA II

DITS, ROMÁ, HOME I, HOME II, gent del poble.

- HOME I. Aquí, vora del foch.
- HOME II. Donchs, fèm rodona.
- HOME I. Tornas del camp?
- ROMÁ. Vinch del castell.
- HOME II. *Tenintho en dubte.* ¿Pot créures?...
- HOME I. ¿Tu, del castell?
- ROMÁ. No fan molts pare-nostres
 que he enviat cap al cel un centinella.
- HOME II. Aquet tindrèm de menos á combatre.

HOME I. Deixèmllo parlá' á n' ell.
Tots forman rotllo al voltant de Romá. Guidona y son pare s' acostan també á sentir la relació d' aquest, situantse á la espatlla dels demás oyents, amagant ser coneguts per temor de que Romá no deixi de contar las novas que porta.

ROMÁ. Cap al tart era
 d' ahí', que uns frares al castell pujaren
 al fill d' en Blancas, que hi es prè's, á vèurel,
 y jo, que per salvarlo donarí'a
 tota la sanch que corra per mas venas,
 un hábit los demano y revestíntmel,
 á intentar corro una atrevida empresa.
 Sol entre murs y reixas suspirava
 lo fill del nostre Cònsol; quan ens veyá,
 creyent pròxim son fi, obríans los brassos
 y en ells estret, li vaig dir jo á l' orella:
 —La vida us porto; tot seguit que 's puga,
 la roba canbiarè'm—y aixís ho feyam,
 però sentme jurar que per sis horas
 guardaría en secret la estratagema,
 y pretestant baixar aquí á la vila
 pels sagraments, un frare y ell pogueren
 salvá' 'l pont del castell y jo 'm quedava
 joyós de dar ma vida per la seva.

GUIDONA.

Ay de mi!

GUILLEM.

Cállal

HOME I.

Gran renom y gloria
 d' avuy has de gosar.

HOME II.

D' aquesta empresa
 tos fills se 'n honrarán.

HOME I.

Fins potsé' un dia
 Comtes y Reys te 'n sentirán ehveja.

HOME II.

Seguèix, seguèix.

ROMÁ.

Cregut que de la vida
 havia al últim arribat al terme,
 caych de genolls aixís que partits foren,
 mon cor sos bulls á poch á poch sossega
 y entre aquells que aquí al món m' anyorarian
 y la patria partint lo temps que 'm queda,
 van fugint horas, sens saber jo quantas,
 la idea de la mort per punts va sentsem
 menos terrible, quan tot d' una escolto
 rodar la clau, òbras la porta y entra
 lo fill del Cònsol, que á mudar m' obliga
 lo trajo novament.

GUIDONA.

Ah!

GUILLEM.

Filla meva,

coratge.

ROMÁ.

¿Què habeu fet? jo li pregunto.

—Veurer als meus volfa, ell me contesta,
lograt es mon desig, ara que vingan
per mi quan vulgan que 'l morir no 'm reca.—

Quína rabia m' ha entrat això al sentirli!
jo que burlat al enemich ja 'm creya,
lliure la patria y á mos fills joyosos
de la gloria que 'ls dava ab la sanch meva!

Quan he surtir de la presó, m' entraren
intents d' apunyalar quants soldats veyá!

HOME I.

Y de la sòrt del prè, no has sentit dirne
res á ningú?

HOME II.

De lo que has vist, pot trèures
algun indici?

GUILLEM.

A *Guidona*. Anèm.

GUIDONA.

Resistentse á moures. No pas encara

ROMÁ.

Coste 'l que coste, entrar aquí pretenen.

Si la resposta que fa poch en Blancas
ha enviat al castell no 'ls es accepta,
igual que la de n' Oms, del fill del Cònsol
veurèm sagnanta rodolar la testa.

HOME I.

Cobarts!

HOME II.

Ira de Deu!

HOME I.

Lo Cònsol.

ESCENA III

LOS MATEIXOS. BLANCAS, DESCATLLAR, SOLDATS Y UN CÒNSOL.

*Blancas surt per la dreta, com Descatllar, lo Cònsol y 'ls soldats
que fan la ronda, á temps de sentir los quatre darrers versos de
Romá. Comensa á clarejar y s' apaga 'l foch de las graellas.*

BLANCAS.

Per lo que sent dir á Romá. Ferho
podrán aixís com dius, mes á fè meva
que aquí no entrarán may, si per guanyarlos
la espasa del butxí solsament tenen.

Blancas s' acosta á parlar al centinella del mur.

ROMÁ.

Qui 'l venci no ha nascut.

HOME I.

Es com lo roure,

lo llamp lo pot partir, mes rè' 'l doblega.

GUIDONA.

Tu 'm perteneixes.

Apart á Romá.

ROMÁ.

Resoltament. Què voleu, Senyora?

GUIDONA. Dugas paraulas t' he de dir, esperat.
 BLANCAS. ¿Què heu vist? *Al Centinella.*
 CENTINELLA. No res.
 BLANCAS. Deu meu, la llum de l' auba.
 y encara no ha tornat! Espéra, espéra.
Desde 'l mur á Romá que va á retirarse.
 Tambè tu en aquest lloch!
A Guidona adonantse d' ella al baixar del mur.
 GUIDONA. No tinch d' anarmen
 que, viu ò mort, un altre cop no 'l veja.
 BLANCAS. Has vist á mon fill gran? *Apart á Romá.*
 ROMÁ. Dret á la porta
 del de Lude, esperant que 'l volgués rebre.
 BLANCAS. Tens més á dir del que contar acabas?
 ROMÁ. Ni una paraula sols.
 BLANCAS. *Dantli una bossa.* Dohchs.....
 ROMÁ. *Rebujantla.* Nó, nó,
 BLANCAS. *Manantli.* Prèntla!
 Anèm seguint. *Als de la ronda.*
 DESCATLLAR. *Apart.* Sí, sí; que aquesta ronda
 lo cor m' está dihent qu' es la darrera.
 GUILLEM. Rendir la plassa també aquest desitja...
 juntar á sas rahons dech jo las meas.
*Blancas, Descatllar lo Cònsol y 'ls soldats de la ronda desapareixen
 pel fondo. Guillem los segueix tot d' una y 'ls demás personatges
 van retirantse poch á poch per distints punts, quedant sols en esce-
 na Guidona, Romá y 'ls dos centinellas.*

ESCENA IV

GUIDONA Y ROMÁ.

ROMA. Ma vida es vostra. ¿Què voleu?
 GUIDONA. Venjarme,
 si al capdevall té de morir. S' intenta..... *Vacilant.*
 nó... Per desgracia tinch prop meu un home
 que 'm mira cobdiciós. Passions funestas
 al món sempre s' han vist..... Salvál podria.....
 y veurèu com al fi matarlo deixa. *Ab ira.*
 ROMÁ. Senyora..... *Recelós.*
 GUIDONA. Nó; nó será 'l Cònsol *Rápít'*
 ROMÁ. Gracias.
 GUIDONA. Traydor es com un Judas, mes...
 ROMA. Manèume,
 que si 'l servey no m' ha de dur deshonra,

allá hont digueu he de posar jo l' eyna.
 GUIDONA. De mi no us allunyèu; si acás arriba
 l' instant fatal, sense torbáus, mirèume
 y á qui us senyali... qu' es traydor vos juro,
 qui jo us senyali que al moment finesca!
 y si us manca coratge, 'l que faríau
 pensèu á qui l' esposa us volgués pendre.
 ROMÀ. Morirá quan volgueu.
 GUIDONA. No heu d' allunyarvos.
 ROMÀ. La vostr' ombra seré. *Retíras.*
 GUIDONA. Ab l' afany que m' entra,
 comenso á tastar ja la dolsó' amarga
 dels odis que los homes saborejan.

ESCENA V

GUIDONA, DESCATLLAR y al fondo BLANCAS.

*Descatllar s' adelanta á Blancas, que baixa pel fondo tot capficat y
 sens adonarse de ningú, y després de parlar molt rapidament á
 Guidona, desapareix per la esquerra.*

DESCATLLAR. La ronda s' ha acabat. Al Cònsol Blancas
 lo vostre pare y jo en llarga conversa
 hem provat d' eternir; ara á vos toca
 tentar l' últim esforços.

GUIDONA. Ab ell deixèume.

ESCENA VI

BLANCAS Y GUIDONA.

BLANCAS. Horrible incertitut, hora de sigles
 durant la qual, com la estimbada pedra
 que may arriba al capdevall d' hont roda,
 mon pobre cor en trossos mil se 'm trenca.
 Vull encara aturar á la esperansa
 y 'm sento caure 'ls pochs cabells que 'm quedan;
 sentir no més que á la rahó 'm proposo.
 y fins la consciencia 'm desvarieja.
 Veu del infern que aixordadora t' alsas,
 valdament callis, en ma sanch ofègat,
 que no soch, nó, lo matador indigne,
 no soch lo pare que á son fill entrega;
 sinó 'l pastor á qui fera llopada
 de dintre 'l clos un pobre anyell li arrenca,

y salvarlo no pot, perquè al socórrel
 á degolla entraríanli en la pleta.
 ¡Y encara á udols me cridan parricida!
 udolèu ¡viva Deu! que no heu de vèncem!
 Cáyga 'l toch dins la vila á xafagadas
 y desplomen sos murs pedra per pedra,
 dèlmens la fam, los corbs á niar vingan
 pels carrers hont los morts insepults quedan:
 ni que ho mani lo Rey y ab una barra
 de ferro ruhent als ulls se m' exijesca,
 la vila no he de dar! prèngan ma vida!
 ferme viurer esclau, en va ho intentan!
 SÍ, sí; y demá agrahts del sacrifici,
 vinga 'l poble, lo Rey y la noblesa
 á exalsar l' hèroe ¿quí com ell? en bronzos
 escrita llegirán la gloria seva! *Ironía.*
 Per Deu, per Deu, Guidona.

GUIDONA.

BLANCAS.

GUIDONA.

Un home y fòra

capás d' això hi hagué: Gusman se deya
 y 'l fill deixá matar, ans que Tarifa
 rendida al enemich tingués de veure;
 mes la gloria d' aquell no es comparable
 á la d' en Blancas, nó; aquí la proesa
 supera á la d' aquell, que 'l Rey disposa
 rendir la plassa y per això 's defensa.
 ¿Que si es orgull, diheu? nó, qu' es civisme! *Ironía.*
 Posèuvos la má al pit, baixèu la testa,
 esperits apocats, d' aquesta gloria
 lo sol no 's pot mirar... porque fins cega! *Ironía.*
 Desfóga ton dolor, desventurada!
 Que no us convenceré!

BLANCAS.

GUIDONA.

BLANCAS.

Deu no ho permeta!

Que al home á qui has retret esclau tenía
 la fè d' un jurament, es cosa certa;
 però si á mi lo Rey ja no m' obliga,
 deber més gran donar lo fill m' ordena.

GUIDONA.

La patria, sí! *Ironía.*

BLANCAS.

Nó, nó...

GUIDONA.

L' honor tal volta!

BLANCAS:

Tu mateixa, Guidona, tu mateixa
 que plorant pel marit desesperada
 com estás fent, vás clarament dihentme
 que, si salvo á mon fill, demá cent viudas
 y cent mares en llágrimas desfetas,
 sos esposos y fills á demanarme

- vindrán, com avuy tu!...
- GUIDONA. Horror!
- BLANCAS. No 'm tenta
la gloria dels Gusmans; no cerco títols
al apreci del Rey; sòbram noblesa
ab ser fill d' aquest poble que viu lliure
y jous no aguanta, ni compren viltesas,
y entengas que 'l que tu com un crim miras
un pare no hi haurá que tal ho crega,
que al fi si Cònsol soch, per defensarlo
y no per vendrel, volgué 'l poble férmen.
GUIDONA. Y, donchs, que pague lo rescat lo poble
per qui prèss está ell.
- BLANCAS. Detén la llenga.
- GUIDONA. Fèume justícia.
- BLANCAS. No sabs tu 'l que 'm costa
férmen á mi!
- GUIDONA. Jo sé sols que clareja,
y al dissiparse las darreras ombras
del manto de la nit, tinch por de veure
llevars al sol d' un mar de sanch!
- BLANCAS. Guidona!
- GUIDONA. Potser no ho heu pensat?...
- BLANCAS. Mon cor trossejas.
- GUIDONA. 'Com ahir fou, ja veig al camp clavada
d' una llansa enemiga l' alta verga
y al cim un cap, del blau del cel surtintse,
los cabells erissats, la boca oberta
com si cridar volgués, als ulls glassadas,
de son dolor las llágrimas derreras
y entorn un vol de corbs y abaix, lladrantlos,
los cans poruchs ab las orellas dretas.
BLANCAS. Vés seguint, vés seguint!
- GUIDONA. Y aquella boca,
que á mi 'm besava y á 'n á vos somreya,
y aquells cabells que vos acariciareu
y 'l vent un jorn los barrejá ab mas trenas,
y la mirada d' aquells ulls, ja fixa,
que jugava ab las vostras y las mevas;
de nit y dia, en la claró y la fosca,
en somnis y desperts, ab insistencia
seguintnos anirán tota la vida,
parlant recort d' una terrible deixa:
á mi per ensenyarme d' aborriros,
á vos per malehús sens jorn de treval

BLANCAS.

Oh, sí; jo soch un monstre abominable
 inspirat per l' infern! Un tros de pedra
 tinch aquí dins, per cor! Ma pobre mare
 degué escanyarme en lo moment de neixer!
 Vés, còrra, encara es temps, òbra las portas
 de la vila á mon fill y á l' host francesa
 que, honras y vidas trepitjant salvatge,
 senyora se 'n farà; mes si may veyas
 mon fill, avergonyintse de ser pare,
 amagá' 'l nom que avans son orgull era,
 si ab mi al toparse 'l veus girar de sopte,
 si aquest amor que ab tu l' uneix ofega,
 y á missa de prop seu tothom s' aparta,
 y menja sol, y al llit desvarieja;
 no li preguntes de sos dols la causa,
 perque á partir d' avuy, sobre la terra
 son martiri més gran será la vida
 y tu y jo los tirans que li condepnan!

GUIDONA.

¿Y á mon amor, indiferent viurá!

BLANCAS.

Si es que á sos dias no posava terme.

GUIDONA.

Crudel sería.

BLANCAS.

Encar més nosaltresa
 marcantlo de la patria ab l' anatema,
 del qual ell per salvárnosen, Guidona,
 cent cops la vida deixariáns pendre.

GUIDONA.

Vostre fill es!

Ab ironía.

BLANCAS.

Sí, sí.

GUIDONA.

Ab despreci. No ho dubto, ho sento!

BLANCAS.

Injusta 't fa 'l dolor. En ta ceguera
 veure no sabs que si com tu no ploro,
 es perque 'l foch d' aquí (*Al cor.*) mos ulls asseca.
 Tu qu' estimas d' ahí, 't creus estimarlo,
 infelís, més que jo, que l' he vist neixer!
 Ah! si vejesses las terribles lluytas
 que fa dos dias lo meu cor trossejan,
 y l' ayre dels sospirs que atura 'l llabi
 per mos pulmons com l' huracá desferse,
 de mi 't compadirías, com del náúfrech
 á qui enjega la mar demunt l' arena,
 mentre engoleix la nau hont ell tenía
 los sérs que ha estimat més aquí á la terra.

*La profunda amargura qu' en Blancas deixa sentir en cada frase
 que dirigeix á sa nora, fan que aquesta vaja conmoguentse y acos-
 tántseli fins al estrem d' apoyárseli lleugerament á la espatlla.*

Sí, sí, ma filla; es tan pesanta y dura

la grapa que d' aquí lo cor m' arrenca, *Del pit.*
 que ab ell sento seguirhi las entranyas
 y ab las entranyas los pochs jorns que 'm quedan.
 ¿Y pensar has pogut que fos jo 'l pare
 capás de veure rodolar la testa
 del fill, sense sufrir!

Molt sentiment. Deu en los homes
 al darlos fills un nou amor desperta,
 potsé 'l més gran de tots los de la vida,
 lo més dols que sentim y lo més tendre.....
 y no ha volgut á mi desheredarme,
 que lo cor m' ompla... y per los ulls me vessa!

Blancas s' aixuga una llàgrima que furtivament li escapa, lo qual arrenca á Guidona una exclamació de esperansa per caure de nou y tot seguit en lo major abatiment, al veure á son sogre recobrar-la per un moment adormida energia de carácter, ab que sosté sempre l' imperi de la rahó per sobre 'l personal interés del sentiment.

GUIDONA. Ah! què miro? Senyor, Senyor, inspíram
 y triunfi al fi l' amor!

BLANCAS. Ton goig refrena.
 Ja no ploro. ¿No veus? Ha estat un núbol.....
 De nou la rahó sobre mon cor impera!

Rumor dins. Deixan de ferse en aquesta escena algunas anotacions, que en part escusa 'l mateix diálech, per no posa' entrabanchs als actors en la interpretació de la mateixa, ja que d' ells y fora, dependeix lo bon efecte que puga produhir.

ESCENA VII

BLANCAS, GUIDONA, RAMON, GUILLEM, DESCATLLAR, ROMÀ,
 HOME I, HOME II, gent del poble, soldats, centinellas, etc.

Tots los qu' entran en escena pujan per la rampa, acompanyant á Ramon, esceptuat Descatllar que 'l precedeix alguns passos.

BLANCAS. Deu del cel! ¿això que es? *Pels que venen.*

DESCATLLAR. Ton fill arriba.

Blancas estarà en primer terme á la dreta. Ramon al centro de la escena, un poch més al fons. Guillem, Descatllar y Guidona á la esquerra, á partir del bastidor per l' ordre que venen nomenats. L' Home I y l' Home II, ab los demés del poble, á poca distancia darrera d' en Ramon. Es dia clar.

BLANCAS. Párla. *A Ramon, després d' una xica pausa.*

RAMON. Aquesta es d' en Lude la contesta.

Tirant als peus de son pare uns papers fets trossos.

GUIDONA. Ah!

BLANCAS. Maledicció en ell!

Mohiment d' indignació en el poble y de contrarietat en Descatllar.

Ramon permaneix fret é impassible. Romá se sitúa á la vista de Guidona.

RAMON. —Si acás las portas
de la vila no obriu á la tercera
vegada que 'ls clarins en lo camp sonin,
al peu del mur caurá del prè la testa.—
Això en Lude m' ha dit, ni una paraula
permetentme respondrer á las sevas.

Blancas queda un moment sens dir paraula, dominat completament pel dolor, durant lo qual y ab molta rapidesa, Guidona se dirigeix á Ramon, Descatllar al poble y Guillem al Cònsol. Lo poble s' adelanta alguns passos. Ramon se sitúa tot seguit al peu de la escala del mur y Guillem, Descatllar y Guidona rodejan al Cònsol, aquesta agenollántseli als peus.

GUIDONA. Sálvay teva soch!

Ab arranch y a mitja veu á Ramon.

RAMON. ¡Tu!...

Vacilant y apartantsen tot seguit.

DESCATLLAR. Adelantantse. Escólta, poble
perpinyanès; lo Rey lliurat te deixa
del jurament, tente senyor y árbit
de ton destino.

BLANCAS. Dominantse. Deu del cel! què intentan?

Toch de clarins dins. Guidona, Guillem y Descatllar rodejan al Cònsol. Lo poble adelanta un xich més.

GUILLEM. Sálvá á ton fill!

GUIDONA. Agenollada. Pietat!

DESCATLLAR. Encara es hora.

BLANCAS. Deu meu, Deu meu!

HOME I. Dos mots sols permetèume.

Senyor, salva á ton fill. Ningú á la vila
dubtará may del paternal afecte
que 'ns has portat; òbra al francès las portas
y morím tot matant á la barreja.

HOME II. Si á la fi té de ser, com menos tardi
més forsa tindrà 'l bras per alsar l' eyna,
y val molt més morir d' una llansada
qu' en un recó acabarnos de miseria.

DESCATLLAR. Anèmlas á obrir, donchs...

Descatllar vá per endursen al poble. Ramon s' acosta á son pare

fentli un crit com preguntantli lo que deu fer, y aquest desfentse de Guidona y de Guillem deté á tothom ab forta veu.

RAMON.

Pare!

BLANCAS.

Aturèuvos,

Lluís de Descatllar, que al que deu ferse
sabré jo provehir.

DESCATLLAR.

Del Rey he duta

la paraula á la vila.

BLANCAS.

En sa defensa

treyèu la espasa, donchs; mes sols los Cònsols
lo dret de disposar aquí dins tenen,
y he de manar que 's pose á cada porta
un butxí per guardarla, ab ordre espressa
de fer ab qui s' hi acoste son ofici,
valdament duga al pit la banda aquesta.

Indicant la que serveix de distintiu á Descatllar ab forta entonació.

Toch de clarins dins.

GUILLEM.

La terrible senyal segona volta!

BLANCAS.

Ah!

Crit ofegat.

GUIDONA.

Pare!

Ab desesperació.

BLANCAS.

Dóml

A Ramon, prenentli 'l punyal.

Blancas, després d' arrancar de la cintura de son fill, que li es á la vora, lo punyal, se dirigeix resoltament al mur. Guillem intenta detenir-lo, encara que sens coneixer son verdader propòsit; mes aquell ab forta veu se li imposa, com també als demés que son en escena y puja ab segura planta la escala del terraplè avansat. Lo centinella més immediat al prosceni s' ha retirat derrera la torra ja bon xich avans de pujar lo Cònsol al mur.

RAMON.

¿Què voleu fer!

GUILLEM.

Deténte!

BLANCAS.

Digne es de viure esclau qui miserable
al jou del estranger lo coll doblega!

Aquets dos versos ab un peu al primer grahó de la escala; los següents dalt del mur dirigintse al exterior.

Ah del camp, escoltèu! (*Apart.*) Senyor, no 'mdeixis.

Si per veure trionfantas sas banderas
demunt la vila, 'ns ha enviat la Fransa
un estol de butxins á feros guerra;
sapiguèu ja que per poder entrarhi
los murs saltar vos cal, perque no hi neixen
ni traydors, ni cobarts. Lo fill matarme
haveu pensat en bárbara revenja;
cullíu, donchs, mon punyall .. acába, Lude,
qu' en Joan Blancas aquí al mur esperall

Blancas llença al camp lo punyal que ha prèu á Ramon, quedantse

abocat entre dos marlets com si una forsa d' atracció irresistible li cridés, passantli desapercebuts los aconteixements de la escena fins que Ramon lo treu de son ensimismament.

TOTS. Ah! Crit d' horror.

GUIDONA. Pare! Tirantse en brassos de Guillem.

Sona lo tercer toch de clarí. Lo poble corra al mur; mes Descatllar qu' es l' únich que per haverse adelantat pot arribari se fá enrera horrorisat aturant als demés. Instantáneament Romá, portant la mà al punyal, s' acosta á Guidona indicant estar pronte á son manament, mes aquesta per tota resposta li pren l' arma y, sens que la pugan detenir, se la clava al cor tombant cadavre. Guillem cau de genolls á son costat.

DESCATLLAR. L' toch fatal.

POBLE. Avansant al mur. Corrèm.

RAMON. Triunfi

l' infern!

DESCATLLAR. Horror!

Apartantse del mur y aturant als demés que hi van.

ROMA. Senyora!...

GUIDONA. Dóm! Ser teva

vhig jurá' un dia!...

El dom, prenent l' arma á Romá, després alsant la vista en alt com si parlés á l' ombra del que acaban de matar. Tot molt rápit.

RAMON. Avalansantshi. Què vols fer!

GUIDONA. Salvarme

de tu y seguirlo á 'n ell! Ferèixas y cau morta.

TOTS. Ah!

GUILLEM. Filla meva!

RAMON. Pare!... Què esteu fent mon pare!

Lo primer crit de pare desesperadament corrent cap ahont es lo Cònsol; lo crit segon ab menos veu y com cridantli l' atenció á lo qu' está passant. Blancas que no surt de son ensimismament fins á la segona vegada de ser cridat, sobreposantse al dolor, respon ab forta energia per demostrar que la pèrdua del fill en lloch de atemorisar-lo l' ha enardit encara més.

BLANCAS. Estava cercant, fill meu,

la part del camp menos forta

que puga tení' 'l francès,

perque aixís que 'l sol decayga

de nou al combat tornèu.

Guarníu los cavalls que 'ns quedan, Als soldats.

posèus los més forts capells,

cenyíus las mellors espasas

y al camp com un llamp cayèu!

Mentre un home hi resisteixi,

no dèu repòs al acer,
feríu fort en los francesos,
fort y sens treva, fill meu! *Al fill.*
per tu, per mi... pels que pregan
per la patria dalt del cel!...
Y vos... ja heu vist la resposta
qu' en Blancas envía al Rey.

*A Descatllar, del qual s'adona en aquest moment, indicantli ab
amarga ironía que ja pot anarsen.*

FI DE LA TRAGEDIA

LO DIR DE LA GENT

COMEDIA ORIGINAL EN TRES ACTES Y EN VERS

Es mil veces peor que la calumnia por-
que es inconsciente y es más torpe.

SHERIDAN.

PERSONATJES

LA MARQUESA:

D.ª TOMASA.

AMPARO.

CONXITA.

D. JOAN.

D. ENRICH.

CÁRLOS.

SR. CANTARELL.

ANTONIA.

MARTÍ.

Criats, criadas, convidats, etc.

La escena es contemporánea.

ACTE PRIMER

La escena representa un saló d' una torra de Sarriá. En lo fondo duas portas grans , formant arcada, deixan véurer la galería ab balustres, qual escalinata baixa á los jardins. A la dreta del actor, una porta qu' es la de la cambra de la Marquesa; á la esquerra un balcó que se suposa que treu al pati, y, aprop del balcó, una gábia gran ab aucells de distintas castas; al mitj una taula de forma ovalada ab álbuns, llibres, etcétera, etc. Cadiras y butacas convenientment distribuidas; molts testos ab plantas de saló.

ESCENA PRIMERA

LA MARQUESA, DONYA TOMASA.

Sentadas una á cada part de taula mirant una lámina de las titoladas «Construccions» que tè totas las pessas pera formar un castell; l' han partida pe'l mitj, y tenen unas estisoras cada una: donya Tomasa las porta sempre subjectes ab una cadeneta, penjant de la cintura.

TOMASA.

¡Si es la cosa mes senzilla!
¿Veu? Van retallantse aixís,
tal com presentan las pessas;
cada pessa porta escrit
un número que 'l tè l' altra
qu' ha d' ajuntarshi, y, al fi,
un cop totas ben juntadas,
resulta un conjunt bonich,
que representa una casa,
un cotxe, un parque, uns jardins...
segons indiqui la lámina.
Ja veurá com ara aquí
müntarém entre las duas

un castell.

MARQUESA.

¿Un castell, diu?

TOMASA.

Si; perque aixís nos ho marca
la lámina que tenim.

Tornan à retallar.

Donchs si, senyora Marquesa,
tornant á n' al mèu marit,
li dich qu' es ja una mania
que 'm fa viure' ab frenesi.

Que ab las gábias y 'ls canaris
ell passés dias y nits,

re 'm faria; mes qu' arribi

al extrém, al extrém dich,

de fer versos, imprimirlos

y repartirlos als vehins

de totas aqueixas torras,

convidantlos á venir

ab los aucells que mes cantin

á las deu d' aquest matí;

li dich, senyora Marquesa,

que 'm dona pena y neguit.

MARQUESA.

No 'm sorpren aqueixa festa
perque 's veu qu' aquest estiu
aquí á Sarriá 's contrapunta
la gent, sobre qui mes lluhit
fará un ball ó una tertulia
en obsequi dels vehins.

TOMASA.

Ay Marquesa, no me 'n parli!

Ay, qu' aburrida n' estich!

—Que dónan ball las Quintanas,

—Vésten á perdre la nit.

—Que 'l Baró de Torrablanca

fa concert?—Donch vés allí;—

y ab reunions cada dia,

y ab balls y festas sovint,

m' aborreixo y haig d' anarhi,

ja saber, per compromís.

Ay, Deu meu, que n' es de trista

aqueixa vida, per mi!

Sort que, senyora Marquesa,

al seu costat, so felís.

MARQUESA.

També jo estich complascuda
al seu costat; som vehins,
y, llindant las nostras torras,
de dos vám fe' un sol jardí,
y sab que, per entrá' á casa,

no necessita permís.
TOMASA. Gracias, senyora Marquesa:
no l' hi tinch de repetir
mas ofertas.

MARQUESA. Moltes gracias.
TOMASA. (Si pogués sabé'... embestim.)
Ja que de festas parlábam...
dispensi... l' interés viu
que tinch per vosté, m' obliga
á preguntar...

MARQUESA. Ja pot dir.
TOMASA. Donchs... ¿es vritat que 's projecta
una boda de tant crit
que per fer la festa... espléndida,
ja aquí 's fan preparatius?

MARQUESA. Una boda?
TOMASA. Ah, traydorotal...
MARQUESA. No 'n sé res; á fe l' hi dich.
TOMASA. Vol dir que no?

MARQUESA. Ja 'm fa gracia!
TOMASA. Ah! Qué bé que sab fingir!..
MARQUESA. Senyora!
TOMASA. Vaja; conféssiu.
MARQUESA. De qui 's tracta?

TOMASA. Del seu fill.
MARQUESA. De 'n.Carlos?
TOMASA. Veliaquí 'l nuvi!
De 'n Carlos, segons se diu,
ab la pubilleta, filla
del enginyé, 'l seu amich.

MARQUESA. No ho cregui!
TOMASA. Vaja; no ho negui,
perque, al últim, no es cap crim...
y... s' ha dit de tal manera.

MARQUESA. Que s' ha dit?...
TOMASA. Oh! Si s' ha dit!..
A nit, al ball de las Sauras
varem haver d' assistir.
Tant y tant varen pregarme
que 'm van posá' en compromís...
MARQUESA. Y bé; qué 's va di á la festa,
de la boda del meu fill?

TOMASA. Ah! Es vritat que me 'n distreya;
lo méu estat es tant trist!..
Donchs, Marquesa; aqueixa boda

Pausa.

vá donarse, ahí' á la nit,
tant y tant com cosa feta,
que no falta qui 's va dir...
convidat y tot.

MARQUESA.

Senyora!

Pero, d' hont haurá sortit?..

TOMASA.

Vam quedar que jo ho sabria
per poguerho desmentir.
Vaja donchs; com bona amiga,
síguim franca. Es com se diu?
Tindrém boda?

MARQUESA.

No sé véurer

ni 'l fonament mes petit
que á presumí' aqueixa especie
puga donar cap motiu.

TOMASA.

Per çó, l' Amparo y en Carlos
se veu que son molt amichs.

MARQUESA.

No m' estranya que 's conservin
aquets sentiments senzills
que sempre 'ls joves heredan
de la infancia.

TOMASA.

Pot ser si!

Ay, Marquesa, amiga meva!
Ay, quin moment mes felís!

Ab exagerada alegría.

Jo no deya res; callaba,
pero 'l callá' era patir.

MARQUESA.

Y aixó donchs?

TOMASA.

Estaba inquieta

per l' afecte que l' hi tinch;
y... la vritat... ho sentia...
perque... ja sab lo que 's diu
de l' Amparo... pobra noya!

MARQUESA.

Alguna cosa he sentit...

TOMASA.

Si; si jo aquí vaig contarli;
y com qu' es un cas qu' á mi
no van dírmel, perque es cosa
que jo ab los meus ulls he vist.
—Com pot ser, com puch compendre,—
tota sola deya, ahir,
que la senyora Marquesa
ab lo seu criteri altíu
en cuestions de fama y honra,
ara 'l seu bon nom unís
ab lo nom... d' una coqueta..

- que ha donat ja tant que dir,
y que, pe 'l cas que no ignora,
tothom senyala ab lo dit?
- MARQUESA. No es pas aqueixa la causa,
perque jo 'n dupto, mes dich
que no sé res de tal boda,
ni he tingut, per tant, motiu
d' aplicar lo meu criteri,
sobre 'l bon nom del meu fill.
- TOMASA. Re, donchs, re; ja estich tranquila!
(Aixó va que ni ab carril.)
Y 'hont dech tenir la Conchita?
Veu? la meva es tant distint...
apocada... vergonyosa...
- MARQUESA. Per ço tant m' agrada á mi;
son qualitats en las noyas
que jo sempre he distingit.
- TOMASA. Oy, que sortiré á buscarla!
(Que no 's perdi aquest felis
moment en que ella la admira.)
Hola! Aquí ve 'l meu marit.

ESCENA II

LAS MATEIXAS. LO SENYOR CANTARELL.

Ve portant un canti de vidre y una gábia ab un canari.

- CANTARELL. Qué fas aquí?
- TOMASA. Retallém.
- CANTARELL. Oh! Ja, ja; ja m' ho pensaba.
Oh! Vosté? No reparaba...
Senyora!
- MARQUESA. Be; com estém?
- CANTARELL. La festa? No va enderrera!
- TOMASA. (La noya, hont es?)
Apart á Cantarell; aquet no 'n fa cas.
- MARQUESA. Ah! Aixó es bó.
- CANTARELL. Vínch á omplir l' abeuradó',
ja aixut, de la *pajarera*,
y á ensenyarli aquest canari,
lo millor qu' á casa tinch.
De 'ls seus germans, que 'n té cinch,
es el mes guapo. Repari
quin bech! psit, psit... ni pessiga.
Acariciantlo ab lo dit.

- Quinas alas! Y aquí sota,
 aquet pich com una gota
 que, ab lo groch, sembla una piga!...
 Aixó si; 'ls ulls com sa mare:
 que *mono* es! qu' es estirat!
 Un cop fét, m' ha resultat
 mes bon mosso que son pare.
- TOMASA. (La Conxita!) *Apart á Cantarell.*
 (Si la crido...) *Apart pera sí.*
- CANTARELL. Quina postura mes mona!
 Si aquest aucell fos persona...
 que 'n sería de *corrido*!
 Prou lo buscan las famellas;
 pero se l' han de mirar;
 porque jo l' hi vull buscar
 una canária... d' aquellas!...
- TOMASA. Pero be; per quin estil
 vens aquí ab aixó? Contesta.
- CANTARELL. Porto l' héroe de la festa
 del Certámen *Pajaril*
 y he volgut aquí pujarlo...
- MARQUESA. Perque 'l vegém.
- CANTARELL. Ca! No ho creguin;
 lo porto porque 'l coneguin,
 per després felicitarlo.
- TOMASA. (Dú la noya.) *Apart á Cantarell.*
- CANTARELL. A tot lo coro
 d' aucells en pes vencerá.
- MARQUESA. Ah! Y vol dir qu' ell triunfará?
- CANTARELL. Qui? Aquest? Té un pit com un toro.
 Canta ab una fé!... Ab un cor
 que... cá! ni ho sembla un aucell,
 porque alló no es veu per ell,
 alló es veu per un tenor.
 Al monument la taleya
 tinch de durlo, y va passar,
 que me 'l varen retornar
 de tant mal de cap que hi feya.
- MARQUESA. Cregui donchs qu' ara no espanta
 ni sorprén ab lo seu cant.
- CANTARELL. Bé; com que l' alabo tant,
 se ruborisa y no canta.
- MARQUESA. Ja podria ser molt bel *Rihent.*
- TOMASA. (La Conxita, ahont es? Digas...)
A Cantarell; veyent que no 'n fa cas, li dona un pessich.

- CANTARELL. Donchs senyora... (Que 'm pessigas?
TOMASA. 'Hont es la noya?
CANTARELL. No ho se.)
Donchs sí, Marquesa; he pensat
després que ja llesta estiga
la festa, y en públich siga
lo canari coronat,
regalarli aquesta joia
com á proba que li dém
d' amistat, ab que 'ns honrém
la Tomasa, jo, y la noya.
En nosaltres pensarà
quan ab sas passadas gosi.
MARQUESA. Mil gracias!
CANTARELL. De re, y disposi.
(Que 't sembla? has sentit tirá?) *Apart á Tomasa.*
TOMASA. Vés-la á buscar, que convida
la ocasió; me n' ha parlat
y convé que pugi aviat.)
CANTARELL. Corrent donchs. Vaig de seguida,
á abeurá' aquestas criaturas,
que, primer que tot, son ells.
TOMASA. (Vaig jo. Ditxosos aucells,
be me 'n daréu d' amarguras!)
Fins á després. *A la Marquesa.*
MARQUESA. Ja se 'n vá?
TOMASA. Vaig á buscar la Conxita,
y l' hi porto.
CANTARELL. Psit, petita! *A un aucell.*
TOMASA. (Vaja, qu' aixó está al saltá'.) *Se 'n vá.*

ESCENA III

MARQUESA, CANTARELL.

Aquest ha deixat la gábia sobre la taula; ara ha pres lo canti y diu lo que segueix posant aigua al abeurador de la pajarera.

- CANTARELL. Ah! Aprofitéu la ocasió!
Alsa, petits; revifseu-vos!
Ah! Ah! Aixó es: refresqueu-vos.
MARQUESA. Ditxós qui té una afició!
CANTARELL. Y com vol que no alegrías
me donguin avuy, si 'ls ávis
d' aquestos y 'ls seus besàvis
ja eran de las meas crias?

No haig de trobarme ditxós
entre ells, si á tots he vist néixer
y posar la ploma y creixer?
Per ço sempre, carinyós,
los estimo' com un pare,
mes que 'l nom de fills no dugan,
perque ells son fills que no jugan
ni fan abaixar la cara.

MARQUESA.

Sí, sí; ja hi té diversió.

CANTARELL.

Com, diversió?

Enfadat.

MARQUESA.

L' hi he dit mal?

CANTARELL.

Són la part transcendental
de la civilisació,
y 'l meu nom no correrá
ben bé, senyora Marquesa,
fins que porti á cap la empresa
qu' á n' al mon assombrará.

MARQUESA.

Una empresa?

CANTARELL.

Oh! Y estranya.

MARQUESA.

Ja l' escolto ab atenció.

CANTARELL.

Será una revolució
com cap se 'n ha fet á Espanya.
Jo, lo mon me 'l represento...

ESCENA IV

LOS MATEIXOS, D. ENRICH.

MARQUESA.

Don Enrich!

ENRICH.

Cumpleixo en tot.

Encaixa ab la Marquesa.

CANTARELL.

(Bo! Vetaquí un aucellot
qu' ara 'm ve á destorbá 'l cuento.)

ENRICH.

Se 'l saluda.

A Cantarell.

CANTARELL.

Igual l' hi dich.

ENRICH.

La seva familia?

CANTARELL.

Bona.

Encaixan.

(Tants modos, y ni s' adona
d' un canari tant bonich!)

ENRICH.

Ab agradable sorpresa
la targeta que 'm va enviá'
vaig llegir, y aquí 'm té ja
als peus de vosté, Marquesa.
Mil gracias; ja sab qu' aquí
nos honra, y l' hi manifesta

A la Marquesa.

MARQUESA.

- mon goig, per mes que la festa
la fa 'l senyor, qu' es un vehí.
- ENRICH. Vosté? *A Cantarell.*
- MARQUESA. El senyor Cantarell.
- ENRICH. Cantarell? ah! si; es vritat.
- CANTARELL. Nom qu' á mi 'm va ni pintat,
perque es consonant d' aucell.
- ENRICH. Conech la séva afició,
y per cert tinch d' alabar-lo.
- CANTARELL. Donchs, ja aixís, no ha d' estranyarlo
que donga aquí una funció
qu' es purament aucellera;
ja sab la méva costum;
lo pinsá, 'l llohé. 'l verdum.
la merla, la cadarnera...
los aucells, per fí, com dich,
son mas alegrías solas;
si l' hi agradan las bestiolas,
pot disposar d' un amich.
- ENRICH. Ja he vist mes d' una vegada
festas com la qu' ha iniciat;
pero, ó jo molt m' hi enganyat,
ó 's tractava á ma arribada,
d' algun assumpto important,
y no voldria...
- MARQUESA. En efecte:
m' explicava cert projecte
el senyó'...
- ENRICH. Un projecte?
- CANTARELL. Un plan.
- ENRICH. Si ma arribada á la torra
ha impedit?...
- MARQUESA. Cal (Es molt discret.
Apart á Cantarell.
Parlihi.)
- CANTARELL. Donchs va 'l secret;
pero, ey!
- ENRICH. No.
- CANTARELL. No 'l fassin corra.
- ENRICH. Ja l' escolto ab ansietat.
- CANTARELL. Es un plan de gran ventatge
qu' ha de reformá 'l llenguatge
de tota la humanitat.
Ahont hi há mes bonica cosa
que 'l refilar de 'ls aucells?

Donchs prenem la llengua d' ells,
 y, parlem-la, qu' es hermosa.
 Y es aixó tan fácil?—Sí;
 y ab mil exemples m' animo.
 Perque en lloch de «jo t' estimo»
 no hem de dir «Rotitití.»
 Si senyors; se farà aixó
 y ab aixó 'ns sabrem entendre,
 y per ço haurá sols d' aprendre
 cadascú l' accent ó 'l tó
 del aucell qu' escullirà,
 y 'ls uns, resolt així en tot,
 pendrán per tipo 'l merlot,
 altres pendrán lo pinsá;
 qui 'l canari, qui 'l verdum,
 y la vida será dolça,
 perque, llavors á la *Bolsa*
 no 's sentirá aquell sum, sum;
 y tindrán mes armonía
 los discursos de las Corts;
 y 'ls promesos, los amors
 se farán ab més poesia;
 y, com no será aquí á Espanya,
 que será á tota la terra,
 lo mateix á la Inglaterra,
 qu' al Rus y á la Gran Bretanya,
 treballantho tots ab fè,
 si aixís reformarse pot,
 ni 'ls inglesos dirán *got*,
 ni 'ls francesos *vu volè*
 ni 'ls italians *tagarnini*,
 ni 'ls alemanys *llerollén*,
 y ni aquí ni al Orient
 hi haurá may qui desatini.
 Y entre aixó, y 'l pi-pi-pi,
 y 'l gay, gay, y 'l visvirré,
 y 'l tau, tau, y 'l retetxé,
 y 'l xit, xit, y 'l xutxurri,
 lo meu nom será immortal
 com autor d' aquet sistema
 y resolt queda 'l problema
 del llenguatge universal.

Imitant aucells.

MARQUESA.
 ENRICH.
 CANTARELL.

Ja ho sent!
 La empresa es grandiosa.
 Ne tinch ja un bon tomo escrit,

A D. Enrich, rihent.
Rihent.

que 'ls llegiré.

ENRICH. ('Ns ha partit!) *A ella.*
 MARQUESA. Se m' ocorreix una cosa.
 Nosaltras serém aucellas
 si 'ls senyors son tots aucells;
 y, sabem qu' es lley, entre ells,
 que no cantin las famellas.
 Un cop així acostumats,
 com parlarém las senyoras?

CANTARELL. Justament aixís, llavoras,
 totas las dificultats
 quedarán d' un cop vensudas
 y la ditxa 'ls certifico,
 perque 'ls homes... tindré *pico*,
 y las donas... serán mudas.

ENRICH. Si qu' es cosa original!
 CANTARELL. Voto al diastre! *Cop de peu á terra.*
 MARQUESA. Que l' hi passa?
 CANTARELL. Que m' estich ab tal catxassa,
 y haig de tréurer d' un gavial
 per posá' en un altre, sol,
 un aucell, que 'm sembla á mí,
 que té un travessat molt fi
 de calándria y rossinyol;
 y que vindrá ni pintat,
 dins de la llengua aucellera,
 per xiulá' ab nova manera
 á algun cantant desgraciat. *Se 'n vá.*

ESCENA V

MARQUESA, D. ENRICH.

ENRICH. Gracias á Deu! Fins m' enfada
 ab sa catxassa y son to!

MARQUESA. Es un bon home, y per ço
 l' escolto jo resignada.

ENRICH. Jo també; pero 'm fa pena
 ab sas rahons y sas manías,
 si 'ns destorba... al fer vuit dias
 que ja no t' he vist, Elena.

MARQUESA. Oh! Silenci! *Ab temor de que 'l sentin.*
 ENRICH. Y perquè així?
 MARQUESA. Perque algú escoltar podria,
 y el sentirte, Enrich, faria

- ENRICH. murmurar de tu y de mí.
Oh! Com desitjo qu' acabi
la estranya situació
que té á ma noble passió
presonera del méu llabi,
y obliga al méu sentiment
á viure' en foscó mortal,
com un amor criminal
qu' envileix á n' al que 'l sent!
- MARQUESA. Vols que 't recordi la tēva
paraula de caballer?
Vols que 't recordi potser
lo qu' ha eczigit la sort méva?
Sé lo que 'l téu cor reclama;
més no vull que, ab ta ilusió
anteposis ta passió
á n' al bon nom de ma fama.
- ENRICH. Elenal Me vols fé 'l tort
de trová' en mi culpa certa,
quan tu veus encara oberta
la ferida del méu cor?
Oh! Si; avuy, que sort piadosa
nos dóna al fi llibertat
y dolsa seguretat
de ventura y pau ditxosa,
avuy veig que mon dolor
vaga altre cop per l' espay,
perqué respons ab esglay
quan jo 't pregunto ab amor.
Veig, com clara realitat,
que jo en vá vaig estimarte,
que no vas sacrificarte
perque may m' has estimat,
y que, quan, adolorit,
vinch á trová' en tu un arrimo,
trovo sols...
- MARQUESA. No. Enrich... t' estimo!
*En un transport, interrompentlo, y girantse al instant temerosa de
que l' hagin sentida.*
- Ah! Deu meu!...
- ENRICH. Joyós. Ja ho he sentit!
*La Marquesa agafa per la ma á Enrich, lo porta á un cantó, y l' h
diu ab misteri.*
- MARQUESA. T' estimo, sí; y, afanyosa,
espero 'l moment ditxós

en que 't diré 'l méu espos,
y tú, á mi, la teva esposa.
De la méva joventut
ets l' amor, que, per violencia.
cedí un dia á la exigencia
de ma fama y ma virtut;
y avuy viu ab més ardor,
qu' es cada obstacle una gota,
y, ab mes pluja, mes bé brota
la campinya del amor.
Pero, tú, que, esclau fidel
de passió tant verdadera,
ta existencia tota entera
vas sometre á la sort cruel;
tu, que 'l dia que 't vaig dir
que, per l' honra del meu pare,
m' imposava sort avara,
la de tenirme d' unir
ab quí 'l meu cor no tenia.
vas plorá', y, sense dir re,
y en proba de nobla fé,
vas marxá' aquell mateix dia.
Tu que, per matar ramors
qu' eran de mal nom indici,
vas fé 'l doble sacrifici
de ta ditxa y tos amors,
y vas sabé' en ta agonía
enclotar dins del cor téu
loch d' amor, com si fos neu,
perque dá' ardor no debia,
avuy que certa y riallera
la ventura als dos nos crida,
avuy, que veus qu' ets ma vida.
avuy, tu, no téns espera?
Es que llavors pe 'l méu cor
tota esperansa era vana,
y á la terra americana
vaig aná' á dur lo meu plor.
—Nos habém de separar,
vas dir tu, y hem d' allunyarnos.—
vaig obehí, y va separarnos
la inmensitat de la mar.
Solament aixís, l' objecte
varem veurer ben lograt.
perque, si hagués recordat

ENRICH.

MARQUESA.

- ta presencia, nostre afecte ;
no haurían trobat l' olvit
de la gent murmuradora,
ni ma fama, de senyora,
ni 'l bon nom del méu marit.
- ENRICH. Pero avuy que ja he tornat
tenint la sort mes propicia,
puig vaig rebre la noticia
de la teva viudedat;
perqué 't mostras tant avara
en calmar la meva pena?
Perqué aixó? No ets lliure, Elena?
- MARQUESA. Oh! No, Enrich; no pas encara.
Viuda só, y vull ab afany
rendir mon tribut al dol;
lo ben veure' aixís ho vol
y n' haig de portá' un altre any,
que, anant en casars' depressa
la qu' es viuda y va endolada,
senyal dóna declarada
de impaciencia, que pot esser
vista ab sospitós intent;
y no vull may que, ab vritat,
jutgin mal del méu passat,
pe 'l que 's veu del meu present.
- ENRICH. Oh! Y salvarte creus així?
- MARQUESA. Si bé 's compleix, la gent calla.
- ENRICH. La estisora, que retalla,
no trova may lo séu fi.
Qui es que la crítica evita?
qui, en lo mon, no es murmurat?
- MARQUESA. Quí, com jo, may ha donat
lloch á dubte ni á suspita.
- ENRICH. Pero, Elena; no fá un any
que 's veu ton decoro cert?
Qui dirá que no has complert?
Qui hi haurá qu' ho trobi estrany?
Aténme pe 'l teu amor
ja que 'l méu tu desconeixes.
- MARQUESA. Enrich, basta. En va insisteixes.
No 'm parlis més per favor
aixís! Jo t' avisaré
quan puga, per ditxa meva;
tu calla y compleix la teva
paraula.

Ab dignitat.

ENRICH. La cumpliré. Ofés.
 No 't parlará lo meu cor,
 ni agonitzant d' anyoransa.
La Marquesa trenca una flor d' un test y la ofereix á Enrich.
 MARQUESA. Té; com prenda d' esperansa
 guarda sempre aquesta flor,
 y, quan sas fullas caurán,
 y 'l jardí no tindrà rosas...
 Quan, passat l' hivern, hermosas
 sas germanas brotarán,
 lo teu torment tindrà fí,
 y, 't seré mes estimada,
 perque m' haurás vist... honrada.
 ENRICH. Cruell!
 MARQUESA. Es bonica? *Ab coqueteria, per la flor.*
 ENRICH. Oh! Sí!
Entussiasmat, besa la flor y n' hi dona un' altra. Entren donya
Tomasa y Conxita que sorprenen lo cambi de la flor, mes ells no
se 'n adonan.

ESCENA VI

LOS MATEIXOS, TOMASA, CONXITA.

TOMASA. (Ah! Una flor! Eh, la viudeta
 com se sab aprofitar?)
 Vina filla: 's pot entrar?
 ENRICH. Ah! Es vosté?
 TOMASA. (Vés la santeta!)
 MARQUESA. Vosté sempre té permís.
 TOMASA. Gracias. L' hi porto la nena.
 MARQUESA. Ah! Ets tú? *Se besan.*
 TOMASA. *A Enrich.* Veu? Té á donya Elena;
 ja ho té tot per ser felís.
 A Conxita qu' está sofocada ab fingiment.
 Que no 's diu ré?
 CONXITA. Ho passa bé?
 MARQUESA. Bé. Y tu Conxita?
 CONXITA. Jo, bona.
 TOMASA. (Un petó.) *Conxita 'l fá á la Marquesa.*
 MARQUESA. Oh! Ets ja una donal
 TOMASA. (Al seu costat.) Que hi vol fé?
 Sempre aixís; res: tot lo dia
 ab vosté y en Carlos... Ah!...
 No sé com acabaré

- tóta aquesta simpatía!
 Mamá!
- CONXITA.
 TOMASA. No; no 't dirán boja
 los joves, per tu buscarlos,
 pero, en parlante de 'n Carlos...
 Miris ja... Veu?... Tota roja.
 Bé! Com la vaig educar
 tant bé! Viu tant recatada:
 mal m' está 'l dirho! Li agrada
 tan poch, doná' qu' enrahonar!...
 Ay, filla!
- ENRICH. (Y no veus sos fins?)
 MARQUESA. (Es mare y deus dispensarla.)
 ENRICH. (Oh! No; y que, per alabarla,
 no ha de menester vehins.)
 TOMASA. Ja 'ls dich jo qu' es per demés;
 ho sáben quants la coneixen:
 los bons vestits la entristeixen
 la fatigan las *soirées*.
 Y á fé que, com ella sab,
 tots los pollos se la miran...
 y la alhagan, y l' hi tiran
 floretas. Mes no 'n cull cap.
 Jo las hi tinch de cullir,
 solament perque lluheixi;
 jo, perque ella 's diverteixi,
 só qui 's té de divertir.
 Si passejem, y algun mot
 picantet sentim per ella,
 me tinch de tornar bermella
 jo, que ja estich féta á tot.
 Per ella, anar es precís
 á todas las diversions,
 y si balla uns rigodons,
 jo haig de ferli 'l vis á vis.
 Y fins ma fama perilla
 y 'm fa tornar molts cops roja,
 perque diuhen que mes boja
 es la mare que la filla.
 Paciencia! 'l genit impera,
 y ella es tal com li he dit ara
 perque es jo; es la séva mare
 vint y quatre anys enderrera!
 No s' aníman los jardins?
 Ja 'l senyorío 's passeja;
- Besantla.*
A la Marquesa.
A Enrich.
- MARQUESA.
 TOMASA.

- com qu' á Sarriá hi estiueja
la flor dels barcelonins...
- MARQUESA. Hi baixaré á fé 'ls honors,
per més que res se m' iguala
á estar sola.
- TOMASA. (Es clar; la sala
ve millor per donar flors.) *Va á mirar pe 'l balcó.*
- ENRICH. (Dona més originall)
- TOMASA. Hola! Miri: la Quintana,
Veyent pe 'l balcó als convidats que se suposa qu' entran.
la Arró, ab la séva germana...
Donya Petra y don Pascual...
Bo! 'L que vé directament
no es Don?...
- MARQUESA. Quí?
- TOMASA. Vina, Conxital
Corrent á buscar la noya.
- MARQUESA. Se 'n vol aná'?
- TOMASA. Aixís s' evita
la conversa ab certa gent.
- MARQUESA. Qui vindrá qu' aixís perilla
la innocencia?...
- TOMASA. Prou jo ho sé.
- ENRICH. Quí?
- TOMASA. Don Joan.
- MARQUESA. Ah! *Atinant.*
- TOMASA. L' enginyé',
ab la joya de sa filla!
Vina al jardí, mentrestant
que 'l reb aquí la Marquesa;
no vull que tingas franquesa
ab noyas... que saben tant.
- CONXITA. Passiho bé.
*S' alsa del sofá y, portada per sa mare, se quedan las duas al cos-
tat de la porta fins que ja han passat D. Joan y Amparo.*
- ENRICH. (Com sens reparo *Apart á la Marquesa.*
murmura aixís inclement
davant méu, que dono cent
Conxitas per una Amparo?...
- MARQUESA. No pretenguis defensar, *Apart á Enrich.*
á una noya desgraciada,
que, si veus qu' es murmurada
causa ha dat per murmurar.)
- TOMASA. Son aquí.

ESCENA VII

LOS MATEIXOS. D. JOAN, AMPARO.

Amparo's dirigeix carinyosament á Tomasa y aquesta la reb ab fredor marcada, emportantsen sa filla.

AMPARO.

Senyora!

TOMASA.

Adéu!

Vina filla.

Se 'n van.

AMPARO.

(Ha vist?)

A Joan.

JOAN.

(Qué hi fá?)

Apart á sa filla.

Marquesa!

Encaixant.

MARQUESA.

Oh!

JOAN.

A n' aquí 'ns té ja

acudint al convit seu.

AMPARO.

He volgut venir Marquesa,

á saludarla primer!...

Com se trova?

MARQUESA.

Y tu?

AMPARO.

Jo... bé.

D. Joan encaixa ab Enrich.

MARQUESA.

Ja coneixen ma franquesa,

y lo gust ab que aquí 'ls miro

quan vénen...

JOAN.

Gracias.

MARQUESA.

Honrant

ma casa de quan en quan...

JOAN.

De quan en quan; ja pot dirho.

Es la méva professió

tant tiránica y avara,

que, á lo millor, me separa

de 'ls meus punts d' estimació.

La sort méva ho vol així;

quan més goso d' alegría,

se resent d' una averia

algun pont ó algun camí;

y llavors, que tinch de fer?

las excusas no ho evitan;

son malalts que 'm necessitan

y el seu metge, es l' enginyer.

Y no es que senti m' ausencia

per mi, que, carrera tal

emprenent, si vaig fé 'l mal

dech purgar la penitencia;

- sino per 'questa... senyora,
que ab sos pesars s' entristeix,
y no riu, ni 's diverteix,
ni surt may, quan jo só fora.
- AMPARO. Fóra just que 'm divertís
no están tu á n' al meu costat?
- JOAN. Divertirte, no; es vritat:
pero vení, un rato aixís
á casa de la Marquesa
que tant t' alhagá algun dia
te fóra bó, y te daría
un consol per la tristesa.
- ENRICH. Mol cert es; quan la senyora
Marquesa va estar malalta,
ni un sol moment va fer falta
y aquí s' estava á tot' hora;
més de desd' que 's trobá bé,
pocas vegadas l' hem vista.
- AMPARO. Es... l' esplin...
- JOAN. Si. Es qu' estás trista
y jo la causa 'ls diré.
- AMPARO. Papá!
- JOAN. Y forsa es que m' empenyi
en matá' aquesta tristesa:
vull qu' ho sápigas, Marquesa.
- AMPARO. Pero sí!...
- JOAN. Vull que la renyi.
Se fica en que 'ls tertulians,
la desatenen, y en que ara
no la reb vosté ab la cara
y l' alegría d' avans.
- MARQUESA. Aixó 't pensas?
- AMPARO. No... papá... *Ab certa fredor.*
Si no es per ço...
- MARQUESA. Y tu t' ho creus?
- JOAN. Al revés.
Veus, tonta, veus?
Creume, deixat de pensar
lo qu' es sols una aprensió,
y abandona ta tristesa.
- AMPARO. Bé...
- JOAN. Perdónila, Marquesa.
- MARQUESA. Sempre té lo méu perdó.
- JOAN. Veus tonta? veus com t' enganyas
y 't dóna en va 'l cor trastorn?

Joan parla baix ab la Marquesa y Enrich.

AMPARO. (Ahl' No; jo sento al entorn
una fredor que m' estranya.
Sufreixo, y no puch dir ré...
sembla qu' apartan la vista
tots de mi, y 'm poso trista,
y ploro... y, no sé perquè!)

ESCENA VIII

LOS MATEIXOS, SR. CANTARELL.

*Porta una panera plena de brancas de llimoner y taronger,
flors, etc., etc.*

CANTARELL. Que fan aquí? Que no vénen?
La festa 's va á comensar.
Vagin allí; las senyoras
ja las están esperant.

MARQUESA. Donchs, comensa ja la festa?

CANTARELL. Ara acaban d' arribar
l' aucellaire de la Rambla
y dos homens vigatans
molt aficionats á crias;
que son los qu' han de fallar.
Jo hi arreglat ja las taulas...

ENRICH. Y, ahont vá tant carregat?

CANTARELL. Aquí; puig, si á la senyora
Marquesa, no li sab mal,
farè servi' aquesta taula,
pe 'l que després ja sabrán;
com que á casa está la sala
tant plena de convidats...

MARQUESA. Pero...

CANTARELL. Vull dá' una sorpresa
á tota la societat.

JOAN. Respectarem lo secret.

MARQUESA. Ni m' ho té de demanar.

ENRICH. Anem al jardí, Marquesa?

MARQUESA. Aném tots.

JOAN. (Aixéca 'l cap.

AMPARO. Aném.)

ENRICH.

CANTARELL.

Lo bras?

(Quina ideal

Si la faig quedá' aquí dalt,
no podrà parlá' ab en Carlos

A sa filla.

Apart á son pare.

Oferintlo á la Marquesa.

que la está esperant á baix.)
 Don Joan.

JOAN. Demani.
 CANTARELL. Voldria
 que 'm deixés aquí un instant
 la séva cadernereta... *Joan no l' enten.*
 la séva filla; ja sab
 que las flors á las mans creuhen;
 quan son finetas las mans.

JOAN. Al séu encárrech la deixo.
 AMPARO. Ja sab que pot disposar.
 JOAN. Fins després.
 MARQUESA. Fins á la vista.
 ENRICH. (Es un home original!)

Per Cantarell. Se 'n van pe'l foro la Marquesa y Enrich. Joan, que se 'n anava, retrocedeix y diu á sa filla ab carinyo.)

JOAN. Alegra aqueixa carona!
 (Sempre trista! que tindrà?) *Se 'n vá.*

ESCENA IX

AMPARO, CANTARELL.

CANTARELL. Amparo, vosté es l' amparo
 d' aquesta idea tan gran
 que m' ha acudit. Tant la esposa
 com la noya, s' han negat
 á prestarme aquest aussili,
 que vosté, ara, tan galan,
 me presta á favor de 'ls pobres
 aucellets... son tan manyachs!
 Fassiho, si: 'ls aucells, Amparo,
 son agraphits, y l' hi vindrán
 á fer una serenata,
 cada dia, cap al tart,
 un coro de gafarrons
 y una orquesta de pardals.

AMPARO. Estich á las sévas ordres.
 CANTARELL. Gracias, Amparo; es lo cas
 que s' han de fer vuyt coronas,
 aixís, que sigan tan grans
 com lo grandor d' una gábia;
 la festa 's comensará;
 donchs corrent, cada vegada
 que 'l president del Jurat

digui ab magestat: «Lo premi
de Don fulano de tal.»
Jo m'acostaré á la taula,
vosté vindrá al meu costat,
y, trayent una corona
de las que jo duré al bras,
vosté, la posa á la gàbia
del aucell que ixi premiat.
Ja veurá qu' enhorabonas
y quins picaments de mans!
Ja veurá com nos fem célebres
davant de tots!

AMPARO.

Ben pensat.

(Pobre home!)

CANTARELL.

Veu la manera?

Fent una corona.

Alguna flor...

AMPARO.

Ja entench, ja.

CANTARELL.

Bé, donchs, fassi las que puga.

Mentrestant diré al Jurat
que entretenga un xich la festa
per tardá' així á comensar
y tenir temps de guarnirlas.

AMPARO.

Ja pot anar descansat.

CANTARELL.

Gracias, Amparo, mil gracias.

Deu l' hi recompensará,
perque lo fer bé á n' al próxim
es obra de caritat,
y 'ls aucells, son próximos nostres,
perque, com vosté ja sab,
son animals com nosaltres
y los havem d' estimar.

Vaig allí, si, com ja penso,
surt aixó qu' he combinat,
y 'ns aplaudeixen la idea,
jo, agraphit á obsequi tal,
l' hi daré... un passarell cego
y un verdúm ensinestrat.

Se 'n vá.

ESCENA X

AMPARO, aviat CARLOS.

AMPARO

Vull creurer qu' es aprensió
la idea que m' atormenta,
que 's somni que 'm representa

Fent coronas.

la meva imaginació,
y apartar no m' es possible
un estrany presentiment.
He dat motiu jo á la gent
perque pugan?... Oh! Impossible!...
Sí, si; tot es il·lusió;
ben clar ara ho declaraba
la Marquesa; avuy acaba
la meva estranya aprensió.

CARLOS. (Oh! si; no m' han enganyat:
es aquí per ma ventura.)

S' adelanta y pren una corona de las que fa Amparo, colocantla un moment en lo seu cap.

Per lo teu front, la mes pura.

AMPARO. Carlos!

CARLOS. Sí: jo, que, enfadat
ja estava, perque tants dias
passaban sens que 't vejés,
quan se m' ha dit que vingúes,
aquí á la sala, 'hont teixías
coronas que 't fá fé algú.
Perque pe 'ls altres teixexes
coronas, quan las mereixes
Amparo méva, per tú?

AMPARO. Gracias; la festa 's prepara
y són per coroná' aucells.

CARLOS. Millor; aixís per mor d' ells
de l' altra gent se 't separa,
y podrem, ab llibertat
que 'l moment nos concedeix,
fer que brilli avuy mateix
la nostra felicitat.

AMPARO. Carlos!

CARLOS. Oh! Que trist me tens!

AMPARO. Perqué?

CARLOS. T' amagas de mí;
sabs que t'ens entrada aquí
y jo t' espero, y no vens.

AMPARO. Era fora 'l méu papá
y no esqueya l' alegría.

CARLOS. Era dar-me cada dia
novas hora de pená',
que 'm robavan la pau grata
que gosaba, ab la passió
que en tos ulls veu ma ilusió,

- quan ma gloria s' hi retrata.
Jo busco sempre ocasions,
ne fuges tu, y me reduheixes
á eterní' ab sospirs y queixas
las pedras dels téus balcones.
- AMPARO. Que tal estat no m' agrada,
massa 'l meu cor t' ho demostra.
- CARLOS. Donchs avuy, per la sort nostra
parlaré d' una vegada.
No 'ns estimen?
- AMPARO. Oh! sí, sí!
- CARLOS. Sápigaho qui no ho sabia,
y aixís, pe 'l mon, que 'ns espia,
no tindrem res que fingí'.
Al véurer nostra afició,
la gent diu de cert:—S' adoran,
están encantats, s' anyoran,
se contemplan ab passió...—
Y, del amor que 'ns tenim,
sent nostre, 'l diuhen los altres,
y 'n parlan tots, menys nosaltres
que som los sols que 'l sentim.
S' ha acabat ja. No 'ns volem?
Donchs, mostrant á tots l' amor,
vull poguer dir:—Si senyor.
Qué hi há que dí? 'Ns estimem!
Es per mí aquest frenesí;
son per mí aquestas miradas;
aquestas mans delicadas,
aquest cor; tot es per mí.
Per ço jo tinch son tresor
y ella 'm guarda 'l meu rendida,
que, si 'l cor d' amor reb vida,
jo, prenc vida del seu cor.
- AMPARO. Carlos meu!
- CARLOS. Oh! No desitxas
aquest instant venturós
en que viurem junts los dos?
- AMPARO. Si; es la ditxa de mas ditxas.
Jo l' espero enamorada
y 'l veig vení ab alegría,
com l' estel lluhent del dia
anunciant lo trench d' albada.
També vull poguer cridar,
ab l' afany ab que t' adoro:

Ab orgull.

- Es en Carlos; jo l' anyoro,
jo 'l vull per sempre estimar.
Lo meu cor perdut se sent
sens sa veu enamorada;
es la llum de ma mirada!
lo sol del meu firmament,
y, á n' als que veuhen que 'm moro,
jo vull, amant, contestarlos:
—Es lo meu bé, es lo meu Carlos!
y... qué hi ha que dir? L' adoro!
Oh! molt bé!
- CARLOS.
AMPARO. Qui pot privarnos
d' una ditxa tan segura?
- CARLOS. Ningú al mon. Passió tan pura
ningú may podrá robarnos;
es mon cel, es t' alegría
y el que l' amargués ab plor,
nos donaría...
- AMPARO. Oh! La mort.
Sí, Carlos: jo... 'm moriria.
- CARLOS. No 'n tingas cap por; la empresa
no té de sernos costosa;
ja 'n sospita alguna cosa
la mamá, y no crech sorpresa
donarli quan vinga 'l cas
de que 'l meu amor li diga;
son cor de mare la obliga,
y avuy tu meva serás.
Lo teu papá?...
- AMPARO. Ja ho desitxa.
Lo meu cor l' hi vaig obrí'
y sé que dirá que sí
perque ma ditxa es sa ditxa.
- CARLOS. Oh! Ventura al mon no hi há
com la que 'm dará 'l cor téul

ESCENA XI

LOS MATEIXOS, LA MARQUESA, mes tart lo Sr. CANTARELL.

- MARQUESA. (Sols aquí!)
- AMPARO. Oh, Carlos meu!
- CARLOS. Amparo! *L' hi dona un bes á la má.*
- MARQUESA. Carlos! *Reconvenció.*
- CARLOS. Mamá! *Respectuós.*

AMPARO. (Deu méul) *Avergonyida.*
 MARQUESA. (Quin atreviment!)
Lo Sr. Cantarell entra corrent, recull las coronas y se 'n porta á
Amparo, que se 'n va maquinalment, y sorpresa.
 CANTARELL. Filla, Amparo! ja está llesta?
 Vingui; corri, que la festa
 va á comensarse al moment.
 CARLOS. (Qu' es aixó? 'Ls seus ademans...) *Per la Marquesa.*
 CANTARELL. Depressa, Amparo. Que pensa?
 Marquesa, aném. Sent? comensa
 lo catatxech de 'ls pinsans. *Se 'n va ab Amparo.*

ESCENA XII

MARQUESA, CARLOS.

MARQUESA. Carlos.
 CARLOS. Mamá!
 MARQUESA. 'T tolerava
 un amor que creya lleal
 porque 'l veyá 'l teu ideal
 y hasta honrés se 'm presentava,
 pero avuy que sé millor
 la vritat patenta y clara...
 avuy... jo... la teva mare,
 tinch de matá' aquest amor.
 CARLOS. Matarlo? May! Si es ma vida!
 Si avuy ja 'm veyá felís
 creyent tení 'l teu permís
 per gosá 'l cel ahont me crida.
 Oh! No; voler lo gréu dol
 de que jo á l' Amparo deixi,
 es com voler qu' existeixi
 sense l' ayre y sense 'l sol!
 MARQUESA. Es donchs un amor que vens
 á n' al qu' á mi 'm tens? Ingrat!
 CARLOS. No, mamá; prou t' he probat
 la part del cor que tu 'm prens.
 No ho sabs com t' estimo jo?
 No ho veus que ni la dolcesa
 de la mateixa infantesa
 té d' anyorá 'l teu cor bó?
 No observas que passo 'l dia
 á n' al teu costat? No has vist
 que ab ta tristesa éstich trist

- y sonrich ab ta alegría?
 Es un brot del teu amor,
 aquest nou qu' al cor se 'm posa,
 com es brotada la rosa
 del brancam ahont naix en flor.
 Del teu amor lo cor pren
 aquest altre y no l' humilla,
 com la lluna pren, quan brilla,
 la llum del sol resplendent.
- MARQUESA. Si aixó es cert, dármen deurás
 alguna proba?
- CARLOS. Oh! Algunat
 Demanan mil.
- MARQUESA. No. Sols una,
 que sé que no 'm negarás.
- CARLOS. Dígala.
- MARQUESA. Estímam á mi
 que 't puch dá honra y goig y honor,
 y olvida aquest altre amor
 si no 'm vols véurer sufrir.
- CARLOS. Oh! Y perquè aquest sacrifici?
- MARQUESA. A molts obliga l' honor.
 Tu ja sabs d' un altre amor
 subjecte á semblant suplici,
 un cas que 't vaig contá' un dia,
 perque l' exemple 'n tinguesses,
 y, al ser ja un home, sabesses
 com l' honrat obrar debía.
 Vols que t' espliqui 'l que ignora,
 lo mateix que tú, tothom?
 Vols que 't reveli ara 'l nom
 d' aquella digna senyora,
 que, per temor, no certesa,
 de que sigués envilit,
 s' arrencá del fons del pit
 ab indomable feresa,
 un amor qu' era sa vida,
 qu' al seu amant desterrava,
 y á un altre ab dol la lligava
 esposa fiel y rendida?
- Era jo.
- CARLOS. Com?
- MARQUESA. Jo.
- CARLOS. Mamá!
- MARQUESA. Jo, defensant l' honra méva
- Ab dignitat.
 Assombrat.
 Respectuós.*

- que deu un dia ser teva,
y entera 't vaig voler dá'.
Conservarla es ton deber:
si la vols tenir guardada,
y, á noya qu' es murmurada
no la prenguis per muller.
- CARLOS. Pero quina culpa veu
en ella 'l mon que composa?
Tan pura, tan candorosa!
Qué l' hi ha fét? Qué l' hi retréu?
- MARQUESA. Pormenors de sa flaqueza
no m' obliguis á esplicar;
sería aixó murmurar,
y 'l murmurar... es baixesa.
- CARLOS. Oh! Parla... tingas clemencia
de l' ansietat del meu cor;
fins á un condemnat á mort
se l' hi llegeix la sentencia.
Parla, si; no 'm callis re;
que no hi há pena més grossa
que la que mata y destrossa
sens que se 'ns diga 'l perquè.
Si es cert que tinch d' olvidarla
digas quin es son error,
y mimbará 'l meu dolor
lo deber de despreciarla.
No veus que 'l trist que sofreix
una mort lenta y fatal
demana un cop més mortal
qué l' hi escursi 'l que pateix?
Parla donchs, si á ta consciencia
lo meu clam no arriba en vá.
Qué 's murmura? Qu' es? Qué hi há?
Qué diu la maledicencia?
- MARQUESA. Ja que tant indagá' ho vols,
tu mateix podrás probarho;
parla aquí un rato ab l' Amparo
y ves si mimba 'ls téus dols.
Párlali, si es qu' á má 't vè,
com d' una cosa impensada,
de la infamia propagada
de que ella 'l secret ne té.
Si al preguntarli, 'l rubor
puja á sa galta, es culpable:
si no, es molt despreciable

perqué 'l cinisme es major.
De tots modos, impossible
es ja que porti 'l nom téu.

CARLOS. Y si es calumnia? Deu mèu!

MARQUESA. May en vida irrepreensible
la calumnia s' ha cebát,
ni ab son fibló 'l vil nos supta:
honra qu' es posada en dupte,
causa per sérho ha donát;
y no vulgas may duptar
máxima qu' al fi no falla:
—La estisora... no retalla
quan no tè en que retallar.

CARLOS. Oh!

MARQUESA. Aném al jardí una estona?

CARLOS. Diré á tots lo mèu pesar...
déixem sol ab éll quedar.

MARQUESA. Adéu, fill... y reflexiona. *Carinyosament.*
Pensa que es per lo téu bé,
que jo t' he parlat aixís. *Se 'n va.*

Defallit.

ESCENA XIII

CARLOS aviat JOAN.

CARLOS. Quan cert es que may felís
en lo mon l' home pot sè!...
Quan més gosém, la desdixta
nos assalta de traydor,
y 's tornan clans de dolor
tots nostres somnis de ditxa.

JOAN. (Fugím un xich del burgit
que á n' al jardí m' atabala,
y probém si aquí á la sala
podré estar mès recullit.)
Carlos! Ay, ay! Tu tot sol,
quan hi há allí tantas amigas?
Ay, Don Joan!...

CARLOS. Qué 't passa? digas.

JOAN. No: no res.

CARLOS. Res? y el condol

JOAN. en ta cara escrit se veu?
Tu tens una pena, parla,
la téns y no has d' amagarla
á qui serte amich se creu.

- Sapiguem donchs la tristesa
y desterrem-la al instant.
- CARLOS. Es un dóls secret, Don Joan,
que vé ja de ma infantesa.
Es un amor que m' unia
á una amiga carinyosa,
qu' ab mi 's trobava ditxosa,
y ab mi jugava y creixia.
- JOAN. L' Amparo.
- CARLOS. Oh! Si: vosté ho veyá,
re á vosté se l' hi amagava
y, ab tot, l' amor s' espantava
temerós de lo que 's deya.
- JOAN. Sí; tot ho vaig advertir,
tant per la destra experiència,
com per la amorosa ciencia
qu' un pare sab adquirir.
- CARLOS. Oh, sí! 'Ns estimem, Don Joan,
y ab deliri!
- JOAN. Ja ho sabia;
y jo veig ab alegría
un amor tan noble y gran.
- CARLOS. Molt cert es; de la sort méva
sa amistat fôu protectora;
y m' ha obert vosté á tot' hora
las portas de casa séva,
y gracias á tal bondat
y benvolguda confiansa,
ja entreveya ma esperansa
la més dólsa realitat.
- JOAN. No es recelar lo méu tema
quan sé que fentho agravío,
ni may de res desconfío,
com solen molts, per sistema.
La virtut, l' honra, y la fé,
jo sé bé que 't són adictes;
may fôu padró de delictes
un front alt, noble y seré,
y penso que la noblesa
de si mateixa es esclava,
sens que la lligui mes traba
que sa natural puresa.
Per ço ab lo goig que t' he dit
lo téu amor protegeixo;
perque jo, en ton front, llegeixo

- la noblesa del teu pit.
CARLOS. Gracias Don Joan; ningú ignora
que jo, qu' aixó comprenia,
la amistat corresponia
qu' ab son talent avalora.
Jo, de vosté y de l' Amparo,
deutor, com á caballer,
pagar volia sever
deute d' amor que declaro.
Mes al dar curs fa un moment
á aquet noble y pur afecte,
que, com amor, viu subjecte
á un altre igual sentiment,
la méva mare, ferida
dolorosament al ferho,
m' ha dit que no, y... Res espero;
ja veig ma gloria destruida!
JOAN. Com dius?
CARLOS. Que 'l si m' ha negat.
JOAN. No 't comprench!
CARLOS. Aquí, ay de mi!
aquí la he sentida; aquí
es ahont ma gloria ha robat.
JOAN. La Marquesa? Oh! Jo deliro?
CARLOS. També jo de mí ho temia;
més, ni ab febre, inventaria
lo que toco y lo que miro.
JOAN. Y... ella, qu' ha dit?
CARLOS. D' un perill
m' ha parlat, del mon, d' honor...
y tot, tot, ho creu millor
que la ditxa del séu fill!
JOAN. Diu tal, parlant de l' Amparo?
May, Carlos; no; no es creible.
CARLOS. Califica d' impossible
l' amor que jo li declaro,
y m' ha dit, que, si envilida
veu ma honra, m' aborrirá,
per més qu' aixó causarà
la amargura de sa vida.
JOAN. Filla méva del méu cor!
No es estrany qu' ho prevejesses!
Oh! Si tu viurer poguesses
sens la fe d' aquest amor,
ab quina boja alegria,

- ab quin desdeny soberá,
 ab quina pródiga má,
 jo, enorgullit, llansaria
 contra 'ls murs d' aquets castells
 de vanitat, qu' aixís obra,
 l' acopi d' honra, que 'ns sobra,
 per la que 'ls pot faltá' á n' ells!
 Don Joan!
- CARLOS.
 JOAN. No; estigan segú;
 no ho faré, ella per tu plora
 y, 'l sentiment qu' atresora
 lo séu cor, sols es per tu.
 Tu ets l' alé de sa existencia
 y per tu ella sent l' amor
 com, per encensá' al criador,
 las flors ecsalan essencia.
 T' estima, y es delicada;
 te vol... y, oh! No la deixis!
 May per res del mon destrueixis
 sa gloria d' enamorada,
 perquè es ma filla... y son dol
 traspassa l' ánima mèva...
 perquè ma calma es la sèva,
 mon consol, es son consol,
 y, si ella vegés un dia
 despreciat son pur amor...
 Oh! quin fóra 'l séu dolor!
 Si; Carlos, si: 's moriría!
 Qu' haig de fer donchs?
- CARLOS.
 JOAN. Y ho preguntas?
 Estímala, viu per ella,
 y lluheixi hermosa la estrella
 de vostras ánimas juntas.
 Vacilas?
- CARLOS.
 JOAN. La mèva mare...
 Prou ja; tu, ab lo téu duptar,
 medi no sabrás trovar.
 Jo 'l trovaré, que só pare.
 Jo, que veuré á la Marquesa.
- CARLOS.
 JOAN. A la mamá? Qué 's proposa?
 Vénser la forsa qu' oposa
 á cumplir tú ta promesa.
- CARLOS.
 JOAN. Bé; més no 's demostrí, irát...
 Oh! Y preténs que no m' extremí!
 Digas al foch que no cremí

després que 'l veus arbolát.
 CARLOS. Pensi qu' es la mèva mare!
 JOAN. Veig que l' Amparo es ma filla.
 CARLOS. Si la enfada!...
 JOAN. Ella m' humilla.
 CARLOS. Per favor... Don Joan... vé ara.
 Lo sèu dolor reprimeixi
 y que no 'l vengui 'l furor...
 JOAN. Vols conseguf 'l tèu amor?
 CARLOS. Si.
 JOAN. Donchs deix que dirigeixi.
 Vésten. *Carlos se 'n va.*

ESCENA XIV

DON JOAN, la MARQUESA.

MARQUESA. Rendida 'm declaro.
 Lo cor trist, quietut anyora.
S' assenta, D. Joan, no poguentse contenir, s' adelanta ab resolució y diu.
 JOAN. (Acabém d' un cop.) Senyora!
 Qué té que dir de l' Amparo?
 MARQUESA. Don Joan!
 JOAN. Contesti al moment.
 MARQUESA. Cálmis primer.
 JOAN. Ho faria;
 més no puch: qui aguantaria
 la forsa del méu torment?
 Tinch una filla, senyora,
 de prendas tant principals,
 que fins pera prínceps reals
 fóra volguda á tot' hora.
 Lo sol li dona hermosura;
 natura, pur sentiment;
 y 'l sèu cor, es un torrent
 de delicada ternura.
 Veuen molts lo méu tresor
 y ja 'ls céga la cobdicia,
 perque senten la avaricia
 de possehir part del méu or.
 Jo l' amago, jo voldria
 poder al cor sepultarla,
 per lograr dins mí mirarla,
 tot sol, ab boja alegría;

- y avuy, que vinch jo, Marquesa,
y, ab lo desitj que m' afanya,
llenso als peus de gent extranya
aquet tresor de riquesa,
avuy, aquest á qui 'l vull
regalar, partintme 'l cor,
senyora, 'm torna 'l tresor
y 'l desprecia ab orgull!
Vegi, ja qu' está enterada,
si puch pensá' ab tot aixó,
que som bojos, ó ell, ó jo,
ó tots dos á la vegada.
- MARQUESA. Sempre 'l doló' es indiscret,
y ara 'l mèu fill ho ha sigút.
No entench quin impuls l' ha dut
á di' á vosté aquest secret.
- JOAN. Es á dir donchs qu' es així?
- MARQUESA. Don Joan!...
- JOAN. Clar! Ben clar, Marquesa.
- MARQUESA. Pare es vosté... y la franquesa...
- JOAN. Franquesa vull.
- MARQUESA. Donchs bé... sí.
Lo méu deber m' ha obligat
á arrencá' á vosté aquest plor.
Ho he fét... dolentme á n' al cor;
pero al fí, forsós ha estat.
- JOAN. Lo motiu?
- MARQUESA. No; no 'l declaro;
vosté es pare, y aixó 'm lliga.
- JOAN. No 'm fa por res del que 'm diga;
diguei, tot sabré escoltarho.
Vull, seré, sentir la rahó,
perque jo la vull destruir,
y, destruïda ja, tenir
tot lo fruyt de ma ambició.
Ma filla al séu fill adora...
- MARQUESA. Deploro aquest sentiment.
- JOAN. Es son únich pensament;
es sa esperansa, senyora.
No l' hi robi aquest amor
qu' es lo consol de sa vida!
- MARQUESA. No: es cuestió ja decidida!
- JOAN. Per qui ho es?
- MARQUESA. Pe 'l mèu honor.
- JOAN. Mentida qu' haurá inventát

- per negar la vénia séva.
 MARQUESA. Que jo he mentit!
- JOAN. Filla méva!
- MARQUESA. En qué pots haver faltat?
 Son parlar provocador
 ja á precisarli m' obliga;
 surti, y vegi que l' hi diga
 qualsevol murmurador.
- JOAN. Oh! Y vosté... ab sos ulls, vá véurer
 aquesta falta?
- MARQUESA. No... jo... *Mitj confosa.*
- JOAN. Ah! No ha vist probas d' aixó
 y vosté ho creu?
- MARQUESA. Bé ho dech créurer;
 quan tanta gent ho assegura...
- JOAN. Y aixó ja l' hi basta?
- MARQUESA. Sí.
- JOAN. Y vosté abát l' honra així
 perque hi ha algú que 'n murmura?
 Ah! Ja aixís lo dit no 'm dol.
 L' honra no es may perque 's diga;
 l' honra es honra, perque ho siga,
 com, dihentho ó no, es sol lo sol.
 Y si bé una nuvolada
 pren sa claror verdadera
 tothom veu, d' ella al darrera,
 la rutilant llum daurada.
- MARQUESA. Y es perque lo sol traspua
 entre 'ls núvols sa claror,
 mentres que jo, aqui, negror
 veig no mes que 'l cor me núa.
 Y es perque quan d' una fama
 publicament se murmura,
 sempre hi ha culpa segura
 qu' aixó, per cástich, reclama.
- JOAN. Aixís pensa?
- MARQUESA. Així; y pensar
 vull aixís, perquè may falla;
 la estisora no retalla
 si no té en que retallar.
- JOAN. No? Vol donchs qu' aquest engany
 qu' aixís la fa obrar, jo venci?
 Vol vosté que la convenci
 á costa d' horrible dany?
 Vol demá, ara, avuy mateix

- á mas probas doblegarse?
 Vol dintre un instant trovarse
 sens l' honra que la enalteix?
 Vol véurer com la estisora
 ab lo séu esmolat cayre
 retalla... de res... de l' ayre
 tacas de l' honra qu' adora?
 Vol que 'l mon murmurador,
 disfamantla, la recordi?
 Vol que contra aquí 's desbordi
 tot un riu de deshonor?
 MARQUESA. Indiferenta al que diu,
 ni mella 'm fá, ni m' espanta.
 JOAN. Donchs trech la valla qu' aguanta
 la resclosa d' aquest riu.
 La trech, y quan de tothom
 vegi que 'l mar se deslliga
 contra vosté, y, trist, ja siga
 náufrech injust lo séu nom,
 compendrà, pe 'l que s' enrahona,
 si l' honra ab que 'ns distingim
 es aquella que tenim
 ó aquella que 'l nom nos dóna.
 MARQUESA. Don Joan!..
 JOAN. Sas llenguas impuras
 mourán los murmuradors;
 dirán ilícits favors,
 inventadas aventuras...
 MARQUESA. Oh! Y gosa aixís atrevit?
 JOAN. Quantas sátiras llavoras!
 Quin mirarla á totas horas!
 Quin senyalarla ab lo dit!
 MARQUESA. May. Ma fama pura brilla...
 JOAN. Si; y brillará, y, 'sent honrada,
 será per tots despreciada...
 MARQUESA. Jo?
 JOAN. Com fá vosté ab ma filla.
 MARQUESA. Y' aixó jo 'm tinch de sentí!
 Surti, que l' ira m' abrasa!
 JOAN. Ja, ja, ja!
 MARQUESA. Surti de casa
 al moment.

D. Joan anava á sortir, pero de repent, com si li acudís una idea, s'atura y diu:

JOAN. No: 'm quedo aquí,
 MARQUESA. Surti, dich!
 JOAN. No es ara l' hora!
 MARQUESA. Vol que 'm cegui 'l méu furor?

Pega una forta tirada á la campaneta que se sent sonar á dins.

ESCENA XV

LOS MATEIXOS. MARTÍ. CRIATS. TOMASA. CANTARELL ab dugas gúbias coronadas. CONXITA. D. ENRICH. AMPARO, CÁRLOS, ETC.

Súrten per diferents costats del foro y apresurats, desitjosos de saber lo que passa.

JOAN. Oh!
 Satisfet.
 MARTÍ. Senyora!
 MARQUESA. Aquet senyor,
 m' ha insultat; tráguil á fora!
 MARTÍ. A Don..!
 MARQUESA. Sí.
 JOAN. No cal, senyora.
 Tinch per surtir prou franquesa.
 Re... es la senyora Marquesa
 que per no res s' acalora.

Va á saludar á la Marquesa y aquesta l' interromp ab despreci; llavors ell pren á sa filla de la ma, y, emportántsela, diu:

Senyors...

Despedintse de tots los de la escena, que no 'n fan cas, porque ja forman petits rotllos comentant lo que passa.

TOMASA. (Que he dit? Gelosía.
 CANTARELL. Just; la flor qu' al altre ha dat.)
 MARTÍ. (Ah! Ja; això es...

Ho explica baix als criats.
 ENRICH. (Qu' haurá passat?)

Mirant recelós á D. Joan y á ella. D. Joan que ja habia arribat al fondo, somrient de sa obra, al véurer que tothom murmura, torna á baixar al prosceni, y diu apart á la Marquesa.

JOAN. Sent? lo que jo ja sabia,

perque sé cert que no falla,
la estisora al manejar:
Veu? No té re en que tallar,
y... mirila... ja retalla.

*Se 'n va ab Amparo qu' está esglayada. Segueixen los comentaris.
D. Enrich mira ab odi á D. Joan y á la Marquesa. Estranyesa
en tots. La Marquesa cau en una butaca vensuda per la agitació.
Cárlos corra á sostenirla. Quadro.*

FI DEL ACTE PRIMER.

ACTE SEGON

La mateixa decoració.

ESCENA PRIMERA

TOMASA, CANTARELL.

TOMASA. Al demés, pobra senyora!
Avuy necessita més
que may, de la companyia
de 'ls seus amichs verdaders.

CANTARELL. Que vols dir que está tan mala?

TOMASA. No vull di' aixó; no m' entens.
Me refereixo al escándol
que hi ha hagut.

CANTARELL. Calla per Deu!

No me 'n parlis, que per ella
no ha surtit premiat aquell...

TOMASA. Bè; no'm vinguis ab canaris
y parlem del que convé.
Ha corregut la noticia,
qu' aixó corra com lo vent,
y, segons diuhen...

CANTARELL. Qué diuhen?

TOMASA. Que s' ha de di'... home de Deu?

Lo que molts diuhen que passa.

CANTARELL. Ja! Tu ho has dit en secret
á tothom.

TOMASA. Hi ha molts que hi veuhen
molta cúa, y pe 'l mateix

que pot ara la Marquesa
véurer sérias, per 'quest fet,
caras qu' avans l' hi sonreyan,
jo vull probarli ben bé
que só la mateixa sempre,
per més que diga la gent.
Jo sé ingrata á la Marquesa?
Prime mortal!

CANTARELL.

Molt ben fet.

TOMASA.

Ella tindrà 'ls seus misteris...

CANTARELL.

Si... no hi ha dubte que 'ls té...

TOMASA.

Jo així ho crech, y ho juraría;
mes... per ço lo sentiment
generós tinch de negarli?
No senyor; l' hi seré fiel.

CANTARELL.

Y avuy més que may!

TOMASA.

Y espero

que, obrant aixis, casarem
lo seu fill ab la Conxita.

CANTARELL.

Aixó es picá ab ferro fret.
Si habém d' esperar qu' en Carlos
li declari 'ls seus intents,
vindrá 'l dia del judici
y encara no ho lograrém.
Só tonta! Per ço ab la noya
l' hi tirém l' am.

CANTARELL.

No 'n sabéu.

La noya no pot pas dirli:
—Carlos, vol sé 'l meu promés?—
ni pot tení' una conversa
d' amor, per lo que fingeix
de vergonya y de modestia...
Es clar que no.

TOMASA.

CANTARELL.

Donças bé;

jo d' aixó 'n faig un problema,
qu' he resolt ab dos aucells,
que, per lográ 'l meu objecte,
he dut aquí espressament.
Ahont es ella?

TOMASA.

Ahont vols que siga?

Allí 'hont l' hi he dit que s' estés;
al jardí, perque la vegi
en Carlos. Pobre angelet!

CANTARELL.

Crídala, tinch d' enterarla.

TOMASA.

Quasi bé ja no s' hi veu.

CANTARELL. Per ço es que farem la proba
 á n' aquí, que no 'ns veu ell,
 y després baixéu á ferho
 al jardí que s' hi veu bé.

TOMASA. Conxita. Vinal Ja puja. *L' ha cridada pe'l balcó.*

CANTARELL. Sí? Donchs preparo 'ls aucells.
Agafa duas gábias ab un Periquito cada una, que hi havia sobre una
cadira.

ESCENA II

LOS MATEIXOS, CONXITA.

CONXITA. Mamá... No hi es la Marquesa?
 No? Donchs jo no aguanto més.
 Ha vingut allí hont jo era,
 en Cárlos, y no ha dit ré.
 A aquest pas, aquesta boda
 será l' obra de la Séu!...
 Me fas riurer! Tu 't figuras
 qu' es gran cosa 'l téu consell,
 y jo 'm quedo sense nuvi
 perquè, mamá, no hi enténs.

TOMASA. Noya! *Esparverada.*

CONXITA. No; t' ho repeteixo.
 Ja no 's cassa avuy ab besch,
 ni ab parany, reclama ó telas;
 som' al sigle del progrés,
 y avuy se perden de vista
 los homes: vaya uns alets!
 Per poderne fer cassera
 la noya s' ha de valer
 del esparber, de la fura,
 de trampa, y dels cunillérs.

CANTARELL. (D' hont surt ara aquesta noya!)

TOMASA. (Vejam si tot ho perdrem?)
Fent senyas y espantada de que la Marquesa puga sentirho.

CONXITA. Ca hem de pérdrer! Vés l' Amparo!
 Aquesta si qu' ho entén!
 Per ço jo ja sé cert qu' ella
 se quedarà ab lo promés.

TOMASA. Qué s' ha de quedá! Ab las ganas
 se quedarà. Qué no ho veus
 lo que la Marquesa mira
 en las noyas? Timidès,

y sobre tot la modestia.
 Per çó qu' he vist l' escarment
 ab l' Amparo, y sé que á n' ella
 no l' hi sembla gota bé,
 t' aconsello que segueixis
 fingint, com fins ara has fet.
 Creu la mamá, filla meva;
 creume, segueix mos consells,
 y al fi serás Marqueseta
 de Baltá, que no 't dich res!

CANTARELL.

Y, si vols, pots tení' 'l títol
 ab l' aussili de 'ls aucells.

TOMASA.

Vés donchs! Vejám si l' hi dónas
 una llissó.

CANTARELL.

Comensém.

Agafa las gábias y fa tot lo que indican los versos

Aquí tinch dos periquitos
 separáts; crech que sabréu
 que se 'ls diu inseparables
 perque van sempre á parells,
 y, si algun cop se separa
 l' un de l' altre, á n' al poch temps,
 los dos pobres periquitos
 se moren de sentiment.
 Figúrat donchs que la sala
 es lo jardí, y aquí téns
 una cadira que forma
 lo pedrís...

CONXITA.

Es dir qué?...

CANTARELL.

Séu.

Ella ho fa.

La taula es la balustrada
 de darrera de 'ls rosers;
 tú hi deixas un periquito,

Ho fá y dóna l' altre á Conxita.

l' altre 'l téns tu; aixís que veus
 que vé en Cárlos, l' hi fas festas;
 s' entén: festas á l' aucell:
 ell se 'l mira, fas qu' agafi
 lo séu company, ell lo pren,
 y l' hi entaulas la conversa
 que tots dos ensajarem.

CONXITA.

Ja ho entench. Si es lo més fácil!

CANTARELL.

A véurer donchs si ho fas bé.
 Figúrat que jo só 'l jove
 que 'm passejo tot distret.

Cantarell se 'n va al foro y baixa passejant molt afectat. Conxita fa festes al aucell que té y Cantarell, fingint que no ha vist a Conxita, ne fa al de damunt de la cadira. Tomasa ho veu ab satisfacció.

CONXITA. Pst!

CANTARELL. Pst!

CONXITA. Ay! Es vosté, Cárlos?

CANTARELL. Conxita, als peus de vosté,

CONXITA. Ay papá! No 'm fas tilin!

CANTARELL. Fora burlas!

TOMASA. Continuéu.

CANTARELL. Boních aucell!

CONXITA. Té tristesa;
potser se 'ns mori.

CANTARELL. Y... Perquè?

CONXITA. Lo papá va separarlo
d' aquest altre company séu,
y no menjan, y están tristos,
perque s' anyoran.

Cantarell va á la taula y agafa l' altre periquito.

CANTARELL. Pobrets!

—Ja 'l téns á n' ell ab la gábia.—

TOMASA. Vaja, no va malament.

CONXITA. Vegi, qualsevol diria
qu' es... amor.

CANTARELL. Com?... Ho es potser?

CONXITA. Quan s' anyoran dos promesos
no 's moren d' anyorament?

TOMASA. Te 'n has de dar més vergonya.

CANTARELL. No hi ha dupte qu' aixís es;
deuhen ser cors que s' estiman.

CONXITA. Ajuntemlos?

CANTARELL. Ajuntém.

TOMASA. Molt ben dit: aixís se trova,
sense pensar, compromés.

CONXITA. Serán felissos?

CANTARELL. Ditxosos.

CONXITA. Viurán alegres?

CANTARELL. Contents.

CONXITA. Tindrán la ditxa?

CANTARELL. La vida.

Aixó ab rapidés creixent. Ara Conxita diu en un arranch:

CONXITA. Tingui aquest cor! *Presenta la gábia.*

CANTARELL. Lo cor séu?

CONXITA. No senyor... del... periquito.

- TOMASA. Alsa noya, que va bé!
 CANTARELL. Ell ara aquí s'entussiasma.
 —Y... si ho fós?... podria ser?
Seguint lo joch.
- CONXITA. Qué?
 CANTARELL. El séu cor...
 CONXITA. Oh! No se 'n burli.
 CANTARELL. Figuremnos que 'ls aucells
 són nosaltres?
Sempre fent de Carlos.
- CONXITA. Figuremho.
 CANTARELL. Ajuntemlos?
 CONXITA. Y... podrem?
Candidés.
- CANTARELL. Jo... ho proposo.
 CONXITA. Si es de veras...
 CANTARELL. Li asseguro!
Ab la ma al cor y ecsagerat.
- CONXITA. M' ho promet?
 CANTARELL. Jo del cor li obro la porta.
 CONXITA. Donchs jo la gábia als aucells.
*Y, fentho, un dels dos periquitos entra á la gábia del altre quedant
 junts.*
- CANTARELL. Mirissels ja que ditxosos!
 CONXITA. Y aixís nos estimarem?
 CANTARELL. Li asseguro.
 CONXITA. M' ho assegura?
 CANTARELL. Ab carinyo.
 CONXITA. Molt?
 CANTARELL. Etern.
 CONXITA. Y hem dará ditxa?
 CANTARELL. Y constancia.
 I.' hi juro...
 CONXITA. Com?
 CANTARELL. A 'ls seus peus!
 Y veliansaquí ditxosos
 com ho son ja 'ls dos aucells.
Cayent agenollat, y presentant la gábia de 'ls dos periquitos.
- TOMASA. Ah, ah! D' aquesta manera
 y ab aquest ardor mateix,
 vas dirme que m' estimavas
 ja fa trenta cinch hiverns.
 CANTARELL. Vetaquí una proba històrica
 de si es bó 'l sistema meu,
 perque, allavors, tu, Tomasa,

vas arribá á perdre 'l seny.
 TOMASA. Dígamho á mil á mi, que, tonta!
 vaig preferirte á un marqués.
 CONXITA. Pe 'l jardí 's passeja en Carlos.
Ho veu pe 'l balcó.
 TOMASA. Vejám donchs, si ho alcansém.
 CONXITA. Aném. *Se 'n van las duas ab las gábias.*
 CANTARELL. Y diguéu si 's logra
 que ho debéu tot als aucells;
 y vejám si quan los cuydi
 m' esbalotaréu may mes?
 Ah! Aném á butá 'ls calaixos
 d' aquets angelets de Deu.
*Treu la menjadora de la pajarera y entra D. Enrich. No s' adonan
 l' un de l' altre fins que s' indica.*

ESCENA III

SENYOR CANTARELL, DON ENRICH.

ENRICH. (M' aconsella la rahó *Per á sí,*
 no procedí' ab llaugeressa,
 y tinch l' ánima sospesa
 pe 'l final de la cuestió.
 Oh! Temo que resistir
 no podré tal com jo intentol
 Calma! Calma quan ja sento
 qué 'ls celos me fan morir?)
 CANTARELL. Oh! Don Enrich!
 ENRICH. La Marquesa?
 CANTARELL. Crech que promte sortirá.
 ENRICH. (Potsé' aquest m' explicaré...)
 CANTARELL. Dispénsim; la feyna empresa...
 ENRICH. Fassi fassi; sens deixarla
 potsé' ara 'ns podrá servir.
 CANTARELL. Si es cosa de fer...
 ENRICH. De dir.
 CANTARELL. Oh! Donchs me 'n vaig á cridarla.
 ENRICH. A qui?
 CANTARELL. Home á la senyora!
 ENRICH. La senyora!
 CANTARELL. La de casa.
 Qué no la coneix? Tomasa! *Cridantla pe 'l balcó.*
 ENRICH. Me sab greu; pero s' ignora
 la causa del altercát.

que, com vosté sab, va haberhi,
y per lo qu' un pugui ferhi
necessito está' enterat.

CANTARELL. Oh! Donchs ningú millor qu' ella.
Tot ho sabrá, deixiu corre.

ENRICH. Es dir qué?...

CANTARELL. Uh! Es una cotorra!
pero una cotorra vella.
Bufa 'l calaixet y li tira bolvas á sobre.
Ay, dispénsim!

ENRICH. No; no es re.

CANTARELL. Ah! Aixó no. Tot seguit vola;
pallofetas d' escayola,
de panís... de...

ENRICH. Y digui?

CANTARELL. Qué?

ENRICH. Creu vosté que la senyora
de vosté, podrá enterarme?

CANTARELL. Miri, ne es per alabarme.
perque en aixó inútil fóra;
Pero... si aquí, ó fóra casa,
ó al Indía, ó al Potossi
passa... ni aixó... *Com la punta del dit.*
ja pot dí'
qu' aixó ja ho sab la Tomasa.

ENRICH. Home, si qu' es especial!

CANTARELL. Oh! A n' á mí 'm fa mitj horror.
Jo fins crech qu' es per l' olor
que sab las cosas.

ENRICH. Tant val?

ESCENA IV

LOS MATEIXOS, DONYA TOMASA.

TOMASA. Cantarell, sabs la tronera
del castell? *Amanint las estisoras y buscant.*

CANTARELL. Vina.

TOMASA. Que cállis.

CANTARELL. Vina, dona; no retallis.
No veus que 'l senyor t' espera?

TOMASA. Ah! Es vosté? Molt servidora.

ENRICH. Beso 'ls peus.

TOMASA. Pot perdonar;
pero tinch de retallar

- vulgui ó no vulgui. *Ja retalla.*
- CANTARELL. (Molt fóra!)
- ENRICH. Fássiu molt enhorabona.
- TOMASA. Jo 't diré lo qu' ha suchcehit.
En Carlos está aturdit
perque... está clar; ningú abona
l' escandol qu' aquí hi ha hagut,
y ara baixanthi ab la noya
per dú endavant la tramoya
qu' havem tu y jo convingut...
Tramoya!..
- ENRICH.
- TOMASA. Ay! *Confosa per haverli escapat.*
- CANTARELL. Ré: es qu' aqueixa...
- TOMASA. Sí: es qu' esplico mal lo nom.
- CANTARELL. (Sols per dir mal de tothom,
fins diu mal d' ella mateixa.)
- ENRICH. Deya donchs?..
- TOMASA. Sí, vaig seguint
sobre 'l que ja he dit; la noya
qu' es, com ja veu, una toya
de gracias que van surtint,
ha comensat ab monadas
allí á distreurerl', y jo
l' hi daba algun consell bo
sobre las cosas passadas;
quan ell diu:—Donya Tomasa
me té de fé' una mercé.—
Disposi.—Gracias.—De ré.
—Donchs vagi al instant á casa
y retalli de seguida
la tronera del castell
perque tinch un plan ab ell
que la deixarà aturdida.
Jo... ja pot pensar!.. sorpresa
de semblant necessitat
á n' aquí me 'n he pujat...
pero no entench... ab franquesa,
no entench lo que voldrá fer,
d' aquesta juguina.
- CANTARELL. Y tú,
qu' ets mes viva que ningú,
no entens aixó 'l que pot ser?
- ENRICH. Un capritxo...
- CANTARELL. Cá! Va errat.
Es qu' ella l' empalagaba

- y ha pensat:—Aixís s' acaba
y me la trech del costat.—
Y ara!
- TOMASA. No: tant com aixó!..
- ENRICH. Cantarell, Cantarell! Tu
me matas!
- TOMASA. Jo?
- CANTARELL. *Sempre bufant calaixets, que posa y treu de las gábias.*
- TOMASA. Oh, ben segú!
- Vegi si un jove tant bo
com en Carlos, capás fóra
de fer lo qu' ell ha dit ara!
Conech á n' ell y á sa mare.
- ENRICH. Los coneix? Digui, senyora.
La Marquesa de Baltá
es de vosté molt amiga?
- TOMASA. No trovará qui li siga
mes amiga en tot Sariaá.
- ENRICH. Y diguim? Aquest D. Joan
diu que té una torra aquí?
- CANTARELL. Oh! Aquest es més que vehí.
Fins va ser marmessor quan
quedá viuda la Marquesa;
hi havia molta amistat,
molta, molta intimitat.
- TOMASA. Sí; passava de franquesa.
- ENRICH. Molta, eh?
- CANTARELL. Ja ho pot ben créurer.
- TOMASA. Mes va tornar-se, un cert dia,
tanta amistat simpatía...
- CANTARELL. Sí... alló...
- TOMASA. Que tots ho vam véurer.
Pero jo 'm puch comprometre...
- ENRICH. No tinga por: l' hi asseguro
guardar bé 'l secret, l' hi juro.
- CANTARELL. Bé, corrent, vaja, si... etcetra.
Tot alló que diu tothom
quan vol sabé' alguna cosa.
Jo l' hi diré tot.
- TOMASA. Mes posa
- CANTARELL. esment en no tacá' un nom
tan pur y tan respectat
com es lo de la Marquesa.
- TOMASA. No; jo l' hi diré ab franquesa
no més lo qu' aquí ha passat.

- Com no podia esperar-se
may ella un tal compromís,
la pobra... está clá... es precís...
ha vingut de disgustarse.
- CANTARELL. Y com no, ab la llaujeresa
de persona tan formal
com don Joan?
- TOMASA. Fuig home, y tal!
Y aixó es digne? Aixó es noblesa?
- ENRICH. Vagin seguint. Qué ha sigut?
- TOMASA. Don Joan, com ja ningú ignora,
sempre aquí per la senyora
habia estat ben rebut.
† Nosaltres, qu' era amistat
creyam sols...
- CANTARELL. Sí, alló... un afecte...
- TOMASA. Pero... fill... aquest subjecte
té un génit tant enconát,
que, á la *cuenta*, sembla que...
segons per aquí 's murmura...
- CANTARELL. Oh! 's murmura... s' assegura.
- TOMASA, Tu calla y no digas re.
- CANTARELL. Com que veig que quan t' hi posas
no acabas.
- TOMASA. Y tu may callas!
- CANTARELL. Bé, no enrahonas tú y retallas?
Donchs jo vull bufá' y dir cosas.
- ENRICH. Per Deu, vagin continuant.
- TOMASA. Com deya donchs, se murmura,
ó, com diu ell, s' assegura,
que, á la *cuenta*, algun galan
ha vingut aquí á la Torre.
y ab gran secrét, se retrèu,
sense sabe' aquesta veu
qui es que l' haurá féta corre...
- CANTARELL. Ah! Tú no sabs qui?
- TOMASA. No callas?
- ENRICH. Vaja; endavant per favor.
- TOMASA. Que la Marquesa una flor
com á prenda d' esposallas
al tal galan va donar,
y que don Joan, que tenia
sospitas ja y gelosía,
ho va sabé', 's va cegar,
y 's va aquí produhí la escena

- que tots deplorém.
- ENRICH. (Oh!)
- Posantse gelós.*
- TOMASA. Sí.
- Já l' hi dich jo qu' á n' mi
me va donar molta pena!
- CANTARELL. (Mentida! L' hi agrada més
á n' ella aquesta tabola,
qu' á mi al bufar la escayola
y el panís.)
- ENRICH. (Oh! Sí; cert es.
Per més que veig qu' es xisposa
la tal senyora, es probat
qu' ella al amor ha faltat,
que 'm té de dar com esposa.
Oh! Com se concerta tot!
Vetaquí perque retarda
lo casament, y se guarda
tant de que 's senti ni un mót
que pugui á ningú indicar
la nostra passió amorosa!
Ah! Y per ço la vull ditxosa?
Y per ço he passat la mar?)
- TOMASA. (Reparas?)
- Apart los dos.*
- CANTARELL. Qué?
- TOMASA. Ni s' adona
de que está al davant de 'ls dos.)
- ENRICH. (No, no pot ser!...)
- Seguint pera sí.*
- CANTARELL. (Y qu' enguniós!)
- ENRICH. (No pot ser!...)
- Abstrayentse, ab ira.*
- TOMASA. (Veus? Parla baix.
Se veu que l' hi cou la nova.
Fá com jo ab los aucells; trova
pallofas á n' al calaix.)
- CANTARELL. (Sí; just; ja estich decidit.
Aixó qu' ara sé, me supta
massa per no posá' en dubte
qu' hi hagi un cor tant envilit.
Miraré... aniré observant,
y, si 'l brí que en mí 's desperta
troba al fi una proba certa
d' una acció tan infamant...
Ay d' ella! qu' axí á n' al cor
m' ha esgrunat tanta ventura!
Ni l' acíbar té amargura

- com la que tindrà 'l seu plor!
Ara...) *No sabent que fer.*
- TOMASA. (Re, re; se 'ns enlayra
que ni sab que sigui al mon.)
- ENRICH. (Allà... No... la ira 'm confon!)
Estripa 'l mocador entre sas mans.
- CANTARELL. (Veus? Negoci pe 'l drapayre.
Enrich s' aixuga una llàgrima.
- TOMASA. (Oh! Y que fins s' aixuga 'l plor.)
- ENRICH. (Tot perdut! ditxas somniadas!)
- CANTARELL. (Noya; las estisoradas
se l' hi han clavat al cor.)
- ENRICH. (Oh! Aném.)
- TOMASA. Se 'n va?
- ENRICH. Sí; gracias
per tot lo que 'ls dos m' han dit;
jo 'n trauré pot ser profit
y s' evitarán desgracias.
- TOMASA. Ah! Aixó es. Vosté pot véurer
á n' aquest que té la fló'
si 'l coneix... *Ab malicia.*
- ENRICH. (Es pulla aixó?)
- CANTARELL. (Alsa com l' hi sab reatreurer!)
- TOMASA. Y l' hi diu qu' aquí caldría...
que no enredés la cuestió.
- CANTARELL. Ah! Aixó es.
- ENRICH. (Démlí una llissó,
per pagarli la ironía.)
Miri senyora; 'l subjecte
á qui ella va dar la flor
vaig ser jo.
- TOMASA. Ay!
- CANTARELL. Qué?
- TOMASA. 'L senyor!
- CANTARELL. Vés qui ho diría!
- TOMASA. En efecte.
- CANTARELL. Jo m' he quedat tant sorprés
com... (Com si ho hagués sabut.)
- ENRICH. Donchs sí; só jo, y he vingut
molt més per çó que per res.
Vosté diu que fa capellas
de papé' y retalla rotllos?...
- CANTARELL. Oh! Y que sembla fet ab motllos!
- ENRICH. Donchs fássi;u; retalli estrelles,
y vosté hufi escayola;

més no olvidin ni un instant
que si 'm tocan retallant
ó á sobre una bolva 'm vola
de ma dignitat en mengua...
consti que 'ls ho dich aquí:
si may se 'm retalla á mí,
jo, 'ls retallaré la llengua

Se 'n vá.

ESCENA V

CANTARELL, TOMASA.

CANTARELL.

Aixó ho diu per tú.

TOMASA.

Per tú,

qu' á n' aquí sempre has bufat.

CANTARELL.

Tú, que sempre has retallat.

TOMASA.

Donchs no ho ha dit per ningú.

Ho diu perque 'l céga l' ira

de que 's sab lo de la flor.

Ay!...

CANTARELL.

Qué?

TOMASA.

Vés; fésme 'l favor:

Veig la Marquesa que mira

y es que parlarme aquí vol.

CANTARELL.

Donchs ja veurás, ho aprofito,

perqué, justament sospito

qu' haig d' abeurá 'l rossinyol.

Agafa 'l cantaret de vidre y se 'n va pe 'l fondo. Tomasa dóna forma á la pessa qu' ha retallat, de la manera deguda.

TOMASA.

Ah! Ab la goma, si no 's mou,

fará més bonich encara...

Deixemho aixis que, per ara,

crech que ja hem retallat prou.

ESCENA VI

DONYA TOMASA, LA MARQUESA.

Apareix la Marquesa, Donya Tomasa la reb, fentla séurer ab exagerats compliments.

TOMASA.

Oh! Amiga méval Gustosa

la esperava que sortís...

La Conxita? Aixís, aixís ..

La vol véure' y está ansiosa.

La Marquesa seu.

- Ha passat tot?
- MARQUESA. Si; ha passat;
que no vull doná' importancia...
á un fet... qu' á la fi, en sustancia,
no es res, y ja está olvidat.
- TOMASA. Ben fet!
- MARQUESA. M' afectat un xich
perqué 'l cas ha estat violent;
pero... passat lo moment...
- TOMASA. Just! Ah! Aixó es lo que dich.
La gent critica y s' esbrava;
mes no; no 'n tinga cap pó'.
- MARQUESA. Una senzilla cuestió!...
- TOMASA. Ah! Aixó es lo que jo pensava.
No es re, y, per més que 's murmuri,
sabent qu' es vosté innocent...
- MARQUESA. Ah! Es dir qu' encara la gent?...
- TOMASA. Oh! Qui hi ha, á n' al mon, qu' aturi
lo parlá' y ser batxiller?
Quí logra aquí aquest objecte?
- MARQUESA. Jo, que, honrada, vull respecte,
y respecte verdader.
Jo, qu' haig d' imposar quietut
á la gent murmuradora.
Si aixó no 's logrés, quin fóra
lo premi de la virtut?
- TOMASA. Déixi estar; sáben vetllarla
los seus amichs veraders,
y ells sortirán los primers,
quan convinga, á defensarla.
Deixi que digan, senyora...
No té vosté 'l cor tranquil?
- MARQUESA. M' espanta ab aquest estil!
Parli, acás possible fóra
que, justament quan batalla
jo he dat, per sè' á l' honra lleal,
hi hagi algú que pensi mal?
- TOMASA. Bé, re; es la gent que retalla.
- MARQUESA. Més, qué retalla? Qué pensa?
Quina es la causa? Que 's diu?
- TOMASA. Se parla... 's busca 'l motiu...
més déixiu corre...
- MARQUESA. Oh! Comensa
á posarme en ansietat!
Es dir que, perquè un infame

MARQUESA. Oh! Es que no n' hi esguerrat cap!

TOMASA. Bé, Mare de Deu, criatura!..

No sab qui es lo qui murmura?

MARQUESA. Qué 'm fa á mi si res se 'm sab?

TOMASA. No... si no vull dir que siga;
vull dir que la gent... s' ho pensa,
y 's fa capdells, y comensa
á lligá 'ls caps de la intriga.

MARQUESA. Pero qu' es? Qué lliga? A véurer?

TOMASA. Re re; com se sent lo vent
y no 's sab de quin torrent...

MARQUESA. Qué fan? Que 'm póden retreurer?

TOMASA. Aixó es lo qu' anava á dirli.
La gent, mal ó bé, ha pensat
que Don Joan, enamorat,
sols per venjar-se y ferirli
l' honra, que vosté tant vol,
ha fet aquí aquella escena;
y avuy, per posarhi esmena,
fins qu' ha sigut alt lo sol,
s' ha estat á la galeria
de la séva torra, fent
qu' á n' allí 'l vegés la gent
mirant aquí tot lo dia.

MARQUESA. Oh! Infamel

TOMASA. Aixís qu' aixó ha vist
la gent, ja se sab, may falla;
en tenint en que, retalla,
y, está clá'... es molt trist! molt trist!

MARQUESA. Oh! Aixó es terrible... terrible!

TOMASA. Don Joan, aixís qu' ho ha sabut,
esmenar aixó ha volgut,
sens saber que no es possible,
y, qu' ha fet? Ha anat per tot
ahont s' ha pensat que 's parlaba,
y ha ecsigit, del que passaba,
satisfacció mot per mot.
Naturalment. Qu' ha suchcehit?
La gent, que si bé murmura,
no sab la cosa segura,
veyentlo tan enardit,
es quan més ha sospitat...
si, perque l' honor, te aixó,
si un deu fer notar qu' es bo
ja está llest, ja n' han duptat.

MARQUESA.

Segueixi.

TOMASA.

Aixís la sospita,
 ab aquest procedir seu,
 fent com la bola de néu,
 que comensa molt petita
 y acaba gran com un mon,
 s' ha fet grossa, y s' ha tornat,
 per la gent, tal realitat,
 que, sort que, si es un afront,
 vosté es rica y se 'n pot riurer,
 que sino...

MARQUESA.

Senyora!

TOMASA.

Jo!..

MARQUESA.

Rich ó pobre, 'l que 's creu bo
 sense l' honra no pot viurer.

TOMASA.

Qué hi vol fer donchs, si aquest plaga,
 per voler salvá 'l seu nom,
 desafiant ara á tothom,
 y ensenyant, lo que s' amaga
 quan s' es bó, noble y discret,
 ara va per' qui, y pregona
 per Sarriá y per Barcelona,
 la vritat del seu secret?

MARQUESA.

Qué hi vull fer? Posar esmena,
 plena d' honra y de virtut,
 á tot lo qu' ha previngut
 d' aquella impensada escena,
 Sortir contra ell, ab la fè
 de que 'l mon me veurá honrada.
 Que hi fá si es nit estrellada
 lo dir que 'l cel no es seré?
 Llibre es l' honor, que té 'ls fulls
 á la cara, hont tot ho assenta,
 perque l' honra 's trasparente;
 surt del cor, guayta pe'ls ulls.
 Infame ell, ab vil empenyo
 vol de mi péndrer venjansa;
 mes aixó, que hi fa? Qué alcanza,
 si dels meus actes no es duenyo?
 Parlará la gent...

TOMASA.

Bé!..

MARQUESA.

Si...

parlará potsé ab sorpresa;
 mes será de sa vilesa;
 no podrá ultrajarme á mí.

Jo se que fé' á l' honra guerra
 es errar lo llarch del vol;
 es tirá' una pedra al sol;
 no hi arriba y cau á terra.
 TOMASA. Mes si ell tant y tant porffa...
 MARQUESA. Vaig á prevenirm' per çó,
 y veurá com poso jo
 coto á n' aquesta osadía. *Toca 'l timbre.*
Suca la ploma per escriurer, y dupla.
 A n' á qui? Inspiram valor.
 A ell?.. A n' ella. Oh! 'L pols s' altera.
 Es qu' es la volta primera
 qu' escrich per salvar l' honor. *Escriu.*
 TOMASA. (Bé, si; ara 'l deu citar.)
 MARQUESA. («Vull parlarte, y nos convé
 per lo téu bé, y lo meu bé.») *Dictantse apart.*
 TOMASA. (Vejám qui deurá cridar?)

ESCENA VII

LAS MATEIXAS, MARTÍ.

MARTÍ. Senyora?
 TOMASA. (Vejám si aclaro?..)
 MARQUESA. Aquesta carta...
 MARTÍ. *Rápit.* Ja sé:
 A Don Joan. *Oficiosament.*
 MARQUESA. *Ressentida.* Donchs no ho sab bé.
 A la senyoreta Amparo.
 MARTÍ. Perdoni *Se 'n va.*
 MARQUESA. (Oh! Perqué en sa cara
 veig un sonrís que m' humilla?)
 TOMASA. (Bé, si... la envia á la filla
 porque ella la donga al pare.)

ESCENA VIII

MARQUESA, DONYA TOMASA.

MARQUESA. Diu?..
 TOMASA. No... res... Veu? *Guaytant pel balcó.*
 MARQUESA. Qué?
 TOMASA. Juntets!
 Vegi qui va á destorbarlos?
 MARQUESA. Ah! La Conxita!

TOMASA. Y en Carlos.
 Mirissels; dos colomets.
 MARQUESA. Sobre tot desitjaria
 que 'l noy ignorés ..
 TOMASA. Oh! ja.
 Jo ho duré, y déixiu está'.
 MARQUESA. Ell ab rahó s' hi enfadaria
 y fora tot pe'l dany séu.
 TOMASA. Ara vé, y podrá parlarli,
 del que...
 MARQUESA. Sí; vull proposarli.
 TOMASA. (Ja 't tinch á n' al parany meu.) Se 'n vá.

ESCENA IX

LA MARQUESA. CARLOS.

CARLOS. Mamá... Com estás?
 MARQUESA. Apunt
 de que 'm dictis tu resposta;
 lo méu benestar s' acosta
 tant al téu, que 'ls dos son un.
 Móstram tu alegre 'l semblant,
 y el goig veurás en ma cara,
 perque 'l rostre d' una mare
 es mirall del fill amant.
 CARLOS. Mal fas donchs, desde aquest dia,
 en buscá' en mi mes que plor.
 La ventura es una flor
 que naix sols de la alegría.
 MARQUESA. Ilusions del teu dolor!..
 CARLOS. Qu' avuy ja son realitat.
 MARQUESA. No 's pot pérdrer tan aviat,
 fill, la ditxa del amor.
 Lo ventet llauger y suáu
 que la flor ha deixat torta,
 no la aplanada seca y morta;
 l' arrel, á dins, queda en pau.
 Aquesta viu, y vé un dia
 qu' alsa la flor desde sota...
 Veurás, fill meu, com rebrota
 lo ramell de ta alegría.
 CARLOS. Banyá 'l méu pit lo dolor
 com rosada qu' envenena;
 la méva font ja es de pena;

- no 'n brollará més l' amor.
MARQUESA. Massa, fill meu, m' agovia
lo trastorn qu' estás passant.
Més, vols dir, que, meditant,
no 't tornarà la alegria?
CARLOS. May, mamá! Que no veus tú
qu' aquest ennamorat cor
beben la fel del seu plor
no bat ja aquí per ningú?
No veus que, si es cert mon dany,
tampoch per ell hi ha consol,
perque allavors es mes dol
lo horrible del desengany?
Oh! No; ella indigne de mí!
Jo sé que no; ella es pura.
MARQUESA. Tant de bo, per ta ventura
y la méva, fos així!
Mes no hi ha cap dubte, Carlos;
la tacan fets criminals...
Busca amors més purs y lleals,
búscals, y sabrás trovarlos.
CARLOS. Mira, mamá; si 'ls dolors,
per sort, un jorn se poguessen
ensenyá', y fer que 's vegessen
totas las ánsias de 'ls cors;
si l' obrirlos fos un dia
medi á n' al home donat,
jo lo pit sense pietat
aquí mateix m' obriría,
y, al contemplar tú esglayada
l' engrunament d' aquest cor,
roca entendrida pe 'l plor,
per la llástima badada,
retirant com mortal .mot
ton «no», que fa 'l meu desfici,
farias tu 'l sacrifici
d' honra y nom, y fama, y tot.
MARQUESA. No ho cregas fill; si constarme
pogués que, accedint així,
fóras tú ditxós al fi,
jo, sabent sacrificarme
no més que pe 'l teu amor,
faría 'l que tú voldrías;
més no ho fóras, fill; tindrias
una vida de dolor.

Lo dir de la gent t' imposa.
Téns l' honor pur per consigna,
y vols la mort bréu y digna
ans que lenta y afrentosa.
Oh! L' honor! L' honra! 'L que diu
la gent, quan pot una falta
tenyir de rojor la galta
ab just ó infundat motiu!...
Que 't creus que 'l sentirho, 'l cor
com un punyal no trosseja?
Que 't creus que hi ha re ahont s' hi veja
l' amargura d' aquell plor?
Que 't creus que si aquesta dona
s' unis ab tú, ditxós fóras?
recels de manyas traydoras
suspitarías 'sent bona...
La portarías del bras...
—ó bé no l' hi portarías—
més, si l' hi duyas, caurias
en un dupte á cada pas.
Si calléssen, de segú,
creurias que per tú 's calla,
si sentisses una rialla
creurias que 's riu per tú.
Veurías, ab recel d' honra,
qui la saludés amable,
y aquell fóra 'l miserable
causador de ta deshonra.
Y uná mirada, un sol signe,
un mot, una reticencia...
fóra per tú la sentencia
ab que 's sagella al indigne.
Oh! Per ço may murmurada
pot en lo mon havé estat
la muller d' un home honrat,
perque es, injusta ó fundada,
la veu disfamant, llavó
que vola, vé, al cap se colga
quasi bé, sense que 'ns dolga,
y, un cop freda la passió
que 'ns ofuscaba, lo plor
umpla 'l lloch de la ventura,
y, ple de fel y amargura,
esclata á trossos lo cor.
Oh! Qué faig donchs?

CARLOS.

MARQUESA.

Olvidarla,
com lo bo al indigne olvida,
y, ni que 't costi la vida,
de lo teu cor arrancarla,
perque may qui es cavaller
voldrá, si l' honor lo guia,
honra que va baixá' un dia
la escala d' un jardiner.

Se 'n va.

ESCENA X

CARLOS.

La escala!... Oh! Que diu? La escala
d' un jardiner!.. Qu' he sentit?
Qu' es lo foch que 'm crema al pit
que ni 'l del infern s' hi iguala?
La escala! Ah! Es á dir qu' aquet
es lo símbol que precisa
sa deshonra y m' esclavisa,
si vull sé honrat, ab just dret?
Es dir que 's funda sa afrenta
en aixó, y per ço es culpable,
y en lo *que 's diu* detestable
la escala es lo que 's comenta?
Oh! Escala! Si ets signe etern
que fas sa culpa notoria,
per tu pujaré á la gloria,
ó ab tu baixaré al infern!
Més... Ahont vaig?.. Qui 'm dú? Qui 'm guia?
Qui 'm diu perquè aquest objecte,
de mon amor en defecte,
me 'l deshonra y l' agravia?
Qui 'm podrá dir la vritat?..
Ahont es que 'l cas se proclama
y á n' al meu amor s' infama
ab tan traydora impietat?
Jo, valent, presento 'l cor
á aquesta arma matadora,
La certesa... la mort fora;
lo dupte... es més que la mort.

Queda plorant.

ESCENA XI

CARLOS. AMPARO.

AMPARO. Oh! El llindar lo peu traspassa
 d' aquet lloch 'hont se 'm deshonra,
 y al front sento 'l foch de l' honra
 y al cor sento un fret que 'm glassa.
 CARLOS. Oh! Amparo! Ets tu? Deu t' envia.
 AMPARO. La teva mamá m' ha enviat
 un bitllet, ahont, suplicat
 m' ha dit que veurerm' voldria.
 Per mi no hauria vingut
 ni per tu, estimante encare;
 pero diu que es pe 'l méu pare
 y á véurerla he corregut.
 CARLOS. Oh! Impossible! Es impossible
 qu' aquest semblant candorós
 exterior siga enganyós
 d' un cor fals, fret, é insensible.
 AMPARO. Oh! Perque 'm parlas així
 y, com tots, irát me miras?
 CARLOS. Perque ets centre de mas iras
 tu, que 'l cel eras per mi.
 AMPARO. Mare meva del meu cor!
 CARLOS. Escóltam bé, Amparo... vina.
 Jo tinch al cor una espina
 que 'm fa brollar sanch per plor.
 Arréncala.
 AMPARO. Carlos!
 CARLOS. Diuhen
 que 'l meu amor has venut,
 qu' es tacada ta virtut;
 que, quan juras fé, somriuhen
 los que sáben tos secrets.
 Donchs bé, Amparo; reflexiona;
 curs á ta memoria dóna
 seguint un per un los fets
 de tota la téva vida,
 y digam si t' atormenta
 lo sol recort d' una afrenta
 que 't puga deixá' envilida.
 Dígamho, y si bé es vritat
 que 'l que sápigas ab certesa

qu' era falsa ta puresa
me mata sense pietat,
en cambi, per la passió
de llástima que 'n tu neixi,
fent, que ja mort, no pateixí,
jo 't daré Amparo 'l perdó.
Ay, Carlos!

AMPARO.

CARLOS.

AMPARO.

Parla.

La gloria
de'ls meus amors ja es perduda.
Conta, ans no la he vist caiguda,
si he trossejat la memoria.
Al saber que, per sospitas
contra ma fama aixecadas,
mas glories ennamoradas
fóran l' odi ab que t' irritas,
conta si, sóta aquet front,
un per un no he repassát
tots los fets que m' han passát
de desde que sóch al mon.
Conta si hi ha un pensament
dins l' urna de la memoria,
que no n' hagi fét la historia,
y el triát, y l' engrunament!
Tot en vá: sols hi ha en ma vida
recorts d' alta rectitút;
noble ecsemple de virtut
tret de la que al cel me crida.
Desde el pensament primer
al ultim, que tu en mi posas,
tots van coronats de rosas
y de flors del taronger.
Y mentre 'ls murmuradors
tacan un' honra enaltida,
que rebía ser y vida
de la fe dels téus amors,
ella, pura com la estrella
del matí á n' al trench d' albada,
se va morint coronada
ab corona de donzella,
y, assejetada per fetxas
que la calumnia ha tirat,
será un ángel enterrát
á n' al fossar de 'ls herétjes.
Oh! Si així 't 't vegés lo mon

CARLOS.

- y els que ta culpa pregonan!
 Las flors que 'l teu cor coronan
 com no 't coronan lo front!
- AMPARO. Ah! Aixó es lo que dich jo.
 Las vritats de la puresa
 y el bon nom y la honradesa...
 Las vritats de que un es bo,
 s' haurian de mostrar ellas.
 Aquestas vritats sagradas
 haurian d' eixir clavadas
 al mitj del cel, com estrelles.
- CARLOS. Pero no hi súrten, y al mon
 de tot se l' hi han de dar probas.
 Vés amor méu si las trovas?
 Vés si las buscas!
- AMPARO. Ahónt son?
- CARLOS. Pénsalas. Dins la memoria
 búscalas per ton consol.
 Pensa qu' aixís nostre dol
 se tornarà cel de gloria.
- AMPARO. No ho trovo... buscant ma pena
 la méva memoria 's pert;
 lo meu cap es un desert
 ahont no hi veig res més qu' arena.
- CARLOS. Busca un indici, un recort.
 Pensa bé lo que pot ser
 la escala d' un jardiner
 que jo hi veig baixant la mort.
- AMPARO. No; no... res... no ho puch trobar
 ni sent la escala un indici;
 no més veig la del suplici
 qu' entre tots me feu pujar.
- CARLOS. No tenim donchs provas?
- AMPARO. Ni una!
- CARLOS. Morim al mar sens defensa,
 y, per agafarns, no 'ns llença
 ni una estella la fortuna!
- AMPARO. Oh!
- CARLOS. Y com creix ma turbació!
 Com pot ser la méva mare
 exsemple de virtut rara,
 fiscal d' esta acusació,
 si la acusació es injusta?
 No pot sé'; hi ha d' havé indici.
 Per donarnos tal suplici

- hi ha d' havé' una causa justa.
Més, ahont es?
- AMPARO.
- CARLOS. Oh! Sense por
indágau, pénsau, medita,
pensa bé que ho necessita
la virtut del nostre amor;
pensa bé que hi ha una escala
alta, que la veu tot hom,
y á dalt d' ella, lo téu nom,
qu' avans de l' honra era gala,
tremola en mortal foscó,
al vent ton tudibri dóna,
y, allí clavada, pregon
ma pena y ton deshonor.
- AMPARO. Oh! No ho sè! No ho sé. Creu Carlos.
Veig morí amor... ditxa... tot,
y no puch trovar ni un mot
pera sortí' á defensarlos.
- CARLOS. Torna á pensá altre vegada
- AMPARO. Oh! Aquesta culpa... Que néixi!
- CARLOS. Oh! Sí; un llum. Un llamp qu' esqueixi
aquesta cruel nuvolada.
- AMPARO. Cap. Ma desesperació
veu sols un llum; 'l que vagi
á iluminar lo naufragi
de nostra morta ilusió.
- CARLOS. Ah!
- AMPARO. Qué?
- CARLOS. La mamá.
- AMPARO. Oh! ab ella *Ab goig.*
variaré nostra sort trista.
Surt ja: d' aquesta entrevista
dependeix la nostra estrella.
- CARLOS. Oh! Sí; y si ho pots aclarar,
ja qu' ara ab ella n' enrahonas,
véume á mí, y calma las onas
agitadas d' aquest mar. *Se 'n va.*

ESCENA XII

AMPARO, MARQUESA.

Un moment de pausa, durant la cual manifestan las duas molta fredor.

AMPARO. Re; aquí 'm té.
 MARQUESA. Jo t' ho agraheixo.
 AMPARO. Vosté 'm dirá lo que vol.
 MARQUESA. Oh! Quí pogués, pobra noya!
 da un remey al téu error!
 y, quí, que vejés ta cara,
 per sa tranquila espressió,
 duptaría de que fosses
 viva imatge del candor!
 AMPARO. Si fós certa ma desgracia,
 jo deuria agraphirli molt
 las paraulas apiadadas
 que 'm dirigeix; més no pot
 lo culpat per la calumnia
 acceptar l' accent piadós;
 que falta y culpa confessa
 lo qui admet la compassió!
 MARQUESA. Es que, Amparo, jo 'm lamento
 de lo qu' á tú també 't dol,
 á més del borró en to fama
 qu' en tú distingeixen tots.
 T' estimava jo, y promesa
 me vaig fé' en mon interior
 de donar al téu carinyo
 un premi que digne fós,
 uninte á mí ab aquells llassos
 qu' avuy ja impossibles son.
 AMPARO. Ay de mí!
 MARQUESA. De quantas ditxas
 aquest cas es perdició!
 AMPARO. Oh! La méva tan somniada!
 MARQUESA. Tot ho ha fet lo teu error.
 AMPARO. Marquesa!
 MARQUESA. Aném al assumpto
 que 'ns interessa á las dos.
 Escolta: la téva boda
 ab en Carlos, sabs que no

puch permétrer que 's realisi
 porque 'l meu honor no ho vol.
 Al saberho, lo teu pare
 va exigir retractació
 del meu intent, vaig negarli;
 y, cego d' ira llavors,
 se va desfé' en amenassas
 y en insults, ab tal furor,
 que 'm va dir que 's venjaría,
 y 's venja ultrajant mon nom.
 Ja ho sabs tot; fes tú que cessin
 las sévas demostracions...
 y segueixi, al amor d' antes,
 l' olvit... sí; mes no 'l rencor.
 Oh, senyora! Clar veig ara
 lo que ja preveya ab dol
 tot avuy!... y res espero
 conseguir.

AMPARO.

MARQUESA.

AMPARO.

No esperas?...

No.

Lo méu pare ja no escolta
 la veu méva, está furiós.
 Ni 'ls méus prechs, ni 'l plor que llanso
 l' hi retornan la rahó.
 Quan pensava que no 'l veyia
 jo 'l mirava poch á poch
 al seu quarto, y me pasmava
 lo que deya y sa emoció.
 Sortía després de dintre
 com si 'l portés lo furor,
 y pujava á la miranda,
 feya senyas, y, ab accions,
 ara escribia una carta,
 ara expressava ún amor...
 Baixava, després tornava,
 sempre irat, sempre nerviós.
 Tot plegat, l' hi queyan llágrimas;
 tot plegat, sense consol,
 deya:—Aixís tindrè venjansa.—
 Pobre papá del meu cor!
 Pert la rahó!

MARQUESA.

Oh! No; t' enganyas;
 son medis qu' usa tant sols
 per sa traydora venjansa...
 mes no será; porque en pró

de ma fama, tinch defensa.
 Si en son empenyo traydor
 vol persistir lo teu pare,
 jo donaré á tot lo mon
 datos ficsos de la historia
 qu' ha degradat vostre nom.
 AMPARO. Oh!
 MARQUESA. Trencaré la barrera
 que 'm posa la discreció,
 y diré 'l motiu que 'm priva,
 perquè ho sápig a tothom,
 de juntá 'l meü nom ilustre
 ab ton nom cubert de llot.
 AMPARO. Oh! Sí, sí, Marquesa, aixequi
 aquest crit infamador!
 Vinga 'l temps de sa venjansa,
 que será per mí mes dols
 que la mes dolsa promesa
 de pau, d' amistat, d' amor!
 Oh, no! Ni vull que 's subjecte
 lo meu pare á la rahó,
 perquè d' aquesta venjansa
 m' arribi l' instant ditxós!
 Sí; Véngis! Véngis, Marquesa.
 JOAN. Dech passar.
 MARQUESA. Quí?
 AMPARO. 'L papá... Oh!
 Si aquí 'm veu... las sévas ordres
 jo he trencat.
 MARQUESA. Entra aquí donchs.
La fa entrar en un quarto de la dreta.
 AMPARO. (Oh! Potsé un raig d' esperansa
 vé á illuminar lo meu cor.)

ESCENA XIII

MARQUESA, D. JOAN, MARTÍ.

Martí va á davant de D. Joan privantli 'l pas. Aquets versos al foro.

JOAN. Te dich que jo tinch entrada.
 MARTÍ. No senyó', inútil empresa.
 JOAN. Digas qui só á la Marquesa.
 MARTÍ. Ella 'm té la ordra donada.
 MARQUESA. Qu' es aixó?

- MARTÍ. Don Joan qu' ha entrat...
- MARQUESA. Que passi.
- JOAN. Veus lo que 't deya? *A Martí.*
- Martí queda sorprés. Ella li senyala que se 'n vagi.*
- MARTÍ. (Bé, si... vaja, es lo que creya:
renyinas d' ennamorats.) *Se 'n va.*
- MARQUESA. Digui.
- D. Joan ha observat la murmuració de Martí.*
- JOAN. Veu? No té remey.
Veu lo qu' es una apariencia?
Ja de sa condescendencia
murmurant se 'n va 'l servey.
Y es honrada, y sens faltar
ho ha manat. Veu com no falla?
La estisora ja retalla
y no té en que retallar.
- MARQUESA. Escolti, y si no 'l subleva
son despit, podrém parlar.
- JOAN. La dech avans enterar
de perquè só á casa seva.
Hi só perque m' han dit arc
que l' Amparo era aquí dins.
Vinch á saber per quins fins,
quan li ha privat lo seu pare.
- MARQUESA. Perdónila; hi es cridada
per una senyora ofesa,
que té l' honra compromesa,
d' una infamia amenassada.
Ha vingut, perquè, ab sa influencia,
puga jo lograr desd' ara
posá' á ratlla á lo seu pare
que 'm disfama sens consciencia.
Diga donchs ara vosté,
si en cedir té cap reparo?
- JOAN. Será en Carlos de l' Amparo?
- MARQUESA. No.
- JOAN. Donchs no accedeixo á re.
Mon coratge 'l brí dispara
com descadenada riéra.
Vosté 'ns vol posar barrera?
Dónguim lo séu fill y 'ns para.
Sense això, es en vá quan pensa
per lograr cap esperansa;
Com pot morir la venjansa
si encara es viva la ofensa?

MARQUESA.

Quin deliri!

JOAN.

(Quin dolor!

Véure' á ma filla culpada!

MARQUESA.

Ha sigút per mi escampada
la véu del séu deshonor?

JOAN.

La va créurer, sens prevéurer
per ma filla un cop fatal;
la veu no va ferlhi 'l mal;
vosté 'l va fer que 'l va créurer.
Vosté, que sols creu possible
la honradés, en un complert
silenci del mon entér,
Marquesa, qu' es impossible.
Vosté, de qui he pogut tréurer
no més mortals negacions,
quan ab mas propias rahons
lo qu' es clar l' hi he fét jo véurer.
Vosté, á qui jo ja he dit:
—La sorda veu que no acusa;
la ramor vil, que, confusa,
tórna 'l dia en negra nit..
aquesta sombra que creix,
y, al acostarshi, s' apaga,
que s' arrastra, que s' amaga,
qu' escúp verí, y que fereix;
aquesta la té á las mans
un traydor que 's creu ofés;
l' engendra un aire, un brí... res,
y 's fa grossa als pochs instants.—
Vosté no va descobrir
aquí, en son propi valor,
la rahó del nostre honor;
va reptarme, y ja puch dir
que, en sa honradés, que tothom
veya brillant de puresa,
la calúmnia hi está impresa
contra sa fama y son nom;
que las veus murmuradoras
pe'l séu ludibri treballan;
que ja punxan, ja retallan.
ja fiblan las estisoras.
Ja está la veu escampada,
y val més, qui mes murmura...
Y, vosté segueix 'sent pura!
Y, vosté es encara... honrada!

- MARQUESA. Oh! Impossible! Es ilusió...
lo ódi séu 'l fa confóndrer;
no pot aixís correspondrer
á sos amants la opinió.
- JOAN. No? Aixó creu? Aixó ha pensat?
La opinió! No sab senyora,
que viu de lo que devora,
y 'l séu alé es la maldat!
Vol honra, per trepitjarla;
y virtut, per escarnirla;
y gloria, per enfosquir-la;
y fama, per trocejar-la.
Es lo vil saltejador
qu' á més bé, més mal deslliga,
perque més y més gran siga
lo botí del séu furor.
No la sent? Per ella aquí
no hi ha amor, fe, ni ventura,
ni amistat, ni honra segura
que la puga persuadí'.
Tot se compra, tot se vén;
tot tracte enclou picardía,
tota promesa es falsía,
tilda de tonto al que sent,
y troba baix al artista,
y al polítich usurer,
y diu estafa al banquer
y embaucadó' al moralista!
No la veu sempre traydora,
nous castells edificant
ab despulls que va juntant
de las honras que devora?
No veu, en fi, qu' es sa lley
extensiva á tot lo qui obra,
y 'l mateix arriba al pobre,
qu' al potentat y qu' al Rey?
Tots donchs aixís son malvats?
Si hem de créurer sa sentencia
tots llavors, segons conciencia,
van náixer ja deshonorats!...
Oh! No. Brama ab son furor
la opinió qu' als bons no atura.
L' honra pura, aquí viu pura,
vé del cel, y 's tanca al cor.
- MARQUESA. Si, y quan pura del cel vé

- ningú en contra s' hi declara.
 JOAN. Ningú? Donchs com es que ja ara
 vosté tants contraris té?
 Vagi, surti á passejá'
 y vagi observant la gent.
 Próbiu sols per un moment,
 y torni á dirmho. Veurá
 quanta rialleta burlona!
 quantas senyas y miradas!
 quantas bromas escapadas!
 y quin giro al fét se dóna!
 Riuhén... ells no hi perden re;
 ab nostra honra s' entreténen,
 y, fins los més vilis, ja 's ténen
 per més honrats que vosté!
- MARQUESA. Oh! No. L' honra en mos ulls brilla!
 JOAN. Com també ab los ulls d' Amparo!
 MARQUESA. Jo ab ma vida la declaro!
 JOAN. Com també la méva filla!
 MARQUESA. Fals! No hi ha qui 'm crega á mí
 capás d' una liviandat.
- D. Joan, fora de sí treu una carta.*
- JOAN. Viva Deu! qu' es terquedat!
 Miri ja, probas aquí.
 Un home ab la gelosía
 que l' atormenta, mortal,
 me creu ja lo séu rival
 y 'm provoca y desafia.
- MARQUESA. Oh! L' Enrich!
 JOAN. Veu si 's proclama
 també una falsa maldat?
- MARQUESA. Oh! Deu meu! Será vritat
 que m' ha perdut un infame?
- JOAN. Ah! Per fi cedeix rendida!
 Veu ab quina previsió
 s' ha fét eco la opinió
 de la més falsa mentida?
- MARQUESA. Vil! Traydor! Aquella fama
 qu' era mes que tot per mí!
 JOAN. La vol recobrar?
- MARQUESA. Oh! Sí.
 Mon nom honrat la reclama.
- JOAN. No temi; puch remediar
 tot lo dany.
- MARQUESA. Oh! No! Traydor!

- que ja un cop perdut l' honor,
ningú 'l torna á recobrar.
JOAN. Oh! Sí... jo daré un indici...
Un que salvará 'l séu nom.
Jo provaré aquí á tothom
qu' ahir... vaig pérdre 'l judici.
MARQUESA. Oh!
JOAN. A tal astucia fingida
desd' avuy m' obligaré;
la rahó jo encubriré
tot lo que 'm resti de vida;
y tothom creurá locura,
lo fét que avuy la desdora
si vosté dóna, senyora,
á ma filla la ventura.
MARQUESA. Oh! May.
JOAN. Pensi qu' aixís deixa
lo séu nom cobert de llot.
MARQUESA. Jo ho daré per l' honra...tot;
tot, menos l' honra mateixa.
JOAN. Prou donchs. Será la batalla
terrible, féra, alevosa...
per la méva ira anhelosa
no hi haurá treva ni valla,
Jo, ab la venjansa qu' ansío,
provocaré la sentència;
y aumentaré la apariencia,
y acudiré al desafío!
Y á n' allí, á los raigs brillants
de dos espasas creuhadas,
lo mon veurá desbordadas
las iras de dos amants,
y, vil jo, que sé com brilla,
perdré son nom com faig ara,
perque jo só un boig... só un pare
que venja 'l dany de sa filla!
MARQUESA. Y jo una digna senyora
seré, per vils distamada,
que será allá defensada,
pe 'l séu amant que l' adora.
JOAN. Com pot serlhi defensor
si ha de véure' á totas horas
las senyals provocadoras
del nostre secret amor?
No! No podrá posar veda

al meu fingir; jo vindré
y sa casa 'm miraré
passejant prop de l' arbreda.
Publicaré 'l meu amor...

ENRICH. Marquesa! *Dins.*
MARQUESA. L' Enrich!
JOAN. (Ell! Si!
Com si l' hi acudís una idea y agenollantse als seus peus.
Y faré que 'm trovi així
lo seu amant. *Entra Enrich.*

MARQUESA. }
ENRICH. } Oh!
MARQUESA. Traydor!

ESCENA XIV

LOS MATEIXOS, ENRICH.

Pausa. D. Enrich se deté un moment al foro. D. Joan s' aixeca ab fingida precipitació y aturdiment.

ENRICH. Ah! Perjura! Ah! Miserable! *A D. Joan.*
JOAN. Dir re aquí ja inútil fóra. *Ensenyant la carta.*
Nos veurém per siti y hora. *D. Joan va al fondo.*

MARQUESA. Oh! Enrich, no; no sò culpable!
No surti, no... explicació
dongui al punt de 'l qu' ha passat...

JOAN. Que jo expliqui?... Si... es vritat...
una estranya obcecació...

MARQUESA. Oh! No, no; vull mes vivesa!
ENRICH. Donchs jo res no vull sentí!
MARQUESA. Oh! Enrich meu! Dubtas de mí?
No ho fassas may. Jo ab certesa
tot lo fet t' explicaré,
qu' en lo meu dany se conjura,
perque soch honrada y pura
y só digna de ta fé.
Veus aquest home? Es un vil
qu' ab mentidas me degrada,
té una filla deshonorada
per un fet que saben mil.

JOAN. Oh! Marquesa! *Reconvenintla baix.*
MARQUESA. Sí; ma veu
vá á contar son deshonor...
Potser matant son honor,

JOAN. faré que revisqui 'l meu.
 Silenci!
 MARQUESA. No; així 's castiga.
 JOAN. Pensi que no tinch pietat,
 pensi!...

ESCENA XV

LOS MATEIXOS, AMPARO, TOMASA, CANTARELLL, CONXITA,
 CRIATS, ETC., ETC.

AMPARO. Papá!
 TOMASA. Qu' es?
 CANTARELL. Qu' ha estat?
 MARQUESA. No... re... 'l senyor... que...
 CARLOS. Qué?
 TOMASA. Diga.
 MARQUESA. (Oh! No. Com puch vindicarme *Desesperada.*
 al davant d' aquesta gent
 que quan més jo vaja dihent
 mes sabrán per deshonrarmel)

La Marquesa ha dit los últims versos en una transició, avergonyida de que 'ls circumstants tornin a trovarla ab D. Joan. Ara va á disculparse, y, al trobarse ab la mirada severa de D. Enrich, desalentada, se 'n va al balcó pera poder respirar.

Oh! Ayre! Ayre!...

CARLOS. Mamá!
Carlos va á sostenirla. Amparo hi vol anar: D. Joan la deté.
 JOAN. Déixa!

No ténen pietat de tú...
 donchs no 'n tinguém de ningú.
 ENRICH. (Hora? *Apart d' ells dos.*
 JOAN. Ja ho sab; la mateixa.
 MARQUESA. Sents? (Ay honra de ma casa!)
Lo Sents? á Carlos. Lo altre, apart. Don Joan se 'n anava ab Amparo; mes al veurer lo grupo en que D.ª Tomasa parla, li diu, agafantla per la ma:

JOAN. Veu lo retallar, senyora?
 Cada aspa de la estisora
 ja s' ha tornat una espasa.

FI DEL ACTE SEGON.

ACTE TERCER

La mateixa decoració.

Es negra nit. La escena està il·luminada per un quinqué. Lo castell de cartró que feya Donya Tomasa ja està muntat.

ESCENA PRIMERA

MARQUESA, CARLOS.

CARLOS. T' ho mano ab lo dret que 'm dóna
lo meu carinyo, mamá.

MARQUESA. Qué vols? Digas.

CARLOS. Que no 't gosis
en ma tristesa y afany;
que te 'n vagis al teu quarto
y procuris descansar.

MARQUESA. Si 'ls meus ulls no han de tancar-se,
si no puch trobar descans.
Y aixó té de durar sempre?

CARLOS. No; avuy tot s' acabarà.

MARQUESA. Com?

CARLOS. Olvídau; aixó es compte
de qui per tú vetlla amant.

MARQUESA. Més, com?

CARLOS. No 'm dongas mes pena.

MARQUESA. Oh! Bé prou qu' ho veig; ab sanch.
Evíttau, Carlos, evíttau.

CARLOS. Aixó vaig á procurar,
Déixau á n' al meu cuydado

MARQUESA. En tú confío.

CARLOS. Y be fás.

- Al téu fill no deyas sempre
que res pot contra l' honrat
la vilesa, la mentida
y l' intent més infamant?
- MARQUESA. Ay fill! vivia enganyada
mentres aixís vaig pensar.
Jo 'm creya que quant un' honra
s' havia ja conquistat,
s' arrelava tant, que feya
impotent al huracá.
Mes, ay! No es aixís. Apenas
un home ab furor malvat
ha insultat la méva fama
ab apariencia y enganys,
lo méu honor es per terra,
y lo méu nom ultrajat.
Oh! Ja á tal extrém arriba
avuy lo mèu desengany!...
Sento en lo méu pit tant odi
contra aquest mon de maldat,
que, si ab provas tan seguras
no 's vegés patent y clar
lo deshonor de la noya
que ma deshonor ha portat,
—Estímala, fill!—diria,
—sígali espós ben amant,
y no 't pari lo mon neci
qu' es tan facil d' enganyar,
mentres sápigas qu' alenta
en son pit un cor honrát.—
- CARLOS. Es molt cert: mes, per desdixxa,
no passa aixís en lo cas
de l' Amparo; 'l que 's diu d' ella
no es ramor, es realitát,
segons tú fa poca estona
m' has acabat de contar.
Si fós sols donya Tomasa
y 'l séu marit los que van
véurer lo fét de l' Amparo,
se podria fins duptar;
perqué ells tres...
- MARQUESA. Oh, calla, Cárlos!
Ja no crech á ningú lleal.
Ells creyan que no 'ls sentia,
y jo 'ls estava escoltant

com feyan de la mèva honra
 juguina ab lo sèu parlar;
 fins la noya, la Conxita,
 m' insultava sens pietat.
 CARLOS. Veus si es cert lo qu' ahí 't deya?
 MARQUESA. Tant qué ténen de callar!
 He rebút una visita
 avuy de donya Pilar,
 y m' ha enterat de la historia
 d' aquesta gent tant fatal.
 y 'm callo tot lo que 'n diuhen
 perque no dech murmurar.
 CARLOS. Olvídau, donchs, y confiansa
 tingas en mí: ja veurás
 com sabré tornar la calma
 á n' al téu pit agitat.
 MARQUESA. Ho faré tal com demanas.

ESCENA II

LOS MATEIXOS, MARTÍ.

MARTÍ. Acaba de preguntar
 per vosté, un senyor.
 CARLOS. Que passi. *Martí se 'n vá.*
 Déixamhi aquí sol, mamá;
 es un amich qu' haig de véurer
 tot justament per' quest cás.
 MARQUESA. Adéu; donchs.
 CARLOS. Adéu; descansa
 y en mí confía; veurás. *La Marquesa se 'n vá.*

ESCENA III

D. CARLOS, D. ENRICH.

ENRICH. Cárlos!
 CARLOS. Passi, Don Enrich.
 Estém sols y sens cuydado
 podém parlá'.
 ENRICH. 'L sèu recado.
 es ordre, essent d' un amich
 com es vosté, y, al instant
 que me l' han dat, he vingut
 ab tanta més promptitut,

- quan jo, ja per endavant,
justament resolt tenia
lo venirlo á véure' avuy.
- CARLOS. Pot pensar ja lo que vuy.
- ENRICH. Crech qu' ho endevinaría.
- CARLOS. Jo conech la honrosa historia
de vosté y de la mamá;
estimo molt al papá,
que Deu lo tinga á la gloria,
y vegi si es gran respecte
el que m' inspiran vostés,
que... jo... no m' oposo en res
á tan pur y noble afecte.
- ENRICH. Oh! Gracias Carlos! Mereixo
tanta abnegació; la gloria
que, cap al fi de ma historia,
ja entre núvols descubreixo,
es lo premi verdader,
dat á un cor noble y honrat,
d' un amor sacrificat
al compliment d' un deber.
- CARLOS. Ho sé, y conech que de vici
ja passa 'l demanar més;
pero aquest, Don Enrich, es...
será l' últim sacrifici.
- ENRICH. Demánil.
- CARLOS. Noti al instant
l' atreviment ab que 'l trio:
que no acudi al desafío
que té pactát ab Don Joan.
- ENRICH. Carlos!...
- CARLOS. No hi há més; flecsible
ha de sé al amor l' orgull,
y aquest desafío, avuy,
Don Enrich, es impossible.
Prou la gent murmura ja,
prou, injustament, s' enrahona;
lo bátrers vosté, pregona
la infamia de la mamá.
- ENRICH. Miri, Carlos; lo que jo
he fét, vull fer, y faria
per la qu' es árbitre y guia
del méu cor obert y bo,
no té ff; la méva vida,
la sanch de las mévas venas,

l' ayre que respiro, penas,
 y... fins dolors sense mida
 daria per ella; tot
 menos lo méu bon concépte,
 pe 'l qu' ella 'm vol; es precepte
 que no 'l contradich d' un mot.
 Per ell ab disgust m' animo,
 y avuy m' haig de desafiar
 perque es deber defensar
 á la dona que jo estimo.
 Mes jo mateix, qu' aixó dich,
 vacilo... dupto... he pensát...
 y tan estrany he trovat
 l' odi d' aquest... enemich...
 que jo mateix que, gelós,
 me vaig creure l' honra ofesa,
 ni veig culpa en la Marquesa
 ni veig amor en los dos.

CARLOS. Oh! A Déu gracias! Per vosté
 será al menys la mamá honrada.

ENRICH. Si; per mi está vindicada
 y veig d' ell la mala fe;
 y crech, com diu la Marquesa,
 qu' aquest home s' ha venjat
 perque ell se creu mal jutjat
 y 's troba ab la filla ofesa.

CARLOS. Y vosté creu qu' ell té rahó,
 de tots modos, d' obrá' així?

ENRICH. Si, Carlos, temo que si.
 Sé la desesperació
 que pot causá' una injusticia;
 y, teni' una filla honrada,
 y veurerla així insultada
 per la estúpida malicia,
 comprench que pot dur á un pare
 fins al deliri ó al crim.

CARLOS. Bé; pero ella...

ENRICH. Reasumim
 y vejam si ho salvo encara.
 Jo llegeixo la puresa
 d' aquesta noya, en son front;
 jo, per més que diga 'l mon,
 la veig bona, ab senzillesa,
 y ara ho vaig á comprobar.
 Digui avans vosté; 'l ramor

- d' aquest malvat deshonor
de quan data?
- CARLOS. 'S pot contar
que fa prompte un any, perquè
diuhen los que 'l van cantant
que dos nits ans de San Joan...
- ENRICH. De Sant Joan, diu? Oh!
- CARLOS. Qué?
- ENRICH. Re.
Llavors l' aucellé' y sa esposa
ab vostés no 's frecuentavan?
- CARLOS. Molt poquet; nos visitavan,
era relació amistosa,
y res mes qu' aixó hi havia;
mes...
- ENRICH. Oh! *Ab alegria.*
- CARLOS. Qué?
- ENRICH. Qu' ho he descubert.
Oh! Si, Carlos, si; estich cert
que resulta 'l que 'm temia.
Vaig concertant un recort
ab l' altre... y la fetxa... sí.
Ja veurá, déixim fé' á mi;
pero, avans, posems d' acort.
Que desitja?
- CARLOS. Res... Que quan
vinga 'l senyor Cantarell
ab sa esposa, obtingui d' ell,
en ajuda del meu plan,
los detalls y explicació
del lloch, época, y fins l' hora
en que la escala traydora
vá sé' arrimada al balcó.
- CARLOS. No crech que se 'n tregui ré.
- ENRICH. Més no 's pert res en provar.
Las senyoras d' Aguilar
tán avuy ball; hi aniré,
y, mentres que vaig allí
buscant probas que 'ns convenen,
si aquí 'ls dos esposos vénen,
fássi 'l que dich.
- CARLOS. 'Sent així
ja no acút al desafió?
- ENRICH. Oh! això si; no puch saltarhi.
Allá m' espera 'l contrari;

y, per més que jo confío
 que l' assumpto 's va arreglant,
 seré, y si ho dupta s' enganya,
 á las onze, á la montanya,
 frente á frente de Don Joan.
 CARLOS. Pero si pensa...
 ENRICH. Confiansa
 tinga á n' al cor. Vaig allà.
 CARLOS. Es dir donchs?...
 ENRICH. Que potser hi ha,
 si no m' enganyo, esperansa. *Se 'n vá.*

ESCENA IV

CARLOS.

Oh! Esperansa! Suáu ventura; *
 honor recobrát... amor
 altra volta, y goig... y vida!...
 Ho ha dit ell! Vana ilusió!
 No... infelís! No hi ha esperansa!
 La téva ditxa ja ha mort!
 Lo dir de la gent la esmica,
 la llensa sens compassió
 á tots los vents del escándol,
 y ben aviát tot lo món
 repartintsen póls y bolvas
 tindrà engrunas d' un honor
 que, sancer, era ma vida,
 y qu' ara 'n tinch lo greu dol
 de véurel perdut per l' ayre
 com las cendras d' aquells fochs
 que cremavan los heretges,
 y, ventadas dalt d' un mont,
 s' escampavan per la terra
 perque no 'n quedés ni póls.
 Lo dir de la gent! Terrible
 tribunal. Ell falla en tot
 sense probas, ni defensa,
 ni careig; lo fiscal sol
 li basta per matá' un' honra,
 y, aquest fiscal, es... tothom.
 Tothom y tot: Un indici
 una mirada, un sol mot,
 una contracció d' espatlla,

un acudit d' un graciós
d' aquets que pera dí' un xiste
deshonran sa mare y tot...
Tot basta, perque, sens probas
ni la menor discussió,
s' accepti y 's cregui en mengua
del innocent que tot l' or
qu' ha guanyat lo millonari
es fruyt de la estafa sols;
que l' amiga es concubina;
que l' amich, ho es, cautelós,
per apropiarse lo nostre;
y així 's deshonra á tothom;
y l' un... fa moneda falsa,
l' altre té il·licits amors,
l' altre es polítich que dóna
sa consciencia á n' al favor
del monarca ó del ministre
á qui vén sas conviccions.
Y tot ho creyém al acte.
Y en lloch de dí' al portador
de la nova:—Dónam probas
de lo que dius,—sense dol,
y encara ab sonríes als llavis
la rebém, segurs y ab goig
de que es certa la deshonra
qu' aném escampant pe'l món.
Jo ho he fet; jo, sense probas
he cregút lo mal de mòlts;
jo... llauger, la gent honrada
ab la qu' es vil he confós,
y ara 'n tinch cástich justíssim,
merescut... Lo méu amor
escupit; la meva mare,
sens probas, culpada... y ¡Oh!
¿Tinch jo probas de que Amparo
no es inocenta? Lo mon.
me garanteix sa deshonra
pero... La he jutjada jo?
He fet tot quant fer debia
per' saber cert... sens error
qu' ella es culpable? No encara.
Y donchs? Perque estich queixós
de lo que fa 'l mon, si peco
en igual concepte? Oh! cor;

no vulgas tení en ton fondo
ni una sospita tan sols
de que un cop no has fet justícia,
y, al fiscal acusador
oposa defensa y probas.
Te rahó don Enrich; los dos
que van éscampar la infamia
han de se' 'ls primers del torn.
Comensem per ells, y á véurer
si puch obrá ab convicció.

ESCENA V

CARLOS, DONYA TOMASA, CÓNXITA.

TOMASA.	Conxita! Aquí; al meu costat.	<i>Dins.</i>
CARLOS.	Donya Tomasa. Oh! (A véurer si, sonsacantla, puch tréurer ben bé 'l fil de la vritat?)	
TOMASA.	Entra, nena! Ah! vosté aquí? Salúdal?	
CÓNXITA.	Ay! Com está?	
CARLOS.	Jo bé; pero la mamá...	
TOMASA.	Sí; está clar; té de sé així. Tenint la mamá malalta, no hi ha pe'l fill alegrí. Y jo? Ay! Jo tinch un dia avuy, que tot... tot m' exalta! Véurer trista á la Marquesa, com jo la veig, y pensar qu' ara havém d' aná' á ballar!... Ay, sí! 'N tinch una peresa! Vosté al menos té 'l consol que, si está trist, ningú 'l préga, y 's queda á casa, y gemega, y plora tot lo que vol; pero jo, pobra de mí! partíntsem lo cor de pena, com una actrís á la escena, m' haig de distréure' y fingí'... Pero no vull pas que 's diga que 'ls hem pogut olvidá'... esplíquim donchs; com está la nostra pobreta amiga?	
CÓNXITA.	Lo d' ahir?...	

- TOMASA. (Calla.) *Apart á Conxita.*
 Pobreta!
A Carlos disculpant á Conxita.
Per la Marquesa.
 Está afectada?
- CARLOS. Abatuda...
- CONXITA. (Que jo hagi de fer la muda
 tenint la llengua tant neta!)
- TOMASA. Es natural; no es gens raro;
 sobre tot, considerant
 que 'l seu cas es tant semblant
 al que va passá' ab l' Amparo.
- CARLOS. (Oh! Quina bona ocasió!)
- TOMASA. Qué deya?
- CARLOS. Que si senyora;
 que l' ansietat la devora,
 y está trista...
- TOMASA. Oh! Y ab rahó!
 També 'm passaria á mí.
- CONXITA. Pobra senyora! Es casual
 que siga un cas tan igual!..
- TOMASA. (Que callis!)
- CARLOS. Y escolti. Si
 convingués del cas aquet
 sabé' 'ls detalls?
- TOMASA. Jo 'ls sé.
- CARLOS. Digui.
- TOMASA. No trovará pas qui estiguf
 mes enterada del fet.
- CANTARELL. *Dins.* Tomasa!
- TOMASA. Ah! En Cantarell!
 Ara vé, y podrá contarho,
 porque ell es qui va indagarho,
 justament per un aucell.

ESCENA 'VIII

LOS MATEIXOS, CANTARELL.

*També vestit pe 'l ball, y portant una gabia, que deixa damunt la
 taula.*

- CANTARELL. Ja us dich jo que us hi deu pena!
 Tant que vos hi encarregat
 lo merlót, y us l' heu deixat
 sol y vern á la serena!

- Com no mes pensas que 'n corra
d' aquí y d' allí, y enrahonar...
prou te vaig ben batejar
quan vaig dirte la cotorra.
- TOMASA. Si aixís parlas de mi y d' ella
lo senyó' aborrirnos pot.
- CANTARELL. Psé... 'l senyó es un perdigot
que l' hi falta la parella.
- CARLOS. Bé; deixemho; al cas no vé
ni 'l que só, ni 'l que puch esser.
- CONXITA. Si, papá; un xiquet de pressa.
- CANTARELL. Qué 's vol donchs?
- TOMASA. Saber ben bé
lo que va passá' ab l' Amparo.
En Carlitos no ho vol créurer,
y 's pensa que...
- CANTARELL. Jo ho vaig véurer.
- TOMASA. Per có ho dihém; torna á contarho.
- CANTARELL. Si, perque es un cas d' aquells!..
- TOMASA. El que va passá aquell dia. *A Carlos.*
- CANTARELL. Que proba be la valía
del llenguatge dels aucells.
- CARLOS. Al cas.
- TOMASA. Espérat. (Prudencia).
Vina aquí.
Agasant á Conxita y portantla á séurer lluny.
- CONXITA. Quina aprensió!
Si ho sé tot!
- TOMASA. No, nena, no!
(Que conservi la innocencia.) *A Carlos.*
- CONXITA. Bé, mamá: pero recorda
que 'l ball se vá á comensá'.
Assentada, fullejant l' album.
- TOMASA. Tórnahi! Tot s' arreglará.
Cuyta. *A Cantarell, que ja mirava 'ls aucells.*
- CANTARELL. Qué?
- TOMASA. No t' hem dat corda?
gástala.
- CANTARELL. Donchs... va arribar,
quan las calors lo nas treyan,
un cert jove que l' hi deyan
lo Marqués de Vallpinar.
Guapo, astut, rich com ell sol,
y d' aquestos atrevits
que cassan noyas de nits

y matan honras al vol.
 TOMASA. Endavant.
 CANTARELL. Ja, essent així,
 s' enten bé qui era 'l galan.
 TOMASA. Bé, si, vamos: un *don Juan*
 d' aquets que corren per' quí.
 CANTARELL. Pues senyor; com qu' ell vivia
 prop la casa de l' Amparo,
 al principi, no era raro
 que 's vegessin cada dia;
 perquè ho feya necessari,
 com á poderosa rahó,
 que 'l Marqués treya al balcó
 cada dia 'l séu canari,
 y, ab constancia verdadera,
 á l' Amparo jo observava
 que sortia y que penjava
 al balcó una cadenera.
 —Bé! jo, que só un gat dels vells,
 vaig dir per mí;—ja m' ho creya;
 y aixís cada dia 'ls veyia
 fent festetas... als aucells.

Ironich.

CARLOS. Y aixó es tot?
 TOMASA. Que té de sé'!..
 CANTARELL. Ab los aucells...
 TOMASA. Endavant.
 CARLOS. Vagi prompte á lo important.
 que per ara no hi veig re.
 CONXITA. Mamá, es tarí!..

Malicia.

TOMASA. Quins desesperos!
 Ja va.

Impacient.

CONXITA. Oh! Es que 'm balla 'l cor!
 CANTARELL. Bé... com sab que 'l temps es or...
 CONXITA. No, qu' ara es més: es llanceros.
 CANTARELL. Alló á mí, ja 'm va fer mella;
 y com jo veyia al amant
 cada dia mes galan
 ab l' aucell, y ella ab l' aucella,
 va vení' 'l moment de jo
 sapiguer la vritat franca.
 Lo Baró de Torreblanca
 va doná' una reunió;
 nosaltres vam aná' allí.

y, al mateix moment que entrava
un á la sala, explicava
que, á la vora del camí.
cada nit cantar sentia
per los arbres d' aquell vol,
cosa estranya! un rossinyol
de preciosa melodia.
—Oh! vaig dir;—tinch d' observarho.—
Y, com l' hora era avansada;
tras, tras, tras... á la enramada,
prop de la casa d' Amparo,
TOMASA. Ah! Ara ve lo més bonich.
CANTARELL. Jo estava allí que 'm fonia;
ja era tart y sols sentia
un grill que feya *rich, rich*,
quan sento que vé ab catxassa
algú, jo 'm poso darrera
d' un arbre, y hem trovo qu' era
aquell aucellot de passa.
CARLOS. Qui?
TOMASA. 'L Marqués!
CARLOS. Ah!
CANTARELL. ;Bona idea
—Hola!—vaig dir—Aquí 'l galant,—
y, al balcó, al mateix instant,
veig sortir la *Dulcinea*.
TOMASA. Vegi si no era esperat!
CANTARELL. Al véurerla, ell, resolut,
va avansar.
TOMASA. Pero... àb quietut.
CANTARELL. Tan depressa!
TOMASA. Tan confiát!
CANTARELL. De cop, se 'm fón.
TOMASA. Ah! Just; si.
CANTARELL. Va desapareixer.
TOMASA. Y era...
CANTARELL. Perque 's va pérdrer darrera
de 'ls esbarzers del camí.
TOMASA. Just.
CANTARELL. Pero la méva estella
fins de lluny me 'l feu conèixer;
y 'l veig, de cop, apareixer
al jardí...
TOMASA. De casa d' ella.
Se va enterant?

A Carlos.

- CARLOS. Massa bé!
- CANTARELL. Com cosa ja preparada
hi havia allí arreconada
la escala d' un jardiné',
Va acostarla encara més
al balcó...
- TOMASA. S' hi va enfilat.
- CANTARELL. Prompte als ferros va arribar.
- TOMASA. Va saltar dintre...
- CARLOS. Y després?...
- TOMASA. L' endemà, per si hi tornava,
vam ser molts que vam anarhi.
- CONXITA. Y, altra volta va tornarhi.
- TOMASA. Y 'l vam véure' com pujava,
- CANTARELL. Figúris la gent xismosa
que critica sense fré...
- TOMASA. Si 's va poguer callá ré!
- CANTARELL. Si 's va parlá' de la cosa!
- TOMASA. Com la pobra 's retallava!
- CANTARELL. Quin descobrí' aquell secret!
- CARLOS. Prou. Jo he volgut sabé 'l fet,
y no 'l com se comentava.
- CONXITA. *Mira 'l rellotje y diu:*
Ay, Jesús! Deu meu! Mamá!
- TOMASA. Que tens, filla?
- CONXITA. Que ja son
dos quarts, y ja 'l rigodon...
- TOMASA. Es vritat; si: aném allá.
- CANTARELL. No vols veure' á la Marquesa?
- TOMASA. No; ja la veurém després,
que m' hi podré aturar més.
La estimo tant, que, ab franquesa,
si no hagués estat per ço
del convit, que s' ha empenyat
la noya...
- CONXITA. Jo? Vosté ha estat!
- TOMASA. Ho ha manat aquest.
- CANTARELL. Quí; jo?
- TOMASA. (Digas que si.)
- CANTARELL. Ah! Sí: es vritat.

Per Cantarell.

la téva sort y la meva.
 L' Amparo y jo, en tu confiant.
 en ton carinyo esperém;
 si puch parlarte 'ns salvém.
 Ton amich de veras, Joan.

ESCENA IX

CARLOS, MARTÍ, DON JOAN.

MARTÍ.	Don Joan, senyor.	
CARLOS.	Oh! Detenlo.	
	No li permetis la entrada.	
JOAN.	Ja no 's pot.	
CARLOS.	Pero es possible	
	deixarlo sol á la sala.	
JOAN.	No ho farás si un pare arriba	
	de genolls á suplicarte.	
CARLOS.	Don Joan! A fé que m' assombra	
	lo impensat de tal mudansa!	
	Aixís han caygut per terra	
	del seu orgull las murallas?	<i>Martí se 'n va.</i>
JOAN.	Si; tot d' una lo meu odi	
	s' ha tornat pór miserable	
	y dolsor y afany de súplica	
	tot mon anhel de venjarme.	
	Sabs per qué? Perque l' Amparo	
	se 'm mor en un mar de llágrimas.	
	y, en lloch de poder, com creya,	
	portar á cap ma venjansa,	
	vinch á buscar pèr ma filla	
	lo teu amor, que li falta,	
	y el seu bon nom, que li roban,	
	quan es mes pura qu' un ángel.	
CARLOS.	No pot ser; si aixís fos pura,	
	fora una calumnia infame.	
	Y, per qué? per quin objecte	
	la gent l' hauria inventada?	
JOAN.	Ah! y tu creus que es la calumnia	
	lo mal que á ma filla mata?	
	No es la calumnia; es... que 's diu;	
	es la gent vil, que may calla	
	y per divertirs' retalla,	
	tinga ó no tinga motiu.	
	La calumnia 's fa, y s' esplota	

per enveja ó ambició;
 porta un fi alt. Lo qu' es diu, no;
 retalla tot lo que nota.
 Te la estisora á las mans,
 y, en lloch, com fa aquella vella,
 de fé' un rotllo ó fé una estrella
 deshonra á n' als seus germans.
 Si es mentida, essent mentida;
 si es vritat, perque aixís es;
 ell lo que busca es no mes
 retallar tota la vida.

Tenintho ell; veu en nosaltres
 vanitats, faltas, orgulls...
 no 's veu una biga als ulls
 y veu la palla als de'ls altres.
 Y tots hi cayém; y tots
 sabent com l' arma es traydora,
 fem retallar la estisora
 matant ab senyas y ab mots.
 Y, per mes que l' honra 's roba
 dins la conversa que 's té,
 lo que no 's creu es lo bé,
 lo mal se creu sense proba.
 Oh! Digam tu, qui ab ma filla
 aquesta arma vil ha usat;
 ó ell me deixarà salvat
 son honor, qu' avuy perilla,
 ó li diré ab l' ira meva
 clavantli al cor la vil eyna
 que, per retallar, prou feyna
 cada hú té á casa séva.

CARLOS.

Si; té rahó; té aquest defecte
 la societát: mes la falta
 que s' imputa á Amparo es certa;
 no la veu vosté... qu' es pare,
 Y aixó 'm dius?

JOAN.

CARLOS.

Aixó, y créguim;
 resignis ab sa desgracia;
 no dongui mes proporcions
 á un cas tan desagradable,
 y si vé la proba un dia...
 Com un dia! Al moment. Ara.
 Volent com tu vols l' Amparo
 y creyent com creus la falta
 i' has d' haver vista. L' has vista?

JOAN.

- CARLOS. No; pero me l' han contada
personas que varen véurerla.
- JOAN. Quina va véurerla?
- Várias.
- JOAN. Quina? Jo 'n vull no més qu' una.
D' aquesta ja 's vá á las altrás.
Si ho féssen com vaig á fèrho
tots los que innocents s' abaten,
los retalladors de l' honra
avuy mateix s' acabavan.
Dígam qui primer va férté
sabedor de la tal falta;
si aquest me diu que ván dirli,
ell haurá de dir qui es l' altre
que va dirli á n' ell; tenintlo,
seguiré 'l fil de la trama,
y, com qu' es féta d' anellas
la cadena, curta ó llarga,
jo aniré totas seguintlas
fins que la vegi acabada.
Si al cap de vall trovo probas
evidents, justas y claras,
jo acotaré, humil, lo front
sóta 'l pes de ma desgracia;
més si las probas fal-leixen,
sí, anant d' un anell al altre,
ne trovo un sol que se 'm trenqui
ó no 'm dóna una rahó clara,
á aquell, pe 'l méu nom t' ho juro!
l' estendré als méus peus cadavre.
Dígam donchs qui es que va dirtho,
y veurás com tot s' acaba.
- CARLOS. No pot sé'... aixó es impossible;
aixó pot dú una desgracia.
- JOAN. Ah! No pot sé! Es dir que trovas
que tens d' amagar al lladre
que'm roba l' honra, y comportas
que l' Amparo, qu' es un ángel,
vagi morintse de pena?
Donchs tu ets qui l' has infamada.
- CARLOS. Jo!
- JOAN. Tú, qu' ets l' anell que 's trenca.
- CARLOS. Don Joan, vosté es un infamel
- JOAN. Tu ho ets; tu, qu' aixís m' irritas
y no me 'n vols dir la causa.

Y aixó 'm fas tú, y jo en contra,
no haig de fer res per venjansa?
Sí. Jo volaré en 'sent l' hora
dret al peu de la montanya,
y, ab Don Enrich, que m' hi espera,
creuhant la mortal espasa,
á la claror de la lluna,
per deshonrar ja prou clara.
si mor ell, restaré ab vida
com padró de vostra infamia,
y, si jo moro, sens dubte
diré al morir, condemnantla,
tot lo que la gent suposa,
vilment, de la teva mare.
Oh! No, Don Joan!

CARLOS.

JOAN.

Sí.

CARLOS.

No olvidi!...

JOAN.

De roca só. Vols tú darme
la vida y goig de ma filla?

CARLOS.

No.

JOAN.

Donchs la venja 'l seu pare!

Se 'n vá.

ESCENA X

CARLOS, LA MARQUESA.

CARLOS.

Oh!

MARQUESA.

No, fill!

Detenintlo.

CARLOS.

Sí; vull qu' acabi

aquí ab tota sa malicia!

MARQUESA.

No, Carlos, que puch quedarme
sens ton amparo en la vida.

CARLOS.

Mes, no l' has sentit?

MARQUESA.

Sí; déixa

déixa que 'ls vils se previngan;
contra tots nos dará forsa
Deu, qu' al fi es font de justicia.

CARLOS.

Cert es.

AMPARO. *Dins.*

Marquesa!

CARLOS.

Qué escolto?

No; no puch: no vull sentirla.
no dech véurerla!

Se 'n va.

MARQUESA.

Que passi. A Martí que apareixia.

Per qué será la visita?

Martí se 'n va.

ESCENA XI

MARQUESA, AMPARO.

AMPARO. Marquesa!
 MARQUESA. Ah! Vosté aquí
 sola, de nit y á tal hora?
 AMPARO. Sola no, y sento senyora
 que aixís mal pensi de mí.
 Vinch aquí perquè, pobreta
 de mí! 'm moro d' inquietut.
 Vinch perque ara ab sa virtut...
 MARQUESA. Qu' es lo que vol, senyoreta?
 AMPARO. Res; me tracta ab tal respecte
 que fa creixer mon dolor...
 He vingut pe 'l meu amor;
 no crech lográ 'l meu objecte.
 Mes sí l' hi recordaré
 que, en ausencia del meu pare,
 vosté, ma segona mare,
 ab pur afecte va sé',
 y que, després, per ma sort,
 al perillar sa existencia,
 lo meu carinyo y paciència
 la van salvar de la mort!
 MARQUESA. Ho sé Amparo. Creus tal volta
 que jo goso així en ser cruel
 y que llágrimas de fel
 no he plorat, ans que resolta
 privés al meu fill la ditxa
 que lo teu amor l' hi dava?
 Si jo ho vull!... Si t' estimava!
 Si per mi es tanta desdixta
 lo qu' está passant, que jo
 donaria fins la vida
 al qui 'm probés de seguida
 que 'l teu cor es pur y bo!
 AMPARO. Com ho puch jurar, senyora?
 Quin jurament hi ha sagrat
 que ho puga deixar probát?
 Quina proba bastant fóra?
 MARQUESA. Cap faria que 's negués
 lo que tanta gent juntada
 vá véurer... si... desgraciada!

Ho váren véurer. Vols més?
 Van véurer posar la escala...
 Van veurerl' pujá' al balcó...
 fins la criminal passió
 ab que 'l vas rébre' ab la sala
 van observar tos fiscals...
 AMPARO. Oh! Reyna pura piadosa!
 Y aixó es lo crim que 's suposa
 que jo vaig cometre'? Es fals!
 MARQUESA. No cridis.
 AMPARO. Jo no més creya
 que aquesta escala malehida,
 qu' ha fét lo fel de ma vida,
 era un objecte en que 's veyá
 punt per sospitar de mi;
 més no sabia l' horror
 de que hi hagués un traydor
 que 'm pogués infamá' així.
 Oh! Pobre Carlos, téns rahó!
 Qu' haurás sufert, vida méva!
 Carlos!.. *Arrenca un plor fortíssim.*
 MARQUESA. (Oh La pena séva
 com va cridant compassió!)
 AMPARO. Vina. Carlos! Só innocent!
 No ha vist ningú aixó que 's diu!
 M' infama sense motiu
 algú que matarme intentá!
 Vina y mira que t' enganyas!
 Deixarte jo en tal error!...
 Oh! No puch; no; es un dolor
 que m' arrenca las entranyas!
 MARQUESA. Amparo! M' has entendrida!
 Jo...No puch més!
Plorant y obrintli los brassos.
 AMPARO. Oh! Marquesa!
 MARQUESA. Oh! Sí, jo crech ta puresa!
 Jo crech que tot es mentida!
 Vina á mi!
S' abrassan.
 AMPARO. Oh! gracias!
 MARQUESA. Ja ara
 res scrá per mi duptát!

ESCENA XII

LOS MATEIXOS, CARLOS.

CARLOS. Per mí si.

AMPARO. Ah!

MARQUESA. Tú?

CARLOS. La vritat

no pot may duptarse, mare.

MARQUESA. Més quan no es vritát...

CARLOS. Ningú

podrá probarho.

AMPARO. Y tú 'm veus

y als altres creus, y no 'm creus

á mí, qu' ho juro?..

CARLOS. Y qui ets tu?

No 't puch créure'; en lo sagrat

del pit, la téva memoria

vaig guardar; va ser ma gloria

ta puresa; ennamorát,

en tú vaig véure' 'l méu cel,

y en la téva honra ma estrella;

ni un brí va volar sobre ella,

ni la sombra d' un recel.

De ma fe, de ma creencia

vas sé 'l símbol, vida mia!

Ay! Jo veyá ma alegría

en lo sol de ta innocencia!

Y avuy, que cert y segú

tot lo contrari haig de véurer;

me moro, ay! y en res puch créurer

perque ja no crech en tú!

Fill méu!

Plora.

MARQUESA.

CARLOS.

Mare!

AMPARO.

Oh! Cóm pietat

no pot trobá' un innocent?

Deu del cel! Cóm se consent

que mori aixís la vritat?

Ah! Y tú que veus lo dolor,

ab que 't parlo, y ma amargura,

tú, pots duptar que só pura?..

Jo ofego al cor mon amor!

Adéu! Per ser tu inclement,

potser perdré á n' al méu pare,

pero, torno á dirtho encara:
Só innocent!

CARLOS.
AMPARO.

Oh!

Ho sò. Y aten:

Ab fermesa.

MARQUESA.

Jo, per més que ab tan mal cor
me matas, no podré odiarte;
pero no puch perdonarte
qu' al papá dónguis la mort!
May. Si la espasa enemiga
al téu pare la mort dóna,
será 'l cel que no abandona
may al bo, y al vil castiga.
Ell ha fét que 'l meu honor
pábul des á la malicia;
sens rahó y sense justicia,
ab lo duenyo del méu cor
té de bátrers' temerari;
si Deu, perque s' ho mereix,
al contrari protegeix,
será ben mort pe'l contrari.

Tocan las onze.

CARLOS.
MARQUESA.
AMPARO.

(Ah! L' hora!)

(Dèu de pietat!)

(Ja pe'l mèu bé desconfio!)

Se sent molt lluny la música del ball.

MARQUESA.
AMPARO.

(Ja es l' hora del desaffio!)

Comensa 'l ball!

Senyalantho á la Marquesa ab amargura.

MARQUESA.
AMPARO.

Es vritat!

Ab amargura.

Veu? Sacrifiqui la ditxa
del séu fill, per 'questa gent!
Pe'l que dirán imprudent,
fássi la séva desditxa!
Ells ni 's dónan lo treball
de compadeixerla un' hora,
y, mentre 's lamenta y plora,
ells... miri... dónan un ball!

MARQUESA.

Oh!.. Sí... sí... es vritat, Amparo!
Sé tot quan sobre aixó 'm digas!
Allí hi ha las mévas amigas!
Allí, en mortal desamparo
deixantme aquí, ab mon dolor,
ballan y riuhén, ajenas
del meu plorar, de mas penas,
y del dol del meu honor!

CARLOS. No ho cregas, mamá; deuríen
en vritat no gosá' així
mentres tú tens dol aquí,
més, á tú, no t' agravian
sospitant del téu honor,
del que sempre pots fer gala;
no 's parla en tú d' una escala.

AMPARO. Pero 's parla d' una flor!
Te creyas tú que 'l respecte
que la téva mare inspira
contenir podria l' ira
del murmurar, per perfecte
que s' hagi vist sa virtut?
Ah! No Carlos, no: 's retalla,
mentre 's riu y mentre 's balla,
ab tan negra ingratitude,
l' honra de la téva mare,
que jo mateixa, aturdida,
cregut no hauria en ma vida
una avilantés tan rara.

MARQUESA.

Oh! Pot sé?

CARLOS.

Imposible, Amparo!

MARQUESA.

Qui parla de mí?

CARLOS.

Qui?

MARQUESA.

Digas!

AMPARO.

Las sévas millors amigas.
Ja que tant vol, jo ho declaro.
La senyora de Minyana,
la Baronesa de Llers,
Donya Ramona de Pers,
la Marqueseta Quintana,
sense com vé ni com vá
totas juntas la murmuran,
y murmurantla, asseguran
que vosté vol al papá,
mentres sosté fals amor
ab lo senyor Don Enrich,
que 'l papá li es enemich,
engelosit de una flor.

MARQUESA.

Ah! Aixó diuhen?

AMPARO.

Tan segú,
que ja per tot se 'ns iguala:
á mi per lo de la escala,
vosté per la flor.

CARLOS.

Oh!

MARQUESA

Y tú

creus cert qu' aquestas senyoras
tan amigas mévas, ara,
tocant á mí y al teu pare,
son llenguas murmuradoras?

AMPARO.

Miri la resposta franca
per la séva imposició:
vosté, no te invitació
del Baró de Torreblanca.

CARLOS.

Oh! Es vritat.

MARQUESA.

(Cert; un amich

verdader de casa meva.

AMPARO.

Donchs ja la deshonra seva
creu, y ja l' hi es enemich.

MARQUESA.

(Oh! Si: es vritat.)

CARLOS.

(Es vritat.)

AMPARO.

Aixó ab lo murmurar passa!
Primé' una gota, á la trassa .
fruit d' un ramor mal fundat,
y despres torrent, doll, riu
desbordat pe 'ls camps de l' honra,
que nos mata y nos deshonra
ab la forsa del que diu.

MARQUESA.

Sí; més cap es prou gran forsa
perque amigas que 'm coneixen
y l' afecte meu mereixen
son concepte puga torcer.
Las senyoras que tu has dit
son amigas de la infancia;
ellas sáben la constancia
ab que al honor m' he rendit.
y, al sentir de mi parlar,
lluny d' infamá' y criticarme,
habian de defensarme
com las sé jo defensar.
Faltas d' ellas sento dir
y jamay las he cregudas,
y he deixat las llenguas mudas
que las han volgut ferir.
Ellas per mi no ho han fet
y han vulnerat la meva honra!
Donchs deshonra per deshonra!
jo llanso al vent lo secret.
Jo...

ESCENA XIII

LOS MATEIXOS. DONYA TOMASA, SENYOR CANTARELL, CONXITA.

TOMASA. Que Deu la guart, Marquesa.

MARQUESA. Ah! Es vosté, donya Tomasa?

Oy que justament vé á casa
quan aquí, ab tota vilesa,
vull posarme á retallar.

Veu? Ja tinch las estisoras.

Ja veurá quantas senyoras
donan nom per esmicar.

CANTARELL. Ah! Y per ço es pe 'l que 'm cridava?

MARQUESA. Per có.

CARLOS. Mamá!...

MARQUESA. Comensém.

Anant febrós de l' un á l' altre.

A n' á qui retallarém?

A qui?

Movent las estisoras.

TOMASA. Que té?

MARQUESA. Ah! No hi pensava.

Sabs fill méu la Baronesa
de Llers?

CARLOS. Sí.

MARQUESA. Ah! Aquesta senyora
fins la meva honra devora
y en cap nom veu prou puresa,
y 's diu que á tant va arribar
casantse ab un Baró vell,
que, per heretar lo d' ell,
va després envenenar!

AMPARO. Qué diu?

CANTARELL. (Tu...

A la seva muller.

TOMASA. Si; ja ho sabia.)

MARQUESA. Y ara á qui retallarém?

A qui? A qui? Ah!

CANTARELL. Escoltem.

MARQUESA. La que mes llú avuy en dia.
La senyora de Minyana,
de qui ara 's fa tant cabal,
es viuda d' un general
que diu que, quan á l' Habana
va enviá tropas lo govern,
va fé un desfalch á la caixa.

CANTARELL. (Sents? *A Tomasa.*
TOMASA. Per ço 'l van dar de baixa.)
MARQUESA. Que vólen mes? Vol, que, etern,
may lo meu retallar pári?
Donchs jo trovaré un perquè
que á vosté, y vosté, y vosté,
y á tot lo mon aclapari.
CANTARELL. Y ara?
TOMASA. Bo!
MARQUESA. Si; y ja qu' aquí
tots tres junts al meu afront
contribueixen, lo que son
ara sentirán de mí.
CONXITA. Mamál
TOMASA. Y ara! A que vé aixó!
MARQUESA. Vosté... *A Cantarell.*
CARLOS. Pe'l cel!
MARQUESA. No, no callo.
Ja m' hi he posat, ja retallo;
ja 'm venjo sens compassió.
Ja acabo dihent, perquè ho sé,
que vosté, sortint d' apuros,
una caixa de *seguros*
va posar, qu' al poch va té
quiebra, paraula sinónima
d' estafa; pero vosté
se va quedar com si ré...
La societat era anónima.
Així es com tots los fatichs
van acabá'... es lo que corra.
Y per ço es qu' ara te torra!
Y per ço es que ara son richs!
Aixó 's diu, no sé si es cert,
Creixent la escitació.
ó si no es cert; jo no ho creya,
perque 'l concepte ab que 'ls veyá,
me deya que, avans no 's pert
la fama d' una persona,
s' ha d' estar ben enterat
de si es mentida ó vritat
tot lo que la gent enrahona;
mes, ja que tan facilment
tothom del meu nom murmura,
y m' han omplert d' amargura,
y m' han donat tan torment,

y m' han fet pérdrer l' amor
y la ditxa del meu fill;
y han posat fins en perill
tots los trossos del meu cor!...
No hi ha per ningú esperansa!
La estisora anirà ab mi;
y sempre així, així, així,
no tindrè de tots venjansa
fins que 'ls vegi á bocins l' honra...

CARLOS.

Mamá!

MARQUESA.

No.

CANTARELL.

Senyora!

MARQUESA.

No.

No vull callar.

TOMASA.

Més la rahó...

MARQUESA.

La rahó es qu' aquí 's deshonra
y ara á mi 'l torn m' ha arribat,
y vull deshonrá', y no callo,
y vull retallá, y retallo,
y hem venjo sense pietat!..

*Y rebatent las estisoras damunt de la taula, cau assentada, y pante-
jant, del esforç que ha acabat de fer, cega d' ira.*

CARLOS.

Mamá!

Corrent á sostenirla.

TOMASA.

Es que 's hoja?

CONXITA.

Que passa!

No vol ser lo cel clement?

ESCENA XIV

LOS MATEIXOS, DON ENRICH.

ENRICH.

Sí; perque es vosté innocent,
y el desaffo es de massa.

MARQUESA.

Com?

TOMASA.

Qué diu?

ENRICH.

Ah! Ja han vingut?

A Tomasa.

CANTARELL.

Per tení' aquí una sorpresa.

TOMASA.

Sí; perque 'ns dés la Marquesa
un desayre.

ENRICH.

No; ha sigut
perque 'l desconcert m' estranya
de certs detalls, y, al instant
qu' he fet las paus ab Don Joan
á n' al peu de la montanya,
he vingut corrents aquí,

CANTARELL. haventlos dit que vinguessen
 desde 'l ball, perquè diguessen
 lo que 'ls tres, m' han dit á mi.
 Ah! Per ço es.
 TOMASA. Per çó?
 ENRICH. No cal
 que tornin tot á explicarho
 quan tant han sabut contarho
 ja á tothom; lo principal
 es que digan ara aquí
 si de nit van véure' ó no
 pujá' un home á n' al balcó
 de l' Amparo,

Preguntanho ab lo cap á l' un y després á l' altre.

TOMASA. Si.
 CANTARELL. Si.
 CONXITA. Si.
 AMPARO. Oh! Infames!...
 ENRICH. *A Amparo.* Silenci. Digui. *A Cantarell.*

Díguinsho tot sols vosté,
 y no afirmi segur re
 que ben segur no n' estigui.
 Vostés á n' al ball m' han dit
 que 'l cas va passar... Quan?

TOMASA. Quan?
 CANTARELL. Dos nits avans de Sant Joan.
 ENRICH. D' ara fa un any?
 CANTARELL. Just.
 ENRICH. Escrit

ho tinch aquí á la cartera,
 perquè no 's puga olvidar.
 Donchs bé; á tot dech contestar
 que 'l jardiné', y la cambrera
 que hi havia á ca 'l Amparo,
 cada nit treyan las plantas
 al balcó, y, com n' hi ha tantas
 á la casa, no era raro
 que 'l jardiner saltés dins,
 després de pujá' ab la escala,
 y entrés y eixís de la sala
 sens anar may ab mals flns.
 Velshiaquí 'l que va passar,
 que á la fi no es res tot junt;
 mes, com la estisora á punt
 sempre está per retallar,

Mostrantla
La desa.

vosté va veure al Marqués
 passejant per 'llí á la vora,
 justament á n' aquell' hora
 vejé al jardiner, y, admés
 qu' es tan fácil créure' infame
 á la gent, sense mes rahons,
 van posá' á n' al gech faldons,
 la cambrera 's torná dama,
 y fosch y lluny, com pot ser
 que poguéssen sols mirarho,
 ella 's va tornar l' Amparo,
 y Marqués lo jardiner.

TOMASA.

No pot ser!

CONXITA.

Ca!

CANTARELL.

Es impossible!

TOMASA.

Si ho van véurer tants!

ENRICH.

Donchs jo

probo com es fals aixó,
 ab la proba ineludible
 de que mal podia ser
 l' Amparo la que surtís
 quan, per un etzar felís
 de que 's pot memoria fer,
 vuit dias avans del dia
 d' aquella nit de Sant Joan,
 fins á un més mes endavant,
 la Amparo la malaltía
 cuydant de vosté...

MARQUESA.

Cert!

CARLOS.

Si.

Goig inmens.

ENRICH.

Per ser de vosté á la vora
 de dia y nit y á tot' hora
 va estar sempre ficsa aquí.

MARQUESA.

Oh! Deu meu!

CARLOS.

Gracias, Senyor!

Al cel.

AMPARO.

Oh! Proba ben arribada!

MARQUESA.

Oh! Amparo méva estimada!

ENRICH.

Veuhén? Ja tenim l' honor.

Los Cantarells confosos se miran l' un al altre.

MARQUESA.

Oh! Sí; molt ans de San Joan
 comensá ma malaltía
 y ella, aprop meu, nit y dia,
 no 'm va deixar ni un instant.

ENRICH.

Mes com qu' allavors vostés
 la casa no frecuentavan,

A los Cantarells.

es natural, ho ignoravan,
y van deixá' un nom malmés.

CARLOS. Oh! Amor de la meva vida! *Besantli la ma.*

MARQUESA. Amparo méva del cor!

AMPARO. Marquesa!

MARQUESA. Oh! Deixa que 'l plor
mostri 'l qu' estich penedida. *S' abressan.*

ENRICH. Veuhén? Veu si es necessari
probar ans de deshonrar?
Veuhén, com, per retallar,
s' ha de péndre' ans inventari?

TOMASA. Veus? Veus com t' ho deya, tonto
que no era l' Amparo?

CANTARELL. Tú!

Jo no n' estava segú!

CONXITA. Sab lo que va ser? Que conto
que...

CANTARELL. Com la fosquetat
era tan gran!

TOMASA. Y 'ns estavam
tan lluny...

ENRICH. Ja.

CONXITA. Y ens ho miravam
tant sense interés...

ENRICH. Probat
queda ab tot, y pe 'l cas basta,
lo concepte en que se 'ls té;
callan quan póden fer bé,
y, retalladors de casta,
condemnan així un honor.

CANTARELL. Jo pensava...

TOMASA. Just; pensavam...

CONXITA. Y bé, re... 'ns equivocavam.

AMPARO. Pero han sembrat lo dolor.

CARLOS. Amparo; plora una mare,
y ab los seus ulls ploro jo.
Perdona, Amparo!

ESCENA XV

LOS MATEIXOS, DON JOAN.

JOAN. El perdó
deu demanarse al seu pare.

ENRICH. A n' á mí. De sa deshonra

- ja he desmentit la ramor;
jo l' hi he tornat ja l' honor;
més, Don Joan... honra per honra.
- JOAN. Los deutes de cavaller
que contrech, los pago així.
Díguin lo que 's vol de mí.
Qué?
- MARQUESA. La méva honra primer.
- TOMASA. Vostés nos perdonarán,
pero coneix que fem nosa;
es ja molt tart, y no es cosa...
- ENRICH. Escoltin primé' á Don Joan.
Parli ja.
- JOAN. De la Marquesa
may, ni en somnis, he dubtat;
si he mentit, m' he proposat
demostrá' ab la méva empresa
que la pública opinió
moltes vegades nos cega
y que falta aquell que 's nega
á voler saber la rahó.
Per có he mentit inhumá;
y, es tan cert lo que jo 'ls dich,
que, á vosté, per Don Enrich
demano sa nobla ma.
- A la Marquesa*
- MARQUESA. Ah!
- JOAN. 'M dóna per tot perdó?
- MARQUESA. Jo he faltat en provocarho.
Don Joan, la ma de l' Amparo
pe 'l meu fill demano.
- CARLOS. Oh!
Per ella daría entera
tota ma vida!
- JOAN. Donchs, qui
s' hi oposa ja?
- AMPARO. Pare!
- JOAN. Aquí:
- Los uneix.*
- CANTARELL. Carlos, ma filla t' espera.
(Noya, goig sense alegría.
- CONXITA. No hagués cregut la mamá!
- TOMASA. Com que no 't sabs descará'.)
- JOAN. De nostra ditxa es lo dia.
- ENRICH. Veuen?
- Irónich á los vells.*
- TOMASA. Sí; y 'ns en aném.
- CONXITA. (Sento que l' ira m' abrassa.)

MARQUESA. Pensin qu' en aquesta casa
ja may més los hi esperém.

CANTARELL. Ho sents? Ja 'ns obran la gábia.

ENRICH. Sí. Y que voli lluny l' aucell.

TOMASA. Ay! *Se 'n anavan y Tomasa torna.*

CANTARELL. Que hi há?

TOMASA. Pendré 'l castell,
es fet meu, y... Oh!
Pren lo castell de la taula y se li desfá.

TOTS. Qu' es?

TOMASA. Oh rábia!

CONXITA. Qué ha estat?

CANTARELL. Res: un cop de vent.

TOMASA. Com no s' aguantava gayre.

ENRICH. Ha estat un castell en l' ayre!

CANTARELL. Y 'ns cau. (Com lo càsament.)

ENRICH. Aprenguin ab la llissó
y recordin á tot' hora,
que, ans de péndrer la estisora,
ha de sé' ab fundada rahó.

JOAN. Jo encara més los diré;
y es que farán molt millor
que, si 's toca 'l meu honor,
no 'n retallin mal ni bé,
puig si jo sento á la vora
las sévas estisoradas,
ne tinch ja de preparadas.
y diré á vosté, senyora, *A Tomasa.*
qu' aquells militars qu' ahí
parlavan tant ab vosté
y ab la noya...

TOMASA. }
CONXITA. } No!

JOAN. Donchs ré!
punto en boca veliaquí
Los Cantarells se 'n van confosos.

ESCENA ÚLTIMA

D. JOAN, D. ENRICH, CARLOS, MARQUESA, AMPARO.

MARQUESA. Los has vist? Ab lo peccat
portan ja la penitencia.

AMPARO. Com tothom qui en la conciencia
porta 'l pés de que ha faltat.

CARLOS. Qu' es dols l' arrepentiment!
JOAN. Pe 'l que «diuhen» indignats,
pequem molts per massa honrats,
y faltém en un moment.
Brami donchs ab son furor
l' opinió qu' als bons no atura;
l' honra pura, aquí viu pura;
vé del cel y 's tanca al cor.
No ho olvidem ni un moment,
y despreciem veus traydoras,
quan, injust, «las estisoras»
manegi 'l «dir de la gent.»

FI DE LA COMEDIA

NÚM. 21.—DESPIDO, de *D. Dámas Calvet*.

DESPIDO

VINT primaveras
fa que ressonan
los cants de Patria,
de Fé y d' Amor:
que hermosas Reynas
las joyas donan
d' aquets certámens
als vencedors.

—

Vint primaveras,
qu' aquí 's respiran
áuras puríssimas
del cel del art,
que us ofrim toyas
en que s' hi admiran
los qui mes brillan
llirs entre carts.

—

¿Qui los ponzella:
¿qui 'ls dona flayre,
qui 'ls dona sava
v brillantor?

¿Quin sol los bada?
¿de quin flumayre
van á pomparne
lo dols licor?

—

Sols de vosaltras
reben la vida:
sols per vosaltras,
noyas gentils,
del cor los árbres
tráuhén florida,
y fins la espina
que hi tè rahils.

—

Sempre novellas
inspiradoras
cors jovenívols
fan palpitár.
Sou d' estas lluytas
las vencedoras,
per més que sia
nostre 'l lluytar.

—

L' esprit se forma
sols ab l' estudi:
l' Art es la vesta
del sentiment.
Molt pocas liras
en son preludi
fan vesllumarne
geni latent.

—

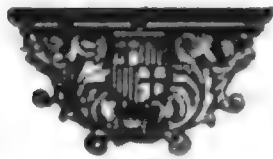
Mes vostras gracias
des la infantesa
sempre poncella
son de una flor:
fonts de poesia

vostra bellesa,
vostras ulladas
fletxas pel cor.

—

Vuy d' esplayarlo
n' es lo gran dia:
vuy sens corassa
lo dú 'l jovent.
Vostra presencia
¡plague á Dèu! sia
causa de sega
per l' any vinent

DÁMAS CALVET.

TAULA

Acta de la festa.	21
Discurs del senyor President del Consistori D. Gonzalo Serraclara.	27
Memoria del senyor Secretari del Consistori D. Emili Vilanova.	37
La Gallinaire, de D. Frederich Soler y Hubert.	47
L'adeu d'un soldat, de D. Emili Coca y Collado.	51
Lo forjador, de D. Artur Gallard.	55
De la vinya á ca'l rector, de D. Emili Coca y Collado.	59
Montgrony, de D. Joseph Franquesa y Gomis.	65
Lo molí de la sal, de D. Frederich Soler y Hubert.	69
L'histoire de la patria, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	75
Benet XIII, de D. Joseph Martí y Folguera.	83
Lo temps, de D. Joseph Martí y Folguera.	89
Lo nen mort, de D. Emili Coca y Collado.	93
Romanset á la Verge, de D. Emili Coca y Collado.	97
Carrasclets y Butiflers, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	103
Lo senyor de Tarragona, de D. Joseph Martí y Folguera.	111
L'alsament de Mieres, de D. Salvador Sanpere y Miquel.	121
Teatro catalá. Ensaig histórich-crítich, de D. Joseph Ixart.	155
Sor Sanxa, de D. Narcís Oller.	243
Joan Blancas. Trajedia en quatre actes, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	253
Lo dir de la gent. Comedia en tres actes de D. Frederich Soler y Hubert.	353
Despido, de D. Dámas Calvet.	467

JOCHS FLORALS

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXII DE LLUR RESTAURACIO

MDCCCLXXX

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

CARRER DE XUCLA, NUMERO 13, BAIXOS

MDCCCLXXX

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

MANTENEDORS

D. Teodor Llorente, *President*.

D. Ramon de Siscar.

D. Conrat Roure.

D. Joan Sardá.

D. Alvar Verdaguer.

D. Emili Vilanova.

D. Francesch Matheu, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

DONYA CLOTILDE PARIS.

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

D. Manel Milá y Fontanals. *President.*

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. D. Miquel Victoriá Amer.

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.

» J. LLUIS PONS Y GALLARZA.

† D. Joan Cortada.

» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Maria Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.

† D. M. Flotats y Comabella.

† » J. A. Llobet y Vall-llosera.

» Joan Manyé y Flaquer.

† » Vicens Joaquim Bastús.

» ADOLF BLANCH, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCCXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.

† D. Pau Estorch y Siqués.

† D. Antoni Bergnes.

» Joseph Leopold Feu.

D. Lluís Cutchet.

» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.

D. Manel Angelon.

† D. Joseph Coll y Vehí.

» Joseph Llausàs.

† D. Miquel Anton Martí.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER,
Secretari.

REYNA DE LA FESTA

Donya Maria Josefa Massanés de González.

CONSISTORI DE MDCCCXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D. Terenci Thos y Codina. D. Manel Anglasell.

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fon- † » Joseph Subirana.
tanals.

EXCM. SR. D. VICTOR BALAGUER. » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel-lentissim Senyor Gobernador Civil.

en representació de

S. A. la Sereníssima Senyora Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat. D. Gregori Amado Larrosa.

» Miquel Victoriá Amer. † » Narcís Gay.

» Antoni Camps y Fabrés. » DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. ADOLF BLANCH. D. Francisco Muns.

» GERONI ROSSELLÓ. » DAMÁS CALVET.

» Lluís Roca y Florejachs. » Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera. D. Silvino Thos y Codina.

» Teodor Llorente. » Eduart Vidal y Valenciano.

» Víctor Gebhardt. † » Robert Robert, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President*.

D. Gayetá Vidal y Valenciano. † D. Robert Robert.
 » F. Romaní y Puigdengolas. » Marian Fons.
 » Joaquim Sitjar y Bulcegura. » F. Maspons y Labrós. *Scrti*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *President*.

D. Jacinto Labaila. D. FREDERICH SOLER.
 » Felip Bertran. » Francisco Maspons y Labrós.
 » Felip Jascinto Sala. » F. Miquel y Badía, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA, *President*.

† D. Eusebi Anglorà. D. Joseph Roca y Roca.
 D. Joseph María Arnau. » Francisco Miquel y Badía.
 MOSSEN JASCINTO VERDAGUER. » Pere de Rosselló, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

Mossen Salvador Mestres. D. Joaquim Riera y Bertran.
 D. Ignasi Ramon Miró. » Pere de Rosselló.
 » Joseph Puiggarí. » Joseph de Palau, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President*.

D. Miquel Victorià Amer. † D. Xavier Llorens y Barba.
 » Joseph d' Argullol y Serra. » Joseph de Palau y Huguet.
 » Rafel Ferrer y Bigné. » Joan Montserrat, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President*.

D. Manel Angelon.	D. Vicens W. Querol.
» Fèlix Maria Falguera.	» Fernando Sellarés d' Ibora.
» Joan Montserrat y Archs.	» Joseph Coroleu, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Maria Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. Antoni Camps y Fabrés.
» Lluís Roca y Florejachs.	» Joseph Coroleu.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. MOSSEN JAUME COLLELL, <i>Secretari</i> .	

REYNA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Antoni Camps y Fabrés.	» Pere Nanot-Renart.
† D. Joseph Coll y Vehí.	» J. Sardá y Lloret, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. FRANCESCH PELAY BRIZ, *President*.

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Celestí Barallat y Falguera.	» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Joseph Balari y Jovany.	» J. Roca y Roca, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President*.

D. Antoni de Bofarull.	D. Enrich Claudi Girbal.
» DAMÁS CALVET.	» Joseph Roca y Roca.
» Pere de Rosselló.	» J. Blanch y Piera, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y González de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President*.

D. Gonzalo Serrallara.	D. Andreu Balaguer y Merino.
† » Vicens Boix.	» Joseph Blanch y Piera.
» Francisco Miquel y Badía.	» J. Riera y Bertran, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. ADOLF BLANCH.	D. Joseph Coroleu.
» FREDERICH SOLER.	» Joaquim Riera y Bertran.
» FRANCISCH UBACH Y VINYETA.	» ANGEL GUIMERÁ, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

D. Gonzalo Serrallara, *President*.

D. DAMÁS CALVET.	D. Manel de Lasarte.
» J. Narcís Roca.	» Joseph Pella y Forgas.
» ANGEL GUIMERÁ.	» Emili Vilanova, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Teresa Gasset.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*» Tomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D. ^a Isabel de Villamartin.	2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	4
» Tomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá y Amer.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.. . . .	1
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.. . . .	3
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	4
» DAMÁS CALVET.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
» JAUME COLLELL.	3
» Marian Fonts.	1
» TOMAS FORTEZA.	3
» Joseph Franquesa y Gomis.	2
» Martí Genis y Aguilar.	1
» ANGEL GUIMERA.	4
» Joseph Martí Folguera.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar.. . . .	1
» JOSEPH LLUIS PONS GALLARZA.. . . .	3
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Lluís Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ.. . . .	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y OLS.	3
» FREDERICH SOLER.. . . .	4
» Silvino Thos y Codina.	1
» Terenci Thos y Codina.. . . .	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.. . . .	3
» JASCINTO VERDAGUER.. . . .	3

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D. ^a María de Bell-lloch.	1
» Josefa Massanès de Gonzalez.	1
» Victoria Peña d' Amer.	1

D. Antoni Aulèstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	2
D. Joaquin M. Bartrina.. . . .	1
» Pau Bertran y Bros.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.. . . .	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
<i>Lo Cansoner de Miramar</i>	1
D. Antoni Careta.	1
» JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
† D. Salvador Estrada.	1
D. TOMAS FORTEZA.	2
» Víctor Gebhart.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Joseph Ixart.	1
» Víctor Lieutaud.	1
» Joseph Martí y Folguera.	8
» Francesch Matheu y Fornells.	1
» Apeles Mestres.. . . .	1
EXCM. SR. D. Manel Milá y Fontanals.. . . .	1
D. Antoni Molins y Sirera.. . . .	1
» Mateu Obrador Bennassar.. . . .	1
» Narcís Oller.	2
» Anicet de Pagès de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere d' Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar.. . . .	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	1
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluís Roca y Florejachs.	2
» GERONI ROSELLÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
» Salvador Sanpere y Miquel.	2
» FREDERICH SOLER.. . . .	3
» Terenci Thos y Codina.. . . .	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	6
» JASCINTO VERDAGUER.	3
» Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	2

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT ACCESSIT

D. ^a María de Bell-lloch..	1
» Dolors Moncerdá	1
» Victoria Penya d' Amer.	3
Mme Rosa Anals de Roumanille.	1
D. Tomás Aguiló..	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph d' Argullol y Serra.. . . .	1
» Antoni Aulèstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.. . . .	3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.. . . .	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.. . . .	3
» DAMÁS CALVET.. . . .	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
<i>Lo Cançoner de Vilatort.</i>	1
D. Emili Coca y Collado.	6
» JAUME COLLELL Y BALCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† D. Salvador Estrada.	1
<i>Un Fadri de Montanya.</i>	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.. . . .	2
» Marian Fonts.	3
† D. Guillem Forteza.	1
D. TOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	3
» Artur Gallard.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERA.	1
<i>Jordi.</i>	3
D. Manel de Lasarte.. . . .	1
» Teodor Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	14
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.. . . .	1
» Antoni Molins y Sirera.. . . .	1
» Joan Monné.	1
<i>Armengol de Montsech.</i>	1

D. Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Benassar	2
» Anicet de Pagès de Puig.	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau.. . . .	4
» <i>Pere Pi y Parera</i>	1
» Ramon Picó y Campamar.. . . .	6
† D. Felip Pirozzini y Martí.	3
D. Félix Pizcueta.	2
» Joan Planas y Feliu.	1
» <i>Cárles Pons de Ginebreda</i>	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Frederich Rahola.	1
» Isidro Reventós y Amiguet.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.. . . .	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLER.. . . .	4
<i>E. T. de M.</i>	2
D. Joseph Taronjé y Cortès.	2
» Terenci Thos y Codina.. . . .	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA	11
» Pere Antoni Ventalló.	2
» JASCINTO VERDAGUER.	4
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» <i>Pere Ramon Vidal</i>	2
» Miquel Zavaleta.	1
<i>Anònims</i>	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
 Excma. Diputació provincial de Barcelona.
 Excma. Diputació provincial de Gerona.
 Excma. Diputació provincial de Tarragona.
 Excma. Diputació provincial de Lleyda.
 Excma. Diputació provincial de les Balears.

Excm. Diputació provincial d' Alacant.
 M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
 M. I. Sr. President de l' Academia de Bones Lletres.
 LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

D. Francisco Domingo.	D. Joseph Martorell.
» Joaquim Fontanals del Castillo	Sr. Marquès de Castellbell.
» Ignasi Fontrodona.	Sr. Comte de Bell-lloch.
» Emili Güell.	D. Carles Salvador.
» Francisco Mandri Dezo.	» Ferran de Miró d' Ortaffá.
» Fernando Puig.	Sr. Marquès de Ciutadilla.
» Agustí Robert.	D. Ramon de Siscar.
» Joseph M. ^a Serra.	Sr. Marquès de Montoliu.
» Marian de Sans.	Sr. Marquès de St. Miguel de la
» Geroni Martorell.	Vega.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera Pere.	Arabía y Solanas Ramon
Agelet y Vidal Víctor.	Argensó Rossendo.
Aguilar Francisco de P.	Argullol Joseph de.
Aguiló Plácit.	Arús y Arderiu Rosendo.
Alayó Pere.	Armet y Ricart Salvador.
Aldavert Pere.	Arnet y Viver Roman.
Aleu Anton de Padua.	Auléstia y Pijoan Antoni.
Alemaný Joseph.	Aymamí Joaquim.
Alier Bonaventura.	Badía y Saladrigas Joseph.
Alier y Sala Lluís.	Baguer Antoni.
Almirall y Vidal Joseph.	Bagunyá Jaume.
Almirall Joan.	Balaguer y Merino Andreu.
Alsina Simon.	Balaguer y Torner Andreu.
Alumar Evaristo.	Balari y Jovany Joseph.
Amat Gervasi.	Barallat Celestí.
Ambrós Marsal.	Bartrina Joaquim M. ^a
Amell Manel.	Bardera Ramon.
Amigó y de Cabo Pere.	Baixeries y Rosals Joseph.
Angelon Manel.	Batló y Batló Enrich.

Batló y Batlló Frederich.	Coll y Gorina Ramon.
Bertran Felip.	Coll Lluís.
Bertran y Bros Pau.	Coll Fernando.
Bertran y Rúbio Eduart.	Company y Fages Pere.
Blanch Joseph.	Coroleu é Inglada Joseph.
Bonay Alfonso.	Cortada Gonzalo.
Bonay Frederich.	Cuadras y Feliu Manel.
Bordas Frederich.	Cucurella Tort Joseph.
Bofill Artur.	Cumella Joaquim.
Bofill Eugenio.	Cusachs Andreu.
Bosch Joseph.	Cutchet Lluís.
Bosch y Puig Ivo.	Dalmau Jaume.
Bordas y Rovirosa Francisco.	Danés Joseph.
Brossa y Reixach Jaume.	Delás Fernando de
Brunet y Bellet Joseph.	Delmás y Netto Carles.
Bulbena Artur.	Domenech Lluís.
Bulbena Pere.	Domingo Francisco A.
Campany y Sandiumenge Narcís.	Domenech Enrich.
Camprodon y Rovira Joan.	Doria Francisco.
Caballé Joan.	Doria y Casas Pere.
Caballé Tomás.	Durán y Bas Manel.
Cadafalch Joaquim.	Escubós Albert.
Cadena Jaume.	Escudé Anton.
Calafell Jaume M.	Espinach Anicet.
Calvell Pau.	Estalella Antoni Pbre.
Camin Alvar M. de.	Estasen Eugeni.
Canyellas y Rodon Joseph.	Falguera Félix M.
Canal Joseph.	Farnés Sebastiá.
Canals Emili.	Farnés y Flaquer Joan.
Canals y de Raurés Eduart de.	Fasant Francisco.
Capella Bonaventura.	Felip y Sunyé Joseph.
Capella Timoteu.	Felip y Dotras Gaspar.
Capdevila Millan de la Cogulla.	Feliu y Lloret Joseph.
Cardellach Carles L.	Ferrando Rovira Ignasi.
Careta Antoni.	Ferrer y Codina Antoni.
Casademunt Adriá.	Ferrer y Vidal Joseph.
Casaramona Joan.	Fiter é Inglés Joseph.
Casades Joaquim.	Flaquer Joseph.
Cascante Joseph.	Font Joan
Castellet Joseph.	Font Víctor.
Casanyas y Prats Joseph.	Font Joaquim.
Ceballos Ignasi de.	Fontanals Joseph.
Cristies Magí.	Formiguera Emili.
Codina y Torner Lluís.	Forns Francisco de P.
Codorniu y Pujol Pere.	Galí Miquel.

Gallard Artur.	Maspons y Labrós Francisco.
García Cárles.	Masriera y Colomer Artur.
Garriga y Miquel Francisco.	Masriera Frederich.
Gasset Anton.	Masriera Joseph.
Gasset Joseph.	Matheu y Fornells Francesch.
Gaza Alfredo.	Matheu y Fornells Joaquim.
Gibert y Riera Eduart	Mimó y Caba Claudi.
Gibert y Batlle Eduart.	Miquel y Badía Francisco.
Girona Ignasi.	Miquelerena Ramon de.
Gispert Manel.	Miravent Joseph.
Góngora Lluís.	Mitjans Modest.
Grases Bonaventura.	Mitjans Vilajeliu Julio.
Grau Bonaventura.	Molgosa Valls Joseph O.
Grenzner Manel.	Monnany y Lopez Ramon.
Giralt Manel.	Montserrat Joan.
Gusi Pere.	Morera Joan.
Guardiola y Soler Matheu.	Morull Joseph.
Imbert Eduart.	Morgades y Gili Joseph. Pbre.
Ixart Joseph.	Mundí Jaume. .
Jordá Frederich.	Mundó Joan.
Labonne Joseph.	Muntanyola Joan.
Lapeira Enrich.	Muro Joseph.
Larratea Catalan Manel.	Mústich Ramon.
Llagostera Francisco.	Navarro Enrich.
Llampallas Antoni.	Negre Joaquim de.
Llavallol Teodor.	Novas Rosendo.
Llach Joan.	Nuri Ramon.
Lleó Modest.	Oliveras Anton.
Lleonart y Llunell Joan.	Oller y Moragas Narcís.
Lligé Joan.	Orriols Joan B.
Llorens y Riu Joseph.	Parera Guillem.
Maciá y Pujol Eusebi.	Parés Ignasi.
Malagrida Miquel.	París Manel.
Maluquer y Viladot Joan.	Pascual y Casas Eusebi.
Mandado Rupert.	Pascual y Costa Joan.
Mariezcurrera Heribert.	Pascual y Nin Joan.
Maristany Francisco de P.	Pascual Perez Ildefonso.
Marqués Ramon.	Pau Francisco Manel.
Martí y Sagristá Miquel.	Pecero Manel M.
Martorell Bernardino.	Pedrals Artur.
Martell Conrat.	Pella y Forgas Joseph.
Massó Antoni.	Permanyer Joan.
Matas y Burgues Francisco.	Perpinyá y Pujol Joan.
Matas y Burgues Miquel.	Perpinyá y Pujol Fernando.
Maspons Mariano.	Pers y Ramona Magí.

Piera Florenci.	Sala y Martí Joaquim.
Pigrau Cárles.	Saladrigas Rafel.
Pirozzini Cárles.	Sandiumenge Magí.
Planas Francisco.	Sagrera Conrat.
Planella Macari.	Sagrera Joseph.
Ponsetí Roch.	Sanchez y Merli Lluís.
Pons y Massaveu Joan.	Santaló Pere.
Pons Marés Pere.	Santamaría Pere.
Pons Joan B.	Santamaría Alfredo.
Porcar y Tió Manel.	Sardá y Lloret Joan.
Puig y Esteve Francisco. Pbre.	Sendra y Domingo Joan.
Puig y Savall Lluís.	Serra Ramon Andreu.
Puiguriguer Jaume.	Serra y Pausas Joan.
Pujal Martí.	Serra y Torruella Pere.
Quintana Albert de.	Serra Joseph O.
Quintana Tuset Sixt.	Serraclara Gonzalo.
Rech Cárles.	Serrahima Maurici.
Reventós Joseph.	Serrallés Pere.
Reventós Ramon.	Serramitjana Pere.
Regordosa Jaume.	Sert Domingo.
Ribas Gonzalo.	Solá y Guixa Trinitat.
Ribas y Fargas Joseph.	Sunyol Esteve.
Ribot y Climent Francisco.	Sunyol Ramon.
Ribalta Miquel.	Sturzenegger Jaume.
Ricart Giralt Joseph.	Talet Baltasar.
Ricart Felip.	Tenas Hostench Ramon.
Ricart Ramon.	Thomas y Bigas Joseph.
Riera y Bertran Joaquim.	Tintorer Joaquim M.
Riera y Penosa Jaume.	Tintorer Rafel.
Riera Francisco.	Tintoré Francisco María.
Rius de Llosellas Leopold.	Tobella Francisco X.
Rius y Taulet Francisco de P.	Tolrá Joseph.
Rius Antoni.	Torradadella Manel.
Roca y Florejachs Lluís.	Torrents y Monner Antoni.
Roca y Roca Joseph.	Torrents y Torres Antoni.
Ros de Olan Antoni.	Torres César August.
Ros Teodor.	Torres y Torrents Manel.
Rogent Elías.	Torres Joseph A.
Roig y Tapis Paulí.	Torres y Reyetó Jascinto.
Romeu Manel.	Torrent Ramon.
Ronquillo Francisco de P.	Torroella Miquel.
Rossell Pere.	Traval Angel.
Rosselló Pere de.	Trilla Agustí.
Roure Conrat.	Tusquets Joan.
Sala Felip Jascinto.	Tuyet Simeon.

Ubach y Vinyeta Jaume.	Vidal Enrich Xavier.
Urgellés de Tovar Agustí.	Vidal Juliá.
Valentí Joaquim.	Vidal y Valenciano Eduart.
Valls Pau.	Vidal y Valenciano Gayetá.
Valls y Vicens Joseph M.	Vilanova Emili.
Valls Agustí.	Vilallonga Salvador.
Valls y Ventura Camilo	Vilalta Joseph.
Valls y Vicens Agustí.	Vila y Lletjós Francisco.
Valls y Rius Antoni.	Vilá y Vilaplana Andreu.
Vallés y Ribot Joseph M.	Viader Lluís.
Vehils Antoni.	Vilaseca Joseph.
Ventosa Andreu.	Vilumara Eusebi.
Verdaguer Jacinto. Pbre.	Vives Pere Nolasco.
Verdaguer Alvar.	Viza y Martí Joan.
Verdú Joseph.	Vilar Santiago.
Vergés y Vilumara Ramon.	Xiqués Ramon M.
Vergés Francisco de P.	Xiró y Jordá Cárles.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.

La Bisbal.

D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
» Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

D. Salvador Busquets.
» Joseph de Rosselló.

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.

Sant Celoni.

D. Miquel Draper.

Sarreal.

D. Jaume Ramon Vidales.

ACTA DE LA FESTA

EN la Ciutat de Barcelona á la una de la tarda del dia dos, primer diumenge de Maig del any mil vuyt cents vuytanta, ha tingut lloch en la gran sala de la Llotja la solemne festa dels Jochs Florals, qu' es la vintydosena que 's celebra d' ensá de llur restauració.

Una concurrencia numerosa y escullida omplía 'l local qu' estava engalanat com de costum. Lo Consistori, acompanyat de les primeres autoritats y Comissions oficials, dels representants d' Academies y dels distingits escriptors forasters vinguts pera la festa, ha passat á ocupar los primers sitials en l' estrado destinat al Respectable Cos d' Adjunts, y s' ha obert la sessió per l' Excm. Sr. Gobernador de la Provincia, després de lo qual lo Sr. President ha passat á llegir son *Discurs* (i).

Aquest acabat, ha dat lectura de sa *Memoria* (ii) l' infrascrit Secretari, procedint immediatament á l' apertura dels plechs que contenían los noms dels autors premiats y á llur consegüent proclamació, tot de la manera que 's veurá.

De la poesia premiada ab la *Flor natural*, titulada *La Pubilla* (iii), ha resultat serne l' autor D. JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS, qui acompanyat de dos dels Srs. Mantenedors, ha fet present de la *Flor* á la Srta. D.ª CLOTILDE PARÍS, la qual ha passat á ocupar la cadira presidencial y ha sigut proclamada Reyna de la festa en mitx dels aplaudiments del concurs y 'ls acorts de la música municipal. Per invitació del autor, ha llegit la dita poesia l' actor D. Hermenegildo Goula.

De les composicions *Juventut perduda* (iv), *La molinera de Flasá* (v) y *L' última aureneta* (vi), distingides cada una ab un accèssit al premi anterior, han resultat esserne autors respectivament D.ª VICTORIA PENYA D' AMER, D. JOAN PLANAS Y FELIU, y D. FREDERICH

RAHOLA, passant la primera á ocupar un sitial al costat de la Reyna de la festa.

Obert lo plech corresponent á la poesia *La barretina* (vii) qu' ha guanyat lo premi de l' *Englantina d' or*, s' ha vist qu' era son autor MOSSEN JASCINTO VERDAGUER qui, després de recullir la joia, ha entregat la composició á Mossen Jaume Collell qui l' ha llegida.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER ha resultat, esser l' autor de la poesia guanyadora de la *Viola d' or y d' argent* titulada *Penediment* (viii), de la qual ha dat lectura, per encàrrech de dit Sr., D. Melcior de Palau.

La poesia *L' Anfiteatre* (ix), á la qual s' ha adjudicat un accèssit al premi de la *Viola*, té per autor á D. RAMON E. BASSEGODA Y AMIGÓ.

De *Lo botxí del Rey en Pere* (x), narració qu' ha guanyat lo *Brot de Taronjer d' argent* ofert per l' Excma. Diputació Provincial de Valencia, ha resultat serne autor D. JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA, haventla llegida ell mateix.

Un accèssit á aquest premi s' ha concedit al romans *Montesa Cristiana* (xi) del qual es autor D. FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

D. PAU BERTRAN Y BROS ha resultat ser l' autor de la poesia *Rondalleta* (xii), guanyadora del *Sach de gemechs d' argent y d' or*, ofert per una Societat Catalanista, y l' ha llegida D. Isidro Reventós.

Després d' obert lo plech corresponent al poemet provensal *Un amour* (xiii), al qual s' ha adjudicat un *Brot de roure d' argent*, premi creat per lo Consistori, s' ha vist qu' es son autor D. VICTOR LIEUTAUD, de Marsella, y per invitació d' ell ha llegit la traducció catalana d' algun fragment l' actor D. Iscle Soler.

De la tragedia *Almodis* (xiv) premiada ab l' *Estátua de bronze* oferta per l' Excma Diputació d' esta Provincia, ha resultat serne autor D. FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

D.ª MARÍA DE BELL-LLOCH es l' autora de la colecció de tradicions titulada *Montseny* (xv), premiada ab la *Joya artística y alegòrica* oferta per l' Associació d' Excursions Catalana.

La familia del mas dels zàlsers (xvi), novela premiada ab l' *Objecte d' art* ofert per la Redacció de La Renaixensa, té per autor á D. GAYETÁ VIDAL Y VALENCIANO.

De *Isabel de Galcerán* (xvii), altra novela, guanyadora d' una *Copa artística*, premi creat per lo Consistori, resulta serne l' autor D. NARCÍS OLLER Y MORAGAS.

Obert lo plech que corresponia á la *Biografia d' Esteba Gilabert Bruniquer* (xviii), á la qual s' ha adjudicat lo *Brot de bruch d' or* ofert per lo setè net d' en Bruniquer, ha resultat serne autor D. SALVADOR SANPERE Y MIQUEL.

Després de feta la distribució de premis als autors sobredits, l' infrascrit Secretari ha llegit l' article dels Estatuts que tracta dels *Mestres* y després de recordar qu' ab lo d' enguany té Mossen Jas-

CINTO VERDAGUER guanyats los tres premis ordinaris que 's requirixen, ha demanat al Sr. President que 'l proclamés *Mestre en Gay Saber*, y axecantse 'l Sr. President l' ha proclamat tal, essent saludat lo nou *Mestre* per los llarchs aplaudiments de la concurrència.

Desseguida s' ha procedit á la crema dels plechs que contenían los noms dels autors de les composicions no premiades y 'l Mantenedor Sr. D. Emili Vilanova ha llegit l' acostumat *Discurs de gracies* (xix), després de lo qual l' Excm. Sr. Gobernador ha declarat termenada la sessió. Eran les tres hores de la tarda.

De tot lo qual s' axeca la present acta que jo l' infrascrit Secretari certifich en lo lloch y la data ja expressats.

FRANCESCH MATHEU.

Núm. 1.—DISCURS DEL SR. PRESIDENT DEL CONSISTORI,
D. Teodor Llorente.

Núm. 2.—MEMORIA DEL SR. SECRETARI DEL CONSISTORI,
D. Francesch Matheu.

SENYORS

QUAN se ajunta la familia en les festes de la llar, si entre 'ls germans que allí se congreguen en grata comunió, hi há un d'ells que vingué de lluny pera seure á la paterna taula, tots lo festejan y li donen lo lloch prominent, encara que siga 'l més menut.

Jo soch, illustres senyors, jo soch eixe germá petit, que avuy, per vostre amor y cortesia, en conte del darrer, que 'm pertanyia, ocupe aquí lo primer lloch entre companys més dignes; y tinch que endressarvos la paraula, confús per la honra inmereixcuda; satisfet y contentíssim, però, del afecte que entranya y que pregona. Satisfet y contentíssim, assí mateix, per la ocasió que me dona, de fer, ab més solemnitat, l' encárrech que porte de ma Valencia benvolguda.

Dos anys fá, no més, un llorejat poeta, Mestre peritíssim en Gay Saber, ocupant, ab més autoritat que jo, aquest mateix sitial, vos portava 'l bell mot de *germandat* de les

Illes Balears «d' aquelles illes florides ab sos amellers y oliveres, perfumades pe 'ls tarongers, y amanyagades per lo dols oreig de la vostra mateixa marinada.» Volguera jo tindre sos poètichs dictats pera trasmètervos la salutació, igualment fraternal dels Trovadors del Turia, dels que á l' ombra de les paumes orientals y dels llorers del gran rey conqueridor, remembren les glories de nostra antiga patria comuna, y canten ses ditjes venidores en la dolsa parla de Ausias March y Jaume Roig, aixecant com senyera de nostra renaixensa l' històrich Penó del Rat-Penat.

¡Germanía, germanía! vinch á cridar jo aquí, com cridaven nostres avis; mes no brandant, com ells, lo ferro de les lluytes sanguinoses, sinó florida branca de olivera. ¡Germanía, germanía pera tots los que, com víncul de més estreta parentela, dins de la gloriosa familia espanyola, parlem encara la llengua naixcuda del vell tronch llemosí! ¡Germanía, germanía entre tots los que en Valencia, Mallorca y Catalunya despenjen la citra empolegada, los que regiren oblidats arxius, los que refan ab ses nobles muses los monuments de la antigor, los que repleguen en los llabis del poble la materna parla per purificarla y ennoblirla, y en son cor los sentiments patris pera engranarlos y entréndrelos! ¡Germanía també pera aquells que més enllá del Pirineu, per damunt de la barrera de la nacionalitat, y sense pretendre trencarla ni destruhir, nos allarguen la má en penyora de antiga y agrañida anistat! Tots ells son cridats á esta lluyta de la Poesía, y tots ells ne surten triumpants y llorejats.

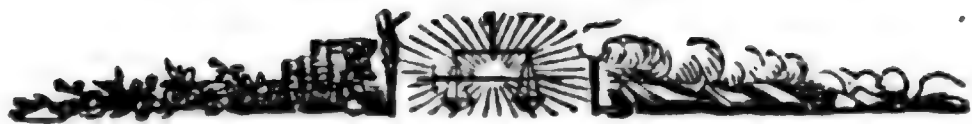
¡Quína gloria pera Catalunya, quína gloria pera Barcelona, la festa que avuy celebrem! Puig que jo no soch fill d' esta noble terra, puch dirho en veu alta y forta, sense que sone á propia llahor. Famós era en tota Espanya 'l poble catalá, famós era en tot lo món, com poble treballador, industriós y honrat, y caminava en nostra Patria

al front del pacífich progrés del que se glorifica 'l present segle. Avuy demostra que eixe esperit actiu y práctic, eixe enginy escrutador, eixa fecunda virilitat, no está separada en son cor del sentiment puríssim del Art y la Poesía.

¡Y aquesta es la corona lluminosa de la Humanitat! Benèhit y sant es lo treball, á que está condemnada en esta Terra, nobilíssima es la tasca que compleixen lo llaurador que obri 'l solch, l' obrer que encen lo fornall, lo mariner que desplega les veles, lo sabi que capficat estudia les lleys de la Naturalesa; però tot això, que nutreix la vida, no omple per complet lo cor, encès en la triple flama de la Fe, la Esperansa y l' Amor. Al anyorament de nostra patria celestial respon en totes les ànimes generoses la Poesía, y es un gran poble y (lo que val més) es un poble bó, el que deixant un dia, pera reprènderla al endemà, la fatigosa feyna, de esta manera se congrega solemnement en la festa anyal dels JOCHS FLORALS.

¡Poetes de Catalunya! A vosaltres se deu, en gran part, este resultat gloriosíssim: á vosaltres vos toca correspondre á ell ab novell esforços. ¡Poetes de Catalunya, jovent valerós que vens á rebre de mans de la bellesa lo premi de la victoria: *avant, amunt!* ¡Avant, sempre avant per lo camí del estudi profitós, del perfeccionament literari, del gust artístich, de les claredats del talent, dels atreviments del geni! ¡Amunt, sempre amunt per lo camí de la purificació del cor, de l' ennobliment del esperit, de la aproximació constant de la Poesía á sa font eterna, d'hont mana á plen doll per consol de la pobra Humanitat!

SENYORS:

Si tasca hi há enutjosa y de mal fer, es certament la qu' aquest Consistori ha tingut confiada. Axò d' agafar més de dues centes composicions, ferne una tria escrupulosa, avaluar ses qualitats en gros y á la menuda, compararles unes ab altres pesant y sospesant les de mèrits equivalents, y determinar per fi á quines pertoca 'l primer lloch dintre la secció de cada premi, es treball, creguèuho, que si després de realisat sembla fácil y fins agradós, no ho es en cap manera, sinó molt al revés, mentres s' está determinant y prenent forma 'l parer del Jurat. Per sòrt, aquesta feyna 's fa més passadora quan los criteris més oposats y les més desacordades aficions convergexen en una matexa elecció, com ha passat en lo Consistori d' enguany, adjudicantse la majoría dels premis per completa unanimitat de vots; y á fè qu' han sigut donats en conciencia y ab temps de sobres y fills de repetides lectures y nimies compulsacions. Axís es com aquest Consistori ha pres sos acorts, qual resultat aneu á saber.

PREMI DE L' ENGLANTINA D' OR

S' ha adjudicat á la poesia núm. 224, *LA BARRETINA* que té per lema *Oh bandera catalana—abrigans fins á morir!* Lo sentiment per la pèrdua de les costums catalanes expressat en estrofes armonioses, hèus' aquí aquesta cansó que unanimitat ha sigut posada en primer terme per son llenguatge castís, per l'esperit patriòtic que l' anima y per sa forma bellament artística y original. Lo Consistori s' ha dolgut de notar entre algunes de les altres composicions qu' obtavan á aquest premi les més aprofitables disposicions poètiques esmersades en axutes narracions ò en odes altissonants, tallades totes sobre patrons ja coneguts, lo qual ha fet que, apesar de belles condicions, no hajan pogut distingirse.

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y D' ARGENT

Per unanimitat ha sigut otorgat aquest PREMI á la poesia núm. 225 que dú per títol *PENEDIMENT* y per lema *Mon remenbrar es ma confusió. (Ausias March)*, porque la 'n fan merexedora la vehemencia de l' expressió, lo plástic de les imatges, la versificació acabada y lo triat del llenguatge.

Ha sigut distingida ab un ACCESSIT la composició número 200 *L' ANFITEATRE*, lema *Væ victis*, que, á falta de novetat en son plan, reuneix altres bones condicions com son: forma artística, quadros ben colorits, netedat en la frase, y estrofes com la última verdaderament esculturals.

PREMI DE LA FLOR NATURAL

A la composició núm. 234, LA PUBILLA, que dú per lema *Flors y violes y romaní*, ha sigut unaniment adjudicat aquest PREMI d'honor y cortesía consistent enguany en una *rosa Niel*. La pintura animada de la vida á pagès y sos característichs aplechs, servint de march al festetx d' enamorada parella, está fet en esta narració ab tal art, espressat ab tal tendror, vestit ab tanta poesia, que 'l Consistori no duptá desde 'l primer moment en posarla á cap de rengle; y en aquest lloch l' ha mantinguda després per ses gráfiques descripcions, per l' ayre perfectament literari y popular de sos versos, per la vida y bellugor dels quadros de costums que presenta, y per l' estil axeribit que son autor ha sabut sostenir en tota la composició discretament acabada.

Tres ACCESSITS han sigut acordats, sense altre orde que 'l de llur numeració, á les poesies que portan los núms. 156, 159 y 174 titolades respectivament JOVENTUT PERDUDA, lema *Vull ovirar la caseta—hont lo sol may s' hi ponía*; LA MOLINERA DE FLASSÁ, lema *¡Oydá!*; y L' ÚLTIMA AURENETA, lema *Yo vi sobre un tomillo—quejarse un pajarillo*. (*Villegas*). L' ingènua expressió del sentiment, la manera original de tractar un tema ja gastat, sentlo apareixer com á nou, y la justesa de les imatges, unida á una forma literaria molt recomanable, en la primera; en la segona, l' imitació de la nostra poesia popular, imitació ben ensopegada malgrat algunes incorreccions de rima; y lo delicat dels conceptes y lo elegant de certs tochs poètics que fan oblidar alguna inexperiencia de llenguatge y de versificació, en la tercera; han sigut prou als ulls del Consistori pera guanyárleshi la distinció de que son objecte.

PREMI D' UNA ESTATUA DE BRONZE

REPRESENTANT LA TRAGEDIA

OFERT PER LA EXMA. DIPUTACIO PROVINCIAL DE BARCELONA

Entre les obres que aspiravan á aquest PREMI, dues n' hi hagueren que desde 'l primer moment se posaren als ulls del Consistori sobre totes les altres. Concretada la qüestió á triar entre dues tragedies de valor quasi igual, se feu encara més difícil l' elecció, puix á la pintura de caràcters feta ab má esperta, al tallat de les escenes, al ben portat crexement de les passions de la núm. 94, ALMODIS, s' oposava la més correcte forma literaria, lo llenguatge més castís y la magestat de l' acció de la JUDIT, corresponent al núm. 138. Després de rellegides les tragedies y estudiades profundament; atenent á que si bé en la JUDIT está l' argument artisticament desenvolupat y escrites ab vigor les principals escenes, resulta en cambi poch explicable 'l fonament de l' acció y les passions que hi combaten més dramátiques que naturals; atenent que si bé en la ALMODIS la forma literaria es més descuydada y 'l llenguatge un poch desigual, y una de les figures al primer moment més interessants desapareix escenicamente en lo segon acte, en cambi l' acció corra per ella mateixa cap á la catástrofe final y tot succeheix perque es lo natural que succehexe, y resultan les passions y 'ls fets perfectament humans; lo Consistori, estimant en més lo que fereix á l' ánima que lo que arrebatava l' imaginació, y donant preferencia al sentiment de tothom y de sempre sobre 'l que es fill d' una complicació especial, ha adjudicat aquest PREMI, á la tragedia núm. 94, ALMODIS per quatre vots contra tres que n' ha obtingut la núm. 138, JUDIT, segur de que aquesta es si 's vol més estatua, però l' ALMODIS més dona. Ha de

ferse una menció especial de la núm. 75, *LES NOCES DEL INFANT*, que es de les presentades la que millors formes literaries reuneix, d'una acció ben portada é interessant, però escrita ab poch conexement de l'escena.

PREMI D' UN BROT DE TARONJER

OFERT PER L' EXMA. DIPUTACIO PROVINCIAL DE VALENCIA

Ha sigut adjudicat á la poesia núm. 44, *LO BOTXI DEL REY EN PERE*, lema *L' Unió en Valencia*, per lo vigor de sa versificació y 'l relleu de ses descripcions. La escena de la terrible venjansa del Rey contra 'ls defensors de les llibertats populars de Valencia surt á la vista en la relació que l' autor posa en boca del mateix butxí. Lo Consistori 's dol, però, de trovarhi alguns detalls fallats que perjudican la bona impressió del conjunt.

S'ha donat un *ACCESSIT* á la composició núm. 79, *MONTE-SA CRISTIANA*, lema *Romancet*, que si bé en ses dues primeres parts no ofereix cap novetat, limitantse á ser discretament escrita, en l' última presenta un combat plè de vida y d' interès, pintat ab má segura y epicament acabat.

PREMI D' UNA JOYA ARTISTICA Y ALEGORICA

OFERTA PER L' ASSOCIACIO D' EXCURSIONS CATALANA

S'ha adjudicat á la colecció núm. 226 titulada *MONTSENY*, lema *Adeu tu, vell Montseny... (Aribau)*, porque, á més de cumplir ab totes les condicions del Cartell, esplificant cada una de les tradicions y fentne la comparació ab les consemblants d' altres païssos, ofereix un conjunt variat, havent sabut l' autor revestir ses narracions d' un estil agradós y literari al mateix temps.

PREMI D' UN OBJECTE D' ART
OFERT PER LA REDACCIO DE LA RENAIXENSA

La novela núm. 155 LA FAMILIA DEL MAS DELS SALZERS, lema *Amor de mare, tot lo demás es ayre*, ha sigut guanyadora d' aquest PREMI. La detallada pintura de costums del camp feta, però, ab més veritat que no pas art, los caràcters ben dibuxats dels principals personatjes, les escenes de familia quasi arrencades del natural, la corecció del estil, y la profitosa ensenyansa que pot despèndres de l' acció, son los mèrits que 'l Consistori ha estimat en aquest treball. Llástima que 'l desmillore la difusió dels primers capítols, lo que li lleva una bona part del interés.

PREMI D' UN SACH DE GEMECHS DE PLATA
OFERT PER UNA SOCIETAT CATALANISTA

Entre les moltes composicions qu' obtavan á est premi ha reparat la Consistori una marcada tendencia á la caricatura, traspasant la major part los límits del bon gust literari, y sols una n' hi ha sapigut trobar que, responent á lo demanat en lo Cartell, reunís també les condicions literaries y artístiques indispensables pera concorrer á un certámen formal. Es la núm. 139 que té per títol RONDALETA y per lema *¿Voleu rondalla?* qu' ab una forma senzilla y artística alhora y marcadament festiva, enclou una llissoneta final donada ab tanta gracia y d' una manera tan delicada, que 'l Consistori no ha duptat en donarli aquest PREMI que 's té ben guanyat tant per les qualitats sobredites com per lo castís del llenguatge, la lleugeresa dels versos y la manera popular de la narració.

PREMI D' UN BROT DE BRUCH

OFERT PEL SETE NET DE N' E. G. BRUNIQUER

La BIOGRAFIA D' ESTEVE GILABERT BRUNIQUER, que dú per lema *Jo humilt subdit y oficial de la Ciutat de Barcelona* (E. G. Bruniquer.) y té en la llista 'l núm. 172, es l' única que s' ha presentat tirant á aquest PREMI del que se la fa guanyadora perque si bé 'l tema ficsat era de si axut y poch apropòsit pera fer gala de qualitats literaries, l' autor ha sabut trèuren més partit de lo que era d' esperar, oferint les possibles noticies sobre Bruniquer y ses obres. Alguns descuyts d' estil y de llenguatje, son de fácil correcció.

PREMI EXTRAORDINARI

CREAT PEL CONSISTORI

CONSISTENT EN UN BROT DE ROURE

Lo Consistori ha volgut distingir ab aquest PREMI 'l poemet provensal núm. 107, UN AMOUR, que té per lema *Dóu Comte Berenguiè, fraire, bèn nous souvèn* (Mistral), animat tot ell d' un sentiment intens traduhit en sonets perfectes, lligats entre ells per lo curs de l' acció y formant tots plegats l' historia d' un amor ditzós al naxer y trahit després. La forma correcte de les composicions, l' originalitat d' algunes d' elles y 'l relleu de les imatges de que 's val lo poeta pera expressar sos dubtes y sos dolors, son les qualitats que més han abogat en favor d' aquest poema.

ALTRE PREMI EXTRAORDINARI

CREAT PEL CONSISTORI

CONSISTENT EN UNA COPA ARTÍSTICA DE BRONZE

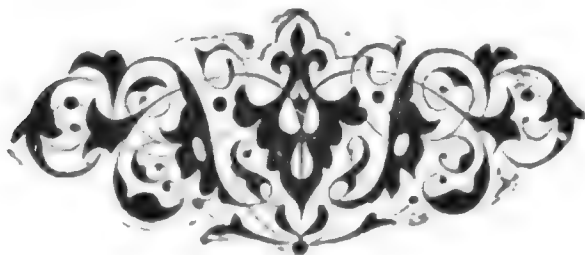
Igualment ha cregut lo Consistori que debía adjudicar aquest PREMI á la novela núm. 192, ISABEL DE GALCERAN, perque havent otorgat lo PREMI de LA RENAIXENSA á l'altra novela núm. 155, no ha vist tanta diferencia de valor entre les dues, que pogués aquèlla quedar sense recompensa. Los mèrits que més l'avaloran son una pintura exacte de les escenes íntimes y de familia, lo bosquetx dels caràcters, sobre tot lo de la protagonista, velat é interessant, y l'estudi psicològich que revela en l'autor, qui dona marcada preferencia als combats de l'ànima sobre 'l moviment material de l'acció. Llástima que un cert descuyt en l'estil aminore la válua d'aquesta novela.

Lo Consistori s'ha vist en la precisió de dexar sense adjudicar lo premi de la MEDALLA DE PIATA per no haverse presentat cap treball á disputarlo y 'ls de UN CLAVELL D'OR Y D'ARGENT, UN MEDALLO D'OR, UNA LAPIDA DE MARBRE AB L'ESCUT D'OR, y UNA BOTONADURA D'OR per no haver trovat en cap de les composicions que hi obtavan mèrits á bastament pera concedirleshi aquelles distincions.

Aquestes son les leals resolucions del Consistori preses en conciencia després de garbellades les 241 composicions qu'han entrat en concurs.

Y ara, Senyors, permetèume qu'ans d'acabar us fasse memoria, segons costum, de les pèrdues més doloroses qu'ha tingut desde la festa passada la familia floualesca. Molts son enguany los qui 'ns ha prè la Mort y bona fal-

ta que 'ns farán. En Joaquim Assenci d' Alcántara, qu' havia donat al nostre teatre notables produccions; en Simon Gómez, lo conciensut pintor d' escenes populars; n' Antoni Bergnes de las Casas, l' ilustre publicista y propagador de la bona literatura; Mossen Salvador Mestres, lo carinyós catedràtich á qui tan debía la jovenalla catalanista; en Joan Baptista Alart, lo sabi Bibliotecari de Perpinyà, que per sos estudis sobre la nostra llengua s' ha conquistat l' etern agraïment dels qui la parlan; en Lluís Justo y Villanueva, lo defensor de la nostra agricultura; en Vicens Boix, lo patriarca dels poetes qu' entonan sos cants vora les riberes del Turia; en Joaquim Garcia Parreño, que tants tipos havia creat en lo teatre catalá y tant contribuï á popularisarlo; en Bernat Calvó Puig, lo compositor infatigable, autor de tantes cançons de Montserrat; en Manel Carboneres, lo jove investigador de l' historia valenciana; tots han desaparegut d' un á un á nostra vista esglayada, y al retrèurels ara no sols pretenem dedicárlosi un piadós recort, sinó fer present als que quedan que cal omplir los buyts que aquells ab sa mort nos han dexat. Es la tasca de la nostra generació: recordar y gloriar als que se 'n van y preparar la via pera aquells qu' han de venir.

FLOR NATURAL

Núm. 3.—LA PUBILLA de *D. Joseph Franquesa y Gomis.*

Núm. 4.—JOVENTUT PERDUDA de *Da. Victoria Penya d' Amer.*

Núm. 5.—LA MOLINERA DE FLASSÁ de *D. Joan Planas.*

Núm. 6.—L' ÚLTIMA AURENETA de *D. Frederich Rahola.*

Digitized by Google

LA PUBILLA

Flors y violes y romanç.

I

Lo mas de les Albaredes
no pot ser més ben posat;
per demunt hi té montanya,
per devall s' hi exten lo pla,
d' un cantó s' hi veu la Vila
y d' un altre cantó 'l mar.
En moltes lleugues enfora
no s' en trova cap d' igual:
á ponent tot es de vinyes,
á llevant tot es de blats.
Sobrix d' ufanó y de vida:
ubagues y oliverars,
aucellets en xerradissa,
plujes de flors de tot l' any,
esplets que vinclan les branques.
alegría, frescó' y cants.
Fonts clares hi regaliman
una aygua com un cristall,
boxos, herbes y moxeres
reverdejan per son camp,
y en sent á la primera hora
¡quina olor de Montserrat!

La caseta arrecherà
va ser feta Deu sab quan,
sa flayre de pa moreno
ja s' hi sent desde 'l portal;
es lo temple ahont s' hi venera
la senzillesa, la pau.
L' amo de tota la hisenda,
cara espès, mes de cor franch,
ja ha posat son bras á prova,
lo padrí cáu de bondat,
la padrina ¡pobra dona!
no sab sinó de cantar;
¡quina gent! l' odi y l' enveja
ni 'ls saben anomenar;
son d' aquella fusta vella
que ja 's deu aná' acabant.
Mes la joya que 'ls encanta,
lo seu bé, lo seu descans,
es la noya, la pubilla,
lo cap de brot d' aquell ram.
Divuyt anys, un ull que parla,
un cap viu com un pinsá,
y unes galtes petoneres
com dos lliris montanyans.
¡Ditxós lo qui puga haverla!
¡ell sí que la ben treurá!

Los hereus de bona casa
per les fires y 'ls mercats
¡quín cop de ferli l' aleta
y tirarli flors galants!
Si no 'n cullen parauletes,
provan d' hèuren un esguart,
qui no pot segá' espigola,
¡fa de bon arreplegar!
¡Qui l' hegui! Ab tantes mojudes
y boschs de pins y alzinars,
ab dos vinyes y set vaques
y tres ramades de xays
y hortes de molta verdura
y cinch porcells y viram
y en or sonant sis mil lliures,
y axò dexant de comptar
noranta dobles de quatre
que 'l padrí li está guardant

totes d' un rey ab perruca
qu' enlluherna de mirar!
Pobres hereus! poch s' ho pensan
quan en parlan al hostal
y treuhen dots per guanyarla
y á estira cabells s' ho fan,
poch saben que la pubilla
calla y sofreix d' amagat
y que pensa nit y dia
en un fadrí extern honrat,
però que no gosa á dirho
perque es pobre y no tindrà
més renda que la que 's guanyi
ni més dot que dues mans.

II

L' aplech del bon Sant Magí
bé 'n té prou d' anomenada;
dels encontorns qui no hi vá
no es pas per falta dé ganes.
La gent á professó feta
va surtint de totes bandes;
en vé de Santa Coloma
la del aygua regalada;
en vé del Pont d' Armentera,
y de cents llocs de Segarra:
los trempats xiquets de Valls
y les donzelles més guapes
del poble de la Llacuna
y la vila d' Igualada.
Tothom s' hi mou. Baladreja
lo sò dels tabals y gralles;
los fadrins van llambregant,
de frau les noyes se 'ls guaytan.
Prou dona gust de mirar,
¡quins mossetons de més planta!
tot axò ho cria la terra,
cada un té salut per quatre.
Y les noyes ¡que boniques!
¡còm lluhèn ses coloraynes!
¡quines carones tan tendres
que semblan pans d' avellana!
Mes de totes la més bella

prou tothom que la senyala,
la pubilla d' Albaredes
es la que s' en du la palma.
Faldilla de color blau,
jipó ben negre qu' amaga
un cosset que ni té mida,
y mocadoret de sarja.
Ab tan senzilla com vá
tothom la pren per un ángel
qu' en la cara hi porta 'l cor
y en los ulls hi porta l' ánima.
No hi falta qui ha reparat
com ella 's fixa boy massa
en un fadrí fresch y alegre,
prim de cos y roig de galtes.

Al convent de Sant Magí
tothom entra á encomanarse
y á guaytar l' altar del Sant
tot guarnit de flors boscanes
y hont sembla un crostisser d' or
tanta llum de cera blanca;
y haventlo vist surt tothom
pel mitj del camp barrejantse.
Los músichs sonan ab forsa,
la gralla treu ses tonades,
los fadrins cercan fadrines
y á son cau d' orella parlan;
¡quina brunzitut d' abelles
que volen axamenarse!
Cadascú pel seu cantó
vinga bescambiar paraules.
qui no té feyna s' en busca
y qui la 'n té se la guarda.
Lo jovent tot va en *xiu xiu*,
ses converses son molt llargues
y ab llevat de pa de bodes
pastan les seves paraules.
Romp lo ball. A sa armonía
les parelles rodant passen,
¡y quín llevat que s' axeca
de faldilles voleyantes!
La pubilla d' Albaredes
també volta aparellada
ab aquell fadrí mateix

qu' al arribar tant guaytava.
A son pare, quan los veu,
li escapa una mitja rialla
(qu' al fadrí bé 'l coneix prou
y si val á di'ho, l' hi agrada)
y li n' entra una sospita
que 'l fa rumiá' y repensarse.
Y entre tant segueix lo ball;
lo ballar de gust may cansa,
¡alsa vòltala qu' es dia,
qu' axò es vida regalada!
quan un se trova ballant
tot balla en lo món, tot balla.

Després del ball, vells y joves
s' acomboyan en collades
per aná' á beure en les fonts
que fan tants y tants miracles
y s' entornan á l' Esglesia
á resar y agenollarse
devant Sant Magí gloriós
patró de la Brufaganya.
Com que Sant Magí es tan bo
tothom, tothom li demana;
los malalts bona salut,
los vellets mort ben cristiana,
los del camp bella cullita,
los cabalers feyna llarga,
los marxants forsa pessetes,
les noyes... no cal parlarne.
Sant Magí hi fa la rialleta
quan les noyes s' hi encomanan.
També hi ha entrat la pubilla,
son ballador l' acompanya
y agafats ben d' amagat
en una estreta encaxada,
tot fent una prometensa
per si va bé tot, esclaman:
—Adeu, gloriós Sant Magí,
fèuhi més Vos que nosaltres.—

III

La pubilla está assentada
cusint al peu del balcó,
del bell balcó de sa cambra
que sembla 'l niu del amor.
De tant en tant, neguitosa
jira 'l cap per tots cantons,
de tant en tant seu y s' alsa
y torna á cusir de nou.
¡Prou que n' hi deu passá' alguna
quan ni fa feyna de bo!
Tot d' un plegat s' ha axecada
y ha sentit una ramor;
qu' es trepitj de ferradures
ab lo drinch bé 's coneix prou.
Ses belles galtes se tornan
totes de color de foch,
recula y no sab que ferse,
li pega un gran tremolor,
vol cusp y li cáu per terra
l' agulla y la feyna y tot,
corre al mirall, s' entrebanca
y á la fi surt al balcó.

Veu venir muntant ab ayre
lo seu fadrí ballador,
en lo front la gorra musca,
en lo cos un jech foscós,
al costat faxe vermella
y un pensament en lo cor.
Lo brau matxo qu' ell cavalca
tot va enflocat y ab colors,
ab llarchs serrells les ventreres,
y lo bast y 'ls ronsals nous:
corrent ab tan bella carga
¡y còm en vá de cofoy!
La pubilla ab amor mira
lo fadrí que ja es al bosch;
la primera miradeta
ell ja está encès de rojor,
la segona miradeta
ja n' hi arrenca una cansó,

la cansó que li cantava
d' una noya com un sol
que la cabellera rossa
li arriba fins als talons.

Ella corra y baxa y crida
son pare y padrins y tot
y surten al era á rèbrel
y 'l voltan per tots cantons.
Al descavalcar, la noya
s' hi atansa avans que tothom,
son pare les mans li encaxa,
los vells no hi veuhen de goig;
lo padrí entre dents murmura:
—Sembla tot un bon minyó—
la padrina vá axugantse
lo llabi ab lo mocador,
y 'l cá que primer lladrava
li llepa 'ls peus tot festós.
Al entrá' á dins, en la taula
los hi espera un ressopó
de formatje y ous del dia,
nous, pa blanch y vi del bo.
Lo fadrí prou s' esplicava
qu' era atrevit son amor,
que la pubilla era rica
y qu' ell era un pobrissó;
mes lo pare ab ses paraules
li trenca aquexes rahons
ab les de que may la ditxa
no s' ha de comprá' á pes d' or,
qu' ell per conreuhar l' hisenda
necessita d' un bras fort,
que bé prou que 'l conexía,
que será l' amo y senyor,
que 'ls seus pares comparexin
per arreglarho aviat tot,
y dihent á la pubilla
fentli paternals rahons,
si 'l volía y l' estimava
¡quín sí més surtit del cor!

Y ja tot va se' alegría
y broma y parlar d' amor,
y de cumplir prometenses

á Sant Magí gloriós,
y dels festeigs, que si duran,
que com més aviat millor,
y al avi 'ls ulls li espurnavan
puix veyá ubriacat de goig
al arbre de sa nissaga
com treuria nous rebrots.

JOVENTUT PERDUDA

Vull ovirar la caseta
hon lo sol may s' hi ponía.

Jo una amiga estimada tenía;
no 's cansava jamay d' está' ab mí,
m' abressava de nit y de dia,
era el ser de mon ser, ma alegría...
ay, si encara pogués ser axí!

Com lo maig era hermosa y riolera,
com les flors agradosa y bonica,
pererosa en lo goig jamay n' era,
per aydarme en tot lloch la primera
y en consols pera mí sempre rica.

Si algun jorn jo plorava, enginyosa
de mes llágrimes perles ne feya,
y me deya: No plores hermosa,
mentres jo sia ab tu n' ets ditxosa;
y al sentirla jo al punt ne sonreya.

Mos vestits ab primor enflocava,
mos cabells pentinava ab delit:
y al devant de mos ulls escampava
un vel clar que brillava, brillava,
fins allá, fins allá á l' infinit.

Al detrás d' aquest vel la vellesa
era un camp ple de fruyts tots granats,
y la mort sobre roses estesa

una verge de tota puresa
que los àngels tenia estassiats.

Poch á poch, poch á poch se 'n ha anada
com se 'n va á l' hora baxa lo sol...
¿ahónt ets, ahónt ets, ma estimada...?
poch á poch, poch á poch s' ha allunyada
emportantsen lo vel del consol.

Jo sense ella no veig com solfa,
la vellesa es un erm cap al Nort
ab un gel que jamay m' assolía,
y la verge que suau s' adormía
ara s' alça feresta... es la mort.

Dexaume mirar enllá
que l' anyorança me migra,
vull ovirar la caseta
hon lo sol may s' hi ponía

Los estels li feyan llum,
los aucellets armonía,
y al dintell del seu portal
s' hi era sentada la ditxa.

Al seu devora jugavam
y ab ella ens entreteníam;
ab lo vel de l' ignocencia
fent lo ball de l' alegría.

Oh, niuhet de purs amors,
verger de murtra florida,
la lluna t' enmantellava
com á casa benehida.

Oh, niuhet de purs amors,
ulls closos te trobaría,
com los Sants Reys d' Orient
duyes or, encens y mirra.

La veu de la mare 's sent
encara que passen sigles,
es l' eco de la de Deu
ressò de ses armoníes.

Ni tota una eternitat
té forsa per esvehirla,
la veu d' una mare morta
es sempre la veu més viva.

Ara sent la de la meua
ab la tonada dolcíssima
de aquella gentil cansó,

«si la soneta venia.»

Del bressolet gronxador
brollava sempre la vida,
si ab un any se li buydava
ab un altre se li omplia.

Ma mare era un liri d' aygua,
més fresch com més trau florida,
sense algun brot cor gelat
dotze brots ne contaria.

Ay, jo anyor la gentilesa
d' aquelles hermoses nines,
los riços dels seus cabells
ab quín goig pentinaría!

Y los axerits donzells
que ensomnis bells ne texían,
prenguent del geni colors
de flors pintavan la vida.

Jo anyor tot aquell aplech
de falagueres amigues,
les mirades de sos ulls,
ses paraules atractives.

Veniu ençá, tots veniu,
que la mar está amansida,
portaume bálsam d' allá,
que ma vida allargaría.

De mon crit n' han fet esment,
una barca arriba al port,
anemhi, la vida mia,
un á un mirèmls tots.

En la popa del vaxell
ja venten los mocadors,
serán ells la vida mia?
ah, no! jo axí no 'ls recort.

Sí, son ells per ditxa meua,
ara ja 'ls veig de més prop,
mes lo cor se 'm mig parteix
se 'ls ha ennubolat lo front.

Ab quín mantell de tristesa
sembla se cubrexen tots
aquells axerits donzells
de la mirada de foch!

Sos cabells com la nit negres
s' han tornat de dos colors,
ses parpelles mig tancades

com les cases que hi há dol.

Les nenes de trenes rosses
com lo raig del matex sol,
no de sol sinó de lluna
les veig ab la resplandor.

Los seus llabis de coral
de perles estuig preciós
que com l' iman crida 'l ferro,
ells cridavan els petons...

Com s' han dextat pendre joyes
que valien un tresor!
quínes aygues n' han begudes
qu' han desmayat la color?

Fa vint anys qu' ells y nosaltres,
saltavam com papallons,
ara en braç fort se sostenen
perque 'ls fa por la maror.

Vida mia, vida mia,
còm se 'n van les ilusions,
no creya que les gelades
cayguessen dins la tardor.

Atançauvos, germanetes
y germanets del meu cor,
amigues de ma infantesa
no haveu perdut vostre lloch.

Ja us tinch á tots! Deu meu, gracies,
eus tinch! mes ah, jo us anyor,
y m' anyor á m' matexa,
y m' anyor fins á la mort!...

LA
MOLINERA DE FLASSÁ

¡Oy lá!

Y quí se la 'n durá.
tan encisera
la molinera?
¿Y quí se la 'n durá,
la molinera de Flassá?

N' es blanca com un lliri.
bonica com un sol,
per ser la molinera,
la gent be 'n parla prou!
Tres son que la 'n festejan,
l' un diu que ja la vol,
l' altre á sa mare parla,
l' altre á n' ella tot sol.
—Si 'm vols, tinch deu vessanas
terra de bon conrou,
tinch un remat d' ovellas.
també un parell de bous;
lo Ter rega mas feixas
y fèrtil fa mon sol;

de tot seràs mestressa
si ab mi casarte vols.

Diu que no 's vol casá'
de cap manera,
la molinera;
diu que no 's vol casá'
la molinera de Flassá.

—Mare, la meva mare,
¿ab quí 'm voleu casar?
—Filla, la meva filla,
lo més rich de Flassá.
Té casas á Figueras
y camps á Rupíá,
masos á Torroella,
y vinyas á Foxá.
Cada any cull cent quarteras,
y totas de bon grá;
També doscentas cargas
del vi millor que hi há.
Si 'n portarás faldillas
de seda y tafetá,
y mocadors de sarja,
jipons ab farbalá,
caputxa de marinu
y joyas á triar.
—Ay sí, digáuli, mare,
digáuli que bé está.

Ara ja 's vol casá'
y ab gran fal-lera,
la molinera,
ara ja 's vol casá'
la molinera de Flassá.

Un dia de gran festa,
la festa del Roser,
així á la molinera
li parla un foraster:
—Si tu 'l amor me donas
ditxosa te 'n faré.
—L' amor no pot donarvos
la que promesa 'l té.
—Si ab mí tu vols unirte,

jo soch un argenter,
que d' or y pedras finas
tota t' enjoyaré.

Ja no 'n serás pagesa,
senyora te 'n vull fer:
viurás á Barcelona
gosant de tot plaher.
En lloch de la caputxa
durás riquíssim vel,
y dormirás en cambra
d' alfombras y dossers.
Viurás com una reyna:
—¿Y tot això ho jureu?
—T' ho juro.

—Oh! ser senyora!...

¿Què puch esperar més!

¡Que poch que va guardá'
l' amor primera,
la molinera!

Senyora 's vol torná'
la molinera de Flassá.

—Mare, la meva mare,
jo 'm caso ab l' argenter.

—Antes que ab ell te casis
primer jo 't mataré.

—Mare, desèu las robas
y no me 'n feu pas més,
perque jipó y faldilla
vos dich que may duré.

—De aquí endevant, per fila
ja més no te 'n tindré.

De dur cánem y llana
faldillas te faré;

tu serás la porquera,
ni soldada 't daré:

las feynas més pesadas
per tu las guardaré.

—Mare la meva mare,
no se m' endona re;
perque ja vindrá un dia
que senyora 'n seré.

Las gents diuhen:—Oydá!
fa de porquera
la molinera;
¡vaya un partit com fa
la molinera de Flassá!

Un dia á la segada
la gent n' está brenant;
la pobra molinera
las garbas va lligant.
De tant en tant ne gira
la vista al camí ral;
mentres que li girava
dona un xisclet molt gran.
Ja se 'n treu las xincl-las
las llensa al mitg del camp,
y com lleujera dayna
corrent va rost avall.
Al peu del marge, un mosso
dos matxos va arrimant;
l' un d' ells ne porta sella
l' altre silló y bancal.
Quan la gent se 'n adonan
veuhén que res hi val;
la llesta molinera
fugía ab son galan.

Ja li podeu aná'
ben bé al darrera
á la molinera.
Ja ho ha sabut portá'
la molinera de Flassá.

Al molí de La Bolla
un jorn me 'n entro jo;
avans diu qu' era alegre,
no hi veig més que tristor.
La tia está fent mitja
plorant en un recó;
l' hereu y la cunyada
li parlan ab roncó;
los joves, á la porta
li 'n cantan la cansó;
—¿Hont tens, la molinera,
hont tens lo teu senyor?—

Quan sent eixa tonada
n' arrenca ab un gran plor.
—Si á mí m' han enganyada,
no 'n tinch la culpa jo.
Quan jo me l' estimava,
mare, Deu vos perdó,
perque prou rich no n' era
me 'n fereu dir que nó.
Vos sols rica 'm volsau,
rica volguí ser jo!
volent serne senyora...
ni molinera 'n só!

Perque 'm sentò, al passá':
—Veus? aquella era
la molinera—
¡com si morta 'n fos ja,
la molinera de Flassá!..

L' ULTIMA AURENETA

Yo vi sobre un tomillo
Quejarse un pajarillo
VILLEGAS.

I

ESGROGUEHIDAS fullas
del arbre se 'n emporta 'l vent ardit
y en lo matí blanqueja sas despullas
lo gebre de la nit.

L' onada quan rebota
de petxinas despulla á l' arenal,
y tot desapareix y res nou brota
y tot mostra un tó igual.

L' ayma ducta y s' estranya
de que no sigui hivern per tot arreu
quan s' enmantella ab boyra lo montanya
enflocada de neu.

L' estany y la riera
deixan veure flotants trossos de gel
y 's confon lo trist vert de l' olivera
ab lo plom de lo cel.

Ab las gebradas fortas
ha perdut lo jardí los seus colors,
y han d' enterrarse las més bellas mortas
sense un trist ram de flors.

II

Febrosenca viatjera
ja torna l' aureneta á pendre 'l vol
en busca de l' eterna primavera,
que no troba en son dol.

Juheu errant ab alas
no hi há res que l' aturi en son camí,
sempre cercant primaverencas galas
que may més tingan fi.

¡Imatge justa y vera
de la set que devora l' esperit,
que 'l fa corre' impulsat d' una quimera
envers de l' infinit!

L' instint que l' esperona
no deixa á l' aureneta repòs may;
par que la tiri una invisible fona
á través de l' espay.

Ni ferma sa partida
sa filla qu' ha deixat lo niu ahir
y que desd' una teula trista crida
que no la pot seguir.

III

¡Aucella desgraciada!
Va robar fanch al niu sòn plomissol
y ell li fa dirigir, desesperada,
cap á son niu lo vol.

Son cor llensa una queixa
trobant aquest impuls desconegut
qu' es el que 'ns dona aquest colcom que 'ns deixa
lo lloch hont hem nascut;

part qué feble y petita
en lo fondo del cor sempre més viu
y que com al aucell 'ns precipita
y 'ns empeny cap al niu.

Segueix ab sa mirada
las aus que marxan, ab delit y anhel,
y quan es sols l' inmensa volegada
punts negres en lo cel,

y la nit trista vessa
las endoladas ombras per l' entorn
y segueix lo silenci á aquella fressa
armoniosa del jorn;

á un sol tot llum y vida
envía l' aureneta 'l pensament
y en lo fondo del cor, esporuguida
sent trist anyorament.

L' espessa boyregada
va gotetas de pluja regalant
y l' aucella encongida y remullada
de fret va tremolant.

De prompte, lluminada
per un recort, dintre son cos reuiu,
y dirigeix son vol cap la teulada
que guarda lo seu niu.

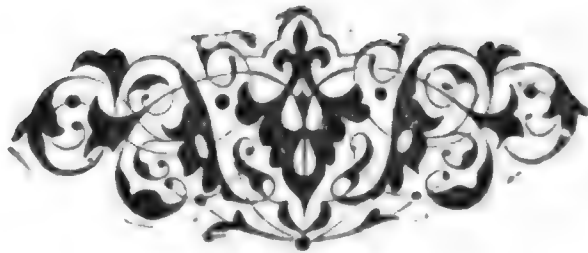
Una teula l' ampara
y en lo seu buyt s' acotxa ab dols amor
entre las plomas qu' hi ha deixat sa mare
sentintne lo calor;

y sonmfa dormida
qu' ha seguit ab sas alas las demás
ò qu' ha sigut lo niu dintre sa vida
ensemps sepulcre y bres.

Llavors l' aucella apura
aquell íntim consol tan benvolgut,
que porta fins á l' ánima més dura
morir hont s' ha nascut.

IV

L' auba llumina muda
ab sa claror lo fi de tal dissort
y á terra, junt á un niu fet pols menuda,
s' hi veu un aucell mort.

ENGLANTINA

Núm. 7.—LA BARRETINA de *Mossen Jascinto Verdager*.

LA BARRETINA

CANSÓ DEL ULTIM BARRETINAYRE DE FRANSA,

DEDICADA AL PINTOR OLOTÍ

D. JOAQUIM VAYREDA

Oh bandera, catalana,
abrigans fins á morir!

QUAN á Olot jo l'aprenia
mon ofici dava pler,
cada poble ahont floría
me semblava un claveller.
Mos clavells y roses veres
jo plantí en exes riberes,
eran ¡ay! jardins les eres
y jo n'era 'l jardiner.

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Com la flor de la magrana,
esqueya al bosch y al jardí,
los més vells la duyan plana,
los més joves de garbí;
los mariners de Marsella
se coronavan ab ella,

era en Nápols flor vermella,
en Gènova coral fl.

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Catalana es exa terra,
los vilatges catalans,
catalá lo pla y la serra,
francesos los habitants.
Canigó de blanca vesta
diu:—No entench la parla aquesta—
lo Pirineu li contesta:
—Ni 'ls d' assí son com avans.—

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre
mes no canto, nó.

Catalunya, patria dolça,
còm se perden tes costums,
lo de casa se t' empolsa
y ab lo d' altres te presums:
tes cançons les oblidares,
tos castells los aterrares,
en les flors del hort dels pares
ja no troba 'l fill perfums!

Só barretinayre
de Prats de Molló,
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Si no venen pas de Fransa
ja tos trajos no son bells,
cada moda ton or llansa
per vestirte d' oripells.
Tu també 't tornas francesa,
Barcelona la comtesa,
la corona si t' han presa
tu al encant vens tos joyells.

Só barretinayre

de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Ja ton poble, Catalunya,
fins oblida ton parlar,
y á algun fill quan se 't allunya
se 'l coneix pel renegar;
se t' estrenyen les fronteres,
se t' esquexan les banderes,
ulls que 't verén gran com eras
¿què farán sinó plorar?

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Quan te 'n vajas barretina,
de Conflent y Vallespir,
com pel maig la clavellina
¿no hi tornarás á florir?
Mes si fuigs de terra plana,
quédat en la montanyana;
oh, bandera catalana,
abrigans fins á morir.

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre
mes no canto, nó.

Mon ofici es mort á Fransa
y en Espanya morirá,
si no servan exa usansa
Vich, lo Camp y l' Ampurdá.
Si s' en vá d' exos paratges,
en firals y romiatges
ja ningú dirá als veynatges:
—Allí passa un catalá!—

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre
mes no canto, nó.

Les barretines vermelles
y 'l carmesí mocador
eran un camp de roselles
mogut pel vent del amor.
N' ha passada la tempesta
y sols una qu' altra 'n resta;
lo temps m' ha gelat la testa
y axò m' ha gelat lo cor!

Só barretinayre
de Prats de Molló;
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

Lo meu fill vol altre ofici
més que sia lo del camp;
puig aqueix nos du, al hospici
la botiga avuy tancam.

Adeu Prats, adeu Cerdanya
ab mes roses de montanya
jo m' vaig á morí á Espanya
que es morir plegar lo ram!

Fuy barretinayre
mes ¡ay! ja no 'n só.
me diuhen cantayre,
mes no canto gayre,
mes no canto, nó.

VIOLA

Núm. 8.— PENEDIMENT de *D. Marian Aguiló y Fuster.*

Núm. 9.—L' ANFITEATRE de *D. Ramon E. Basse-goda.*

PENEDIMENT

«Mon remenbrar es ma confusió.»

«Lo desitjat plaer volta 'n despit...

Detras ell va continu penedir.»

AUSIAS MARCH.

«La fi dels delits carnals no es sino viltat,
e pudor, e tristor, e pena.»

FRANCESCH EXIMENIS.

«Los ulls que la culpa tanca, obrir no 's
poden sens dolor de la erra.»

FRANCESCH CARROÇ.

«La tristícia que hom ha en sí per penedensa
de sos peccats... puys torna en alegria.»

LIBRE DE CONSOLACIÓ E DE CONSELL.

L' estel sant de la puresa
duch en el front entelat,
lo fum de ma carn encesa
l' ha enfosquit y l' ha apagat.

D' exa hora ençà ¡quina brega
fá al cor lo penediment!
es una serp qui 'l rosega
xalantse ab son greu torment.

Lo cap matzinat afica
dins la nafra qu' ha enfondit,
y ab son fibló rou y esmica
ses fibres de dia y nit.

Escoltí de la sirena
sens rezèl l'ardent cançó,
la que dins lo pit desfrena
voluptat y avol passió.

Son joyós esguart vatx veure
y embriaguém ab son esguart;
m'era impossible de creure
que per fugir ja fos tart.

Famejava sa mirada;
los meus ulls damunt sos ulls,
l'aní á trobar rodejada
d'avenchs pregons y d'esculls.

Al arribar á la vora
cobejosa feumhi lloch:
¡foll papalló qui 'n mal' hora
voleteja entorn del foch!

Tan gentil y agradosa era
qu'á son coll posí les mans
sens veure estesa darrera
s'ombra de viltat y engans.

D'aquell somni d'alegría
¡que 'm desxondiren de prest!
lo pler viu que riént fugía,
dexantme un neguit ferest.

Derrocades les muralles
lo castell trob plè d'horrors;
lo rey de negres batalles
y la Mort n'erán senyors...

Esglayat de la meua honta
vull fugir de mi mateix,
y 'm par que tothom m'afronta,
y m'ahuca, y m'escarneix.

Recolzada á s'alta dalla
la Mort sonriu malignant,
y esclafeix en grossa rialla
un esperit flamejant.

Pels buyts de la calavera
sembla encara que l' ovir,
fosca clapa de fumera
y d' espurnes té al engir.

Per rès d' aquest mon diria
son nom de por á negú,
ni alçar los ulls gosaria
¡oh Cel, per mirarte á tu!

Per mi lo sol y la lluna
mes que raigs tenen flagells;
los vetx ab llur cara bruna
plorant ab negres cabells.

L' innocencia de ma vida
cap amunt axecá 'l vol,
girantme sa cara humida
ab ses llágrimes de dol.

Lo cel omplí de petjades
de llum, y volá y volá...
¡Ay, volant quántes vegades
á mirarme se girá!

¡Quína ullada fon tan trista
la darrera que 'm tramès!
per por de la seua vista
no axecaré 'ls ulls may mes.

Quant tocan l' Avemaria
les campanes me fan mal;
remembrant... creix m' agonía
y empeguit la testa acal.

May pus tornaré al meu poble;
ja no merésch la candor
de la nina casta y noble
que fiá en la meua amor.

De per tot arreu me crida
la veu del penediment;
vé ab mi com fetor sentida
qu' hont se vulla après se sent.

Per be que faça á tot-hora
m' esborrona convulsiu;
y aquest torment que m' acora,
cada jorn torna mes viu.

Si com qui 'ls cabells s' arranca
tráurem lo cor me pogués,
perque 'l sossech qu' ara 'm manca
altra volta se 'n vengués!...

Si en mon front per una estona
l' estèl sant tornás á lluir,
y ab sa claror per corona
lográs totduna morir!...

¡Qué n' es d' horrent lo suplici
del qui á la llum vol tornar
saber, dins el fanch del vici,
que Deu no pot oblidar!...

Mes ¡ay! Ell á negú afona
que abañs cent colps no haja tret.
Ell per un sospir perdona
setanta vegades set.

Corre donchs, plant que 'l cor rentas,
¡llágrimes, aquí 'm teniu!
cara avall, com fonts bullentes,
mon pecat de mi deliu.

Mas sols lo pecat; la pena
vull que l' ànima 'm rosèch,
qu' esper lo perdó y l' esmena
del cálzer de fèl que bèch.

L' ANFITEATRE

Vae victis.

COM pàgines d' un llibre aquí y allà escampades,
desafiant dels segles la corrent,
contemplo tes ruïnes, de molsa coronades,
signant lo lloch hont fou lo monument.

De lluny llegint tes gestes mon cor ja feyas batre,
mes ara que 't contemplo al meu devant
á los meus ulls li semblas, soberch anfiteatre,
desllorigada ossera d' un gegant.

Les més heroiques fulles del llibre de ta historia
reviuhén ara al foch de mos recorts,
y sento l' *Ave-César*, del poble la cridoria,
y clams de joya y crits aterradors.

Jo veig esclaus sens nombre de totes encontrades,
acoblats per bastir tos muradals,
lo qui del sol de Llibia rebé les abrassades
y 'l fill sapat de les regions glacials.

Y veig la mar humana del poble en sa fal-lera
omplint de gom á gom tos setials,
de roses coronada la verge, y la ramera
flagellada en les festes lupercals.

Vestida ab roja pal-la, soperba la matrona
de negres ulls y pits mitj descoberts,
ses provocants mirades jo veig còm abandona
á la turba de nobles y lliberts.

Aquí caygué l' atleta de muscles com lo ferre,
ab coratje lluytant, mes sens honor,
y aquí 'l lleó udolayre va escarbotar la terra
extremintse en les ansies de la mort.

Y quan la lley de Crist tragué esplendent brotada,
los falsos ídols rebotent pel fanch,
aquí vingué la víctima de flors engarlandada,
serena á rebre son bateig de sanch.

Miráula: es jove encara, lo capithost invicte
dels barbres esquadrons sempre temut,
humil sa testa acota vensut per un edicte
d' un César malaltís y corromput.

Y la donzella tímida, poncella á mitj descloure
noicolorida encar pel sol ixent,
com si lo cor d' un hèroe dintre 's sentís remoure
corre á la mort cantant alegrement.

Y 'l bes de pau donantse, la esclava ab la matrona,
lo noble ab lo soldat y l' histrió,
se lliuran á les feres á una senyal que dona
l' artista y César y lo deu: Neró.

Y les edats passavan, mes no la tiranía,
la púrpura al mercat fou dada á sou,
y aquí per tres centuries va corre' á sa agonía
lo món antich lluytant ab lo món nou.

Mes Deu va signar l' hora, l' auba per fí sonreya,
com un sol cor lo món se va extremí'
y als raigs de la fè nostra gentil dosser los feya
la púrpura imperial de Constantí.

Llavors la llum fou feta; les aygles prepotentes
esporucades varen pendre vol,
y 'ls nius del Capitoli varen dexar llisquentes
cegades per la llum d' aquell nou sol.

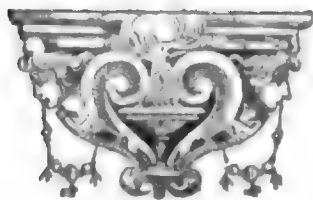
Y 'ls pobles foren lliures, la dona redimida
ses cadenes va rompre 'l l'ás esclau,
y al cor de tots los homes la nostra fè benehida
va entrarhi com Regina en son palau.

Per ço mon pit s' axampla quan petjo tes arenes
encara avuy, oh cercle enderrocat,
y 'ls crits del esclau sento, al rompre ses cadenes
proclamant ab son Deu sa llibertat.

La lley del amor santa matar en flor volías
ofegantla de sanch entre bassals,
mes Deu va assenyalarte qu' un jorn esdevindrías
lo padró de ses glories més capdals.

¿Quí es qu' al vèurert ara, en tes desfetes grades
lo damnatje de Deu no hi veu escrit?
¿Pot ser demá no hi troven per fer ses niarades
ni un lloch, les aus pauroses de la nit!

Adeu, colós del Tíber, ta inmensa desventura
prou has plorat; ja es hora de finir;
al pes dels anys desplómat en ática postura
com l' esclau qu' aquí un temps veyas morir.

PREMIS EXTRAORDINARIS

(POESIA)

Premi ofert per la Excma. Diputació provincial de València.

Núm. 10.—LO BOTXI DEL REY EN PERE de
D. Joseph Martí y Folguera.

Núm. 11.—MONTESA CRISTIANA de *D. Francesch
Ubach y Vinyeta.*

Premi ofert per una Societat Catalanista.

Núm. 12.—RONDALLETA de *D. Pau Bertran y Bros.*

Premi creat per lo Consistori.

Núm. 13.—UN AMOUR de *D. Víctor Lieutaud.*

LO BOTXÍ DEL REY EN PERE

L' Unió en Valencia.

De tots los botxins del regne
jo n' era 'l primer botxí;
rey En Pere més que ab nobles
s' estimava anar ab mí.

Jo l' arma duya esmolada
y brillant com un mirall;
los caps ja queyan per terra
tot just al sentir son tall.

Tota la gent tremolava
quan jo sense cap soroll,
passava ab roba vermella
y ab la gran destrat al coll.

Lo rey En Pere 'm somreya;
fins me tractava d' amich;
¡jo un pobre botxí encaxarla
ab rey tan savi y tan rich!

Era á fé per ma persona
un honor massa estremat.
¡Oh 'l gran y bo rey En Pere!
¡que Déu l' haja perdonat!

Quan vam entrar á Valencia
després de lluytar á mort
prop d' un mes, jo 'm vaig dir: «Ara
te tocarán jorns de sort.»

Una nit lo rey En Pere
devant d' ell me va cridar
y 'm va dir: «Demá al mitj-dia
t' has de posá' á treballar.»

«La destrál ja está esmolada»
al Rey vaig respondre jo.
«No 't cal la destrál,—va dirme—
no 't cal destrál ni piló.»

«¿Ab qué donchs, mon rey En Pere,
ab qué donchs los mataré?»
«Donantlos á beure fosa
la campana que han fet fe'!

Sí, ja que tant los agrada
sa campana de la Unió,
fonemla y que se la beguin,
y aixís morirán milló'!»

No 'm va dir cap mes paraula
y 'm deixá sol ab la por,
y, botxí y tot, ¿ho creuriau?
jo vaig tremolar d' horror.

Lendemá á la matinada
¡quin dia tan trist y fosch!
semblava, de tant que ho era,
que estéssim á dins del bosch.

A las dotze del mitjdia
la professó va sortir;
¡bé n' hauriau vist de cotas
y d' elms y espasas lluir!

Entre dos fileras d' homes
seguián lligats los reus,
y jo mut al seu darrera
tot vermell de cap á peus.

N' hi havia de vells y joves,
de rossos com á fils d' or;
tristos alguns d' ells ploravan
y deyan: «¡Mare del cor!»

Arrivárem á la plassa,
á la gran plassa majó';
al cadafalch que hi havia
no hi vaig veure cap piló.

Era tot negre, tot negre
ab trenta pals als costats;
com los pals, també eran trenta,
¡també trenta 'ls condemnats!

A cavall, devant sa guardia,
allí 'ns esperava 'l Rey;
vora d' ell nobles y patges
y 'ls homes de llur servey.

Tanta gent que 'ns rodejava,
y 'm semblava estar tot sol;
jo crech que sentit se hauria
d' una papallona 'l vol.

Prompte al cadafalch pujárem
entre aquell gran callament;
vos juro que esgarriava
tant silenci y tanta gent.

Mos ajudants allí hi eran
vestits de vermell com jo,
esperant que 's fongués tota
la campana de l' Unió.

A mitj á mitj del patíbol
hi havia una gran fornai;
cada flama que 'n sortia,
semblava llengua infernal.

La campana ja era roja,
tota roja com lo foch,
y 's trencava y s' abanfa
y 's desfeya á poch á poch.

Als vils criminals lligárem
un á cadascú dels pals;
verts los desdixats estávan;
¡quin suor! ¡quins ays mortals!

Cridavan al Rey girantse:
«Senyor, tingáu compassió!»
Mut lo Rey los senyalava
la campana de l' Unió.

La campana ja era fosa;
rebullía 'l metall b lanch,
y 'l soroll que bullint feya,
quasi gelava la sanch.

Ab una pala de ferro
vaig traure metall del fos;
un dels condemnats ben prompte
lo va tenir dintre 'l cos.

Per las contorsions que feya
¡oh com devía patir!
roig se torná, després negre,
tancá 'ls ulls y va morir.

Un després, era Gonzalvo,
seguí la mateixa sort;
no era no passada un' hora,
que tots trenta havían mort.

Lo rey En Pere somreya
y estava content de mi;
á tots trenta vaig matarlos;
era jo 'l primer botxí.

Lo Rey, á cavall encara,
á la muda gernació
li deya: «Aquí la tens, poble,
la campana de la Unió.

Des d' avuy tos furs acaban,
y ¡ay d' aquell que s' alsarà!
metall fos de la campana,
metall fos ¡prou que 'n beurá!»

Oh! d' aquella gran diada,
sempre me 'n recordaré;
¡llástima que 'l rey En Pere
no puga dirho també!

De tots los botxins del regne,
jo n' era 'l primer botxí;
rey En Pere mes que ab nobles
s' estimava anar ab mi.

Era á fé per ma persona
un honor massa estremat.
¡Oh 'l gran y bon rey En Pere!
¡que Déu l' haja perdonat!

MONTESA CRISTIANA

Romancet.

I

D' Alcoy y Luchent
la nova n' arriba;
qui no esclata en plors,
fortament suspira.
Lo Mestre Templer,
n' Entença, en García
y prop mil companys
perderen la vida.
Jaume d' Aragó,
mala sort se 't gira,
vell y enmalaltit
te venç la morisma!
—No será, si Deu
de mí no s' oblida:
¡la llansa, 'l capell,
l' escut, la lloriga!....
malhaja, Barons,
qui trigui á seguirme!
Sant Jordi, firám!....—
Aixís que sentíen
lo crit que fa 'l Rey,
tothom s' aparfa
las armas y al punt

á aydarlo corrian;
mes ell, en son llit
de mort defallintse,
la creu que 'n lo puny
sa espasa tenia
besant amorós,
de tots despedías.
—Mon fill, còm no vens?
si ets viu, per què trigas!....—
En Pere al instant
á Xátiva arriba.
—Mon pare, aquí soch;
diguèu que 'm volsau.
—Ma hora ha sonat
y vull benehirte,
que més que ser Rey
ser pare m' obliga.....—
Mentre 'l té abressat
tot hom s' eternia,
y el pare, del fill
va aixís despedintse:
—Per esser bon Rey
segueix mas doctrinas:
guerreja enemichs,
tos pobles estima,
per ceptre y corona
capell y acer tingas.
Ara torna al camp,
qu' he dit quant volsa
y fereix pels dos
en l' host sarrahina.
Compadintme d' ells
per vassalls prensals,
y al vèurem malalt
de mí 's deseixían.
Donchs que son rebelts,
vèncels, exterminals,
de mal agrahts
compassió no 'n tingas:
Rey d' Aragó 't faig,
prova que 'n ets digne...!—
Y dantli 'l tiçó,
la porta li indica.
Corra 'l bon Infant,
lo caball atsa.

llamps per esperons
á sos peus voldria
y encara molt més
qui á atrapál s' arrisca;
quan arriba al camp
llavors l' aconsiga.
—Ton pare ha finat,
lo nostre Rey sías,
Prelats y Barons
te pregan que vingas.
—Avans vull ferir
en l' host sarrahina,
y sols quan venjat
hauré á qui 'ls vencía,
pendré 'l nom de Rey
que avans no ho seria.
Ja que no he pogut
son tranzi endolsirne,
vull ferlo plorar
d' aquells que 'l temfan.
Ay de tu, Abrahim,
de tu y quants capdillas!
no us cregueu salvats
del Rey desexintse
qu' ha mudat de nom
però no de vida,
que son tiçó duch,
son alè m' anima,
y li tinch promès
de son nom ser digne.

II

D' Uxó fins á Tous,
de Tous á Montesa,
lo foch va prenent
per tota la terra.
No 't manque del Cel
l' ajuda, Valencia,
ò de sarrahins
ben promte has de vèure.
Morí l' Azedrach
mes l' Abrahim queda,

y ja trenta mil
guerrers l' obeheixen,
y per fe' 'ls valents
sab donáls exemple:
ab pocas llissons
los homes son feras.
Mes si feras son
tant pitjor per ellas,
cassadors té 'l Rey
que 'n llurs caus las prenen:
son almogavars,
gent dura y ferrenya,
que allá hont posa 'l peu
may més hi creix l' herba!
Podeu muntá' al cim
de tot de las serras,
castells aixequèu,
los camps amareune.....
Livia y Castelló
Xátiva y Morella,
Onda y Sant Matéu
Murvedre y Cullera;
tot lo regne en pes
vé cap á Montesa;
valencians tant sols
salvarán Valencial
Ja devant dels murs
han armat las tendas
y aixís á sa gent,
diu lo Rey en Pere:
—No partir d' aquí
juro per la Verge,
per Deu y pels Sants,
sens pendre Montesa.
No hi haja mercè
per quants la defenen,
vostre será tot
lo qu' estojat tenen,
jo no vull més guany
que 'l de la revenja.—
Al mur los enginys
acostan depressa
y la mola 'l Rey
escalar intenta,
perque si la pren

la vila ja es seva,
que d' aquell turó
tot se senyoreja.
Nacres y timbals
lo combat encenen.
—Via amunt!—fan uns.
—Aur, aur!—contestan
altres, y pedrenys
darts y estopas gregas
d' una y altra part
als guerrers ofenen.
Quan son més aprop
los acers llampegan
y agafantse, molts
de la má los llensan.
Trencantse y botent,
de l' alta singlera
de la mola, avall
rodolan las penyas,
capolant la gent
qu' escalarla intenta.
Mes per sobra 'ls morts
los vivents s' empenyan,
devant tots lo Rey
unglejant per terra,
que ha duts dos caballs
y morts los dos restan.
Bernat de Bellús,
la espasa amatenta
y encesos los ulls,
segueixli darrera.
Fra Zacosta, en nom
de Deu los alenta,
mostrant un Sant Crist
que 'n l' ayre redressa,
y al cim al tocar,
ab quants los segueixen
del fer enemich
als peus se 'n aferran.
Estímbanse 'ls uns,
entre 'ls dits la presa;
delman los demés
á quants los esperan;
en mitg d' un trabull
que tot ho fa tremer,

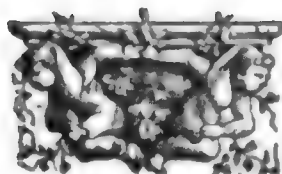
lo llistat penó
del Rey de Valencia,
de la mola al cim
trionfador desplegan.
Y mentres abaix
la vila s' entrega
dins la Zuda, aixís
esclamava en Pere:
—Ja puch dirme Rey
qu' he guanyant Montesa,
ja al pare he venjat!
ja he guanyat Valencia!

III

De sobte tot hom
un crit d' horror llansa,
al cim del castell
clavant las miradas,
que 'n ell dos guerrers,
del abim al cayre,
en lluyta de mort
barrejan las armas.
Bernat de Bellús,
de sanch catalana
n' es l' un, l' Abrahim,
lo cadí, n' es l' altre:
foch del Pirineu,
tempestat del Atlas:
lo ferest lleó
y el tigre indomable.
Al primer embit
los escuts ja 's ratllan,
com vidre 'ls acers
ben promte saltavan,
y un y altre pel cos
llavors se 'n agafan
y sobre dels peus
d' ací d' allá brandan,
com roures sapats
que la tramontana
la soca no 'n mou
y en trinxà 'l brancatge.

Tot lo camp en pes
conmós contemplávals,
part de vall del mur
lo Rey més que 'ls altres,
fra Zacosta al Cel
pel Cristiá clama,
en terra 'ls genolls
las mans encreuhadas,
y 'ls dos combatents
d' ofèndres no paran.
Cruixeixlos lo pit,
los brassos els sagnan,
llampegan sos ulls,
la suor los amara.
Ab fonda remor
del pit escapantse,
un d' altre l' alè
los colra la cara,
y ja abonyegats
brassals y cuyrassas,
fent tremir els murs
en terra tombavan,
y un crit pavorós
ressona pels ayres.
Mes, sopte, en Bellús
de nou redressantse,
del fer Abrahim
lo cos ert agafa,
y aixís desde 'l mur,
ab vèu de tro esclama:
—Rey Pere, 'l cadí
de Montesa baixa
á fe' acatament
com dèu á tas plantas.—
y balancejant
lo cos, mitg cadavre,
com lo manganell
llambordas dispara,
del mur dalt abaix,
á son Rey lo llansa,
y un víctor inmens
son triunfo n' exalsa.
—No es lo cadí, diu
lo Rey, el que baixa,

lo cadí n' es dalt
que n' ets tu desd' ara.
Teu sia 'l castell,
ja que de mon pare
lo darré' enemich
posas á mas plantas.

RONDALLETA

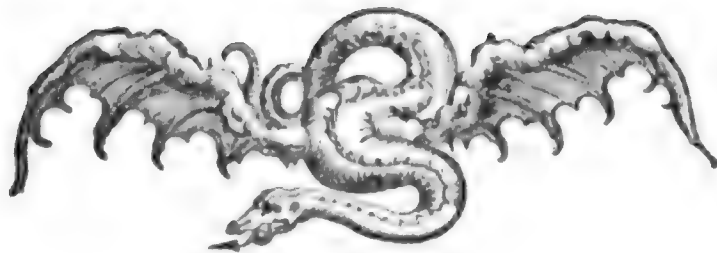
—¿Voleu rondalla?

La brivallada volta al bon vell.
—¿Voleu rondalla? prou que n' haurèu.
Com valtres eran dos minyonets
que un sant diumenje van dir: anèm;
qu' ara que brotan pámpols als ceps,
qu' ara qu' esclatan los atmetllers,
son niu arrenja quiscun aucell.
Tot desseguida fou lo dit fet.
Ja en marxa 's posan los dos baylets,
llarga la cama, lo peu lleuger.
Diu: ¡bé, fem barca! Diu: ¡bah, si 'n fem!
A n' açò 's dexan, per trobarn' més.
Tantost se 'n surten del camí obert,
tresca que tresca, pam á pamet,
conreus y vinyes, bosquines y erms,
la vista llarga, l' orella atent;
fins que, al cap d' hores, suats y bermells,
tu per tu 's topan, baix d' un torrent.
Diu: ¿que tal, Jordi? Diu: ¿que tal, Peph?
Diu: ¡res, malhaja! Diu: ¡malgrat, res!
Diu: jo á l' alzina dels sis arreles
un niu de merles pensava haver,
perquè les velles, sense sossech,

giravoltantla: *xarritx, xarretx*;
 ja m' hi enfilo com una serp,
 ja á dalt arribo poch á poquet,
 y, en lloch de merles, ¿sabs lo que hi vetx?
 un munt de brossa, duta pel vent.
 Diu: jo quan era ran á ranet
 de la barraca dels llenyaters,
 quasi m' axordan dues ò tres
 esquerpes velles de pardalets
 ab ço que cantan per sempre-amen:
gírat y tómbat, gírat y jèu;
 jo cerch que cerca pels foradets,
 mes, com te deya, no he trobat res.
 Diu: ¿sabs què 'm penso? qu' es primarench.
 Diu: ¿sabs què 'm sembla? qu' encar fa fret.
 Diu: jo m' entorno. Diu: jo altrement.
 Y altra vegada, bo y plegadets,
 fent petar pámpols á puny nuet,
 jugant quin feya més esbatech.
 qui ha guanyat, tusta, qui ha perdut, reb,
 (embroll no hi valga, ni cap doblech)
 tresca que tresca, xano á xanet,
 erms y bosquines, vinyes, conreus,
 fins que á la vila tornaren ser.
 Diu: jo entro á casa. Diu: jo també.
 Diu: adeu, Jordi. Diu: adeu, Peph.
 Diu: brena ab gana. Diu: tu, 'l meteix.
 Mes, á llurs cases, pú que hi fan temps:
 si per hont hi entran, bé prou que 's veu,
 per hont ne surten, bé prou que 's sent,
 que, anch que la porta no grunye gens,
 la viram tota s' esbaloteix;
 y, en saltant l' horta, camps á través
 quiscun l' enfila per son indret.
 Donchs ¿hont la donan? ara ho sabrèm.
 L' un va á l' alzina dels sis arrels,
 que un niu que hi troba malment furient,
 tot dihent: ¡alah, per mentider!
 l' altre á la cova dels llenyaters,
 que un niu que hi xarpa furient malment
 tot dihent: ¡alah, per mala fè!
 y un lo del altre feyen malver,
 y abdós quedavan en sense res.
 ¡Ah, mentidota! ¡ah mala fè!

som vist que sempre sou lo meteix,
sou crim y cástich de qui us manté.—

Y ara 'l bon avi pega llambrech
per la collada de sos oyents:
tots aplaudexen, riuen del fet;
menys dos que 'n ploran, y abrassadets
claman:—Avi!—Avi! —Maymés!—Maymés!

UN AMOUR

Dóu Comte Berenguié, Fraire, bèn nous souvèn...
(MISTRAL: odo *I Catalan*.)

I

POURTISSOUN

OUMBRO d' Ausias March, de Spencer, de Petrarco,
perdounas au jouvèn que s' avanço crentous.
Di creto de l' amour moun cor porto li marco;
ai ama, ai soufert, ai pati coumo vous.

La naturo es eterno e tiro de soun arco
lis esse inagoutable e li frucho e li flous;
ie a sempre de jouinesso autour di patriarco,
sempre d' espigo d' or au bèu soulèu d' avoust.

La luno, cade mes, retrovo si dos bano;
cade an lou gai printèms reverdis e debano;
tout more e tout renaisse à soun ouro, à soun jour.

Pouèto glourious qu' iluminas l' andano,
marche sus vósti piado e bresihe à moun tour
l' eternalo cansoun d' un jove e pur amour.

II

L' AMOUR PUR

Ie a que l' amour pur que nous pòu moula
 lou cor pèr lou ben e empura si flamo;
 ie a que l' amour pur que pòu sadoula
 un noble esperit que lou bèu enflamo.

Ie a que l' amour pur que fai tremoula
 li courdello d' or di liro e dis amo;
 ie a que l' amour pur que sòu barjoula
 l' ome enjusco au cros dedins la calamo.

Ie a que aquel amour que fai lou bonur,
 que gardo i nacioun sa sabo vitalo,
 que nous rènd urous e nous douno d' alo.

Adounc, vous benisse, o Diéu, car reialo,
 emé si pèu blound e sis iué d' azur
 m' avès manda un jour aquel amour pur

III

LA VAQUETO

AIER, quand tóuti dous asseta sus l' estrado
 mounte s' espoumpissié l' emperaire rouman
 de l' ime emai dis iué seguissias lou gardian
 secutant d' à-chivau la vaqueto rintrado,

vous n' en souvèn, parai? La fichouiro à la man
 tant e tant courriguè dins l' areno afoundrado
 qu' à la fin, sus lou front de l' animau bramant
 soude, tanqué soun armo — e restè fichouilado.

E iéu, en meme tèms, sentiguére moun cor
 travessa d' uno flecho embandido, o ma bello,
 pèr vósti dous bèus iué, pèr vósti treno d' or.

Me despoutente en van, despiéi; moun cor barbello,
 coumo aquelo vaqueto en iéu porte la mort:
 siéu perdu! M' as nafra pèr la vido, o crudello!

IV

TROVO

Lis astrolò cercon d' estelo
Le li botanisto de flour ;
lis artisto cercon de telo
e n' en atrovon pas toujours.

Iéu tambèn, cerque nuech e jour
blanco estello e flour virginello,
mai plus urous, mi bèus amour
lis atrove dins la dentello.

Sias vous, o moun requist trésor,
ma bello flour, moun boutoun d' or,
la telo i coulour angelino;

sias l' estello qu' esbalauvis;
o ma rèino tant mistoulino,
aro, cerque plus: vous ai vist!

V

PREMICI

Es dous lou mèu rousen acampa sus l' auturo.
Es grand, es admirable, amount, lou sant soulèu
e lou tapis maien que largo à la naturo
e l' oucean instable e si mouvènt tablèu.

Voulès saupre pamens ço que mai me caturo,
ço qu' es mai delitable e enca meiour, belèu,
ço qu' es paradisèn pèr touto creaturo
ço qu' es inoubliable, enebriant, subrebèu?

Es lou cor dóu jouvèn quand pèr la chato que amo
brulo e lou plus souvènt, crentous, escound sa flamo,
pantaio, sèns rèn dire, ùbri d' ur e d' amour;

es dous nòvi belant un nistoun que ris, rose,
dedins un brès galant coumo un iscloun dóu Rose,
—es lou premié souriré, es lou premier amour!

VI

LA TREMOULINO

ENTRE l' aigo e li rò, dins li gour de la mar,
 Egalanto quenounsai nèdo la tremoulino;
 e de la vèire ansin lusèto, mistoulino,
 lou nèsci la vai querre au founs d'ou toumple amar.

O malur! Tout-bèu-just a touca la malino
 qu' un tremoulun subit fai trampela sa car;
 trantaio, counèi plus, s' enfousquis soun regard
 e sèns vido, ennega, toumbo dins la toumplino.

Es terrible, segur, lou peis fèr e testu,
 mai quand passes pimpanto, e fresco, e risarello,
 bello à faire vira nosto jouino vertu,

pèr lou cor espanta, que crèi vèire Esterello,
 la tremoulino es rèn, rèn à cousta de tu,
 o chato de vingt ans, o fado encantarello!

VII

ESBALAUVIMEN

COUMO vai que moun iué claus subran sa parpello,
 O Dono, quand l' asard vous adus davans iéu?
 Coumo vai que moun cor dins moun pitre bacello?
 Coumo vai que siéu nec entrepacha, crenliéu?

Se moun cour pèr vous brulo e se moun iué vous bèlo,
 ause pas, pode pas vous ama, quand voudriéu,
 vous coumo Lauro bravo e mai que Lauro bello,
 que durhès voste cor qu' i gràci d'ou Bon Diéu.

Acò es ansin!— Pamens de-que ie pode faire?
 Poudrai-ti resta fré quand me regardarés?
 Poudrai-ti resta siau quand sarés à moun caire?

Per iéu sias un soulèu, sias un lamp pur e fresc.
 uno belugo ardèto, un rai palaficaire,
 e desvire lis iué pèr que noun m' esbleujés.

VIII

A S^e MADALENO

O chale! o ravimen! Ie dison Madaleno!
 Emé sa caro douço e soun pourfiéu tant pur
 de l' oustesso de Diéu dirias uno feleno:
 coumo elo a lou pèu blound, bouco roso, iué d' azur.

Perqué d' amour soulet moun amo es-ti pas pleno?
 Perqué un doute negras en iéu fai-ti l' escur?
 Santo sorre de Marto, oh! pieta pèr ma peno!
 Oh! tu qu' as tant ama te fise moun bonur.

Ause mi vers ansious, poudrouso patrouno;
 clino de-vers ma man aquelo tendro flour,
 clino de vers moun cor lou cor de la chatouno,

e-nous veiras veni jusco à ta Baumo, un jour,
 tóuti dous enliassa, pausa emé uno poutouno
 un marbre que dira mi gràci e noste amour.

IX

DOUTANSO

Es acò, se me ère engana,
 se ie disien pas Madaleno,
 se foulié desfaire ma treno
 e me vèire pièi coundana.

A bravamen mai debana
 mi cant, moun desbord e ma peno
 e zòu! m' enfiouca mai l' aleno
 pèr un noum autre à entouna!

Que voulès? Lou foudrié bèn faire
 e lou fariéu tranquilamen.
 Es pas lou premié cop, pecaire,

que l' ome viro au premié vènt.
 Dien-ti pas que quau chanjo gaire
 es provo que a gaire de sèn?

X

ENGANA!

A QUELO tubo! ère engana.
 car ie dison pas Madaleno.
 Me fau dounc reprene la treno
 que à refaire siéu coundana.

Pèr la bono fau debana
 moun cant, moun desbord e ma peno,
 e quand aurai repres aleno
 me l' anas entendre entouna.

Aqui, de—que ie voulès faire?
 se noun cerca tranquilamen
 soun noum veritable e pecaire!

quand lou sauprai, bandièro au vènt
 reprendre lèu, teious targaire,
 e ma lucho, e ma liro ensem.

XI

ESCALUSTRAMEN

L' ai revisto, o bonur! l' ai revisto eis Alèio,
 noblo coumo uno rèino, emé sa sorre au bras;
 grando trelusissié dins sa simplò liéurèio
 coumo la luno claro au sen dóu cèu negras.

Avié uno raubo blanco e, coumo antan Mirèio,
 marchavo alangourido—e sus soun còu bellas
 sa caro au ten rousa semblavo uno sadrèio
 que lurejo au soulèu dessus li blanc roucas.

De la vèire passa tant bello, tant courouso,
 moun amo jouissié, belavo, mudo, urouso;
 benesissié lou sort d' aquèu moument astra,

quand la chato en parlant tout à-n-un cop s' arresto.
 richounejo, plan-plan reviro un pau la testo
 m' arregardo... e subran m' aplanto escalustra.

XII

BELAMEN

BOUTO, vai! as bel à t' escoundre,
amigo, dins li liò desert
vo t' esquiha, vo te counfoundre
dedins la prêisso di councert.

Tre que te ie vènes apoundre
un dous prefum embaumo l' èr,
sente moun cor plan-plan se foundre:
me pivèles coumo uno serp.

Que, pèr ièu, enmascanto fado,
respira ti siavo boufado,
bela un moumenet ta bèuta,

es tout lou soulas de ma vido,
es la benuranso coumplido,
es l' unico felicita!

XIII

LOU TROUBAIRE

MADAMISELLO, se poudièu,
remountarian lou flum dis age
finc à-n-aquèu tèms agradièu
di grand Countesso, di gènt paje.

Di troubaire de Roumaniéu
disènt sa dono en dous lengaje
coumo, pèr un vèspre d' estièu
lou roussignoulet dóu bouscage.

Nouvèu Bernard de Ventadour,
cantarièu ma crentouso flamo,
cantarièu vosto resplandour;

e vous baiant mi cant, moun amo,
ieu, sarièu voste troubadour
e vous, bello, sarias ma damo.

XIV

VOT

VIERJE, pèr voste autar vous aduse un bèu cire,
 l' ai mounta tout susant, fisançous e cresènt.
 Maire, clinas l' auriho, escoutas-me vous dire:
 «L' ame de tout moun cor; fès que m' ame, tambèn!»

Preservas-me dóu mau que di mau es lou pire,
 d' un amour rebuta. Dison qu' es un tourment,
 qu' es un orre supplici, un esfraious martire,
 que lou cor se merfise e soufro, e vai mourènt.

Gardas-nous tóuti dous de marri refoulèri;
 ligas-nous pèr lucha ensem contro lou demoun.
 Nous tenènt pèr la man descendrem dins lou cièrri,

nous tenènt per la man nous recebres amount;
 de bonur, de malur poudès me rendre lèri,
 que de l' univers sias lou centre e iéu un pount.

XV

LA MODO ARLATENCO

A IÈR, m' avès pas vist, tu, ta sorre e ta maire :
 Anavias jusco au Cous, iéu vous ère à-l'après;
 soun tant afeciouna pèr segui, lis amaire!
 Belave, jouissiéu—mai m' es vengu un regret.

La modo de Paris m' enfèto; l' estamaire
 n' a pa 'n capèu plus aut sus un tignoun fa esprès.
 As de voulant sens fin, as de riban bramaire,
 ta raubo doublo, triplo, envertouro ti pèd.

E me disiéu: de quand sarié-ti plus galanto
 'mé capello e fichu cenchant soun pitre nus!
 —Se toun pèu blound sourtié d' uno couifo elegante,

se uno eso aminassié toun sen prim coumo un fus,
 l' Arlaten trefouli, te vesènt tant charmanto
 creiriè revèire en tu soun antico Vénus.

XVI

MA PROUVENSALO

Es elo! la vaqui, ma gènto Prouvensalo!
Regardas coumo es bello emé soun fichu blanc
qu' encadro un côu tant fin, de tant dóucis espalo
e si dous sen bessoun—coucouroulet d' aglan.

Sa figuro aloungado es aflanquido e palo:
ah! li souci d' amour an de tant dur balans!
Si frisoun sus soun front semblon dos lárjis alo;
digas-me s' avès vist quicon de mai galant?

Noun, ie a rên de plus bèu que sa taio e sa raubo,
que soun eso cenchant d' embriagant countour
e soun jougne tant prim que sèmblo la primo aubo.

Pèr toun poulit retra, digne d' un escultour,
o dono que à mis iué clarejes coumo l' aubo,
te pode rên douna, iéu, rên qu' un pau d' amour!

XVII

PARTIDO MANCADO

En sounjant que, alin vers Ceiresto,
li camin dins li flòur cava
embaumavon de la ginesto
e noun se li poudian trouva,

ai passa de ben trísti festo,
madamisello, cresès-va,
e, se ere michant, de ma testo
aurias proun peno à lou leva.

Pourriéu bèn prene moun revenje;
refusa quand l' on a proumes!
mai nàni!—Dau! qu' acò s' arrenje:

dins lou courant d' aqueste mes
refasem-lou.—Vous escumenje
se mancas mai aquesto fes!

XVIII •

ESTRAMBORD

Où! se-un-cop rescountras uno bèutà divino,
 noblo sènso estre fièro e gravo sèns mourbin;
 se un-cop vesès briha uno caro mistoulino,
 un ten d' ile e de roso. uno pèu de satin,

dous iué, dous iué d' azur coumo nosto marino,
 uno bouqueto ardènto, un pèu long e bloundin,
 se-un-cop ausès uno voues que coumo l' or dindino,
 se-un-cop sias prefuma coumo d' un jaussemin,

alors sauprés, a ni, que avès rescountra aquelo
 que me fai trefouli, que me fai tremoula,
 coumo dins lou cèu blu tremolon lis estello.

Sauprés que es lou soulèu que m' a reviscoula;
 e quand pareissera clinas-vous davans elo
 e vous que la veirés, o pople, admiras-la!

XIX

SOULAMI

PÈR-DE-QUE la floureto es pas sempre espendido?
 Pèr-de-que flouris pas de-longo lou printèms?
 Pèr-de-que es pas toujours calmo e semo la vido,
 lou cèu blu, la mar manso, e sol e siau lou tèms?

Dissato, elo risié; vuei es assauvajido.
 Ie parle, respond pas. La prègue tant longtèms
 qu' à la fin se reviro e touto afrejoulido
 me rebalo—o doulour que duraras toustèms!

N' èro plus qu' un ratié, ma tant douço tourtouro.
 Lou soulèu pounchejavo alin; èro sèt ouro.
 Oh! me n' en souvendrai de tu, matin de mort!

E partiguè countènto e gaio, la barbaro,
 me laissant pèr me paisse uno paraulo amaro.
 —E recampe en plourant li brigo de moun cor.

XX

BALANS

Lou vèspre ère à si pèd, elo urouso, iéu flame;
Lie disiéu moun amour—sourrisié sèns parla,
e l' endeman matin, de l' amour sagela
emé un cisèu d' acié, duro, coupè lou liame.

Desempièi ie a dous ome en iéu: e rise e brame.
Moun amo es abrasado e moun ime es.jala.
Siéu l' aucèu que la serp tuio e tèn pivela;
ma bouco dis: «L' ahisse!»—e moun cor respond: «L' ame!»

Moun amo es un infer—èlo, aquèu paradis!
E quand soulet la niué la duerbe e ie descende,
ma ràbi crido au cèu «*Revenge!*» e la maudis.

«Oh! que Diéu te lou rende! Oh!—que Diéu te lou rende!»
sabe dire qu' acò; acò 's moun soulet cris
—e, malurous! encaro ai pòu que Diéu m' entende!

XXI

L' AHOURL

Es l' ahour: lou soulèu sus li piué chanjadis
dardaio rouginas si darrié rai de flamo.
Lou piéu-piéu dis aucèu fai plaço à la calamo
e la mar, eilalin, plan-plan s' ennevoulis.

L' oundro crèis e di mount sus lou plan s' expandis,
lou ventoulet sèns brut fai boulega la ramo;
es l' ahour pèr la terro—es l' ahour pèr moun amo.
que coumo un orro niué, lou segren l' envahis.

La tristesso me pren que que fague e qu' assaje.
Luche e toumbe; me lève e cabusse toujours
e ma migo, dóu tèms, auto, sus moun passaje

aubouro en l' èr sa testo e ris de ma doulour,
après m' avé inserta dins lou cor soun eimaje.
Oh! qu' acò es paga car un moumenet d' amour!

XXII

LOU PIN

A MOUNT, aperamount, à la cimo dóu baus
 L' avès pas vist lou pin, dedins touto sa glòri?
 Rusco forto, pèd founs, rampau fier, ramo flòri,
 es grand, vigourous, joue e cren pas li trebaus.

Desempièi trento iver desfiso lou mistrau,
 la chavano, lou lamp, lou tron e soun tafòri;
 mai l' aubre a pòu; tremolo: àbas, dedins la bòri
 vèn de vèire uiaussa l' acié de la destrau.

L' ome sens pieta mounto, e pico, e l' espalanco.
 E desempièi lou pin, dessus soun pèje tort
 plouro, tout prasina, sa forço e si grand branco.

Tu tires de toun sen, Pin, de lagremo d' or,
 e iéu fau coumo tu: blessa d' uno man blanco,
 tire de vers saunous dóu fins founs de moun cor!

XXIII

DESFECI

Sus l' areno poussouso, aflanqui, sènso voio
 S' quand s' es proun esfoursa, lou luchaire relènt
 cabusso amaluga souto un bras mai valènt;
 alors plus gis d' envan, de sourire e de joio!

—La vélo es estrassado e l' aurije es vioulènt;
 a bord, tóuti soun mut, plus de cansoun galoio.
 Lou pavaïoun en tros, bagna, penjo sèns croio:
 feblo nau, siès lou jò de la mar e di vènt!

—Acò 's tout iéu! la lucho à la fin es trop forto.
 Sus moun amo uno femo a pausa soun ginous
 e lou levava pas que noun la sènte morto.

E iéu, paure jouvènt, que cresiéu is iué dous,
 me laisse mena au flot d' amarun que m' emporto
 e counèisse plus rèn que l' òdi e lou desgoust.

XXIV

L' AMOUR VENDEDIS

Vo! pèr l' amour de Diéu, crestian, à tu crestiano
 t' ai demanda en aumorno un pau d' amour bèn pur,
 bèn fort, pèr m' apara de la fleblesso umano,
 bèn caste, coumo un rai de soulèu dins l' azur.

Te disiéu à ginous: «Ause-me, Soubeirano!»
 T' ai prega li man jouncho. Oh! que toun cor es dur,
 car entre dous *Pater*, de matin, fiero e vano
 m' as tout, tout refusa, l' amour e lou honur.

Ah! rises, en vesènt qu' á ti pèd me desole?
 E bèn, gardo lou vin que m' aurié embriaga;
 moun cor n' atrouvara, sabe mounte e ie vole.

Ço que se vend es faus, impur, marri, farga;
 tant pist!... me ie as foursa, me refuses, n' en vole,
 n' en croumparai—e Diéu te lou fara paga.

XXV

ENGARDAMEN

Passo d' ouro que l' amo, enebido, trantaio
 souto lou pes grevant dóu jour que vai e vèn.
 Lou vici e la vertu se ie donon bataio;
 l' envejo viro un cor coumo un guidoun lou vènt.

Clin de-vers lou pecat, l' ome cerco e pantaio.
 A fam d' impur delice e rarejo l' aven.
 Se laisso pivela pèr l' iué, lou biai, la taio
 dóu fihan fret e faus que souris e se vènd.

Aquelo ouro a souna mai d' un cop pèr moun amo.
 Tout la fasié esquiha sus lou camin fangous:
 caprici, iro, despiè, sang joue que s' enflamo,

e pamens n' ai jamai passa moun orre goust.
 Voulès-ti saupre, ami, quand lou cor crèmo e bramo,
 ço que lou pòu ansin garda?—Es lou desgoust.

XXVI

REVIRADO

QUAND l' ome pico un chin, la bèsti lacho e basso
se rebalo à si pèd e lou vèn caressa
en ie lipant li man—fiéu d' uno noblo raço
jusco aqui la cadeno a pouscu l' abaissa.

Mai quand l' ome escoundu dedins l' ouchro negrasso
tiro su 'n fier lioun e fai que lou blessa,
lou blound rei dóu desert se reviro e l' estrasso:
perdouno pas lou cop que l' a pas ravessa.

Toun èr dous, toun iué faus, ta lengo qu' embelouso
m' an perèu matrassa souto un vièi porje, aier;
siéu touca, mai noun mort, maladrecho ufanouso.

Ah! saupras que siéu pas lou chin que japo e sert,
que bèn mai qu' un lioun ai l' àrpio despictouso
e que porte en moun pitre un cor d' ome, aut e fier.

XXVII

VIEIOUNJE

ME rebutes, o chato, e passes inumano;
te creses e fas bèn! Proufito, car abas
vese la punicioun—lou vieiounje—que plano;
t' aura lèu, bello. alors veici ço que vendras:

cap frounci, cors arna, blesi coumo un estras,
entre un chin emé un cat vièiras tristo e nano;
sourdo coumo un toupin, gouto pendènto au nas,
regretaras trop tard d' estre estado tant vano.

Sènso dènt, front pela, souffro-doulour di tiéu
rebouliras, laissado e fau que tout s' arrenje
pèr que t' amousses plan coumo un fré recalieu.

Aro, espoumpis-te douc! Bouto! aurai moun revenje
quand, tóuti te quitant, restara plus que iéu.
iéu que rirai alors e que aro t' escumenje.

XXVIII

CADABRE

Siès bello, acò 's verai; te creses, es segur.
 Ço qu' es segur tamben, o malo despichouso,
 es que la vido es courto e que la mort couchouso
 vèn de garapachoun coumo fai un voulur.

E quand saras couchado en toun cros vermenouso,
 alors, adieu la croio e li bèus iué d' azur!
 E pièi cent ans après, belèu, fasènt lou fur
 un jour, quauque pacan te veira, secarouso,

e tirara parti de toun loungaru cors:
 ti cambo serviran pèr espaussa l' aigagno,
 ti bras pèr galoubet, ti costo pèr baragno,

tis osse pèr matau, ti long pèu pèr escagno
 — e coumpliras ansin lou prouvèrbi dóu porc
 qu' es jamai bon en rèn, se dis, qu' après sa mort!

XXIX

MENUGE

Ere fôu de doulour, de despié, d' ahiranço
 e me disiéu: «Bessai pourras enca gari!»
 E m' alandère luèn di raro de la Franço
 pèr rescountra la mort, lou soulas vo l' oubli.

Cimo dóu Mount-Serrat, Roco Je maluranço,
 aven de Collbatò, de garagai emplì,
 Gou de Lyoun toujours plen d' auriè e d' estranso,
 cratère tout fumant dóu Vesúvi ennegri,

ai tout vist, tout prova, tout assaja de bado.
 Aigo, terro, roucas an lassa mi cambado;
 rèn ie a fa, ni la mar ni la mort m' an vougu.

Sa caro de moun cor n' es panca derrabado;
 menèbre siéu parti, menèbre siéu vengu:
 siéu de-longo lou meme e pantaie d' iué blu!

XXX

DESBOUTOUNAJE

PÈR-DE-QUE avès pas mai tasta, Madamo?
 PÈR-DE-QUE avès pas mai interroga,
 car avès segur bèn vist que moun amo
 avié grand besoun de se descarga?

Avès cren belèu, à moun cor que bramo
 de faire trop mau per lou relarga?
 Mai sabès-ti pas que tout, quand l' on amo
 es bèn vengu, plai, e se pòu larga.

Iéu siéu basti ansin: ma crento es estrèmo,
 coumo un caragóu moun amo s' estrèmo,
 desboutounas-me, me rendrés countènt:

uno man d' elei que l' amista guido
 que vous chaspo plan, que plan vous desbrido
 es toujours tant douço e fai tant de bèn!

XXXI

LOU NOUM

QUAND te demandaran: Couneisses uno chato
 que d' un paure felibre en un jour de lesi
 s' amusè coumo un cat s' amuso d' uno rato?
 Noun sai ço que diras; mai voudriéu bèn t' ausi...

Pèr iéu, te laisserai lou velo que t' acato.
 Coumo li Sant de Diéu, bello, m'as fa joui
 e coumo li dana, duro, m'as fa souffri;
 eres tant bravo alors; aro siès tant ingrato!

Tout ço que pode dire es que li roucas d' or
 qu' à la font de Vaucluso, alin, s' aubouron flame
 sabon mai d' un secret de noste trop court liame.

Mai testo clino, iué claus, dent sarrado, emé esfort
 retendrai sus mi labro un noum que adore e qu' ame:
 res lou saupra jamai que ma testo e moun cor.

XXXII

L' ATAHUD

A dusès-me bèn negre un long drap mourtuàri
brouda de pur argent, emé crous e galoun;
adusès-me bèn blanc un mince et prim susàri
e uno caisso de mort e'no caisso de ploumb.

Metès lou drap dessus, pièi lou toi funeràri,
pièi dins l' artaud ploumba estendès lou chifoun.
Vai bèn!—le manco plus que l' os au relicàri;
tenès, vaqui moun cor, pausas-lou plan e founs.

Pièi quand li lamp, li tron, la broufounié, l' aurasso
estrassaran l' escur d' uno grand niué negrasso
dins lou champ dóu repaus pourtas tout sèns ferni,

e ie escrieurés dessus «**! TU IA PÈR UNO FEMO
AQUI JAIS UN BÈU CORS!**»—Sèns toumba uno lagremo
mut, fré, tournarés pièi, e tout sara feni.

XXXIII

LOU CIRE

I e aviéu pourtant mounta, fisançous, un bèu cire;
I e aviéu pourtant prega coumo prègo un cresènt.
Amour, crento, prejit, li ère tout ana dire.
«Vierje, l' ame, disiéu, fès que m' ame tamben!»

Demandave lou bon, m' es avengu lou pire:
la chato m' amo pas, m' amo plus, ò tourment!
Preguièro, cire, vot, plour, fisanço, martire
coume vai, coume vai que tout me sert de rèn?

Perèu cènt cop lou jour me pren de refoulèri
contro elo, contro iéu, contro Diéu. Un demoun
m' anisso. Tout roumpu breguigne dins lou cièrri,

e quand soufre estendu, vesènt lou cèu amount,
noun sai ço que me tèn, à mita fôu e lèri,
de ie escupí un blasfème en ie moustrant lou poung.

XXXIV

COUNFOUNDIMEN

TAISO-TE, dessena, que noun moun det te acable!
 Tu que ères pas aier, que saras plus deman,
 es tu que vos sounda mi mistèri insoundable,
 destapa lou secret que t' atapo ma man?

Me benissiès aier.—Vuèi ploures, perque ensable
 d' un pau d' azur un iué, d' un pau d' or un front blanc!
 tant que ie aura de cor, ie aura de miserable:
 es la lèi e lou cèu se gagno qu' en amant.

Sabes-ti ço que tèn, nèsci, soun cor, sa testo?
 Gouto, gran, pount perdu dins l' espai e lou tèms,
 sabes-ti l' aveni?... sabes-ti si tempèsto?...

Responde!. —Dises rèn?... Apren-lou dounc. jouvènt:
 siéu paire, siès moun obro, obro basso e celesto
 mai tis iué soun calu—e fau tout pèr toun bèn!

XXXV

PENTIMEN

PERDOUN, Segnour, perdoun!... Mèstre bon, juste e ferme,
 me vesès tout countrit, coumo un enfant pentous.
 Ai blasfema, Segnour! n' embigues pas lou verme
 qu' assajè d' escupi sa bavo enjusco à vous!

La car feblo e l' esprit viéu, plen de marri germe
 veson rèn que lou mau dins voste gouver blous.
 Nous avès fa lou cor pèr un bonur sèns terme
 e que ie faut, boumbis, se revolto!—Es afrous!

Jaise tout matrassa pèr uno chato fèro;
 sente despièi un an de doulour senso noum;
 ai parla coumo un fôu; escoutas ma preguièro

qu' auboure de la pouso, à man jouncho, à ginoun :
 «Fagués ço que vous plai; moun amo en vous espèro.
 «Soufre e me fise à vous.—Perdoun, Segnour, perdoun!

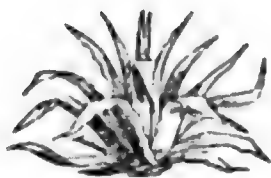
FENICIOUN

Ah! coumo lou malur vous desgousto de tout!
Es un avertimen que lou Segnour nous mando
qu' eici tout s' esvalis, tout es tempié, tout brando
que la vido es la draio e lou toustèms lou bout.

Noste iué descabestra vèi lou real pertout:
l' ome es faus, lou bèu fousc, l' art van, l' envejo grando,
la roso toumbo flour, lou mounument s' esbrando,
touto glòri es bufèco e n' en sias lèu sadou.

L' ai deja reçaupu l' avertimen. Me vire
e vese que nescije, égouisme, doulour,
messorgo dins li mot, messorgo dins li rire;

vese que joio fausso amagant d' orre plour;
tambèn fuge lou mounde e vers vous me revire
car ie a que vous, moun Diéu, que sias digne d' amour!

PREMI EXTRAORDINARI

(TRAGEDIA)

Premi ofert per la Excma. Diputació provincial de Barcelona.

Núm. 14.—ALMODIS, tragedia en tres actes, de *Don Francesch Ubach y Vinyeta*.

ALMODIS

TRAGEDIA CATALANA EN TRES ACTES Y EN VERS

À L' EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL

DE BARCELONA

En agraïment de la protecció dispensada als artistes catalans, li
dedica aquesta obra á sos estímuls deguda,

F. UBACH Y VINYETA.

6 Juny de 1880.

Haventnos proposat, al traure de la nostra historia l' assumpto d' aquesta tragedia, escriure una obra que encara que literaria, no fos despossehida d' aquelles condicions avuy dia essencials per esser representable, nos hem permés suposar als fills bessons de Berenguer y Almodis de menos edat de la que realment tenian en la época de la acció de la tragedia. Aquesta petita llibertat, sols al historiador perceptible, no respon á altre propósit que lo d' eliminar de la acció dos personatjes, que per las circunstancias que en lo nostre teatre concorren, oferirian no pocas dificultats. Per lo demás la obra es rigurosament histórica y pot comprovarse llegint á Próspero Bofarull y Víctor Balaguer.

PERSONATJES

- ALMODIS.** Comtesa de Barcelona, 34 anys. Caràcter violent y desconfiat á la vegada, que la conduheix á suposar en los altres sas propias intencions, volguent esser estimada de qui ella aborreix, y objecte de respectes que no sab inspirar. Usa vestit clos de coll y punys y demunt d' ell túnich cenyit de mànegas amplas; tapins brodats; faixí de caps llarchs, nuat devant, cofia de ret ab garlanda y 'l cabell penjant en una sola cua trenada ab perlas.
- BLANCA.** Esposa repudiada de Berenguer, 30 anys. La propia dignitat y l' amor que encara porta al espós que l' ha deixada, regulan totas sas accions, y la natural gelosía que sent per la dona que l' ha sustituhida en l' amor del marit, tant y mes que en odi á ella, lo manifesta ab dolorosas reconvencions al voluble espós. Vestirá á semblansa d' Almódis però de colors foscos, sense galas y ab manto folgat que li permeta cubrirse tota.
- BERENGUER.** Comte de Barcelona, 45 anys. Justicier y seré, y al mateix temps conciliador y altament sensible; entre 'l carinyo que sent pel fill y per la esposa y l' odi que aquestos mutuament se portan, cerca forsas d' energia per imposar los afectes á que 'ls dos se mostran reacis; y en sa grandesa de Princep vencedor y estimat dels súbdits, ha de véures fent la felicitat de tothom menos la de la seva familia. Vesteix trajo de cort, ab la garlanda comtal, doble túnich, lo de demunt mes curt, y manto cordat á la espatlla; calsa justa de dos colors, tapins de pell, bonet de bellut ab xapas d' or, cinter y espasa richs y tusó ab planxas de sants.
- PERE RAMON.** Primogénit del Comte, 24 anys. Melancólich per naturalesa, treballa desastrosament sa imaginació l' odi de la madrastra, la qual voldria foragitar de son cor l' anyoransa de mare en que 's consum; y si be s' esforça,

per amor á son pare, de no faltar en res á la madrastra, aquesta, ab sas violencias, fa infructuosos sos bons propòsits. Vesteix cota de malla fina, túnich demunt d'ella, cervellera de metall, brodat cinter y espasa de brunyida empunyadura.

PONS D' ULLASTRELL. Confident del Comte, 70 anys. Cavaller recte y amant de sos Prínceps, cerca en la prudencia filla dels anys, los bons concells que pugan desvaneixer las malas volensas de la familia comtal. Usa trajo de cort sens adornos, de color fosch y bonet senzill.

HUCH DE CORBERA. Cavaller de la cort, 32 anys. Pretinent de Blanca, per amor á la qual cerca avivar l' odi de Pere Ramon á Almodis, cregut de ferse benvoler de la primera empenyent la segona á la desgracia. Vesteix mallas y túnich, capell de ferro y cinter de corretja ab espasa y punyal.

PONTI. Juglar. Servidor de Pere Ramon. Carácter apocat y temerós en extrem. Trajo de donzell; á la primera surtida, capa llarga y un instrument de corda dels mes usuals entre la gent del seu art.

ADEL. Esclau blanch, de la Comtesa Almodis. Retret y fogós á la vegada, ho subordina tot, sentiments y accions, al logro de sa llibertat. Túnich clar, nu de cap y brassos; argolla de plata de la que 'n penja una cadena de tres ó quatre dobles, cenyidor y punyal á la moresca.

RUF. Home del poble. Trajo pobre.

BERNALT. Com l' anterior.

CAVALLERS I y II. De la cort del Comte.

HOMES I y II. Del poble.

DOS HERALTS. Ab senyal del Comte al pit.

DOS SOLDATS. Ab capell, escut y llansa.

Patjes, Escuders, Soldats, Monters, Criats, Damas, Cavallers, y homes y donas del poble.

L' acció á Barcelona, l' any 1070.

ACTE PRIMER

Pati interior del palau dels Comtes de Barcelona, d'estil romànic bizantí. Al fons porta gran y un tant adornada, que dona pas á la sala d'armas, demunt la qual tréu volada una galeria cuberta, ab oberturas al primer pis, sostinguda per robustas ménsulas acarteladas. A la part dreta del espectador, la escala que facilita l'accés á las habitacions principals, dividida en dos rams; lo un baixant desde 'l primer bastidor fins á poca altura del derrer, presenta per testa al públich, l'arch en que descansa; lo segon baixa de frente desde 'l replá al nivell del pati; al comens de la brana, qu' es de pedra ab calats circulars á regular distancia l'un del altre, la graella d'illuminar lo pati, al cim d'un senzill barrot de ferro. A la part esquerra un arch ampla y aixatat, ab parets murals fins á terra, sosté la estancia principal que treu al pati per una finestra partida per dos columnas y cobeja la porta major del edifici, ó siga la del exterior. Prop la escala un pujador per cavalcar y sota d'ella un petit ingrés á las dependencias dels granelas del palau; escuts senyorials treballats al mur, banchs de pedra, etc., etc.

ESCENA PRIMERA

RUF, BERNALT, ADEL, PONS, HUCH, BLANCA,

patjes, escuders, gent del poble y soldats del Comte; los uns á la porta de la sala d'armas y los altres entrant y surtint y formant grupos per la escena.

RUF. *A Bernalt.* No seré pas jo qui diga
si está ben fet ó mal fet.

BERNALT. Al món no hi há res perfet;
mes tot lo que al home obliga
á respectá' al séu semblant,
es d'estimarse.

RUF. Ho serfa,
si lo que 's pacta 's cumplfa.

BERNALT. *Ab temor.* Baixa 'l tó que 't sentirán.

RUF. ¿Que hi vol dir? ni tu ni jo
tenim á perdre gran cosa.

BERNALT. Donchs jo tinch per molt honrosa
d'en Berenguer la intenció.

RUF. Qui 'n dupta' mes feudaters
no som tots d' ell.

BERNALT. Los usatjes
tractan de tots los llinatges,
desd' esclaus á cavallers.

RUF. Quantas cosas se predican
y quantas se 'n sacramentan,
que 'ls que imposarlas intentan
son qui menos las practican.

BERNALT. Que hi vols fer!

*Temerós per haverse adonat que Huch
s' ha aturat á escoltarlos.*

RUF. *Ab intenció per Huch.* Jo?... perxó 'm rich
del que 'n Berenguer ordena;
lo pa de mes bona mena
voldria...

HUCH. Donchs jo vos dich
que á partir desd' aquest dia
molt mellor lo menjaréu,
perque ab l' usatge, podréu
saborirlo ab alegria.
D' avuy no será 'l voler
del Senyor qui al vassall lligui,
la ley será qui l' obligui
á cumplir lo que deu fer;
y en recíproch cumpliment
d' alló ab que al senyor serveixi.
la ley, fará que cumpleixi
aquest ab ell prudentment.
La vida será sagrada,
la hisenda será segura,
la servitut menos dura,
la dona mes respectada;
que, de 'n Berenguer la ploma
al signar aquesta ley,
á ser home baixa 'l Rey
y l' esclau puja á ser home.

*Huch ditas las anteriors paraulas, torna á confondres entre 'ls
grupos de la escena, Ruf y Bernalt lo segueixen ab la mirada y
després de una xica pausa reprenen la conversa interrompuda.*

BERNALT. Potser si que siga així.

RUF. *Irónich.* Dit de tant bona manera...

BERNALT. Y qui es?

RUF. En Huch de Corbera.

BERNALT. Caballer recte. *Ab elogi.*

- RUF. Per mí
tots ho son, menos lo méu.
- BERNALT. Per tot se trova un pitjor.
- RUF. No servir fora 'l millor.
- BERNALT. Cadascú es com l' ha fet Deu.
Ves tu si no 's cambiaria
ab un dels dos aquell? *Signant á Adel.*
- RUF. Prou.
- BERNALT. Be es mes pesant lo seu jou,
pobre esclau!
- RUF. No hi neixeria.
- BERNALT. A qui n' es algú le 'n fa.
- RUF. Qui 'n fá també se 'n pot veure.
- BERNALT. Aixó tindrian de treure.
- RUF. No ho veurém, mes ja vindrá.
- BERNALT. Si es cert lo que n' Huch ha dit
y ab nosaltres allí 's pensa... *A la sala d' armas.*
Fuig!
- Apartant á son company de conversa perque no toque á la roba de Adel que s' escau á passar prop d' ells.*
- RUF. Que?... *Que no se 'n adonava.*
- BERNALT. *Naturalitat.* No prenguéis á ofensa
lo frech nostre en son vestit.
- RUF. *Irónich.* No veus? aixó 's té per mal
y no falta qui ho castiga.
Som cans! som gent enemiga!
- BERNALT. *Ab recel.* Veig que t' enfilas molt alt.
- RUF. Es lo únich que fer se 'm deixa.
- BERNALT. Renega, però treballa.
- RUF. *Clohent los punys.* Llaure, sega y bat... la palla
per tu, pel senyor la xeixa.
- BERNALT. Adeu. *Volentse retirar.*
- RUF. Poruch!
- BERNALT. Veig que 'ns mira
l' esclau blanch de la Comtesa.
- RUF. Digas lo seu ca de presa.
- BERNALT. Perxó es que temor m' inspira.
- Aludeixen á Adel que als móures per la escena, á voltas los observa com fa també ab los dels altres grupos. Ruf y Bernalt al créures que 'ls espia, s' apartan un del altre y van á confondres entre la gent de la escena. Pochs moments avans, van baixant del fondo, fins quedar en primer terme, Huch galantejant á Blanca que procura parlar poch y baix, y cubrirse ab un mantó per no esser coneguda. Adel molt dissimuladament l' observa y deixa comprendre que l' ha coneguda.*

HUCH. *Apart.* Ella es; á pesar del vel
al moment la he coneguda;
meş, ab quin fí haurá vinguda
aquí?...

Blanca passa d' una part á l' altra procurant cubrirse, Huch no deixa de perseguirla.

ADEL. Vigilém Adel,
que 'l que ha previst la Comtesa
s' encamina á ser vritat.

HUCH. Senyora, no us será grat?

BLANCA. Cavaller...

HUCH. Sentirme us pesa?

BLANCA. Jo...

HUCH. Ab vostres desdenys feriu
un cor que per vos s' arbora
y sou injusta, Senyora,
injusta sens cap motiu.
Si Deu vos ha feta hermosa
per sobre sas maravellas,
dantvos per ulls dos estrelles
de la volta lluminosa,
y á mí d' aquests ulls lo raig
á vos lo cor se m' enmena,
per qué 'm mireu tan serena
quan per vos á morir vaig!

BLANCA. Calléu. *A mitja veu.*

HUCH. Acepteu la oferta
del qui servirvos voldria.

BLANCA. A prop méu no hi ha alegria
ni felicitat cumplerta.

HUCH. Jo us la portaré.

BLANCA. *Rodant lo cap.* Deliri.

HUCH. L' amor, com la primavera
los camps, los cors regenera.
Deixéu que per mi sospiri
vostre cor, sigau piadosa
y sabréu lo qu' es ventura:
lo goig que l' amor procura
es l' únich que al món se gosa.

BLANCA. Cert, molt cert; perxó no puch
al vostres afanys atendre,
del meu cor tan sols la cendre,
y ja freda, aquí dins duch. *Pausa.*
No sabriau tal vegada
qui soch? de la meva historia

no voleu ferne memòria
 ó es que apenarme us agrada?
 Sinó, com vos fora grat
 de viurer en las ruinas
 d' un cor, ó be en las espinas
 d' un roser ja desflorat!
 Deixáume en pau, cavaller,
 en ma trista desventura;
 no mancará una hermosura
 que ditxós vos puga fer.

Blanca parlá molt tristament y á mitja veu, contrastant ab Huch qual manera de dir y de portarse demostra l' ardencia de la passió que per ella sent.

HUCH. Deixarvos?... no es pas possible.
 ¡Com viure, si no us puch veure!
 Tentat estich ja per creure
 que un altre... torment horrible!...
 Oh! no; jo tinch de desfé'
 de mon amor ab la ardencia,
 lo gel de la indiferencia
 que tant esmortuida us té.
 Jo us tornaré compassiva
 á forsa de prechs; mas queixas
 sonarán en vostras reixas
 constantment, y á ellas esquivia
 de ser un jorn deixaréu,
 si es que pérdrem vos doldría.
 Ay, si 's tornás gelosía
 mon amor!...

BLANCA. Calléu, calléu,
 que molt mes ardents protestas
 s' han vistas desvirtuadas.

HUCH. No foren, si s' han trencadas,
 fillas del cor, com aquestas.

BLANCA. Perduda la fé tinch ja! *Sospirant.*

HUCH. Y viviu?

BLANCA. Encara puch
 odiar! *Ab forsa, però á mitja veu.*

HUCH. Com!

BLANCA. *Suplicant.* Deixéu, Huch,
 deixéume en repós está'...

Blanca, cubrintse ab lo vel, se retira al fondo, coincidint trovarse ab Adel, que vé en direcció oposada á la d' ella.

HUCH. *Mirantla anarsen.* No he nascut pas per cedí'
 y vuy vencer ta esquivesa...

Té celos de la Comtesa
 y me 'ls encomana á mí!
 ADEL. *Apart.* L' antiga muller del Comte
 ab lo company del Infant
 á cau d' orella parlant...
 sápigau n' Almodís prompte.

ESCENA II

LOS MATEIXOS, PERE RAMON, Y PONTÍ.

Lo primer surt de la sala d' armas y se dirigeix directament á Huch. Lo segon entra per la esquerra y 's queda entre 'ls grups del fondo fins que se indica.

PERE. *A Huch.* ¿Cóm nó á dins?
 HUCH. *A Pere.* ¿Cóm surtiu vos?
 PERE. A finir va la sentada.
 HUCH. Signar potser no us agrada
 l' Usatge?
 PERE. No hi manco. Abdós
 mon pare y la seva esposa
 ja ho han fet... ab tanta gent
 s' está allí molt malament...
 aquí ja es un' altra cosa.
 HUCH. N' obstant, los de dins vindrán...
 PERE. No 'm será forsós lo seure
 á frech de qui no 'm pot veure.
 Mes que dich!... *Reprenentse á ell mateix.*
 HUCH. No ho sento, Infant.
 PERE. Si ho sabs, si ho sabs tant com jo
 l' afecte que 'ns inspirém;
 y encara volen...
 HUCH. Deixém
 aquest punt.
 PERE. Será milló'!
 HUCH. Qué veig! un juglar. *Adonantse de Pontí.*
 PERE. Si tal.
 HUCH. A bon hora arriba. encara.
 PERE. D' hont será?
 HUCH. Sembla fer cara
 de carcassés.
 PERE. Me 'n sab mal.
 HUCH. Qui sab! si us pugués servi'...
 PERE. Servirme á mí?... *Sens comprendre*
 HUCH. *Intencionalment.* De vegadas

hi há historias disfressadas...
 PERE. *Apart.* Quina idea; potser si
 que 'll sabrà...

HUCH. *Apart.* Veig que s' hi pensa.

PERE. *Apart.* No l' he anat pas á cercá'.
 Tinch de veure si 'm dirá
 que 's diu d' ella per Provensa.

HOME I. Siga un serventés.

BERNALT. Deixéu

que ell mateix escullir pugui.

Baixant del fondo ab molta altra gent que venen instant al juglar Pontí perquè 'ls deixe sentir una de sas cantadas ó narracions. Aquest, ab la lira á la ma, se disposa á compláurels, formantse un corro en quin centre ve ell á quedar. Pere Ramon y Huch quedan á la esquerra, un xich apartats, però escoltant. Adel á la part oposada.

RUF. Com més d' un après no 'n duga...

HOME II. Si 'n treuen per tot arréu.

BERNALT. Calléu tots.

RUF. Y tu també.

PONTÍ. A l' honor de la Comtesa
 que en terra barcelonesa
 fá estimar lo Carcassé.

Moviment per part de Pere Ramon al qual conté Huch. Pontí, després de una petita pausa, arrenca un breu preludi á son instrument y 's posa á recitar, acompanyantse ab molt suau melodia.

PONTÍ. *Recitant.* Fou un miracle del art diví
 lo que juntava tantas bellesas:
 demunt la fulla d' un gessamí,
 dugas estrellas del Cel despresas
 varen lluhí.
 A la besada d' aquella llum
 rosas floriren, clavells també,
 que cap vent mata ni 'l sol consum:
 com hi há en ellas, jardí no sé
 de mes perfum.

Filla, ma filla—lo Carcassés
 diu á la hermosa, joya del món.—
 que ma corona vals tu molt mes,
 y al punt la seva pósanli al front
 los Berengués.

Allá 'hont la planta posa 'l seu peu
 corra la gloria, somriu l' amor;
 com á penyora la envia Deu

per darnos provas ab tal tresor
del poder séu.

Si es recordansa del Cel sa cara
y 'ls cors palpitan á son accent,
mes sa bonesa, mes es encara,
ningú pot dirho lo que se sent
al dirli: mare!
ningú pot dirho quanta dolsor
brollan sos llabis al dirvos fills;
no trovarian pas goig mellor
sirvents y pobles y quants pubills
te son amor.

Demostracions d' aplauso per part dels oyents, esceptuats Ruf y Pere Ramon, quins impulsos de protestar conté Huch. Pontí, sens apercibirsén, recull ab la gorra las dádivas que tenen á bé allargarli los qui l' han escoltat.

BERNALT. Superba cansó.

PERE. Per Déu

que á gosar l' esquarterava;
qui no 's creurá' que parlava
lo juglar, per torment meu!

HOME I. Aquí tens quatre dinés. *A Pontí.*

PONTÍ. Mercés mil.

HOME II. Aquí 'n tens sis.

HOME I. Que torne á cantá' es precís.

PERE. No vull que la cante mes. *Apart, però alt.*

ADEL. Aquesta cadena d' or,
si hi tornas altra vegada.

Se tréu una cadena d' or que porta al coll y la allarga al juglar Pontí, però al mateix temps se adelanta Pere Ramon qui després d' obligarlo á retirar lo que anava á cedir, ne entrega una de mellor, en pach de lo contrari que l' esclau Adel pretenia recompensar.

PERE. Esclau!... qui te l' ha donada? *Prenentli.*
vesla á torná' á ton Senyor. *Tirantli al peus.*

Té, aquesta es de pedras finas. *Al Juglar.*

PONTÍ. Qué disposéu?... *Fent cortesia.*

PERE. Que aquest cant

no repeteixis.

HUCH. Infant,

que anéu á dir?...

Huch aparta al infant Pere Ramon per contenir-lo. Lo Juglar y 'ls que l' han escoltat se retiran á segon terme y alguns se dispersan.

Adel se 'n va plé de despit.

PERE. *A Huch.* No imaginas

qu' es un insult cada mot,
 un sarcasme que á la cara
 se 'm tira, aplaudit encara
 per la xusma? Massa y tot
 he fet deixantlo acabar.
 ¡Qu' es l' honor dels Berengués!...
 d' un sant, que 's diria més
 del que acabo d' escoltar!

HUCH. *Ab intenció.* No obstant... d' igual terra son
 lo juglar y la Comtesa,
 y pot sapiguer... finesa
 es lo cant, després...

Pere Ramon se dirigeix á Pontí, després de un moment de vacilació.

PERE. Respon,
 juglar, vols servirme?

PONTÍ. Vos
 sabréu si l' honor mereixo...

PERE. Vestir mos colors te deixo;
 viurás aquí. *Al palau.*

HUCH. *Apart al juglar.* Generós
 es en estrem.

PONTÍ. *Després de un moment.* Aceptat
 y manéume á vostre pler.

PERE. Canta, donchs; mes, te de ser
 de gesta, d' algun passat
 del casal de Barcelona.

Parlant alt perquè 'l senten los circumstants, los quals al adonarse que 'l juglar se disposa nova volta á cantar, van formant rotllo altra vegada, però se dispersan tots al presentarse en escena los personatjes que surten de la sala d' armas.

RUF. Si, si, que canti de guerra.

BERNALT. De las glorias de la terra.

PERE. *Apart.* Veurém que sab d' eixa dona
 que al comens de la jornada
 l' infern posa en mon camí.

PONTÍ. ¿Voléu una albada? *Als que l' escoltan.*

HOME I. Sí.

HOME II. Sí, sí.

HUCH. Ha finit la sentada.

Al veure sortir de la sala d' armas al Comte ab tota la cort.

ESCENA III

LOS MATEIXOS, BERENGUER, ALMODIS Y CAVALLERS, PATGÈS Y HERALTS.

Los heralds desde 'l llindar anuncian al Comte. Aquest que surt donant la mà á la Comtesa, seguits de dos patges, de Pons d' Ullastrell y tota la cort, se situa al mitg de la escena; los cavallers á la dreta y 'ls demés á la esquerra, entre 'ls quals Blanca procura no ser coneguda. L' esclau Adel derrera la Comtesa á poca distancia; l' infant Pere Ramon y Huch de Corbera, en primer lloch de la cort.

LOS HERALTS. Lo Comte. *Baixant las massas.*

BLANCA. *Apart.* L' instant s' acosta.

ADEL. *Apart.* Tinch d' advertí á la Comtesa.

BERMALT. *A Ruf.* Aquí 's véu quanta grandesa
té 'l comtat.

RUF. Mes no 'l que 'ns costa.

PONS. Víctor al Comte! *Lo poble 'l victoreja.*

CAVALLER. Tribut

mereix, però may com ara.

PONS. Gloria á Berenguer! *Víctors del poble.*

CAVALLER. Al pare
de tots, que serho ha volgut.

Víctor general. Pausa.

BERENGUER. Poble honrat que á son senyor
ajuda á engrandir la terra,
soldat de la patria, en guerra,
y en pau, constant feynador:
mereix per abdós serveys
l' amor que per ell sentim
y ab joya inmensa venim
d' enriquirlo ab novas lleys.
D' avuy, per petit que sia
de Barcelona 'l Comtat,
á Europa exemple haurá dat
del qu' ella avans fer devia.
Treuga. pau, virtut y amor
fan que 'ls pobles s' engrandeixen,
quant mes los vassalls s' uneixen
mes per ells pot fe' 'l senyor,
y en aixó fundamentant
l' obra que de fe' acabem,
véureus ditxosos pensem
d' aquests usatges gosant.

D' avuy podréu comprá' y vendre
 lliurament sens pagá' escot;
 jutges tindréu tots, en tot,
 ningú á un altre podrá ofendre.
 Matar será crim. També
 casarse per furt d' herencia;
 no hi haurá en lley diferencia
 de vassall á cavallé'.
 Ni 'l mes poderós senyor
 será jutge en casa seva;
 cristiana, mora y jueva
 son duenyas del seu honor.
 Cástich tindrà lo perjur,
 qui trahirá aquell qui besi,
 ferir ab arma á qui resi,
 de la llar rompre 'l segur,
 y en fí: tothom qui farà
 á un altre 'l qu' ell no voldria,
 faltará y desd' aquest dia
 per lley se 'l castigará!
 Aquestos son, en essencia,
 los usos qu' hem legislat,
 lo nostre nom hi hem signat
 de la cort á la presencia,
 y com creyem que l' amor
 al próxim los cors sublima,
 al dar á aquesta obra cima
 de goig sentim batre 'l cor.
 Aixís, Senyor, la cort vostra
 també aquest acte interpreta.
 Las lleys qu' hem escrit en lletra
 per bé del poble y bé nostre,
 prosperarán la corona
 y l' estat á la vegada,
 coincidint ab la sentada
 del concili de Gerona;
 que, si aquí la lley humana
 á vingut á nivellarnos,
 allí, per mes estimarnos,
 la divina 'ns agermana.
 Malhaja, donchs, qui á las dos
 esquerp ó contrari sia.
 Deu prosperi 'l fet d' est dia,
 y víctor cent cops á vos!

Al Comte.

PONS.

Los cavallers de la cort felicitan el Comte y á la Comtesa; l' Infant vé al final de tots y sols s' inclina devant son pare.

CAVALLER I. Aquestos son los afanys
de la cort.

HUCH. De vostra Altesa
siga á honor.

CAVALLER II. Que ab la Comtesa
prospérins lo Cel forsa anys.

PERE. Igual es, pare y Senyor
mon desitg.

A' MODIS. A Berenguer. Ho veyeu ara?
ni sols mirarme á la cara,
ja no es despreci; es rencor.

BERENGUER. Lleugeresas! ja veuréu
com le 'n farém penadirse.

ALMODIS. Y de la sala 'l surtirse
per no signá' al costat méu,
també es lleugeresa?

BERENGUER. Aixó!

ALMODIS. Vos no us n' haveu adonat?

BERENGUER. Oh! Ja veuréu quan aviat
poso esmena.

ALMODIS. Nó, ara nó.

BERENGUER. Infant!

PERE. Senyor!

BERENGUER. Al donar
lo nostre palau per temple
á las lleys novas, l' exemple
de com s' han de practicar
també debem dar al poble,
que si ell té de respectarlas.
nosaltres qu' hem de guardarlas
devem respectarlas doble.

PERE. ¿Qué disposeu? *Plegat de brassos molt seré.*

BERENGUER. Que vulgau
rendir altra volta encara.
homenatge á vostra mare.

A Almodis. Y vos, á 'n ell, darli pau.

L' Infant torna á saludar a la Comtesa, però molt fredament, sens acostarse á rebre lo bes de pau ni darli tractament de mare; marcat despit en Almodis y disgust en Berenguer.

PERE. Al Comte. Cupleixis lo vostre anhel.

A Almodis. A ma Comtesa y Senyora,
honor! *Fent una lleugera cortesia.*

BERENGUER. ¿Com Comtesa y fora?

PERE. La mare... la tinch al cel.
Després de mirar breument y estranyat á son pare, responent molt humil però ab enteresa y descobrintse y tornantse á cubrir al pronunciar lo nom de mare. Creixents mostras de despit en Almódis y de disgust en Berenguer.

ALMODIS. Heu sentit. *Al Comte.*

BERENGUER. *Molt fort.* Pere Ramon!

PERE. Qué maneu! *Ab humiltat.*

BERENGUER. *Dominantse.* A la que he dat
 lloch al trono, á mon costat,
 ceptre en má y corona al front;
 á la que tant he volgut
 honrar, també honrarla us toca.

PERE. Lo que voleu de ma boca,
 callarho, crech qu' es virtut.
 Mare! ¿Y quin nom donaria,
 si ara á un' altra 'l pogués dar,
 á aquella que 'm va posar
 al món y d' ella 'm nudria? *Entusiasmantse.*
 ¿Cóm podria distinguir
 lo respecte del amor!...
 Quan al cel aixeco 'l cor,
 á qui 'l podria oferir!
 Lo nom aquest per mi avuy
 sols es del cor, no del llabi,
 dirlo á un' altra fora agravi
 y no dech... no puch... no vuy!
 No vuy y per no voler
 vos obligarmhi, un instant
 féus cárrech que, delirant,
 s' ha cregut l' home ab poder
 d' alsar torras per l' espay
 y á son Creador rebelarse:
 mes d' un Deu ha volgut darse
 y mes d' una mare, may!

Sensació. Almódis se dirigeix á l' Infant ab aparent afabilitat que no logra dissimular la ira que la sofoca. Berenguer s' esforça per contenirse: los demás callats y sorpresos, deixantse veure certa agitació en Blanca, que ha vingut á quedar en primer terme entre 'l poble.

ALMODIS. N' obstant, Infant, soch la esposa
 de quí en vos té son hereu;
 germans á mos fills diheu;
 perquè donchs, us soch odiosa?
 perquè d' aprop meu fugiu?

- perqué us retreyeu d' honrar-me?...
 BERENGUER. Ramon, tindré d' abaixarme
 á manar? *Pausa.*
- PERE. *Fredor.* En mí teniu
 qui mes en servísus se honora,
 y en alta veu vos proclama
 gran Comtesa, noble dama,
 digna esposa... y ma Senyora.
- ALMODIS. Oh, mercés, Infant, mercés! *Ab rabia.*
- BERENGUER. No es aixó 'l que jo volia.
- ALMODIS. Un altre 'l mateix diria.
- PERE. Donchs jo no us puch dir ja mes!
- BERENGUER. Siga prou! *Ab autoritat.*
- ALMODIS. *Al Comte.* Retiréms ja,
 que sento que 'l cor me manca.
- Berenguer dona la mà á Almodís y van per retirar-se, precedits dels
 heralts y seguits dels demés que han surtit de la sala d' armas;
 quan s' adonan de Blanca qui aixecantse 'l vel, avansa uns passos
 cap al Comte. Mohiment en Huch.*
- ALMODIS. Ah, que miro!
- BERENGUER. Dona Blanca!
- ALMODIS. Devant d' ella aixó!
- BERENGUER. Que fá
 que us vejan aquí?
- BLANCA. Que tinga
 de cercar justícia.
- BERENGUER. Córm!
- BLANCA. Senyor y vassalla som, *Irónich.*
 deixáu que á cercarne vinga.
- BERENGUER. Surtiu. *Manant á tots retirar-se.*
- ALMODIS. Oh!... Adel segueix...
 devant d' ella!... la ira 'm cega.
- La major part dels presents se retiren per la porta de la esquerra.
 Almodís, ab los heralts, patges y Adel per la escala; després que
 aquestos son ja á dalt, los segueixen Pere Ramon y Pontí al seu
 derrera. Pons y Huch se retiren per la dreta.*

ESCENA IV

BERENGUER, BLANCA.

- BERENGUER. *Després de veure que ja estan sols.*
 La justícia que se us dega
 faré cumplir jo mateix.
 Parléu. *Pausa.*

BLANCA. *Després de fer un sospir.* Precís m' es baixar

á un estrem tant denigrant,
mes las circunstancias fan
que vos tinga d' aturar,
per que del palau la porta
sols á la esposa es tancada!

Melancólich.

BERENGUER.

De ser ma esposa heu deixada. *Plegat de brassos.*

BLANCA.

Ni soch viuda, ni soch morta. *Ab enteresa.*

BERENGUER.

Segufu.

BLANCA.

Sí, mes no estranyeu
si es ma paraula insegura;
he baixat de tanta altura
quan me veig... com me veyeu!
Erau vos Comte y Senyor,
era jo innocent donzella
y un jorn me vau dir:—Ets bella
com un sol, vull ton amor.—
Jo per podéusel cedir
vaig dir:—Portéume al altar.—
y en ell, ay! vareu jurar
lo que no heu sabut cumplir;
que per lográ' un' altra dona,
de fills d' algú que viu, mare,
vau tréurem del front, encara
tantost núvia, la corona.
Pensáreu fer bona ab l' or
esta injusticia infamanta,
que aguanto jo... com aguanta
l' esclau la ira del senyor;
mes avuy qu' us ufaneu
de justicier y us agrada
veure de tot hom' honrada,
la que usurpa lo lloch méu...

Pausa.

Despreci.

BERENGUER.

Blanca!

Volguentla interrompre.

BLANCA. *Sens aténdrel.*

Us vinch á demanar
justicia, en lo que se 'm manca
per esta Senyora.

BERENGUER. *Ab duresa.*

Blanca!

BLANCA.

Dona, dich!

Ab forsa.

BERENGUER.

Vulguéu parlar
com se deu de la Comtesa.

BLANCA.

La Comtesa soch jo encara,
que 'l judici del Sant Pare
demunt vos y d' ella pesa;
d' ella que 'ls esclaus envia

á mas portas á insultarme,
perque un cop no pot mirarme
sens pensá' en sa villanía!

BERENGUER. Prou! *Donant un fort cop de peu.*

BLANCA. Féume justicia.

BERENGUER. Sí,
y la obtindréu ben complerta;
mes desde ara anéu alerta
de ma esposa ab torná' á di'
lo que acabo d' escoltar,
ó us juro...

BLANCA. *Interrompentlo.* No juréu, nó;
per perjur la escomunió
heu tingut d' suportar!

BERENGUER. Cert, molt cert; aixó ha pogut
lograr la vostra... malícia.
Deu me val! voleu justicia
y fer justicia es virtut.
Per curar la gelosía
que á Almódis inclina al mal,
viuréu de ma cort comtal
á fora, desd' aquest dia,
y aixís no veuréu may mes
que á insultarvos ningú vinga,
qui s' hi atreveixi que tinga
de morir!

BLANCA. *Irónich.* Justicia es
Aixís, aixís se castiga
l' orgull y la usurpació;
que mes preten l' ambició
d' eixa dona?... d' eixa amiga
ja de dos tronos llensada,
y de dos marits refusa,
á la que callat acusa
tot un poble ab sa mirada.
A nivell del seu amor
poseu la justicia vostra,
l' afecte qu' ella us demostra
val tant com lo vostre cor.
De virtut ella vesteix
l' ambició que la desdora;
vos, á la que viuda plora
lo marit qu' ella joheix,
de veure al ingrat espós
qu' era ja l' únich goig séu,

Ab despreci.

•
Tendresa.

- de véurel mes, la priveu...
 Dignes sou l' un d' altre 'ls dos! *Sarcástich.*
- Pausa.* Y bé, partiré! Ferida
 de mort surtiré d' aquí,
 y exemple pendrán en mí
 de vostras lleys!
- BERENGUER. *Ab certa tendresa.* Per ma vida
 us juro, que 'm dona pena
 la sort qu' us ha capigut;
 perquè dar-me no heu pogut
 lo que 'l estat, no jo, ordena
 tenir al qu' es d' ell timó
 pare, escut, cap y bandera?
 A havernos faltat en Pere
 Ramon, quina successió
 tenia 'l comtat? Penséu
 que no sens rahó us deixava,
 y si ara no us allunyava
 faltaria ab vos y ab Deu.
 Partíu, donchs, y estéu segura
 que ma justícia no us manca.
- BLANCA. Y l' amor... *Mitg plorosa.*
- BERENGUER. Permetéu, Blanca,
 que 'm calli.
- BLANCA. Se m' afigura
 que aixó á algú donará pler.
- BERENGUER. Planyéula.
- BLANCA. Si está gelosa
 la usurpadora, la esposa
 llegítima, qué pot fer!
- BERENGUER. Acabém! *Manant ab duresa.*
- BLANCA. Podeu manar,
 que sou la forsa; mes ans
 penseu que las nostras mans
 uní Deu devant l' altar,
 y mal guardador de lleys *Ab dignitat.*
 será qui las d' aquí exalta,
 quan ja per endevant falta
 ab las de qui es Rey de reys.
- BERENGUER. Ell sab bé prou ab quin ff.
- BLANCA. També 'l premi qu' us reserva.
- BERENGUER. Senyora! *Crit fort.*
- BLANCA. Heu plantat mal' herba,
 mal' herba hauréu de cullí!
- BERENGUER. Pons! *Cridant á la dreta.*

ESCENA V

BERENGUER, BLANCA, PONS.

PONS. *Surtint.*

Senyor!

BERENGUER. *Ab naturalitat.* Prenent motiu

dels fets d' avuy, hem resolt

traspassar de Sarriol,

á esta dama 'l senyoriu.

Seus volem que per la vida

sigan lo burch y 'l castell,

y que passe á viure en ell

desitjem tot desseguida.

Faréu que ben disposat

de tot á son poder vinga,

per que de sortir no tinga

d' aquell lloch necessitat.

PONS.

Així 's complirà.

BERENGUER.

Altrement,

perque may á molestarla

s' acoste ningú, guardarla

faréu per alguna gent,

procurant que molt cortés

per tot hom' siga tractada

que quan per mí es tant honrada,

senyal que molt digna n' es.

Deu vos done la meytat *A Blanca sajudantla.*

del bé que per mí voldria.

BLANCA.

Per Ell, doblement vos sia

lo bé que ara 'm feu, tornat.

*Ironícament.*BERENGUER. *A Pons.* Seguíme.*Se retiran per la escala.*

ESCENA VI

BLANCA.

Si aixó pot fer

l' home que las lleys imposa,

qu' es l' amor? aquesta cosa

que á la dona fa muller!

Qué val anar al a'tar,

ser fidel y ser honrada,

si com á cosa comprada

se 'ns pot pendrer y deixar!

Tu que m' has robat artera
 ab un trono, que no anyoro,
 l' espós que gelosa ploro,
 l' amor que ma ditxa n' era,
 dónet Deu lo merescut
 del mal que per tu se 'm dona...
 tornant de foch la corona
 que has comprat ab la virtut!

Va per retirar-se, cubrint-se ab lo vel, quan la sorpren Huch.

ESCENA VII

BLANCA, HUCH.

HUCH.	Senyora.	<i>Surt de la dreta.</i>
BLANCA.	Ah!	<i>Girantse involuntariament.</i>
HUCH.	No amaguéu	
	lo torment que vos apena,	
	sé quant es, de quina mena	
	y us brindo ab lo consol méu.	
BLANCA.	Vos?...	
HUCH.	<i>Acostántseli.</i> No pretenguéu esquivar	
	del costat vostre apartarme,	
	vulgáu l' amistat donarme	
	y veuré si un dia arriba	
	ma passió á encéndreus lo cor,	
	fentvos tornar mes humana:	
	l' amistat es la germana	
	mes íntima del amor.	
BLANCA.	Penseu guanyarlo?	
HUCH.	Esperansa	
	ja no mes, de vos voldria.	
BLANCA.	No sé jo lo que daria	<i>Sospirant.</i>
	per tenirne.	
HUCH.	Qué no alcansa	
	una ferma voluntat?	
BLANCA.	Molta en caldria per vèncem.	
HUCH.	Mérit puch fer que revèncem	
	no acerteu.	
<i>Lo diàlech se fa tot de doble intenció, fins que 'ls dos personatges mutuament s' espontanejan.</i>		
BLANCA.	Temeritat.	
	Ara com ara, no sento	
	mes qu' un desitg... gran... inmens!	
HUCH.	En ell crech veure 'l comens	

de ma ditja. No us consento
que ab pactes vulgau brindarme
una esperansa remota...
jo endevino, jo sé tota
vostra historia y si donarme
no podeu ara l' amor,
sé de sobras quina via
dech seguir, perque algun dia
me 'n cregau mereixedor.

BLANCA.

Molt dir es.

HUCH. *Ab misteri.*

M' he fet l' amich
d' en Pere Ramon ; consell
li dono y no 'm penso qu' ell
m' amagui un secret.

BLANCA.

Vos dich

res del Infant, per ventura?

HUCH.

Té l' Infant una enemiga...

Recalcantho.

BLANCA.

Calléu!

Rápit.

HUCH.

Sí; no cal qu' us diga
lo demés. Sempre procura
qui bé estima meritar
del amor l' agraument.
Ja sé prou, sabent que sent
lo cor que pretench guanyar,
y, siga 'l que siga, jo
tinch de fer que m' ho agraheixi :
mentres que al fi se 'm rendeixi
cap medi m' espanta.

BLANCA. *Ofegant un sospir.*

Oh!

HUCH.

Sospireu?... *Prenent una ma á Blanca qu'ella retira.*

BLANCA.

Penseu encara
insistir?

HUCH.

May torna enrera
en Huch, y llegir espera
sa sentencia en vostra cara.

BLANCA.

De fel tinch lo cor.

HUCH.

Deliro
per podél tot endolsir.

BLANCA.

Amor es!

HUCH.

No ho podré dir
jo de vos!...

BLANCA.

Lo temps deu dirho.
Blanca se cubreix ab lo vel y diu al peu de la porta los dos últims versos.

HUCH.

Agra ó dolsa, una esperansa

BLANCA. al capdevall m' ha donat.
No sé 'l preu, però he comprat
lo consol de la venjansa.

ESCENA VIII

HUCH, PERE RAMON, PONTÍ.

Los dos últims han baixat per la escala moments avans de desaparèixer Blanca y venen seguint conversa.

PERE. Aquests los serveys serán
ab que tindrás de servirme ;
ara á tu 't pertoca dirme
si 't son de bon fer.

HUCH. *Apart.* L' Infant,
Deu me 'l porta.

PONTÍ. Honra y no poca
d' aquests serveys obtindré,
tant, que 'l demanáus mercé
crech qu' es lo primer que 'm toca.

PERE. Parla.

PONTÍ. Un sirventés he dit
en honor d' una Senyora ;
d' aixó no fá pas un' hora
y n' estich ja penedit.

PERE. Si, llavors... mes deixéms d' ella.

PONTÍ. Callo, donchs.

PERE. *Contrariat.* No dich aixó.

HUCH. *Apart al Infant.* Infant, la vacilació
que vos pren me maravella.

PERE. Temo que 'l juglar procura
afejir mes llenya al foch.

HUCH. Digas, tú. *Resolt á Pontí.*

PONTÍ. Al Comte fa poch,
ponderant sa desventura,
l' he sentida en to de queixa
murmurar lo vostre nom.

PERE. Qué vols dir? *Sopte.*

PONTÍ. *Disculpantse.* Com no sab hom'...

HUCH. Sabs si era ella?

PONTÍ. Ella mateixa.

PERE. Y mon pare?

PONTÍ. Sens dir res;
mentres n' Almódis plorava,
amunt y avall passejava

- per la cambra.
- HUCH. *Instant.* Y no has vist mes?
no has sentit?
- PONTÍ. He vist, encara
que de llisquentas, passant,
punyir-se al cap, desitjant
que 'l Comte no vos fos pare.
- PERE. Y mon pare tampoch deya
á 'n aixó un sol mot!
- PONTÍ. *Volent dir que no l' ha sentit.* Qui sab?
- HUCH. No heu vist mes?
- PERE. Punyir-se 'l cap
pot ben bé, qu' es d' ell la ideya
de furtarme 'l trono á mí
per darlo al seus bessons. Oh!
á dar las punyidas jo,
sabria bé 'l que 's punyí!
- HUCH. Juglar, vos que á no enganyarme
vostre accent y 'l port també,
sou del lloch d' hont nos vingué
la Comtesa; podeu darme
novas del tracte afrontós
que en mártir la convertía,
mentres al costat vivía
del que ha estat son derré' espós?
- PONTÍ. D' allí soch; però no puch
respondre á lo que voleu.
- HUCH. Perqué?
- PONTÍ. Perque cambieu
lo culpable. *Se va afosquint.*
- HUCH. A fé de Huch
que 'l teu sirventés, juglar,
pinta á la dama perfeta.
- PONTÍ. Per cantar la trova es feta.
- PERE. Perque la van repudiar?
- PONTÍ. Dos marits, ans que vingués
á Barcelona, ha tingut,
y cap dels dos ha pogut
seguir ab ella, per més
que en l' un y en l' altre l' amor
ab sa hermosura encenía,
y ab la paraula volía
giráls á son pler lo cor.
Per las terras de Tolosa
y las vilas del Arlé,
- Result.*

- per gran dama tinguda es,
 però no per gran esposa.
 Honrat es en Pons, volgut,
 mes que per Senyor, per pare
 de sos vassalls, ni un encara
 son enuig ha conegut;
 y quan dels sotmesos d' ell
 captarse l' amor sabfa,
 la discordia cada dia
 trovavas dintre 'l castell.
 Primer, per l' orgull atreta;
 després, per la ira moguda;
 per l' ambició sostinguda
 mes tart, y may satisfeta,
 n' Almódis s' arribá á fe'
 insufrible, y repudiada
 al ser, per fi ni plorada
 de sos fills véures pogué.
- PERE. Viva Deu que la pintura
 s' assembla al original! *Ab forsa.*
- HUCH. Ab tot, Infant, no vos cal
 créuren la meytat; murmura
 lo poble sempre que pot
 dels Senyors. *S' afosqueix mes.*
- PONTÍ. Fé de certesa
 mereix quant dich.
- HUCH. *Al Juglar.* La Comtesa
 no tindrà la culpa en tot.
- PERE. Ay, Huch, que no vius prop d' ella!
- HUCH. Al món vingué casta y bona.
- PERE. Jo 't parlava de la dona
 y 'm retreus la nina. *Es nit.*
- HUCH. Bella
 es n' Almódis y tal volta
 mes bona del que creyeu;
 fillastre li sou... penséu
 qu' es mare y pels fills resolta
 potser á fe' heroycitats,
 compresas sols per quí es mare,
 qui sab si la injuriem ara
 suposantlashi viltats!
- PERE. Y vols dir que en mí l' hereu
 del comtat no té de veure!
- HUCH. Y potser no es lògich creure
 que ho veja ab despit? *Ironía.*

- PERE. Per Deu
que sí, però aixó no abona
del séu cor la rectitut.
- HUCH. Si fills del Comte ha tingut
com da' á un altre la corona?
- PERE. Aixó no ve á provar res.
- HUCH. Però 'l que fa ella esplica.
- PERE. Vols dir que la mortifica
tení' un fillastre!
- HUCH. Aixó es.
- PERE. Madrastra en ella tinch jo.
- HUCH. Però vos sou qui la en feu
no sent son fill. *Recalcantho.*
- PERE. Viva Deu,
que 'l juglar tindrà rahó! *Pausa.*
- Algú del servey de palau encen la graella del peu de la escala y se
situan un ó dos homes d' armas en lloch convenient com á vigi-
lant de nit.*
- HUCH. Duptaréu, Senyor?...
- PERE. Penosa
en aixó 's fa la vritat.
- HUCH. Perqué germans vos ha dat,
quan per ells li heu de fer nosa!
Fent per exasperar á Pere Ramon.
- PERE. Calla, Huch, deixa rodar
á solas mon pensament
per eixa infernal pendent
que no sé hont l' ha de portar.
Massa 'm soch preguntadó'
y massa 'm respon ma estrella :
falta amor ó bé sobra ella :
fáltam seny ó sobro jo.
- Lo juglar Pontí s' ha retirat al fons esquerra. Apareixen per la es-
cala lo Comte y la Comtesa, precedits de dos palges ab atxas,
fentlos llum; poch després, quedantse mitg perdut en la fosca,
Adel.*
- HUCH. Serenéus, Infant, que arriban
la Comtesa y 'l vostre pare.
- PERE. No havia pas vist encara
que 's fes nit.
- HUCH. Los fochs avivan
del teyers.
- PERE. Vindrás ab mí,
després que mon pare ens deixi?
- HUCH. Oh, nó!

PERE. 'T sab greu que coneixi
lo que 'm guarda 'l porvení?
HUCH. Me sab greu que l' afronteu.
PERE. Y donchs, hi aniré tot sol.
HUCH. Nó, Infant, si anarhi heu resolt,
vos acompanyo.

ESCENA IX

BERENGUER, ALMODIS, HUCH, PERE RAMON, PONTI, ADEL,
PATGES Y SOLDATS.

*Pontí y Adel mitg perduts en la fosca, però no junts, Pontí un xich
mes visible á la esquerra, Huch y Pere Ramon parlant. Beren-
guer baixa del fondo armat y cubrintse ab una capa donant la ma
á la Comtesa.*

BERENGUER. Deixéu
que un moment pel repós miri
de ma ciutat tan aymada;
ella en mí viu descansada,
just es ferho.

ALMODIS. Y qui us inspiri
confiansa per seguí 'l mur,
no teniu?

BERENGUER. Sí tal, de sobras;
mes de pare aixó son obras
y 'm donan pler; de segur
que 'l poble de Barcelona
m' ho agraheix.

ALMODIS. Molt mes que jo?
*Ab coqueteria, passantli 'ls brassos al coll. Berenguer la pren per la
cintura atrayéntsela sobre 'l cor.*

BERENGUER. Crech que no teniu rahó
de queixa.

ALMODIS. L' ausencia 'n dona.

BERENGUER. Gelosia? *Carinyosament.*

ALMODIS. Voluntat
heu de dir.

BERENGUER. Dintre un instant
soch vostre. *Besantla al front y desprenentsen.*

ALMODIS. Crech que l' Infant
vos espera.

BERENGUER. Ben portat
ve pel reny que penso darli.

ALMODIS. No li digueu rés.

y pensa á qui es que serveixes.
Tot lo didlech entre Almódis y Adel á mitja veu. La primera mostrant certa vacilació de la que facilment triunfa l'odi que per en Pere Ramon sent. Adel se 'n va per la esquerra.

ALMODIS. Calla cor, que no coneixes
 qui dels dos aborreix mes.

ESCENA XI

ALMODIS, PONTÍ, PONS.

ALMODIS. Ja ha partit y torná' ençera
 no es possible... ni que ho fos!
 Lo món es estret pels dos.
 Sa mare allá al Cel l'espera.
 PONTÍ. Que sento! *Apart, aterrat.*

ALMODIS. Al ff una vegada
 mon anhel puch satisfer,
 véurem Comtesa, quin pler!
 mes quin pler véurem venjada!

PONTÍ. Quina intenció mes dolenta
 aixó m' avisa.

Almódis sumament agitada per la transcendencia de la missió que acaba de donar al seu esclau, se trova sobtament presa d'una por extrema, filla de la idea de que son fillastre pugui obrar respecte á ella d'un modo semblant al seu; temor que acaba per arribar fins al convenciment á la presència del juglar Pontí.

ALMODIS. Qui vá!
 Llum! llum!

PONTÍ. *Sorprés.* Senyora!

ALMODIS. *Aterrorisada.* Será
 que assassinar-me s' intenta!

PONTÍ. Senyora... *Volguentse explicar.*

ALMODIS. Ola! aquí, corréu!

PONTÍ. Y ara... *No sabent que fer.*

A las veus de la Comtesa, apareixen Pons y dos ó tres criats del palau per la escala y alguns homes d'armes de la dreta, Almódis pren de la mà de Pons una teya encesa que aquest portará y es fa llum cap al indret hont ha sentit al juglar.

PONS. *Baixant corrent.* Que teniu, Comtesa?

ALMODIS. Deixéu. *La teya.* S' ha vist mes vilesa!
 Que esperavau? Que voleu? *Rápit.*
 qui vos paga, qui us envia!

PONTÍ. Lo juglar del Infant soch.

ALMODIS. Y aquí, en la fosca d' eix lloch,

esperarme us manaria!
 No sentiu? *Ab frenesí.*

PONTÍ. *Espantat.* Per Deu!
 ALMODIS. A veure.
Acostantli lo llum fins enlluhernarlo per veure si va armat.

PONS. Senyora, al Infant serveix.
 ALMODIS. Sí, Pons, sí, massa 's coneix, *Irónich.*
 no costa pas molt de creure.
 Qui á porta tancada espera
 prop de la escala amagat,
 y al ser sorprés, espantat
 respon d' aquesta manera,
 ben clar diu qu' es servidor
 del Infant y que d' ell cobra,
 y encara mes, si du á sobre
 lo punyal.

PONTÍ. *Aterrorisantse.* Oh Deu!...
 ALMODIS. Traydor
 instrument d' un odi horrible!

PONTÍ. Per quan vulgueu puch jurar,
 com l' Infant vinch á esperar.

ALMODIS. Ta turbació fa impossible
 l' engany.

PONTÍ. Vos juro...
 ALMODIS. *Als homes d' armas.* Al moment
 treyéume aquest home fora.

PONS. Tingáu en compte Senyora...
 ALMODIS. Jo ho mano, escuders.

PONTÍ. *Resistint debilment.* Vilment...
 SOLDATS. Fora! fora!...

PONTÍ. Es contra fur.
 PONS. Miréu lo que feu, Comtesa.
 ALMODIS. Y donchs, qui soch?... ¡Fora!... 'm pesa
 que en la lley vaja segur!...

Los homes d' armas treuhen fora á empentas al juglar per la porta esquerra.

ESCENA XII

ALMODIS, PONS, SOLDATS Y CRIATS.

PONS. Vos ho heu fet.
 ALMODIS. Barréu la porta.
 Vetlléu tots á mon entorn
 fins que del Comte 'l retorn

vinga á aydarme. Seguí' importa
del palau tots los indrets,
veure quina gent hi posa
y vigilar bona cosa
la cambra dels Infantets.

Anéuhi vos, també tu,
vosaltres... fills del meu cor!
corréuhi tots, per favor!

A Pons y altres.

¿Qué dich? no 's moga ningú!
Vos, Pons, anéuhi. D' aquí
vosaltres no heu d' allunyar-se.
Peró...

Detenintlos.

Ab por.

PONS.

ALMODIS.

Es precis evitarse
que arribi 'l crim fins á mí.
Per sort he pogut salvar-me;
tots á prop meu: vos allá.

Almódis, completament dominada per la por se fa acompanyar de criats y homes d' armas mentres fa anar prop de sos fills á Pons, qui 's retira mostrant disgust per lo que está passant. Almódis al considerarse á son entendre salva de tota tentativa, torna á abandonar-se al odi que sent per l' Infant.

ALMODIS.

Esclau, no vacilo ja,
fereix, que ha volgut matarme.

TELÓ RÁPIT.

ACTE SEGON

Sala de palau, oberta al fons per una porta gran y un finestral á cada costat de la mateixa, de sumptuosa arquitectura, que dona á la galeria del pati, quals arcadas forman lo forillo. Duas portas per banda, mitg cobertas ab tapissos. Armas en las parets; setis y una taula que á son degut temps se posará al centro de la escena

ESCENA PRIMERA

BERENGUER, PONS.

Lo primer sentat prop la taula ab lo cap entre las mans; lo segon dret devant d' ell.

BERENGUER. Bonas novas dius que 'm portas. *Duptant.*

PONS. Cada dia en fossen tant.

BERENGUER. A fé Pons, m' es necessari,
que ni sé com tinch lo cap.

PONS. Esforséus á oblidá'.

BERENGUER. 'Ls altres
deurian mirá' 'l que fan
que jo de bon grat procuro
per lo be de mos vassalls,
y 'm mata veure com gosan
lo que á mi no m' es donat.

PONS. Qui sab, Comte! tinch sospitas,
y sospitas á mos anys...

BERENGUER. Sí, sí, tos consells accepto. *Aixecantse.*
Lo que á nit aquí ha passat
no ha de repetir-se; importa
sanejar aquest palau.
¿Estan avisats?

PONS. Sí.

BERENGUER. Qu' entren.

- PONS. Primer, si no us sembla mal...
- BERENGUER. Las novas?... ja me 'n distreya,
cóm no?... endevant, endevant. *Sentantse.*
- PONS. Mil enhorabonas sigan
per vos y tot lo comtat.
Del Rey moro de Sevilla
la embaixada es aquí ja,
y us demana 'l dia y l'hora
en que rébrela vullau.
Cumplint Ben Omar ab creixes,
richs presents vos ha enviats
y aquellas trenta mil lliuras
d' or; de la aliansa en pach
per la que ha pogut Sevilla
conèixer als catalans.
- BERENGUER. Per mes que 'l Rey, moro siga,
noblement se 'ns ha portat,
bon exemple per molts d' altres
que no ho son; oh, y es el cas
que falts de diner trovantnos
ab que poder termenar
las obras de la Séu nova,
lo moro ens lo ve á portar.
Mercés á Deu
- PONS. Ell premia
vostre enjiny. *Pausa.*
- BERENGUER. ¿Qué mes hi há?
- PONS. D' en Gelabert d' Anglesola
missatgeria ha portat
un seu vassall, fant sabernos
com ha presos per assalt
los forts castells de la Guardia,
de Bellpuig y Guimerá.
- BERENGUER. Bona nova, Pons! Al Segre,
al Segre, havem d'acostarns'.
Aixecantse y demostrant l' entusiasme que la nova li dona.
- PONS. Conta qu' es molt bella presa
la que per allí han trovat,
que 'l terreny tot es planuria
de llevar, plé d' habitants
y tant poca gent li costa
que tot hom' ho troba estrany.
- BERENGUER. Si jo tingués pau á casa!...
- PONS. Quina llástima!
- Acabar

- he volgut, ab lo que penso
té de servos mes de grat.
- BERENGUER. Mes y tot que aquestas novas?
- PONS. Mes y tot, si així á Deu plau.
- BERENGUER. Parla.
- PONS. Del llegat de Roma
tenim la gent á ciutat,
y sé que 'l Papa us envia
la benedicció, esperant
que pagueu á la que ha estado
muller vostra, bé per mal.
- BERENGUER. Ho faré, ho faré.
- PONS. El Concili
de Girona, ha disposat
que ab las donas repudiadas
los marits degan tornar
fora 'ls que han contret nous llassos,
que han d' honrarlas quant podrán.
- BERENGUER. Es justicia y jo l'acato;
gran nova, Pons, m' hasp ortat.
Quina alegríia la meva!
quina gloria mes capdal,
si completarla poguessem
com los dos s' hem proposat.
Pau de la llar, pau benehida
no t' assoliré?
- PONS. Qui sab!...
- BERENGUER. Sí; lo que parlat teniam
d' ahir nit, Deu que véu clar
mas intencions, á bon terme
te de deixarmho portar.
Mira, per aquestas novas, *Ab satisfacció.*
fes un Te-Deum cantar
á la Seu; després entreguis
als fills bessons que m' ha dats
n' Almódis, carta del termes
de Ronsana y Matagalls,
que en franch alou los cedeixo
y... res mes. Fes ara entrar
á en Huch de Corbera y Blanca
y tu, ab n' Almódis, allá.
- Signantli 'l tapís d'una porta, per que amagats senten lo que va d
passar. Pons se retira per la galeria del fondo.*

ESCENA II

BERENGUER.

A ser aixís tal com pensa *Passejant pensatiu.*
 en Pons, lo seu plan no es mal.
 Mérits per mereixe' á Blanca,
 que odia á Almódis, en Huch fá,
 fent esquerp per la Comtesa,
 ja prou gelosa, al Infant;
 mes, y á Blanca, qué l' impulsa?
 odi ó amor?... Cor humá,
 cau de serps enfellonidas,
 farga de terribles llamps,
 quins ulls no cegan quan volen
 tos recons escorcollar!

Entran per la galeria Huch y Blanca, acompanyats de Pons, qui, després de senyalarlos la persona del Comte qu' está esperantlos, se retira per la porta que aquest li ha indicat al fi de la escena anterior.

ESCENA III

BERENGUER, BLANCA, HUCH.

HUCH.	Senyor.	<i>Saludant.</i>
BLANCA.	¿Qué maneu?	
BERENGUER.	Lo Comte	
	deixa de serho, y las mans	
	prenentvos á l'una y l'altre,	
	d'amich vos pretent parlar.	
	<i>Al voler péndrels la ma, Blanca retira la seva.</i>	
HUCH.	Honrosa ens es la proposta.	
BLANCA.	Sent certa.	
BERENGUER.	Sentéus. Pensant	<i>Sentats ja.</i>
	sobre lo que 's diu que á voltas	
	los homes solem obrar	
	á cegas, per sentir massa	
	y no pensar prou, sobtat	
	m' he vist d' una estranya idea,	
	y he dit : — ¿per qué no probar	
	si d' alguns que prop meu viuhén,	
	puch fer la felicitat?	

Lo Comte's mira á l' un y al altre per cerciorarse del efecte que sas paraulas los produheixen. Moments de silenci.

BLANCA. Respecte algú, ho crech difícil.

HUCH. Honrós lo intentarho es ja.

Altre moment de silenci á que posa fi Berenguer dirigintse á Blanca ab afabilitat.

BERENGUER. Dona Blanca, en vos jo penso com si 'ls dos fóssem germans.

BLANCA. Per desterrarme lluny vostre?

BERENGUER. Per salváus de pitjors mals.
Huch, vos estimeu; ho diuen y ho crech.

HUCH. Es cert.

BERENGUER. Per lograr
l' amor de la bella dama
que lo cor vos té robat,
la mes arriscada empresa
no us aturaria pas,
y us jugariau... la vida
per conseguir-la.

HUCH. Es vritat;
mes Comte, crech qu' es ab ella
ab qui vos cal mes pensar.

BERENGUER. Sí, sí. Permetéume, Blanca,
preguntarvos ¿del passat
no 'n gardeu dolsas memorias?...

BLANCA. De perjuris?..

BERENGUER. Nó; d' instants
en que l' esperit s' aixeca
y el cor pels llabis se 'n va,
enmelant unas paraulas
que ningú olvidará may?

BLANCA. ¡Ay de mí!

BERENGUER. Estimeu?...

Estudies molt lo sentit de las paraulas per la situació dels personatges.

BLANCA. Encara...
sempre mes!

BERENGUER. No haveu pensat
si hi pot haver qui vos miri...
qui us vulga?...

BLANCA. Un sol camí hi há
per mereixer l' amor meua,
y un sol home 'l pot lograr.

BERENGUER. Obstacles hi haurán á vencer

- per convenceus?...
- BLANCA. *Intenció.* De mos mals
apartar la causa y fora.
- BERENGUER. Sentiu, Huch? *També intencionat.*
- HUCH. *Maquinalment.* Sí.
- BERENGUER. Jo he pensat
prescindir d'aquest obstacle,
unint devant del altar *A Blanca.*
ab vos, al que tal vegada
pogués perdres sens lograus.
¿Qué hi diheu? *Pausa.*
- BLANCA. ¿Per qué 'm manareu
que vingúés!
- HUCH. ¡Fatal instant!
- BERENGUER. Potser la sorpresa us torva?
- BLANCA. Sou cruel!
- BERENGUER. No tal, no tal;
mes vetllo jo pel bé vostre
que ab mí penseu vos. Demá
per que tingau temps, Senyora,
per pensarvosho com cal,
de Sarriol iréu á pendre
possessió; mercé us ne faig
passable als que vos heredin,
si percás preneu estat;
y perque d'aixó convenceus
puga ab sos concells lograr,
á n' Huch, del castell la guarda
comanarli me complasch.
- HUCH. Oh! Senyor... no sé cóm dega
tanta mercé regraciar.
- Aixecantse y essessantse ironicamente.*
- BERENGUER. Tampoch jo, si aixó prou siga,
ó bé si estremarho 'm cal.
- També ab ironia y aixecantse al mateix temps que Blanca.*
- HUCH. ¿Qué voleu dir?
- BERENGUER. Preguntarvos
pensava 'l mateix: mes ja
que parlar d'amich y fora
m' he proposat, dich que vejau
de convence' á Dona Blanca
y amichs podrém tots quedar.
Diheu bé.
- HUCH.
- BLANCA. Sols un obstacle
ma ventura ve á torvar,

- cayga 'l obstacle y llavoras...
- BERENGUER. Jurariau ser d' ell? *Rápit.*
- BLANCA. *Sospirant.* Ah!
- BERENGUER. Blanca, Blanca. *Mitg suplicant.*
- BLANCA. Dar podria
mon amor. *Mirant al Comte ab tendresa.*
- HUCH. *Ab forsa.* Donchs meu será.
- Entengas lo doble sentit de las paraulas de Blanca que sempre se refereix al amor que sent pel que ha sigut son espós, Huch interpreta simple desitg de venjansa lo que es gelosía d' un amor encara viu y ardent.*
- BERENGUER. Sentiu, Blanca?
- BLANCA. Enteneu, Comte?
- BERENGUER. No soch Comte ara, y ni may
que per vos ho torne á serho,
ó si no, ay de tots! ay!
- BLANCA. La forsa; y donchs los usatges
per qué escriurer heu manat?
- BERENGUER. Acabém. *Violent.*
- BLANCA. Ho maneu?
- BERENGUER. *Ab forsa.* Mano!
- BLANCA. Sent així, visquéu fors' anys.
Saluda y 's retira portant la ma als ulls.
- HUCH. Senyor, per sabi us estimo,
mes avuy anéu errat.
- BERENGUER. En qué?...
- HUCH. *Ab descaro.* Ni Blanca es n' Almodís,
ni tampoch jo soch l' Infant.
- Huch saluda y se 'n va resoltament per lo fondo, Berenguer plé de despit dona un fort cop de puny demunt la taula, al mateix temps que es presentan Almodís y Pons en escena. Aquest se queda un poch apartat.*

ESCENA IV

BERENGUER, ALMODIS, PONS.

- ALMODIS. Y heu poguda resistí
tanta paraula injuriosa?
- BERENGUER. Per tu, sols per tu ma esposa.
- ALMODIS. Válgulls, donchs, si ha estat per mí.
- BERENGUER. Curarte de gelosía
fou mon propósit ¿No es cert? *A Pons.*
- PONS. Aixís li he dit jo. *A Almodís.*

BERENGUER.

Cumplert

veja mon desitg.

ALMODIS.

Que ho sia,

vostre amor ho ha de lograr.

BERENGUER.

Y t' ha faltat may tal volta?

Escolta, Almódís, escolta.

ALMODIS.

Tu á mí 'm tens d' escoltar.

BERENGUER.

Digas, donchs.

Desde 'l comens de la escena Almódís se presenta rencuniosa, arrastrada á cada moment per un odi que á duras penas pot contenir; contrastant ab Berenguer que desitjós de restablir la bona armonía en que 's fonamenta la pau de la familia, s' esforsa per conciliar voluntats, dissimular defectes y despertar bons sentiments. Pons s' ha apartat un xich cap al fondo.

ALMODIS.

Jo no pretench

que ab l' Infant sigas mal pare;

d' altres fills teus jo soch mare,

igual amor jo comprench

que pels tres has de sentir,

sent tots ells sér del teu sér;

mes qu' entre ells hi haja un primer

y un últim, no ho puch sufrir;

y d' aixó que tant m' acora

y tots mos sentits subleva

n' observa la esposa teva

provas cada jorn, cad' hora;

provas que tot hom' las veu

y que com mes va mes creixen,

tant, que 'm sembla que exigeixen

un correctiu y en temps breu

si es que apartar lo perill

desitjas d' un cataclisme,

que som á frech d' un abisme

y qui 'ns hi empeny es ton fill.

Pausa.

BERENGUER.

Ell sol, es ell sol qui 'ns posa

en lo cas que 'ns trobem ara?

ALMODIS.

Ell es, que no vol per mare

del seu genitó' á la esposa

y al negar la germandat

odis infernals congría,

odis de quin foch voldrfa

veure lo caliu ventat.

Al forsa.

BERENGUER.

No cregas que á en Pere, jo

doni may contra tu alas,

pero no 'm semblan igualas

las nostras opinions. NÓ,
no t' impacientes: á tu
jo t' he escoltat prou atent;
vull convéncet al moment,
si pensas, n' estich segú'.

*Ab to afable y tenint entre las sevas la ma de Almodis, la qual pre-
ten interrómprel á pesar dels esforços, d' ell per contenirla y cal-
marla de son furor.*

Creus, ni podrás creure may,
que igual amor que als fills porta
ton cor, sent viva, y fins morta,
trovin en altre?... Despay,
déixam dir... No has sospitat,
no t' ha acudit may la ideya
de si la desgracia feya
que una altra dona al costat
dels nins visqués, qué'dirias
al sentirlos dirli mare
valdament fos de son pare,
com tu, la esposa? ¿Podrias
resistirho? ¿T fora grat
de veure que á un altre dessin
l' amor que 'n á tu 't deguessin,
per se' en tas entranyas nat?
Ah, nó! y lo mateix que tu
totas las mares farian,
y 'l que diu mon fill, dirian
tots los d' aquest mon, segú'.

ALMODIS. Quan faig que per mare 'm prenga,
senyal que per fill lo vuy.

BERENGUER. Propósit nascut avuy
qu' es fácil ningú 'l comprega.

ALMODIS. Perqué?

BERENGUER. Perque si fins ara
esquiú t' ha sigut l' Infant,
també tu ni un sol instant
li has fet oblidá' á la mare,
ni ho lograrás may, perque
á ton pesar distingeixes
mos fills y dels que nudreixes
rival al Infant vols fe'.

ALMODIS. Aixó penseu vos?... *Apartantse ab disgust.*

BERENGUER. *Atrahéntsela.* Aixó.

ALMODIS. Be m' estimeu! *Reconvenintlo.*

BERENGUER. Per ventura

pensas ser tu la criatura
 que ha alcansat la perfecció?
 Mon cor t' he dat, y si intento
 calmar lo neguit del teu,
 que sería, si no es gréu,
 lo que al véuret sufrir sento!

ALMODIS. Donchs dels fets com lo de á nit,
 será per demés guardarme?...

BERENGUER. Oh!... ¿Perque no has d' imitarme
 després de tot quant he dit?
 Si apesat de lo que sé,
 si apesat de lo que miro,
 per conciliar sospiro
 á mon fill ab ma mullé';
 quan en los dos, com á pare
 puch manar y com á espós,
 no es prou pena que dels dos
 no logri l' ajuda encara?
 Avuy, quan ens vé la sort
 brindantnos gloria y riquesas,
 hem d' anyorar las dolsesas
 de la pau y del amor;
 y pródich sent jo d' estrenas
 per los fills del amor teu, '
 tu, Almódis, del meu hereu
 insensible ets á las penas,
 sens compendre que á la fi
 ab tu al casar ja era pare,
 y que sols sab Deu fins ara
 d' aixó lo que 'n pot vení'.

*Reconvenció afectuosa. Almódis vá á estallar en ira quan s' adona
 de Pere Ramon que surtint de la esquerra s' adelanta, brassos ple-
 gats y cap baix, tot pensatiu, sens adonars de ningú fins qu' es
 escomés.*

ALMODIS. Berenguer.

BERENGUER. Míral. *Mostrantli l' Infant.*

ALMODIS. Pretens
 acusarme á mi?...

BERENGUER. En mon cor
 sento 'ls darts del seu dolor,
 y 'l dech calmar.

ALMODIS. Apart. Mos intents
 seguiré.

ESCENA V

BERENGUER, ALMODIS, PERE RAMON, PONS

BERENGUER.

Pere Ramon.

PERE.

Mon pare, noble Comtesa:
cregau que en la ànima 'm pesa
ma distracció.

Surtint de son ensimismament y saludantlos.

BERENGUER.

Lo teu front

veig contret.

PERE.

No sé...

BERENGUER.

Qué 't passa,

fill meu?... No m' escoltas? Pons,

*Al veure que Pere Ramon no contesta y suposant qu' es per no en-
trar en explicacions devant de Almódis, crida á Pons perque surti
ab ella y puga quedar á solas ab son fill. N' obstant l' acompanya
de la ma fins á la porta de la dreta.*

lo que t' he dit dels bessons
conta á ma esposa y qu' es fassa
procura lo que he manat.

PONS.

Descuydéu.

ALMODIS.

Apart.

D' aquí m' aparta.

BERENGUER.

Veurás si sé d' estimarte,
per lo que á tots fills he dat.

Afablement acompanyantla fins á la porta.

ESCENA VI

BERENGUER, PERE RAMON

BERENGUER.

Y be, no 'l podrém trovar
lo modo de poder viure
sens planyers ni sospirar?

PERE.

Paréu l' ona de la mar
y feu el dolor somriure.

BERENGUER.

Tant difícil es?... Oh, nó.
Jo sé lluytar fins á vencer;
pare soch y haig de convencer
á mon fill.

PERE.

Amargament.

Vostre fill só,
y aixó y tot se 'm vol revencer!
Sabeu, sabeu que ha passat

- á nit, mentre embolcallavan
las sombras á la ciutat?...
No tot hom' ha descansat,
no tot hom', que alguns vetllavan.
- BERENGUER. Mol cert. D' una po' infundada
contra del juglar sorpresa,
s' ha perturbat la Comtesa,
mes per sort ab ma tornada...
- PERE. Pitjor acció es la que pesa
en ma rahó.
- BERENGUER. Pitjor?
- PERE. Sí,
sí que n' es y bona cosa,
que 'l que ha estat un somni aquí,
entre las sombras, per mí
ha estat certesa espantosa;
y sembla art de no sé qué
que lo que aquí pretenia
finjir la po', allá al carré'
palparho vritat pugué
la espasa que jo brandia.
- BERENGUER. Oh Deu! Y no ha castigada
ton acer tanta viltat?
- PERE. No he pogut. La sombra irada
del matador, l' ha amagada
de la nit la fosquetat.
- BERENGUER. Y no ha deixat rastre?
- PERE. Nó.
- BERENGUER. Faré per que se m' innovi
qui ha sigut, y ay del traydó'!
- PERE. Cerquéulo vos, que 'l qu' es jo
pregaré per que no 's trovi.
Y donchs que tinch la certesa
de que mal' ombra á algú faig,
ja que 'l d' Urgell ha escomesa
á Lleyda, si á vos no us pesa,
demá cap á Urgell me 'n vaig.
- BERENGUER. Y aixó 'm vens á dir! Per Deu
que no t' hi has pensat pas gota.
¿No ets per ventura fill meu,
no ets de mon trono l' hereu
y tan tost ma vida tota!
- Ab carinyosa reconvenció plena de sentiment.*
- PERE. Pare!... Connogut.
- BERENGUER. Si; 'l que no fas tu

vull provar jo. ¿A qué callar
si així 'l cor sens torna du'!
Y ho creus que no hi há ningú
fill meu, que 't puga estimar?
A ser vritat, ja fora hora
d' acabar nostra nissaga.

PERE.

Senyor...

BERENGUER.

Pare, pare y fora.
Malhaja lo fill que plora
y al pare sos dols amaga.

PERE.

Perdonéu!

*Pere Ramon se tira en brassos de son pare, permaneixent abressats
uns moments plorant.*

BERENGUER.

M' has fet mal!

PERE.

Sí,

ho comprench; mes si per mí
ja es la vida tan feixuga.

BERENGUER.

Y per qué?

PERE.

Que us podré di'
que atormentarvos no puga!
Si en mas venas corra fel
per sanch y 'l cor se m' asseca,
si sobre 'l cervell tinch gel,
si tinch un amor al Cel
y á algú d' aquí baix li reca;
si aquí baix la gelosia
odis y ambicions engendra,
y en mí d' un' altra voldria
borrá' 'l recort, qué us diria,
pare, que no us puga ofendre!
Malalties sense cura
diu tot hom', ser las del cor,
del méu la escorsa 's fa dura;
perqué darvos l' amargura
de veure la meva mort!
Deixáume partir y en fera
batalla mos jorns finir,
y aixís, si ma ff s' espera,
no caldrá una acció rastrera
á un traydor encomanar.

BERENGUER.

Fill meu, fill meu! ¿Perqué 't deixas
dominar pel fatalisme?...

PERE.

Importunas son mas queixas,
ho sé.

BERENGUER.

Nó; pero 't guarneixes

un imaginari abisme,
 y fujint en ton desvari
 d' un enemich impalpable,
 pretens en ell despenyarhi...

PERE. Nó, pare, lo meu contrari *Interrompentlo.*
 m' hi empeny á mí. Intolerable
 va fentse ma situació
 y 'm precisa l' allunyarme,
 que, ó realitat ó ficció,
 he sentida la fredó,
 d' un ferro lo cor cercarme.
 ¿Temor ho jutjeu? que ho sia;
 en cas distint provaria
 com no 'n tinch á res del mon;
 ara nó: salvar voldria
 á mon pare d' un afront.

Y creguéu que 'm costa prou *Ardintse.*
 fermar del cor la branzida,
 que m' estimo tant la vida,
 com aborreixo lo jou
 que á tolerar se 'm convida;
 jou d' interessat amor
 que res escusa ni abona,
 y que vos lo vejeu d' or,
 pes que me 'l han fet, Senyor,
 de vostra propia corona.
 Y prou he dit ja. Volguéu
 deixarme aná' hont se batalli,
 que no en vá so 'l vostre hereu,
 y 'm temo que á pesar meu
 al últim mon cor estalli.

Pere Ramon durant son parlament ha anat enardintse fins arribar en las últimas frasses á contenir molt malament la manifestació del odi que sent per dona Almódis. Berenguer deixa coneixer son creixent disgust, fins á explotar en una amarga y autoritaria reconvenció; mes tant en ell com en son fill, torna á dominar al moment lo carinyós afecte que mutuament se portan.

BERENGUER. Tu pots voler y ton pare
 sa voluntat te de torce'?

Encara puch manar! *Crit fort.*

PERE. *Portant las mans al cap.* Mare!

BERENGUER. No veus lo plor en ma cara!

PERE. Si may s' ha estimat, per forsa!

BERENGUER. Fia en mi. Jo apagaré
 aquest odi vergonyós

y en amor lo tornaré.
 Oh, creume sí, ho lograré,
 que no en va us estimo als dos.

ESCENA VII

BERENGUER, PERE RAMON, HUCH

HUCH. Infant! Infant! *Cridant dins.*
 BERENGUER. Aquests crits...
 PERE. Quí serà que així 'm demana?
Surt Huch per la dreta de la galeria, ab certa agitació, quedant sorprés al trovarse ab lo Comte.
 BERENGUER. En Huch de Corbera.
 PERE. Cert.
 HUCH. Infant!... Ah!
 BERENGUER. Qu' es lo que passa
 que així á cercá' á mon fill
 vos mou, ab tant vivas ansias?
 HUCH. Senyor...
 PERE. Parla, Huch
 HUCH. *Desconcertat.* No sé,
 tal volta los ulls m' enganyan
 y sens tal volta, segur
 que no es ell.
 PERE. Veyam si parlas.
 BERENGUER. Es que sabedor á mí
 no 'm vols del que á dir anavas?
 HUCH. Oh nó...
 BERENGUER. Perqué devant meu
 la llengua se t' entrabanca?
 PERE. Si es cosa que á mí m' atany,
 sápigau també mon pare.
 HUCH. Y donchs... Quan á nit sospresos
 al retorn de la muralla,
 moguda per ma traydora
 cercá vostre pit un' arma,
 jo que, com amich leyal,
 al vostre costat anava,
 també posant ma al acer
 he fet lo que l' honor mana.
 PERE. Bon amich sempre has sigut.
 HUCH. Mes que home, fera semblava
 lo temerari assessí

qu' espiá nostras petjadas.
 No lluytava com fem tots
 los de la terra, burlavas
 de las nostras investidas
 ajupintse ó be vinclantse,
 cercant així al mateix temps,
 accés per da' una brassada,
 y á anar sols ó vos ó jo,
 no foram vius á horas d' ara.
 Solament per que eram dos
 no ha lograt lo que intentava,
 y tot y ser dos contra un
 no li hem prés la retirada.
 Viva Deu! quant me plauria
 lluytá' á la llum, cara á cara,
 heu dit vos, quan l' hem perdut
 per la fosca, y jo, callantme
 motius que per reconéixel
 creya tení, igual pensava,
 y ara, aquí, en aquest palau,
 no gens lluny d' aquesta sala,
 la sospita de la nit
 en certesa s' ha tornada.

PERE. Llamps del Cel! *Ab furor,*

BERENGUER. Qu' es que diheu?

PERE. Quí era? hont l' has vist? La espasa
 se 'm surt de la veyna; digas.

*Mentres Pere Ramon portat de son coratge instiga á Huch á dir la
 persona reconeguda, lo Comte que pressent un nou motiu de dis-
 gust en sa familia, s' esforça en contenir lo viu desitg de Huch per
 manifestarho.*

BERENGUER. Calla!

PERE. Oh Deu!

BERENGUER. Ton Senyó' ho mana.

PERE. T' hi va l' amistat;

BERENGUER. La vida
 tens pendent d' una paraula.

HUCH. Y per qué?

BERENGUER. Perque es á mí
 que soch Comte y que soch pare,
 á quí pertany fer justícia.

HUCH. Féune donchs, ó deslliuráume
 de faltá' ab l' Infant ó ab vos
 y ab mi y tot, que 'm fonch de rabia!
 Penséu que també he lluytat,

penséu que si m' arrancava
la llengua, foran los ulls
qui parlarian.

BERENGUER. *Ab furor.* Malhajas!
la llengua y los ulls d' un cop
faré que 't llevin si parlas.
Pénsa tu que avivar odis
y l' encòratjar venjansas,
es Huch, com jugar ab foch.
Pénsa tu que á mí no 'm mancan
sospitas, que per moments
en certesas veig tornadas ;
y també á contar á algú
lo que 'l Comte prudent calla,
fora precís fer justicias
per evitarse venjansas.

HUCH. Viva Deu ! que no us comprench.

BERENGUER. Viva Deu ! que 'm desagrada.

HUCH. Parléu clar.

BERENGUER. Venfu ab mi.

HUCH. Miréu qui soch !

BERENGUER. Vos, qui us mana,
que 'l que no ab l' Infant ni Almódis,
puch fe' ab vos y ab dona Blanca!

*Se 'n van per la segona porta de la dreta parlant y gesticulant aca-
loradament.*

ESCENA VIII

PERE RAMON

Y jo he de quedá' ignorant
lo que per dirme 'm cercava ?
Ah, que quan aixís de mí
tant per apartál s' afanya,
no pot ser lluny lo traydor
ni de mí, ni de mon pare !
Duptes malehits, deixéume ;
terroríficas imatges
qu' heu fet cau en mon cervell,
com en la soca d' un arbre
los corbs, fujíu, ó d' un llamp
vos ne tregue la fiblada.
No es prou que no senti amor

Pausa.

qu' en l' odi hagueu d' inflamarme ?
 per ventura quants no estiman
 aborreixen ? ¿qui no mata
 no pot viure, y deu ser gel
 lo que no es foch ? Per los altres
 no será, mes per mí sí,
 que aixís ho han dictat los astres
 y sempre es cert lo que en ells
 sab llegirhi la egipciaca.

—Entre vos y la corona,
 m' ha dit, un gros núbol s' alsa,
 lo núbol es negre y roig,
 un llamp que en punyal acava
 lo ralla de dalt á baix,
 y en pluja de sanch y llágrimas
 desfentse entre 'l trono y vos,
 com un riu burbullant passa.—

Aixó ha dit la llegidora
 dels estels, y 'm sembla encara
 veure en sos ulls cohetejar
 las estrellas inflamantse.

Oh Deu ! com burlar l' influx
 d' aquesta lley sobrehumana !

Una veu aquí en mon cor
 me crida indignada: álsat!
 y ardents desitjos m' impulsan
 á créurela, mes m' espanta
 mon valor... á envejá' arribo
 lo que 'l bort té per desgracia !
 Y tot perquè; qué puch ferhi
 si 'l Comte m' ha dat madrastra ?
 no es pas per voluntat meva
 que m' hajan cambiat la mare.
 Mare... dich mare ? impossible ;
 aixó es un crim, un ultratge :
 mentre 'ls morts no ressussitin
 no puch ser mes que fillastre !

*Pere Ramon torna á rependre son passeig pensívol, brassos plegats
 y capbaix, sens adonarse dels servidors de palau que trasladan la
 taula al centro de la escena y comensan á guarnirla per menjarhi.
 Ab petit espay de temps entran Pontí per la galeria dreta, Adel
 per la porta primera de la esquerra, quedantse entre 'ls criats, y
 Huch que surtirá per hont ha entrat ultimament ab lo Comte, en lo
 moment que se indiqui.*

ESCENA IX

PERE RAMON, PONTÍ, ADEL, HUCH, CRIATS

PONTÍ Senyor. *Entrant.*
 PERE. Ola, ets tu Pontí? *Sens parà 'l passeig.*
 PONTÍ. Jo que penso...
 PERE. Sabs juglar
 per qué avuy hem de dinar
 en públich?

PONTÍ. He sentit di'
 si s' ha fet tan rica presa
 al moro y que s' ha rebut
 de Sevilla un fort tribut.
 Per aixó de la Comtesa
 als bessons ha fet mercé
 de novas terras son pare,
 y á mes del dinar, encara
 fa cantá' un Te-Deum.

Pere Ramon segueix passejant molt agitat. Pontí parat en un mateix punt responent á las preguntas que li dirigeix.

PERE. Bé,
 novas terras per ells!...

PONTÍ. Jo,
 Senyor...

PERE. Tens mes á contarme?

PONTÍ. No... però... *Vacilant.*

PERE. Donchs deixa estarme.

PONTÍ. Es que...

PERE. Acaba. *Parantse devant d' ell.*

PONTÍ. Ab fort doló'
 de mon ánima, us vull dir
 que á ma patria tornaria.
 Tu?...
 Senyor.

PERE. Sia 'l que sia :

PONTÍ. perquè d' aquí vols partir?

PERE. Perdonéu... *Recelós.*

PONTÍ. Es tal vegada
 per lo de á nit?

PONTÍ. Y 'l demés.
 Com si un criminal sigúés,
 del espía la mirada
 sobre meu veig constantment,

- omplintme d' esglay lo cor.
PERE. Y en dupte, del teu Senyor
 has posat lo valiment?
 Y qui es?...
PONTÍ. Aquell.
PERE. *Ab rabia continguda.* L' esclau
 de la Comtesa .. quimera;
 Oh! Adel!
*Crit de furor. En aquest moment se presenta Huch y vol contenir al
 Infant cregut de que ha reconegut en Adel al seu contrincant de la
 nit, sent aixís que qui li dona á coneixer com á tal es son mateix
 recel y l' afany de contenir-lo.*
HUCH. No Infant! espéra,
 espéra. *Surtint precipitat.*
PERE. *Endevinant.* Huch!... Bé, complau
 en horabona á mon pare,
 que no has de pérdret per mí.
 Adel! *Tornantlo á escometre.*
HUCH. Infant. *Interposantsels.*
*Pere Ramon s' aparta á Huch del devant sens ferli cabal ni dirli un
 sol mot y 's dirigeix amenassant á Adel que permaneceix impassi-
 ble. En aquest moment se presenta la Comtesa á la mateixa porta
 d' hont ha surtit Adel.*
PERE. Me pots dñ
 que vols del juglar? Repára
 qu' es mon servidor, entens...

ESCENA X

LOS MATEIXOS Y ALMODIS

- ALMODIS.** Oh! qué veig. ¿Qué preteneu.
 Infant, que aixís pregunteu
 al derrer de mos sirvents?
*Los primers mots desde 'l punt de surtida, després baixant ab pausa
 fins posarse devant del esclau qui torna á retirarse d segon terme.
 Durant tota aquesta escena tant l' Infant com la Comtesa, no dei-
 xan un sol moment de parlar ab ironia.*
PERE. Ferlos mes amichs voldría
 del que son, ab los meus.
ALMODIS. Clá'
 diheu aixís, que no hi há
 entre ells...
PERE. Prou estrany seria.

ALMODIS. L' exemple.
 PERE. Cert.
 ALMODIS. Donchs creguéu
 que ho sento.
 PERE. Molt á mi 'm pesa.
 ALMODIS. Y no hi há un medi...
 PERE. Comtesa
 com vos no me 'l ensenyeu...
 ALMODIS. L' honor del comens vos deixo.
 PERE. L' exemple á la edat pertoca.
 ALMODIS. Vostre finesa no es poca.
 PERE. Molta es la que vos mereixo.
 ALMODIS. Complaure es just al espós.
 PERE. Creurer es de lley al pare.
 ALMODIS. Com ho mana...
 PERE. Ho vol...
 ALMODIS. *Sarcástich.* Encara
 mare y fill podem se' 'ls dos.
 PERE. Segons ell.
 ALMODIS. Com que no fica
 dintre palau gent estranya.
 PERE. A mes, com son cor no entranya
 cap odi, no sacrifica...
 no intenta sacrificar
 á ningú.
 ALMODIS. Fins crech que ignora
 qui té á casa.
 PERE. Perxó y fora
 als sirvents cal vigilar.
 ALMODIS. Sabeu quins?
 PERE. Com vos mateixa.
 ALMODIS. A un no mes vos dirijfau.
 PERE. Sols d' un vos ahir temfau.
 ALMODIS. Queixa 'n tinch.
 PERE. No 'm manca queixa.
 ALMODIS. Ay del culpable, si puch
 provar sa villana empresa!
 PERE. Ay del altre, si en certesa
 acaba 'l dupte que duch!
 ALMODIS. Veig que 'ls dos, si fá no fá,
 pensem igual y m' agrada.
 PERE. Es la primera vegada
 que d' acort logrem está'.
 ALMODIS. Efecte del sentiment.
 PERE. A creure 'l mateix m' animo.

ALMODIS. Com soch estimada, estimo.
 PERE. Ab quí 'm vol, faig igualment.

ESCENA XI

BERENGUER, ALMODIS, PERE RAMON, PONS, HUCH, ADEL,
 patges, monters, heralts, cavallers, damas, poble, etc.

Durant la última escena, los servidores del Comte han acabat de disposar la taula guarnida convenientment per un dinar de festa, ab tres setis, un per costat y altre al centro, aquest, destinat á Berenguer, ab respatller esculpturat; voltant de la taula se situan tres copers, per servir als tres comensals; á la porta per hont s' han de treure los menjars, un patje per banda y desde la porta á la taula dos ó tres monters per passar los plats. En segon terme presencián lo dinar de la familia comtal varias damas y cavallers, y aixís que 'l Comte entra en escena quatre heralts fan un toch de trompetas á la porta de la galeria, de cara al foro, omplintse immediatament las oberturas que donan á n' ell d' una apinyada multitud de espectadors, continguda per alguns soldats de llansa, del servey del Comte. Es per demés advertir que l' arreglo del personal d' aquesta escena queda al arbitre del director, que l' arreglará conforme li permetan los elements de que disposi, advertint empero que quanta mes sumptuositat desplegue obrará ab més propietat.

HERALTS. Lo Comte.
 BERENGUER. Senyora, Infant;
 de besar als nins vinch ara,
 vulgáu del espós y el pare
 rebre pau.

Almódis y Pere Ramon s' acostan á Berenguer qui besa als dos al front, besantlo la Comtesa á n' ell y després l' Infant. Lo Comte 'ls reté un moment en sos brassos.

En eix instant,
 Senyor, ja que tals mercés
 y tantas en un sol dia
 m' heu dadas, vulgáu que sia
 cumplert mon anhel. May mes
 se trenque 'l llás del amor
 que santifica la llar,
 que si no es per estimar
 tant se val no tenir cor.
 Déume á mí també la pau

que als altres jo, ab mas lleys, dono,
 vulguéu que sent nada al trono
 puga viure en mon palau;
 y 'l pá que per sa ma amiga
 lo Cel á ma taula posa,
 per mon fill y per ma esposa
 pá d' amor sempre mes siga.

Desprenentse de la muller y 'l fill y ab tó afable dirigintse á ocupar son lloch en la taula. La Comtesa fa lo mateix, si be no s' assenta. Pere Ramon se fa omplir la copa, pero 's repensa y no beu. Quan la Comtesa s' ha assentat, ho fá també ell. ab certa displicencia, quedant un poch apartat de la taula. Mohiment entre 'ls servidors del dinar, però no tant que puga desviar dels tres personatges principals l' atenció del públich.

Sonáu, trompeters: Servíu,
 majordom.

PERE. *Apart.* No he tret encara
 del llabi 'l fel que en sa cara
 ella ha deixat.

Allargant la copa, la que un cop plena dona al coper sense tastarla.

BERENGUER. *Sospés.* Qué teniu?

PERE. Nó, retrala *Al coper.* He pensat
 que avans de menjar no prova.

ALMODIS. Y menos, quan un se trova
 fins á cert punt afectat *Irónich.*

BERENGUER. Ho está l' Infant?

ALMODIS. Lo qu' heu dit
 entranya tanta tendresa!
 per mí jutjo d' ell.

BERENGUER. *Invitantla á seure.* Comtesa.

PERE. *Apart.* Sento al cor esbotzá' 'l pit.

BERENGUER. Acostéus, Pere Ramon. *Serveixen á la taula.*

PERE. La febre mon cap arbora.

ALMODIS. Voleu que jo... *Servint á Pere Ramon.*

PERE. Vos, Senyora?

BERENGUER. A veure com correspon
 tant honor vostra hidalguia.

PERE. Oh Deu! sempre 'l dupte... y ara *Apart.*
 devant de tots, cara á cara,
 cóm puch?... Imprudent sería
 portá' á la boca un sol mos,
 que quan volgué á nit matarme,
 ara qué, qué podrá darme,
 que fatal per mí no fos!

ALMODIS. Infant!

- PERE. Oh!
- BERENGUER. Cóm no accepteu?
- PERE. Impossible, impossible es.
- ALMODIS. Potsé' un' altra cosa?...
- PERE. Res,
Deixáume per Deu!
- ALMODIS. *Porta ironia.* Voleu
de mon plat? Aquest tal volta
haventlo jo avans tastat...
- PERE. Perqué vos heu empenyat
en que menji?
Aixecantse violentment, fent caure 'l seti.
- ALMODIS. *Murmulls dels espectadors.* Desenvolta
m' apar la pregunta.
- BERENGUER. *Mes murmulls.* Infant!
- ALMODIS. Deixáu d' insistir, Senyor, *Dreta.*
potser vos siga mellor
lo qu' ell pensa está' ignorant.
- BERENGUER. Oh! acabém! *Alsantse* Jo dech saber...
tot hom que 'ns escolta y mira
deu sapiguer... Infant, la ira
m' ofega!...
- ALMOEIS. *Sarcástica.* Féu que 'l monter
porte un cá, á menjar d' aixó
que li he servit jo mateixa.
- BERENGUER. Deu de Deu! *Comprenent la intenció. Murmulls.*
- PERE. Aqueixa, aqueixa
la causa es!
- ALMODIS. Y ho diu!
- PERE, Cóm nó,
si vos m' hi obligueu, Comtesa?
- ALMODIS. Sentiu, Senyor, com s' infama
á la estrangera, á la dama
y á la muller?
- BERENGUER. A la ofesa
deu seguir lo desagravi;
ésents, Infant! Acostéus tots
á sentir aquestos mots.
- Los circunstants avansan uns passos. Huch y Pons en primera fila.
Esplosió de furor en Pere Ramon. Despit en Almódis. Terrible
neguit del Comte per lo rompement del odi que mutuament se te-
nen las dos personas que mes estima y manifest interés dels cir-
cunstants en favor del Infant.*
- PERE. Sí, venfu; just es que acabi
aquest torment sense fi

- que tots mos sentits desboca,
un volcan surt de ma boca
fins ara recelós aquí! *Al pit.*
- BERENGUER. Que vas á di'!
- PERE. Arraserat
al nostre trono comtal,
afla 'l crim son punyal
ab fel d' odi enmatzinat;
y com l' escorsó rastre
que arrossegantse s' acosta,
entre las sombras aposta
á nit m' esperá al carrer.
Cobart, traydor y assessí *Sensació.*
m' assalirá, tal com la fera,
y si be no puch dir qui era
sé en cambi que ara es aquí.
Son nom, Senyor.
- PONS. Mori al punt!
- CAVALLER.
- BERENGUER. Cállá.
- PERE. Ja no es temps.
- PONS. Lo nom
del traydor!
- BERENGUER. Recórda hont som.
- PERE. Hora es que cayga demunt
del malvat la estigma nostra.
- BERENGUER. Cállá ja.
- PERE. Invoco l' usatge.
Senyor, jo sé que té hostatge
lo malvat á casa vostra.
- ALMODIS. Oh rabia!
- PERE. Y si no sé encara
lo seu nom ab prou certesa,
sé que 'l manté la Comtesa
sé que 'l coneix lo men pare;
y aixís, quan aquest me crida
á taula á ocupar un lloch,
no sé, viva Deu, si soch
molt lluny de quí 'm vol la vida!
- Sensació general y murmulls en favor del Infant. Berenguer ferit
en sa calitat de pare y de Comte, preten enérgich fer prevaleixer
sa autoritat; mentres que Almódis ab refinada ironia, intercedeix
per en Pere Ramon.*
- BERENGUER. Prou, Infant, prou heu dit ja
y fins massa, Deu de Deu!
Fill y súbdit, que acateu

- mas ordres precis será.
- ALMODIS. Senyor, lo vostre fill es
y per éll jo intercedeixo.
- PERE. Sarcasme! Res agraheixo
que de part vostra 'm vingués.
- ALMODIS. No per xó deixarà rastre
en mi 'l desagrahiment.
- PERE. No sentiú? Pel fill dolent
prega al pare la madrastra!
Magnánima acció per vos, *A Almódís.*
tant com mesquina per mí,
ara sí que podrán di'
per tot, qui val mes dels dos;
mes no demaneu jamay *Als circumstants.*
que á trová' 'l culpable ajudi,
lo que importa es que jo mudi
de conducta... 'l demés ray;
peró com impossible es
y potser pitjoraria,
deixaré la patria mia
y el palau barcelonés,
que á la guerra cara á cara
val mes ab moros lluytar,
que no haverme d' amagar
d' assassins, prop de mon pare!
- Ademan de retirarse, Berenguer lo deté y diu los següents versos
ab forta energia.*
- BERENGUER. No será! Pons; vull saber
quí la nit ha passat fora
dels de ma casa, á quina hora
ha tornat y 'l que aná á fer;
y usant de tot lo rigor
que l' usatge fa aplicable
siga qui 's vulga 'l cupable, *Fort.*
mori al punt! De vil temor
vull també que 'ls dos curéu,
- A Almódís y Pere Ramon. Desagrado en los dos.*
y perque á terme així 's duga,
del mal que pervindreus puga
l' un del altre 'm responeu.
- ALMODIS. Senyor!
- PERE. Pare!
- BERENGUER. *Veu de tró.* Així ha de se',
aixís ho vull jo! *Murmulls.* Tots fora.
No soch lo pare que implora! *Al fill.*

So 'l Comte!

A Almodis.

Llaujer mohiment en la generalitat dels personatges de la escena per retirar-se. Pons permaneix al costat del Comte. Almodis mes á la dreta y á la part oposada de Pere Ramon y Huch, aquest un poch mes enrera. Sumament afectat per las sacudidas del cor que acaba de rebre, trovas Berenguer tot seguint del arranch de energia que acaba d' expressar, tan sumament abatut, que té de apoyarse en Pons, de lo qual al adonarse Pere Ramon y Almodis s' hi adelantan per sostenirlo, sent rebujats per ell ab energia. Pere Ramon se deixa caure en un seti y de colzes á la taula y lo cap entre las mans s' esforça en contenir lo plor.

BERENGUER. Ay! no podré,
no podré, Pons, resistí'
de ma dissort la punyida!

PONS. Senyor.

ALMODIS. Qu' es aixó!

BERENGUER. La vida
que 'ls dos m' arranqueu d' aquí.
La sanch que se 'm torna fel
y 'm puja á glops á la boca.

PERE. Vulláuse apoyá'. Volentlo sostenir.

ALMODIS. *Avantsantse al Infant.* A mí 'm toca.

BERENGUER. Cap dels dos. Permeta 'l cel
no m' haja d' encomenar
la lepra que vos empesta.
Aném. A Pons. En la estancia aquesta
ni sols s' hi pot respirar.

Va per retirar-se ab Pons y s' atura al sentir la veu de Pere Ramon que 'l crida, ja talment fora de sí. Almodis aterrada al aspecte del Infant corra á ampararse prop del espós, qui al veure al fill amenassar la madrastra indignat fins al accés va per malehirlo, pero es deté y mana péndrel.

PERE. Pare, pare, que 'm preneu
lo únich que 'm quedava al mon;
pare, ma rahó 's confon
y esteu provocant á Deu!

BERENGUER. Qué vols dir!

ALMODIS. Sálvam, espós!

PERE. Que 'm deveu l' amor de mare!

BERENGUER. Quan sápigas honrá' al pare,
trobarás l' amor dels dos.

PERE. Miréuvos que d' un desastre,
d' un crim, estem en perill!...

ALMODIS. Ah!... Al veure al Infant pendre un ganivet de
taula.

BERENGUER. Malchit!... *Avalantsantse al fill.*

ALMODIS. *Deturantlo.* Es ton fill!

BERENGUER. Prenéulo!

PERE. *Llensant lo ganivet.* Gracias, madrastra.

*Dos dels homes d' armas que hi há al fondo, venen á collocarse der-
rera l' Infant. Almódis queda agafada al Comte contenintlo.*

TELÓ RÁPIT.

ACTE TERCER

Habitació de la Comtesa Almódia, en lo palau de Barcelona. A la dreta porta de ingrés á la cambra dormitori d' Almódia y sos fills ab cortina arrebossable. A la esquerra altra porta, mes petita; un triptich penjant á convenient altura, ab una llantia encesa sostinguda ab un bras de ferro movable, collat á la paret, y un reclinatori de cara al triptich. Al fondo, á ma esquerra de cara al publich, porta de comunicació entre las habitacions d' Almódia y las demás del palau y á la dreta una finestra de baix empit, dividida en tres partions, per duguas columnas, que figura treure al pati; entre porta y finestra un banch llarch, ab espatller alt y odosselat en tota sa extensió y damunt d' ell un tapis d' assunto biblich y grosser dibuix. Setis, cadira ab espatller esculpturat, taula, catifas, etc., etc.

ESCENA PRIMERA

ADEL, PONTÍ.

Al aixecarse 'l teló Adel está ajustant la porta dels dormitoris, després baixa fins al juglar qu' está al mitg de la escena escoltantlo.

ADEL. Tractes son tractes ; respondre
si á tu t' sembla bé, podrás;
mes en quant á fer preguntas
seria temps malgastat.
Jo sé lo que tinch de dirte,
després d' aixó...

PONTÍ. *Ab desdeny.* Párla, esclau.

ADEL. Esclaul... Per forsa serveixo,
no venut com altres fan. *Ab intenció.*

PONTÍ. Aixó, qué vol dir?

ADEL. Preguntas.

PONTÍ. Digas perquè m' has cridat. *Ab tó sech.*

ADEL. Tu no est esclau, mes serveixes.

PONTÍ. Soch lliure.

ADEL. Los trists instans,

curts ó llarchs, en que sens amo
vilas y castells rodant,
de caritats tens de viure
fruyt d' adulació y no guany, *Despreci.*
besas mans que potsé' 't pegan...

PONTÍ. Menteixes.

ADEL. *Sens ferli cas.* Aixís fa 'l cá.
Esclavitut voluntaria
ab nom diferent.

PONTÍ. Me 'n vaig.

Dirigintse á la porta del fondo, Adel lo deté.

ADEL. Duas paraulas y fora.
Tu tal volta no has vist may
un desert?... Y donchs, figúrat
una planuria, una mar
seca y convertida en platja,
que té oassis per palaus,
que son de qui primé' hi entra
y 'ls pert tot hom qui se 'n va.
Allí no hi há Rey que 't mani
ni lley que t' abati 'l cap; *Ab entussiam.*
ab un caball y una llansa,
per tot á ton ple' anirás
sense por á traydorías
que 't fassa la veu baixar.
Ningú hi paga sou ni 'l cobra,
butxins ni senyors no hi han,
los horizons son inmensos,
l' única tenda l' espay,
quan surt lo sol re 't fa ombra,
tens simouns per alenar
y, fora lo que Alá vulga,
re aixiqueix ta llibertat.
Vols deixar de tenir amo *Resolt.*
per sempre?

PONTÍ. *Fredament.* A quin preu será?

ADEL. Del desert en la planuria
un sol enemich hi há,
que beu ab pler la sanch nostra
y en saboreja la carn;
qui 's trova ab ell, si no 'l mata,
sucumbeix.

PONTÍ. No sé matar.

ADEL. Pensa juglar en que 'l Comte
prés té al fill, d' ell enutjat,

- y quan l' amo está en desgracia,
poca cosa 'n treu l' esclau.
- PONTÍ. Per qué de lo que á mí 'm brindas
no te 'n vols tu aprofitar?
- ADEL. Juglar, no puch contestarte;
mes si 'm trovava á la má
l' or que pugués redimirme
per la vida, ó be 'l punyal
que al lleó arranqués la vida,
per dar-me la llibertat...
- PONTÍ. Matarias?
- ADEL. No 'm preguntis.
- PONTÍ. Lliure será avuy l' Infant.
- ADEL. Mala sort se l' hi ha girada,
y el que ara presó ha estat ja,
qui pot dir si una altra volta
de presó no passarà?
Serví á un princep ó be á un altre
tot es hu; qui pobre ha nat
y á servir la sort l' obliga,
qu' es lo mateix que se' esclau,
deu escursar quant mes puga
lo servey y aumentá' 'l guany;
la forsa rebla cadenas,
lo diner las fa trencar. *Pausa.*
- PONTÍ. Y res mes no tens á dir-me?
- ADEL. Respón-me tu.
- PONTÍ. A ferho vaig.
Digas á 'n aquell qui siga
que tals propostas me fa,
que va una gran diferencia
desde assessino á juglar.
En ma vida aventurera,
pobre, lliure y sempre honrat,
jamay l' or m' ha fet cap falta
y en cabanyas y en palaus,
alta he pogut dur la testa
y estendre neta la má,
no havent d' abaixar la vista
ni d' un mot desdir-me may,
que per mes que 'l crim á voltas
se 'ns presenta coronat,
no per cert á tots enlluerna,
algú 'l pot á fit mirar,
y aquest algú es lliure sempre,

- mentre 'l crim sempre es esclau,
qu' es la consciencia qui us lliga
y es l' honra la llibertat.
- ADEL. Potsé' haurás de penedirte
de lo que rebujas? *Desayrat.*
- PONTÍ. May!
y á saber que 'm demanavas
per aixó, no hauria entrat.
- ADEL. Oblída donchs ta vinguda.
- PONTÍ. Ho faré.
- ADEL. Y del qu' hem parlat.
- PONTÍ. Veurém si puch.
- ADEL. Consequirho
t' interessa. *Mitg amanessant.*
- PONTÍ. Y si nó, esclau?
- ADEL. T' he dit que no 'm preguntesses.
- PONTÍ. Algú 't pot fe' contestar. *Irónich.*
- ADEL. Sols qui á tu callarte fasse. *Irónich.*
- PONTÍ. Lo mateix.
- ADEL. Aixís, juglar,
fes á tu primer no 't trove.
- PONTÍ. Guárdat d' ell, que 't segueix ja.
- Lo juglar se retira per la porta del fondo. Adel s' atura un moment
en ella mirantlo partir, durant lo qual surt Almódis de la dreta
caminant ab precaució, com si temés despertar á algú.*

ESCENA II

ALMODIS, ADEL.

- ALMODIS. Al fi s' han dormit. Ditxosos,
ditxosos ells que al clucar
los ulls, pot florí' en sos llabis
un sonríe angelical.
Somnis de color de rosa
serán los seus, mes, qui sab
si tindrán molta durada
ó si algú 'ls esbarjirá?
Oh, nó, nó, dormíu sens temer,
vostra mare está vetllant.
Ah, ets tu?
- Adonantse d' Adel á un mohiment d' aquest.*
- ADEL. Jo, qu' esperava
lo que vos serviu manar.

- ALMODIS. Vetllar per mos fills y fora,
vetllar per ells sens descans,
que aixís que 'l perill que corren
ells y jo, siga passat,
promesa 't faig que á ta patria
lliure y rich t' entornarás.
- AEEL. Si avans vostre espós lo Comte
pels moners no 'm fa penjar.
- ALMODIS. Tems potser que t' abandoni.
- ADEL. Si es condició del esclau
no tenir voluntat propia
y per la del amo obrar,
no sé perque se 'l condemna,
quan es l' amo lo culpát.
- ALMODIS. Quan en Pons á tu 't pregunti,
que no t' has mogut dirás
de ma cambra, y que vetllavas,
diré jo, prop dels Infants.
- ADEL. Será prou.
- ALMÓDIS. Soch la Contesa
y es en Pons lo meu vassall.
Y el juglar?
- ADEL. Esquerp se mostra,
orgullós.
- ALMODIS. Si? per ell fa.
He volgut sortir de dupte,
ara sé com dech obrar.
Vés, Adel, vés y no temes,
véjat lo Comte sentat
prop del llitet, que creyentme,
ta llibertat vas guanyant
y tan com mes fidel sigas
mes prompte la lograrás.
- ADEL. Cumpleixo, donchs.
- Entra per la porta d'hont ha surtit Almodis.*

ESCENA III

ALMODIS.

Ja ets tu l' únich
ab qui puch jo confiar.
¿L' únich? nó; sols per ser mare
algú mes m' ha d' ajudar,

si no 'l Cel... qualsevol altri
 que á mos fills guardi de mal,
 que á faltarlos jo ¿qué fora,
 qué fora d' ells?... Disputáls
 podria algun germanastre
 lo que per dret els pertany,
 lo que, sí, jo ja puch dirmho,
 lo que á mi tan greu me sab
 que á en Pere Ramon pervingui
 y no á n' ells. ¿Per qué al finir
 las mares, no han d' emportarsen
 sos fillets! Si ellas se 'n van
 quí estimará als pobres órfens!...
 A nou empelt, novells tanys!...
 Si del Comte soch la esposa
 ¿mos fills qué han de ser, Infant!
 Culpa no es pas d' ells ni meva,
 que si un Comte 'ls ha engendrats
 y tenen mare, sa mare
 lo comtat te de guardáls,
 que aixó la naturalesa
 y l' amor m' han imposat.
 Dormíu, fills de mas entranyas,
 que la vetlla jo vos faig *Mirant á la dreta.*
 y ja que us es pare un Comte,
 seréu Comtes ¡Deu me val!
 sinó, sinó... ho tenen d' esser;
 costi 'l que costi, ho serán!

*Arranch de resolució avansant uns passos al proceni. Lo Comte
 que s' ha presentant á la porta del foro á temps de sentir los der-
 rers sis versos, va baixant ab molta pausa fins trovarse al costat
 d' Almódis, al dir aquesta 'ls derrers mots. Sorpresa passatgera
 en Almódis.*

ESCENA IV

ALMODIS, BERENGUER.

BERENGUER. Aixó 'm sembla, esposa meva,
 que molt poch ho haveu pensat. *Ab afabilitat.*

ALMODIS. Ah! Senyor...

BERENGUER. De lo á que obliga
 l' amor, só exemple parlant,
 quan sols per ser sirvent vostre

no he fet penjar ja al esclau.

Molt amistosament, però sentli comprendre que sab tot lo que ha passat.

ALMODIS. Vos creyeu...

BERENGUER. Jo crech, Almódis,
que l' amor vos pot cegar.

ALMODIS. Qué pels fills no ha d' afrontar-se?

BERENGUER. Lo crim. *Sech.*

ALMODIS. Y ahont heu trovat

que res del que fa la mare
pels fills, siga crim jamay!

BERENGUER. En l' odi de la madrastra.

En esta passió infernal *Enardintse.*

que als pares pervertí intenta
y fe' enemichs als germans,
tornant en petons de Judas
los que 'ls uns als altres fan.

En esta passió de fera
á la del tigre semblant,
que perque sos cadells menjin
rastreja y espia 'ls caus
hont puga robar niaradas
d' altres mares, ¡Deu me val!

En esta negació folla
de tot sentiment humá,
que al capdevall ens duria
fins al estrem de pensar
si quan Deu en lo Calvari
per mare 'ns volgué donar
á la seva, olvidaria
de di' á son cosí:—Tu, Joan,
aquí tens á ta madrastra.
Mare, á mon cosí pendrás
per fillastre.—Oh nó, desvari:
quan Deu aixís no parlá,
tots los que igual pare tingan
per forsa han de ser germans,
y quí en sos cors l' odi encenga,
será un vil, un criminal.

Pausa.

Calleu, Almódis?

ALMODIS. Pensava
en lo que haveu dit. A Joan
digué Jesús que per mare
prengué la seva... y honrar
á sos pares los fills deuen.

¿Sabeu vos si ho fa l' Infant?

Refinada ironia: Berenguer la mira un moment fit á fit y diu ab molta gravetat.

BERENGUER. Es lo xich qui al gran ensenya,
ó al revés? Sémbiam del cas,
Almódis, que en lo que passa
aquí devem tots pensar.
Ab vos ha faltat en Pere,
ab mí, de tot hom devant;
mes jo, á mi mateix m' acuso
d' haver durament estat,
ab ell, y en vos sémbiam veure
l' impuls que 'l decanta al mal.

Almódis roda 'l cap y sonriu ab incredulitat.

¿Que nó? Ja us he dit, senyora,
que á no estimarvos, l' esclau
penjaria d' una forca
ó l' hauria esquarterat.

ALMODIS. Tal com allí 'l veyeu ara,
la nit ha passat vetllant.

Signant dins la porta de la dreta. Ara es Berenguer qui roda el cap y sonriu incredulament; mes tot seguit pren entre las sevas la ma de la Comtesa y cercant portar la rahó en ella, se li dirigeix ab molta afabilitat.

BERENGUER. Guardáns d' aquestos impulsos
vull á tots; mon fill vindrá
á donarvos sas disculpas,
perque aixís jo li he manat,
fentli entendre que á prechs vostres
la pressó li faig alsar.
Del amor que pugau durme
poséune en ell la meytat,
pensant qu' es sanch de mas venas
y carn de ma propia carn.

ALMODIS. Així ho faré;... mes si us sembla
que un consell us puga dar,
vos tinch de fer recordansa
com molts cops la propia sanch
ens posa en perill la vida...
y havem de fernos sangrar.

Berenguer se fa un pas enrera mirantsela ab indignació.

BERENGUER. Almódis... no es pas cap mare
qui diu aixó!

ALMODIS. *Confosa.* Dir vritats...

BERENGUER. Esposa: de gota en gota *Molta severitat.*

- l' aygua forada 'l penyal.
 Junts en concili los bisbes
 á Girona, han disposat
 que ab las mullers repudiadas
 los marits han de tornar.
- ALMODIS. M' amenasseu! *Redressantse.*
- BERENGUER. *Ab calma.* L' arbre estéril
 que dona ombra y perfums grats
 preferit es sempre al arbre
 que dona lo fruyt corcat.
 Féu que 'l fruyt corcat no cayga; *Recalcant la frase.*
 féu á tots mos fills germans,
 y féu que cumplir no tinga
 lo que 'l concili ha manat.
- ALMODIS. Berenguer! *Indignada.*
- BERENGUER. Sent tan hermosa,
 no seréu bona? *Tornant á la afabilitat.*
- ALMODIS. *Sofocada de ira.* Sí tal.
- BERENGUER. L' Infant es aquí.
Prenentli la mà y besantli. Almodis s' esforsa á sonriure y respon
després d' un moment.
- ALMODIS. Donchs, qu' entri.
Aixís que Berenguer passa la porta del fondo, corra Almodis á la
dreta y fa á Adel ab veu ronca per la rabia, lo crit que s' in-
dica en lo diálech y girantse instantaneament invita á Pere Ra-
mon, que ab Pons apareix y s' atura al fondo, á que passi avant.
- ALMODIS. Vetlla, Adel. *A la dreta.* Podeu passar. *Al Infant.*

ESCENA V

PERE RAMON, ALMODIS.

- PERE. A vos lo Comte, á regraciáus m' envia *Avansant.*
 la llibertat que á vostres prechs m' ha dada.
- ALMODIS. Y per forsa veniu, que així ho demostra
 entrá' á ma cambra sens deixar la espasa.
- PERE. Cert es; mes com dels fills no 's desconfia...
- ALMODIS. Com al ff la Comtesa es una dama...
- PERE. De vos he temut, cert, encara temo
 y aixís obehir dech sense queixarme,
Deixant la espasa en un recó del banch del fondo.
 per mes que veja estar á l' una porta
 l' esclau, y en Pons de centinella en l' altra.
- ALMODIS. ¿A qué heu vingut? *Bruscament.*

PERE.

A despedirme. Pésam
donarvos aquest pler; mes de mon pare
veig la vida en perill pels nostres odis
y allunyantme d' aquí, pretench salvarla.
Ab vos se 'n va 'l perill.

ALMODIS.

PERE.

Nó, que jo 'l fujo
perque no pot lo Comte deslliurarsen.

ALMODIS.

¿Que nó?

PERE.

¿Que nó!

ALMODIS.

Oh Deu, quanta ventura
si aixó resultés cert! mes per desgracia
de Girona 'l concili, hont influhiren
las instancias de vos y d' alguns altres,
permet á en Berenguer mudar d' esposa,
perque son fill puga mudar de mare;
son fill qu' enveja dels germans la herencia,
son fill que sent cremar en sas entranyas
lo foch d' una ambició que no té límits,
que 'l son li roba y de tentál no 's cansa.
Fujú, fujú! mes no vos feu la víctima;
fujú la tentació de danyá' als altres,
qu' es l' ombra de la vostra conciencia
qui matzinas compon y punyals alsa.
Y, donchs, soch una fera y d' agrahirli
seria á qui logrés exterminarme!
No ho seré tant, quan tinch las mans inmóvils
sens ofegáus al coll semblants paraulas!
Dignas argúcias son de vos aquestas,
de vos, que sent prou bella y jove encara
heu tingut tres marits sense ser viuda,
per portar en tres casas la desgracia!

*Ab despreciativa frase que per moments va exaltant mes y mes lo
rencorós despit d' Almódis.*

ALMODIS.

Calléu, Infant!

*Ab forsa.*PERE. *Irónicament.*

Si us faig ma despedida.

ALMODIS.

La derrera sigués.

PERE.

En vostra cara
posá tantas bellesas la natura
que 'l cor se 'n ressentí, y com las estátuas
qu' heu fetas treballar per la Seu nova,
hermosa sou, mes no teniu entranyas.
Y encara intentan, ¡viva Deu! ferm creure
que vos ma llibertat heu recaptada!
Y donchs no ho heu cregut?

ALMODIS.

PERE.

Y vos podriau?

- ALMODIS. Dit d' un pare...
- PERE. Ni aixís.
- ALMODIS. Ja m' ho pensava.
- PERE. Que bé que 'ns coneixem!... perxó m' allunyo, perxó al sentfus queixar d' injuriada per mos temors, dich jo:—Sábia es n' Almódis. Demá per son esclau farà matarme y dirá al Comte que al voler ferirla veyentme descubert, ma propia rábia ab mi finia! ¿no es vritat, senyora? un sotrach de cervell, una glopada de sanchs... que bé que 'ns coneixem! mes tócam vetllar per l' honra y la salut del pare que d' afronta, senyora, 's moriria, si 'l crim ab sa familia emparentava!
- ALMODIS. Partfu y donchs ben lluny y partfu prompte si ab vos lo crim aquest te d' allunyarse.
- Ademan de retirar-se. Pere Ramon fa uns passos en direcció á la porta de la dreta, ab intent d' entrar á veure sos germanets, fills d' Almódis: mes aquesta desafortada li priva l' acció cubrint ab son cos lo pas de la porta.*
- PERE. Deixáu que 'l derrer bes als germans done y cumplertas serán las vostras ansias.
- ALMODIS. Ah, nó, aixó no es possible!
- PERE. Gosariau privarmen?
- ALMODIS. Sí, que hi ha petons que matan!
- PERE. Será 'l del escursó.
- ALMODIS. Vos podeu dirho.
- PERE. Jo moro desde 'l jorn que vau besarme al feuse 'l Comte sa muller, que besos d' escursó m' han estat los de madrastra. Ah, dona Almódis, dona Almódis! pérdréns á tots heu de lograr! Cada paraula, cada mot que us escapa de la boca, un altre dart ve á ser que al pit se 'm clava forjat en la fornal dels vostres odis, trempat d' alguna yena en las entranyas; perque al entrar aquí, mas sanchs rejira fentlas vessar del cor, bullent s' escampan com un torrent per dintre de las venas y muntantme al cervell, la rahó apagan. Que no besi als germans! aixó m' esplica que coneixeu matzinas preparadas per passar d' una boca á l' altra boca.

matant á qui las reb sens danyá' al altre!
 Aixó m' avisa lo que 'ls nins han d' esser
 per l' odi bressolats en vostra falda
 mala madrastra te de ser per forsa
 qui aspira de Cains á dirse mare!
 Oh! y que menjás del vostre plat volguereu!
 que us demane perdó lo Comte manal
 que no bese als bessons!... ¿Qué m' assegura
 que en sos fronts las matzinas no heu posadas?
 Ira de Deu! féulos besá' á ma vista,
 féulos besar, senyora, l' un á l' altre,
 que per quí té sospitas com las vostras
 provas d' aquestas no son prou encara.
 Quelcom deu ferho que 'ls marits vos deixin
 després y tot d' havervos feta mare!

Franca y ardorosa manifestació del odi que sent en vers la Comtesa. Despreci, rencunia, temor, ironia y encara altres sentiments, que del mateix se desprenen, han de donar forsa y colorit á 'n aquest parlament, durant lo qual á duras penas pot Almódís contenir la violenta explosió de la enemistat ab que correspon al Infant.

ALMODIS. Cóm no se us clava un cranch en mitg la llengua
 per cad' una y no mes d' eixas paraulas!
 Oh! sí, triunfi 'l concili y repudíim
 tot d' una, si així ho vol, lo vostre pare!
 néguim l' amor ab que lo meu inspira
 y préngam los fillets de mas entranyas!
 si per salvám d' aixó tinch de volervos
 com á fill! Oh, jamay! Cent cops malhaja
 qui deshonri tal nom afavorinthe
 á sers que no han nascut de sas entranyas!

PERE. Sí, sí, y malhaja 'l fill que ingrat oblida
 l' amor incomparable de la mare,
 per una dona qualsevol que intenta
 borrar fins de son nom la recordansa,
 y á qui fer bort al orfe se proposi
 volguent amor de fill de qui es madrastra!
 Fassi la sort que dels que ha dut al ventre
 siga oblidade per l' amor de un' altra!

ALMODIS. Oh rabia! execració de la natura.
 Adel, Adell... finescan los ultratges.

PERE. Entreu, Pons d' Ullastrell!

La exaltació d' Almódís arriba á la ceguera y fa un crit terrible al esclau, en lo que s' hi endevina una resolució criminal. Pere Ramon crida á Pons, que ha quedat á la porta del fondo, entrant en es-

cena á la vegada l' esclau de la Comtesa y el familiar del Comte, de lo que advertida Almodis, conté ab l' actitud á Adel, se dirigeix á Pons ab altaneria, fa retirar al esclau y despedeix al Infant.

ESCENA VI

ALMODIS, PERE RAMON, PONS, ADEL.

ALMODIS. *Almodis al veure á Pons. Oh!... ¿Qué voliau?*

Qu' es que us obliga á trepitjar ma cambra
quan, per tot hom que cavaller se crega,
per ser la de una dama, es prou sagrada?
Pots retirar-te, esclau; vull estar sola,
sentiu?... Anéu á dir al vostre pare
del modo qu' heu complert los seus desitjos!

PERE.

Y l' exemple també qu' heu volgut dar-me.

Retiranse Adel per la dreta y Pere Ramon pel fondo, aquest deixant olvidada la espasa. Almodis se deixa caure en una cadira rebregant nerviosament lo mocador. Pons, després d' una xica pausa, adalanta uns passos y se li dirigeix ab molta calma y respecte.

ESCENA VII

ALMODIS, PONS.

PONS.

Soch vell, senyora; he vist neixer
al Comte y amor li duch.

Comtesa, us sembla si puch
la vostra atenció mereixer?

Un volcan es lo palau
y per culpa dels de fora

ALMODIS.

Nó, qu' es pels de dins.

PONS.

Senyora...

ALMODIS.

Sé lo que passa.

PONS.

Si us plau

escoltar consells de vell
que la esperiencia abona,
reflexioneu una estona
sobre l' estat del donzell,
sobre 'l vostre, 'l dels bessons
y també en lo de son pare,
reflexioneuhi que encara
sou jove y las impressions

- que á la fantasia exaltan,
com un cavall desbocat
arrastran al desgraciat
á qui seny y bon cor faltan.
- ALMODIS. ¿Heu acabat? *Sens moures de sentada.*
PONS. N6.
ALMODIS. Segufu.
PONS. Pare amant y fael esp6s,
entre l' Infant y entre vos,
malalt lo Comte y febriu,
un sol instant no reposa
tement ignorats perills,
que si estima molt als fills
no estima poch á la esposa.
- ALMODIS. Fin6u. *Fredament y sens mirarsel.*
PONS. Pel b6 del comú
y ab franquesa catalana,
jo... ja sabeu que us demana
lo pobre vell.
- Sumament conmogut y afectat per lo poch apreci que fa d' ell la Comtesa.*
- ALMODIS. Aixecantse. Ben segú'.
Que m' oblidi de qui soch
y 'm rebaixi ab qui 'm maltracta.
- PONS. Oh! n6. Una paraula, un acte *Rectificantla.*
d' abnegació, per dar lloch
á que la rahó son imperi
puga de nou recobrar,
y del palau en la llar
caliu d' amor torni á haverhi.
Caliu hont sempre ha trovat
la familia sa ventura
y que mentres dura ell, dura
la nostra felicitat;
que no hi há gloria ni honor,
poder, ciencia ni riquesa,
com la pau: qu' ella es, Comtesa,
del home 'l mellor tresor.
- ALMODIS. Y b6, es cert. Podeu anar.
PONS. Sempre en Pons vos ha tingut
per dama d' alta virtut...
- ALMODIS. Que may n' arribi á duptar.
An6u... *Signantli la porta.*
PONS. Oh! *Ressentit.*
ALMODIS. An6u vos dich,

que ja us he sufert hé prou.
PONS. Olvideu qui soch?
ALMODIS. No sou
 mon vassall? Cansada estich
 d' escoltá' á joves y vells
 impertinencias y novas;
 anéu á concellar joves;
 jo vull obras, no concells.
PONS. Una súplica no mes.
ALMODIS. Ni mitja. *Rebujant escoltarlo.*
PONS. Per Deu, senyora.
ALMODIS. Ja que vos no surtiu fora,
 me 'n vaig jo!
Retirantse ab desagrado per la dreta.

ESCENA VIII

PONS, ADEL.

PONS. Orgullosa es,
 y del orgull may al mon
 res de bo n' ha pervingut.
 Castells mes alts han caygut,
 y á la fí en Pere Ramon
 hereu del Comte ha nascut.
 Mal camí, Almódis, seguiu;
 malas arts l' ambició us dona
 que, ó m' enganyo, ó veig motiu
 per creure, que ab la corona
 un dogal als fills guarniu;
 y si mentre es temps encara
 vostre cap no sereneu,
 pels bessons de qui sou mare
 á ser padrastra, á son pare
 vos mateixa obligaréu.

Sent remor y girantse s' adona del esclau; á sa vista 's recorda de las investigacions que Berenguer li té encomenadas y vol endur-sel per interrogarlo. Adel se escusa seguirlo y respon ab reserva á sas preguntas.

L' esclau. Ah!... Adel?

ADEL. Senyor.
PONS. Apart. Sens dupte m' espiaria.
ADEL. Apart. Caure á sas mans no voldria.
PONS. Seguéixme.

- ADEL. Féume 'l favor
que m' ho diga qui deuria.
- PONS. Ho mana 'l Comte.
- ADEL. L' esclau,
reb ordres d' un amo y fora.
- PONS. Es l' espós de la senyora.
- ADEL. Si á 'n ella manarmho plau,
soch vostre desd' aquest' hora.
- PONS. Fidel ets.
- ADEL. La esclavitut
la propia llibertat lliga.
- PONS. Es cert. ¿Dígam?...
- ADEL. A ser mut,
sort y cego també obliga
la sort que m' ha capigut.
- PONS. Serás lliure, viva Deu!
- ADEL. Des que 'm van esclavisar
res del qu' he fet es fet meu;
l' amo es lliure per manar
y l' esclau. . obehir déu.
- PONS. Prou has dit.
- ADEL. Res que de vos
sapigut ja avans no fos.
- PONS. Cert: retrírat.
- ADEL. No puch pas
mentre aquí 'ns trovem tots dos.
- PONS. Ah! *Endevinant l' intenció.*
- ADEL. Senyor... *Saludant per escusarse.*
- PONS. *Anantsen.* Tu parlarás.

ESCENA IX

ADEL, PONTÍ.

- ADEL. Aquest es de tots ells l' únich que temo.
De sos ulls negres la insistent mirada
com la serp á l' aucell, glassat me deixa
y l' ardor de mas sanchs tant tost apaga.
La llibertat tinch de guanyarme prompte
ó no reveig las africanas platjas.
Prenga l' Infant lo derrer son, no trigue
y las palmeras de la mare patria
del esclau redimit á escoltar tornen
las cançons per tant temps aquí tancadas. *Al pit.*

L' últim servey y mas cadenas trencó,
demá soch lliure!... Lo juglar.

Pontí entra per la porta del fondo, tot recelós. Adel al adonarsen fá per no ser vist y entrant en sospita de lo que puga motivar sa vinguda, mira ab precaució de tancar la porta per hont ha entrat.

PONTÍ.

Manarme

aquí ha volgut l' Infant y jo voldria
ni un pas haverhi dat. Séblam la gavia,
lo cau d' una lleona que quan vetlla
per la febra abatuda, 's mor de rabia.

Cercant per la escena la espasa del Infant.

ADEL. *Apart.* Qué cercará?... Si fos l' Infant, quin' hora!

PONTÍ.

No la sé veure. Potser l' han trovada
y d' un fals testimoni fentla objecte,
se proposin al Comte presentarla.
Allí dormen los nins. *Mirant per la porta de la dreta.*

ADEL.

La cambra espía

PONTÍ.

Vetlla prop d' ells l' altiva sobirana,
com en lo cau de la ferotge serra
la fera á sos cadells: á la fi es mare.

ADEL. *Apart.*

¿A qué vindrá tant misteriós registre!
Fetor sento de sanch.

PONTÍ. *Cercant per la escena.*

Molt l' ha amagada.

Ah, ja la tinch.

Trovant la espasa.

ADEL.

Apart.

Un' arma! Sos propósitos
no té de lograr pás.

PONTÍ.

Invicta espasa

dels Berenguers, flagell de la morisma,
ja ets del Infant tu l' única estimada.
Llamp de victoria véjat prompte Lleyda
lluhi' en sas mans y al aixamplar la patria,
dona llores á qui sospira glories
per ofegar desitjos de venjansa.

ADEL.

D' aquí no sortirá.

Tancant la porta.

PONTÍ.

Desenveynant la espasa.
haverla cambiada.

També podrian

ADEL.

Y dupto encara!

PONTÍ.

Oh! nó, la mateixa es; ara compleixis
del Infant lo desitg. Qué veig? tancada
la porta... Oh, tu!

Sorprés de trovarse tancat y després ab l' esclau.

ADEL.

Sí, sí, soch jo, tremola:

jo que per rompre la mesquina trama
de tos intents, te puch mostrar al Comte

PONTÍ. tancat en aquest lloch ab aquesta arma!
 Rastrer calumniador, qué m' anuncia
 ta llengua vill! *Ab sorpresa y espant.*

ADEL. *Sarcástich.* Que vaig á despullarte
 del hipòcrit honor d' un servilisme,
 que, igual que 'l cocodrilo, plora y mata.

PONTÍ. Menteixes. *Aterrorisantse.*

ADEL. Nó... A mí! corréu!... *Cridant.*

PONTÍ. No cridis,
 no cridis per pietat! una paraula,
 una no mes, per dir de ma vinguda...

ADEL. Com no 't vull creure 't valdrá mes callarla.
 Senyora.

PONTÍ. Calla!

ADEL. Aquí, senyora!

*Adel s' acosta á la porta dreta á cridar á Almodís, al mateix temps
 que Pontí á la del fondo que vanament forseja, malehint al esclau.*

PONTÍ. *Forsejant la porta.* Closa!
 Malehit sias! *Al esclau.*

ESCENA X

ALMODIS, ADEL, PONTÍ.

ALMODIS. *Surtint.* Qu' es aixó, qué passa?
 Aquí 'l juglar?

PONTÍ. *Anguniós.* Deu méu, quina calúnia!

ADEL. Espiant, senyora, dels Infants, la cambra
 y armat com lo veyeu, sorprés se trova.

ALMODIS. Oh miserable!

ADEL. La cortina alsava
 d' aquella porta y mentre els ulls en ella
 la impunitat per sos intents cercavan,
 la espasa ha desnua creyentse á solas,
 de fugir murmurant y de venjarse.

ALMODIS. Poder de Deu!... Fugir!... *Ab veu terrible.*

PONTÍ. *Suplicant.* Vulgáu sentirme...

ALMODIS. Perque t' haig d' escoltar, ser detestable,
 si res del que 'm diguesses no puch creure
 havent estat sorprés duas vegadas.
 Fugir! ¿Perqué venias? Perqué al odi
 ta consciencia has venut? t' imaginavas
 que 'l que un Infant pot intentar impune,
 pot intentarho un ser com tu!

- PONTÍ. Posáume
en mans del Comte y provaré, senyora,
ma ignocencia al moment.
- ALMODIS. Que t' enviava
l' Infant, dirás.
- PONTÍ. Molt cert; á recullirli
la espasa que á n' aquí 's deixá oblidada.
- ALMODIS. Invencions de juglar que l' or premia
no á tot hom' cegan. Oh! bona soldada
sens dupte haurás rebut; mes la derrera
aquesta haurá sigut que ab ton art guanyes.
- PONTÍ. Qué us proposeu! *Creixent en temor.*
- ALMODIS. *Ab ira.* Lo que tu fer volias;
comprends? si no qu' es cástich, no venjansa.
- PONTÍ. Oh nó, aixó no es possible. Vos, senyora,
tindréu sens dupte al fons de las estranyas
un resto de pietat! qui us ha fet bella,
bona també us vol... *Suplicant.*
- ALMODIS. Adel!
- PONTÍ. *Agenollántseli als peus.* Miráume
als vostres peus; misericordia us prego!
Penséu que vostra patria fou ma patria,
que en honor vostre per castells y vilas
cent voltas he cantat y que tinch mare.
- ALMODIS. Motius son tots aquests que mes m' obligan,
perque á tu 't fan tots ells mes detestable.
Arma t' has fet de qui 's proposa pérdrem
y al front li vull tirar sas propias armas!
Adel! *Resoltament.*
- ADEL. Senyora.
- ALMODIS. Acaba de una volta!
- A la veu de sa Senyora; Adel va per precipitarse sobre'l juglar, mes aquest corra al finestral clamant socors y s' agafa d' una de las columnas perque 'l esclau no l' puga treure: lluyta del dos, que fi-neix agafant Adel á Pontí per la cintura y llensantlo per la fines-tra. Selvatge satisfacció en Almodis.*
- PONTÍ. Socors, que 'm matan!
- ADEL. *Agafat á Pontí.* Malehit!
- ALMODIS. *Frenética.* Apártal
d' aquí
- PONTÍ. Socors! *En la finestra.*
- ALMODIS. Qué importa! precipítal
y 'l tot pel tot juguém d' una vegada!
- PONTÍ. Ah! *Cayent. Crits á dins.*
- ADEL. Ja ha caygut. *Ab veu fatigada.*

ALMODIS. Y donchs, ara que vingan;
al menys una hora bona hauré lograda!

ADEL. Qué miro? ah!... L' Infant y en Huch al pati
se trovan, y 'l juglar just á sas plantas
s' ha estabellat. Tothom cap aquí puja.
Salvéms, senyora!... *Retirantse de la finestra.*

*A la veu de Adel, Almodis se redressa altiva, mana á n' aquest
obrir la porta y retirar-se, quedant ella á la dreta en peu apoyant-
se en la taula. Crits y soroll dins que va acostantse, fins entrar en
escena Pere Ramon, Huch, Pons y 'ls demés que s' indica. Tingas
compte que la cortina de la porta dels dormitoris quedi plegada.*

ALMODIS. Jo!... La porta franca
deixa als que venen. Entra allí y no 't mogas
de vora de mos fills.

ESCENA XI

ALMODIS, PERE RAMON, HUCH, CAVALLERS, HOMES D' ARMAS.

*Presentantse tots los que venen tumultuosament á la porta. Pere
Ramon ve lo derrer, obrintse pas entre 'ls demés, seguit de Huch
que vol contenir-lo.*

ALMODIS. Vos esperava.
Avant, entréu; si demaneu justícia,
també 'n demano jo.

PERE. *Entrant furiós.* Cerco venjansa.

ALMODIS. Y 'l juglar ha sigut a qui enviareu
per obtenir-la? No sentiuh? *Al altres.* y encara
culpar intenta a qui en defensa propia,
ab l' ajuda de Deu s' ha deslliurada.

PERE. Mentiu! *Ab forsa*

ALMODIS. Infant.

PERE. Mentiu!

ALMODIS. D' aquella porta
al cayre ha fet lluhir la vostra espasa
y en lo perill que 'ls fills y jo corriam,
no ha donat lloch per invocar l' usatje

PERE. Oh cínica ficció, infernal astucia!
De sobras sabeu vos per que 's trovava
ma espasa aquí, y al enviál per ella
á morir l' he enviat! La vostra cambra
en cova d' assessins s' ha convertida,
y ja que d' ella sou mestressa, dáume
l' esclau, ó us juro que ara per la seva,

rendeixo vostra vida á ma venjansa!

ALMODIS. Sentiu! *Al que acompanyan al Infant.*

HUCH. Infant... *Volguentlho contenir.*

CAVALLER. Qué aneu á fer!

Pere Ramon cego de furor conté ab la espasa als que 's volen interposar entre ell y Almodis. Aquesta ab sa altiva actitud acaba d'exasperarlo.

PERE. Enrera!

Qui done un pas tant sols, tomba cadavre!

ALMODIS. Enrera dich també jo al parricida!

PERE. L' esclau!

ALMODIS. Ja may!

HUCH. Infant!

PERE. Oh Deu! Miráume
y tremoléu, perque ha tocada l' hora
d' escupirvos lo fel de mas entranyas.
L' esclau, l' esclau us dich! Que ningú 's moga!

Amenassant primer á la Comtesa, després als que volen contenir-lo á n' ell.

HUCH. Lo comte. *Suposant que 'l veu arribar.*

PERE. Acabém, donchs. *Avalansantse á Almodis.*

ALMODIS. *Fugit del Infant.* Ah!

PERE. *Entrant darrera Almodis á la dreta.* Ja no 't salvas!

Moment de confusió. Almodis se refugia en son dormitori. Pere Ramon entra darrera d' ella perseguintla y tanca la porta per dins. Entren per el fondo Berenguer, Pons y altres cavallers, atrets per los crits y junts ab los que ja son en escena volen forsar la porta de la dreta. Crits, soroll y plors de criaturas dins lo dormitori.

ESCENA ÚLTIMA

RERENGUER, PONS, HUCH, PERE RAMON, CAVALLERS, HOMES D' ARMAS.

BERENGUER. Allí tot hom. *Ab veu de tró signant á la dreta.*

HUCH. Tancada está per dintre.

BERENGUER. Cáyga al moment.

ALMODIS. *Dins.* Socors!

BERENGUER. *Per la porta.* L' infern l' aguanta.

ALMODIS. Que 'm matan! *Dins.*

BERENGUER. Llamp de Deu!

Berenguer se tira de las barbas ab desesperació. La Comtesa fa dins un ay de mort, al mateix temps que cedint la porta, se precipitan dins Berenguer, Pons, Huch y altres. Moments d' aterra-

*dor silenci en que no se sent mes que lo plor dels fills d' Almódís.
y surt tot seguit Pere Ramon ab cert desordre que acusi haver
tingut una lluyta á bras partit, llensant l' arma homicida.*

ALMODIS.

¡Ay!

PONS. *Dins.*

Ja es oberta.

BERENGUER.

Déu méu!

Entrant.

VEUS. *Dins.*

Horror!

Pausa.

PERE. *Surtint y llensant l' arma.* Al fi no tinch madrastra!

Al fi la gola del infern s' ha oberta
y en sa via candent, espurnejada
de llágrimas y sanch, m' hi precedeixen,
heralts de ma deshonra, dos cadavres.
Que l' esperit del mal per seu me vulga,
que 'm tanque 'l Cel sas portas, y befarme
puga tothom; al menys, mes que sanch sia,
hauré apagat la set que 'm devorava!

*Surten de la dreta Berenguer, ab las mans al cap planyentse, Pons,
Huch y 'ls demes que hi han entrant, tots horrorisats.*

BERENGUER.

Ay de mi malhaurat y sens ventura,
nat á la terra en hora de desgracia!
Com no s' apaga 'l sol y 'l mon s' enfonza
y 'l mar per demunt d' ell no estent sas ayguas!
Quin crims' ha vist, Deu meu, que á aquets' assemblí?
Quin home s' ha trovat, se' espós y pare
y acusador y jutje tot á l' hora,
sens malehir sa sort y sa nissaga!
Fujíu ja de mi tots, del crim la lepra
al sol frech de mas robas s' encomana;
no engendro fills, qu' engendro aborts indignes
que 'l mateix Llucifer de prop seu llansa,
perque los monstres de sa cort al véurel,
tot y ser furias del infern s' espantan!

L' Infant avansa un pas cap á son pare resolt á parlar.

Quin cástich trovaré que prou ho sia
per qui 'l mereix tant gran!... Aparta, aparta,
que veig ma propia sanch demunt tas robas.
Y no es la meva, sentvos fill.

PERE.

BERENGUER.

Malhaja

l' hora fatal...

PERE. *Interrompentlo.*

Calléu! Oh! jo mereixo

fins perdre si voleu l' amor del pare,
los drets al trono del que hereu naixía,
y 'l de cenyir dels cavallers la espasa.
Rahó tindrà la iglesia si 'm rebuja,
també lo poble si de mí s' aparta;

mes vos no 'n teniu prou per malehirme,
jo vos la nego, que si soch culpable,
per tots ho soch menos per vos, sentíuho,
menos per vos, que 'm vau donar madrastra!
BERENGUER. Y encara 'l nom aquest portas als llabis! *Plor dins.*
No sents, potser, no sents lo que demanan
los plors de tos germans, vil parricida,
abort de la natura!

PERE. Acabém, pare.
Si parricida soch, á n' aquests orfes
podeu darlos també una nova mare.
Adeu siau. Si mal he obrat, en premi
la víctima ha lograt quant desitjava:
per no tornar me 'n partiré á la guerra
y ma herencia en sos fills vindrá á recaure.
Exemple prenéu vos en mas desdixas,
y si may vostres fills us preguntavan
quina sí tingué al mon la mare seva,
no 'ls diguéu may, ja may, que va matarla
un germá d' ells, perque vritat no fora:
diguéulos que morí á mans d' un fillastre.

*Pere Ramon seguit de Huch se retira pel fondo. Berenguer se deixa
caure 'l cap entre las mans llensant forts sospirs, mentres Pons y
altres lo rodejan volentlo consolar. Teló.*

FI DE LA TRAGEDIA.

PREMIS EXTRAORDINARIS

(PROSA)

Premi ofert per la Associació de excursions Catalana.

Núm. 15.—MONTSENY (colecció de tradicions) de *Donya
María de Bell-lloch.*

Premi ofert per la revista catalana La Renaixensa.

Núm. 16.—LA FAMILIA DEL MAS DELS SAL-
ZERS (novela) de *D. Gayetá Vidal y Valen-
ciano.*

Premi creat per lo Consistori.

Núm. 17.—ISABEL DE GÁLGERÁN (novela) de *Don
Narcís Oller y Moragas.*

Premi ofert per lo seté net d' en Bruniquer.

Núm. 18.—BIOGRAFIA D' ESTEBA GILABERT
BRUNIKUER de *D. Salvador Sanpere y
Miquel.*

MONTSENY

Adeu tu vell Montseny
ARBAU.

MONTSENY! Qui t' ha vist ab ta faisó antiga, altiu, gemat y feréstech, ja may de tu pot oblidarse. Plena l' ànima de emoció penetra en tas pregons fondaladas sempre verdas, hermosas, sorprenents y fantásticas; rublerta de esperit y forsa puja per aquells rischs perillosíssims; saturadas d' esplendorós goig y valentía passeja per aquells enlayrats cims que tant sembla l' acostin á l' altura suprema, eterna aspiració de la vida nostra.

Jo, que he rejoyenit mon cor, en tas verges torrenteras, y en la frescor y hermosura d' ellas, en lo nombre prehuat de flors que tota t' omplenan, en los inspirats y frescals cants dels milenars d' aus que cobejas, he trobat nou ser y vida, deixa que avuy, estrayent la essencia de ton ser y vida, conti alguna de las bellas tradicions que com tas aus y tas flors, son ornament y joya de la terra Catalana.

LO DEVANTAL

Molt propet de Gualba, entre alzinass sureras y gentils abets, se troba un dels llochs mes pregons de la montanya, en lo quí, enrevoltat d' inmensos turons y rocas, obra sa horrible gorja lo paurós gorch negre. Quants de fets s' han passat en ell, quant la imaginació popular hi ha trobat y ha vist, díguinho las innombrables creus que 'l voltan y los molts fets, estranys y feréstechs, que d' ell se contan. De tradicions també n' hi viuhen, y héusen aquí una d' ellas, tal com nos la digué, ab sa senzillesa, una dona del dalt dit poble.

Diu que un dematí, de bella aubada, havia eixit una dona de Campins pera fer via cap á Santa Fé. Quan fou al indret del gorch negre se sentí assedegada y s' aclofá á un marge d' aquell á beure aygua.

Mentres ho feya, se sentí tocar la espatlla, y alsantse tota esglayada, per lo lloch ahont era, se trobá ab una dona, qui li digué, si volia anar á cuydar una malalta que hi havia á Sant Segimon.

—Prou que hi aniré, digué ella.

—Donchs tindrás la paga per endevant.

La dona de Campins era molt pobre, y n' hagué grossa alegria.

—Para la falda, y no miris lo que 't dono fins que hakis vist la malalta.

La dona obehí, y aquella li omplí lo devantal de una cosa estranya que no pogué veure lo que era.

Y fet, prengueren comiat y cada una tirá pel seu cantó, anantsen la de Campins ab lo devantal plé, ben lligat per las puntas, á la cintura.

Camina que caminarás, arribá á l' Oratori, un xich avans de la Capella del Sant. Y allí, poguent mes la curiositat, que tant la havia capficada tot lo camí, obrí lo devantal y 'l trobá sols plé de sagó.

Podeu contar com va enujarse, lo llensá á terra y se 'n aná cap á Sant Segimon. Y quan hi fou, sentí com de son devantal queya alguna cosa, s' ajupí á cullirla y 's trobá qu' eran unsas d' or.

Eran las engrunas de sagó que havian quedat enganxadas en aquell. Corrents, tota desalerada, se 'n pujá cap á munt fins al Oratori, ahont havia desfet lo devantal, mes ja res hi havia.

La fé religiosa es lo que dona vida á eixa tradició. Es la prohibició del arbre del paradís á nostres pares; es lo mancamment d' eixos, perdent per ell la felicitat promesa. La fé es cega com ho es lo espe-

rit, devant l'obra inconmensurable, las sábias y altas lleys de Deu, y no hi ha mes que obehir.

Pera ferla assequible á nostra limitada inteligencia, se val lo poble de la tradició.

Mes vejám com naix la que 'ns ocupa. Estrets, vigorosos, plens d'exhuberancia y vida, vingué un moment que los pobles del Nort, no pogueren menos que trencar la cleda que en sos apartats llochs los clohia, y deixantse anar per los pobles de civilisació relativament mes avansada, no varen parar fins á esser á las portas mateixas del empori de la civilisació antiga; quantas de cosas estranyas, preu-hadas per ells, no degueren trobar en eix y en aquells pobles, no cal dirho; de aquí eixos inmensos tresors que formaren, que en sa vida errant devian tot sovint amagar, pera trobarlo després, si no es que algú, mes ambiciós ó hábil del poble mateix no se 'n apoderés avans. La tradició n'está plena, y l'horrible drach, y lo jas del Rhin, y la cruel venjansa d'una Hrimilde, així Germana com Scandinava, omplen un sicle enter de la literatura.

Traspostos los Pirineus, també vingueren cap á nosaltres los dits pobles y allí ahont la tradició no ha sigut encar del tot borrada per la comunicació que han dut los avenços, s'hi troba encara rastre. Lo Montseny, com montanya espedada y feréstega, ne dona bona proba, y en ell viu la tradició del tresor tancat en lo castell de Montsoliu, que no posem aquí, per haver sigut publicada en una Revista ¹, en la que á mitja nit de Sant Joan s'obra lo dit castell, y 'l que hi entra pot arreplegar tant or ó grá com vol, si es amatent á sortirne, y si compleix la condició de no mirarho y enrahonar fins que ha traspassat un torrent, donchs que allavoras tot l'or se li torna sagó y lo blat se li torna sorra.

Heus aquí donchs lligada la nostra tradició ab la del tresor dels pobles germánichs; tradició que treta la rudesia d'eixos, vingué á convertirse, á simbolisar, conservant empero lo fondo que li dona la tradició històrica, las forsas vivas de la naturalesa, la abundó de la terra, los tresors que en sí enclou y amaga, y que dona sols á aquell que trevallia pera obtenirlo, que la va á buscar ab son enginy y forsa al fons mateix d'ella.

La creencia religiosa aprofitantse de abdós fases, valentse com es ben sapigut de las mateixas tradicions antigas, pera adaptarlas á sa nova doctrina, á ff de no fer sensible 'l cambi, acullí la mateixa tradició del tresor idealisantla mes, la traduhí en la dalt dita, que 's conserva encara en la montanya, ahont la fé, ab Sant Segimon, va acullirshi y las trassas dels pobles del nort, tant indelebles encara s'hi conservan.

1. Revista histórico latina.

II

LAS ENCANTADAS DE LA NIT DE SANT JOAN

Prop de Viladrau, y en lo cantó de las ayguas vessants de Sant Segimon, hi travessa una torrentera ahont moltes vegadas hi baixan á abeurarshi los remats que en aquell indret pasturan.

Diuhén que moltes vegadas, en las fredas nits d' hivern quan los pichs del alt Montseny estant cuberts de sa vesta de neu y las ayguas del torrent son fortas y encristelladas, ixen dels abims ó covas d' ell, las encantadas, y ballan y cantan per sa superficie, que ningú las enten, barrejats sos ecos ab los xiulets del vent y lo bramul de las famolencas feras, que baixan al plá á fer sa presa.

Mes quan ve l' istiu y ab ell la benhaurada nit de Sant Joan, llavoras ja cambia la cosa y surten aquellas en dita nit, á cantar gayas cançons com ningú hagi sentidas.

Ditxós lo mortal que aquell dia pot véurelas, se pot dir que ja ha fet sa fortuna. Aixís succehí á tres fadrins, fills de can Bosch, lo un; de La Sala, l' altre; y de can Gat, lo tercer; totas tres de dit poble de Viladrau.

Plens de coratje, apesar de la por y de las prediccions que sos vehins y parents los hi feyan per sa temeritat, empengueren lo camí de la torrentera, de bella nit de Sant Joan y al punt que foren las dotze horas y estantse allí ben amagats, vegeren sortir del fons d' una bauma á las ditas Encantadas que anavan estenent roba per los margens del torrent.

Llavoras ells que surtiren y prengueren á corre cuyta una pesa de roba que estenian, al temps que las Encantadas al veures descobertas desaparegueren ab las demés.

Era un toballó que aixís com lo agafaren aná allargantse, allargantse que no s' acabava. Per fí quan ja no s' estirá més, los tres minyons se 'l partiren y tan bon punt ho fou, quedá cada tros convertit en pesas d' or, que foren richs com ningú altre.

Mes los entrá l' ambició, y volgueren ferse mes richs: y aixís, deslliberaren cada hu de per sí y sens dir res á sos companys, de tornar altre volta l' any següent, en la nit de Sant Joan, al lloch de las Encantadas, y quedarse ell sol ab totas las riquesas.

Arribat lo dia, ben amagats y per camins estranys, pera no ser vistos, se dirigiren tots tres, cadascú pel seu cantó cap á la torrentera.

Quan fou mitja nit aparegueren las Encantadas, y los tres minyons, tots á la una y sobtadament se tiraren damunt de un toballó

de la roba que tenian aquelles estesa, al mateix temps que desaparegueren roba y Encantadas.

Y los tres minyons tira que tira del toballó, eix en compte de allargarse, se feu á trossos, cayent d' ell, en lloch de monedas com l' any avans, moltes y grosas pedras.

La idea moral d' aqueixa tradició es lo cástich de la ambició, valentse per aixó del mateix procediment que 'l cuento catalá que té publicat lo Sr. Maspons en son Rondallayre « Los dos geperuts » : un troba 'l benestar una nit en un lloch que ningú s' atreveix á anarhi, y sapiguentho un envejós, á l' altre nit en que tornen á sortir los nanos y follets, que la donaren á aquell, se n' hi va y sols troba dissort. Cuento vingut també dels pobles del Nort comú á Bretanya y á la major part dels païssos en que han rebut la influencia Céltica.

Per altre part hi figura lo Tresor com en la present tradició, y per lo tant nos referim á ella pera senyalar los elements de que 's compon la que 'ns ocupa.

Pero lo característich de ella son las Encantadas. En lo llibre « Las tradicions del Vallés » del dalt dit Senyor Maspons, se troba la origen germánich d' eixos sers que poblan encara los ombrosos llachs y caudalosos rius, principalment de la part alta de Catalunya, ab los diferents noms de Alojás, Gojás, Donas d' aygua y Encantadas. A ell donchs nos referim: lo mateix que las altres de que dona compte, las nostras ixen á la nit á ballar, á deixar sentir gayas cantadas y á estendre la roba; son inaccessibles als sers humans y pagan eixos lo voler sorpéndrelas y poder donar abundancia y riqueza com las Valhirias y las Elfes.

III

LA SALA

Era un noble Senyor hisendat qui 's deya Serrallonga y tenia tres fills.

Quan foren grans los doná á cadescun part de sas riquezas y la sua benedicció, pera que se 'n anessin á buscar fortuna, encomanantlos sobre tot que seguissin sempre la lley de Deu, que tant los hi havia ensenyada.

Los tres fills prengueren comiat de son pare, y desitjant fundar cadescun llur payral casa, s' establiren prop del Montseny, passadas las Guillerías, y treballant treballant al cap de poch temps bastiren sa respectiva casa, que per lo gran y espayosa, dava goig de veure.

Un dia son pare n' hagué anyoransa y prengué camí, cap allí ahont sabia qu' eran, pera veurels.

Camina que caminarás, al eixir de las Guillerías, vejé una pajesía, de senyals rica y abundosa, y pensant si era d' algun dels seus fills, aná atansanthi ab lo cor ple de gaubansa.

Era la casa d' aspecte senyorial y rich y tenía una enlayrada torra que recordava la sua prosapia, mes al mateix temps boy al costat d' ella s' alsava un campanaret, mostra del sentiment religiós de son amo.

Gojós va entrarhi l' home y prompte va abraçar al seu fill que fou ben ple d' alegria.

—Es teva eixa casa, li va preguntar luego.

—Si, pare. Era una rica pajesía anomenada Espinsella que jo so comprat y la he engrandida aixís en terras com en estada y perque en tot hagués la ajuda de Deu, he volgut tenirlo dins ma propia casa y li he bastit eixa capella.

—Que Ell te benehesca fill meu y 't donga abundó en fruyts y descendencia, perque la teva nissaga, com la de tot home just, s' estengui per la terra.

Y dit aixó, sortiren d' Espinsella, y caminant, caminant, arrivaren al peu d' una montanya inmensament gran, d' una alsaria sens mida, cuberta de blanca neu, que l' amo d' Espinsella, digué esser lo tant anomenat Montseny. Allí á sos peus, y com guardantse á son ressés, una casa gran, voltada de ben cultivadas terras aixecava en l' ayre sa altiva y marletada torre, y á son costat una capella de bonas proporcions sostenia un ayrós campanar, al cim del qual hi campejava la creu, signe de nostra redenció.

Era á Sobrevia. Hi entraren y lo segon fill se tirá als brassos de son pare, ple de goig y ditja. Li explicá tot lo que havia fet y li mostrá com á joya de mes estima, la capella pera adorar á Deu, de qui son totas las gracias.

—Que Deu te benehesca, fill meu, li digué 'l pare, y 't dongui abundó de fruyts y descendencia, perque la teva nissaga, com la de tot just s' estengui per tota la terra.

Y los tres plegats emprengueren via envers lo estatje del tercer fill. Era una pagesía inmensa de bons conreus y grossa fábrica, la qual s' anomenaba La Sala. Tenia una torre superba, recort de sa prosapia, mes en lloch se veyia campanar ni capella.

Entraren dins y 'l fill se tirá als brassos de son pare. Després li ensenyá la casa, que respirava per tot benestar y riquesa, potser mes que la dels seus germans, mes en vá hi va buscar lo bon vell, lo lloch de honrar á Deu. La capella havia sigut oblidada.

Lo pare tot enujat no volgué reposarhi y digué á son fill:—Adeu pera sempre, la teva descendencia será malehida y un de ta nissaga será penjat en forca.

Lo Senyor de Serrallonga isqué y al cap d' anys l' amo de La Salla, D. Joan de Serrallonga, era penjat per lladre.

Amant sempre lo poble d' ocupar-se de sos héroes, busca, segons sos sentiments l' origen dels mateixos. Induïtament que lo Serrallonga es un home prou célebre pera que lo poble s' hagi ocupat d' ell y sigui lo que 's vulgui, ó un caballer, com s' ha volgut idealisar per algú, tant es lo poder de la ardidesa, ó un lladre de pas, com de sa sentència y fets se deduïxen, es lo cert que sa memoria es dolenta. ¿Com pot esser que un fill de una casa noble se llensés á ser lladre? La tradició ho busca y abeurant-se en lo esperit de la época en que nasqué, ho troba en la falta de creencias religiosas.

Eixa tradició es donchs relativament moderna, pero atés aixó mateix, nos revela duas importants cosas; una, lo sentiment religiós que encara essencialment predominava en nostres avis, y altre, un gran fondo de poderío y grandesa, al mateix temps que d' amor á la casa ó terra, arrelat fins al fons de l' ànima. Tots tres germans alsan en sa casa una torre alta y poderosa, pero la alsan en recort de la payral casa d' ahont han eixit, igual á la d' aquella.

IV

SANT MIQUEL DELS BARRETONS

Tan alt com es Sant Segimon, y de tan escabrosa via, y no obstant quan un es á dalt, encara trova que la montanya puja mes com si volgués arribar fins al cel. Un caminet conduïeix al cim de tot, empero es tant perillós y voltat d' horribles cingleras al ensemps que cansat, que quan s' hi es, verdaderament se sent l' ànima sobreculada.

En aquella punta ardida y feréstega, pariona del *Matagalls*, la pietat hi feu una capella. Es dedicada á San Miquel y lo que sorprén al entrarhi es la gran munió de barrets de totes menas y colors que penjan de sas parets. N' hi ha de felpa, de cartró, fins de llauna, los uns com de pastor, altres com los de las ciutats, y tots guarnits de flors y cintas.

Tan bon punt hi arriban los visitadors ó comitivas, es costum, que encara avuy se serva, que tots s' apressuran, la primera cosa, ans y tot de dirigir-se al altar, de pendre lo primer barretó que 'ls ve á ma, y després, acostant-se al presbiteri, s' agenollan cubert lo cap homes y donas, á resar al sant patró de la capella.

Conta la tradició que en algun temps, tota la gent quan allí dalt arribavan los hi venia un gran mal de cap, y que aquells á qui aixó

succehia determinaren de ferne ofrena á Sant Miquel de lo que en lo cap duyan, y aixís tan bon punt allí arribavan, lo primer que feyan era penjar son barret, lo mateix homes que donas, en los claus que á eix fi se clavaren en sas parets.

Passat algun temps y essent ja totas ellas cubertas de barretons, la costum prengué un altre vol, y en lloch de deixarhi lo que duyan, la gent pera gorirse de mal de cap, ó pera guardarse de tenirne may, lo primer que fan es posarsen un dels que hi ha, y aixís demanar la ajuda del Sant.

Es induptable que una gran altura, ab son ayre pur y transparent que vivifica l' ànima; son espectacle grandió dominant la terra; la hermosura de una vejetació exhuberant y abundosa, predisposa 'l cor á la fé religiosa. Sembla que després d' una ascensió cansada y casi sempre perillosa, es precis trobarse ab la idea de Deu criador de tota la terra. Per aixó es que gayre be 's pot dir que no hi ha una gran altura en que no s' hi trobi una capella.

Lo cim del Montseny es elevadíssim y desde allí se descubreix una gran vista, de segur que los romeus, tractantse de montanya tan santa, en que hi havia anat á fer vida un princep, fill del rey de Borgonya, hi devian anar sovint á visitar los llochs que est havia petjat, y al arribar al cim de tot, donant gracias á Deu, se degué introduhir la costum entre romeus y romeuas, conforme ab sa fe religiosa, de fer present dels barretons que respectivament duyan. Era un saludo al Deu de las Alturas.

Després, quan se aná perdent la costum dels pelerinatsjes, la gent donant sortida á sa fe encara existent, buscaren atribut al Sant que allí tenia estada, y trobant tots aquells barretons, sostenint la creencia de que guardava de mal de cap, cregueren era mediant lo posarse los barretons de que n' hi havian fet, y encara per alguns n' hi anavan fent presentalla.

Fin ara quatre tradicions hem posat y 's pot dir que totas quatre han estat religiosas, per manera que ab eix títol las podiam haver anomenadas, mes aixó no 's trobará gens estrany, donchs que no gayrelluny havem dit, havent habitat nostra montanya tot un sant y de ilustre prosapia, es induptable que devia deixar en ella ferm y durader perfum de fe y creencias religiosas.

V

MONTSOLIU

LO DRET DEL MAL US.

Surtint d' Hostal-rich y prenent per la carretera d' Arbucias se veu tot desseguida, encara que un tros lluny, la antiga fortalesa del Castell Senyorial dels Montsolius, avuy dia casi en ruinas.

En temps del feudalisme estava eix habitat per llurs senyors, qui com tots los de igual classe en aquell temps, tenian sobre sos vassalls una munió de drets y privilegis, entre altres segons se conta, encara que molts historiadors lo posen en dupte lo dret, ó mes comunment, mal us, conegut en llenguatje vulgar per lo «dret de cuixa.»

Diu que un jove habitant en sos dominis s' enamorá perdudament d' una joveneta filla també del Montseny; concertárense las bodas y abdós, enamorats com pochs n' hi haje, no veyan arribar l' hora de sa mes complerta ditxa.

Arribá 'l dia benhaurat, mes ab ell també lo moment dolorós de que la donzella tingués de ser entregada al Castell de Montsoliu: son mateix espós tingué que acompanyarli.

Diu que tota la nit lo jove, ple de sufriments son cor, lo passá donant voltas al entorn del castell, semblantli que may mes arribaria la celistia.

Quan ja fou clar dia trucá á la porta y demaná per la seva esposa, mes fou envá y no li donaren, donchs lo Senyor no s' havia llevat encara ó sens alguna ordre especial que per vos no 's donara.

Ell baixá la costa y esperá; la nit següent torná á rondar la fortalesa com si fos ánima en pena y á la eixida del sol picá per segona volta tot demanant á sa desposada.

Mes com lo dia avans li respongueren que 'l senyor dormia encara y que esperés lo ensendemá.

Com la fera á qui han pres sos cadells, aixís rondá desde aquell moment lo agraviat espós lo casal ahont era presa sa hermosa nuvia.

Y vingué lo endemá y á trench d' auba caygué 'l pont llevadís, per ahont s' en entrá precipitadament demanant per sa estimada, mes tampoch li deixaren veure. Llágrimas de gelosia y desesper corrian per sas galtas, prechs y amenassas sortian de sos llabis, era en va puig ningú lo escoltava.

Y aixís lo feren esperar una llarga estona mes entretant la ira, l' oy y la venjansa s' anavan amparant de son cor ab tota la forsa.

Al cap de temps s' obrí 'l castell y aparegué lo senyor, agafada pel bras á aquella que era tota la sua vida.

—Aquí la tens, li digué entregantli ab cruel mofa é insolencia.

Mes sobte reculá un pas y caygué en terra fent un crit y tot banyat ab sa propia sanch.

La daga del ofés minyó s' enfonsá fins al pom en lo seu cor. Y abdós enamorats fugiren montanya avall avans que los del Castell tornats en si de la sorpresa, los haguessen pogut retenir.

D' aquest fet se 'n seguí una lluyta entre los del Castell y 'ls pagesos de remensa.

Aixís ho diu la tradició; de totas maneras es notable, y per aixó principalment també l' hem posada, que haventse duptat y fins negada la existencia dels Mals usos, la veu del poble hage tramés lo recort d' ells, y en especial, del mes odiós, anyadinti que aixó doná lloch á la lluyta dels remensas. Clar es donchs que 's pot senyalar la época en que fou nascuda la tradició que 'ns ocupa, luego de passada la guerra dels remensas y en odi á privilegis ó drets tan odiosos.

VI

MONTSOLIU

LO CONVIT DE LAS TRUYTAS

Imperava lo Alarb en la major part de nostra terra, apesar dels esforços dels nostres avis, que dia y nit lluytaren per sa patria é independencia.

L' orient y mitj dia del Montseny pertanyia encara als infaels, mentres en los pichs mes enlayrats destacava la Santa Creu.

Lo Castell de Montsoliu fort é inespugnable aixecava sos merlets al cim d' un altíssim mont que dominava tota la plana; semblava lo niu de la altiva águila y tant enlayrada era sa torre que 's confonia de baix estant ab los núvols: los senyors del Castell eran també 'ls senyors de tota aquella comarca y per lo tant ni un moment de repós tenian havent per enemichs á una gent tan poderosa, batalladora é intrépida com los Alarbs.

Ab tot no desmayava son coratje, y si que fer los dava en lo pla, mes y sense profit en la montanya.

Moltas vegadas intentá lo moro apoderarse del Castell, mes son valerós senyor lo dispensava tant que desenganyat lo Alarb de pèndrel per assalt deslliberá de vèncerlo per fam, posantli rigurós setje.

Quatre mesos s' havian passat y lo mes petit recapte no havia pogut entrar al Castell. No obstant sos habitants no donavan cap senyal de demanar clemencia ni de rendirse, ans al contrari cada dia lluytavan ab mes forsa.

Lo xefe dels Alarbs fou donchs qui entaulá las negociacions pera acabar de una vegada.

Lo senyor del Castell accepta lo missatge, empero posant per condició que 'ls parlamentaris de son enemich devian anar á fer lo parlament dins en la fortalesa.

Pujaren allí los Alarbs esperant trovar dins d' ella caras migradas y presas totas dels horrors de la fam, mes s' equivocaren. Eixí á rebrels lo castellá rodejat d' ardidias y fortas tropas.

Los embaixadors esposaren las condicions baix las quals lo castell devia rendirse, y 'l Senyor avans de respondre á ellas, los hi demaná que se servissen primer acompanyarlo á sa taula y que després ja 'n parlarian.

Dit aixó los acompanyá al menjador ahont quedaren aquells sorpresos donchs hi trovaren una taula ricament parada y sobre tot plena de diferents plats, plens tots de frescas y riquíssimas truytas de riu que semblava que acabavan de ser cullidas.

Acabat lo dinar, lo Senyor se comiá d' ells molt amablement y 'ls hi digué:

—Torneu de resposta al vostre capdill que en cap manera puch rendirme mentres tinga tal abundó de menjars.

Per mes que capissaren los moros, no pogueren atinar d' ahont treyan tanta abundancia de truytas, y coneguent que mentres poguessen tan be provehirse, res contra 'l castell lograrian, alsaren lo setje y s' en anaren á lluytar en altres terras.

Mentres tant lo castell quedá lliure d' enemichs sense que pogués may esser conquistat. Diu que 's provehia de queviures y fins de tota mena de municions de guerra, per un camí subterrani y de tothom ignorat que baixava á la riera d' Arbucias ahont molt tranquilament los dependents del Castell anavan á pescar truytas.

Apenas hi ha castell á Catalunya al que no se hi trobi un camí cap á dins de terra, tapat al cap d' un xich per terra y pedras, que 's diu dona un bon tros lluny y que servia aixís pera provehirse de viandas, com de fugida en cas de necessitat. No es estrany donchs que en lo castell de Montsolí se hi trobi eixa tradició, nascuda sens dubte com la de tots los demés al desapareixer lo feudalisme y ab ell la vida de las fortalesas roqueras.

LA FAMILIA DEL MAS DELS SALZERS

RELACIÓ D' UN FET

Amor de mare:
Tot lo demás es aire.

I.

Si 'n te l' any de diadas tristas! Ben mirat, lo tranzit del home per esta vall de llágrimas no es mes qu' una llonga cadena de desventuras, que comensa ab lo plor ab que anunciam nostra arribada al mon, y termena ab lo sospir ab que nos despedim de la terra, pera cercar en una vida millor lo premi d' un ben obrar. Si los goigs dolcíssims que la vida de familia proporciona, son balsem suau y consolador, contra las feridas que resultan de caminar per una senda sembrada d' argelagas y esbarzers; si abriga 'l cor la convicció ferma de que s' han complert los debers de fill, d' espos y de pare; si mirant enrera cada jorn que passa, se contemplan bonas obras y millors accions envers lo prohisme, á proporció del benestar de quiscun, satisfacció y fins alegria s' experimenta; mes ab tot y aixó no hi ha qui no diga á cada pas: ¡Que 'n te un any de diadas tristas!

Si, moltes n' hi ha; mes de totes, la que al cor porta mes dolenza es la diada de *Tots Sants*. ¿Ho fa que en ella, com si la Iglesia volgués recordarnos que la alegria segueix de prop al pesar, al costat d' una de las festas mes grans de la religió católica, se troba la Con-

memoració dels faels difunts? ¿Ho fa que la naturalesa com si's vestís de dol, se despren de quant l'hi restaba de las galas de la primavera, pera cobrirse ab lo mantell de pobresa del llarch ivern? ¿Qui sab! De mi se dir que ja de nin la tarde del dia primer de Novembre 'm gelaba 'l cor.

Molts anys van passats, y per mes que 'n visca, jamay olvidaré las impressions del que podria dirne mon primer dia de difunts.

Set ó vuit podia contarne. En habent dinat, aní en companyia de mos pares á pendrer lo sol per la carretera. Sentat ab estos en los banchs del Pont nou, arribaren de prompte á mon oido remors distints: sons de campanas de diversos indrets previnents.

Pera m'í, qu' era pot ser aquella la primera vegada que sortia de la vila—puig anteriorment ho impedian las malvestats de la guerra civil—y que, per lo mateix, ni idea tenia tant sols de que poguessen existir casas fora d'aquella, y altrás campanas no habia oit que las del campanar de la parroquia, tot quant veyá y sentia 'm causaba sorpresa y admiració, tenintme sumit en un mar de pregondas reflexions.

Recordo que de prompte, com si despertás de pesadíssim somni, 'm dirigí á mon senyor pare dientli: «—¿Qu' es aquella musica que sembla de campanetas?—Son las campanas de las parroquias que tocan á morts, fent senyal per' anar á cantar las absoltas—» Lo pobre del meu pare no 's fixá en lo que pera m'í, ignoscent infant que obria en aquell punt los ulls al mon, tenia d' extraordinari, de marvellós, d' inexplicable un fet per' ell completament natural, per tant que del mateix ne tenia sobrada experiencia. Parroquias, morts, absoltas eran pera m'í paraulas totalment desprovistas de sentit, y per tant torní á preguntar: «—¿Qué vol dir las parroquias?—» Llavors comprengué mon pare que jo no sabia tant com ell, y 'm digué: «—Las parroquias son las iglesias dels pobles.—» Y agafantme y pujantme de peus demunt la barana del pont continuá: «—¿Veus aquellás casas, y aquellás altres, y las de mes enllá? Donchs son pobles, y quiscum te la sua parroquia. Escolta be: aquellás campanetas son las de Sant Pere Molanta; estas altrás que 's sentan cap á l' esquerra las de Sant Cugat; una mica mes enllá s' ouen las de La Granada; y si no m' enganyo, fins me sembla oir, portats per lo vent, los sons de las de Las Cabanyas y de Pachs, que 's troban un poch mes lluny.—¿Y aquellás que se sentan mes, diguí jo, son las de la vila?—Sí; las de nostra parroquia.—¿Y á qué tocan?—A morts.—¿Qué vol dir que s' ha mort un home en cada poble?—No, vol dir... ¿Com t' ho faré entendre? Vol dir qu' aixís com avuy es *Tots Sants*, y ahir repicaren en senyal de festa, demá celebra la Iglesia la diada dels difunts, y las campanas tocan á morts, pera que la gent dels pobles vaja ab los capellans á pregar en los cementiris, pera las ánimas dels que en ells están enterrats.»

No se jo si 'm cansí de preguntar ó lo meu pare de respondrer: lo que se es, que á tot aixó m' havia baixat á terra: que jo no 'm quedí satisfet de las rahons que 'm doná: que restí pensatiu y sens ganas de correr ni brincar, y que durant lo temps que invertirem en retornar á casa, bullian confosos dintre mon cap mil pensaments nous, distints, desconeguts, que giravoltaban en torn de las paraulas «campanas,» «cementiris,» «absoltas,» «ánimas,» «morts,» y «capellans.»

Ja á casa, en compte d'anarmen á jugar, prenguí assiento prop d'un balcó en un banquillet, en tant que mos pares sentats al voltant del braser ab altrás personas de la familia, l'avia entre ellas, parlaban de que havia fet molt bona tarde; de que anaban desapareixent las petjadas de la passada guerra y restablintse las antigas costums; y de que al ensent demá, anirian. no se si á Moja ó á La Bleda, á buscar pa de morts. Jo continuaba tot capficat pensant en lo que aquella tarde havia vist y oit, y tant quiet estava, que ma mare, tement que estes malalt, —mare al ff,—s'acostá á amanyarme preguntantme si 'm dolia alguna cosa. Mon pare procurá tranquilisarla, observantlihi que debia estar cansat de la passejada.

Mes tart, essent ja vespre. mos pares se'n anaren, penso que á fer la castanyada á casa d'uns meus oncles, restant en la nostra solament l'avia, las criadas, y un mosso, ja vellet, que tots los dias, de retorn del treball, pujaba á rebre ordres respecte de las feinas que debian practicarse lo jorn següent.

Mientras las segonas arreglaban lo sopar pera mon germanet y jo, aquella sentada prop de la llar,—despres d'haber dictat las que cregué convenient, y disposat que la maynadera cuidás de nosaltres, á fi de que no caiguesssem de las cadiras en que permaneixiam, junt á la tauleta ja aparellada,—sentint lo toch del *parenostre de las ánimas*, comensá á resar lo rosari, al qual, sens deixar la feyna, responian las criadas y lo bon Miquel.

Las impressions que mon esperit havia rebut aquella tarde; las conversas qu'havia sentit, en las quals sols se parlaba d'ánimas y de morts; la tranquilitat qu'en la cuina regnaba, interrompuda tant sols per las campanas que senyalaban funeral gros pera l'ensent demá, per lo monoton remoreig dels que resaban, per lo soroll de l'aygua que bullia dintre de la marmita, y per los xiulets del aire que s'escapaba espetegant, dels sarments qu'en la llar cremaban, me tenian com embadalit; com fora de mí: no sabia lo que per mí passaba: trobavam en un mon nou: involuntaria y mentalment responia á las oracions de la pobr'avia, que ab fervorosa pietat pregaba per aquells dels seus que passat habian d'aquest mon, y quan termenat lo rosari, ab calma sepulcral, y ab veu tranquila y solemne digué: «una salve á Nostra Senyora de la Bona mort, pera que á tots nos la donga bona y cristiana quan l'hora 'n sia arribada,» sen-

tí que se 'm gelaba la sanch en las venas y romplí á plorar amargament llensant greus sospirs y pregons sanglots.

Mon germanet ple d'admiració me contemplaba ab los ulls molt oberts: las criadas presumian que m' hagués donat un colp: la senyora avia que m' habian fet mal los panellets y altrás lllaminaduras qu' habia menjat á l' hora de dinar: lo Miquel que m' habia pres l' aire anant á paseig. ¡Ay! no podian compendrer que aquell prech á la Verge María pera que 'ns amparás á l' hora de la mort, habia estat la ma qu' acababa d' arrencar l' espés vel de negres tenebras en que permaneixia envollada l' intel·ligencia del tendre infant: no comprenian qu' aquella fervorosa pregaria era la ponentada males-truga que soptadament habia esvehit los celatjes de rosa y grana en que fins aquell punt s' habia gronxat l' esperit d' un angel; no comprenian qu' aqueilas senzillíssimas paraulas habian produhit dintre 'l cor d' un ignoscent, lo mateix efecte que produhirán las trompetas del judici, al espargir llurs sons esgarrifosos per la regió dels sepulcres; no comprenian, finalment, qu' aquella débil criatura acababa de llegir com en un llibre, en las sibilíticas paraulas d' una velleta venerable, que vindria un jorn en que deuría morir, y que allavors, al arribar quiscun any la diada de *Tots Sants*, á las tres de la tarde las campanas tocarían á morts, pera que las gents dels pobles anassen ab los capellans á pregar en los cementiris, ensemps que pera la sua ánima, pera las de totas las personas allí presents, qu' en aquell punt acababan de pregar per llurs passats.

D' aquell jorn ensá la tarde del primer dia de Novembre ha estat sempre pera mí de tristíssim recort; y lo mateix en los alegres anys de la joventut, en que tot se veu de color de rosa, puig per tot nos somriu leusengera la esperanza, que al present en que he deixat ja ben enrera los termes que marcan lo que 'n diu lo Poeta «la meitat del camí de nostra vida,» y per tant no cal dir que á mos llabis s' arrimat prou sovint la copa del dolor,—quan á mí arriban, portats en alas del ventijol, los sons de las campanas de las parroquias de la encontrada, que planyívolas tocan á morts, y veig los rectors que prescedits de la creu y seguits de llurs feligresos s' encaminan als fossars pera resar los sufragis pera etern descans dels que finaren, y girant despues los ulls á tot quan entorn de mí te vida, ni contemplo verdor en los camps, ni pámpols en las vinyas, ni en los arbres fullatje, y si alguna remor á mí arriba, no es lo gay cantar de aus parleras, sino l' aspre y tristíssim gemech de seca fullaraca joguina del vent,—sens saber perque, també lo cor se 'm gela, y sento desitg de plorar, y mirant lo Sol qu' entre fredas boyras, derrera los monts se amaga, repetesch una y altre vegada: ¡Que n' hi ha de diadas tristas en lo breu espay d' un any!

Costum es, en la vesprada de semblant dia, resar tres parts de rosari pera redimir las ánimas de las penas del Purgatori, y en ella, com en totas las que ho son de la vida de familia, que nos restan dels temps de la velluria, no sols hi prenen part tots los membres de la mateixa, sinó també los criats, los mossos y quants dependents viuhén dintre de la casa.

En lo compliment y prácticga de dita costum s'ocupaban de bon grat los habitants del MAS DELS SALZERS, lo dia primer de Novembre de l'any 1865, en lo qual comensa aquesta sencilla y veritable *Relació*.

Ja havia l'amo resat tretze denas; ja la maynada comensaba á impacientarse, vehent que las pregarias mes s'allargaban que 'ls altres vespres; ja los mossos y criadas ab freqüents y descomunals badalls demostraban clarament que comensaba á pesarlos tanta repetició.

La veritat es que no hi ha pera que extranyarse de la impaciencia y cansament dels xichs y dels grans; puig sens contar que la invariable cantarella y lo rum rum de *Santas y Salves* acaba pera cridar la son, l'hóra de sopar se retardaba, la de dormir ensemps venía y respecte de la quitxalleta y gent menuda mes que 'n los sufragis pera los difunts y en traurer ánimas del Purgatori, pensaban en las castanyas y panellots que havia portat son pare de vila, dels quals tenian determinat enterrarne tots los mes que poguessen, remullant los, pera que millor fessen son tranzit desde 'l plat al ventrell, ab un gotet del de la bota del recó.

Al cap y á la fi pronunciá l'amo lo *Gloria Patri* de la derrera dena del tercer rosari, y senyantse y dient: *Requiescant in pace*, doná mostra de que la tasca havia finit.

—Pere, (digué en semblant punt la mestressa) ¿no resas avuy los *Pare nostres*?

—¿No ho saps dels altres anys? (digué amablement son marit). Avuy sols pera los difunts: los demás jorns pera nosaltres y per' ells: pera las necessitats dels vius y la redempció dels morts.

—Resa donchs un *Pare nostre* mes.

—¡Ay ay! ¿Pera quí?

—Pera l'ánima d'aquell dels nostres fills que primer l'haja menester.

Aixó dient nuás la veu en lo coll de la mestressa; son marit resá 'l *Pare nostre*; y est finit, quiscun dels presents anassen á sos afers, restant sols en lo menjador, ahont lo rosari passat s'havia, los amos y los mes petits de llurs fills.

—Mare, ¿qu' es l'ánima?— Preguntá un d'estos, tant bon punt estigueren sols, ab la ingenua senzillés propia dels pochs anys.

—¿L'ánima?...

—Si, vos habeu dit l'ánima dels nostres fills. ¿Qué no so fill jo?

—Si, y molt que t'estim.

—¿Y donchs que no tinch ánima?

—Si, fill meu.

—Donchs dieume l' ànima qu' es.

—¿Com t' ho diré jo?

En est punt saltá una nena d' uns deu anys, rossa com un fil d' or, que bestrahent en la conversa que ab sa mare sostenía son germanet, que de vuit no passaba, digué:

—¿Qué son las ánimas aquellas llumenetas que diu que de nit ixen en los fossars embolicadas en llensols?

—No, dona, no.

—¿Qué foran, potser,—digué un minyonet d' onze á dotze, viu y aixerit com una mustela—aquells sorolls de martells y de cadenas, que diu que 's sentian á ca 'l Blay de la ferrera l' ivern d' antany, que 'ls prenian lo mestall dels cofins?

—Tampoch, respongué la mare mitj somrient, en tant que son marit sentint la ingénua pregunta de son fill, quasi be deixaba escapar una riallada.

—Y donchs ¿que son? Porfiaba 'l petitet.

—Son... son... ¿Com t' ho diré jo? Mira, quan sias gran ja ho sabrás. Mentres tant recordat sempre de la doctrina que diu: que las ánimas dels bons gosarán la gloria del cel y las dels dolents sofrirán las penas eternas del infern.

—¿Y essent bon minyo ahont aniré?

—Al cel.

—¿Y menjaré dolsos, oy?

—Si, rey meu.

—¿Y qué no so bon minyó?

—Quan me fas enujar, no.

—¿Y 'l Peret, que no ho es?

—Si.

—¿Y la Paula, y la Marieta y 'l Joanet, que no ho son?

—També.

—Donchs, ¿pera qui habeu fet dir l' últim *Pare nostre*?

—Vaja; prou; á jugar,—digué 'l amo del Mas, cansat ja de tantas preguntas,—y quietut, sino no hi haurá panellets.

Y tant bon punt hagué la maynada passat la porta, dirigintse á sa muller, digué:

—Te rahó 'l Jaumet. ¿Pera quí m' has fet resar l' últim *Pare nostre*?

—¿No t' ho he dit?

—No, Rosa. ¿Qué val dissimular?

—Si ho endevinas; si comprens que es estat precisament per aquell que 'l Jaumet ni tant sols ha anomenat, com si tal germá no tingués, ¿per qué m' ho preguntas?

—Perque 'm dol veurent sempre trista y capficada; perque del jorn aquell en que 'l Ramon marxá, á casa no hi ha hagut un quart mes

d'alegría; perque de res serveixen las cartas que 'ns escriu dient qu' está bó...

—Mes no content.

—Y content també. Perque com si no tinguesses mes fill que 'l Ramon, sols d' ell te recordas...

—Es que als altres 'ls tinch prop.

—Perque ets tan mare, que ab tal de veurer tots los fills agafats á las faldillas; com si fossen pollets prop de la lloca, ni pensarias en son endevenidor. Lo Ramon está bo.

—Vulga Dèu que 'l torne á veurer.

—Rosa, prou.

Y aixís dient, sortí 'l Pere de la estancia, mentres tant que la pobre de sa muller s' esforsaba pera ocultar las llágrimas que l' hi espurnejaban en los ulls.

Quan son marit hagué desaparescut, doná lliure curs al plor que la ofegaba, y girant los ulls en vers lo Cel, ab tota la amargura del cor, y ab tot l' anhel de tendre mare exclamá:

—¡Dèu meu, amparau á mon fill!

II

Lo lector qu' haja posat l' atenció deguda en lo que fins al present va escrit, de segur presumirá que habem caigut en flagrant contradició, ó que 'ns succeheix també lo de *aliquando bonus*, si considera que habent manifestat que la *Relació* del cas que estam narrant, comensa en lo moment precis en que 'ls habitants del MAS DELS SALZERS, s' entregaban á la devoció del reso de las tres parts de rosari, en la vetllada del dia de *Tots Sants*; de las paraulas que acabam de transcriurer, y que son trasllat fidelíssim de las que tingueren marit y muller, terminada aquella piadosa tasca, resulta que 'l fet á que 'ns referim venía de mes lluny, ja que segons consigná l' amo de casa, no había regnat en esta un instant d' alegría, densá del jorn en que d' ella había sortit un dels seus fills anomenat Ramon.

En rigor fins mes enllá deuríam anar, pera descobrir las causas productoras dels efectes que deuen esser objecte del present *Quadro*; mes com aixó tindria, entre molts altres qu' es inútil esmentar, lo inconvenient gravíssim de fer pesat un assumpto que desitjam que, ja que no del tot agradós, s'ía al menys soportable y de bon passar, —sobre tot careixent com careixem de las dots que molts altres tenen de sobras pera cobrir ab brillantíssima vestimenta, subjectes totalment desprovistos de cos y substancia,— volem cenyirnos á lo mes concret é indispensable, y que mes directament se refereix al assumpto que 'ns te ab la ploma en la ma. Ab tot, com lo lector ignora

qui son y quina es la historia dels honrats habitants del Mas dessus dit, y en conseqüència podria formar d' algun d' ells injust concepte, en vista dels fets que 'ns pertocarà ressenyar, pera evitarho, y á fi de que no sols no 's fassan judicis temeraris, sino que 's donga á quiscun son merescut, consideram indispensable fer, com se sol dir, un poquet d' historia, ja que per est medi podrá disposar aquell de tots los elements necessaris pera compendrer las causas, origen y fonament de esta exemplar, verídica y tristíssima *Relació*.

Sens mes preàmbul donchs, que pot ser lo prescendent peca ja de pesat, direm que lo MAS DELS SÁLZERS es un Mas com no n' hi ha gaires, so es, un dels bons que 's poden trobar en esta encontrada y fins moltes horas al voltant.

Pera que 's comprega, no es menester fixar la vista en la extensió verdaderament extraordinaria de las terras que 'l constitueixen, perfectament conreadas segons l' estil del pais; ni en l' aspecte qu' ofereix la grandaria del casal, que ab sa capella pública, nombrosos apartaments, sellers, graners, cups, trull y corral verament sembla un petit burg; ni en la molta gent, mossos d' aixada, pastors, matxater, criadas, porquer y andiotera, que á tot' hora va y ve, entra y surt entregada á llurs respectius afers: basta penetrar en ell y contemplant en lo cap de la taula del tinell ó menjador l' antiga y respectable cadira de repós, que sols cedeix l' amo á algun convidat de distinció, y en las cambras los llits de elevadíssima capsalera y las vellas arcas de noviatje,—d' ellas alguna tant riquíssimament treballada, que de segur excitaria la codicia de mes de quatre coleccionistas d' objectes de l' antigó—pera que 's comprega que tot en la casa, ó quasi be tot, fa, com se sol dir, olor de vell. Y aixó que per un bon entenedor sobra per' entendre quinas son las prácticgas, costums y consuetuts que guarda una familia, ho confirman ab eloqüència incontrovertible los pergamins y documents que 's conservan en lo ben ordenat arxiu, y las unánimes manifestacions de las gents de la encontrada.

Pera res del mon haurían faltat los amos que, durant llargas centurias, s' anaren succehint en lo domini d' ell, á las lleys y costums que constituheixen lo régimen de la terra catalana, y ab aixó la casa aná surant y engrandintse, y extenentse lo patrimoni, y los pares disfrutant la dolsa satisfacció de que los fills segons gosassen millor ben estar, y de que las fillas, mitjansant los dots que 'ls senyalaban, may inferiors, sino mes aviat superiors á la corresponent llegítima, mes be y ab mes facilitatat poguessen maridarse.

Y ab tot aixó y com á prova del bon afecte y justa correspondencia que regnaba entre 'ls hereus y llurs germans, pot dirse que no sols no era cosa may vista, ans be no existí una sola generació que exemple no oferís de fills, dels que, impropiamment, alguns ne diuhen externs, que moguts per l' amor que á la casa tenían, ú obrant

tal volta á impuls del propi interés, renunciassen á son propi dret. Volem dir ab aixó, que ben apeixats.—puig res los faltaba y altres mals de caps no teníen que sentarse á taula, assistir á mercats, firas y festas majors, passejar los boscos ab la escopeta al coll, fent us pera la cassa quan del perdigot manso, quan del atrevit furó, y treballar, si volíen, mentres tant que l' hereu per atendre al compliment dels debers que son cárrech l' hi imposaba, no dormía totas las horas que tenía son,—ó renunciaban al sant vincle del matrimoni, ó si 's descidíen á contráurel, era ab la condició de viurer prop de la casa payral, en algun dels Masets de la mateixa dependents, prenent lo que 'ls donaban, y may exigint ab rigor la llegítima, puig presumían que reclamant tals drets, perdían los de fills y germans, y mes que 'ls materials interessos preferían lo suau calor del niu patern, del qual ni tant sols una insignificant plometa volíen separar-ne, temerosos de destruirlo ó malvestarlo.

Ab lo que dit deixam, sens necessitat d' anyadir una sola paraula, qualsevol qu' una mica versat estiga ab las costums de la terra catalana, se podrá fer cárrech de las condicions y circunstancias de la casa de que parlam, en la qual tingueren lloch los fets en lo prescedent capítol habem consignat. Mes per lo que al comensar lo present deixam dit, y per l' efecte que al escriurer la present *Relació* nos habem proposat, consideram indispensable fer esment, com de passada, d' alguns aconteixements anteriors á la época en que 's realisan los fets que la constituheixen, ab lo qual ensemps se podrá conceixer la historia de la casa, y compendrer la diferencia que va d' uns temps als altres.

Per aixó es menester que dongam alguns passos enrera fins arribar als primers anys del present segle, en los quals lo MAS DELS SALZERS había vingut á ménos per resultas d' aquella terrible guerra de la *Independencia*, en que tan viva proba donaren nostres avis de la manera com entenían l' amor á la patria.

L' amo del Mas, que feya ja molts anys qu' ho era, y que tenía tan bon cap com valent cor, endevinant que mes mal que las balas sortidas dels canons y fusells dels exércits extrangers portarían, temps á venir, las ideas y pensaments que ab lo fum de la pólvora, escampantse anaban pel vent,—puig cal dir qu' era home entés, fins de lletres per lo que en aquell temps s' estilaba; qu' á casa tenía un germá prebere, y oncles qu' eran frares, en los monestirs de Montserrat y Santas Creus,—traballá ab totas sas forsas pera oposar obstacles al devassell que demunt de la patria se 'n venía, sens planyer sacrifici de cap mena, y sens que res l' hi recás ab tal d' atanyer lo fi que, escoltant y obehint los sentiments de son cor, ab lo mes gran entusiasme s' había proposat.

Sens forsas pera empunyar las armas, que no ho consentía 'l dolor reumátich que feya molt temps estava patint, incitá á sos depen-

dents á que pera la patria lluytassen, obligantse á mantenirlos á ells y á llurs families, y fins á donar á estas vivenda y tots los aliments á la vida necessaris, si la desgracia teníen de morir en la fera lluita. Semblant compromís tingué pera la casa y patrimoni mes terribles conseqüencias de las que jamay pogué imaginar; puig abandonadas las terras, perdudas las collitas, y debent versar l' or á mans plenas, no volent desmembrar la propietat, puig com prudent y previsor consideraba que 'l mal no podíá esser durader, degué contraure grans deutes, empenyant pera conseguirho algunas de sas millors hizendas. Y encara gracias que 'ls civilisadors exércits de la Fransa imperial may s' atansaren al Mas DELS SÁLZERS, que si no; com en altres tants masos y casas solanas succehí, es molt probable que res hagués escapat á las famolencas urpas dels que veníen á fernos la guerra en nom de la fraternitat dels pobles. ¡Quantas casas catalanas en aquells terribles anys quedaren del tot arruinadas, y quants perderen la vida al defensar de la insaciable codicia de las hosts napoleónicas, las estimadas prendas que constituían la herencia dels avis, lo sagrat foch de la llar, lo mes bell atractiu y la mes rica joya de la casa payral! ¡Y quantas despres d' haber estat saquejadas, sens que en ellas res fos respectat, entregadas foren á las flamas, que ab sinistre resplendor senyalaban lo pas d' aquells exércits que, com impetuós torrent sortit de mare, s' exteníen per la planura destruint tot quant trobaban devant!

Per desgracia, quan termenada aquella lluyta de gegants se regositjaba ab lo pensament de que vensut l' extranger y feta la pau, no foran menester molts anys pera que tornassen las cosas á son lloch, cridal Dèu pera donarlhi en l' altre mon la recompensa que mereixíen las empresas que en aquest había escomés y portat á terme, resultantne la familia, que d' un fill y una filla 's componía, sens un cap que la dirigís; puig encara que la muller, nombrada per ell ja en capítols, senyora, majora, poderosa y usufructuaria, procurá sempre inspirarse en l' exemple y en las llissons que del marit había aprés; la situació especial en que la casa 's trobaba, y la falta d' experiencia del seu fill, pervinent dels pochs anys, que de vint no passaba, eran inconvenients, de sobras poderosos, pera que una dona pogués eixir endavant, ab la facilitat que eixit n' hauría un home prudent y experimentat.

Las despesas que ocasionaban los plets que dels deutes y empenyaments resultaren; las generals conseqüencias que de la guerra per totas parts se sentían; lo migrat de las collitas, per ço que las terras en gran part estaban hermassotadas, eran altres tants impediments quasi be insuperables pera extingir aquellas y desempenyar los bens, tenintla per lo tant desassossegada la idea, que no podíá traurers del cap, de que no sols no podría lliurar d' hipoteca las terras, sinó que 'n deuría vendre d' altres complertament netas, pera

tornar la mota dels diners presos á censal. En resolució, que lo que son marit no había fet, so es, desmenbrar lo patrimoni, ella deuría ferho; y semblant pensament la aterraba, puig bona muller y viuda excelent, imaginaba que no corresponía com era de lley, á la proba de confiança que, al confirmar en testament lo cárrech d' usufructuaria, de ella había fet son car espos.

Per fortuna, continuaba vivint en la casa aquell oncle capellá de qui deixam feta menció, lo qual, considerant que la persona que més crédits tenía contra la familia era altre rich propietari, viudo, y també ab una filla y un fill, imaginá que si d' un sol cop se feyan tres casaments, se posaba terme á las angoixas y mals de caps que passaba la trista de sa neboda, y la familia recobraría la tranquilitat y benanansa que perdé lo jorn en que los ulls viu clourer á son estimadíssim nebot.

Satisfet de son pensament, que considerá inspiració divina,—y que per nostra part no vaciláram en calificar de eminentment diplomático,—comensá á discorrer los medis de que debía valerse pera portarho á efecte, y si be comprenía que no fòra 'l menor dels obstacles, la oposició qu' había de fer la viuda á deixar lo nom del que fou son marit, alentá la esperança de que á la fi consentiría en fer semblant sacrifici, mirant á l' interés de sos fills, ab tal que en la difícil tasca de ferlhi evident la conveniencia de donar semblant pas, l' ajudassen personas de gran pes y notoria consideració. Presumía ademes, segons deixam dit, que semblant pensament, del qual feya dependir la salvació total de la casa, l' hi había pervingut directament de divina inspiració y en conseqüencia cregué que lo que convenía, era, com se sol dir, posar fil á l' agulla, y no deixar la feyna de má, mentres no hagues termenat de teixir la pessa que tenía al teler, ó s' hagüés convensut de que eran del tot inútils los seus esforços y bonas intencions.

Obehint donchs á sos propis y ferventíssims desitgs, comensá per esbrinar, ab la major sutilesa y habilitat, las intencions del acreedor, y vist que no eran del tot contrarias á son projecte, valentse de la influencia que en la casa de sa neboda exercían aquells parents qu' eran monjos de Santas Creus y Montserrat; y de la que en la del viudo disfrutaban los RR. PP. Guardians dels Franciscanos y Caputxins, de quals convents tenía carta de germandat; y en una y altre los advocats de qui s' aconsellaban, y los notaris de qui 's servían, conseguí que, convensuts, lo viudo de que si volía estar be en aquest mon los anys que de vida l' hi restaban, altre remey no tenía que enmullerarse de nou, y la viuda de que si salvar la casa del *quondam* marit volía, altre medi no s' oferia que tornarse á enmaridar, convinguessen en unir-se y unir ensemps, ab lo sant vincle del matrimoni á llurs respectius fillas y fills.

Sospes en conseqüencia lo curs dels plets, firmadas concordias, y

finidas totes las mes grans é importants qüestions, sagellábanse las paus, passats breus mesos. celebrantse en un mateix dia tres casaments es á saber: la viuda, l' hereu del MAS DELS SÁLZERS y sa germana, ab lo viudo, la filla y lo fill que en los anys de la guerra de la Independencia los había deixat,—qui sab si ab la esperanza de ferse seva una gran part del patrimoni—aquellas grossas é importants quantitats. Acte importantíssim, del qual lo senyor oncle 's mostraba no sols satisfet, sinó fins orgullós, puig ab ell, com ja presumía, terminaren de cop y volta aquellas congoixas, angunias y afanys que durant tant temps los habían fet sofrir; y se salvá un gran, antich, y respectable patrimoni, y mes qu' un patrimoni una de las mes vellas casas de la catalana terra, de qual riqueza pot formarse concepte,—y la noticia creem que plaurá á las tendras donzelletas que est llibre llegescan,—considerant que ab tot y no esser las circunstancias complertament favorables, en los capítols que per rahó de dits matrimonis, ab gran concurrencia de parents y amichs íntims s' estipularen, ademes de las joyas que foren molt bonas, y del escreix que no fou gens dolent, se senyalaren á quiscuna de las *jovas* las prendas següents: «Duas calaixeras de noguer, ab sos panys y claus, anellas y sobrepanys de llautó sobre daurat, novas, y dintre d' ellas un vestit so es: faldillas y gipó de tissú blanch; altre de tapissería escura; altre de panyo de seda negre; altre de canalé blau; altre de tafetá negre; altre de setí morat; altre de escot negre; y altre de burata oscur: los rets, corbatas brodadas de lenticuelas y chinel-las y tapins á dits vestits corresponents: quatre dotzenas de camisas y las mitjas espessas y reixadas que es de costum: dos llensols de tela, un llis y altre guarnit de puntas de raflandés, ab las coixineras corresponents, un cobrellit de domas» y tot lo demes que, com fácilmente se pot compendre, pertocaba á qui tant rumbosament debía vestir.

Habem un tant insistit en semblants antecedents, que no faltará qui tatxe d' innecessaris, pera que ab mes facilitat se puga compendre la sabiesa que s' enclou en lo fonament de las institucions que en la terra catalana los nostres avis establiren, y merces á las quals las casas se mantenían, las familias prosperaban y la terra tota manifestaba aquella forsa y robustés que era, y ¿perqué no dirho? es encara motiu d' orgull y satisfacció llegítima per los propis, causa d' estudi y admiració de part dels extranys.

Aixó consignat, y després de fer present que lo matrimoni constituit per l' hereu del viudo y la filla del MAS DELS SÁLZERS morí sens deixar successió, per qual motiu passaren los bens á la germana d aquell, casada ab l' hereu del MAS, hora es ja de que sigam lo fil de la present historia, referintnos á fets mes íntimament relacionats ab la escena que anteriorment tenim descrita, que per sa importancia y transcendencia requereixen capítol á part.

III.

No cal dir que est matrimoni ab tot y que en ell tant poca part hi habia tingut l' amor, se vegé ab abundancia benehit del Cel. Y diem que no cal consignarho, perque tothom sab que la terra catalana no obstant d' esser aspre, ferrenya y montanyosa, á forsa de treball arriba á produhir. Pera qui 'ns puga entendre ja habem dit prou: pera qui no puga capir lo que diem, es per demes parlar: servéscalhi de consol en sa ignorancia, considerar que 'ls xichs se fan grans; que ab palla y temps maduran las nespras, y que segons canta l' aforisme, «qui vulga saber á Salamanca deu anar.»

En demes, y com estabam dient, d' un d' aquells casaments, lo del hereu del MAS DELS SÁLZERS ab la filla dels que 'ls movia 'ls plets, resultaren molts fills lo primer dels quals se casá avans d' hora pera lliurarse del servey del rey.

Fou aquest l' amo actual del MAS, que per aixó que contragué matrimoni essent molt jove, tenia en la casa tots los germans y germanas, alguna de las quals vingué al mon quan ell ja tenia fills.

No es menester que digam que semblant situació estava ocasionada á brega y rahons que, passatgeras de bell principi, podian temps á venir dejenerar en verdaderas lluitas y desavinensas, no menys perjudicials pera las familias, de lo que ho son pera 'ls pobles y estats las guerras civils; mes per fortuna, si 's presenciaren en repetidas ocasions—com no podia menys de succehir, habenthi duas mares que posaban fills al mon, essent l' una d' ellas á mes de mare sogra, y á mes de sogra pubilla,—escenas no prou edificants,—que per punt general se desenlassaban ab quatre mormas y mitja dotzena de clatelladas entre los oncles y las tias y las nebodas y los nebots, que jogaban plegats, y alguns dias de mala cara entre sogra y nora y mare y fill,—jamay, per fortuna, arribá la sanch al riu, puig prudent y considerada la Rosa, y animada ademes per son marit, no ménos qu' ella prudent y judiciós, acceptaba ab resignació aquellas contrarietats, persuadida de que no hi ha mal que cent anys dure, y de que temps vindria en que pogues disfrutar mes ben estar.

Y en bona fe que tota la prudencia y resignació eran menester pera que no 's rompes aquella pau, y los joves, en lo perfet us de son dret, acullintse á una de las condicions consignadas en los capítols, no obtasen per la separació, contentantse ab la vivenda senyalada per semblant cas; puig si eran tolerables los reganys de la sogra, y las llatinadas del vell, y las exigencias dels germans, ab prou feinas podian soportarse las indirectas de las cunyadas, que tement quedarse pera vestir sants, anaban acasaradas y gastaban mal geni per que no 'ls eixian casadors.

Afortunadament pera la Rosa, la tendre mare que en lo primer capítol habem presentat á la consideració de nostres lectors, ademes de son bon cor y cristianas virtuts, podíá contar ab l' afecte entrañable de son marit y ensemps ab los consells y reflexions d' un seu cosí, que com germá se la estimaba, persona á la que mes endavant deurem conèixer, circumstancia que 'ns relleva de fer d' ella al present mes detinguda menció. Bastará donchs que digam que judiciós, sabí, experimentat, possehint molta ciencia apresada en los llibres; pero mes encare de la adquirida en l' estudi del mon, los exortaba á tenir paciència, aconsellantlos que casassen, com mes aviat millor las respectivas germanas y cunyadas, valdament, pera conseguirho, deguessen senyalarlos mes bon dot del que á dreta lley los pertocaba.

Ab la mes bona voluntat del mon repetiríam aquí alguna de las substanciosas conversas que ab tal motiu passaren, ja que la senzilla reproducció d' una d' ellas fora prou pera formar exacte idea del esperit práctic del cosí de nostra coneguda Rosa, á qui anomenarem Llorens; mes aixó 'ns allunyaria massa de nostre camí, donant motiu á nostres lectors pera que diguessen de nosaltres, que no sabíam mantenirnos dintre dels deguts límits, y que posats á divagar, anabam branquejant com aucell esparverat, sens saber arribar al cap de munt.

En resolució: l' hereu del Mas tenint en compte los desinteressats consells del cosí de la seva dona, y fent la part de la mare, contra la voluntat del pare que pretenia que á las minyonas sols los pertocaban cinch mil lliuras, quan aquella sostenía que al menys los ne corresponian sis mil cinchcentas, lográ, ab gran satisfacció de tothom, pero mes especialment de las interessadas, veurer casadas sas germanas, y degudament establerts tots sos germans. Mes aixó, com facilment se pot compendrer, exigí no curts sacrificis, que feren mes penosos los que esdevingueren de la guerra dels set anys, entre 'ls quals no fou lo menys important lo de tenir que satisfer siscentas unsas que uns lladres, fingintse carlins, demanaren pera posar en llibertat al vell del Mas dels Salzers á qui secuestraren un dia qu' anaba á misa matinal. y tingueren en una cova fins conseguir las nou mil lliuras, á que reduhiren las trenta mil, ó sian mil doblas de quatre que de bell principi habian demanat.

Pagada eixa suma, lo pobre vell no pogué may retraurer l' espant y morí passat breu temps. A la fossa 'l seguí avans de cumplir l' any la pobre de la seva dona,—aquella tendre donzella que enmaridada sens amor, identificá la sua existencia ab la d' aquell que donat l' hi habia 'l nom d' espos, sens que pera res influís en son afecte l' haber passat de filla segona á pubilla de cabals per mort de son germá l' hereu—y per lo tant quedaren sols en lo Mas lo Pere y la Rosa y ab ells, además de los mossos, criadas y dependents, los fills y fillas

que anomenats deixam en la breu conversa que ab sa mare sostingué l' ignoscent Jaumet, quan s' empenyá en que l' hi explicás lo qu' es l' ànima.

¿S' extranyará, després de lo que deixam resenyat que la tendra Rosa, pagat al dolor lo natural tribut per la mort dels que foren los pares de son marit, cregués que l' hora era vinguda de gosar una pau, una tranquil·litat, una dolsura que cent cops cobejat habia; per las quals continuament sospirà son pit; qu' eran lo terme de totas las suas esperanzas, y que ni un sol punt habia disfrutat? Y ab tot, —;miserable condició la de la humana naturalesa, correr incessantment darrera la realisació d' un desitj; afanyarse y al tocarla ab las mans, veurer sempre convertits en pols impalpable, en mera il·lusió quan mes, bellíssima y ensizadora com l' arch de Sant Martí, las esperanzas mes pregondas, las mes vehements aspiracions de nostre pobre cor!—quan mes prop presumia estar d' aquella ditxa, pera la possessió de la qual en va habia sospirat un any y un altr' any, acostabas sens saberho, sens poderho imaginar tant sols, al qu' habia d' esser per ella lo lloch de son martiri: s' atansaba á marxas forçadas á l' avench del mes horrible dels dolors.

Per lo qu' en lo primer capítol deixam exposat, se pot haber comprés que la ja mestressa del Mas tenia un cor molt gran; mes ab tot, petit encare per lo qu' ella hauría volgut, á fi de mostrar l' amor vehementíssim que sentía en vers sos fills. Per' ella lo mon estava reduhit á viurer unida ab son espos, rodejats dels que en ell habian posat: y estam segurs de que si l' hi haguessen ofert totas las grandezas de la terra y totas las riquesas del univers, y tots los plahers imaginables; pero ab la condició de tenirse de separar dels fills de sas entranyas, hauría escoltat compadescuda al que semblants proposicions l' hi hagués fet, persuadida de que, qui de tal manera podia explicarse, per forsa debia estar privat d' enteniment. Judiques donchs del efecte que en son pit degueren produhir las paraulas de son marit, anunciantli que, puig lo segon de llurs fills, Ramon, contaba ja tretze anys, y sabia be de llegir, escriurer, y bastant de gramática y comptes, habia determinat enviarlo á América pera que fortuna pogués fer. Plom fos que de gota en gota s' hagués versat dintre 'l cor de la mare amorosíssima, no l' hi hauria produhit mes viu dolor.

Durant llarga estona permanesqué muda, aturdida, sens poderse donar compte de lo que l' hi passaba, com si l' hi haguessen sacudit en lo bell mitj del cap un colp fortíssim que del tot l' hagués privada de coneixement. Després, com si poch á poch se recobrás de desvaneixement poderossíssim, alsá 'l cap y ab veu desmayada preguntá:

—¿A América has dit?

—Si Rosa.

—¿Y pots pensarho? ¿Y serás capás de separarme de mon estimat fill? ¿No comprens que llansarlo als atzars de la mar, tant valdría

com robarmel pera matarlo, y que m' abrahonaria com una lleona damunt d' aquell que tal intentás?... ¡Jesus Dèu meu, perdonaume, ¡Si penso tornar-me boja! ¡Si,... si, 'm sembla impossible!... ¡Pere, Pere!... Si no se lo que 'm dich!

Y rompé en amargíssim plor, sols interromput per pregons y dolorosos senglots.

Son marit acostá una cadira á la que sa muller ocupaba: agafà-li carinyosament una de las mans: deixá que ab lo plor s' esvehís la primera terrible sacudida que 'l pit de la mare havia rebut, y quan compregué que 'l dolor permaneixia reconcentrat en lo mes íntim del cor, com dessota cendra l' ardent caliu, ab veu dolcíssima y conmoguda per la emoció l' hi digué:

—Escoltam Rosa, y escoltam ab tota la serenitat de que disposes en estos solemnes moments. ¿T' he donat jamay motiu pera que hajas pogut dubtar del afecte que 't prometí en los anys de nostra juvenesa, y confirmí després, ab jurament sacratíssim, al peu del altar?

La tendre muller sens poder pronunciar una sola paraula, dirigí una amorosa mirada á son espós, ensemps que contestaba oprimint-li carinyosament la ma que la seva sostenia.

—Durant los anys qu' habem viscut en companyia dels pares, qu' al cel sian,—continuá—sens faltarlos may al respecte, ¿no he procurat desvaneixer preocupacions de la mare, fillas mes be que de mala volensa, de sugestions interessadas de mas germanas, que trobaban terré abonat pera germinar y creixer en la gelosía que tota mare abruga, respecte de la que l' hi roba l' afecte de son fill, que voldria tot per ella? ¿No t' he sostingut constantment en lo lloch que 't pertocaba, fent veurer á las germanas, y fins als germans, que tu y jo eram duas ánimas en un sol cos; que est cos tenia duas vidas, y que, faltant la meua, quedaria en casa la teua pera fer en ella lo que jo hauria pogut fer?

—Si, Pere, y Dèu sab si t' ho estíam y si t' ho agraesch.

—No es d' agraïment de lo que 's tracta. Y durant lo temps que de matrimoni portám, que ni un sol punt m' ha pesat, ¿has vist en mí cosa alguna de la qual pugas pendrer peu pera presumir que no estimo á tots nostres fills per igual, y ab l' amor entranyable ab que tot pare deu estimar á aquells á qui ha posat al mon?

Aixís parlant la veu del Pere tremolaba d' emoció y en sos ulls es-
purnejaba una llàgrima.

—Pere, Pere, perdonam si t' he ofés, diguè la Rosa fent acció d' aixecarse de la cadira.

—No Rosa, no m' has ofes; no 'm pot ofendre la muller leal, la mare amantíssima que com lleona está disposada á defensar sos fills de tot aquell que pretenga arrebaissarlos de dintre sos brassos. ¿Creus tu que no faria jo lo mateix si hi havia qui fos tant atrevit, que to-

carlos pretengués la punta dels cabells? Quina era la causa de las tempestas, gracias á Dèu passatgeras com nuvolada d' istiu, que de quan en quan interrompian la dolza pau d' esta casa, sinó las llibertats que mos germans y germanas s' emprenian respecte de nostres fills? Mes so jo un estrany pera que de semblant manera vulgas tractarme? Lo títol de pare no m' donará dret pera que, mirant á llur esdevenidor, de mos fills puga disposar?...

—¡Pere! ¡Pere!

—Faltaría á lo veritat si deya que m' ha sorprés la manera com has rebut la meva indicació. No: te coneix massa, y se fins ahont arriba lo teu amor de mare. Mes just es que compregas que tot en est mon deu tenir mida y que fins lo carinyo que 'ls pares tenen als fills, si es mal dirigit lluny de favorirlos, pot perjudicarlos. Jove so, que no conto encare cinquanta anys; mes lo que en ma casa he vist, lo que he presenciat en las ajenas, lo que he llegit en los llibres, las conversas que he tingut ab ton cosí Llorens, y fins lo que passa en lo mon, m' ha fet compendrer que los temps han cambiat y que avuy no poden viurer los homes com vivian fa cent anys. A dotzenas de vegadas habia sentit á dir al pare, qu' al cel sia, que l' avi, temment ó endevinant lo devassell que debia esdevenir de la guerra del francés, habia compromés la nostra fortuna pera evitarlo en quant d' ell pogués dependir; ¡mes qui pot deturar al torrent que s' es eixit de mare! Los esforços per ell fets, no bastaren, no foren prous pera evitar lo daltabaix, y avuy tocám nosaltres los terribles resultats qu' ell preveya.

—No t' entench Pere.

—Tens rahó, Rosa, oblidaba que tu sols pots compendrer lo que directament se refereix á nostres fills. Donchs á aixó vaig. Si nosaltres haguéssim vingut al mon cent anys enrera, nostre Peret hauria estat l' hereu com ho es avuy, y los demés, lo Ramon, lo Pau y lo Jaumet, ó s' haurían quedat á casa, ó haurían entrat en un convent, ó contents ab la llegítima s' haurían acomodats fent altre tant las nostras fillas. Avuy es punt diferent: avuy los homes sols pensan en enriqueixre, en tenir molt pera donarse vida regalada, pera jahir, pera disfrutar; que no sembla sino que oblidant l' home lo fi pera què fou creat, y considerant que est deu complirse en esta vall de llàgrimes, fa quant pot pera que estas sian las menos y los plahers ho sian tot. No, Rosa, avuy es impossible viurer com antany: avuy los segons no 's donan per satisfets ab lo que de lley los pertoca: avuy la cobdicia impera en los pits: la cobdicia engendra l' enveja y mata l' amor; després venen las discordias; ab ellas se 'n va la pau, y jo no vuy que la pau desapareixi de casa nostra. Pera conseguirho, donchs, he pensat que lo millor es que nostres fills, si volen, pogan viurer lliures é independents ab los medis que son enginy los proporcionen, y ab lo que nosaltres los senyalem.

—Jo no me n' entench d' aquestes coses: fins presumo que pensas molt be: Mes...

—Vols dir que tot aixó res te que veurer ab mon projecte d' enviar á América al Ramon.

—Es cert.

—Si qu' hi te que veurer y molt? ¿Qué vols que d' ell ne fassa? Acostumat á la vida de casa, creus que s' avindria á ser dependent en la vila ó en la ciutat?

—¿Per qué no 'l fas estudiar? potser estaria content d' esser capellá.

—No t' cap per las lletres; mes suposan que 'n tingués, ¿Saps tu si tendria vocació pera esser ministre de Déu? Y si no 'n tenia, y mentres tant haguessen passat anys y pera res servís ¿quin esdevenidor l' hi esperaba? Esser un perdulari, un mort de fam, un pobre á la porta.

—Exageras.

—No, Rosa, ho tinch pensat y ben pensat: lo Ramon sols serveix per anar á fer fortuna á América.

—Mes, no comprens que á América son molts los que hi van y molt poch los que 'n tornan?

—Per aixó qu' es jove encara, com mes aviat millor.

—Mes, sol; tan lluny; ab la mar entremitx. ¿Quí 'l cuidarà si la terra no l' hi prova y arriba á posarse malalt? Fill de mas entranyas, sens amparo de ningú, sol, abandonat, pot ser per gran cosa lo llit d' un hospital...

—¿Y si moriam nosaltres? ¿No s' arreglarian ells?

—Oh, no m' ho digas, no m' ho digas; m' esborrono cada volta que penso qu' aixó pot succehir, y sols me consola lo pensar que desde 'l cel vetllaria pel ben estar de mos fills.

—Donchs pensant en aquest ben estar, feste compte que som morts.

—Aixó es impossible.

—O qu' es la voluntat del Ramon.

—T' ho ha demanat ell? En tal cas no m' hi oposaria: podria sentirho; podria planyerm de sa ausencia; mes me guardaria de trencarli la voluntat.

—No, Rosa, no m' ho ha dit: en aquesta edat ¿qué saben los fills lo que 'ls convé?

—Mes á América... ¿Per qué tant lluny?

—Es l' únich lloch ahont pot fer fortuna.

—Un darrer prech Pere, y espero que no 'm negarás lo que vaig á demanarte.

—Digas.

—Qu' avans de separarme pera sempre del fill de mon cor, consultes ta resolució ab lo cosí Llorens.

—No hi ha inconvenient: dissapte hi aniré. Y are 't demano per la meva part, qu' aixugues tas llàgrimes; puig devant d' ellas pot ser hi hauria qui fos capás de presumir que pervenen de motius molt diferents.

Inútil judicam dir que d' esta manera termená la conversa que punt per punt habem procurat traslladar á nostres lectors.

Respecte de la recomanació feta á la mestressa per son marit, no l' hi fou possible complirla, per mes que seu pera alcançarho tot quant pogué.

IV.

Si poguessen abrigar la confiança de que 'l lector, ab lo que va escrit, s' hagués format cabal concepte del caracter respectiu dels protagonistas d' esta *Relació*, prescindiríam de certas consideracions que al present estimam indispensables. y que fa indispensablement precisas nostra insuficiencia, pero de cap manera la falta de capacitat en los que la honra nos dispensan de prestarnos sa ilustrada atenció.

En efecte. ¿Pot judicarse á ciencia certa del estat d' esperit en que restaren marit y muller després d' haber cambiat aquellas paraulas? Donchs pera que sia possible formarsen cárrech, es necessari consignar qu' ella tot cor y sentiment; considerant afer de mesquina importancia que sos fills poguessen esser mes ó menys richs; y satisfeta ab tal que no 'ls faltás un regular passament, veyá sols lo perill immediat de tenir de separarse del Ramon: y convensuda del ascendent que 'l cosí Llorens exercía en son marit, proposá l' acte de la entrevista, acariciant la llunyadana esperanza de que, de resultas de la mateixa, cambiás est de manera de pensar, abrassantse á ella, com lo naufrech, que convensut de que las forsas per moments van mimbantlihi, s' aferra determinat á la fragil post de la qual fa dependir la sua salvació.

Per lo que á ell se refereix, dominant principalment lo cap, sens qu' aixó vulga dir que fos insensible á las indicacions del cor; amestrat ademés per las lliçons de la experiencia, tant ó mes que al present atenía sempre al esdevenidor. Y es que habentse trobat, desde molt jove y per las causas que deixám consignadas, compromés en la fera batalla de la vida, habia contret la costum de pensar y meditar detingudament, ab fredor, ab tranquil·tat, ab tota calma; avans de determinarse ó contraurer un compromís.

No significa aixó que haguessen resultat sens inconvenients y del tot acertadas las resolucions que en sa vida habia pres, que per algun motiu s' ha dit «que sol se penedeix qui sol s' aconsella,» mes

semblants resultats influïren si per cas, en que mes pensás y meditás avans de decidir-se y que anás ab peus de plom en aixó de pendrer un determini; mes un cop l' havia pres, per lo mateix que 'l consideraba fill de la reflexió y del judici, difícilment lo revocaba, per tant qué, á son entendre, havia tingut en compte quantas ventatjas é inconvenients del mateix podian esdevenir, y en terreno ferm conta-ba trobar-se pera combatrer tots los obstacles que 's presentaban pera portarlo á deguda execució. Aixís procehía en tot quant judicaba de verdadera importancia: aixís havia procehit avans de pendrer la formal resolució d' enviar á América al segon de sos fills, Ramon, y per aixó havia resistit á totas las reflexions que l' hi feu sa muller, dictadas per lo puríssim afecte que brota del incomparable amor de mare.

De manera que en lo mer fet d' accedir al prech ó súplica que l' hi feu la desconortada Rosa, donaba á esta una proba manifesta de lo molt en que la tenia, ja qu' ab tot y presumir que estava en lo cert, respecte de la resolució qu' havia pres, no 's oposaba á discutir-la ab persona que, per sa experiència y saber, en situació 's trobaba pera demostrarli que del tot s' havia equivocat. Mes aixó, diguem-ho tot, no ho temía: convensut estava de que un per un podria destruir tots quants arguments l' hi presentás en contra lo cosí, que en son concepte no podian ser altres que los que esta l' hi havia presentat, es dir: la separació del fill, los atzars de la mar, la distancia del nou mon, la soletat, l' aïslament y lo desamparo del minyó, en lo cas, remot, de que no l' hi probás la terra americana.

En semblant situació 's trobaba donchs, quan lo dissapte següent, es dir, quatre dias passats d' aquell en que tingué lloch la conversa que va escrita en lo capítol precedent, penetrá en la casa en que vivia en la vila lo seu cosí Llorens.

¡Ab quin gust, á fi de retratar est personatge, referiríam alguns dels molts fets que 'l pintan d' una manera perfecta y acabada! ¡Com —si sols deguesses atendre á satisfer nostres desitjs, ab lo qual nos proporcionariam vivíssim plaher,—repetiríam paraula per paraula, y qual de sos llabis los habem oit á dotzenas de vegadas, qualsevol dels molts casos en que ha intervingut, en lo ja llarch transcurs de sa experiència y reflexió! Mes contant que d' ell podrà formar concepte 'l lector, en lo que á sa part moral se refereix, per lo que veurá en lo curs de la present *Relació*, nos limitarém á dir, respecte de son físich, que mes be alt que baix, mes be magre que fornit, de rostre expresiu, de dolza y ensemps penetrant mirada, es un acabat exemplar del home catalá; mes no del catalá de ciutat ni de vila, sinó del catalá del camp, vigorós, forsut, resolt, fort com los roures y las alsinas que donan sombra á la casa payral.

Y del camp es, sisquera en la vila tinga sa residencia: y ab molta lletra, com advocat, baldament may haja exercit esta professió; que

ab tot y esser lo gran y tenir d' heretar un important patrimoni, volgué son pare que lleys estudiás pera que conegés lo dret: y ab tant profit l' estudiá, com si ab l' aplicació del mateix hagues degut guanyar honradament lo pá de cada dia; y tant pregondament lo coneix com revelan tots son consells y decisions, y, mes que tot, los serveys que ha prestat á llurs semblants, en lo desempenyo del càrrech de jutje de pau, que repetidas vegadas ha exercit. En resolució, tanta ciencia y bon sentit hi ha en son cap, y en son pit tanta rectitut y honrades, que sa paraula val com una escriptura; sas promesas tenen forsa de jurament; en sos consells y advertencias s' enclou la ciencia de molts llibres, y en sos parers y reflexions tanta doctrina y experiència, que rebujar aquells ó prescindir de las segonas, tant valdría com agafar enfilalls de perlas y llansarlos als avenchs insondables de la mar. Y es que 'ls resultats que l' hi ha produhit l' estudi dels llibres, lo tracte dels homes, y la observació del mon, los ha somès constantment á la pedra de toch del precepte evangélich que 'l poble ha formulat dient: «lo que no vulgas pera tu, no ho vulgas pera ningú,» y en los actes tots de sa existencia recorda que no sols per esta vida, sino també pera l' altre, pera la verdadera, la llarga la que jamay haurá terme, la eterna, en una paraula, «tal farás tal trobarás.»

Ab estos antecedents, no s' extranyará poch ni molt que tant bon punt tingué en sa presencia al marit de sa cosina, se l' emportás cap al estudi, y despres d' haberlhi preguntat per lo benestar de casa l' hi digués.

—Entra, entra, ja t' esperaba.

—¿A mi? Preguntá 'l Pere tot admirat.

—Si, y pera que vejas que res te d' estrany, te y llegeix.

Y aixís parlant se tragué de l' infern ó butxaca interior una carta, breu y compendiosa, concebuda en los termes següents:

»Apreciat cosí: lo Pere te determinat enviar á América, pera que »fassa fortuna, á mon estimat Ramon. Encara que no tens fills, pre- »sumo que sabrás compendrer lo viu dolor que semblant nova m' ha »causat. Desde 'l punt y hora en que me la doná, no visch; no sos- »sego, tinch una espasa clavada en lo bell mitj del cor, y fins temo »que no 'm trobo en mon cabal enteniment. Cedint á mos prechs lo »Pere t' anirá á veurer pera consultarte la sua determinació. Desa- »conséllalhi; treulhi del cap; feslhi veurer que sens separarse de nos- »altres, nostres fills poden esser ditxosos, y haurás donat la mes gran »proba d' afecte á ta desconortada cosina»

»ROSA.»

—¡Pobre Rosa! Mare al fi: pero no mes que mare.—Digué 'l Pere tornant la carta á son cosí.

—En efecte, mare, que qui diu mare diu amor. Ja 'm coneixes y no he volgut ocultarte esta carta, que lluny d'esser una falta, constitueix un nou motiu pera que en mes tingas á ta bona muller.

—Y en molt la tinch, ja ho sabs; pero es tot cor y ab lo cor no 's pensa y l' assumpto qu' aquí 'm porta, no 's resol ab lo cor sino ab lo cap.

—Ab est y ab aquell. Tu estimas als teus fills.

—Be m' ho penso.

—¿Y presums obrar com bon pare enviant á Amèrica al Ramon?

—Llorens, aixís ho crech.

—Se que may obras de fluix, y per lo tant estich segur de que ho hauras pesat molt pera pendrer esta determinació; mes avans de dirte lo que d'ella 'm sembla, voldria que 'm manifestasses quins motius has tingut en compte, pera decidirte per ella y no per altra.

—Es molt senzill. ¿Tens pressa?

—No, estich sols per tu, que he donat ordre pera que digan qu' estich enfeinat, á qualsevol que pregunte per mi.

—Molt t' ho estim. Escoltam donchs.

Prengueren assiento abdos intercolutors y lo Pere continuá.

—Puig coneixes la situació de la meva casa tant be com jo, es per demes parlarte d' ella y dels antecedents qu' han influït en mon termini. Ab esforços verdaderament extraordinaris; treballant mes de lo que hauria volgut; no dormint sempre qu' he tingut son y aprofitantme de tos consells y de ma experiencia, he pogut traure la barca á port, salvantla de las tempestats de la guerra, de las malas anyadas y de las conseqüencias que de aquella han esdevingut; mes de semblants embats, y de lo que he fet pera que mos germans y germanas no poguessen may dir que no m' he portat ab ells com era de lley, ha quedat tant malmesa y ressentida, que sols ab la ajuda de Deu podré posarla en estat de que novament pugua servir. Mes no tot ho debem esperar de Deu, qu' ell mateix nos diu ajudat y t' ajudaré.

—Es veritat.

—Si en altres temps visquessim, no diré que no n' hi hagues prou pera que mos fills poguessen quedar contents; mes ¿creus tu qu' avuy se satisfarian ab lo que 'ls tocás? ¿No veus com está 'l mon? ¿No veus que tothom vol presumir de senyor; que los de pagesia migrantse en las casas solanas, se 'n van á vila presumint que en ella hi fa de mes bon viurer, de la mateixa manera que los de vila se 'n van á ciutat? Y sent aixís com ho es ¿quín esdevenidor resta á mos fills? O viurer á la esquena del hereu, despres d' haber malgastat lo que de dret los pertoque; ó arrossegar pel fanch lo nom de llurs avis, vivint com uns pobres desheretats,—si comprenen que sols d' ells haurá estat la culpa,—sens qu' aixó 'm lliure de las murmuracions dels maldients, que m' acusaran, sens motiu ni rahó, de haber fet,

com se sol dir, tant solsament un porch gras; ó enredar al gran en plets, demanant temerariament, per venir á una composta, suplement de llegítima, si prenent consell de la cobdicia, de la mesquina enveja y del desamparo també, troban un advocat, que per desgracia may ne faltan, que 's preste á sostenir llurs injustas pretencions. No Llorens, lo que en tantas casas está passant, que las mes claras se tocan, no vuy que en la mía succehesca: si esdevé, no será per no haber fet quant de mi haja dependit pera evitarho. Tal com avuy va 'l mon, no queda mes remey, á mon entendrer, que ensenyar als fills, desde petits quants afanys exigeix lo guanyar un duro, pera que, sabent per experieucia propia lo que costa formar una petita fortuna, sapian conservar la sua, respectar la dels altres, y pugan, finalment, experimentar un verdader plaher veentla creixer de prompte, ab lo que llurs pares los deixan al morir.

—Tot aixó está molt be, y encara que respecte d' alguns dels punts qu' has tocat hi ha molt que dir, ne prescindiré en est moment, tenint en compte que pera res s' oposan á lo que dech manifestarte, relativament á la determinació qu' has pres. Repetesch que tot aixó está molt bé y demostra 'l teu bon judici, y la tua previsió, mes no se veurer que, pera la realisació del teu plan, sía indispensable enviar á América al Ramon. ¿No comprens que 'l remey pot esser pitjor que la malaltía?

—¿Y donchs que vols que 'n fassa?

—No so amich de que 'ls pagesos s' aparten del terrós; mes donantlos una carrera apropiada, per exemple la d' enginyer agrónomo, de monts, ó industrial ¿no podrían los teus fills alcansar lo fi qué t' has proposat?

—Mira Llorens, si en lo Ramon hagues vist condicions pera que ab lo temps sabés la meitat no mes de lo que tu sabs, l' hauría fet estudiar, ab tot y donarme recansa veurer als segons tornar de ciutat vestits de senyor, despres d' haber gastat en ella durant lo curs á tall de marquesos, y fer lo vago tot l' estiu, en tant que l' hereu treballa al costat del pare en los afers y cuidados del patrimoni; mes lo Ramon es de flach enteniment pera las lletres: pera que s' aixurubeixi es menester que durant algun temps conte sols ab sas propias forsas, y aixó sols pot alcansarho trobantse lluny de casa.

—¿Y qui t' assegura qu' ho alcansará?

—Poch se pert en probarho.

—A América n' hi van molts y 'n tornan poch, y d' aquestos sols se veuen y son contats, los que tornan ab gran fortuna, y las grans fortunes, Pere, son tant claras com la grossa de Nadal. ¿T' has entretingut may en considerar quants son los que prenen bitllet, y quants son los favorecuts? Donchs mira, si en un d' aqueixos diaris grans com llensols s' estampessen tots los nombres que hi ha en lo sach, sopusat que hi cabessen, t' admirarías de que los distingits ab

los primers premis ocupassen sols una ratlla, y deu, ó dotze, ó quinze, ó vint, tots los demes als quals hagues favorit la sort, y mes encare de que tots los restants haguessen quedat sens recompensa, essent aixís que lo mateix habían costat als que 'ls prengueren, que 'ls altres premiats. Lo mateix passa ab los que van á buscar la fortuna á las Américas: pochs, molts pochs la troban en son camí y saben agafarla: altres s' hi topan y sols á mitjas se 'n saben aprofitar: altres. y son la inmensa majoría, no la troban per mes que la cerquen, y de estos, molts sucumbeixen als desesperats esforços que han practicat pera trobarla.

—Es que jo no pretench que 'l Ramon sia un Escofet ni un Samá.

—Y donchs si no picas tant alt; si no son tant elevadas las tuas aspiracions, ¿pera que no procuras que 'l Ramon porte á terme tos pensaments sens necessitat de sortir de nostra terra? ¿Imaginas per ventura qu' aquí no 's pot fer? ¿Qu' eran fa vint anys lo Rafel de las fals, lo Xich de la Codina, 'l Manelet de St. Pau, 'l Gran de Palou y altres y altres que te 'n podría citar y que adroguer l' un, botiguer l' altre, aquest trafiquejant ab vi, l' altre negociant ab grans, sens eixir d' esta vila, s' han fet una posició respectable, independent, y superior tal vegada á la que disfrutaban los hereus de las casas d' hont pervenen? ¿Sabs qu' es? Que estos, si aixís podem dirho, los habem vist creixer poch á poch, y no 'ns habem fixat en lo que creixían, com no 'ns fixam en lo que va creixent una persona á la qual vehem tots los dias, y dels que venen d' América, com tornen richs, si hi tornen, essent aixís que marxaren uns pobres pelats, recordantnos de com se 'n anaren, nos sorprenem vehentlos de prompte fets grans y poderosos.

—Ja t' he dit que coneix á mon fill, y que pera que fassa quelcom no deu contar ab l' ajuda immediata dels de casa: del contrari faría com tans y tans, que despres d' haber tastat cent olletas, passada la joventut, se troban sens ofici ni benefici, despres d' haberne probat molts sens que sían bons pera traurer un marrá d' un blat.

—¿Y saps á que l' exposas enviantlho á América?

—Ho se, y per aixó qu' es jove, quan mes aviat millor.

—¡Oh! ¡La mort del cos ray!... Los que moren han acabat de patir, Los dignes de llástima son los que quedan; los que 'ls sobreviuen pera plorarlos. No, no es á la mort del cos á la que 'm referia, es á la mort de l' ánima cent vegadas incomparablement pitjor.

—No 't comprench.

—Donchs es ben senzill. Presumo que t' haurás fixat en un fet que, sens esser general, es prou comú entre 'ls fills d' aquesta terra que tornan d' América. Me referesch á la costum d' unir-se en matrimoni, si es que 's casan, ab cosinas ò nebotas: y dich si 's casan, puig son molts los que, faltant á un dels fins pera que fou criat l' home, prefeixen viurer solters.

—Es veritat.

—¿Y no 't diu res aquesta costum, que si en alguns casos pot excusarse y fins aplaudirse, quan aixís se generalisa dejenera en repugnant abus?

—Si francament dech parlarte, 't diré que no m' hi habia molt fixat; mes ja que m' ho preguntas, te manifestaré que, á mon entendre, se deu á que pobres y de baixa extracció, generalment parlant, los que en América han fet fortuna, ja que la han conseguida á forsa d' afanys, volen d' ella ferne partíceps als membres de la sua familia.

—¡Ditxos tu que tant piadosament pots pensar! No Pere, no es aquesta la rahó.

—¿Quina donchs?

—No negaré jo que en alguns casos sia 'l desitj de fer partíceps del seu ben estar á altres membres de llurs respectius families; mes prescindint de que fins en estos casos, si molt prim ho filassem, podriam trobarhi també un fons d' egoisme, en la majoria inmensa de las ocasions, lo que semblant procehir revela es lo mal concepte que de la dona tenen format. Y es natural: abandonats sens guia á las contingencias de la vida en los anys primers de la joventut, quan lo cor, tendre com blanca cera, es susceptible de rebrer totas las impressions, y lo judici no ha encare adquirit la fermesa indispensable, al despertarse en aquell las passions ab tota la violencia de la sanch, que vull mes forta en las venas, merces á las condicions d' aquella terra exuberant de vigor, sols un pensament los domina: lo de fer fortuna; lo d' enriqueirse, com se vulla que sia, sens pararse en medis, sens escrúpols ni contemplacions; lo de adquirir á fi y efecte de donarse los cent mil plahers, de gozar de la vida, pera compensar los anys d' esclavitut passats derrera d' un miserable taulell; pera alimentar, en una paraula, aquellas passions dominants y avassalladoras. Un altre móvil influeix també en semblant desitj, què, si fill d' altres sentiments, podría considerarse noble estímulo d' honrosa emulació, en lo cas que 'ns ocupa, altre no es que mesquina mostra de despreciable vanitat. Si lo company, lo condeixeble, lo vehí ab qui jogaren en los anys de sa infantesa ha retornat á casa portant mitj milió de pesos,—que 'ls americans contan sempre per milions y exagerant las fortunas, de manera que parlant ab ells may deu oblidarse que «de diners y d' amistat, la meitat de la meitat»—si 'l vehí ó lo company tornaren richs y fets uns senyors, ostentant groixudas cadenas de rellotje, y anells als dits, y brillants com siurons en la petxera de la brodada camisa de batista ¿qué 's diría d' aquell qu' habent anat á América portantne de bri ó de drap de casa, ab prou feinas si pogués gastarne de cotó? Ab est pensament que ni un sol instant los abandona, no hi ha esforços que 'ls espante, ni sacrifici que nò s' imposen, ni impossible que no escometen, ni indigna baixesa devant la qual se consideren humiliats. Actes de uhen fer, y tractes

han de sufrir, que á caseua, en la patria, devant dels amichs, prop de llurs pares y germans pera tot lo del mon executarían ni voldrían tol·lerar; mes allí es punt diferent; allí passen tots pel mateix adre-sador; allí 's deu prescindir d' aqueixas delicadesas; allí, al saltar del barco, es indispensable llensar al fons del mar, com mercadería despreciable, ó género d' il·lícit comers, la dignitat y la vergonya, que serían obstacle insuperable á la consecució del fi, y 'l fi son quartos; la qüestió es fer fortuna; l' objecte adquirir pesos á milions. Y la alcansen, los que arriban á poderla subjectar, que tu sabs be que, com boja qu' es, no es de qui la busca, sino de qui la troba, y enginy te pera d' ella aprofitarse: y quan la tenen y han lograt assegurarla, móguts per aquell desitj de que t' he parlat, avans de tornar á la mare patria, pera fer vida d' homes formals, procuran traurer partit de llurs riquesas, saborejant los plahers que á dojo pot oferir lo mon. Encara que tu no 'l coneixes en est concepte per propia experiencia, que jove 't casares, y d' ell, per fortuna teva, molt poch n' has vist, tens prou enteniment y suficient lectura, pera que pugas compendrer que te molt d' avansat, pera conseguir son objete, qui 's presenta en los grans centres de població ab una bossa ben plena y ab la determinació de vuidarla ab tal de trobar plahers. ¡Y son tantas, Pere, las que per un grapat d' or ó una joya de brillants capassas son de vendreu llur cos, y mentir un afecte que de cap manera poden experimentar... Y com de la mateixa faysó son, per punt general, todas las *virtuts* qu' han tractat,—que ni la educació de que disposan, ni los coneixements qu' han adquirit, los permetan elevarse á mes enlayradas esferas, ni apreciar del modo degut lo suau perfum de mes senzillas y afectuosas manifestacions;—com sols s' han trobat en son camí ab *fortalesas* que s' han rendit al primer embat, ab tal que las armas empleadas pera véncerlas, hajan estat forjadas ab metall de bona lley, d' aquí que, per una guspira de dignitat, que resta sempre en lo pregon de l' ánima mes materialisada. persuadits de que 'l vici no haurá fet presa en llurs respectius familias, cerquen en ellas virtuts que, á son entendre, en lloch mes podrían trobar.

—¿Has termenat Llorens?—Preguntá 'l Pere, vehent que son cosí no donaba senyal de prosseguir.

—Si, y penso haberte posat de manifest lo que 't deya; so es: que en América no sols hi corra perill lo cos, sino també, y pot ser mes imminent, la pobre de la nostr' ánima.

—No diré que no, si las cosas passassen tal com las has pintadas; mes permetme que 't diga, que á mon entendre exageras.

—No diré que no hi haja excepcions, y jo mateix, mes de quatre, per cert honrossíssimas, podría citarten; mes fíxathi be: son excepcions, lo qual significa que lo que jo he dit, constitueix la regla general.

—Llorens, ja deya l' avia, qu' al cel sia, que «en totas parts ne couhen fabas y en ma casa á calderadas.» ¿Per ventura aquí, en nostra terra, no hi ha també, no un sino molts que pera enriqueirse, prescindeixen de tota consideració y passen per demunt de tot, sens qu' hi haja vilesa que no escometen, ni delictes que no posen per obra, ni crim que 'ls detinga, persuadits de que, si portantho á efecte, poden arribar á richs y tenir palaus y carruatjes, no hi haurá ningú, per mes enlayrat qu' estiga, que 'ls negui la barretada, y de que en cambi serán molts los que, per alló de «poderós cavaller es don diner» tindran á molta honra estrenyer una ma que pot esser avans, hauria separat del bras la destal del botxí?

—Sí; mes estas son aquí vergonyosas excepcions.

—De manera que, á ton entendre, las excepcions d' aquí, son la regla general d' allá.

—No diré que no.

—¿Y qui 't diu que mon fill no puga fer la fortuna, essent una de ditas excepcions?

—¿Perseveras donchs en lo propósit d' enviarlo á América?

—No se veurer Llorens altre camí. Me he fet cárrech de las tevas rahons: he compres tas judiciosas advertencias: he pesat dintre mon cap tos desinteressats arguments, y persuadit pots estar de que 'ls estimo en tot quan valen; mes lo Ramon, per los motius que 't tinch manifestats, no 's pot quedar aquí. ¿Qué convé donchs? Evitar que puga trobarse sol en mitx de las tempestats del mon en la edat en que, com molt be has dit, lo judici no ha adquirit encara la fortaleza necessaria, y nos trobam baix lo domini de las passions. Afortunadament lo Ramonet es molt bon minyó, no está gens descaminat, y gran com es, jamay ha faltat als preceptes de la lley de Deu consignats en la doctrina.

—¿Y sabs tu si encara que vulga, podrá en América observarlos?

—Tot dependeix de la casa ahont vaja: si en ella hi ha qui 'l prenga de grat, penso que sí.

—¿Deu ho fassa!

Regná un moment de solemniat silenci, que rompé per fi en Llorens preguntant.

—¿De manera que estas resolt?

—Completament resolt.

—No 'm sorprend, puig te coneix. Desitjant complaure á la cosina, te he manifestat quan á mon entendre debía, exposante mas creencias y conviccions respecte del particular, á fi de dissuadirte de ton intent. No he pogut conseguirho: que Deu m' ho prenga en be é hi fassa mes que nosaltres. ¿Quan pensas que marxar?

—He sentit dir que 'l d' Octubre es lo millor mes.

—Y nos trobam en Agost. Está be. ¿Tens ahont enviarlo per lo

prompte? Perqué jo penso que no voldrás que marxe á América, com un pobre desamparat que va cercant feyna pe 'l mon.

—Naturalment. Lo mitjá de la Torreta que n' ha tornat fa poch, portant, segons diuhen, molt bona fortuna, m' oferí escriurer una carta á son germá, pera que se 'l pose á casa de bona arribada, y que 'l tinga en sa companyia mentres no l' hi trobe un bon acomodo.

—Pera lo que puga convenir; puig parlant d' aquella terra,—Deu no m' ho prenga en compte.—no 'm fio de ningú, jo escriuré com si fos cosa meva, al P. Mariano Boixadors, que en rahó de son cárrech, per sas moltes relacions, y per lo coneixement que te de las cosas de la Illa, á conseqüencia de viurer en ella desde que tingué lloch la clausura dels convents, sens que ni un sol punt s' hajan refredat las amistosas relacions qu' ab mos pares l' uniren, pot servirnos de gran profit en la present ocasió.

—¡Qué bon home ets Llorens! Que Deu t' ho pach.

—Deixat de bo ni de dolent ¿No ho farias tu pera mi?

—Oh, segur ne pots estar.

—Y donchs home, no 'ns debem res. Es dir no 'ns debem... Anem á pams. ¿Qué pensas dirli á la cosina?

—Si vols que diga la veritat, no ho se. Es tan mare... tant mare...

—¿Pensas tornarten avuy?

—D' aquí mitj' hora.

—Home, si res t' apressa, penso que lo millor sería qu' anasses ara á tos afers: despres torna, y en habent dinat posarem la tartana y t' acompanyaré; qu' encara que 'ls sentiments d' una mare, res hi ha que 'ls puga véncer, molt será que la cosina 's mantinga sorda á mas reflexions.

Nostre bon Pere 's sentí eternit devant de tanta bondat, y fins tingué impulsos d' agafar la ma á son cósí y besarlahi com hauria pogut fer á son propi pare; mes tement que est s' ofengués, y sens pronunciar altras paraulas que «A Deu,» puig comprenía que la emoció 'l trahiría si mes parlaba, anassen á sos afers.

V.

Yal arribar á est punt permétens lo bondadós lector y mes encara la lectora piadosa, que 'ns fem carrech de las reflexions que, fillas mes aviat del sentiment que de la meditació, los haurá induptablement sugerit la escena que acabam de relatar.

¿Quin pare es aquest, dirán, que clohent los ulls á tots los obstacles y perills que l' hi fa avinents l' experimentat y reflexiu Llorens; persisteix, per sistema, en son propósit d' enviar á América á un de sos fills, no obstant y existir cent probabilitats contra una, de que puga

veurer realisat lo fi que enviantlhi 's proposá? Y sobre tot: ¿quin conseller es aquest, que al veurer desatesas sas judiciosas reflexions, se posa al costat d' aquell á qui pretenia dissuadir, fins al punt d' oferirli una carta de recomanació, y prestarse á acompanyarlo á casa sua per' ajudarlo á convencer á aquella mateixa cosina qu' habia sollicitat la seva ajuda pera triomfar de llur marit?

Respecte del pare res debem manifestar; puig consignat deixam, qu' era home poch propens á mudar d' opinió, quan las que professaba, eran en ell resultat de meditació detinguda. La d' enviar á América al Ramon sols habia arrelat en son pit despres de molt temps de pensarhi, y d' haber pesat las ventatjas é inconvenients que d' ella podian resultar; y convensut de que estos montaban menos qu' aquellas, sens que deixás d' atendre las rahons que l' hi doná en Llorens, cregué que debia perseverar en son intent, be que adoptant totas las precaucions necessarias, á fi de que d' ell no resultás perjudici á son fill ni pera 'l cos ni pera l' ánima.

Mes respecte de nostre amich Llorens, ¿podia procehir d' altra manera? Per sa part feu tot lo possible pera dissuadir al marit de sa cosina: posalhi de manifest, pot esser exajerantloshi, los mals efectes que resultan de deixar la terra, per' anar en busca d' una fortuna, qu' en la majoria dels casos pot esser il·lusoria; mes complerta esta missió, que, en lo mes intim de son cor estimá imprescindible deber, compregué que no podia ni debia insistir, ni menys encare oposarse obertament á la voluntat del seu cosí, que al cap de vall era pare del Ramon. y com á tal podfa enviarlho, pera son be, á las terras americanas, principalment no habent est mostrat oposició, ni tant sols repugnancia, á anar al nou mon, ni una sola de las moltas vegadas en que l' hi parlá del seu plan. Si en semblant situació, podent prestar algun auxili á son cosí, que en últim resultat debia esser en profit del ignoscent Ramon, hagués deixat deferho, proba hauría donat d' esser un home adotzenat, mes amich de las opinions propias que del ben estar del prohisme, y en Llorens, que professaba la cristiana creencia de que tot quant tenim nos ve de Deu, y, per lo mateix, debem ferne partíceps á nostres germans, al convensers de que son cosí, com pare qu' era, podia fer lo que feya, 's posá á son costat en tot y per tot.

Ja ho comprenem, qu' en lo cor dels lectors sensibles hauria estat de mes bon efecte que 'l Pere de retorn al Mas, persuadit per las rahons d' en Llorens, dirijintse á sa muller, hagués pogut dirli: «—Recobra l' alegría, Rosa: lo teu cosí m' ha convensut: lo Ramon no 's mourá de nostre costat,»—ab lo qual, com facilment s' endevina, hauría tornat la pau al cor d' aquella mare atribulada, y haurían comensat á brillar per' ella aquells jorns de tranquil·litat y bonansa, pera los quals incessantment suspirat habia. y veentse estimada de son marit y rodejada dels seus fills, s' hauría cregut la dona mes ditxosa,

mes benaventurada y mes digna d' enveja que en lo mon se pogués trobar; mes, ¡que hi farem, si no fou aixís com passaren las cosas, y no escribim una novela, sinó que punt per punt relatam un fet!

Seguint donchs lo fil d' esta sencillíssima historia, consignarém que en habent dinat,—y mentres est durá y fins després, no desaprofitá en Llorens una sola ocasió pera veurer si podía conseguir que 'l Pere mudás de pensament,—encaixonats en la tartana empengueren lo camí del MAS DELS SALZERS.

¿Dirém que las reflexions de 'N Llorens convenserén á sa cosina? Faltaríam á la veritat. Com muller qu' era bona, respectuosa y de gran enteniment, compregué que no l' hi quedaba mes remey que sometters á la voluntat de son marit: com mare 's disposá á sofrir ab resignació 'l martiri; á apurar fins al fons lo calzer d' amargura que l' hi estava aparellat, sisquera semblant sacrifici degué produhir pregonda é incurable ferida en lo mes viu del seu cor. Pera no donar mes pena á son marit, y convensuda de que era inútil tota reflexió, y fins pera que 'l pobre del seu fill presumís que sa mare n' estaba aconortada de que marxás tant lluny, s' esforsá en fingir una tranquil·litat que no tenia, y desd' aquell punt se consagrà per complert á arreglar ab la major sol·licitut,—ab la tendra sol·licitut que posa la dona que 's sent próxima á esser mare, en disposar los primers vestits que deuen cobrir la nuesa de son primer fillet,—las prendas que debian constituir son senzill equipatge, que mes d' una vegada regá ab llágrimas dels seus ulls.

¿Direm que sentint acostarse lo terrible moment, y endevinant que son marit, valentse d' alguna delicada extratajema, faría tot lo possible pera estalviarli lo tranzit cruel·líssim de la despedida, agafá un dia á son fill y omplintlo de besos y abrassadas, l' hi demaná ab llágrimas als ulls que jamay la oblidás: que fos sempre bon minyó; que no 'sseparás per cap motiu de la senda del deber; que posás sa confiança en Deu y en sa Mare Santíssima quan se vejés desconortat, y que pera mes ampararlo y donarli forsas, posá demunt de son pit un escapulari y una medalla de la Verge que en la montanya catalana se venera?

¿Dirém que cert dia, al sentarse á taula vejé ab pena; mes no ab sorpresa, que en ella no 's sentaban ni son marit ni 'l Ramon,—los quals de bon matí y quan ella menos s' ho pensaba, acompanyats d' un mosso, portador del bagul, habian emprés lo camí de la vila, pera marxar cap á ciutat ahont debía embarcarse 'l fill de sas entranyas— y que tots los esforços que feren los mes grans pera donarli conort, y totas las carinyosas paraulas que l' hi dirigiren los mes petits no bastaren á contenir lo plor que l' hi arrencá lo contemplar vuit lo lloch que habia sempre ocupat son fill Ramon?

¿Consignarém per últim que al retornar son marit se renová en son pit lo dolor; que l' hi preguntá cent vegadas si habia deixat á

son fill bo y content; si tenia bons companys de viatge; si l' havia ben provist de llimonas pera guardarlo del mal de mar; si l' havia ben recomanat al capitá... y que en mitj de la pena que sentía, l' hi serví de gran consol lo retrato d' aquell, que 'l Pere, volent donar una nova prova d' afecte á sa muller, feu ferlhi de bona arribada á ciutat, persuadit de que fora tot un altre quan lo tornás á veurer?

Inutil sería, que 'l lector ho pot ben presumir, com pot ben presumir moltes altres cosas que nosaltres no sabriam escriurer, y que adhuc sens escriurerlas, á bon segur endevinará, sobre tot si ha contemplat escenas com las que 'ns ocupan, que, per desgracia, son prou freqüents: mes freqüents de lo que convindria, y mes encara si 's pot enorgullir ab lo dolcíssim dictat de mare.

Dirém sols, sisquera sia donant un gran salt, y presumint que aquell un tant s' haurá interessat per la sort del tendre infant que, com molts altres, en los primers anys de la vida 's trobaba sol en mitj del mar tempestuós del mon, que de bona arribada á la Habana lo P. Boixadors, en vista de la carta que son amich Llorens l' hi havia escrit, se 'l posá á casa, esperant la oportunitat d' enviarlho á á un poble de l' interior, mogut pel bon desitj de que l' hi fos menys sensible 'l cambi de clima, y pera que no estés tant exposat als trencacolls y mals exemples qu' ofereix la capital. Que pera calmar la natural impaciencia que debian experimentar los pares del minyó, los escrigué, per medi y conducte d' en Llorens, fentlos tota mena d' oferiments, y disposá que l' Ramon los manifestás qu' havia arribat bo; que l' hi havia molt be probat lo viatge y qu' estava molt content y descidit á treballar y fer fortuna, pera tornar rich á casa, com mes aviat millor. Y que á dita carta 'n seguí un altra, passat un mes, en la qual s' innovaba als pares que 'l Ramon havia marxat á un poblet anomenat *S. Juan y Martinez*, situat en la part occidental de la *Illa*, en la encontrada coneguda ab lo nom de *Vuelta abajo*, en la qual se produeix lo mes bon tabac, y estava col·locat en la *pulperia* (com si diguessim tenda de poble petit) del Sr. Pancho, qu' era de las mes acreditadas, y en ella, ajudant Deu, podria fer fortuna, puig lo *pulpero* era home molt entés y estimat, judiciós com pòchs, que no se l' hi coneixia cap mal vici, y tot lo sant dia lo passaba derrera 'l taulell servint als parroquians y contractant ab los *guajiros* (habitants del camp) fent molt be son afer, de manera que pensaba retirarse dintre sis anys, en qual cas, lo Ramon, portantse be, quedaria amo del *astablacimiento*, que, per mes sort, ho era dels que 'n dihuen de *cumercio* y situat *amb' una asquina*.

Que ditas cartas tranquilisaren y fins satisfieren al pare no tenim que dirho; mes convé consignar que á la mare no la consolaren ni tant sols pogueren tranquilisarla. Y es que las mares, dotadas d' especial intuició per tot lo que 's refereix á llurs fills, endevinan lo que no saben, y en mitj de sa complerta ignorancia de las cosas d' Amé-

rica, comprenia que 'l Ramon, un si es no es somniador, acostumat á la dolza llibertat de la vida del camp, per forsa debia migrarse tancat en un magatzem, venent á uns y altres y posat nit y dia derrera d' un taulell.

¡Quan mes hauria sofert son esperit si hagués sabut que molts dels que han tornat fets uns marquesos, han vist transcorrer los anys hermosos de la juventut rodejats de privacions, sens altre alberch qu' una rustega cabanya de tronchs y groixuts vimechs formada y coberta d' amples fullas, mes pareguda á tanca d' hort, ó á miserable aixoll que á habitació humana; sens altre llit qu' un mal catre, desprovist de matalás, posat en la rebotiga, ahont han sofert la set devoradora de la febre y las congoixas de la malaltia, sens escoltar una paraula de consol ni una veu de compassió, ni tenir una ma amiga y carinyosa que 'ls acostás als llabis la beguda refrigerant qu' habia de calmar llurs ansias y retornarlos la perduda salut; sens poder donar vida en lo fondo del enteniment á las esbaidoras fantasias propias de la juvenesa, á eixas il·lusions, á eixas esperanzas, á eixos desitjs que 'ns fan veurer lo mon mes bell de lo qu' es en realitat; que 'ns ho tenyeixen tot de color de rosa; que poderosament contribueixen á que tingam forsas pera afrontar las contrarietats y mals avinents que, quan menos esperam, brotan en mitj de nostre camí, y suspirant tant sols pera l' arribada d' aquell jorn en que, finit lo terme del viatge y realizadas las suas aspiracions, de la mateixa manera que aquell qu' ha perdut la llibertat pensa sols en lo moment en que deixarà derrera las reixas que 'l voltan, podrán retornar al niu patern.

¡Quan mes hauria sofert encara aquell cor de mare amorosíssima y cristiana, si hagués pogut endevinar que de res ó de molt poch valen las recomanacions; que las personas baix la direcció de las quals se posa als jovencels que á America s' envian, després dels molts anys que fa que viuhem á la americana, persuadidas de que l' únich qu' interessa es fer fortuna, no cometen acció ni diuhem paraula que encaminadas no vajan á semblant fi; qu' allí no queda mes recurs que viurer com los altres viuhem, prenent ab resignació totas aquellas penalitats, ó morir-se, com ha dit Trueba, de la mes santa de las malalties, de tristesa, d' anyoransa. si no 's vol transijir ab unas costums que son incompatibles ab los principis y ensenyansas que se 'ns donaren per aquella que, omplintnos de besos y dirigintnos las paraulas mes carinyosas del mon, ensemps nos acostumá á pronunciar lo sant nom de Deu, y nos digué pera quin fi es criat l' home, y nos recomená que may, durant nostra estancia en la terra debiam fer cosa alguna que obstacle fos pera que anassem ab lo cor net y lo cap dret!

Mes tot aixó, si no ho sabia la pobre Rosa, s' ho figuraba; si no ho sentia, ho presentia, y dessota d' aquellas ratllas que formaban

las cartas escritas per lo Ramon, en las quals deya qu' estaba bo, y donaba compte d' alguna de las impressions que en son esperit produhian aquellas costums tant diversas, y aquella naturalesa tant diferent, hi veyia una tristesa oculta, una melenjía latent, una anyoransa dissimulada, un mal estar en fi que 's pretenia disfressar ab paraulas que debian deixar content y satisfet al senyor pare, per tant que demostraban que 's cumplia sa voluntat.

Se compren donchs que la tendre mare hagués perdut del tot l' alegría desde 'l jorn en que marxá á América lo pobre del seu fill, de lo qual feya ja poch mes d' un any, quan tingueren lloch los fets que deixam referits en lo capitol primer del present llibre, y que son dolor fos encara mes intens. per' aixó que pera no donar pena á son marit, debia manifestarse tranquila, en tant que 's sumia sas propias llágrimas, y mostrarse placentera ensemps que ploraba cap en dins.

¡Pobre mare! ¡Com de Raquel podria haberse dit d' ella que ploraba lo seu fill, y que no volia consolarse perque no 'l tenia á son costat!

VI.

EN aquells temps en que soliam llegir novelas, nos esdevenia molt sovintalló d' identificarnos ab la situació dels personatges que en ellas representaban paper mes interessant, ab lo qual donant al olvit que tota aquella máquina era sols pura ficció, filla mes ó menos llegítima del autor que l' habia concebuda y donada á llum, y persuadits de que tot habia passat tal qual en lo llibre 's referia, nos preguntabam entre sorpresos y admirats.—¿Com diablitz se conjuminan las cosas aquets bons senyors, que tot ho saben, y tot ho veuen. y tant aviat están aquí com allá, y com verdaders follets, ocasió han tingut d' escoltar tantas y tant distintas conversas, que despres nos refereixen fil per ratlla, sens deixarse ni una coma en lo tinter, y fins nos diuhcn lo que pensaren tals ó quals personatjes, y los efectes que sentiren y las impressions que experimentaren, que no sembla sino que habian penetrat en llurs organismes, y transfundintse en la sanch que per llurs venas corría, no deixaren en son cos remot extrem sens visitar, ni recondit recó que no escorcollassen?

Actualment en que ja no 'n llegim, com no sia molt de tart en tart, se 'ns antoixa que lo mateix los deu esdevenir als que á tant saborosa y entretinguda lectura s' entregan, y fins presumim que mes de quatre d' aquells á las mans dels quals arribe lo present llibre, si la sort l' hi espera de tenir llegidors, se preguntarán: «—¿Com s' ho deu haber arreglat aquest bon senyor pera saber las conversas que passaren entre marit y muller, y lo Pere y son discretíssim cosí

en Llorens, que no sembla sino que s' ho escoltava darrera de la porta y ho anaba apuntant totduna que 'ls interlocutors ho anaban dient?

A las preguntas que á nosaltres mateixos nos dirijiam, no podiam trobarhi resposta fins que, serenat l' enteniment, sent callar la fantasia, y deixant obrar la reflexió, arribabam á persuadirnos de que quant habiam llegit era pur fingiment, no mes veritat que 'ls miracles de Mahoma; pero en lo cas que 'ns ocupa, com no hi ha ficció ni cosa qu' ho sembli, podem satisfer lo desitj del curiós lector. Y com no hi ha inconvenient en revelarhi 'l secret, y podem correspondrer d' esta manera á la proba de deferencia que 'ns dona, presentse 'l treball de llegir esta seca y desmanyada *Relació* y fins per semblant medi podem ab la major facilitat afezir ó renuar lo fil de la present historia,—romput, á fi y efecte de consignar alguns fets indispensables pera sa clara y cabal inteligencia, en lo punt y hora en que termenat lo reso de las tres parts de rosari lo dia de *Tots Sants* de l' any 1865, pregaba á Deu la mestressa del MAS DELS SALZERS per aquell de sos fills que de llur amparo més necessitás,—l' hi referirem, ab breus paraulas, la manera com haguerem esment de lo que deixam escrit y de lo qu' encara 'ns falta escriurer.

Sapia donchs, que en aquells bons temps en que eram joves, termenats los matinals afers, en las tardes d' ivern y també en las de la primavera y la tardó, soliam anarnos en per los entons de la vila, com si diguessim per estos mons de Deu, y sols, sens altres amichs que los diferents sers de la naturaleza, deslligabam las trabas á la fantasia y deixantla que á son plaer s' esbarjís per los inmensos camps dels espays imaginaris, permaneixiam durant un parell d' horas en altres àmbits, y nos trobabam, á la fi d' ellas, restablertas las forsas perdudas en lo treball, y en disposició apropiada pera tornar de nou al prosahisme empalagós del *como mejor en derecho proceda y del pido y suplico*.

En una d' eixas tardes donchs, que per sort ho era de las últimas del mes d' Abril, de l' any 1866 per mes senyas,—y no cal dir mes pera que s' comprenga si n' hi habia en la terra de verdas catifas brodadas de flayrosas flors, y en l' espay d' ubriacadors perfums y delitoses canturias de cadarneras, verdums y gafarrons, y suaus refilets de cruixiders y rossinyols, qu' enamorats del dols remoreig de l' aygua que regaba los albers de las torrenters, regotsijadament cantaban llurs amors,—en una de ditas tardes donchs, donant l' acostumat passeig á la sombra de las arbredas de Melió vingueren á despertarnos dels somnis que d' altres temps la pensa fantasejava, unas tremendas descargas de fusellería, á las quals, al cap de breu temps, ne seguiren altres moltas, menos intensas: pero mes freqüents, que produhian l' efecte de foch granejat. Y heus aquí com dels idilis y bucólicas de la edat pretérita, y dels feudals castells, palaus encan-

tats y corts d' amor de la mitjana en que viviam, sens saber com, nos trobarem transportats al realisme d' aquesta nostra edat de ferro, pera no dir de fanch ó de cosa pitjor.

Que será, que no será, deixondidas á la fi completament las potencias, me vingué á la memoria que 'l dia avans lo Tinent coronel del batalló de cassadors qu' estava de guarnició en la vila, m' havia dit que en lo següent hi hauria exercissi de foch. Y com era dejorn encara, y los somnis de temps passats s' habian del tot esvehit, y també ofereixen grandesa y fins sublimitat los marcial y militars exercissis quan se practican á camp ras y entremix de montanyas, y coneixia y fins me tractaba ab tots los oficials del batalló, emprenguí lo passeig en la direcció ahont las descargas habian sonat, que era detrás de Moja en los fondos de Sant Miquel.

Y en bona fé que no tinguí sino motius pera regositjarme de ma bona determinació. Espectacles com los que aquella tarde poguí presenciar, no penso contemplarlos jamay, per molts anys que visca, y voldria en est instant disposar de la ploma mes destra y ben triada que en lo mon hi haja, pera que pogués lo lector formar-se concepte d' ells Aixís y tot fora sols sombra debilíssima de lo que fou la realitat.

Y aquí podria dir parafrassejant á qui ho digué ab motiu molt diferent, en molt distinta situació y sobre tot molt mes ben dit, que

*Apres qu' eu fuy al peu del gran coll junt
on se comensa aquella estreta vall
que m' havia de por lo cor compunt,
Guardé en alt, é viu lo cim que sall
mes alt, vestit*

y coronat de nombrosas forsas qu' estaban descansant, en tant que en lo fondo, un poch á la dreta y apoyantse en un petit bosch, situat prop del camí que jo seguía, podía distingirse lo restant del batalló.

Passats breus instants, lo Jefe doná ordre d' avansar, y en tant que las sis companyías marxaban pel fondo de la vall, que es com pocas tortuosa, las duas restants, desplegadas en guerrilla, flanquejaban avansant pels cims dels costats.

Jo m' había agregat al cos expedicionari, juntantme al capellá y al ffsich que marxaban derrera l' ajudant, molt prop del Tinent coronel.

Soptadament y quan menos esperabam, arribaren á nosaltres los sons de las cornetas de las guerrillas fent senyal d' alto, sens que 'l Jefe hagués donat l' ordre necessaria, y al cap de breu temps, á aquell espinguet agut y prolongat, succehiren los sons de la marxa, en tant que los flanquejadors se posaban de genolls en actitud de resistir.

Lo Jefe no sabia explicarse lo que alló significaba y estava ja ma-

nat al Ajudant que anás á enterarsen, quan de prompte, al girar una torta, ensemps arribá á ell lo so d' una campaneta, y quasi be 's to-pá ab un home que ab la barretina al coll, la campana en una ma y en la esquerra una llanterna, prescedía á la distancia de deu ó dotze passos á un sacerdot, que cavaller en una mansa somereta, y revestit degudament, portaba en la ma lo Senyor de Cel y Terra.

Véurerlo lo Jefe; donar un gran crit de «*rindan, arm;*» romprer la xaranga y las cornetas ab los sons magestuosos de la marxa real; posar jefes y soldats los genolls y las armas en terra; saludar ab l' espasa lo Tinent coronel y los Comandants desde llurs respectius cavalls, en tant que 'l pobre sacerdot, que jamay aytal hauría vist, detenint un moment sa humil cavalcadura, donaba la benedicció ab lo Santíssim Sagrament, obra fou d' un sol instant. La emoció que jo experimentí es inexplicable; lo cor m' esbategaba extraordinariament; las llágrimas se m' agombolaban en los ulls; sentía en tot mon esser esgarrifansas de fret, y es que á aquella, ademés de la grandesa del assumpto, poderosament hi contribuían lo extraordinari de la escena; la calma del lloch; la vaga llum que en lo fondo de la vall regnaba:—que per aixó que 'l Sol caminaba á la posta, en ella sols se veyan los objectes merces á una claror misteriosa é incerta, en tant que feridas per los raigs d' aquell, enlluernaban las bayonetas dels flanquejadors,—y los ecos de las montanyas portant dels uns als altres, confosos ab los gemechs del ventijol qu' entre 'ls cimalls dels pins suaument remorejaba, los sons dels instruments, majestuós himne de respecte y veneració entonat per la gent de guerra desde 'l fondo d' una vall feréstega y solitaria, al Dèu de pau, de misericordia y d' amor.

Facilment podrà compendrer, donada la situació en que per efecte del espectacle que á grans pinzelladas habem procurat bosquejar, se trobaba lo meu esperit, que no 'm sentís ab voluntat pera continuar al costat de la tropa. Doní donchs un expressiu á *Deu* als meus companys lo metje y lo capellá, y unintme á la quarta de companya que, obehint las ordres del Jefe, se destacá del gros de las forsas pera donar guardia d' honor á Sa Divina Magestat, aní á juntarme ab lo Rector portador del Sant Viátich.

Mitja horeta escassa deguerem haber caminat, quan nos trobarem devant d' una gran casa de pagés, en la porta del barri ó baluart de la qual vegerem dos homes que mudats ab trajo de festa, y ab sengles antorxas encesas, esperaban l' arribada de Nostre Senyor.

Era aquella, tarda de rebrer impresions.

En lo pati vejerem tres ó quatre criaturas, que mal vestidas y ab lo cabell esgarbissat, interromperen los bulliciosos é ignocents jochs á que estaban entregadas, pera contemplar l' espectacle, per ellas may vist, d' un home que avans de sol post portaba una llanterna encesa y sonaba una campaneta; d' un capellá que ab capa d' or y

argent portaba en la mà una cosa que reflectia com-si fos d' or: d' una munió de soldats que portant los fusells ó carabinas ab bayoneta armada, s' agenollaban, lo mateix que l' oficial, en tant que 'l sacerdot baixaba de cavall; de dos mossos de la casa que marxaban devant ab atxas encesas, y de gran nombre d' homes y donas del Mas y de las casas del voltant, que cubertas ab mantellinas, y tenint en la mà una cerilla y los rosaris, esperaban dintre de l' entrada per' acompanyar al Rey de reys, que abandonaba lo magestuós soli del tabernacle, pera visitar á un malalt.

Prenguerem una candeleta, y seguirem avant acompanyant lo Combregar.

Tota la casa, desde la porta, en las quadras y aposentos per ahont debia passar lo ministre del Senyor, estaba sembrada de flors d' espígol, farigola y romaní, y de fullas de llaurer y d' olivera; y estesa ó en pilas demunt de cadiras ó calaixeras, taulas, arcas y escons, se veyia tota la roba blanca del Mas, y ab ella las conxas y cobrellits, tapissos ab que la pietat de las familias pagesas de esta terra, engalana lo camí que deu recorrer lo Senyor omnipotent.

De esta manera arribarem á una cambra ó aposento que per sa capacitat y per los mobles que contenia, clarament demostraba qu' era la dels richs amos del Mas. Demunt d' una calaixera col·locada enfront del llit ahont jeya la malalta, s' hi veyia un Sant Crist, ab la Dolorosa, dintre d' una escaparata, devant de la qual cremaban deu ciris posats en canalobres d' argent: en las parets, dintre de marchs esculpits y daurats, á tall de cornucopias, las imatjes dels sants patrons, pintadas al vidre: demunt d' una tauleta, entremitj de dos rams de flors posats dintre gerros de porcelana, un retrato fotogràfic d' un minyó de catorze ó quinz' anys, judicant per las apariencias, col·locat en un d' estos marchs de fusta que venen de Suissa, y que podríam dirne de faristol, y al voltant de la estancia respectables cadiras de noguera y cuiro, clavetejadas de llautó, no menys antigas que 'l llit de pilans y capsalera. en la qual estava pintada la imatge de N.ª S.ª del Roser, y demunt quiscuna d' ellas grossas pilas de llençols de fina tela, brodats molts d' ells y altres guarnits de puntas de resflanders. (Flandes.)

Prop lo llit de la malalta los fills y 'ls mes prop parents, entre ells lo cosí Llorens. y al mateix capsal, sentat en una cadira, ab los col·zos apoyats en los genolls, y lo cap ficat entre las mans, mut, inmóvil, tranzit de pena com la estàtua del dolor, lo desgraciat Pere, l' amantíssim espós, que en breus dias habia envellit, com si sobre son cap haguessem tirat á grapat los anys.

Al penetrar lo sacerdot en l' aposento tots los presents s' agenollaren, y habent preguntat si la malalta continuaba ab claredat de potencias, com l' hi diguessen que lo desvari no l' habia de nou escomesa densá del matí, s' acostá á ella y complí los debers de son

sagrat ministeri, pronunciant ensemps aquelles concisas y ferventísimas oracions que ab breus paraulas enclouhen tots los dogmas de nostras creencias, protesta viva y humil del pesar qu' afligeix á l' ànima per haber faltat als preceptes de la lley divina, y promesa sencera y acte de contrició de no tornar jamay á pecar.

La pobre Rosa, la tendre mare que coneix lo lector, no semblaba la mateixa: en sas galtas demacradas se veyá estampada la má de la mort, y sa avans negre y abundosa cabellera, are del tot blanca y complertament esbandida, clar deya que per son pit había passat una mar de dolors.

Las tendríssimas y consoladoras paraulas que per estos casos te nostra santa religió; las oracions que pronunciaba 'l ministre de Deu y que ab fervor y resignació repetía la desventurada mestressa, eren sols interrompudas per l' espetegar dels ciris y las atxas, y los sanglots dels fills, dels parents, dels mossos y de las criadas. Lo Pere no ploraba: ni 'l consol tenía de versar llágrimas; mes los gemechs y sospirs que de son pit involuntariament s' escapaban, eran manifestació eloqüentíssima de la batalla tremenda que 'ls efectes mes purs y las passions mes vehemens sostenían dintre de son cor.

De prompte rompé aquell solemniál silenci lo toch de la campaneta que avisaba als facls que tenían en sa presencia l' Unigénit Fill de Deu.

En lo moment en que 'l Sacerdot hagué administrat la Sagrada Forma que unía ab llas indisoluble á la humil criatura ab lo Creador excels que de no res la formá, y mentres aquell pronunciaba las últimas fervorosas pregarias; com si l' incomparable aliment qu' acababa de rebrer, hagués fet reviurer en sa pensa alguns recorts mal apagats, la pobre pacient s' incorporá en lo llit, fixá la mirada extraviada y vidriosa en lo quadret que 's veyá entre mitx de flors, allargá 'ls brassos com si volgués abressarlo y donant un crit desgarrador caigué en lo llit dient

—¡De fam! ¡Tot sol! ¡Tot sol!

Son marit s' aixecá, y agafantli abduas las mans, versá demunt d' ellas un mar de llágrimas.

Los demés sortiren de la cambra, per' acompanyar á Nostre Senyor, quedant sols en ella los fills y lo cosí Llorens.

Jo, en habent pres comiat del venerable senyor Rector, á qui, ademés de la quarta de companyía, seguiren dos mossos del Mas, emprenguí lo retorn á ma casa, ple lo cap de pensaments, y pregondament y per distintas causas y efectes combatudas las fibras totas de mon ser.

Are ja pot haber compres lo curiós lector com haguí esment dels fets que constitueixen la present *Relació*. Si no satisfet encara, preten saber qu' había succehit, podré satisferlo també, mes prenent-me pera ferho un breu é indispensable descans.

VII

DESDE 'l dia en que 'l Ramon quedá instalat en la casa de D. Pancho, en lo poble de *S. Juan y Martinez* no deixá passar un sol mes sens escriurer á sos pares, valdament no fossen mes que quatre ratllas pera dirlos que seguia ab bona salut; mes de prompte y quan feya ja quasi un any que en América vivía, s' interrompé la correspondencia soptadament.

La primera volta que faltá carta, y aixó fou en lo mes d' Octubre de l' any 1865, per alló de que, qui no 's consola esperque no vol, encara que assaltá al pare del Ramon lo pensament de que podria ser falta de salut, imaginá també que la massa feina, lo no haber arribat la carta á temps al correu, ó altrás causas podían haber influit en semblant fet, esperant en conseqüència que en lo mes de Novembre, sobre tot, acostantse com s' acostan las festas de Nadal, ne rebrian duas. Mes passá Novembre, transcorregué Desembre y arribá Janer, y tals cartas no venían. Lo Pere estaba desassossegat: sa muller sumida en mes gran y pregonda melengía.

En vista de tant llarch silenci, determiná l' amo del Mas escriurer per conducte de son cosí al P. Boixadors, pera saber lo que passaba.

Un dia, era en los últims de Janer, allí envers las deu del matí entrá en lo MAS DELS SÁLZERS lo cosí Llorens.

Al véurerlo, marit y muller li preguntaren ensemps.

—¿Qué hi ha?

—¿Está bó?

A quals preguntas, ell, mitj torbat y fent esforços pera dissimular, contestá que no hi había temps encara per' haber rebut resposta; que tal volta per causa dels temporals d' hivern no habían arribat los correus, y tant bon punt tingués las novás esperadas los ho diría.

—¿Y donchs, quin sant te porta? Preguntá la Rosa, que no acababa de persuadirse de que son cosí parlás ab veritat.

—Primerament, digué est, lo desitj de passar aquí 'l dia; y despres lo tenir que parlar ab lo teu marit d' un assumpto de gran interés.

—Me 'n alegro. Digué la Rosa, ab un to que semblaba dir: no 't crech.

—¿Qué fora, pot ser, tocant al negoci de las pensions que s' empenya en cobrar lo Capítol de Barcelona? Preguntá 'l Pere, pera demostrar á son cosí que l' habia compres.

—Exactament, y si no 's pot probar d' una manera incontrovertible que 'l senyorfo que exercía era jurisdiccional y no alodial, me temo que no quedará mes remey que pagar: y en bona fe que 'l terme se 'n faría deu pedras, si tenía de satisfacer, encara que no fossen mes que vint y nou pensions y l' hi fessen franch de las demes y los

lluhismes. Y vaya un gravámen pera l' esdevenidor! Mes á mi 'm balla per l' enteniment que jo he vist, no se ahont, algun escrit del qual se despren y resulta ab tota claretat que dit capítol posaba batlle al poble. Si aixó fos cert y poguessem trobar alguna certificació, nombrament, ó escriptura, la qüestió quedaba resolta, y teníam guany lo plet.

—¿Y qué vols dir que no 's trobaria cap document d' aquesta mena en l' arxiu de la Catedral?

—Prou; mes ja pots compendrer que no es l' adversari qui deu donar armas al contendent. ¿Entre 'ls papers de esta casa no 's trobaria res?

—No ho se.

—¿No haurías sentit dir si foren may anomenats batlles, lo teu avi ó besavi?

—No me 'n recordo; mes, si vols, podem anar al estudi y regirar papers.

—Crech que será lo millor que podem fer. ¡Tant de bo trobassem un acte de nombrament! No 's necessita mes pera resoldrer la qüestió.

Esta conversa, sostinguda ab lo major naturalitat, per una part y altre, no arribá á enganyar del tot á la Rosa, que, ab lo pensament clavat en la memoria de son fill, temia que tota ella no era mes qu' un pretext de que en Llorens se valia pera tranquilisarla, á fi de que allunyantse, pogués revelar la veritat á son marit. Un dit de la má hauria donat donchs pera seguir á abdos á l' estudi ahont se dirijiren; mes comprenent qu' hauria estat inútil la mes significant insistuació, vulgas no vulgas degué renunciar á son fervent anhel.

Tan bon punt se trovaren sols en Llorens y lo Pere, est, despres d' haber ajustat la porta digué.

—T' he comprés: no es lo plet lo que 't porta, sino assumptos que 'm tocan de mes prop. Desitjabas parlarme sens testimonis. Sols estam. Alguna 'n passa. Digas ¿qué hi ha?

—Hi ha, Pere, que las novas no son de bon tros tant satisfactorias com voldríam.

—¿Está malalt? ¿Qué l' hi ha succehit?

—Calma: no 'ns precipitem: obrem ab reflexió, que ni tu ets dona, ni debem arrebatar nos sens mes ni mes.

—Si, mes ya comprens...

—Calma Pere. Presumía en bona fe, qu' habías tingut en compte totas las contingencias que podrian esdevenir de enviar á América al Ramon.

—¿N' ha fet alguna?

—Res que 't deshonre. Si es fill teu y de ta muller.

—¿Qué passa donchs? Parla per l' amor de Déu.

—Sembla que l' amo de la casa ahont lo col·locá lo P. Boixadors, no era de bon tros tant bo com ell presumía. Per aixó, mica mes,

mica ménos, tots son uns: á ulls cluchs se pot triat. Lo que menys es tocat del vici de la avaricia, y lo Sr. D. Panxo te mes d'avar que de generós.

—¿Y qué?

—Lo Ramon, dotat del bons sentiments, y educat per tu y ta muller en lo sant temor de Deu, no tenia, per esta sola causa, si altres no n'hi deguessen afehir, las condicions mes apropiadas per' anar á América. Ja t'ho diguí en altra ocasió: allí tot lo que no son diners res significa, y com la religió y los bons sentiments no constitueixen article de comers com lo sucre y lo tabac, mes aviat fan nosa que son de bon profit. Sembla donchs que 'l Ramon l'hi digué al amo que res l'hi feya treballar tota la setmana; pero que volia descansar lo diumenge per' anar á Missa al dematí y á la tarde á passejar, puig s'anyoraba no vehent lo cel.

—¡Y molt be que feu!

—Ja ho entench; mes com l'amo no opinaba com tu, l'hi digué que la missa no l'hi donaría pa; qu'ell volia gent que treballás pera guanyarse las caixaladas, y no beatos que pera vagamundejar se'n anassen á la iglesia: que puig tots los dias se deu menjar, sempre s'ha de treballar: que si encomanarse á Deu volia, tot despatxant ho podia fer, y que aixó de passejar, si s'ho habia posat al cap s'ho baixás als peus, mentres no hagués fet fortuna pera tractarse com un senyor.

—¿Y qué mes?

—Ab tal procehiment per part de D. Pancho, lo Ramon, que ja sentía anyoransa, encara mes s'entristí, de manera que sens que puga dirse qu'estaba malalt de cos, ho estaba molt d'esperit, en termes que moltes vegadas lo veieren ab las llágrimas als ulls y sens delit pera treballar. Ab lo qual l'amo ja l'hauria enviat á passeig, si no hagues tingut en compte la recomanació del P. Boixadors y fins las bonas qualitats del teu Ramon, merces á las quals pensaba qu'alló l'hi passaría; que á la fi faría com molts altres, tant bon punt hagués trobat lo gust d'arregregar *pesos y peluconas*; y que en quant s'hagués *aclimatat*, que per ells lo mateix significa que perdre l'agre de la terra, y contraurer los habits y costums del país, ne trauría molt bon profit.

—¿Qué mes, Llorens, que mes?

—En semblant situació, sembla qu'un dia mentres l'amo estaba dinant en la rebotiga, y ton fill derrera 'l taulell, arribá una pobra negra ab una criatureta al bras y un'altra á la ma demanant caritat, y que 'l Ramon, recordantse de que en la casa de sos pares á ningú's nega, y olvidant que á América no s'hi va pera donar al prohisme lo que 'ns sobra, y que los negres no's consideran com prohisme, l'hi doná, no se que, que hi habia demunt del taulell.

—Y molt be que feu!

—Donchs á son amo qu' havia anat á América pera fer fortuna, y no pera que ab llurs bens practicassen, los que d' ell depenian, las obras de misericordia que la doctrina nos ensenya; á son amo que sols gosaba apilant unsas de *medio* en *medio*, y de ral en ral, no l' hi degué semblar tant be com á tu 't sembla, puig eixint de la rebotiga ahont solen menjar, y dormir y viurer,—si viurer es l' estar enterrats en vida, durant los anys mes hermosos de la joventut,—foll, desesperat, furiós com si acabassen d' arrebasarlhi la meitat de la fortuna, agafá á la desgraciada negra, á qui arrencá d' entre las mans l' almoína qu' acababa de rebre, y emprenentlas ab lo Ramon, lo maltractá d' obra y de paraula, repetintli tots los dicteris que 'ls negres mes miserables y los esclaus mes envilit's se complahuen en llansar á la cara als degradats *pulperos*, que soportan semblants afronts y tol-leran estas y altrás miserias, posat sols l' enteniment en lo desitj de retornar, passats uns anys, sens tenir de treballar, á la terra d' ahont sortiren pobres y en la qual haurian degut guanyarse lo pa nostre de cada dia, regantlo ab l' abundant suor del front.

—¡Miserable!—Deya en tant qu' en Llorens parlaba, 'l Pere, clohent ab rabia 'ls punys y tant bon punt aquell termená, proseguí dient:—Parla, Llorens per amor de Dèu, que no sembla sinó que 't complaus en atormentar lo meu esperit, afrontantme per haber enviat á América al meu fill.

—Equivocat estás Pere, que ni dret tinch pera ferho, ni encara que 'n tingué's, us ne faria, y sobre tot fora en va gastar temps en lo que no te remey. Ta conciencia, en tot cas, es qui aixís te fa discorrer: jo sols te donch compte, y per cert, molt per sobre, del dolorós *via crucis* qu' han de recorrer los que á aquella terra van, essent com era 'l desgraciat Ramon.

—¿Era has dit?

—Valor, Pere, que per aixó som homes y no 'ns ha donat Deu la tendresa que á aquellas que 'ns posaren al mon. Escolta lo que dech dirte encara, que es lo que, tras grans esforços y fent un viatge expressament, pogué averiguar y m' escriu lo P. Boixadors. Segons se pot compendrer, de resultas d' aquella mala obra y pitjor acció, lo Ramon, que jamay havia estat content, prengué 'l determini, que realisá, de fujir de la casa de D. Pancho.

—¡Pobre fill meu!

—Impossible es saber quin era 'l seu intent, al deixar aquella mala companyia, mes jo presumo que no podia esser altre que tornarsen á la Habana, y desd' ella á la casa payral. Mes de *San Juan y Martineç* á la capital de la Illa hi ha molts lliguas, y d' ellas no pocas de mal camí. Ademés, temerós, probablement, en sa inexperiencia filla dels pochs anys, de que l' agafassen y de nou lo portassen á poder de qui l' havia tant maltractat, degué amagarse de dia y caminar de nit per sendas extraviadas, puig ningú 'n sabé donar rahó á

D. Pancho, que per lo compte que l' hi tenia; enviá emissaris en sa busca, y per lo obligat que estava, resolgué posarho en concixement del P. Boixadors.

—¡Pobre fill meu! Repetia 'n Ramon.

—Lo clima d' América, seguí 'n Llorens, es terrible: la calor acaba ab las forsas: ton fill no sabia camí ni carrera: pera arribar desde *San Juan y Martinez* á Colon, d' ahont surten vapors que van fins á Batabanó. per qual punt passa 'l camí de ferro que surt de l' Habana, s' han de passar diferentas *maniguas* ó boscos de gran espesedat, que creixen en terrenos pantanosos y per lo tant febrosenchs, y en los quals fins los mes practichs s' hi extravian. Lo cansanci, lo desamparo, lo temor, la falta d' apropiat aliment, aquell clima que sembla que tinga empapat de metzinas l' ayre que 's respira,... té llegeix las últimas ratllas de la carta que m' escrigué lo P. Boixadors.

Lo Pere agafá la carta que l' hi allargaba son cosí, y com si endevinás tot lo terrible de la veritat que en ella debia veurer, ab febrosa mirada llegí estas breus paraulas.

«Escrita la que precedeix, las novas qu' acabo de rebrer en est moment venen á confirmar los meus temors. Segons d' ellas se desapren, uns *gudjiros* que 'l dia 2 de Novembre's dirijian de bon matí cap á *San Juan y Martinez*, trovaren á la boreta d' un torrent, que venia gros á causa d' una pluja qu' havia caygut la nit avans, lo cadavre d' un jovenet que podia tenir quinz' anys, que ab la ma esquerra mantenia apretat demunt lo pit un escapulari de Montserrat, en tant que, ab lo dit polzer de la ma dreta, feya lo senyal de la creu. Mercés á las averiguacions que 's practicaren, resultá que 'l cadavre era 'l del pobre Ramonet, que la vetllada anterior degué sucumbir al cansanci y potser á la fam... Que Deu l' haja perdonat.»

Un crit inexplicable, un alarit esgarriós, un gemech desgarrador, seguit d' un soroll sech, com lo d' un cos que cau á terra aplomat, succehiren á estas paraulas que lo Pere endevinaba mes bé que llegia. Tant pregonda era y tant intensa la sua emoció.

En Llorens y en Pere eixiren del estudi al oir lo crit y al sentir lo soroll. Imaginaren lo que podia esser, y no s' equivocaren.

La Rosa, moguda per l' amor de mare, y sens deixarse enganyar per la conversa que ab son cosí Llorens havia tingut lo seu marit, s' atansá de puntetas á la ajustada porta del estudi. Desde 'l punt ahont se situá, ab prou feynas podia agafar una qu' altra paraula de las que constituian la relació que deixam transcrita, que ab veu no molt alta sostenian abdós cosins; mes las que ab greu afany y dominat per la emoció pronunciá son marit llegint la brevíssima *postdata* que clobia la carta del P. Boixadors, arribaren claras y distintas, mes que á sas orellas á lo mes pregon de son cor, y al convercers,

prompte com lo llamp, de que son fill no existia ja en est mon, y al considerar, instantaneament, que havia finat potser hora per hora y punt per punt en aquella que, en lo dia de *Tots-Sants*, presumintlo viu, pregá y feu pregar pera l'ànima d'aquell de llurs fills que primer ho hagués menester. llensant aquell crit esgarriós, caigué sotadament á terra, aixís com cau un cos que sia mort.

Quan á forsa d'esforsos recobrá 'ls sentits, sa mirada extraviada, son rostre contret, sos membres tots caiguts y desmayats, revelaban clarament qu'aquella flaca naturalesa havia rebut una sacudida superior á lo que la mateixa podia soportar.

De tant en tant proferia paraulas soltas que demostraban tot lo qu'havia sofert aquell cor de mare, y eran clar indici de que en son cap dominaba una idea exclusiva, un sol pensament: la desastrosa mort del seu fill.

«—¡L'escapulari!... ¡La senyal de la creu!... ¡Pobrissó!... ¡Al cell!...—» Deya constantment, fins qu'exaltantse de grau en grau, y movent lo cap ab mostra d'amarga conmisericòrdia, exclamaba: «—¡De fam! ¡Tot sol! ¡Tot sol!»

Y donaba un greu sospir, y feya mostra de voler plorar; mes lo plor no acudia á sos ulls, que las fonts de las llàgrimas s'havian estroncat dintre son pit.

De esta manera visqué, si aixó es viurer, durant tres mesos, la desgraciada mestressa del MAS DELS SALZERS; la tendre mare del desgraciat Ramon; la muller sumisa y prudent, que al sentir que sa hora era arribada, recobrant per un instant tota la claredat de sas potencies, com si al mon pera res mes hagués vingut que pera aymar á aquells que en ell posá, agafant carinyosament las mans de son espós, y contemplant ab mirada amorosíssima á sos fills, que agenollats als peus del llit s'estaban, recomaná á estos que respectassen á son pare constantment, y á est que 'ls estimás per ella y per ell.

EPILECH

ASSUMPTOS particulars que res tenen que veurer ab los fets que constitueixan la present *Relació*, nos obligaren l'any 1870 á celebrar una entrevista ab en Llorens que, com sempre, continuaba residint en la vila,—puig no obstant que las cosas havian molt cambiat en virtut dels aconeximents polítics, de manera que algunas de las principals families, per mor d'ells, havian traslladat lo domicili á la capital, ell no volgué abandonar la casa ahont s'havien establert llurs pares, al deixar en 1837 la solana ahont nasqueren,—persuadit de que, no tenint á ningú agraviat, de ningú debia malfiar-se, y convensut, además, de que, precisament á conseqüència

de semblants cambis, ocasions podian presentarse en que pogués esser útil á llurs compatricis.

Inútil es dir que no tardarem á entendrens. Se tractaba de fer desapareixer certs obstacles y diferencias que s' oposaban á la pau y benestar d' una familia, afers pera 'ls quals En Llorens se pinta sol, y ab tal motiu d' unas cosas á las altrás, quasi sens saber com, després d' haber parlat dels aconteixements públichs, recaigué la conversa en la familia del MAS DELS SALZERS.

—¿Y que s' es fet del Pere? ¿Viu? ¿S' es tornat á casar? ¿Ha establert los fills?

—Es veritat, que vosté 's trová en lo Mas aquell dia en que combregaren á la cosina qu' al cel sia. ¡Quina esposa aquella, y sobre tot, quina mare! No crech qu' en lo mon se 'n puga trovar de millor. Aixís ho deu pensar també lo pobre de mon cosí, puig no s' ha volgut casar de nou, ab tot y haberselhi presentat molts bons partits. També 'l Pere es un gran home: bon cor; molt cap; pot esser massa, puig lo molt pensar en l' esdevenidor, y certa disposició natural á veurer las cosas, no baix son verdader color, sino mes negres de lo que ho son en realitat, l' han fet viurer sempre melancónich y enguniós.

—¿Y l' establiment dels fills que tant lo preocupaba?

—Respecte del particular, pot dirse que 's trova completament tranquil. La costosa y terrible lliadó que l' hi proporcioná lo fí tristíssim del Ramonet, ha modificat en part las suas opinions. Res l' hi demostrará tant clarament, com la carta que 'm escrigué aquest passat istiu durant lo meu viatge á Roma, y pot llegir, ja que, com veig, l' hi inspira gran interés eixa familia.

—Sí, senyor, que me l' inspira, y mes del que vosté 's pot pensar. Veig en ella un exemplar importantíssim de la familia catalana, tal qual jo la concebesch y per lo tant he fixat en ella ma atenció com objecte d' estudi.

—Donchs aquí te la carta: llegeixila detingudament, y qualsevol dia podrá tornármela.

Y allargántmela 'ns despedirem, prometent, per ma part, retornarlhi aquella á la major brevetat.

Esta, copiada al peu de la lletra, estaba concebuda en los termes següents.

«A En Llorens del Puig.»

«¡Quin greu me sab, apreciat cosí, de que 'l viatge qu' estás fent en companyia de ta muller, mogut principalment per lo desitj de visitar lo Sant Pare, 'ns prive á tots de la satisfacció de tenirvos á casa, al menys á tú, lo dia 15 d' Agost prop vinent, en lo qual, mitjansant Deu, pendrá estat mon estimat Peret, lo fill que, temps á venir, deu ocupar mon lloch en lo MAS DELS SALZERS! ¡Qué hi farem! Aquell que tot ho disposa: que 'm privá de la dolza compa-

«nyia de ma bona mullet, no permet avuy que pugas ferme costat lo
«dia de las bodas: eix dia qu' hauria estat pera mí un del mes grans
«de la meva vida, si la Rosa hagués viscut, y entre nosaltres hagues-
«sem tingut la sort de veuret. Y fins tu mateix que tantas probas me
«tens donadas de bon afecte; tu mateix que tant interés has mostrat
«pera la meva casa y familia; tu mateix que, sempre, en totas oca-
«sions, tant bé m' has aconsellat, — tant de bó que sempre t' hagués
«cregut,—presumho que 't regositjarias vehent la felicitat del meu
«hereu, y las bonas prenas de la noya qu' ha tingut la sort de
«trovar.

«Com pots compendrer, es la mateixa de la qual te parlí lo mes
«de Maig, avans de que emprenguesses lo viatge. No es de grans ca-
«bals per lo que á casa correspon; mes es bondadosa, humil, traba-
«lladora, poch amiga de ringu-rangos y diversions, de bon enteni-
«ment, segons m' han dit quants la coneixan, temerosa de Deu y
«molt respectuosa en vers sos pares: lo Peret se la estima com á la
«nina dels seus ulls, y ella al Peret mes que 'l mon, y aixó val, que
«dich val, aixó no 's pot pagar ab las quantas mils lliuras mes, qu'
«en rigor podiar haber pretés. Y es ben clar. Si fós com son moltes
«avuy en dia, que sols pensan en divertir-se; que sovintejan las pas-
«sejadas á ciutat; y allí viuhén en fonda, y passejan en cotxo, y van
«al café y als teatres, y de quant veuhén s' enamoran, y tot ho com-
«pran, valdament després no 'ls puga servir; y 's frisan pera traurers
«la blanca y graciosa mantellina, pera posarsen de negre y vestirse
«de senyoras, com si no ho fossen de fet, y com si l' habit fes lo
«monjo, ¿no gastaria y regastaria lo que eixa diferencia en lo dot
«puga representar? Accedí, donchs, gustós, en donat lo consentiment
«al Peret, y espero en Deu, que est, que may m' ha donar lo mes
«mínim disgust, farà tot lo possible, pera que, d' aquí endavant, pu-
«ga dir lo mateix.

«¡Quan ditzós fora jo, si tingués al meu costat la mare dels meus
«fills! Aquell dia serán tots á casa: tots los aucells tornarán al niu, y
«tinch la ferma esperanza de que ab la jova qu' á casa entra, y per
«mor d' ella, no 's tancarà jamáy la porta per' aquells que de la ma-
«teixa han sortit.

«Lo Joanet qu' enguany ha passat la quinta, sembla que fa furro-
«lla, y segons me digué lo seu principal, l' any vinent l' enviará á fer
«un viatge á Anglaterra, pera que puga donar mes extensió al comer-
«d' avellana y ví, que sosté ab moltes y ben acreditadas casas d'
«aquell pays, associantlho als beneficis, además de donarlhi 'l salari
«que l' hi te senyalat, si 'l viatge dona 'ls resultats qu' espera. Parla
«l francés, y l' anglés: dona mostra de bona inteligencia, y so de pa-
«rer que, anys vinent y temps passant, será un comerciant intelligent,
«judiciós y honrat. ¡Deu ho fassa!

«Ma estimada Pauleta, que sols catorze anys tenia quan morí sa

«mare, y que ab decisió y energíá á ells superiors, me descansá en
«gran manera, prenent á son cárrech lo pòndol de la casa, y lo cui-
«dado dels mes petits de llurs germans, es ja una doneta, y per cer-
«tas petitesas que he observat, me sembla, me sembla, que no es del
«tot seu tot lo seu cor. Reparo que 's poleix molt: s' estima mes anar
«á missa á vila qu' á la nostra parroquia, ab tot y tenir de caminar
«mes: cuida ab molta sol·licitut unas matas de clavellinas que te á la
«finestra de sa cambra, y los diumenjes, quan se 'n va, se n' emporta
«un pom que may torna á casa. Jo fas com qui no ho veu; pero ¡qué
«no ha fet lo rector que no fassa l' escolá! Tinch entés qu' ell es l' he-
«reuhet de la Coma. Veurem que 'n reeixirá de tot aixó.

«Lo Jaumet está á Barcelona d' aprenent en la *Botiga fonda*
«ahont son cent y lo batlle, ¡Mare de Deu y quin trasbals hi ha en
«aquella casa! Sembla impossible que, no mes venent, puga mante-
«nir-se tota aquella munió de fadrins y aprenents, y pagats los gastos
«de lloguer, contribució, gas y demés, encara 's fassa ganancia!
«¡Quanta rahó tenias, Llorens, quan me deyas que no es menester
«anar á América pera fer fortuna! ¡Pobre Ramon!

«A casa tenim també á la Marieta, que farà catorz' anys 'l dia
«que 's case 'l Peret, y com fiu ab sa germana, la enviaré un quant
«temps á vila, pera que las *Hermanas* de l' Hospital me l' acaben d'
«ensenyar.

«Tots vindrán á casa pera la celebració del casament, y també hi
«concurrerán alguns de mos germans y germanas, que, com pots
«compendrer, vindrán acompanyats de gent menuda y criaturas de
«pit; de manera que ab aixó y los parents de la jova, esta casa porta
«camí d' esser aquell dia un segon mercat de Calaf.

«Tots hi serán: tots, menos tu, y ella, y lo pobre Ramon. Mes no,
«ella també hi será, que desde 'l Cel ahont, de segur, gosa la bena-
«venturanza eterna. de que la feren digna sas virtuts, contemplará
«regositjada la ditxa d' aquells fills que tant estimaba, y compendrá
«que en mitj de tant plaher, de tanta festa, de tanta alegríá y satis-
«facció, puig no la veurá á son costat al cap de la taula, será la del
«15 d' Agost, una de las moltras diadas tristas que te l' any, pera 'l
«que fou son espós y es ton cosí que molt t' aprecia.

«PEPE.

«MAS DELS SALZERS 7 d' Agost de 1870.»

FI.

ISABEL DE GÁLGERAN

I

Jo estava en una situació per demés escepcional. Després d'alguns anys d' Universitat, qu' es com si diguessem després d' haver contemplat lo panorama de la vida social ab tota la varietat qu' homens y llibres ofereixen á quí per primera volta 'ls mira; me trovava ab un títol d' advocat á la butxaca, enterrat en ma vila de naixensa, sens un client que vingúés á trencar lo repós de mon condormit escriptori.

Encare mos ulls no s' havian reconciliat ab la rónega apariencia d' aquellas parets qu' altre temps estimava coralment; encare sentian mos oïdos lo remoreig d' una vida de teatres, academias, balls y billars; encare la folia dels pochs anys (ne tenia 21!) me capgirava 'l cervell; quant tot d' un cop, del banch de l' aula me vegí enlayrat al setial del defensor, tenint de revestir tos mos actes d' aquella gravetat y prosopopeya que 'n los pobles, més que 'n lloch, s' exigeix dels homens de carrera.

Recordava mon últim exámen y 'm preguntava interiorment si aquells tres senyors, que jo tenia per catedrátichs, havian sigut, porser, tres jutjes destinats á condemnarme al desterro en que 'm trobava. Los diaris de la capital me portavan lo ressó de mil veus estimadas á las quals jo no podia respondre y quan després d' abrusat l' esprit en sa lectura ó bé en la d' algun llibre benvolgut, sortia de casa desitjant inflamar algun altre esprit, trobaya sols la fredor gelada del ignorant satisfet ó del encaparrat jugador d' ofici.

Com altre Faust qu' anhela esser felís á tot preu, jo mirava esvarat á tots cantons per si descubria la petjada de una sort propicia.

Malgrat me pesés l' exercici sobtat de ma professió, l' hauria abra-
sat ab gust no fós sinó pera distreure mon aburriment. Mes ningú
creya prudent fiarme encare la sort de sos interessos y mon despaig
restava ignorant tot secret que no fós mon contingut dolor.

Mos pares, per altra part, no podian mesurar lo que valian mos
esforsos ni comprendre quan infelís jo era. No havia vist lo mon més
que per un forat, es cert; mes ells l' havian vist menys bé encare.
Contents de sa sort, acostumats á la tranquil·litat imperturbable d'
aquella vida sepulcral, no aspiravan á res més ni podian comprendre
mon descontent. Jo havia contemplat ab amor lo remorós onatge d'
una mar sempre variable y ells sentian sols la poesia de l' immutable
quietut d' un llach.

—Espérat, me deyan, ja 'n vindrá de gent, los primers passos sem-
pre son difícils, després..... tindrás mes feyna que tots los altres ad-
vocats de la vila.

Mes jo veyia passar los jorns com segles y cada jorn sentia minvar
la esperansa y creixer l' anyorament.

Ja no vos parlo de lo que influhian en aquest malestar las mesqui-
nesas de mos convehins; que no pretench pintarvos la societat d' un
poble curt á la vista d' un jove qu' ha petjat altres centres hont lo
raqutisme no fa tanta ufana, ni l' exclusivisme pot gallejar tant, mal
qu' encare hi galleje un poch. Desitjo sols mostrarvos l' estat de mon
esprit y las causas que més immediatament me feyan enutjosa aque-
lla vida. Quí haja passat per igual situació, podrá, sens esfors, gor-
nirla de tots aquells brodats y dibuixos que prou li donará la memo-
ria per poch fidel que li sia.

II

SOBRE totas las familias de la vila n' hi havia una, la dels Armen-
gols, gayre bé senyorial. La executoria de s' antigüetat se re-
montava al segle catorze, y desde 'l disset venia ja figurant com
la primera casa del poble.

En la meua hi havia per aquella una veneració tradicional. Mos
avis, y després mon pare, havian sempre caminat d' acort ab totas
las decisions que 'ls Armengols prenian en lo referent á la marxa
de la vila y de tots los interessos que puguessen afectarla. La opinió
política no havia pogut destruir aquella mancomunitat de miras y
tendencias; al hereu Armengol que sortia conservador, responia un
antecessor meu conservador també, y si per sort n' eixia un d' aquells
lliberal, lliberal era també son coetani de casa. Mes, cóm nó, si en
tot lo poble succehia lo mateix, esceptuantne una altre familia, la de
Rodon, que, rival d' aquella, se decantava com l' altre platet de la

balansa en sentir invers ab lo pés insignificant d' una migrada minoria? Paraula d' Armengol era lley en lo poble y congressos y diputacions, per més que fessen los Governadors contraris, contavan sempre ab un diputat d' aquell nom que duya com un *lord* la representació ja hereditaria de son districte.

D. Pau, de quí vaig á parlarvos, qu' era l' hereu Armengol corresponent á mon pare, figurava com sos antecessors, y pel temps á que 'm refereixo, anterior á la revolució de Setembre, portava encare l' estandart de la vila en tots los congressos, figurant en lo partit moderat. Disfrutava fama d' home serio, honrat y d' erudició notable, sobre tot en lo relatiu á impostos y á la agricultura, únicas cosas que 'l feyan parlar devant la representació del país. En las demás era dels que deyan «sí» ó «no» segons á son partit convenia.

De figura arrogant, temperament sanguini nervut, moreno, agradava á las damas per aquell sentiment del contrast que tant las atreu á lo que revela força y virilitat. Era además alegre é intencionat en las conversas, feya gala de aquell escepticisme que quasi sempre escau bé entre la gent qu' essent vulgar no 's creu serho, y ab s' activitat y perseverancia en servir als amichs, havia conquistat moltes simpatías. Acostumat á tractar molt y coneixer homens de tota mena, sabia millor que ningú quants punts calsavan sos convehins y qué li calia pera disfrutar entre 'lls la fama de sos antepassats. No parava may: tant aviat era á Madrid, com al poble, com á Barcelona; sobre tot á Barcelona. La política, las exigencias de l' amistat y 'l cuydado de sas propias empresas, que constantment ne tenia de novvas ó en peu de marxa eran, al dir de la gent, causa d' aquell anar y venir.

Tenia dos fills, menudets encare, y una muller encisadora. De familia distingidíssima, criada y educada en la Cort, donya Isabel de Galcerán, sino trigá en descubrir que son espós no la estimava com ella 's mereixia, compregué també ben prompte los debers que sa dissort l' imposava, y 's revestí de forças per' amagar sa desgracia, fins aytal punt que se la creya indiferenta. Totas mas vehinas ho deyan: «D. Pau, no 'n podia triar un' altre de mellor; prou ho va entendre buscantla á ciutat, que lo qu' es á la vila, no n' hauria pas trovat cap que sabés pendre tant á la galana las estadas á fora del marit.»

Per ma part dech dir que jo, lluny de judicarla indiferenta, la creya pel contrari molt enamorada de D. Pau. Quan estaban junts se veyia ben clar, y si després ningú la sentia queixarse de tant repetidas ausencias, hi havia motiu pera atribuhirho á fredor? Per ventura tenia de bescantar la conducta de son marit ni d' exposar á la plassa pública los més íntims secrets de son cor? Jo veyia més virtut en son silenci y estudiati fingiment qu' en los escarafalls y publicitats qu' hauria fet en semblant cas qualsevulla de mas vehinas, sens atendre

en si posava ó no en ridícul ó en mal lloch á son marit. Messi ho arribo á dir, ben segur me trauen los ulls.

Veya, además, en aquellas apreciacions bona cosa de rivalitat y no poca d'enveja. Al cap y á la fi totas mas vehinas havian de conèixer que donya Isabel las hi portava ventatja en elegancia y boniquesa; no dich també en altres cosas, porque aquestas duas bastan y sobran pel cas. Que fós més instruhida, més inteligent, més dolça ó més caritativa, no havian d'envejarho tant, porque..... aixó sempre es més discutible y may tant patent. Més guapa y elegant, quí podia dubtarho? Si com á figura era una estàtua grega: de cos ben conformat, coll robust y flexible, cap petit y arrodonit ab gracia... y com á elegant no sé que dirvos, Cada volta que la veyia per aquells carrers, me sorprenia com la trovallá d'una joya artística en una barraca de pastor. En qué consistia no ho sé, porque no 'm dava per examinarla en detall; me recordo que son conjunt respirava, una distinció, una majestat un cert cayent y desembrás llauger que jo no veyia en las altrás donas. Sé que vestia quasi sempre de negre y que comunment portava en lo gorro un vel blanch, llarch, espléndit, ab que arrebossava tot son cap, deixant entreveure 'l rostre com envollat per un núvol d'aquells que semblan fets pera que podam esguardar mellor lo sol. En fi no vull parlarvos de sos ulls negres y espressius, de son nas grech, d'aquella boca fresca com rosa de maig, d'aquellas mans plenas de clotets y suaument estiradetas, ni d'aquell modo d'abaijar lo cap y de moure 'ls brassos; porque no cregau que jo la veyia ab ulls d'enamorat, com deya alguna amiga meua. Lo que puch assegurar es que, tant com desagradava á sas convehinas, donya Isabel, agradava als homens de tota mena; y respecte de mí dech afegir que, sia porque ab sa conversa sempre entretinguda me distreya ó porque ab las distincions y elogis que 'm prodigava me guanyés lo cor, es lo ce t qu'únicament á son costat me passavan lleugeras las horas.

L'amistat tradicional que, com he dit ans, existia entre 'ls Armengols y 'ls de casa, feya que mos pares y jo anessem á passar ab aquella familia gayre bé totas las vetllas. Ma mare y jo teniam una gran idea de donya Isabel, ensemps que simpatisavam poch ab D. Pau. Mon pare tot lo contrari; sia porque l'agrahiment lo cegués, sia porque en sa sanch se conservés mellor qu' en la meua l'esprit tradicionalista de familia, acceptava de plá tots los judicis favorables al hereu Armengol y, en sos entusiasmes, no li semblavan injustas las apreciacions contrarias á donya Isabel. Per més qu' aquesta hagués estimat á son marit, may li hauria semblat á mon pare prou. La veyia alegre, enrahonadora, sempre disposada á riure y á seguir qualsevulla broma, hi fós ó no hi fós son marit, y sols pera aixó la judicava, com tot lo poble, lleugera, freda de cor. en una paraula, cap de pardals. Jo qu' en aquell temps no tenia prou experiencia de la vida ni

havia pensat may seriamment en la causa de certas diferencias de criteri que poden notarse entre la gent de ciutat y la de fora, no sabia explicarme cóm mon pare donava tanta importancia á certas manifestacions de caràcter que res tenen que veure ab la consciencia ni ab lo sentiment. Mes are ho he comprés tot; are sé ja que en lloch es tant necessari subjectar los actes humans al patró que las preocupacions han cuydat de tallar, com en los poblets d' hont se diu qu' es tant lliure la vida. En lloch viu tant encadenada l' expansió, en lloch hi ha menys ingenuitat ni tanta hipocresia. La virtut alegre es allí un contrasentit tant gran com lo poder sostindre una discussió en lo camp de las ideas sens caure en personalitats ni entrar en lo sagrat de las intencions. Alló d' haver anat á estudi junts y creixer y envellir junts sempre, fa qu' uns y altres recíprocament se vejan, nó com homens, sino com biografias que 's saben de cor, y las ideas y sentiments han d' apareixer estretament lligats ab los actes ó interessos que, segons la biografia, deurian tindre. Guardes, donchs, qui passe per serio, de gastar una broma si no vol que li prengan per burla; guardes de ballar la qui té fama de devota.

Heus aquí perque donya Isabel, educada en altres principis que li permetian manifestar lo fondo alegre de son caràcter sens perjudici de sos íntims sentiments que no creya necessari mostrar al públich, era mal judicada, mal compresa; heus aquí perque jo mateix, acostumat poch més ó menys com ella, me sentia oprimit y malament al tindre que guardar la serietat impropia de mos anys que se m' exigia pe'l mer fet d' haver acabat los estudis. Heus aquí perque entre donya Isabel y jo s' establí, sense dirnosho, una secreta corrent de mútua inteligencia que originá ben prompte una forta simpatia.

A voltas jo m' entregava á imaginacions més ó menys fundadas, á somnis més ó menys ilusoris, y quan deixava corre per entre las secretas lucubracions del esprit lo doll suau del sentiment, enlayrava aquella dona á tipo y m' enlayrava á tipo jo mateix, encadenant la seva sort á la meua y atribuhint á la dama lo mateix estat d' ánimo, los mateixos desitjos que jo tenia. Era ella una flor exòtica qu' anyorava un altre sol com jo mateix; lo reconet de sa casa, com pera mí mon despaig, debia esser l' invernàcul ahont lograva respirar ab alguna llibertat. Fora d' allí clohia sas fullas y sentia la cremor de l' atmósfera gelada.

No hi havia dupte, ni l' un ni l' altre eram per aquell mon, no 'l compreniam, ni ell nos podia comprendre.

Sabut mon estat d' ánimo, ja podeu pensar com m' afalagarian aquestos monólechs en que expremia sens adonármén tot lo fel de ma dissort, barrejat ab la mel d' una ilusió encisadora. Perque, jo no sé si haveu probat may lo gust que dóna considerarse víctima ó mártir de la sort y creure qu' os acompanya en la desgracia una dama mis-

teriosa qu' os imagineu bella, de sentiments delicats, d' inteligencia superior y d' una discreció may desmentida? Quí de 'ls vint á vint y cinch anys no ha passat per aytal sort de romanticisme, no sia sinó en certs dias de tristor? Quí no s' ha sentit atret per la mirada melancólica d' una dona y no ha llegit en sos ulls tota l' historia d' un martiri ignorat?

Donchs eix efecte l' experimentava jo cada vespre devant d' aquella dama, sens poder penetrar jamay en lo fons de son misteriós caràcter; y entre mitg d' eixas impressions, passava tot un dia de solatat, d' ensopiment; ma vista clavada en las rengleras de llibres que mitg desmayats se sostenian uns ab altres en los prestatjes de ma desordenada biblioteca; l' oido mitg condormit pel ritme immutable d' un péndul de pesos; damunt ma taula papers y diaris en trista confusió; res que 'm demandés un esfors, res que podés esventarme la boyra qu' envolcallava mon enteniment.

Imagineume aixís y confesseu que, si jo 'm preocupava tant per donya Isabel, l' única dona que se 'm presentava en la vila ab l' aureola del misteri y aquella tant grata al cor que dú sempre ab ell l' espatriat, no era gens estrany.

III

AVANS de conceixer y mellor encare d' aficionarme ab donya Isabel, cap-al-tart m' en anava jo del café y emprenia 'l camí dels Molins, refugint tota companyia. Era la meva hora d' expansió.

Per un costat y altre del camí corria entre márgens d' hervam sempre remullat y d' atapahits canyars, aygua encaixonada en peixeras ó rechs tortuosos. Los arbres y casas de sol ixent destacavan sobre un fondo de color de poma que, sens il·luminarlos, clarejava melancólicament per tots los buyts del brancatje y del fullam. A sol ponent la terra s' enfosquia enmantellant ab un vel cendrós tot lo bulto dels cossos, tot lo fons dels camins y corriols, las mateixas siluetas de la vejetació y del caseriu, mentres lo cel ofería un aspecte per demés variat y fantástich. Allá presentava un cúmulus que pareixia una montanya encesa, un volcant sense cráter que 's consumia en brasas y flam; á un costat cremavan llarguíssimas jássaras estesas en l' ayre lleument arrebolat ab llur resplendor; més amunt lo cel prenía lo matís semiverdós de l' aygua y per ell nadavan ab serena impassibilitat peixos immensos de variats colors y formas extranyas. Escorsos d' àngels més blanchs que l' escuma, lleons y feras may descritas, de pel daurat y fi com lo plomissol, minotàures y figuras de mitj cos escometense en alas del vent, castells enfrondrats,

pèrspectives de vistas y poblets ab llurs campanars y torras, nadavan per demunt de mon cap, y jo mirava tot aquell escampall inesplicable de grandesas caygudas y de sèrs increïbles ab un dol intensíssim. Las darreras flamaradas del sol cayent se desfeyant entre la nuvolada que 'l encubrí com una inmensa corona de raigs de topaci, y son reflecte estampava en los vidres y en lo cristall de l' aygua clapas de llum tant desperfiladas com enlluhernadoras. Semblava que l'astre del dia no volia deixar son domini sense l'acompanyament grandíós de tota una creació mes brillant é inconcebible que la que 'ns rodeja. Darrera d' ell s' en anava tot lo qu' es llum y alegrí y s' extenia pe 'l mon lo vel endolat de la nit, cent voltas més negre pera quí havía contemplat com jo l' abundor de colors y matissos, de contorns y transparencias que hi havía sembrats pe 'ls cels.

Aquell espectacle de colors que fora d' allí sols poden trovarse, y encare esmicats, en las fornals ó en los incendis, tot aquell panorama de creacions gegantinas, suspesas en l' ayre per una atracció inesplicable, la tranquil·litat que prenía la naturalesa á mon entorn, lo singloteig endormiscat de l' aygua que corria per las peixeras, lo coro universal y monótono qu' empenian grills y granotas desde sos ombrívols cáus d' herba, lo vol callat de l' aucell qu' anava á ajocar-se, los matxos carregats que passavan pe 'l camí sorollant tristas esquellas pera que un notés llur boyrosa presencia; cada una d' eixas cosas tenia pera mí una veu que ressonava en mon cor com los plors de la mare ressonan en lo de son infant. La naturalesa plorava y jo també.

Mes quan la tristor de mon cor trová eco en un altre cor, no pensí ja en la contemplació de la naturalesa inanimada. Procurava enllestir de sopar ans que mos pares y corria á casa D.ª Isabel. Llavors tenian lloch las confessions íntimas qu' embossadament nos feyam un y altre.

—Vosté está trista—li deya jo.

—Perqué m' ho diu aixó?—responia ella, tot amagant una llàgrima que traydorament se li escapava cara avall.

—Es inútil que vulga amagarho. No veu que jo l' anyoransa y la tristesa las coneix tant, tant.....—y allavors mos ulls s' humitejavan també.

—Vosté! vosté, ray!... Y crega que 'l compadeixo... mes en fi, vosté no te tampoch tans grans motius. Vosté es jove, 's troba ab sos pares que l' estiman molt, á casa seva, en lo mateix país hont va naixer..... Tot l' anyorament de la vida distreta y lliure de las grans ciutats desapareixerá en quant puga convertir l' atenció y 'l pensament á treballs sèrios que li donarán honra y profit. Lo de vosté es un somni de jove.

Al arribar aquí m' havía dit prou; ni ella en passaria, ni jo podia atrevirme á demanarli explicacions més claras de son malestar. La

conducta de D. Pau y res més n' havia d' esser la causa. Jo sabia qu' entre nosaltres no hi havia sino l' atracció qu' uneix á dos desterrats. Devant del respecte que m' imposavan las virtuts de D.ª Isabel, constantme de més á més quan fondo era l' afecte que duya á son marit; may s' aixecá en mon cor una veu d' amor que no podia naixer sense l' estigma del crim.

Un vespre la troví en lo moment que anava á ficar á sos fills al llit. Vaig intentar quedarme á la saleta de confiança hont altrás vetllas l' esperava, tot fullejant algun dels llibres que tenia elegantment escampats demunt 'la taula rodona; mes ella s' empenyá en que l' acompanyés.

Entrárem en lo dormitori, me va fer seure en una *poltrona* y despedint á la cambrera, comensá á despullar á la nena petita, deixant que 'l nen se despullés tot sol.

Era la primera volta que jo entrava en aquell santuari, hont cada nit devian baixarhi angels á voladuries, com diria un conegut poeta, tant pera delectarse en los somnis puríssims dels dos nens, com per' aspirar lo flayre, encar qu' agre no menys pur, de las llágrimas de la mare. La prova d' afecte que aquella confiança representava pera mí, va omplirme de tendresa ensemps que de cavilacions. Sens dubte qu' aquell vespre volia D.ª Isabel confiarme algun secret greu y sério. Quin seria?... que 'm proposaria?... me fora possible ajudarla, aconhortarla tant sols? Confesso que mon cap se perdia en un mar de dubtes y suposicions las més intrincadas.

Los nens digueren las oracions de cada nit y ab tant de goig com tendresa, un cop foren despullats, se tiraren als brassos de llur mare á recullir de sos llabis la dolça rosada ab que ella regalava cada vespre aquellas tendras flors. D.ª Isabel los abressá més fortament que may y no 'ls deixá en lo llit sens haverlos omplert de petons expressius, febrosenchs, com malgrat la bogeria que 'ls hi tenia, potser may los hi havia dat.

Las meas cavilacions creixian, lo moment s' acostava, devia arribar tantost los nens entreguessen lo pensament al vol suavíssim del somni. Aixó lograt, D.ª Isabel obrí son *secretaire*, posá la ma en lo pom d' un calaixet interior y tancant altra volta sense traure 'n res, me demaná qu' eixissem cap á la saleta hont passavam totas las vetllas. Ma confusió fou major.

—Perqué no m' ha deixat quedar aquí com los altres dias y m' ha fet entrar al dormitori?—vaig preguntarhi ab una rialleta de candorosa malícia.

—Dispensem—respongué, deixantse caure en lo sofá ab un decaïment tot nou en ella — tenia por, estich nerviosa, febrosa, fora de mí.....

Y, mossegantse 'l mocador, prová de contindre que se li desnues lo plor que l' ofegava.

Trucaren á la porta: eran mos pares. D.ª Isabel los rebé com sempre; besá á la meva mare ab tendresa, saludá somrient á mon pare y, ab la complascenta joya de cada vespre, obrí la maquejada caps del *tresillo* y doná més forsa á la llum. Tot lo desconhort, tota la conturbació d' esprit que m' havía deixat entreveure, los colgá en lo fons de la seva ánima y disfressá son aspecte ab lo semblant rialler d' un ser felís. No m' era pas possible á mi ferho aixís; lo ceny contret, la vista perduda, denunciavan ben bé ma fonda preocupació.

—Que no prens las tevas fitxas?—me digué mon pare.

—Escapse, home: en qué pensa?—afegí D.ª Isabel, dissimulant.

Y jo anava fent maquinalment lo que 'm deyan, remerciant los avisos ab una rialleta de lelo qu' havia de trahirme més y més. Ab quatre trunfos forts á las mans me creguí perdut.

—Passo,—vaig dir, y quan mon pare los vegé demunt de la taula, comensá á ficsarme la vista ab una mirada plena de reconvencions y de sospitas. La meva mare 'm tocá las mans y vá preguntarme si 'm trovava bé. Fins ab ma poca afició pe 'l joch aquella distracció era en mí inexplicable. ¡Entregarme aixís, quan sempre m' havía distingit per la meva temeritat!

Per ma bona sort entrá en aquell moment lo metje de la vila que podria substituhirme ab ventatja y calmar los recels de la mare, *relatiu* á ma salut.

Y fou aixís; li cedí 'l lloch qu' ell aceptá de bon grat, y jo vaig acostarme al escalfa-panxas pera entregarme á descabelladas meditaciones, enfonzat entre l' encoixinat d' un esplendit silló. Lo que vaig discorre no ho sé; sols recordo que mon pensament s' estimbava y aixecava cada volta més furient com cavall esferehit y salvatge que debadas intentava refrenar.

La llenya encesa cruixía, los reflexos de las flamas llampaguejavan en los paissatges y rostres de 'ls retratos que penjavan de las parets; las arracadas de la lámpara descomponian la llum en brills de colors vivíssims, lo rellotje quedava enderrerrit al contar las mevas pulsacions y demunt de tot lo que 'm rodejava queya una claror suau y esplendent alhora, que mortificava ma tristesa y feya á mos ulls trágica la fingida alegría de D.ª Isabel.

Lo *tresillo* anava seguint, salpicat de las eternas discussions que son las *hors d' œuvres* d' aquest joch.—«Fulano no ha tirat á temps la mala de bastos, y es una llástima porque la bola era segura»—«Oh, vosté no té en compte que mengana tenía jugat lo rey y que no quedavan més que tants trunfos.»—«Lo joch anava mal combinat.»—«Si vosté hagués tingut palo curt.»—«Ah, si lo que jo tenía al fer la tercera basa, ho hagués pogut robar ans de la segona.....»

Molt més entretingudas eran las lluytas que 'l foch sostenía á mos ulls. Aquell pujar y baixar de las flamas, aquell lleparse y atravesarse y destruhirse, aquell mudar de colors, del blau al vert, del vert al

groch y després al vermell y al morat per enfonzarse en la negror del fum unas voltas y caure de sopte espalmadas per damunt de la llenya, escapar-se per sota, endinzarse en la brasa viva y fujir per la fumera en glopadas de llum esblanquehida surmontadas d'una constelació vibranta de guspiras y de cluquejantas espurnas; era tot un combat d'enjoguessats follets tant plé de vida y de misteri que lo-grava trencar més d'una volta lo discurs de las mevas reflexions.

—Y quan vé D. Pau?—preguntá 'l metje, tot servint las cartas una vegada.

—No ho sé del cert; pero espero qu' aviat—respongué D.ª Isabel.

—Sab perque li pregunto? Perque com veig qu' es á Barcelona y s' acosta Nadal.

—Ho han dit los diaris qu' es á Barcelona?... Jugo.

—Nó, no ho he vist en cap periódich; pero 'l carter, que te la seva bona dona malalta, 'm deya que vosté havía tingut carta avuy.

D.ª Isabel, perdé 'ls colors.

—Es á dir qu' en lo correu no s' empatxan per obrir la correspondencia?—exclamá.

—Res d' aixó, senyora.

—¿Com diu que juga, si no te res?—va interrompre mon pare interessat en la jugada.

—No; si es veritat... si passo... Llavors com saben que 'l meu marit m' escriu desde Barcelona?

—Senyora, molt facilment; li coneixen la lletra del sobre y veuhen lo timbre de l' administració de sortida.

D.ª Isabel se torná roja; roja de rabia. Ni la correspondencia marital pot esser completament reservada en una vila, pensá.

Mon pare, ficsant-se en mon encaparrament y en las distraccions de la Galceran, comensá á lligar caps á la seva manera y á entregarse á suposicions y sospitas calumniosas. Quan eixirem de la tertulia, seguí darrera de la parella que feyam la meva mare y jo, sens des-cloure 'ls llabis, y al despedirse al peu de la meva cambra, no pogué dissimular del tot que 's retirava fondament capficat.

IV

Tots mos esforços pera adormirme foren inútils. En la fosquedat que m' envoltava jo veyia la ma blanquíssima de D.ª Isabel obrint son *secrétaire*, intentant estirar lo calaixet y tornant á tancar-lo un cop repensada. ¿Qué guardava allí dins? ¿qué havia pensat revelar-me?... perquè sos plants y sas confesions á mitjas després? Forsosament era gros lo conflicte que passava, gran lo sacrifici que feya ab son callament. Jo, l' únich que comprenia aquell

cor, l' únich que traslluhfa sos sufriments, l' únich del poble que sabfa quanta d' amargor no costa una vida privada d' expansió y esclava d' imposicions socials absurdas; jo no podfa, no debfa permetre qu' aquell ángel, aquella dama, morís ofegada per sentiments de que tal volta jo podria lliurarla.

Lo sol no eixfa may, la nit se feya eterna, y debadas m' aixecava á obrir lo finestró pera sorprendre la primera lluhissó de l' auba. Un fret de decembre, digne de las regions polars, havfa netejat lo cel sens deixarhi un borrall de núvol. Las estrellas semblavan estar á major distancia que may, y la vista humana descobria darrera las constelacions més pròximas profunditats inmensíssimas pobladas d' altres estels, qual contorn encare 's veyá destacantse de las inmensitats del infinit.

Tot estava en suspensió com mon esprit mateix, y en aquella quietut universal y en aquell fret anorreador, qu' havfa escombrat fins la pols dels objectes pera tráurelshi lo color de vida, y en aquell claquejar constant de l' estelada, hi descobria jo certa analogía ab la buydor que sentfa en mon cor y ab lo neguit constant de ma pensa.

Tan bon punt clarejá l' auba vaig eixir. Ningú de la vila podfa veurem, fins los pagesos dormfan encare. Los carrers deserts, l' espay descolorit, la suspensió universal de vida encare seguint. Afrontant lo fret, reprimint lo pas pera esmortuhir lo ressó de mas petjadas qu' esgrunavan la gebrada, vaig arribar á la tapia que tancava l' hort dels Armengols. No anava errat: lo balcó del dormitori de D.ª Isabel revelava ben bé qu' ella tampoch havfa dormit. Hi havia un finestró mitj obert per lo qual se transparentava la llum encare en l' interior, á cada segon més esmortuhida per la que venfa de sol ixent. Aquell balcó donava á un cantó del hort y jo 'l contemplava desde l' extrem oposat. La llarga distancia 'm privava de fer cap senya profitosa; calfa recorre tot lo voltant de la tapia que donava ja á camp overt, fora la vila, pera posarme á bon tret, y 'm resolguí á ferho.

Cullí una pedreta y vaig tirarla ab acert. Lo llum s' apagá; los vidres prengueren la lluhissó blanquinosa y opaca de la lláuna, las sinuositats de llur superficie me fingiren los perfils d' un rostre, que no podfa pas esser altre que 'l de D.ª Isabel. Somriguí y vaig esperar. Lo balcó en pés se somogué, la térbola llum del dia tremolá en llurs vidres; se badá un xich, no més qu' un xich, y quan més lo cor y l' alé tenfa jo reprimits per l' emoció, soná un tir y sentí xiular la bala á ran de ma orella.

—Qué has fet desventurat?—cridá mon pare, rebentme en sos braços al instant d' empendre ma fugida. Y abdós nos allunyarem camps á través pera sustraurens de las miradas del poble, desvetllat totduna per lo tró del tir y la veu de la campana qu' assenyalava á missa primera.

Cain sorprés per l' esguart amenassador de Deu, no degué sofrir impressió major á la meua al véurem en ma fugida fit á fit lo sol, remontant l' horisó.

—Qué has fet desventurat?—digué mon pare.—¿Qué has fet desventurat? qué 'n has fet de ta germana?—semblava repetir-me 'l sol, y ab tota la ignocencia en lo cor, la vergonya enrogia mon rostre y lo plor del remordiment m' ofegava.

V

REBUDAS las més ingénuas confessions de ma part, enterat punt per punt de tot lo que m' havía dut á fer aquella eczagallada, mon pare prengué la determinació d' anar á casa Armengol. La casa estava plena de gent: tots los aduladors del home polítich, aixis com los manifassers de la vila eran allí. Ningú 'ls atenia, ningú 'ls rebía, ni 'ls hi feya'cas; més ells no per aixó baixavan la escala. Apoderats d' una sala del entressol permaneixían allí com en mitj d' una plassa, fent rotllets, fumant, escupint y comentant lo succehit ab alta veu y á la manera que cadascú tenia per convenient. Anavan á oferirse, segons deyan.

Lo servey atravessava 'ls rotllos atrafegat, cullint al pas tot lo xafech de suposicions gratuïtas, de comentaris errats, d' injurias y calumnias qu' eixían d' aquelles bocas desatentadas.

Quan mon pare aparegué hi hagué una suspensió momentánea, després un esclat de xius xius á cau d' orella y, al véurel que s' encaminava cap al primer pis, brillá en tots los rostres aquella rialleta llastimosa ab que las malas ánimas celebran l' enfonzament d' una reputació envejada.

—¿Ahont va aquest infelis?—exclamaren més de quatre.—Potser si que 's pensa que farà combregar á D. Pau ab rodas de molí, pobre!

—Ja 'l pentinará be.

—Ja li arreglará las peras á quarto!

—Ja li explicaré quantas son cinch!

—Y quins amichs!—deya un altre, parlant com podeu pensar, no per ell ni pe 'ls altres qu' aixís ho feyan ab tot y esser entrants de casa, sino per mon pare qu' en res havía mancat á D. Pau ni á ningú.

Mon pare al atrevessar per las pessas del primer pis no topá ab ningú d' aquella familia; més un desorde complert de roba y capsetas escampadas per las cadiras que semblavan esperar colocació dins dels baguls y maletas qu' al pas se veyan, delatava ben bé lo propósit d' una marxa próxima.

Lo criat que acompanyava á mon pare trucá ab los nusets dels

dits en la porta del escriptori de D. Pau, que no trigá en obrirse. Mes D. Pau, al veure á son amich d' algun dia, 's posá en lo dintell, feu un signe al criat pera que s' entornés y una volta conseguí eix desitj, encés d' ira y ab accent plé de reconcentrada energíá maná á mon pare, que fugís de sa presencia.

Aquest, si bé no 's mogué, coneixent lo génit arrebatat del hereu Armengol, adoptá 'l partit de no contrariarlo ni d' humiliarse massa, puig sabía que lo primer l' exasperava y lo segon l' encenia potser més encare. Lo mellor era conservar una actitud digna y proposarli un medi indirecte per' entendres; per aixó indicá al ofés la conveniencia de suspendre per algunas horas tot judici sobre lo succehit y permétreli una sentada quan son esperit hagués recobrat la calma, ó que per lo menys li donés permis pera escriureli llargament si es que se 'n anava á fora.

—Ni una cosa ni altra—respongué bruscament D. Pau.

Mes, prompte y com cedint al desitj irressistible de desfogar son enfado, afegí.

—Qué 'n trauríam? Vosté no 'm convencerá, ni 'm rescabalará del descrédit que sobre mon nom ha caygut.

Y dihent aixó avansá instintivament, cedint á mon pare pas, qu' aquest no deixá d' aprofitar pera internarse en la cambra.

Un pich se trovaren á dins y vejé mon pare més calmat al hereu Armengol, s' esforcá en persuadirlo á que tot mon acte estava reduhit á una lleugeresa, á una indiscreció deguda á ma poca edat, á una deplorable criaturada, despossehida de tot antecedent, de tota intenció deshonrosa. Mes, lluny de lograr son objecte, observá mon pare qu' á mesura qu' anava relatant detalls en mon descárrech, l' Armengol s' acalorava més y més.

—Sab qui es una criatura?—digué á mon pare—vosté, vosté ho es, y fins á tal punt que me 'n faig creus. Y acabém d' un cop, porque vosté 'm posa en un punt tan alt de desesperació, que ja quasi be no 'm puch contindre. ¿Qué significa que tractés la meva senyora de mostrar al fill de vosté lo que guardava en aquell calaixet? No ho sab lo qué hi guardava? Donchs jo si, ho sé: hi guardava una carta meva, rebuda ahir mateix, en la que jo reclamava d' ella que reformés sa conducta. Ella mateixa, al presentarme jo sobtadament la nit passada, l' ha tret del propi calaixet á que vosté 's refereix, fingintse pura, honesta y fidel y ofesa per mí y demanantme explicacions, com si jo fos lo culpable.

—Be, y fins aquí, qué veu vosté contra 'l meu fill?—exclamá mon pare, enardit per l' amor que 'm duya—mon fill no anava errat: la senyora de vosté volía divulgarli lo que pensava y aconsellarse ab ell; res més.

—Y quina dona descobreix tals cosas á ningú que no sia son amant? Vosté está cego; vosté no veu que tot lo que 'm diu corrobo-

ra perfectament la delació que jo rebí per anónim á Barcelona. L' amich que m' escribía...

—Un amich ja may amaga son nom.

—Un amich de debó ho fa tot pera salvar al qui estima. L' amich me presentava al amant baix unas senyas que convenen per complert al fill de vosté. Are ho veig ben clar.

—Home, per Deu, no sia temerari; mon fill no es tal amant, ni ha fet res més qu' una criaturada.

—Una criaturada! una criaturada!—exclamá dolorosament D. Pau, acotant lo cap y creuhant las mans.—Una criaturada ab la qual tota la vila coneix l' *adulteri* y á sos *autors*....

—Nó; aixó 's deu á vosté qu' ha comés la de tirar ab l' arma...

Al sentir aixó D. Pau, se sobreixitá d' una manera espantosa: prengué sobtadament la pistola que tenia demunt de la taula escriptori y apuntantla contra mon pare l' obligá á eixir baix l' amenaça de fer ab ell lo que volgué fer ab mí.

Tot fou inútil; D. Pau tenia l' amor propi ferit, se conceptuava deshonorat als ulls de tota la vila y no hi havia rahó ni medi que fos prou á espargarli la preocupació que 'l cegava. Mon pare, ab tota la rahó que desitjarse puga tingué de passar per l' afront de veures despedit ab aquellas amenassas y d' aguantar, mitj plorós, mitj enrabiat las miradas de mofa que li endressaren los convehins al atravesar la sala del entressol.

Oh, malehida lleugeresa la meva!

En quant á la bona, á la pura, á la pobra víctima capdal de la meva indiscreció, res més n' he sabut.

Aquell meteix jorn se vejé obligada á deixar la vila per sempre més, acompanyada de son marit y de sos fillets, fent camí vers á Madrid, hont de llavors en sá ha viscut la familia Armengol.

VI

Aquí termená mon amich la narració d' eix trist epissodi de sa vida. Qui avuy lo fá públich, ha sabut quelcom de més que creu convenient publicar també.

La ira de D. Pau no 's vejé satisfeta ab lo cambi de domicili. Cada volta més capficat en la idea de sa deshonra y deixantse portar de la més deplorable passió, condemná á sa muller á no veure ja més á ningú de fora casa ni á esmersar sos sentiments en sos fillets que posá en un col·legi.

L' afligiment de la mare que 's veu tant crudelment separada dels fills de son cor, y la exaltació que degué produhirli la injusticia ab que 's veyia condemnada á viure en la més trista soletat per la més

vil é infundada calumnia, feren ben prompte perdre la rahó á la malhaurada Galceran.

Pochs jorns després l' hauríau vista á San Boy, presa de la més estranya folia. Portava sempre dins de son jipó un grupo fotogràfich de sos dos infants, noy l' un, noya l' altra, hermosos y de distingidas faccions que feya més simpáticas lo caygut trist de la mirada qu' abdos tenían. La malhaurada boja 's passava 'ls jorns ab lo cap baix contemplant horas y horas aquell retrato que petonejava y regava ab llágrimas constantment, sense descloure 'ls llabis, sense respondre á res més que per signes. A trench d' auba saltava del llit, obría la finestra y derrera la reixa, los cabells estesos, los ulls esferehits, lo nas més blanch que son rostre de cera, las mans forcejant los ferros, comensava á cridar: «Mentida, soch innocent, tot es una calumnia, tot; calumnia, Armengol, calumnia y res més.» Lo vent s' emportava eixos crits de dol pels inmensos espays del camp hont se pert la veu humana, y passada la excitació nerviosa, tornava D.ª Isabel á caure en sas quietas melangias.

Mon amich, per altra part, no havia pogut seguir en la vila, ni soportar lo trasbals que á tants de cors produhí sa impensada imprudencia. Condolit per l' ensopiment de vergonya en que caygueren sos pares, desacreditat en la vila per exercir sa carrera, capficat dia y nit per la sort ignorada qu' hauría seguit sa pobra amiga, desitjá la mort y entrá en l' exércit y la cercá ab afany inútilment.

Un jorn, cinch anys després d' aquella feta, arrivá ab son regiment á San Boy d' hont havían eixit los carlistas un' hora ans. Aprofitant la parada entrá á visitar la bojería. De sopte, n' eixí fet una cera, los ulls esbarriats, perduda l' atenció fins á tal punt que ni torná 'l saludo á la persona que li havia mostrat l' establiment ab lo major agrado. Un cop á la porta, mirá á un y altre cantó y emprengué camí en vers un bosch que d' allí s' ovirava.

—Senyor, perdonáume!—esclamá, y no havia retrunyit lo tir de son revólver, que caygué rodó á terra pera no aixecarsen may més.

BIOGRAFIA

DE

ESTEVE GILABERT BRUNIQUER

Lema.—yo humil subdit y oficial
de la ciutat de Barce-
lona.—

E. G. BRUNIQUER.

Lo innato e insito amor de la patria es tan poderos que per son »benefici y honor corren los homens los mes grans perills.» Aixís deya Bruniquer ab motiu d' escriure la Relació sumaria de la antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona, y nosaltres ho reproduhim en aquest trevall, per quant estimem sumament difícil lo escriure sobre lo *humil subdit y oficial* de Barcelona.

¿Perqué estimar com un perill un estudi sobre Bruniquer?—¡Fácil será endevinarho!—«Ves» li havem de dir á esta Biografía, «ves á barrejarte ab las mes galanas flors del ingeni humá, ab la divina poesia; ditxosa tu si los que aquest any farán lo gloriós ramell de las flors de maig, t' escullissen, sino per la hermosura y fragancia, per esser una flor espontánea de la terra.—No busques en lo ram de gloria lloch preeminent; pensa que mentres la mes bella flor del temps recordará en ell la mes bella inspiració de la musa catalana, y que l' englatina y la viola mourán los generosos pits dels que en Deu y en la Patria combregan ab amor y esperansa, tu, pobre y trist ram de bruch que ab tas punxas semblarás defensar lo ram mes qu' altra cosa, tu en ell sols recordarás lo trevall humil y pacient, estimat no

mes per los qui saben veure en lo fons de las cosas y saben que totas tenen fonament, y aquest estiman per lo que aguanta, encara que res ne sápigam ni res ne vejan. ¡Deu vulga que ton nom, gloriós pera la patria catalana, te porte fortuna!

Eix Consistori de la poesia prou haurá endevinat quan difícil ha d'esser en un certámen poétich, contar la vida d'un home, qui com se sol dir, la visqué de una manera tant prosáica, com prosáica fou sa professió.

Clar está que voldríam convencens de que ja eix Consistori estima en lo que ha de esser lo trevall á nosaltres encomanat, puig en sa ilustració bé prou sab qui fou y lo que fou Esteve Gilabert Bruniquer. Mes la realitat de las cosas es sempre mes dura que tot pensament que se n' haja format, y eixa realitat se ha de temer, quan per eix trevall surti descarnada com calavera, la qual sols pot esser bonica si la imaginació li dona las formas que li ha conegut avans.

Tampoch se crega que busquem la antístessis en lo que aném dihent, que á dret y á tort apilem conceptes desfavorables pera que lo trevall surti mes lluminós y colorit. No, dihem la veritat neta; ni tan sols entenem refredar la calor produhida per trevalls semblants, fets també en honor de Bruniquer: si aquestos recordem á continuació, es perque sa influencia pot esser perjudicial donant á las cosas unas proporcions que no son las justas y exactas.

De nostre autor s' ha dit: «que entre los escriptors del sigle xvii ocupa un dels principals llochs Esteve Gilabert Bruniquer.» Si aixó es veritat, ¿qué havem de temer al entrar en un concurs en honra de las lletras, de la literatura?—Mes si no ho es, ¿quan no pot pesar en los que creguen en dita afirmació, la realitat de lo contrari!—Entre los qui recorden que fou lo sigle xvii lo sigle d' en Fontanella y del Rector de Vallfogona, d' en Pujades, Andreu Bosch, y Roig y Gelpí ¿cóm si entre aquestos ocupa un primer lloch Bruniquer, no ha de esser sa vida y obras sabrosa pasta pera una biografía?—Quin lloch ocupi en Bruniquer en la literatura patria deber tenim de dirho y ho dihem, que la exageració mata si es com bambolla de sabó, y conorta si lloha un fons de veritat: per molt exagerada, donchs, que sia la opinió ans sentada, sempre té en son favor l' etern agraument que tots los barcelonins deuen al autor de la *Rúbrica* de sas grandesas.

Mes voldríam que lo Consistori se fes degut cárrech de lo que pot esser la vida ó biografía d'un empleat d'un municipi; zelosíssim del cumpliment de tot son deber, y sols gastant sa vida pera cumplirlo; de lo que pot esser la vida d'un home tancat en lo recó de sa *oficina*, ordenat, escrupulós, fidel, mes sens voluntat pera rompre son círculo, ans, per lo contrari, ditzós d' omplir-lo ab tota sa voluntat y saber.—Aixís es que si en Bruniquer no hagués escrit ell mateix sa biografía, y si per accident no s' hagués salvat son testament que es

una altra biografia, ó millor, autobiografia, res sabríam de sa vida, per quant jamay se trová en cap de eixos fets en que l' home hi deixa sa trepitjada.

Nosaltres, no perque 's prenga en consideració 'l nostre treball, sino perque conste un fet de tota veritat, havem investigat, havem cercat; si havem recullit molt poca cosa, no 's crega que haja sigut perque avans bons segadors haguessen segat lo camp, que si pocas espigas hi quedaren, fou per la pobresa del sembrat.

Per fortuna, trista fortuna per cert, si sols podem enriquir ab parsinomia la vida d' en Bruniquer, ja es major lo fruyt que portarém á la obra corretjint supòsits y fets dels anteriors biógrafos, de manera que tot plegat donará, si no un treball del tot nou, una biografia lo mes completa possible, y, aixís ho esperem també, exenta d' errors.

Los materials que pera ferla havem tingut á la vista son:

Lo prólech de la *Rúbrica*.—Sempre que citem eixa font usarém las initials *P-R*.

La apología de Barcelona posada com á prólech de la *Rúbrica de privilegis*.—La anomenarém ab las initials *R-P*.

Lo Testament d' en Bruniquer que portará per senyal una *T*. y altres papers de familia qual origen per amor del secret del concurs no podem citar, y los quals portarán una *F*.

Y per últim, los *Llibres de deliberacions del Consell de Cent*, y los *Registres de lletres closes* que anomenarém respectiment ab las initials *C. C.* y *Ll. c.*

BRUNIKUER—SA VIDA

POCAS vegadas es un elogi lo poder dir d' una persona que fou «home de son temps,» pero casi sempre excusa defectes, puig així com son pochs los aucells que poden volar tant alt com la águila, pochs son los homens que en son temps saben viure la vida dels temps esdevenidors.

En Bruniquer fou home de son temps. Fill de pagesos, burgés per tots quatre costats, se deixá enmatzinar per la manía castellana de la «hidalguía» que tan contribuí al empobriment y despoblació d' Espanya.

En los dias de la autonomia de Catalunya, los ciutadans de las vilas reals estavan tant orgullosos d' aqueix títol com dels seus nobilíssims pergamins poguessen estarho los comtes d' Ampurias y Cardona.—Mes vingué lo temps de la casa d' Austria, y si 'ls primers austríachs ab habilitat extraordinaria comensaren en la nostra terra la obra de la corrupció, lo tercer austríach, ó sia, Felip III, no sa-

hem perque anomenat per los historiadors de Castella, *lo gran*, ho feu ja tant á la descarada, ennoblí á tants plebeys y aixecá á tants nobles á cambi d' alguns milers de doblons, que lo país se conmo- gué, y si no tingué forsas pera rebutjar las funestas dádivas de la magnificencia real, ne tingué pera protestar y descobrir son joch.

En Bruniquer, donchs, portat per la manfa nobiliaria de son temps, trevallá un y altre abre genealógich de sa familia y mes de un se 'n guarda encara, y aixís en son testament, com en los dos prólechs de las duas Rúbricas, comensa sempre per fer saber qui foren los seus, y de la circumstancia ó accident d' haver embrancat ab los Ricomás, que donaren un bisbe á Vich y Barcelona, n' está tant orgullós, que fins volgué que dita circumstancia se grabés en sa llosa sepulcral.

Los mes antichs de sa familia que sa gran diligencia descobrí, foren Ramon Bruniquer y sa muller Ermigenda, als quals Bernat de Far y Dolsa, muller sua, firmaren á 3 dels Idus de Octubre de 1198 establiment d' un Mas situat en lo comtat de Barcelona, en territori del Vallés y parroquia de Cardedeu, en Villalba. (F)

De Cardedeu la familia passá 'l 1260 á Granollers, y d' ella diu en Bruniquer «fou lo Reverendíssim Miquel de Ricoma, (1) thesorero del papa Clement sisé, bisbe de Barcelona en lany 1346, y abans ho fou de Vich, qui morí Bisbe de Barcelona lany 1361. en Avinyó, hont residia la Cort romana, fill de Pere Ricoma de Granollers mon seté avi, á la casa y herencia del qual jo succehesch, y ultra que foren tambe de ma casa Guillem Bruniquer, mercader, ciutadá de Barcelona, de la herencia del qual jo tinch en Barcelona el Patronat de Jeu porcions canonges de la almoyna de la Seu, que costaren ab censals, sobre la ciutat y General, passades sinch mil y sinchs centas lliuras, y Jaume Bruniquer notari públich de Barcelona, y Pere Bruniquer mercader, ciutadá de Barcelona germans, nebots del dit Reverent Bisbe, qui tots moriren en Barcelona. A 4 de Maig 1393 partiren dos naus novas de aquesta plassa, la una del dit Pere Bruniquer, feta devant la volta dels fusters, y l'altra den Berenguer Simon qui tambe era natural de Granollers, y foren noleiades per lo duch de Borbo per llevar gents d'armes en Provensa per anar a Nápolis en ajuda del Rey Luis, del qual Pere Bruniquer se troba que estant la ciutat ab grandíssima necessitat de blats feu concert de portar de Sicilia sinch milia corteras, com apar, a 4 de las nonas de Agost 1347, en poder de Ramon Ferrer notari, y a 20 de Abril 1351, los racionals feren difinició al dit Pere Bruniquer del arrendament de la imposició del vi. Foren

(1) De aqueix Ricomá res ne direm puig En Flores y En Villanueva ne parlan llargament; sols per via de paréntesis nos estranyarém de que havent dedicat á son fill la vila de Granollers un carrer, li diga Rigoma.

»tambe de ma casa altre Pere Bruniquer mercader, ciutada de Barcelona quis troba nomenat a 30 dagost 1413 en cert arrendament »de la ciutat in libro. *not. 1412, et aliorum*; y tambe fou nomenat »per la ciutat a 18 de Juny 1443 en regonexedor de les comptes de »la Taula, lo qual era net de Bernat Bruniquer, y de Agnes muller »sua mos sisens avis, la qual Agnes era germana de dit Reverent Bisbe, pare y mare dels dits Guillem, Jaume y Pere Bruniquer. (*P-R.*) Qui desitje encare mes detalls de la familia Bruniquer y dels seus parentius ab los Rieras, etc., llegesca son *Testament* y la *apologia de Barcelona*.

Esteve Gilabert Bruniquer nasqué 'l dia 29 de Juliol del any 1561 en la vila de Granollers. (*T-R. P-F.*)

Foren sos pares Garau Bruniquer, mercader de dita vila, y la senyora Eulalia Riera, y fou batejat, lo mateix dia de son naixement, en la iglesia parroquial.

Vingué á Barcelona la familia Bruniquer en lo temps de la infantesa d'en Esteve,—*a teneris meis annis*—y si ab lo cambi pogueren guanyar los interessos de la familia, res guanyá en drets, puig com la vila de Granollers era carrer de Barcelona, tots sos habitants gosavan dels mateixos drets y privilegis que 'ls nats en dita ciutat, circumstancia que no 's descuyda en Bruniquer de fer notar en la *apologia*.—Qui guanyá en lo cambi de domicili fou la ciutat cap y casal de Catalunya, puig trová en Bruniquer un de sos mes entussiasistas fills.

L' any 1591, any en que 's casá ab Agna Calopa, filla de Pau, notari públich de Barcelona, fou lo mateix en que 's passá Notari, ó mellor dit, comensá á exercir aquesta carrera. Encara avuy, segons testimoni de D. Francisco Maspons, se conservan sos manuals, que guarda l' Arxiu Notarial del districte de Barcelona.

Entrá á servir oficis del gloriós municipi de Barcelona als 27 de Novembre del any 1597 (*C. C.*) en qual dia fou nombrat pera servir la ajudantía de scrivá majordom primer ajudant.

Morí més endavant l' ajudant de scrivá major, Francesch Guardiola, y 'ls Concellers lo nombraren en son lloch, mes no volgué acceptarho, essent anomenat per compte seu lo notari Gerónim Soldevila. (*Rúbrica, tom. III.—Scrivá racional.*)

Vacant en 1603 l' ofici de scrivá racional, fou cridat á dit cárrech, lo qual aceptá, y 'l Concell l' elegí lo dia 31 de Maig.

Durant la seva ajudantía, diu Bruniquer, que, «vehent que los »llibres de Cap breus, apocas y definicions de Censals que estaban á »mon carrech recondits en diversos armaris, estaban ab alguna con- »fusió, los posí tots ab inventari, y apres ab rúbrica per ordre dels »anys, de tal manera que ab facilitat se trobaran.»—(*P. R.*)—Aquest esperit de método y d' ordre, per cert propi de qui com ell se doná al escrupulós y delicat ofici de notari, havía de recomanarlo forsos-

ment als Concellers de Barcelona; en tot temps aymadors de dit esperit, y tal vegada fou causa del pesar que en los últims anys de sa vida li donaren. De manera que sa pujada á Scrivá Racional no sols era merescuda sino molt acertada. En nostre egoisme, hauriam desitjat que Bruniquer hagués mort Scrivá Racional; com á tal tenia á son carrech l' escriure lo *Dietari de Barcelona*, y de lo que hauria sigut lo *Dietari* durant sa llarga vida, bona prova 'n son los anys que 'l tingué á son carrech.

Mes clar está que aquesta mateixa circumstancia y l' amor que provava en son treball per los drets, privilegis y costums de Barcelona, l' assenyalaban per nous avenços en sa carrera, puig lo Concell de Cent no podia deixar ni sens recompensa, ni sens fer gran estima del Scriva «que per instruirse en lo ceremonial dels Concellers, se disposa atentament á legir tots los *Dietaris*, y perque ni faltaban dos, procura ab suma diligencia cercarlos y trobarlos.»

Aquestos treballs que demostran son esperit d' investigació, havian de conquistarli gran reputació d' entés en lo dret privilegiat y consuetudinari de Barcelona, y més d' una vegada los coneixements d' en Bruniquer servirian pera revalidar alguna perduda prerrogativa, ó defensar las en us, en un temps, sobre tot en que tant mal miradas eran las llibertats y Constitucions de Barcelona per quant eran las de la terra catalana.

Per aquesta rahó sens dubte, quan succehí la mort del síndich de la Ciutat, Joan Solá, fou anomenat en son lloch en consistori del 25 d' Abril del any 1608 (C. C.)—Per saber quina era la responsabilitat d' en Bruniquer com á síndich, bastará sols recordar que al donar lo rey Alfons III en 1286 privilegi á la Ciutat pera anomenar tals oficials, se diu que lo síndich se institueix «pera la conservació dels Privilegis, constitucions y ordenacions de la Ciutat.»—Lloch perillós, ofici compromés que no sens amargura cumplí fins 'ls últims dias de sa vida l' honrat Bruniquer.

Tal nombrament, per lo mateix que li imposava novas obligacions lo forsava á nous estudis y á novas investigacions. «Per ferme capás dels privilegis de la Ciutat—y puig havia de defensarlos diu en la apologia—he legit tots los llibres verts y vermells que son vuyt, y tres altres llibres antichs de Privilegis, de que nos tenia noticia, y dels he fet dos llibres que serán de grandíssim benefici» (P. R.)—

Aquestos llibres obran en l' archiu municipal de Barcelona y forman la *Rubrica privilegiorum civitatis Barcinone*.

«Juntament ab dit treball feu—Bruniquer—Rubrica de cridas, y ordinacions en continuació de la antiga que acaba l' any 1477.» (P. R.)

Quina era la diligencia d' en Bruniquer en lo treball, la redacció de dita *Rubrica de privilegis* ho indica, puig haventli encomenat aquesta obra los Concellers en Concell de 21 d' Agost de 1608, pogué do-

narlo per terminat en 7 de Maig de 1610, data del prólech que precedeix á la *Rubrica de privilegis* (1).

De temps antich se seguía disputa entre la Ciutat y 'ls convents que per sa pobresa tenian privilegi de pastar pa pera 'l seu us, los quals, portats del afany de fer negoci, pastavan pa pera tothom y 'l revenian al públich ab perduici de la Ciutat, qual fleca era dels Concellers, arrivant pera sustreures á la inspecció y vigilancia municipal, á construir los forns dins dels monastirs «com si,—dihuen los Concellers indignats, en las instruccions que donaren á Bruniquer—com si los monastirs fossen duana ó casa de contratació.»

Pera acabar ab tal abus portaren la qüestió á Roma, mes son embaixador ó representant en dita Ciutat poch ó res adelantava porque los de la Curia l' embolicavan en un mar de paparassas y de distingos, de contradiccions y oposicions als privilegis de Barcelona, que 'l pobre home s' hi ofegaba á cada moment. Pera sortir de la dificultat, los Concellers volgueren enviar un home experimentat y coneixedor dels drets de la Ciutat y al efecte ellegiren, já qui millor! á n' Esteve Gilabert Bruniquer. Se prengué l' acort á 11 d' Agost del any 1610 y en 2 de Setembre del dit any se li expediren las instruccions necessarias qual tenor dat lo tema, no podria esser en cap manera interessant en nostres dias. Mes si dirém d' ellas, per quant no sols honra á nostre héroe sino que ajuda á formar concepte de la gran estima en que 's tenia la seva moralitat y lealtat. que al parlar los Concellers dels gastos fahedors, li deixan, contra sa costum, los cordons de la bossa, de manera que li dihuen, «que per los gastos »de advocats, estrenas, salaris, ó drets, ó en altres coses per la bona »directio ó expeditio d' aquell despendra ab la llarguesa que sa discretio li dictara cometent tot aquest negossi á sa bona prudentia.» (C. C.)

En Bruniquer, fets los preparatius del viatge, se 'n aná á Roma lo dia 26 de Setembre del any 1610. (R.)

No fou sa estada en la Ciutat eterna una missió delicada y sossegada com mereixia pera 'l descans de sa vida, puig amen del llarch y fastidiós procés del pastim, se 'n barrejaren d' altres que l' havian d' acreditar de diplomátich, si de tots ne sortia be.

Deixarém de parlar del encárrech que uns Concellers li feyan d' obtenir privilegi d' altar privilegiat perpétuo pera S. Sebastiá, y que altres revocavan per las reclamacions dels de Sta. María, pera ocuparnos lleugerament d' un incident poch conegut y senyalar la intervenció diplomática del síndich de Barcelona fins ara desconeguda.

Succehí, donchs, qu' en la vetlla del dia 16 d' Agost de 1611, ron-

(1) No sabem per quin concepte Bruniquer sortí ab lo Centaner en persecució dels lladres que infestaban lo Vallés en Febrer del any 1610 com se pot veure en lo *Registre de lletres closes de dit any. Carta de 13 de Febrer.*

dant lo Veguer, se trová cap á las 10 de la nit en lo replá de la plassa de Santa Ana, ab un home «en cos, ab spasa de mitx anavall sens »beyna y ab rodella» á qui feu detenir y desarmar per son criat Salvi Boy sens que li valguessen sas reclamacions d'esser criat de la Inquisició, lo qual no volía creurer lo dit Veguer vist son estat. Una vegada fou desarmat, li deixaren fer son camí.

«L'endemá, á 17 del mateix, estant dit Salvi Boy devant la porta »del Theatro des Comedies aguardant dit Veguer son amo, li digué »Sebastian Salazar, criat de algun de dits inquisidors *porque habia él »quitado las armas al criado del senyor Inquisidor su amo, y que si »no las volvia le echaria en la cárcel;* y dit Salvi Boy respongué que »ell habia fet lo que lo Veguer li havia manat y que allá era dientho »del Veguer qui exia de la porta de la Comedia; á ell, digué, *perque lo »havia de echar en la Cárcel.* Al que respongué dit Salazar, *solo por »mi gusto,* y acudint dit Veguer als crits digué á dit Salazar que son »criat havia fet lo que ell li havia manat y no tenia» res que dirli; que si hi havia falta se dirigissen á ell que vivia en lo carrer de la Mercé y que ja sabia lo que 's debía als senyors Inquisidors.

«Al dia següent estant lo Veguer en la Llotja y dit Salvi Boy ab »sa companyia, Francisco de Acevedo alguacil del Santo Oficio »prengué y capturá al dit Salvi Boy y requerí ab pena de excomunió »major y de doscents ducats á dit Veguer li fes assistencia, y axí lo »seguí fins á la Inquisició, y essent dalt, en presentia de dit Veguer »manaren dits Inquisidors posar cadena, manillas, y grillons á dit »Salvi Boy, y al dit Veguer tractaren molt mal de paraulas sens dar- »los ocasió alguna de tot.»

Aquest atropello indigná tant mes al Veguer en quant, per estar ausentas las demés autoritats reals de Barcelona en aquella ocasió, ell ho era tot. Feu procés y acudí als Concellers en demanda d'auxili y de Consell.

Juntaren los Concellers als advocats, deliberaren, y acordaren que 'l Veguer per sa part posés pres al dit Acevedo allí ahont lo trovés, acort portat á cap lo dia 27 de dit mes. Aixó fet, los Concellers convocaren lo savi Concell de Cent á qui donaren compte de tot lo fet y fou sa conducta aprobada.

Enfadats los Inquisidors, expediren monitorias reclamant dintre 'l terme de tres horas al dit Acevedo baix pena d'excomunió, monitorias dirigidas al Veguer y Concellers y qual pena se feya extensiva á tots quants haguessen intervingut en l' assumpto.

Com aquest escándol amenassaba pendre major peu, intervingué 'l Bisbe y aconsellá que 's protestás de lo fet per los Inquisidors á Roma, á fi de guanyar temps y de que no causés efecte l'anatema inquisitorial.

Mes al altre dia, los oficials de la Inquisició volgueren passarse á majors, puig se tiraren sobre 'l Veguer que passava per la plassa del

Angel al crit de «no moure á la Inquisició,» mes lo Veguer, escarmentat per lo de 'n Salvi Boy, s' amarrá també ab dits oficials al crit de «no moure al Rey,» rebé major auxili, y los dits oficials, que aquesta vegada, per lo nom semblan catalans, puig se deyan Mollet y Vinyas, anaren á la presó á fer companyia al senyor Acevedo.

No podem dar curs á aquest epissodi curiosíssim y característich del estat d' anims y relacions entre Inquisidors y Concellers, puig nos faria perdre de vista la intervenció en ell de 'n Bruniquer; reduhida com ja 's compendrà, á obtenir de la cort Romana la suspensió de las amenassas de las monitorias dels Inquisidors, lo qual obtingué, nos sembla á nosaltres, facilment, dat que may en la Cort dels Papas alcansá l' horrible tribunal amparo ni favor. (*R. Ll. c.*)

Ab aquets mal-de-caps se n' hi barrejaren d' altres, puig un dels fills de 'n Bruniquer á qui deuria tentar la estada de son pare en la gran ciutat, fugí de Barcelona sens son consentiment y sens son consentiment se li presentá á Roma. (*T.*)

Complicá també sa missió un nou incident ab las monjas de Santa Clara sobre una reforma de la muralla á lo que ellas s' oposavan; tingué també de donar son concurs al abat de Montserrat per calurosa recomanació dels Concellers, sobre no sabem quinas questions entre ell y 'l cap de la seva ordre; y per últim, trovem á son carrech confiada la disputa entre 'l clero beneficiat de la Seu de Barcelona y 'ls Canonges, disputa ó qüestió que en los següents termes recomanavan á 'n Bruniquer los Concellers:

—«Per part dels beneficiats de la Seu de aquesta Ciutat nos es estat demanat tinguessem á be escriurer á sa Santetat fos servit manar remediar les opressions (que) fa lo capítol (de) aquesta Cathedral á dits beneficiats, y com entengam tenir sobrada rahó y que los canonjes son intollerables en sos procehiments, essent molt cert que si la Santitat nols reprimeix arribarem á no tenir ningun beneficiat que vulla ni puga residir en la Seu en gran desautoritat de aquesta ciutat.» (*R. Ll. c. carta de 29 de Maig 1612*).

Donant curs á tots los afers indicats, en Bruniquer passá un y altre any en Roma sens adelantar res sobre la qüestió capital, gracias á las resistencias de la curia romana que cada dia demanava nous documents, y tants ne demaná que en veritat acabá en Bruniquer per tenir á casa seva tot un arxiu, com se pot veure en la nota de la entrega que 'n feu á son sucesor en Roma, lo prébere Francesch Domenech, cosí germá seu.

Lo nombrament d' aquest últim no implica que la Ciutat estés descontenta de 'n Bruniquer, sino aburrida de gastar sostenint en Roma un embaixador, com se deya allavoras, sens cap classe de profit, y sens que tal resultat fos imputable al seu representant. Per aixó, salvant tots los respectes y gastant tota classe de miraments, se

li notificá per los Concellers en 6 de Febrer de 1613 que lo Concell de Cent. en sessió del dia anterior, havia donat per terminada sa missió: mes endevant se li notificá 'l nombrament del seu successor.

Aquesta revocació, puig en realitat no era altra cosa, contrariá á 'n Bruniquer qui creya próxim lo fallo per lo que feya á la causa del pastim, mes la ordre estava donada y 'ls Consellers no la havían de tornar enderrera. Inútils donchs totas las dilacions que posá, feu entrega á son cosí germá dels documents de la seva procura, se despedí del Sant Pare lo 13 de Abril, y després d'imposar á son successor —20 d'Abril— en los assumptos que havia gestionat, se 'n torná á la ciutat de Barcelona. (*R. Ll. c. 1613-1615.*)

Una vegada de retorn, los Consellers posaren tota la confiança en ell pera 'l despaig dels assumptos de Roma, y es per cert cómich, dat cas que 'n Domenech hagués intrigat pera suplantar-lo, veure la repulsa que li donan los Consellers á sa primera comunicació, puig li dihuen que tot lo que proposa ja ho ha fet son antecessor á qui ells tenen confiada la correspondencia ab ell. Ab aquesta comunicació en Bruniquer se pogué considerar satisfet, sino venjat. De la missió d'en Domenech se 'n obtingué escassíssim resultat.

Com ja es de presumir, en Bruniquer de retorn á sa ciutat estimada, continuá sos interromputs treballs ab tanta cura y diligencia que al any següent doná per terminada sa tant celebrada *Rúbrica del Ceremonial*.

Finida la Rúbrica, la presentá als Consellers en 12 de Juliol de 1614.

Acullida ab amor y agraïment, en 14 de Novembre de dit any se nombraren examinadors, y al cap de dos anys, aixó es, en 3 de Juliol de 1616, «reunit lo Concell de Cent, com diu en Maspons, lo »mateix Bruniquer las posá damunt la taula dels Concellers y espli- »cá en ple Concell lo que contenian los dits llibres... Y en sa vista »acordaren se li regraciessen a Bruniquer sos bons oficis y diligen- »cias y li fossen pagadas sinch centas lliuras, encomenantli que pro- »curés posarhi si alguna cosa faltás, y que fossen dits llibres recón- »dits y ab tota cautela y recato com ells se mereixian y obliga- »van.» (*v. obr. cit.*)

Casi sexagenari en Bruniquer per eix temps, be podí prometre, després d'una vida tant laboriosa y tant repleta, un descans tant tranquil com merescut. Aixó 's prometía sens dubte. mes la sort li guardava pera 'ls últims anys de sa vida la prova mes dura y difícil, com si no volgués que home tant honrat y ple de mérits deixés de heurer en lo cálzer de la amargura que aquesta amarga terra te sempre omplert pera sos millors servidors.

Setanta cinch anys tenía en Bruniquer quan no sabem si per zel estremat ó per mala volensa, fou acusat junt ab l'advocat de la ciutat, Rossell, de haver entaulat alguns processos en perjuhi de la ma-

teixa. Lo que en lo fons d' aquest assumpto hi hagués de veritat, la manca de documents no deixa compéndreho: los resultats semblan, empero, explicarho. En Bruniquer excusá sa falta, cas de que n' hi hagués, dihent que ell no havia fet mes que cumplir las ordres del advocat. Aquesta resposta no satisfeu als Consellers, los quals, guiats per lo Conseller en Cap, Francesch Joan Magarola, proposaren la suspensió dels dos per durant deu anys. Aixís ho acordá 'l Consell de Cent en deliberació de 3o de Janer de 1636. (C. C.)

Quant gran fos lo torment que tal incident donés á 'n Bruniquer, al home íntegro, immaculat, envellit en lo servey de la ciutat, fácilmente ho compendrán tots los qui sentin bullir sa sanch per qüestions de honra y dignitat; pero encara havia d' esser major son desconhort, puig com á 75 anys l'home ha de estar sempre disposat pera surtir de esta vida, empendre lo camí deixant en darrera 'l dubte, es viurer morint, y morir desesperat y no com home satisfet de haver omplert sa missió be y fidelment.

En Rossell y en Bruniquer recorregueren immediatament en demanda de justicia als Tribunals després de haver demanat reparació del agravi als Consellers.

S' entaularen las causas, las quals se seguiren ab activitat, mes com lo 3o de Novembre mudaren los Consellers, los del any 1637. portats d' altra idea de la que mogué als que guiá en Magarola, buscaren una transacció.

En Rossell, mes condescendent ó tal vegada per esser mes jove, y com la joventut te camp per correr, no creyent prudent sembrarhi entrebanchs, consentí en l' arreglo, presentá un memorial demanant pura y simplement la seva reintegració fundantse en un vot mal contat, lo consentiren los Consellers de 1637, y després de fer constar que 'l dit Rossell renunciava terminantment á la causa entaulada contra la ciutat, als salaris vensuts, y als gastos ocorreguts en lo procés, fou reintegrat en son lloch d' advocat de la ciutat.

En Bruniquer, ja ho havem dit, no volgué cap transacció. A 75 anys se té 'l dret de esser exigent é intransigent. Quan l' home está orgullós de tenir lo cap blanch com la puresa de sa vida; se mira ab horror lo cabell negre que vol embrutar sa blancor.—En Bruniquer havia sigut expulsat de son lloch de Síndich; donchs ó purgar la falta ó confessar la injusticia.—Si 'ls Consellers no podían abandonar lo fet per companyerisme mal entés, si no foren prou grans pera surtir devant d' aquell home venerable y demanarli perdó, y estimaren millor cumplir la veu y manament de la justicia, cosa es que nosaltres no entenem; als nostres ulls, res tant gran com la confessió sincera del pecat.—Si la ira, la passió, ó un zel exagerat mogueren als Consellers de 1636, los de 1637, esmenant la falta, tornavan per l' honor del títol de *savi* que portava 'l Consell de Cent.

Diguem, empero, en honor d' ells que si 'n Bruniquer sostení son dret, ells no defensaren l' agravi.

La Real Audiencia dictá son fallo manant que fos reposat en son lloch de Síndich Esteve Gilabert Bruniquer, á qui la ciutat havía de donar tots los salaris y emoluments devengats desde 'l dia en que fou separat de son càrrech.—Los Consellers lloharen y tingueren per bona la sentencia, y en Consell de 21 de Juliol de 1638 fou en Bruniquer reintegrat en sa sindicatura.

¡Dos anys després morí tant benemérit servidor de la patria! ¡Quí sab si no precipitá 'l desenllás un procés que l' havía de avergonyir encara que no tingués culpa!

En Bruniquer morí 'l 26 de Mars de 1641, y, com se veu ben clar en son testament, ab tota la tranquil·litat d' esperit del home que va devant de lo desconegut sens temor ni de lo que enredera deixa, ni de lo que en sí porta.—Si sa religiositat li havía de obrir las portas d' un millor estat, son testament nos diu quant gran fou, y res te pera extranyarnos que qui comunica ab Deu en tots los dias de la seva vida, estiga gojós lo dia de sa mort per que á Ell s' acosta.

De lo que digueren en lo dia de sa mort sos contemporanis alguna cosa en sabem encara que allavoras no hi hagués premsa per dirho. Lo dietari municipal del any de sa mort guarda com ne dihem avuy sa *gacetilla*.

Aixó llegim en ell:

«Dimars 26 de Marz del any 1641.

»Dit die morí Esteve Gilabert Bruniquer notari de Barcelona síndich de esta ciutat; home de gran inteligencia de las cosas della, »que ha deixades escrites moltes memories axi de ceremonias com »altres de dita ciutat; fentseli dir las 25 missas de Requiem acostumadas per sa anima; y tres dias se tingueren tancades les portes »sols obertas las portelletes de dita casa (la Ciutat) com es costum »de qualsevol oficial de dins de ella. *Anima eius requiescat in pace amen.*»

En Bruniquer que passá la major part de sa vida en una casa del carrer de la Llibreteria, fou á morir, sens que sapiguém la causa, en lo carrer de la Canuda. (F.)

Fou sepultat en lo vas que la familia tenia en los claustres de la Catedral als peus del altar de S. Gabriel ó de la Anunciata que ell havía restaurat, (T.) y es lo ters á ma esquerra entrant per lo portal dit de la Pietat. Encara avuy, á pesar de tenir molt gastadas las lletres, per lo que d' ellas se pot llegir, per las armas de Ricomá y 'l brot de bruch que ostenta esculpit, se pot reconèixer fàcilment la llosa sota la qual jauhen las despul·las del ilustre ciutadà de Barcelona.

Avuy que, segons se diu, se tracta de convertir las capellas del claustre de la Catedral en panteons de personas que suposem, cas de que 's porte endevant la idea, notables per los serveys fets á la

Humanitat, á la Patria ó á Barcelona, creyem que sens oposició, y fins de dret, la Capella de S. Gabriel correspon als ossos ó á la memoria d' en Bruniquer.—Tota altra atribució seria indigna de Barcelona.

SAS OBRAS

Havem dit la exageració que hi ha en lo concepte del últim bió-grafo d' en Bruniquer, al posar á aquest entre 'ls primers escriptors del sigle xvii.

Lo célebre síndich de Barcelona no te lloch com á literat ni al davant ni al redera dels escriptors del sigle xvii, y si aixó fos necessari demostrarho, creyem que ab sa biografia n' hi hauria profi, puig ella ensenya com y de quina manera en Bruniquer disposá y ordená las obras que tanta celebritat li han donat entre nosaltres.

Recordis que 'l dit autor te bon cuydado d' advertir una y altra vegada que no fa més que continuar rúbriques anteriors o disposarlas en nova forma, de manera que hi ha lloch á distingir en las ditas *Rúbriques* lo qu' es propi d' en Bruniquer y lo que ho es dels seus antecessors en los cárrechs que exercí prop dels concellers. Si aquest treball fos necessari, no seria impossible de portar á cap, puig que 'n l' arxiu municipal se conservan las rúbriques antigues, obras del sigle xv, mes aquest treball es del tot escusat; ja que 'n Bruniquer fa constar los orígens y fonts dels seus treballs.

Una sola obra pot donarli lloch á Bruniquer com á literat, y aquesta es la apología de Barcelona que 's trova en la Rúbrica de privilegis. Escrita en llatí, la dicció es flúhida y no li falta elegancia, mes no s' enlayra 'l pensament, venint á resultar una apología bastant prosayca y sens cap de las condicions que per tals obras demanan los autors de retórica.

Bé sabem que la obra d' en Bruniquer que mes lo caracteriza com literat es la *Relació sumaria de la antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona y del antich magistrat y govern dels magnífichs consellers y altres coses de honor y bellesa de la ciutat*, publicada ab un prólech per en Francisco Maspons y Labrós com folletí de la Renaixensa en l' any 1871.—Si avuy no hi haguessen dubtes respecte á la originalitat d' aquest treball per haverse trovat una altra copia ó manuscrit de lletra diferenta y fins tinguda per mes antiga, nosaltres, encara que sas condicions literarias sían pocas, li hauríam donat lo primer lloch.—Ab sentiment havem de dir que fins avuy tota la nostra diligencia pera conèixer dit manuscrit ha sigut infructuosa, de manera que no sens tota classe de reserves do-

nem á coneixer un fet advarat per los respectables arxivers de Casa la ciutat de Barcelona.

Si aqueix treball mereixés l' honor de figurar en lo llibre de obras premiadas d' enguany, l' autor se compromet á donar per lo clar sa opinió sobre punt tant delicat, puig té la seguritat de poder veurer dit manuscrit avans del temps de donarse las composicions premiadas á la estampa. (1)

La célebre Rúbrica qual títol es *Ceremonial dels magnífichs Consellers y Régimen de la ciutat de Barcelona, y sumari ó Rúbrica de cosas memorables de dita ciutat. Tot scriptura legal y auténtica, treta de Dietaris, Registres y altres llibres de dita ciutat, salvo la hont diu es tret*, forma tres abultadíssims tomos en foli que ben enquadernats se custodian en l' Arxiu municipal de Barcelona.

Aquesta Rúbrica es un repertori de dret municipal local inmens y son auxili per escriurer la historia de Catalunya y de la Ciutat comtal es tal que fins creyem que sa consulta es imprescindible, per quant en Bruniquer dona noticias tretas de Registres del Consell de Cent y altres que s' han perdut, ja ab motiu de las guerras, ja per la crema dels convents.

La circumstancia de esser en catalá la ha divulgada y d' ella s' aprofitan quants dels arxius sols ne consultan los Indices, y com podríam dir que la Rúbrica en qüestió es un «Índice rahonat,» d' aquí que ab poch treball pugan fer creurer que han fet treball de investigació. Aixó dihem pera desautorisar totas las citas que 's fassen d' en Bruniquer, escepte si aquestas son presas d' ell per aquells punts dels quals s' han perdut los documents originals; puig com en Bruniquer dona la sustancia del fet sens antecedents ni judici propi, en atenció á que no fa mes que un Índice, d' aquí que son text no tinga cap autoritat quan existeixen las referencias.

Quin concepte puga mereixer la dita Rúbrica ó Índice als que no llegeixen son prólech nos ho dirá dit Bruniquer al excusar y explicar sos defectes en dit lloch.

«Lo present libre, diu, distribuït en Capítols per materias, segons lo meu pobre ingeni me ha dictat ab confiansa que apres de mi nempendra aquesta obra persona de mes talent que lo meu pera acabarla y posarla en millor estil, a fi de reduir a memoria cosas de tanta estima de aquesta Ciutat» «No es estat possible posar aquesta rubrica en lorde dels anys per que no he tingut loch de veurer los llibres de la Escrivania major ab repos, y de proposit, sino a horas comodas, y segons quela ocasió ha portat los llibres a mans mias, ara uns, ara altres, de hont es estat forsos escriurer de la ma-

* (1) Lo Consistori acordá imprimir aquest estudi íntegro y sens alteració de cap mena, tal com se presentá, reservantse cridar la atenció del que resultés serne autor, sobre la conveniencia d' aclarir aquest punt d' historia literaria.

»nera que esta et maxime perque oferintsen cada dia com sen oferiran legir cosas novas se hauran de ajustar assi, y etiam que lo que avuy esta escrit fos ab lo degut orde dels anys no fora estat de profit »pus encara devem ajustarhi cosas del temps passat.» (P. R.)

Te per nosaltres un valor superior la Rúbrica de privilegis qual títol es *Rúbrica privilegiorum civitatis Barcinone novo ordine factum per stephanum Gilabertum Bruniquer notarium publicum Barcinone eius syndicum spetialiter super libris intitulatis infrascriptis. —Primus visidus* etc. precedida d' un prólech y d' una *apología de Barcelona*.—La importancia d' aquesta rúbrica han tingut lloch de apreciarla quants han estudiat seriament la historia catalana en la historia de son dret feudal, real y municipal, puig si bé 'ls documents que en ella se citan per fortuna 's trovan en nostre arxiu nacional, ó sia 'l de la *Corona d' Aragó*, la circumstancia de trovarlos ordenats per materias y per anys fa que la investigació en lo dit Arxiu sia mes fácil y que la economia de temps sia considerable.—Nosaltres creyem que si no fos per la circumstancia de estar redactada en llatí, molts dels que van sempre ab la Rúbrica de ceremonial entre mans, preferirían estudiar la Rúbrica de privilegis.

Temps fora ja que per part de nostres municipis se donguessen á la estampa ditas rúbricas, no sols perque 'ls homens treballadors tinguessen á ma tant poderós instrument de treball, sino per lo molt que honran y enalteixen á Barcelona y á Catalunya gran munió de fets en ellas contats y constats. Si es veritat que en nostra terra viu un esperit catalá, si es veritat que las bonas ó malas qualitats del nostre llinatge se vulgan restaurar y enfortir, cap llibre mes apropiat que ditas rúbricas pera saber en tot moment sobre tal ó qual fet quin era l' antich esperit de la terra, ab aquesta reimpressió ó impressió s' acabaria la explotació que per alguns se fa de circumstancias y sentiments del tot accidentals, y 's veuria ab quanta rahó Lord Macanlay posava per demunt de las llibertats inglesas, las catalanas, fent ressortir son esperit eminentment progressiu y democrátich.

Positiva importancia pera la historia de la Ciutat y d' Espanya tenen los dietaris de Barcelona redactats per En Bruniquer, y quant hom recorda que fou necessari mitj sigle de contradiccions y violencias pera arribar á la terrible explosió del any 1640, es quan se deplora que en la redacció dels Dietaris que subsequiren als d' en Bruniquer no se hi portés lo mateix amor y entusiasme, amor y entusiasme nascut no sols del que inspira sempre lo treball, sino del coneixement, del sentiment de què ab dits Dietaris se escribia la historia patria. Quin concepte tenia 'n Bruniquer del treball que comensava al encarregar-se del Dietari, ell nos ho dirá per lo clar y ben menut.

«Inter plura decreta pro bono statu civitatis Barcinone maturo quidem ac digesto consilio disposita, est multum laudabilis et valde

»conmendanda citius libri qui dietarius appellatur, institutio hic
 »enim est qui ritus et ceremonias magnificorum consiliariorum con-
 »servat, quibus spretis, illorum æstimatio que apud reges et princi-
 »pes extollitur, multoties deflecteret et declinaret. Hic res gestas me-
 »morabili fonet ne oblivione conterantur et ad hunc in novis even-
 »tibus habitur recursus ad faciliorem et magis tantum consultum
 »ne in errores et pravas determinationes labatur. Unde congruum
 »est regentem hos libros nedum, fidelem, et legalem quod præcipuum
 »est verum et literatum et multum expectem fore, ut ex suis dis-
 »cretis attestationibus ea qua decet fide et ornata oratione scriptis,
 »veritas luceat et ad novos occurrentes casus antiquorum facto fa-
 »cilis pateat deliberatio et quavis iners et ignarus; ego Stephanus
 »Gilabertus Bruniquer notarius publicum Barcinone ad hoc munus
 »stim electus seu ad sortem extractus nihil ominis divino fretus au-
 »xilium et predecessorum meorum ope et sano exemplo adiutus rem
 »aggrediar Deum optimum maximum implorans et obtestans men-
 »tem meam spiret gresius meos componet et penam meam dirigat
 »ad scribendum omni cum prudentia et fidelitate hec que sequuntur,
 »amen. Et ut omnibus et singulis Infrascriptis in iudicio et extrafides
 »indubia tribuatur, ego dictus Bruniquer notarius et scribe prefatus
 »hic me suscribo et meum quo utor impublis instrumentis appono
 »signum.» (*Dietari* 23.)

En aquest *Dietari* que porta 'l número 23 dels que están coleccio-
 nats, s' hi tova interclusa la Relació que escrigué 'n Bruniquer de la
 anada del Conceller en cap Pere Ayllà, cavaller, á Madrid (no passà
 de Zaragoza) en reclamació de la oposició que per la traslació de
 S. Ramon de Penyafort feu lo Virey y Consell Real. De aquesta re-
 lació que te 11 fulls y mitj y compren del 23 de Maig 1608 al 17 de
 Juny del mateix any, se'n treu be per lo clar que 'n Bruniquer no 's
 pagaba de literat puig ¿quina millor ocasió pera descriure ab los
 vius colors de la literatura, ja que no 'l pais las solemnes entradas
 que al Conceller en Cap feu lleyda y sobre tot Zaragoza, de las quals
 dona detalls interessats y que proven l' alt concepte y estima en
 que 's tenia á la Ciutat de Barcelona per tot arreu d' Espanya? En
 Bruniquer tresorer, pagador y secretari de la embaixada, es un des-
 carnat cronista, verídich, exacte, fins escrupulós y nimio de detalls;
 llástima que no hi hagués afegit l' entusiasme que havia de sentir
 per l' amor y respecte ab que era per totas parts acullida la alta
 representació que en demanda de justicia anava ab las masses altas
 devant del Rey.

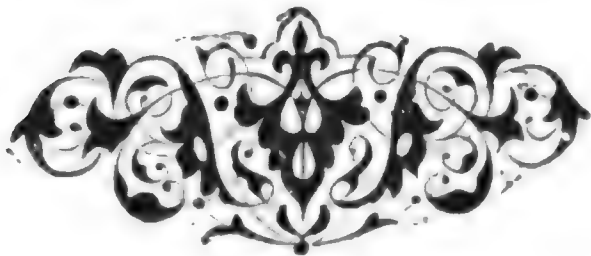
Finit nostre treball, voldriam sentir la satisfacció d'hàver posat en
 tot son relleu la simpática figura d' en Esteve Gilabert Bruniquer.
 Sa vida fou la d' un héroe del treball, y per lo tant, modesta y silen-

ciosa, que no li agrada la remor al home que trevalla. Fou *un modest y humil oficial de la ciutat de Barcelona*, y aquesta seva condició procurá enaltirla donant á sos oficis, es dir, al compliment del deber que aquells li imposavan, tot son valor. En aquest concepte es un home modelo; y de la integritat y puresa de son caràcter prova 'n doná la energía ab que 's defensá en los últims anys de sa vida.

Son mérit com á escriptor creyem haverlo posat igualment en tot son relleu sens exageracions ni apassionaments de cap classe. No es nostra la culpa si per compte de trovar un literat havem donat ab un archivista. Pera nosaltres, lo cambi no porta desmérit pera 'n Bruniquer. Als que tenim alguna esperiencia d' eixa may prou recompensada feyna de catalogar y classificar documents, de formar índices y estractes dels mateixos pera que altres aprofiten los materials per ells reunits pera aixecar los grans palaus, homens com en Bruniquer nos inspiran gran respecte y veneració.

Sa memoria viurá tant com visca en lo mon la ciutat de Barcelona, puig mentres aquesta Ciutat existesca, tindrà fills que estudien sa historia, y pera aquestos, será sempre 'n Bruniquer lo seu *Mentor*; y pera 'ls homens meritoris y oscurs treballadors de sa casa, *lo humil y fidel oficial* será mes que un modelo, será un patró.

¡Llástima que 'l monument que á sa memoria han erigit tots los aymadors de la terra no haja trovat mes forma que la literaria, si es que aquest trevall trova lloch ó gracia entre vosaltres, sabis mantenedors dels jochs florals de Barcelona!

Núm. 19.—DISCURS del Mantenedor *D. Emili Vi-*
lanova.

SENYORS:

VENIR á parlar en prosa després que haveu sentit tants primors y agudesas entonats en lo llenguatge de la terra, me fa temer no vos produheixi semblant efecte del que 'n resultaria si en lo més concertat d' una sonata, en lo bell punt que l'ànimo restés delectosament cautivat per las delicadesas de la música, paressin de sobte los instruments d' entonació més suau y dexeissin sols á 'ls baixos donant sas notas graves que sonarían aspres é ingratas sense 'l cant d' aquellas melodiosas veus.

Aixís me trovo jo, y acás confós, reflexionant que lo trànsit de la bella poesia á la prosa no vos fereixi ab agresa 'ls sentits, y fins temo gastar massa de la bondat vostra per conseguir que no vos dongue enuig tant mal'ocasionat mancament.

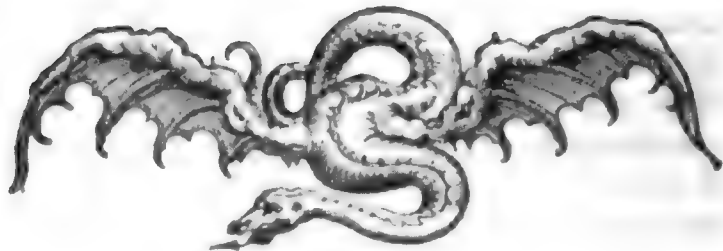
Emperó, á qui falla y s'excusa casibé no li pertocan renys. Siguéu-me atents, donchs, per curta estona, que á tots porto encárrech, en nom del Consistori, de fer compliment de despedida. A vos primer, Reyna de la festa, en qui la bellesa gelosa de reflectarse en lo mirall, se mira en vos y si 'n queda de contenta al veures tant enamorada!

A esta dinastia de Reynas que any per any exaltan en lo trono los guanyadors del premi d' honor y cortesía; y á vosaltres, ninas, més galanas que rosas de Maig, que teniu primor per ser tant bonicas á l' hivern com per primavera, y aquest es lo mérit perquè sou tant volgudas las de cabell ros y miradas dolsas—que solen donar encisos de molta tristesa;—las de ulls negres, escayentas morenetas que apar que del bellugueig de aqueixos ulls n' esclatin á l' hora raigs de

claror ab visos d' ombra; perturbadoras gràcias aquèllas y éstas 'qu enmalalteixen los cors ab una lley de sofriment que, ditxós qui l' há per tenir la ventura de cercar beneit remey.

A totas vos saludo agraphit y potser ab recansa que ab aquest Adeu s' acaba, per desdita, la galana ilusió que formava la fantasía d' haver lograt pendre idea de quina sort de gentilesas, ab quina diversitat de perfeccions se conseguex afinar lo complement de la hermosura.....

Arribada eixa festa al punt del seu acabament, prop á estingirse l' últim ressó dels cants de la poesia, esbargintse encara los regalats perfums d' aquestas flors, voldríam que 'n quedés plascenta memoria per vosaltres, trovadors Provensals, poetas de Castella, de Valencia y de Mallorca y pe 'ls digníssims senyors que tant l' haveu honorada ab vostra assistencia, per qual finesa, lo Consistori, verament obligat, se complau en donárvosen las més complertas mercés.

LLISTA

DE LAS

COMPOSICIONS PRESENTADAS AL CERTAMEN

Núm. 1. Al peu de la fossa.—*Bello es vivir! la vida es la armonia*, etc.—ZORRILLA.—2. La darrera cita.—*Felicitat*.—3. Al cim del abisme.—*Y'm besan lo front los núvols—y'm besa la fosca 'ls peus*.—4. A la meva amor.—*Amor*.—5. A l'hombra de la creu.—*Recompant mos pecats la mort espero*.—6. Lo plant d'una mare.—7. Foch y llum.—8. Al peu d'un xiprer.—*Fins colgat de terra com tendre llavor,—en la sombra humida florirá mon cor*.—J. ROCA Y ROCA.—9. Les tres germanes.—*L' Art bella encisa 'ls sentits—per trasmetre 'l bo als esprits*.—ESTÉTICA INFANTIL.—10. Suspirs.—*Estavam mirant lo camp*.—11. Lo guerrer de las plomas negres.—*Hasta 'l castell de vergonya,—abaixa sa cara honrada*.—12. Amor.—*Qui n' está lliure?*—13. Tot es per tu.—*De boig y de poeta...*—14. La mellor ditxa.—*Per nadd, 'l capitá Boyton...*—15. La sorpresa de Figueras.—... demunt las barretinas—*Deu hi regna, un altre no!*—16. Ella.—*Sense ella la vida es una carga*.—17. Fullas secas.—*Tardania*.—18. Dubtar es morir.—*No pot tornar!*—19. Lo brot de morduix.—*Ja 't conech herbata*.—20. Melancolía.—*Vora l' aygua sol solet...*—21. Amor d'infern.—*Drama trágich*.—22. La Pubilla.—*Va penjar los hàbits á la figuera*.—23. La Caritat.—*Ubi enim thesaurus vester, est, ibi cor vestrum erit*.—(S. Lluch Cap. XII, ver 34.)—24. Esplicacions.—*Ó á vivir en el cáliz de una rosa*.—25. La Carretera.—*Tengo un hijo grandullon...*—BRETON.—26. Nit de pluja.—*¡Mala sort!*—27. Lo plant del desdichat.—*¡Ó rey ó res!*—28. Lo soldat.—*Ya se van los quintos, madre, sabe Dios si volverán*.—(Co-

bla popular)—29. Voreta de la font.—*Ahir*.—30. A ma patria —*¡Salut!*—31. Berenguer primer.—*La virtud nos enseña el camino que debemos seguir, pero no se encarga de descubrir los lazos que en él podemos encontrar*.—BALMES.—32. Esclavatje.—*Non posumus*.—33. Matre dolorosa.—*Apuró hasta las heces la copa del dolor*.—34. Catalunya.—*Magna*.—35. Concells de vells.—*En tractantse de casar fa de mal aconsellar*.—36. Lo ball de la festa major.—*¡Solo el amor es grande! proseguia—añadiendo un delirio á otro delirio*.—R. DE CAMPOAMOR.—37. Nit de l' ànima.—*Ting por...*—38. Lo pás del llop.—*Torrents y fontanelles—totes se glassarán—los aucelles del ayre—de fret se morirán*.—CORRANDA POPULAR.—39. Zeid.—.... *dolorido pensando en su porvenir...*—UBALDO PASARON.—40. Defelliment.—*Non est dolor...*—41. L' historia del amor.—*Foch foll*.—42. A Tortosa.—*Gloria*.—43. Lo sometent.—*Y'ls uns per l' Eral sortian, —altres per Cap-pont al dret*.—44 Lo botxí del Rey en Pere.—*L' unió en Valencia*.—45. Lo crit dels almogàvars.—*Patria*.—46. La Gelosía.—*Trajedia en tres actes—No té pietat*.—47. La forastera.—*Forasters de Barcelona,—forasters no 'n vulgau may!*—48. L' aygua del cel.—*Amor*.—49. Malas llenguas.—*Con mucho menos hablar—y mucho mas trabajar—se salvaria el país*.—LARRA.—50. La cansó del músich.—*Do re mi fa sol*.—51. La bandera de la patria.—...*empeñado el infante D. Alonso en recobrar su pendon, etc.*—FELIU DE LA PEÑA.—52. ¡Bells amors!—*Y en son niu, niuhet d' amor...*—53. Amor.—*Ideal*.—54. L' arbre de la patria.—*Lllibertat*.—55. Mestre Blay.—*Cástich de Deu*—56. La pubilla del Mas Gran.—*Au, qu' us contaré una fetx...*—FREDERICH SOLER.—57. L' afany de l' eura.—*Avant*.—58. Un home.—*Jo y ell som dos*.—59. Lo camí de Sant Jaume.—*Spes*.—60. Una llàgrima.—*Allons, ja n' ai donc plus qu' à suivre ce que dime*.—LAMARTINE.—61. La meva amor.—*Cançoneta*.—62. L' olivera.—*Fides*.—63. Lo 19 de Mars.—*Usansa. Patria. Amor*.—64. Lo Palmer.—*Sembla una flor que cau del cel*.—65. Maig.—*Mes de las flors*.—66. Concell. *Crcyeume á mí—y anireu be*.—67. Lo Miserere.—*Miserere mei, Deus!*—68. L' estatge de la dissort.—*¿Nació jamás la felicidad del crimen?*—WALTER SCOTT.—69. Catarina d' Aragó.—70 Ursula.—*¿Qué hi ha com l' amor*.—71. Memories d' un estudiant.—*Novela*.—*A C...*—72. Tria.—*Poquet y bo? Tant de bo!*—Fábulas. *Je chante les héros dont Esope est le père*.—LA FONTAINE.—74. Ego sum.—*D' après nature*.—75. Les noces del infant.—*Drama*.—*Crónica d' en Pere IV, cap. I. Crónica d' en Muntaner, Cap. CLXXVIII y CCXLV*.—76. Conhort.—*Creo en Dios padre todopoderoso*.—77. La cansó del cansoner.—*La biron-don*.—78. Lo cant de la patria.—*Vox populi vox Dei*.—79. Montesa cristiana.—*Romançet*.—80. Lo mon.—*Quien mas mira menos vé*.—F. CANONJE.—81 Las tres caras.—*Per vida de Sidenham,—sempre 'l metje es desgraciat*.—P. ESTORCH Y SIQUÉS.—82. Dupte d'

amor. *Dubto; vethoaquí tot!*—J. M. BARTRINA.—83. L' estreno.—*Llum!*—84. L' horta de Valencia.—85. Sagunto.—*Inmortalitas tibi est.*—86. La copa del dolor.—*Fiat voluntas tua.*—87. Flour passido. *Poulido flour,—me fas doulour!...*—88. La colometa blanca.—*Lætabor, et exaltabor in te.*—DAVID, *salm. IX, vers. 3.*—89. Cárlos — Drama.—90. Dos matrimonis.—*Desgraciat qui ho ensopega.*—91. La cansó del comparsa.—*Yo quiero ser cómico.*—LARRA.—92. Quan serém casats.—*Cançó.*—93. L' almugaver.—*Lo rey me 'l quedo.*—94. Almodis.—Tragedia.—95. A una coqueta.—*Qui tot ho vol tot ho pert.*—96. Lo cego.—*Miserias del mon.*—97. Lo jardiner del Rey.—*Las rosas tenen espinas.*—98. Al món.—*Aquest món es una bola, un purgatori, un infern.*—99. Lo malalt.—*Cosas que passan.*—100. Historia d' una onada.—*Misteri.*—101. La cansó de la dona.—*Tretse son tretse!* 102.—Nocturn.—*La fosca que 'ls dos separa...*—103. Amorosa.—*Chagrin d' amour dure toute la vie,—plaisir d' amour ne dure qu' un instant.*—104 L' enamorat.—*Adeu, punteta de sol—estrella de l' auba clara,—espineta del meu cor—que 'm travessa las entranyas.*—CANÇÓ POPULAR.—105. Mon amich.—*Corretjir al que va errat.*—106. L' espurna.—*Mens agitat molem.*—107 Un amour.—Poema.—*Dóu comte Berenguié. Fraire, bén nons convèn...*—MISTRAL.—108. Los nets dels ciclops.—*Valor y llealtat.*—109. Al dolor.—*Conhort.*—110. Lo rey y la mort.—*Fatals amors.*—111. Tota una vida.—*Les quatre estacions.*—112. Al renaixement, del esperit patri. 113. La germana d' en Jaume lo desdichat.—... *y finalmente se retiró al Monasterio de Jiquena donde ya tenia una hermana.*—A. DE BOFARULL.—114. La cansó del rovalló.—*¡Que ditxa tindria*—115. La gran era.—XIX.—116. Himne de Catalunya.—*Surge et ambula.*—117. ¡Que hi farem!—*Las cabras per sos pecats—portan los genolls pelats.*—118. Los recorts de la masía.—*Aquí... es Espanya;—allá dalt... Catalunya!*—J. LL. PONS Y GALLARZA.—119. L' esperit catalá.—*Avant.*—120. Un bon concell.—*A los hombres que están desesperados,—cásalos, en lugar de darles sogas;—morirán poco menos que ahorcados.*—QUEVEDO.—121. Los soldats de Sertori.—Tragedia.—*Preferiria—la mort avans que vèuret, patria esclava.*—122. Los darrers jorns.—*Dies iræ*—123. Na Dolsa.—*La lley del amor.*—124. A la Poesía.—*La vida ets de les arts.*—125. Mal d' amor.—*Oh, si qu' es un gran mal lo mal d' amor!*—126. Santas-Creus.—*Afront y gloria.*—127. Fam y fret!!...—*O Deu es crudel, ó 'l món—será sens dupte 'l crudel!*—128. Lo renaixement catalá.—*Avant!*—129. Plany d' un poeta.—*Voldria 'l premi festiu!*—130. Aubada.—Amor.—131. Lo Castell d' Aramprunyá.—Monografia.—*Ets tu, ferestech héroe—d' atlética figura?...*—A. BLANCH.—132. La branca morta.—*Nuestras vidas son los rios—que van á dar en la mar,—que es el morir.*—JORGE MANRIQUE.—133. Las vetllas de ca 'l cerer.—*Santa nit!*—134. Carta.—*Vivir con leones y con dragones—*

es mas pasadero que hacer vida—con la mujer que es malvada.—
 Eccl. cap. 26.—135. Lo salt de la reyna mora.—*Encara veureu las
 petjadas del cavall.*—136. Consells.—*Tal com raja.*—137. Sospresa,
 pena y consol.—*Amor et virtus.*—138. Judit de Welp.—Tragedia.—
 139. Lo Comte Jofre.—*Balada.*—140. Himne universal.—*Sin Bea-
 trix no hubiese existido un Dante; ni sin Laura un Petrarca.*—141.
 Lo picapoll.—*Es lo rahim mes dols.*—142. Lo Ter.—*¡Patria!*—
 143. La Diosa Aurora.—*Patria, fe y amor.*—144. L' últim plany
 del Consol.—*Quin jorn avuy! Quin jorn de tristas novas.*—V. BALA-
 GUER.—145. Lo Retaula.—*Fidelitat.*—146. Cansó de la terra.—*Lo
 cor se 'm núa—y ¡ay! vull plorar.*—CLAVÉ.—147. Tot sol.—*Afany.*
 —148 A Montserrat.—*Ab gayta y tamborino—y ab brancas á las
 mans...* V. BALAGUER.—149. L' Habana.—*No es or tot lo que llú.*—
 150. La torre dels Escipions.—*Ille terrarum mihi præter omnes.*—
 HORACI llib. II od. IV.—151. Las barretinas—*Honradas sempre.*—
 152. Historia d' un manuscrit.—Novela.—*Ask wath is human life—the
 sage replies.*—WILLIAM COWPER.—153. Los sufriments de Fèlix.—No-
 vela.—... *e viu que per la veu de cega passió la noticia del loch on
 era é la conexensa del be é de la veritat continuament al meu juhy
 eran stades cobertes.*—FRANCESCH CARROC.—154. Eva.—*Et clamor
 meus ad te veniat.*—155.—La familia del mas dels Sálzers.—Novela.
 —*Amor de mare,—tot lo demás es aire.*—156. Juventut perduda.—
Vull ovirar la caseta—hont lo sol may s' hi ponía.—157. A una ma-
 re en la mort de sa filla.—*La 'm vaix mirar bella estona—y may,
 may me 'n cansaria!..*—158. Meditació.—*Oh eterna mort,—oh eter-
 na vida!*—159. La molinera de Flassá.—*¡Oydá!*—160. Lo darrer tro-
 vador.—*Adeu per sempre, oh patria.*—161. Espigallets.—*Per si os
 agradan.*—162. Fidelitat.—*Vox populi.*—163. Atenas catalana.—
 164. L' estiuhet de Sant Martí.—*Quan l' arbre es vert,—l' ombreta
 es bona.*—Cansó catalana.—165. Tarraco.—*Colonia victrix Tarraco.*
 —166. L' ordre.—*Suprema lex esto.*—167. A una poncella.—*Flor
 d' amor.*—168. La cansó de las flors.—*Cad' arbre, cada planta es
 un pom de flors, y un hom sent desitg de convertirse en abella, per
 voletejar en esta admósfera.*—GÆTHER.—169. Amor.—*Un alma al
 amor sujeta—y un coraçon que suspira.*—ZORRILLA.—170. Agonit-
 zant.—*La vida es sueño.*—CALDERON.—171. Lo Dubte.—Drama.—
Errar lo menos no importa—si acertó lo principal.—CALDERON DE
 LA BARCA.—172. Biografía d' Esteba Gilabert Bruniquer.—*Jo humil
 súbdit y oficial de la ciutat de Barcelona.*—173. Montseny.—*Com
 guayta vtgilant, cubert de boyra y neu...*—ARIBAU.—174. L' última
 aureneta.—*Yo vi sobre un tomillo—quejarse un pajarillo.*—VILLEGAS.
 —175. Himne al renaixement.—*Armonía.*—176. Pluja.—*Esperansa.*
 —177. Lluna de mel.—*Fermansas d' eternitat.*—178. Lo Correu
 de B***—Novela.—179. Dol.—*Copa de plers, solatjes de dolor.*—
 180. La vida.—*Ombra.*—181. Contemplació.—*Perque miro les es-*

trelles—no estigau, mon Deu, gelós;—m'agrada perdrem entre
 elles—per encontrarvos á Vos.—VERDAGUER.—182. Carta d'amor.—
 Hontsevulla, Abril de 18.. —183. La Caritat.—Donar vestit als des-
 pullats y pa als que tenen fam...—184. Amor.—Lo tresor de la dona.
 —185. Redempció.—Ingrat ab Deu...—186.—Recansa.—Ara ve lo
 mes d' Abril,—regalada primavera...—187. Presentiment.—Tinch
 febre continua—que 'm pensa matar...—188. Fadrinada.—Comen-
 sem ab alegria—de cantar una cansó... 189. A la Lluna.—Reyna de
 los astros, Luna,—como tu luz no hay ninguna.—J. ROMER.—190.
 Lo Fosser.—Charitas.—191. Sagrament perdut.—Il fit serment à sa
 maitresse—de l' adorer jusqu' au tombeau.—192. Isabel de Galcerán.
 —Novela.—193. Rondalleta.—Voleu rondalla?—194. La Rey de la
 fontana.—Patria, fides, amor.—195. Lo mas de las etzevaras.—Una
 de las pagesias | que hi ha en lo pla de Cambrils.—196. Viure es
 lluytar.—Sort fatal.—197. Lo dubte y la fé.—La fé salva.—198.
 Plany.—Per fer número.—199. Cant nupcial.—200. L' anfiteatre.—
 Væ victis.—201. Maria de Montpeller.—Drama.—De la Reyna Do-
 na Maria nostre mare volem aytant dir, que si bona dona havia el
 mon, que ela ho era, en tembre e en honrar Deu, e en altres bones
 costumes que en ela era.—Crónica del Rey en Jaume.—202. Lo bon
 temps.—...La cristalina esfera—gira bañada en luz; bella es la vida.
 —ESPRONCEDA.—203. La veu del passat.—204. Gombal de Mur.—Y
 el crit ¡desperta ferro!—que sempre ab fam de gloria—per tot de-
 yan els braus almogavars.—J. B. PASTOR.—205. Anhel.—.. Y enca-
 ra diuhen—que 'l Paratls es perdut...!—F. MATHEU.—206. La font
 del amqr.—Es l' amor com les ones—que 'l vent belluga.—JOSEPH
 BODRIA.—207. La veu del Progrés.—208.—Desitj.—209. Anyoransa.
 —Benhaja 'l cor que t' estima,—y ab la llum de l' esperança...—JE-
 RONI FORTEZA.—210. Qui pugués tornarhi...!—211. Semprevivas.—
 Corona poética á ma difunta mare.—212. Lo Progrés.—¡Avant!—
 213. Amor puríssim.—¡Ave maris Stella!—214. Deliri.—Y es de
 tots los adeus que l' home dona—el de sa joventut el mes amarch.—
 J. LABAILA.—215. Historia de la vila de Sant Pol de Mar y de son
 antich monastir.—Nosce te ipsum.—216. Hero y Leandro.—Doch
 die Liebe fand den Weg. Schiller.—217. De la nou...—Talil vita fi-
 nis ita.—218. Lo fil de la vida.—De quina seda?—219. Lo mestre d'
 aixà.—Per un may mes.—220. Lo llit de mort.—Llamas, dolores,
 guerras...—FR. LUIS DE LEON.—221. Lo forn de rajolas.—Terra ro-
 ja descuberta.—222. Mestre Jaume.—Salut y feyna.—223. Roman-
 so.—Qui 'n vol un altrel—224. La barretina.—Oh, bandera catalana,
 —abrigans fins á morir!—225. Penediment.—Mon remembrer es
 ma confusió.—AUSIAS MARCH.—Cant XLIX.—226. Montseny.—
 Monografía.—Adeu, tu, vell Montseny.—ARIBAU.—227. Tradicions
 vilanovinas.—Las tradicions retratan lo modo de ser dels pobles.—
 228. La bala.—Peso un' unsa.—229. Joan Fivaller.—1415.—230.

Lo saltimbanquis.—*Planyèulo*.—231. Lo cistellayre.—*Comprèu*.—232. Raquel.—*Flos Campi*.—233. Lo carrer de l' Escola.—*Oh, enderrochs catalans, so vostre amich*.—A. BLANCH.—234. La Pubilla.—*Flors y violes y romani*.—235. Cant á la patria.—*Dulcis amor patriæ, dulce videre suos*.—236. L' enamorada del mar.—*A la vora de la mar y á la vora de l' arena*.—CANSÓ POPULAR.—237 Ramors del bosch.—*La passió*.—238. Los jueus del Call.—*A matar jueus!*—239. Lo cap del Rey.—*Firám!*—240. Fe grega.—241. La faixa d' or.—*Paraula es paraula*.

TAULA

	<u>Planas.</u>
Acta de la festa.	21
Discurs del Sr. President del Consistori, D. Teodor Llorente. .	27
Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Francesch Matheu	31
La Pubilla, de D. Joseph Franquesa y Gomis.	43
Joventut Perduda, de D. ^a Victoria Penya de Amer.	51
La Molinera de Flassá, de D. Joan Planas.	55
L'última aureneta, de D. Frederich Rahola.	61
La Barretina, de Mossen Jascinto Verdaguer.	67
Penediment, de D. Marian Aguiló y Fuster.	73
L' anfiteatre, de D. Ramon E. Bassegoda.	77
Lo Botxí del Rey en Pere, de D. Joseph Martí Folguera. . .	83
Montesa cristiana, de D. Francesch Ubach y Vinyeta. . . .	89
Rondalleta, de D. Pau Bertran y Bros..	97
Un Amour, de D. Víctor Lieutaud..	101
Almódís, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	123
Montseny, de D. ^a María de Bell-lloch	209
La familia del mas dels salzers, de D. Gayetá Vidal de Valen- ciano.	221
Isabel de Galcerán, de D. Narcís Oller y Moragas.. . . .	269
Biografía d' Esteba Gilabert Bruniquer, de D. Salvador San- pere y Miquel.	285
Discurs del Sr. Mantenedor, D. Emili Vilanova.	305
Llista de las composicions presentadas al certámen.	307

JOCHS FLORALS

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXIII DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXXI

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

CARRER DE XUCLÀ, NÚMERO 13, BAIXOS

MDCCCLXXXI

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

MANTENEDORS

D. JASCINTO VERDAGUER, Pbre., *President.*

D. Ramon Picó y Campamar.

D. Lluís Domènech.

D. Francesch Matheu.

D. Jascinto Torres y Reyetó.

D. Jascinto Laporta.

D. Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

ILTRE. SRA. D.ª DOLORS CABALLERO DE MERCADER,
Comtesa de Bell-lloch.

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

D. Manel Milá y Fontanals. *President.*

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. D. Miquel Victoriá Amer.

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.

» J. LLUÍS PONS Y GALLARZA.

† D. Joan Cortada.

» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Maria Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.

† D. M. Flotats y Comabella.

† » J. A. Llobet y Vall-llosera.

» Joan Manyé y Flaquer.

† » Vicens Joaquim Bastús.

» ADOLF BLANCH, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.

† D. Pau Estorch y Siqués.

† » Antoni Bergnes.

» Joseph Leopold Feu.

D. Lluís Cutchet.

» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal *President.*

D. MARIÁN AGUILÓ Y FUSTER.

D. Manel Angelon.

† D. Joseph Coll y Vehí.

» Joseph Llausàs.

† » D. Miquel Anton Martí.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER,
Secretari.

REYNA DE LA FESTA

Donya Maria Josefa Massanés de González.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D. Terenci Thos y Codina. D. Manel Anglasell.

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.

† » Joseph Subirana.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

*Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Governador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.*

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat.

D. Gregori Amado Larrosa.

» Miquel Victoriá Amer.

† » Narcís Gay.

» Antoni Camps y Fabrés.

» DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Victoria Peña d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. ADOLF BLANCH.

D. Francisco Muns.

» GERONI ROSSELLÓ.

» DAMÁS CALVET.

» Lluís Roca y Florejachs.

» Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLVI

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera.

D. Silvino Thos y Codina.

» Teodor Llorente.

» Eduart Vidal y Valenciano.

» Víctor Gebhardt.

† » Robert Robert, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Mendeç de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President*.

D. Gayetá Vidal y Valenciano. † D. Robert Robert.
 » F. Romaní y Puigdengolas. » Marian Fons.
 » Joaquim Sitjar y Bulcegura. » F. Maspons y Labrós, *Secri*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *President*.

D. Jascinto Labaila. D. FREDERICH SOLER.
 » Felip Bertran. » Francisco Maspons y Labrós.
 » Felip Jascinto Sala. » F. Miquel y Badía, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

ADOLF BLANCH Y CORTADA, *President*.

† D. Eussebi Anglora. D. Joseph Roca y Roca.
 D. Joseph María Arnau. » Francisco Miquel y Badía.
 MOSSEN JASCINTO VERDAGUER. » Pere de Rosselló, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

Mossen Salvador Mestres. D. Joaquim Riera y Bertran.
 D. Ignasi Ramon Miró. » Pere de Rosselló.
 » Joseph Puiggarí. » Joseph de Palau, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President*.

D. Miquel Victoriá Amer. † D. Xavier Llorens y Barba.
 » Joseph d' Argullol y Serra. » Joseph de Palau y Huguet.
 » Rafel Ferrer y Bigné. » Joan Montserrat, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President*.

D. Manel Angelon.	D. Vicens W. Querol.
» Félix María Falguera.	Mossen Ferran Sellarés.
» Joan Montserrat y Archs.	D. Joseph Coroleu, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. Antoni Camps y Fabrés.
» Lluís Roca y Florejachs.	» Joseph Coroleu.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. MOSSEN JAUME COLLELL, <i>Secretari</i> .	

REYNA DE LA FESTA

Excma. Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Antoni Camps y Fabrés.	» Pere Nanot-Renart.
† » Joseph Coll y Vehí.	» J. Sardá y Lloret, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. FRANCESCH PELAY BRIZ, *President*.

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Celestí Barallat y Falguera.	» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Joseph Balari y Jovany.	» J. Roca y Roca, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President*.

D. Antoni de Bofarull.	D. Enrich Claudi Girbal.
» DAMÁS CALVET.	» Joseph Roca y Roca.
» Pere de Rosselló.	» J. Blanch y Píera, <i>Secretari</i> .

REYNA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y González de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President*.

D. Gonzalo Serraclara.

D. Andreu Balaguer y Merino.

† » Vicens Boix.

» Joseph Blanch y Piera.

» Francisco Miquel y Badía.

» J. Riera y Bertran, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. ADOLF BLANCH.

D. Joseph Coroleu.

» FREDERICH SOLER.

» Joaquim Riera y Bertran.

» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

» ANGEL GUIMERÀ, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Excm. Senyora Donya Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX.

D. Gonzalo Serraclara, *President*.

D. DAMÀS CALVET.

D. Manel de Lasarte.

» J. Narcís Roca.

» Joseph Pella y Forgas.

» ANGEL GUIMERÀ.

» Emili Vilanova, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Teresa Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President*.

D. Ramon de Siscar.

D. Conrat Roure.

» Joan Sardá.

» Alvar Verdaguer.

» Emili Vilanova.

» Francesch Matheu, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Donya Clotilde París.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*

- D. Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
 » Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
 » Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
 » Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
 » Frederich Soler y Ubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
 » Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
 » Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
 » Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D. Isabel de Villamartin.	2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	4
» Thomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	1
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	3
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	4
» DAMÁS CALVET.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
» JAUME COLLELL.	3
» Marian Fonts.	1
» THOMÁS FORTEZA.	3
» Joseph Franquesa y Gomis.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	4
» Joseph Martí Folguera.	1
» Artur Masriera y Colomer.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	3
EXCM. SR. D. Aibert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Lluís Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
» FREDERICH SOLER.	4
» Silvino Thos y Codina.	1
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	3
» JASCINTO VERDAGUER.	3

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D. ^a María de Bell-lloch..	1
» Josefa Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	2
† D. Joaquim M. Bartrina..	1
D. Pau Bertran y Bros.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA..	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
<i>Lo Cansoner de Miramar.</i> ..	1
D. Antoni Careta.	1
» JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
† D. Salvador Estrada.	1
D. THOMÁS FORTEZA.	2
» Víctor Gebhart.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Víctor Lieutaud.	1
» Joseph Martí y Folguera.	8
» Francesch Matheu y Fornells.	1
» Apeles Mestres..	1
EXCM. SR. D. Manel Milá y Fontanals.	1
D. Antoni Molins y Sirera..	1
» Matheu Obrador Bennassar.	1
» Narcís Oller.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere d' Alcántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar..	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLANZA.	1
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluís Roca y Florejachs.	2
» GERONI ROSELÍÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
» Salvador Sanpere y Miquel.	2
» FREDERICH SOLER..	3
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Lluís B. Nadal.	1

» Terenci Thos y Codina	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	6
» JASCINTO VERDAGUER.	3
» Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	2
» Joseph Yxart.	1

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D. ^a Marfa de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá.	1
» Victoria Penya d' Amer.	3
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Thomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph d' Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» DAMÁS CALVET.	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
<i>Lo Cançoner de Vilatort.</i>	1
D. Emili Coca y Collado.	6
» JAUME COLLELL Y BALCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
† » Salvador Estrada.	1
<i>Un Fadri de Montanya.</i>	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
† » Guillem Forteza.	1
» THOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	3
» Artur Gallard.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	1
<i>Jordi.</i>	3

D. Manel de Lasarte.	1
» Teodor Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	14
» Artur Masriera y Colomer.	3
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
<i>Armengol de Montsech.</i>	1
D. Joan Montserrat y Archs.	2
» Francisco Muns.	1
» Pere Nabot-Renart.	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Joan Nebot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau	4
» <i>Pere Pi y Parera.</i>	1
» Ramon Picó y Campamar.	6
† » Felip Pirozzini y Martí.	3
» Félix Pizcueta.	2
» Joan Planas y Feliu.	2
» <i>Cárles Pons de Ginebreda.</i>	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Frederich Rahola.	1
» Isidro Reventós y Amigué.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLE.	4
<i>E. T. de M.</i>	2
D. Joseph Taronjé y Cortés.	2
» Terenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	11
» Pere Antoni Ventalló.	2
» JASCINTO VERDAGUER.	4
» Joseph Verdú.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» <i>Pere Ramon Vidal.</i>	2
» Miquel Zavaleta.	1
<i>Anónims.</i>	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Gerona.
 Excm. Diputació provincial de Tarragona.
 Excm. Diputació provincial de Lleyda.
 Excm. Diputació provincial de las Balears.
 Excm. Diputació provincial d' Alacant.
 M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
 M. I. Sr. President de l' Academia de Bonas Lletres.
 LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.	D. Geroni Martorell.
Sr. Marqués de Castellbell.	» Joseph Martorell.
D. Francisco Domingo.	» Ferran de Miró d' Ortallá.
» Joaquim Fontanals del Cas-	Sr. Marqués de Montoliu.
tillo.	D. Fernando Puig.
» Ignasi Fontrodona.	» Agustí Robert.
» Eusebi Güell.	» Carles Salvador.
» Claudi Lopez.	» Marian de Sans.
» Francisco Mandri Dezo.	» Joseph M. ^a Serra.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera Pere.	Alier y Sala Lluís.
Agelet y Vidal Víctor.	Almirall y Vidal Joseph.
Aguilar Francisco de P.	Almirall Joan.
Aguiló Plácit.	Alsina Simon.
Alayó Pere.	Alumar Evaristo.
Alesán Joseph.	Amat Gervasi.
Aldavert Pere.	Amell Manel.
Aleu Anton de Padua.	Amigó y de Cabo Pere.
Alemaný Joseph.	Angelon Manel.
Alier Bonaventura.	Arabá y Solanas Ramon.

Argensó Rosendo.	Camin Alvar M. de.
Argullol Joseph de	Canyellas y Rodon Joseph.
Arús y Arderiu Rosendo.	Canal Joseph.
Armet y Ricart Salvador.	Canals Emili.
Arnet y Viver Roman.	Canals y de Raures Eduart de.
Auléstia y Pijoan Antoni.	Capella Bonaventura.
Aymamí Joaquim.	Capella Timoteu.
Baguer Antoni.	Capdevila Millan de la Cogulla.
Bagunyá Jaume.	Cardellach Cárles L.
Baixeries y Rosals Joseph.	Careta Antoni.
Balaguer y Merino Andreu.	Carnicer Anton.
Balaguer y Torner Andreu.	Casademunt Adriá.
Balari y Jovany Joseph.	Casaramona Joan.
Barallat Celestí.	Casades Joaquim.
Bardera Ramon.	Cascante Joseph.
Batló y Batlló Enrich.	Casanyas y Prats Joseph.
Batló y Batlló Frederich.	Ceballos Ignasi de.
Batlle Llorens.	Coll y Gorina Ramon.
Bertran Felip.	Coll Lluís.
Bertran y Bros Pau.	Coll Fernando.
Bertran y Rubio Eduart.	Comabella Joaquim.
Bonay Alfonso.	Company y Fages Pere.
Bonay Frederich.	Coroleu é Inglada Joseph.
Bofill Artur.	Cortada Gonzalo.
Bofill Eugenio	Cuadras y Feliu Manel.
Bordas Frederich.	Cucurella Tort Joseph.
Bordas y Rovirosa Francisco.	Cumella Joaquim.
Bosch Joseph.	Cusachs Andreu.
Bosch y Puig Ivo.	Cutchet Lluís.
Bosch y Marcé Emili.	Cristies Magí.
Boter Francesch de	Danés Joseph.
Bulbena Artur.	Daurella y Rull Joseph.
Bulbena Pere.	Delás Fernando de.
Blanch Joseph.	Delgado Prósper.
Brossa y Reixach Jaume.	Delmás y Netto Carles.
Brunet y Bellet Joseph.	Doménech Lluís.
Caballé Joan.	Doménech Enrich.
Caballé Tomás.	Domingo Francisco A.
Cadafalch Joaquim.	Dominguez Joseph.
Cadena Jaume.	Dominguez Joan.
Calafell Jaume M.	Doria Francisco.
Capmany y Sandiumenge Narcís.	Doria y Casas Pere.
Campderrós Joseph.	Durán y Bas Manel.
Camprodon y Rovira Joan.	Escubós Albert.
Camprubí y Mallol Francesch.	Escudé Anton.

Espinach Anicet.	Llampallas Antoni.
Estalella Antoni, Pbre.	Llavallol Teodor.
Estasen Eugeni.	Llach Joan.
Falguera Félix M.	Lleó Modest.
Farnés Sebastià.	Lleonart y Llunell Joan.
Farnés y Flaquer Joan.	Lligé Joan.
Fasant Francisco.	Llorens y Riu Joseph.
Felip y Sunyé Joseph.	Macià y Pujol Eussebi.
Felip y Dotras Gaspar.	Maluquer y Viladot Joan.
Feliu y Lloret Joseph.	Mandado Rupert.
Ferrando Rovira Ignasi.	Mariezcurrena Heribert
Ferrer y Codina Antoni.	Maristany Francisco de P.
Ferrer y Vidal Joseph.	Marqués Ramon.
Fiter é Inglés Joseph.	Marsillach Salvador.
Flaquer Joseph.	Martí y Sagristà Miquel.
Font Joan.	Martí y Gelabert Pere.
Font Víctor.	Martorell Bernardino.
Font Joaquim.	Martell Conrat.
Fontanals Joseph.	Massó Antoni.
Formiguera Emili.	Matas y Burgues Francisco.
Forns Francisco de P.	Matas y Burgues Miquel.
Galf Miquel.	Maspons Mariano.
Gallard Artur.	Maspons y Labrós Francisco.
García Cárles.	Masriera y Colomer Artur.
Garriga y Miquel Francisco.	Masriera Frederich.
Gasset Anton.	Masriera Joseph.
Gasset Joseph.	Matheu y Fornells Francesch.
Gaza Alfredo.	Matheu y Fornells Joaquim.
Gibert y Riera Eduart.	Mimó y Caba Claudi.
Gibert y Batlle Eduart.	Miquel y Badía Francisco.
Gibert Salvador.	Miquelerena Ramon de.
Girona Ignasi.	Miravent Joseph.
Gispert Manel.	Mitjans Modest.
Góngora Lluís.	Mitjans Vilajeliu Juli.
Grases Bonaventura.	Molgosa Valls Joseph O.
Grau Bonaventura.	Monnany y Lopez Ramon.
Grenzner Manel.	Montserrat Joan.
Giralt Manel.	Morull Joseph.
Gusi Pere.	Morgades y Gili Joseph. Pbre.
Guardiola y Soler Matheu.	Mundí Jaume.
Imbert Eduart.	Mundó Joan.
Jordá Frederich.	Muro Joseph.
Lapeira Enrich.	Mústich Ramon.
Larratea Catalan Manel.	Navarro Enrich.
Llagostera Francisco.	Negre Joaquim de.

Novas Rosendo.	Ribalta Miquel.
Nuri Ramon.	Ricart Giralt Joseph.
Oliveras Anton.	Ricart Felip.
Oller y Moragas Narcís.	Ricart Ramon.
Orriols Joan B.	Riera y Bertran Joaquim.
Parés Ignasi.	Riera y Penosa Jaume.
París Manel.	Riera Francisco
Pascual y Casas Eussebi	Rius de Llosellas Leopold.
Pascual y Costa Joan.	Rius y Taulet Francisco de P.
Pascual y Nin Joan.	Rius Antoni.
Pascual Perez Ildefonso.	Roca y Florejachs Lluís.
Pau Francisco Manel.	Roca y Roca Joseph.
Pecero Manel M.	Ros de Olano Antoni.
Pedrals Artur.	Ros Teodor.
Pella y Forgas Joseph.	Rogent Elías.
Permanyer Joan.	Roig y Tapis Paulí.
Perpinyá y Pujol Joan.	Romeu Manel.
Perpinyá y Pujol Fernando.	Ronquillo Francisco de P.
Pers y Ramona Magí.	Rossell Pere.
Piera Florenci.	Rosselló Pere de.
Pigrau Cárles.	Roure Conrat.
Pirozzini Cárles.	Sala Felip Jascinto.
Planas Francisco.	Sala y Martí Joaquim.
Planella Macari.	Saladrigas Rafel.
Ponsetí Roch.	Sandiumenge Magí.
Pons y Massaveu Joan.	Sagrera Conrat.
Pons Marés Pere.	Sagrera Joseph.
Pons Joan B.	Sanchez y Merli Lluís
Porcar y Tió Manel.	Santaló Pere
Porta Oscar.	Santamaría Pere.
Puig y Esteve Francisco. Pbre.	Santamaría Alfredo.
Puig y Savall Lluís.	Sardá y Lloret Joan.
Puig Erasme.	Sendra y Domingo Joan.
Puiguriguer Jaume.	Serra Ramon Andreu.
Pujal Martí.	Serra y Pausas Joan.
Pujol Francisco.	Serra y Torruella Pere.
Quintana Albert de.	Serra Joseph O.
Quintana Tuset Sixt.	Serraclara Gonzalo.
Rech Cárles.	Serrahima Maurici.
Reventós Joseph.	Serrallés Pere.
Reventós Ramon.	Sert Domingo.
Regordosa Jaume.	Siscar Ramon de.
Ribas Gonzalo.	Solá y Guixa Trinitat.
Ribas y Fargas Joseph.	Sunyol Esteve.
Ribot y Climent Francisco.	Sunyol Ramon.

Sturzenegger Jaume.	Valls y Ventura Camilo.
Sutorras Inglada Domingo.	Valls y Vicens Agustí.
Talet Baltasar.	Valls y Rius Antoni.
Thomas y Bigas Joseph.	Vallés y Ribot Joseph M.
Tintorer Joaquim M.	Vehils Antoni.
Tintorer Rafel.	Ventosa Andreu.
Tintoré Francisco Maria.	Verdaguer Alvar.
Tobella Francisco X.	Verdú Joseph.
Tolrá Joseph.	Vergés y Vilumara Ramon.
Torradella Manel.	Vergés Francisco de P.
Torrents y Monner Antoni.	Vidal Enrich Xavier.
Torrents y Torres Antoni.	Vidal Juliá.
Torres César August.	Vidal y Valenciano Eduart.
Torres y Torrents Manel.	Vidal y Valenciano Gayetá.
Torres Joseph A.	Vilanova Emili.
Torres y Reyetó Jascinto.	Vilallonga Salvador.
Torrent Ramon.	Vilalta Joseph.
Torroella Miquel.	Vila y Lletjós Francisco.
Traval Angel.	Vilá y Vilaplana Andreu.
Trilla Agustí.	Viader Lluís.
Tusquets Joan.	Vilaseca Joseph.
Tuyet Simeon.	Vilumara Eussebi.
Ubach y Vinyeta Jaume.	Vives Pere Nolasco.
Urgellés de Tovar Agustí.	Viza y Martí Joan.
Valentí Joaquim.	Vilar Santiago.
Valls Pau.	Xiqués Ramon M.
Valls y Vicens Joseph M.	Xiró y Jordi Cárles.
Valls Agustí.	Yxart Joseph.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.

La Bisbal.

D. Joaquim Sitjar y Bulcegura.
» Joan Sitjar y Bulcegura.

La Garriga.

D. Salvador Busquets.
» Joseph de Rosselló.

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.

Sant Celoni.

D. Miquel Draper.

Sarreal.

D. Jaume Ramon Vidales.

ACTA DE LA FESTA

EN la ciutat de Barcelona, á la una de la tarda del dia hu, primer diumenge de Maig del any mil vuyt cents vuytantahú, s' es celebrada en la gran sala de la Llotja la solemne festa dels Jochs Florals qu' es la vintytresena que 's verifica d' ensá de llur restauració.

Lo Consistori, acompanyat de las primeras autoritats y comissions oficials, ha passat á ocupar los primers sitials del estrado destinat al Respectable Cos d' Adjunts, ja ocupat per aquest com ho estava de numerosa y escullida concurrencia lo restant de la sala, y oberta la sessió per l' Excm Sr. Gobernador de la provincia, ha passat á llegir lo discurs (i) del Sr. President, son company y amich, lo Reverent Dr. D. Jaume Collell.

Acabat lo discurs ha dat lectura de sa Memoria (ii) l' infrascrit Secretari, procedint immediatament á descloure 'ls plechs que contenen los noms dels autors premiats y á llur consegüent proclamació per l' orde que 's veurá.

De *La Tallada*, (iii) poesia premiada ab la *Flor natural*, ha resultat esserne l' autor D. ARTUR MASRIERA Y COLOMER qui, acompanyat de dos Srs. Mantenedors, ha fet present de la *Flor* á la SRA. COMTESA DE BELL-LLOCH, la qual ha passat á ocupar lo sitial d' honor y ha sigut proclamada Reyna de la festa en mitx dels aplaudiments del concurs y 'ls acorts de la música. Per invitació del autor, ha llegit la poesia premiada D. Joseph A. Trias.

De las composicions *Cansoneta* (iv) y *Las comares de Ripoll* (v) distingidas cada una ab un accèssit al premi anterior, n' han resultat autors, respectivament, D. JOSEPH VERDÚ y D. ARTUR MASRIERA Y COLOMER. La primera ha sigut llegida per D. Joseph Blanch y Piera.

Desclosòs lo plech corresponent á la poesia *La mort del Abat* (v.) qu' ha obtingut accèssit al premi de l' *Englantina d' or*, no adjudicat enguany, s' es vist que n' era autor lo ja anomenat D. ARTUR MASRIERA Y COLOMER, per encàrrech del qual n' ha dat lectura don Cèssar August Torras.

Ha resultat esser autor de la composició *Montalegre* (vii) distingida ab accèssit al premi, tampoch adjudicat enguany, de la *Viola a' or y d' argent* lo Dr. D. JOAN MONTSERRAT Y ARCHS, donant lectura de dita poesia D. Joaquim Cabot.

Al obrir lo plech pertonyent á la *Oda: imitació d' Horaci* (viii) qu' ha sigut liorejada ab lo premi ofert per l' Excm. Diputació provincial de Tarragona, s' es vist també que n' era autor lo ja citat Dr. D. JOAN MONTSERRAT Y ARCHS, y ha passat á llegir aquesta composició D. Carles Pirozzini.

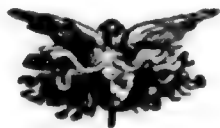
Desclosos successivament los plechs corresponents á las poesias qu' han obtingut los tres accèssits á eix premi concedits, han resultat esserne autors, per l' orde següent: D. ARTUR MASRIERA Y COLOMER, de la traducció lliure de la Oda de Horaci (ix) *Beatus ille qui procul negotiis*; d' una altra traducció de la meteixa Oda (x) D. JOAN PLANAS Y FELIU, y del ensaig d' oda horaciana titolat *A ma lira* (xi) D. LLUIS B. NADAL.

Per fi, l' expressat D. LLUIS B. NADAL resultá també esser l' autor de la novela *Questió de nom* (xii) qu' ha obtingut lo premi ofert per la Redacció de *La Renaixensa*.

Després de feta la distribució de premis als autors sobredits, l' infrascrit Secretari ha procedit á la cremació dels plechs que contenían los noms dels autors de las composicions no premiadas, lo mantenedor Sr. D. Francesch Matheu ha llegit, per compte de discurs de gracias, una poesia (xiii) qu' ha sigut rebuda ab prolongats aplaudiments, y per fi l' Excm. Sr. Gobernador de la provincia ha declarat termenada la sessió. Eran las tres de la tarda.

De tot lo qual n' aixeca la present acta que firma y certifica en lo lloch y data avans expressats l' infrascrit Secretari

NARCÍS OLLER.

Núm. 1.—DISCURS DEL SR. PRESIDENT DEL CONSISTORI,
D. Jascinto Verdaguer.

Núm. 2.—MEMORIA DEL SR. SECRETARI DEL CONSISTORI,
D. Narcís Oller.

SENYOR EXCEL-LENTISSIM:

SENYORS:

Avuy, primer diumenge de maig, y punt per punt en aquesta hora, fa 22 anys que, al mitx d'una rodona de venerables figures de nostre renaixement, se plantava l'arbre benèhit de Deu de la institució dels Jochs Florals. «Lo matará una gelada,» deyan los desconfiats, «lo trencará la primera ventada que vinga de llevant ò de ponent,» deyan los que ab mals ulls s'ho miravan; y ni les gelades l'han aturat de florir, ni les ventades de granar. «Demá tocarán á morts, deyan altres, per eix nin, per qui ab tanta alegria tocan á bateig,» y les campanes no hi tocaren, y l'infant hermós, bressat en un vell escut de nostres comtes, creixía cada jorn més ufanós, y de l'arpa que 'ls trovadors li donaren per joguina, com la mel d'un rusch, vessavan les cançons per elles mateixes, y cada mes de maig reverdía ab més ufana en son front la corona gentil de roses y englantines. Lo nin s'es fet gran; ja es hora de portarlo á volar ab los Excursionistes pels cims de les altes montanyes, fites de sa heretat inmensa; ja es hora de obrirli full per full y de llegirli ralla per ralla lo llibre de ses glories;

ja es hora de fer passar davant sos ulls, un per un tots los retratos de sa passada grandesa.

Aquèix més ferreny y de selvatge aspecte que baixa dels Pirineus, vestit de pells y duhent á l' espatlla la massa que sembla enmanllevada á Hèrcules, es Otger. Aquèll que més ensá, cenyint ja son front ab la corona de comte, embesteix los moros, abrigant son cos ab lo primer escut de les barres, es Jofre 'l Pelós. En aquèix que, voltat d' homes de paratge, baixa com altre Pelay de la Covadonga catalana cap á la reconquesta de Barcelona, d' hont esperonat per la llansa d' Almansor ne sortí no fa gayre, trobant en lo Besós son Guadalete, en la trista jornada de Matabous, prou fa de bon coneixer á Borrell primer. Eix altre que 'l segueix, ab lo còdich dels *Usatjes* en una má y l' espasa en l' altra, es Berenguer lo vell: sa mirada vasta, sos cabells blanchs, sa fesomia més tranquila y reposada fan recordar més á August que á Cèsar. D' un y d' altre sembla tenir quelcom eixa figura que s' atansa magestuosa, ab corona de rey y espasa cinta, darrera Borrells y Berenguers, com un diamant al cap d' avall d' una cadena de perles: no cal que us diga son nom.

Quan los mariners catalans tornan, en ales de la llebetjada, á la anyorada terra de sos pares, avans que cap altra montanya, sobre les espatlles del Tibidabo y Montalegre, sobre 'ls cent brassos del Montserrat, més alt que 'l marlet de Sant Llorens de Munt, damunt lo rabassut Montnegre ò la espatlluda serralada de Montgrí, oviran, com si sortís á escomètrels mar endins, lo Montseny, cap-blanch com l' avi de la familia, mes dret, magestuós, gegantí é inderrocable. Aixís al girar los ulls á nostre passat, per damunt les arpes de nostres trovadors, per sobre 'ls capells de nostres caballers y les corones de nostres comtes y reys, més gallart que les palmeres de Elx, més fort que les oliveres nallorquines, més alt que 'ls faigs y roures del Pirineu, nos apareix la figura geganta de D. Jaume. Ell domina totes les altures; aixís lo campanar d' una Seu, deixant enrera en sa volada los drachs de pedra de

les gárgoles, les imatges triunfals de les cornises, los àngels de les cresteries, les fletxes y espigues dels pinacles, enfonza en lo cel sa agulla soberana.

Despenjèm lo quadro, si us plau, per mirarlo més d'aprop, y permetáu que en eixa breu estona sols vos parle d'eixa gentil figura catalana que 'm té robat lo co.:

Cada hèroe d'aqueixa gloriosa galeria y cada dinastia d'hèroes es una estrella ò una constelació, si voleu, del firmament moral de nostra patria; aquèix es lo sol, que desde sa sortida l'umple de gom á gom de gloria y resplandor.

Cada pás del gran rey, desde son bressol de roca de Monsó fins á sa monástica tomba de Poblet, es lo cant d'una epopeya que més que en les obres dels poetes, llegim en les planes de l'història, y més que en les planes de l'història, en lo mapa de l'antiga Catalunya, trossejat per nostra mala sòrt. ¿Era un diplomàtic de cap d'ala, ò un sabi legislador de cap de brot? ¿era un rey magestuós á la faysó de Carlomagne ò un hèroe llegendari á la faysó de Roldan? ¿era un Aquiles que no ha trobat encara son Homero ò un gegant de nostres rondallaris que traspasava á cada pás una montanya, y que sempre arribava ab son bras allá hont arribava ab la vista? Los poetes vos dirán que era tot això; los historiadors de dintre y de fora casa vos confessarán que ell es lo geni de nostra nacionalitat, y son regnat de seixanta anys la temporada més gloriosa, per no dir lo segle d'or, de nostra història; y los lingüistas afegirán que fou, ensemps que 'l seu més gran propagador, lo Dante de nostra llengua.

Un escultor del segle tretze (y això es idea d'un alt poeta y sabi bibliòfil, que va á donar á llum lo *Libre dels feyts* del Conqueridor) prengué per patró sa gallarda figura al entretallar ab rústich cisell l'imatge de David, que, al costat de Moysès y entre profetes y apòstols està á la dreita de la portalada de la Seu de Tarragona; los

borceguins li arriban als turmells, son mantell imperial està pres ab rica agafa en mitx del seu pit, un ample cinyell de que penjan l' espasa y l' estoch, lliga á son cos sa llarga cota, y una rica corona niellada estreny sos cabells que cauhen á rulls per ses espatlles, y, per retratar mellor á nostre amat rey, fins se descuydá de posarli l' arpa.

No faltan homes de lletres que afegeixen son real nom al costat dels de son pare y son avi, á la llarga filera de trovadors del seu temps, que, junt ab los sabis y capitans de sa host, foren sa cort y companyia més aymada. Mes si algun assaig poètic horronejá en sa juvenesa, restá oblidat entre ses obres de més seny, y si alguna *tensó* ò *serventesch* entoná en sa tan llarga com aprofitada vida, no sortí de la tenda de campanya que era son palau predilecte, ò be quedá ofegat pel tro sempre rodolant de les batalles, que eran son natural element.

Si D. Jaume no festejá la musa catalana, fou son heralt gloriós que li obrí les portes de sos estats, y li doná les ales del seu entusiasme, per volar ab ell de montanya en montanya y de realme en realme. A sa testa donchs, que coronan en agraciat enllás la palma del historiador y 'l llorer del hèroe, no cal planyer les fulles d' or del arbre de la poesia patria, puix es en son regnat, á la escalfor del seu patriotisme, y qui sab si á sa influencia personal, que fa en nostra terra sa primera aparició.

En efecte; la literatura provensal, mare y mestra de les primeres d' Europa en los nous temps, estava agonisant ab la fantasiosa nació que li donava vida, mentres Catalunya més pràctica que somiadora, més avesada á manejar l' espasa y lo trident que l' arpa y la lira, anava creixent per mar y per terra, formant ab ella, purificant, enfortint y aixamplant sa llengua, cada dia més tractívola y suau, més forta y vigorosa, juntament ab aquell jove rey, que, prodigi de bon seny, de sabiesa y d' energia, la havia de estendre per la terra. Ell que vingué de vora Provença á regir lo timó de nostre creixent realme, podia molt bé haverne portada la llevor de la poesia al camp de nostres

lletres, y Pere Cardenal y altres trovadors, ab qui ab germanívola amistat vivía, pogueren ser l'empelt que, aplicat al arbre ja llavors ufanós de nostra llengua, n' havia de traure avans de gayre tan gentil brotada d' inspiració.

Lo Conqueridor li obre nous é inmensos horisons cada dia, fent fugir los moros ab sols lo renill del seu cavall. Avuy li dona les florides illes Balears, demá aixamplará sa terra ab les fruyteres planes de Valencia, y si en aquèlles y á l' ombra del rey, segons vol la tradició, naix nostre més gran filosof, en l' altra no trigarà á cantarhi nostre més gran poeta, y á sermonarhi nostre més gran predicador. Lull, Ausias March y Sant Vicens Ferrer son les noves fites del realme de D. Jaume, son los plansons més primerenchs de sa real plantada.

En proba de la volada que prengueren les ciencies en sos estats, á la seva ombra augusta, al costat del Il·luminat autor de l' *Ars Magna* y del Blanquerna, que be hi escau la del sapientíssim compilador de les *Decretals*, Sant Ramon de Penyafort. Aqueix nom tan catalá del *confessor de reys y de papes*, umple tot un segle, y sa obra colossal, *ingens*, com li diu Clement VIII en la butlla de sa canonisació, casi, casi es per si sola tota una ciencia. D. Jaume l' havia pres per confessor y per director de son esperit; llástima que no sempre s' avingués á sos sabis concells, enterrosant alguna vegada ses ales d' áliga en les fangueres de la terra, com ho deixa prou entendre la balada popular de Sant Ramon! (1)

(1) Vèhèusela aquí:

La Mare de Deu—una roser plantava
y d' aquell roser—va naixe' una planta,
nasqué Sant Ramon—fill de Vilafranca,
confessor de reys,—de reys y de papes.
Confessava un rey—que en pecat estava,
lo pecat n' es gran,—Ramon s' en esglaya:
—No ploreu, Ramon,—que 'l pecat s' acaba,
si no 'm perdoneu—ne perdreu l' Espanya.—
Ramon s' en va al port—á llogá' una barca.
Lo barquer li diu—que 'l rey li 'n privava
de podè' embarcar—capellans ni freres,
ni 'ls escolanets—de la cota llarga.
Sant Ramon beneyt—ja 'n va fe' un miracle,

Y com una de les principals preocupacions del Conqueridor, diu en Tourtoulon, era la de fondre en una que valgués per totes les diferents llengues de sos estats; lluytà valerós y no deixá pedra per moure per estendre son domini, com si volgués ab sa veu mágica, fer brotar de les ruines de la llengua d' Oc una nació, que tingués á Barcelona per capital y ál Mediterrá per la primera de ses provincies.

Ab aqueix fí en 1258, ab les primeres ordinacions de la policia marítima, (si no maná sa redacció) inspirá l' idea del primer llibre del *Consolat de mar*, que ha sigut traduhit á casi totes les llengues d' Europa y es inderroable fonament de nostra legislació mercantil: y ell mateix, com altre Cèsar manejant tan be la ploma com l' espasa, amotlla nostre nadiu idioma á la precisió legislativa en los *Furs* de Valencia; lo condensa y arrodoneix en los aforismes filosòfichs del (encara inèdit!) *Llibre de la Sabiesa*; y per últim en sa Crònica, de la qual verament se pot dir com de pochs llibres que tot es or, lo pasta y lo tors, lo aprima y ductilisa á son voler, en gráfiques imatges y delicades pintures del seu temps, y sobre tot en naturals y bellíssimes frases, ab que nos deixa entre-veure sens adonarsen, los sentiments del seu cor tan senzillament gran. L' idea de la Providencia que vetlla 'l món com una mare 'l bressol dels seus fills, guía 'l pensament del real historiador pels mateixos castells ò vilatjes, monastirs ò camps de batalla, hont havia guiat los passos del soldat de la fè. Eixa fè cristiana que no entra may en una ànima sens engrandirla, y com més la engrandeix sol deixarla més humil, tenia la seva tranquila y serena en mitx

tira capa á mar—per servir de barca,
y lo gayatet—per arbre posava,
ab l' escapulari—gran vela n' alsava,
y ab lo sant cordó—bandera molt santa;
Montjuhich lo veu,—bandera assenyala,
tots los mariners—surten á muralla;
¡Jesús! ¿qu' es allò?—¿es galera ò barca?—
No n' es baixell, no,—ni galera armada,
que n' es Sant Ramon—que ha fet un miracle,
Santa Catarina—tocan les campanes.

dels combats y tempestes de la vida, com l' aygua del estany de Lanós, que, posada en un fons dins les altes montanyes de Carlit, los vents més esvalotats no arriban á remoure.

En ben pochi llibres primitius veyem, com en son bellíssim *Comentari*, la veritat rumbejarse al costat de la més alta poesia, y sens donarsen compte l' autor, mirarshi tan d' aprop y festejarshi tan sovint amorosament l' historia y l' epopeya. Victories verament portentoses que donarían l' immortalitat á un guerrer de més curta mida, son contades allí ab dues paraules, y fets extraordinaris d' aquells que solen umplir ab sa anomenada tota una llarga vida d' hèroe, s' amagan modestament darrera una frase humil, com una pedra preciosa darrera un gra de sorra, si no quedan oblidats per qui tantes pedres fines té per enfilars en lo teixit d' or de sa maravellosa vida. «A nou anys, com diu Balaguer en sa *Historia de Catalunya*, se vesteix lo perpunt de guerrer; á onze mana exèrcits y fa en lo maneig difícil de les armes sos primers assaigs; á vint y cinch conta á un rey moro entre sos palacians; ab sols lo terror que inspira son nom, conquista un país; tres regnes, l' un darrera l' altre, naixen per ell á la llum y á la vida de la civilisació cristiana; no sent grat de la corona de Leon; oblida y no fa cas de sos drets al trono de Navarra; guanya realmes per altri, com lo de Murcia, y li'n restan prou per compartir entre sos fills y deixarlos reys á tots; los prínceps cristians lo prenen per jutge en ses desavinenses; lo Papa li dona sitial y l' escolta en los concilis, y 'l tria entre tots los reys per capitá d' una creuhada á Terra Santa.» Lo cel mateix sembla obrirse en rius de llum per coronar son regnat ab lo *descens* de la Verge de la Mercè, celestial Redemptora de catius, que ab lo dols ofici d' obrir presons y de rompre cadenes, enviá sos fills á totes les ciutats de morería, posantlos sobre 'l pit per distintiu, al costat del adorable emblema de la redemció, signe de la catedral de Santa Creu de Barcelona, les may com llavors triufantes barres catalanes. Si eixos apòs-

tols de la caritat no haguessen anat á rompre sos grills en Alger, Espanya no contaria entre sos escriptors l' immortal autor del *Quijote*. Ara, si voleu saber lo secret de tanta sort y ventura, ell mateix vos lo dirá en tan curtes com sentencioses paraules, que han quedat com aforisme entre 'ls historiadors: «*Deu estima 'ls reys que estiman á sos pobles.*» Verament D. Jaume estimava á sos pobles, y á Catalunya entre ells ab tot lo cor; may més cap princep nos ha donades tantes probes d' estimació y afecte, mes tampoch per ara cap altre rey dels nostres ha sigut aixecat per la má de Deu á la gloria del Conqueridor.

Ell no es pas un hèroe de ferro, com los d' algunes cançons de gesta y antichs poemes del nort; sa espasa sí que era de ferro, com vos ho dirían prou los sarrahins que 'n fugían; son capell es de ferro, son escut y sa cuyrassa també son de ferro, mes lo cor que abrigan es un cor d' home. Es un cor de rey com cap n' hi haja per sa estimada terra, un cor de fill per la santa Esglesia, á la que dedicá dosmil temples, los uns presos als moros, los altres aixecats d' arrel per aquells aixams d' artistes y obrers que com abelles de la fè seguían los passos dels conquistadors, ab seus y monestirs consagrant y tornant á Jesucrist les terres arrancades á Mahoma. Es un cor de pare amorós per sos vassalls, un cor de germá per sos amichs, un cor tendre y ple de compassió per sos enemichs; y, més vos diré, un cor d' infant per los aucellets y altres sers inferiors al rey de la creació. Llegiu, sinó, aquell tan conegut passatge de sa Crònica, quan en lo fort de ses conquestes, al llevar la host, un matí escolta les queixes d' una pobre oreneta, que ha fet son niu vora l' escut de sa tenda, y mana que no la desfassin encara, fins *que ella s' en fos anada ab sos fiyls, pus en nostra fè era venguda*. Poques vegades en lo món los sers més petits s' han vist tractats tan noble y amorosament per un home tan gran!

Del amor que tenia á nostra parla benvolguda ¿què més vos ne diré? En catalá s' enrahona ab lo rey de Castella,

en catalá escriu al Kant de Tartaria y al Soldan de Babilonia; y trayent del seu modest bressol eixa dolsa llengua, li lleva, per ferla literaria, los bolquers que li estretejavan, la enjoya ab les perles dels dialectes del mitx-dia de Fransa, y la parla ell mateix en les corts de Saragossa, extenentla ab son exemple per Aragó, Murcia y Oriola, com ho podeu llegir ben *clar* y *catalá* en los documents que d' aquells ditxosos temps hi restan; pugna, (encara que ab no gayre sort) per ferla entrar, al costat del llatí, en los tribunals, y en los *studis generals* de Valencia y Barcelona; y la passeja trionfant al seu costat, com una reyna y enamorada, que en sa dolsa ilusió veuria creixer en l' esdevenidor ab sa estimada Catalunya y arribar á ser la llengua de mitx món.

La idea era verament enlluernadora, lo pensament era gran, mes fou fruyt que no arribá á madur, cayent avans d' hora ab l' arbre gegantí que li donava vida; los somnis eran dignes del més catalá de nostres reys, mes lo vent de la sort adversa los esbullá, com un vol de papallones d' ales daurades. Sa florida y vasta heretat, com lo vel del temple fou esqueixada pel mitx, y la Catalunya de part d' allá del Pirineu quedá de Fransa, y la de part d' assí quedá d' Espanya, sense contar lo que 'ls segles s' en portaren riu avall. Mes lo jou d' or, ab que, en hora mellor, los brassos del gran monarca junyiren les que foren provincies de son inmens realme, no s' ha pas ben romput, puix les uneix encara nostra hermosa llengua. Estrenyèm, donchs, aqueix lligam entre elles, aqueix dolcíssim lligam d' amor, que han afluixat tres segles de guerra y de disort, però que may ha de trencarse, com Deu nos tinga de sa má. Per arrancar la llengua á un poble, cal avans arrancarli la vida.

Es veritat que, darrera 'l Pirineu, los fills d' en Joan Blancas ja aprenen de confegir, de llegir y fins de resar lo pare-nostre en llengua francesa, y que en eixa banda no l' aprenen pas gayres en catalá; mes cors encesos d' amor á l' antiga patria comuna hem sentit batre allá com

assí, y en lo Rosselló com en Valencia, en l' alta Cerdanya com en l' estol de les Balears, esbarts de rossinyols saludan l' aurora de nostra renaixensa literaria.

L' ombra augusta del gran rey á qui, ingrats, no hem aixecat, no diré un obelisch davant de Santa Clara, antich Tinell Major hont rehuní les Corts catalanes avans de volar á la presa de Mallorca, ni una estatua de cent palms al cim de Montjuhich ò 'l Tibidabo, ni menys una estatua de cent canes esculturada y feta ab cisell gegantí, del Caball Bernat, del Montgròs ò d' altre dels més alterosos mariets de Montserrat, que 's vegés desde les Balears, Valencia y Aragó; sinó ni una historia, (1) ni un monument, ni un poema. L' hèroe immortal á qui no hem deixat dormir en pau en son humil sepulcre, únich tros de marbre que guardava son nom, vetlla amorós encara ab la llengua catalana los pobles que la parlan y desensopeix y desvetlla ab son nom y ab sa alenada poderosa los cántichs que dormen en les arpes y 'ls cors que dormen en los pits.

Monpellerins, fills del mitx-día de Fransa, Catalans de part d' allá del Pirineu, vostre compatrici D. Jaume vos lliga als catalans d' Espanya ab doble y estret parentiu de sanch, si no es prou lo parentiu de gloria, com l' anomena en Tourtoulon. Fills d' Aragó, vostres pares agermanats ab los nostres seguiren sa bandera triunfant en trenta batalles campals, á la conquesta de la perla del Mediterrá y á redimir ab sa sanch la no menys hermosa perla del Cid.

Prou se 'n recorda Valencia de quan prop de sos murs una sageta mora se li clavá á la testa, hont encara avuy se pot veure l' esboranch, y trencántseli á la primera es-

(1) Lo sabi provensal M. Tourtoulon ha suplert á bastament la falta d' una historia de Jaume primer, guanyant ab ella un honrosíssim accèssit en un concurs del Institut francès, no concedintseli 'l premi per oferir sa obra més interés per l' historia d' Espanya que per la de Fransa. La hermosa traducció castellana que s' en publicá en Valencia en 1873 es atribuhida al eminent poeta D. Teodor Llorente.

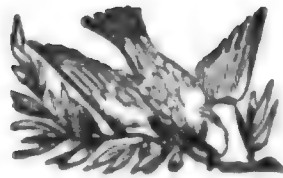
Ademés es esperada la publicació d' un poema sobre la Conquesta de Mallorca, compost per lo mestre en Gay Saber, D. Damás Calvet, que n' ha donat ja á conèixer algun bellíssim fragment.

tiragassada que per arrancar-la doná, y aixugant-se la sanch que s' adollá per sa cara, venía *rient, per tal que la host no se 'n esmayás*. Y Mallorca ¿còm s' en podria oblidar de quan lo rey moro se la 'n duya mar endins en una barca de flors, y 'l rey gegant que ho vegé desde 'l Pirineu, ab dues gambades atravessant la terra y la mar, agafá 'l rey moro per la barba y robantli tan hermosa y malaguanyada presa, de la gentil cativa ne feu la regina de les aygues! Ell, unint lo nom de Catalunya als de Fransa y Castella, dona sa filla petita á Felip l' Atrexit y sa filla major á N' Anfòs lo Sabi, y per ell tenen encara tots los soberans d' Europa sanch catalana en ses venes.

Ell agermana y fa encaixar amistosament la musa d' Ausias March ab la musa de Mistral, recordantlos que en son amor, com en lo foch de la mateixa llar, s' escalfaren abdues: y Zorrilla, lo gran poeta castellá de nostre temps, á qui 'ns plau veure honrant ab sa presencia nostra festa, pot reconeixer en nostre D. Jaume l' ombra del hèroe á qui ha dedicada sa darrera obra poètica. Si, com diuhen del Cid, no obtingué victories després de mort, ne obtingué en sa darrera malaltia, sentse portar en llitera al camp de batalla. Com la del hèroe castellá, sa espasa 's deya Tizó y no doná menys terribles colps als serrahins, ab soia la diferencia que lo que ell guanyá una vegada la Espanya y la religió may més ho tornaren perdre. La Tizona del Cid y 'l Tizó de Jaume primer son les dues plomes d' or ab que Castella y Catalunya han escrit ses dues colossals y glorioses epopeyes.

Un mot d' un trovador del seu temps afegirèm encara, com á punt final, á nostre humil discurs: «*Era, nos diu Mateu de Quercy, en sa sentida elegia á la mort del Conqueridor, era de poques paraules y de grans fets.*» ¿Y quina altra definició daríau vosaltres de la rassa catalana, de que es ell, ensemps que 'l rey més gran, lo tipo més perfet, y la més hermosa y gegantina personificació? Sía, donchs, ara y sempre, son nom nostra bandera; sía sa llengua, sa sanch y sa fè, nostra fè, nostra sanch y nostra

llengua; y 'ls fills de Catalunya, d' eixa terra que ell aixamplá ab sa espasa y ab sos brassos á la mida del seu cor, podrèm creure que l' esperit del gran rey viu entre nosaltres, ab més rahó que del fantástich rey Artús ho creyan los antichs bretons. ¡Nó! puix nostra may prou estimada Catalunya viu encara, D. Jaume no es pas mort.

SENYORS:

DESITJ vivíssim es estat y será sempre de tot Consistori lo poder presentar en esta solemnitat literaria un aplech tan nombrós com escullit de composicions poéticas y llorejar ab tot lluhiment al veritable mérit. Y si á voltas se fa difícil la tasca de trovarlo y aquilatarlo entre 'l munt d' obras presentadas, res tan agradós com sorpéndrel de sopte en alguna d' ellas y tráurel á la llum pública per admiració y contento dels demés; res tan falaguer com pensar que tal volta lo premi vá á dar coratje y alé á un nou conreador de nostra poesia, desconegut y vacilant fins alashoras; res tan honrós com obrirli de bat á bat las portas de sa somniada gloria, allargarli la má en lo primer grahó d' eixa escala y acompanyarlo tremolós al peu d' aquell trono que veyia de lluny y entre la boyra dels somnis com ansiat port de sas aspiracions. Consemblant desitj, repeteixo, es viu, es constant, es natural; diré més encare: es un desitj egoista. Egoista, perque al Consistori li pervé gran part de la gloria que dóna, li pertoca honra al honrar y podrá dir demá á tots aquells que reberen en recompensa de son talent un premi: *á ma elecció, á mon criteri es deguda una gran part de ton triomf.*

Emperó, al costat d' aquell desitj egoista que decanta á tot jurat á honrar lo mérit per' á sí meteix honrar-se, hi ha un gran deber. Sacratíssim depòsit té lo Consistori confiat á sa consciencia: lo bon nom d' una institució que, del més gran al més humil, tots volém, tots estimém de cor, Lo Consistori passa, l' institució resta; lo depositari d' avuy no ho será demá; lo depòsit es avuy y será demá. Cal donchs conservar-lo, cal deixar-lo intacte, cal enfrenar aquell desitj natural de presentarse á la festa ab gran aplech de premis, quan las composicions rebudas á concurs no consenten fer una bona y numerosa tria. Aixis lo conservador d' un monument, temerós d' alterar sa bellesa, renuncia á inscriure son nom en l' antiga pedra, sentintse petit enfront de tanta grandesa, hoste d' un dia en front de sa eternitat.

Lo Consistori d' enguany se proposá no faltar á aquell deber, y mirant al moment actual d' existencia de nostres Jochs Florals, comparantlo ab l' estat general de la literatura catalana, si més abundosa potser un xich massa descuydada, ha cregut que devia, ans que tot, conservar nostra institució enlayrada com li pertoca per son orígen, per sa historia, per la justa anomenada de que disfruta.

Tot propòsit de conservació enclou en sí l' idea de severitat, de llegítim rigor, de prudencia en los actes convenients pera realisar-lo. Hem cregut donchs que, malgrat nostre desitj, nos eran necessarias eixa severitat, eixa prudencia, si haviam de conservar degudament lo depòsit ab que 'ns honraren.

Conegudas son de tothom las causas qu' avuy, més que may, imposan tal necessitat. No son ja los Jochs Florals com en llurs primers dias l' únich certámen qu' ofereix als escriptors lo medi de dar á coneixer sas produccions. Ab inusitada freqüencia, en lo transcurs d' un any, se celebren en nostra patria festas d' aquesta mena. Esperonada per lo desitj de concorrer á ellas, la majoria de nostres poetas sembla esmersar en repetits treballs tot aquell foch d' inspiració que sóls brilla ab ver

esclat quan se concentra y acaba per exhalar-se al impuls del sentiment.

Per altra part, á mesura qu' han sigut conegudas aque-llas obras de mérit superior y capdal qu' aquí mateix llo-rejadas y sancionadas després per unánim elogi, venen á esser model de perfecció, nasqué lo desitj d' imitarlas, sacrificant aquella espontaneïtat y frescura que fan vera-ment agradosas las obras del poeta, cayent sens adonar-sen en un amanerament per demés perjudicial.

Calia oposar donchs á semblants defectes, com per via de sanitosa protesta, lo bon criteri aymador de l' origi-nalitat, de lo vigorós y de lo espontani. Y com en la ma-joría de las composicions rebudas enguany se nota aque-lla falta d' inspiració y vigor y abunda l' amanerament de que 'ns planyém, lo Consistori ha cregut que li con-venia abstindres, tot lo possible, d' alentar als poetes per tan errat camí. Res hi fá que revelen al costat d' aquells defectes, qualitats que no desconeixém: las unas no com-pensan als altres. Per aixó lo Consistori ha sigut tan es-cás en l' adjudicació de premis, y si encare no vos pre-senta obras tan perfectas com son desitj li demanava, ateneu á que ha premiat lo que mellor era á son judici, no lo irreprotxable que no s' hi trobava, y teniu ademés en compte que los premis s' han otorgat per majoría de vots y tant sóls un per unanimitat, com aneu á veure.

PREMIS ORDINARIS.

Ni lo de l' Englantina d' or ni lo de la Viola d' or y argent han pogut adjudicarse, atenent á que cap de las composicions qu' á ells optavan reunia, á judici del Con-sistori, condicions á abastament que la fessen digna de semblant distinció.

Veient n' obstant que dins dels dos grupos de poesias qu' optavan á dits premis sobresortian duas composicions que 'l Jurat hauria distingit sempre ab accéssit, acordá lo Consistori otorgárloshi, adjudicant en conseqüencia l' ac-

céssit de l' Englantina d' or á la poesia núm. 75, «La mort del Abat,» que dú per lema *Requiescat in pace*, composició notable per la veritat y color de la descripció qu' enclou, si bé es de dordre que sia purament descriptiva y artificiosa en alguns detalls; y l' accéssit de la Viola d' or y argent á la núm. 130 titulada «Montalegre,» lema *Si de mundo fuissetis mundus etc.* que 's recomana per la pulcritut de sa forma y son delicat sentiment. Major distinció hauria obtingut, si no la perjudiqués la desigualtat d' inspiració y la falta de novetat en l' assumpto.

PREMI DE LA FLOR NATURAL.

Entre 'l bon nombre de poesías qu' han concorregut á disputarse est premi d' honor y cortesía, consistent en guany en una *Robinia pseudo-acacia rosea*, ha sigut preferida la núm. 122 «La tallada» que dú per lema *Jus cathalaunicum sublatum est nobis?* Avalúan aquesta poesia sa notable intenció y la novetat de son pensament, expressat ab una ardida y justa imatge rica en detalls y verament poética. Llástima que la incorrecció d' algunas estrofas y certa inseguretat de vol desvirtuan la bellesa de la primitiva concepció.

Lo primer y segon accéssit d' aquest premi han recaigut, respectivament, á la poesia núm. 128, «Cansoneta,» original y sentida, si be executada ab escás vigor y deixadesa de forma; y á la núm. 74 «Las Comares de Ripoll,» lema *Tornará?* felís imitació de la forma popular, d' argument popular també y per tant no original del tot.

PREMI OFERT PER

1.ª EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA.

Estimant lo Consistori qu' una hábil imitació dels clàssichs llatins, ensemps que revela un coneixement acabat dels meteixos, suposa grans dificultats vensudas, otorgá aquell premi á l' Oda imitació d' Horaci senyalada ab

lo núm. 179 y ab lo lema *Quid dedicatum poscit Apollinem*, felís adaptació d' una de las poesías més bonicas d' aquell poeta, notable además per lo castís de son llenguatge. Devém plányens n' obſtant de que, essent com es una imitació, 's ressenți un xich de certa amplificació que pot ser no enquadra prou bé ab la sobrietat característica del poeta llatí.

A fi de més alentar á nostres poetas al estudi dels antichs clássichs, sempre convenient per' obtindre la perfecció de forma que tant assoliren élls, lo Consistori concedí á est premi tres accéssits:

Lo primer, á la composició núm. 82, «Oda de Horaci,» traducció lliure de la *Beatus ille qui procul negotiis* etc., que mellor deuria dirse imitació y que 's fá recomanable per la senzillesa y cayent de sas estrofas, si bé en cambi l' autor no ha sabut traslladar prou á sa obra aquell ayre pagesívol tan ben ensopegat que té l' original.

Obtingué lo segon accéssit la traducció de la meteixa Oda, que forma part de la colecció «Una toya d' Horaci,» té per lema *Non omnis moriar* y vá senyalada ab lo número 110. L' han feta digna de tal distinció l' esser un trasllat bastant fidel del original, del que conserva la major part de bellesas per més que no sempre haja sabut traslladarhi 'l traductor aquell viu colorit que fa tant notable á l' oda llatina y no puga desconéixers que 'l metro escullit no es lo més apropósit per aquesta traducció.

Per fi lo ters accéssit se doná al ensaig d' oda horaciana «A ma lira,» lema: *O laborum dulce lenimen* etc., que dú 'l núm. 161, tenint en compte qu' está escrit en un metro sempre difícil de manejar bé y molt més en nostra llengua en que l' escassetat relativa de paraulas llargas constituheix una traba difícil de salvar.

PREMI D' UN OBJECTE D' ART OFERT PER LA REDACCIÓ DE «LA RENAIXENSA».

Dels sis travalls en prosa qu' optavan á est premi ficsá

desde 'l primer moment l' atenció del Consistori, 'l que ab lo núm. 22 dú per títol «Questió de nom» y per lema: *Peignons la nature mais la belle nature*, otorgántseli 'l premi per unanimitat de vots.

La primera condició que resurt de la lectura d' aquesta noveleta es la bona eiecció del assumpto, catalá, trascendental, y altament dramátich. La pintura de llochs, situacions y personatjes está feta ab una bellesa, una veritat y un sentiment que revelan en son autor notables aptituts pera dedicarse á tan difícil género. Lo desenllás n' obstant, sobre esser precipitat, no es tan exemplar com deuria pera deixar condemnada la costum que 's propo-sa combatre l' autor.

Per acort del Consistori dech fer aquí honorífica menció d' altrás duas noveletas: de la núm. 126 titolada «¡Pobreta!» y de la núm. 18 que dú per títol «Les bam-bolles.» De la primera, per la boniquesa de son argument senzill é interesant alhora; de la segona, per la correcció de forma qu' en tot' ella campeja.

Lo Consistori s' es vist en la dolorosa precisió de no adjudicar cap dels altres premis extraordinaris, porque, á son judici, las obras qu' á ells respectivament aspiravan no reunian totas las condiciones degudas á tan alta distinció.

Quedan, donchs, sens adjudicarse: lo *brot d' olivera y argent* ofert per l' Excm. Diputació provincial de Lleyda, lo *clavell d' or y argent* del Excm. Ajuntament de Reus, la *medalla d' argent* del Ateneo Barcelonés, la *lápida de marbre negre ab l' escut de la Societat grabat en or* de l' Associació Catalanista d' Excursions científicas y lo *medalló d' or* que vé oferint una agrupació catalanista. Optant al premi d' *una joya artística y alegórica* qu' oferia l' Associació d' Excursions Catalana no s' ha presentat cap treball y ha degut per lo tant declararse desert.

Acordá no obstant lo Consistori fer especial y honorí-

fica menció de la colecció «Articles morals,» núm. 155, qu' optava al premi ofert per l' Ateneo Barcelonés y de la «Monografía d' un monument,» núm. 138, únich treball que 's presentá aspirant al premi de l' Associació Catalana d' Excursions científicas.» Del primer, per sa correcta forma literaria y puresa de llenguatge; del segon per lo abundó de noticias que conté en sa derrera meytat, referents al notable monument que historia.

Tals foren, senyors, las resolucions que pera 'ls mellors fins de nostra estimada institució cregué necessari pendre lo Consistori d' enguany, després d' examinar detinguda y fredament las 185 composicions qu' á son judici foren sotmesas.

Aquí podria, senyors, deixar de molestar ja més vostra atenció que de tot cor vos agraheixo; mes no seré jo qui trenque la piadosa consuetut qu' ab aplauso vostre han seguit mos distingits predecessors.

No hi ha bona familia qu' en las gran diadas deixe de recordar als seus que la mort los ha arrabassat: lo cor, més generós sempre en las alegrías qu' en los dóls, los crida y anyora. Just es que nosaltres dediquém avuy un recort als qu' eran ahir companys, jermans nostres, als que treballaren pera l' engrandiment de nostra mare patria, si no ab major, ab la meteixa fé que 'ns anima á nosaltres.

Y al dir aixó no podém oblidar al historiador de Camprodon, En Joseph Morer, qu' en un meteix sentiment é igual entussiasme fonia alhora l' amor per l' historia y l' amor per la patria; á En Joseph Barba, mestre aventatjat de molts de nostres músichs contemporanis més distingits, que mostrá més d' una volta en sas celebradas composicions musicals com responia son cor á la veu sempre fundament sentida de las cançons de nostra terra: y per fí, senyors, á aquell que tots espereu ja que jo anomeni, á En Joaquim M. Bartrina.

Jove, molt jove, la desapiadada mort nos l' ha arrancat de nostre costat, privantnos tot d' una dels fruyts

que 'ns feya esperar encare s' ardida y potent inteligencia y de sa dolça, bona y ferma amistat que recordarém sempre ab llàgrimas als ulls tots los qui tinguerem la sort de tractarlo.

En la munió de joves qu' entre nosaltres se dedican á las nobles arts de l' inteligencia, En Bartrina, ocupava un lloch principalíssim, tant per las extraordinarias condicions de son talent com per la direcció especial qu' á aquest imprimia son temperament psicológich; barreja extranya, encar que fecunda, de sensibilitat delicadíssima, d' imaginació poética y d' esperit científich, caracterisada y dominada per una tendencia irresistible á l' enginiositat y á la paradoxa.

Testimoni é inolvidable manifestació d' aquesta idiosincràcia especial eran, en lo domini literari, sas poesías totas, de las quals cada hu podrá opinar lo que mellor li semble, segons lo punt de vista qu' adopte pera judicarlas, pero qu' es impossible llegir sense sentir l' impressió que produheix sempre lo que traspassa las fitas de lo mitjá.

Malhauradament pera la nostra poesia regional, En Bartrina escrigué ab preferencia en llengua castellana, privant aixis d' inscriure en lo catálech de las obras catalanas la colecció del *Algo* que, tart ó aviat, n' estich ben segur, mereixerá en la literatura castellana l' atenció que fins avuy li ha estat més escatimada de lo que debia. Sa predilecció per lo castellá, no obstant, may arrivá á ferli excloure, no ja l' amor á la nostra terra qu' era en éll vivíssim com tots los sentiments que son naturals en l' home de cor, però ni 'l meteix amor á la nostra llengua que compartia ab tots nosaltres y de que havia donat prous testimonis. Prova 'n son sas poesias catalanas y prova n' es la meteixa colecció dels Jochs Florals en la qual figura d' una manera aventatjada.

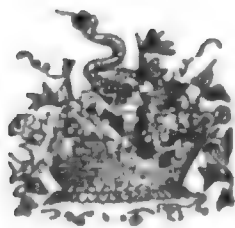
No fa pas molts anys lo vejereu llorejat y aplaudit en aquesta diada solemne per sa després celebrada *Epístola*.

En ella, contemplant la societat ab la fonda mirada del

poeta modern, duptava de tot lo que 'l rodejava, arribava á duptar fins de l' amistat; mes jo crech que s' espergiran ben bé sos duptes si podés veure en est moment lo dól fondíssim que porteu ab mi en lo cor per sa pérdua, si sentis l' accent entelat per las llágrimas ab que 'l recordo. Plorava un altre jorn en sentidíssima poesia la desaparició total de las cosas de la terra y condolit exclamava:

La humil pedreta que cau
de la volta de la nau
y en la pols la enfon son pes,
en la volta de la nau
no hi tornarà á estar may més,
may més!

Pero si es cert que ab nosaltres pót morir son recort com morirán totas las afeccions mes caras; sa memoria, son nom, sa gloria, no morirán, no morirán may més.

FLOR NATURAL

Núm. 3.—LA TALLADA, de *D. Artur Masriera y Colomer*.

Núm. 4.—CANSONETA de *D. Joseph Verdú*.

Núm. 5.—LAS COMARES DE RIPOLL, de *D. Artur Masriera y Colomer*.

LA TALLADA

—Jus Cathalaunicum sublatum est nobis?

COM donava bó de veure
tant d' abet y pinatell,
tant de roure vestit d' eura
com la torra d' un castell!

L' ars crexía en companatge
ab l' arbós y 'l ginester,
que 's besavan quan l' oratge
dexondía 's matiner.

Traspuant d' en mitx les roques
regalava un fontinyó,
que escorrentse entre les soques
clapava l' erm de verdó'.

Com una volta trepada,
lo ramatge atapahit
donava á la mitxdiada
la claror de bella nit.

Los arbres vells s' esberlavan
les arrels desenterrant;
les morelles coronavan
lo front d' un claper gegant.

Lo pí d' alsada superba
dava alberch al aranyer,
y arranat los brins de l' herba
trecava l' isart lleuger.

Per entre 'l fullám cridantse
cantavan los pitolius,
de branca á branca contantse
les moxoníes dels nius.

Per tot vessava la vida
sobrexint cansons y flors;
la creació engelosida
hi guardava sos tresors.

Allí l' ànima hi trovava
més bellesa y sentiment:
la soletat no esglayava
é hi volava 'l pensament.

¡Mes ay! que sens frè ni mida
sentí l' home l' afany d' or,
é hi pujá una colla ardida
de llenyaters sense cor.

Destralejant aterraren
frexers y roures y pins;
¡la tasca que comensaren
be fou tasca de butxins!

Com gegants vensuts, caygueren
los arbres de cent en cent,
y entre la pols se desferen
los nius penjats dolsament.

L' ombra als pregons devallava
y entrava en lo bosch la llum,
mes també s' en allunyava
la armonía y lo perfum.

¡Adeu bosch! la bella ufana
y 'ls cants y olors t' han fugit;
la primavera galana
may més te veurá florit.

Sols caps de soques podrides
s' axecan sobre 'l terror,
semblant les creus ennegrides
que hi há á mitján d' un carner.

Tothom hi cerca debades .
lo secular roure altiu;
les llars de les encontrades
veuhén minvá' 'l seu caliu.

.
Lo destraler no repara
que per l' or que 'l fa glatir,
ell mateix roba á sa mare
les joyes que va lluhir.

Trenca il-lús los fils de vida
que 'l feyan sempre alenar,
la riquesa benehida
de sos camps vol allunyar.

Com un foll nauixer, estella
la nau que 'l tornava á port,
y asseca la fontanella
brollant de vida y frescor.

Ell arrenca de sos pobles
l' arrel de pau y virtut;
los ideals purs y nobles
avorreix mitx descregut.

Desterra la vella usansa,
y noves lleys vol portar
que esborran sense recansa
lo que may s' ha d' esborrar.

Per ço, quan tot sol fatx vía
per un bosch espès, florit,
dich, signant ab alegríá
l' arbre gegant revellit:

—¡Deu te quart de les lleys noves,
de tempestes y mestral!
Deu te quart dels brassos joves
qu' ara esmolan la destrál!—

CANSONETA

A i. cantó del meu carrer
n' hi há una casa,
'hont fan caixas pera 'ls morts
negras y blancas;
al voltant de las parets
arregleradas,
m' esparvera de mirar
aquella entrada.
¡Quanta gent s' ha de morir,
válgam Deu valga!

N' hi há una qu' es igual
de la llargària
á la alsada que jo tinch
y assó m' espanta:
mes, ay, no m' espanta, nó,
tant com un' altra
de llargària igual com vos,
la meva mare.
¿Vos també havéu de morir?
¡válgam Deu valga!

¡Qué será trist pera mí,
mareta aymada,
si' us la tinch d' aná' á buscar
pera deixarme!
¡Qué será trist pera vos,
mareta mare,

si l' havéu d' aní á buscar
pera enterrarme!
¿Perqué 'ns hem de separar?
¡válgam Deu valga!

Bona sort que avuy es jorn
que ningú 'n parla;
las disfressas van arreu
aqueixa tarde;
al cantó del meu carrer
cantan y ballan,
'hont fan caixas pera 'ls morts,
que es gran la entrada.
¡Miráu, mare, quants hi van,
válgam Deu valga!

Polsaguera del ballar
s' es enlayrada,
y las caixas dels albats
ja no son blancas;
ab la pols fugen las creus
que tant brillavan;
mes no fuig, nó, la negror
de tantas caixas.
¡Sembla un ball en mitj de morts,
válgam Deu valga!

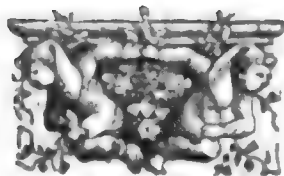
Miráu, mare, ab lo cap baix
un entra y parla:
mocador se 'n posa als ulls,
que 'l plor amara;
lo fuster para 'l ballar
y l' acompanya
al portal, qu' es mitj tancat,
de l' altra casa.
¡Deu ser mort aquell malalt,
válgam Deu valga!

Miráu, mare, lo fuster
mida una caixa;
á la vora de la creu
tres lletras marca;
del martell seguint los colps
ballan los altres,

y ab la caixa lo fuster
va á l' altra casa.
¡Diu que torna per ballar.....
vágam Deu valga!

Miráu, mare, los del ball,
qué roigs de cara!
y qué grochs los endolats
d' aquella entrada!
Diners donan al fuster
qu' ha fet la caixa,
y ell los dona per pagar
violins y flautas.
¡Son diners mullats de plors,
vágam Deu valga!

Uns s' aixugan, de cansats
de fer la dansa;
y las llágrimas del cor
s' aixugan altres;
uns se 'n van avall, rihent,
'rera 'ls que cantan,
y altres van amunt plorant
'rera 'l cadavre!
¡Tots, mareta, me fan por...!
¡resém plegadas!—

LES COMARES DE RIPOLL

¿Tornará?

A la vila de Ripoll—si n' hi havíen dos comares,
que no s' han pogut casar—y son fadrines granades.
¡Oydá!
quan l' amor s' en vá
tothom li sent anyoransa!

S' en van á missa major—un dematí que nevava;
ab faldilla y davantal—y 'l bell giponet de sarja,
ab caputxa y cistelló—y xinet letes brodades.
Entran pel portal del mitx,—quan tot just assenyalavan;
no 's senyan ab devoció—y seuhen al banch del Carme,
s' hi asseuhen per dar mal nom—á fadrines y casades,
per malparlar de la gent,—cosa que la lley no mana.
A la Sila del Doctor
avuy tocará la tanda. *de l'any*

Lo diable malehit—de bon matí s' habillava,
ab barret negre y rodó,—un boscall y una carbassa,
com si fos un pelegrí—que anés á cercar posada.
Venía de Sant Joan,—tot passant per Campdevánol,
pera veure 'ls pecadors—á la missa s' en entrava,
pera escriure los pecats—en un llibre que portava,
un llibre de pergami—ab escubertes cremades.
S' agenolla 'l pelegrí
darrera del banch del Carme.

Celebra un frare benet—y l' ajuda un subdiaca
 ab roquet de color blanch—y la corona tallada.
 Les comares van parlant—de la Sileta galana,
 no li tiran gayres flors,—ni la tenen per honrada;
 lo diable ho escriu tot,—per plomes ja té ungles llargues,
 ho escriu mitx agenollat—tocant al llibre ab la barba;
 com les dones parlan molt,—sovint té de girar plana.

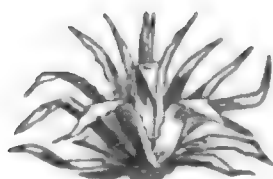
Lo darrer full ja es omplert,
 y elles encara retallan.

Llevan falsos mancaments—tot fent la mitxa rialla;
 lo diable estira 'l full—ab ses dents tant refilades,
 estira lo pergami—perque més culpes hi hajan.
 Les comares van parlant—y se les mira 'l diable
 mossegant sens' reposar,—perque 'l full no s' axamplava.
 Quan giravan lo missal,—la Sileta á missa entrava
 ab son posadet ayrós—ben modesta y recatada.

Y sa primera oració
 fou per aquells que malparlan!

A mitxa missa major—un pelegrí cáu en basca.
 Pel campanar de Ripoll—un merlot vell s' allunyava.

¡Oy dá!
 si 'l merlot s' en vá,
 tornarà per les comares!

ENGLANTINA

Núm. 6.—LA MORT DEL ABAT de *D. Artur Mas-
riera y Colomer.*

LA MORT DEL ABAT

Requiescat in pace.

L' esquelló, al ser mitxa nit,
L' ha voltat per tres vegades;
tots los bronzes l' hi han respost
ab una veu que esglayava.
L' abat del convent es mort;
¡Deu li donga al cel posada!

Quan á posta anava 'l sol
y venía l' hora-baixa,
los frares en professó
á la cel-la 'l visitavan;
l' hi duyan los Sagraments
entre reliquies preuhades.

Quan lo sol se va colgar,
lo seu testament dictava,
l' escrivia en pergami
un doctor de cota llarga;
desde la creu al segell
l' abat tot lo repassava.

En la esglesia del convent
de cera prou n' hi cremava!
en lo retaule major
han encès les tretze llanties,
sis que son d' estil moresch,
d' estil florit les set altres.

A les dotze de la nit
cap al cel l' abat volava,
portat per dos serafins
d' aletes tornassolades,
que á l' espona l' han vetllat
donantli alè y esperansa.

Sobre un túmbol l' han estès
entre mitx de grogues hatxes,
un drap negre brodat d' or
l' hi han posat sobre la caxa,
un drap negre ab los escuts
de les terres que dexava.

Sobre l' hábit de burell
hi han espargit flors boscanes;
en les mans porta encreuhats
la corona y breviari,
á la destra dú 'l cordó
y la crossa cisellada.

Les Matines en lo chor,
¡que tristes serán cantades!
lo seti abacial, desert;
y 'ls frares agenollantse
sentirán xiular lo vent
com un eco á llurs pregaries.

En lo molí del convent
no moldrán blat ni civada;
no passarà per los trulls
la oliva negra y amarga,
y 'l celler será tancat
per vint y quatre setmanes.

Los llechs joves seguirán
masos, castells y vilatges,
montats en mules de pás

ab les selles endolades;
dirán que l' abat es mort
y resarán ab veu baxa.

Les gents d' armes y de camp
dexarán coltells y axades,
y baxarán al convent
pera veure lo cadavre;
vindrán monjos de ciutat
y barons de la montanya.

Lo dia d' enterrament
será festa assenyalada;
al presbiteri encendrán
los trenta cirials de plata,
desde la rosa al creuher
l' esglesia será endolada.

De les arque serán trets
los cálzers y les dalmátiques;
de les arque de noguer
que, ab or y bronzo niellades,
mostran los passos mellors
de les Escripures Santes.

Cantarán adins del chor
les antífonas sagrades,
y 'ls frares salmejarán
ab veu pregonas y vibrantes;
la estamena y lo brocat
se confondrán acoblades.

Sis mitrats celebrarán
ab capa verda y morada,
y l' abat de cos present
sobre 'l túmbol jaurá encara;
un ratx de sol devallant
besará ses mans gelades.

A mitx-dia 'l portarán
á sa darrera posada;
en la claustra d' Occident
li donarán terra santa,
en un sepulcre artísat
per l' escultor de més fama.

Cantarán los passarells
en lo niuhet de la gárgola;
florirá lo llimoner,
y 'l dragó de verda escata,
paurós, dexará son cau
al capitell arrapantse.

Ab arminis de colors
ornarán tota la claustra,
y ab los tapissos antichs,
'hont hi han texits los miracles
de Sant Jordi y Sant Miquel
y altres Sants d' anomenada.

Enterrarán al abat
sota la llosa de marbre;
les campanes ventarán
fins que 'ls *Responsos* s' acaben;
l' encens sobrexirá al hort
pe 'ls calats de les arcades.

Sobre 'l vas del bon defunt
hi posarán una estàtua;
la imatge del sant abat
com si fos dormida encara,
ab les mans sobre del pit
y les galtes afinades,
y los llabis entreoberts
mitx somrihent de esperansa.

VIOLA

Núm. 7.—MONTALEGRE de *D. Joan Montserrat y
Archs.*

MONTALEGRE

«Si de mundo fuissetis, mundus quod
vsum erat diligerat: quia verò de mun-
do non estis, sed ego elegi vos de mun-
do, propterea odit vos mundus.»—

Joann. xv. 19.

«Et vos igitur nunc quidem tristitiam
habetis, iterum autem videbo vos et
gaudebit cor vestrum: et gaudium ves-
trum nemo tollet à vobis.»—*Id. xvi. 22.*

T' he vis y t' he estimat, oh excelsa estada!
Recés sagrát hont la virtut germina,
hont colra 'l Cel los séus llaurers de gloria,
hont té son sòli divinal Marfa.

Recòndit niu del qui mondana vibra
no 'n pot jamay la niarada atènyer:
tu est l' Arca santa, tu de fè est la Copa:
oh benèyta Cartuixa, oh Montalegre!

Com casta vèrge que al *Amant* somnía,
del bosch á la ombra, reposant, jaguda,
trigántli l' hora del plahers promesos,
que 'l tálam serva y que l' *Espòs* li augúra,

aixís extesa dins la vall, qu' ombrejan
freschs taronjers y pampoloses vinyes,
llenças del Cor la gemegant complanta
clamant á Deu ab fervorosos himnes.

Ní afanys del Món, ni fers nequits, ni brègues,
ton solaç torban; ni cap dol t' acòra;
menys que tu pura la viola exclata,
menys que tu vigilant llévas' l' alòsa.

Fills de Sant són tos fills: l' herencia artigan
que 'ls llegá 'l Pare, y que fidels defenen;
la temptació ab la penitencia allunyan,
y ab dur sayal la flaca carn revencen.

Tal lo Baptista en lo desert: austera
la frugal vida glorifica, y clama
trist, als anyells per retorná' á la cleda
y anorear de la serpent la raça.

«Lo temps es ja complert, de Deu lo regne
»s' acosta, Gents, creyèu á l' Evangeli,»
deya, y juhéus y nazarèns, que l' òuhen,
rèben l' influix de son bateig benèfich.

Oh sagrada Maysó! tu l' aygua pura
del Jordán has sigut per mi: feliça
mon ánima 'l baptisme ha rebut, ara,
quan ab lo torb al negre abism corría.

Inflát d' ergull y de ciencia falsa,
passí la llinda de ta franca porta,
qu' ha obert sos gómfos, com si obrís sos braços
mare eternida qu' al fill pròdich cobra.

Y la fragancia al aspirar, divina,
de fè y d' amor, que de ton clòs s' exhala,
bálsam suáu per dintre mi ha fet presa
banyant mon cor y nova vida dantme.

En ales duyt d' extasiants deliquis,
flotant en mars d' ubricants idèes,
he obert los ulls qu' encalitjats clohía,
y, apte l' esprit per escoltar y atèndre,

m' he vist del claustre en la imponenta fosca
alçarse apocalyptica figura,
y entre ratxes de llum y vent fortíssim,
núbols amunt, per als espays endúrsem'.

Y en lo trull de la Mort he sentit crúixer
del migrát home la fangosa ossera;
y á la Terra he ovirát com munt de bolves
pel baf mogudes de doló' y miseria.

De Déu he ohít la judicant paraula,
terrible y forta quan al mal castiga,
grandiosa y justa quan clement perdona,
amant y dolça quan al bé premía.

Y la sitja he rasat, hont sens remença,
Caín s' enfónza y, llatzerát, revíncias'
vessant de crims, y de blasfemia, y d' òdis,
ab que Luzbel lo seu camí encatifa.

Mes, ay! quan tendre mos sentits refeya
la cèlica armonía, y dels archàngels
y Potestats, y Cherubins, y Tronos,
les vèus, unides en seráfichs ayres,

y 'ls astres murmurant ab suáu cadencia,
y psalteris, y Hosanna, y llums, y aromes,
m' inundavan de goig, fentme entrevèure
del Paradís la sempiterna aurora,

á les hores, ay las! retut, immóvil,
la faç regada d' inefables llágrimes,
m' he trobat lluny de tu, anyorant la ditxa
que 'l plácit rapte á endevinar me dava.

Oh monjos! oh Convent! Celdes amigues,
cisterna de delicia, gentils feixes,
hèura enroscada, arrunáts murs, seny d' hores,
márgens floríts, y rossinyols y arbredes:

benhajáu tots, y que 'l Senyor vos guárde!
refugi cert contra la néu del dubte,
boreal estrella que al roméu du á térme,
planera gráu que ad al Empí ens munta.

Quan trobar cèrque la perduda calma,
quan la tempesta 'm sotragueje l' ésser,
vindré á acullirme á ta materna sina,
oh beneyta Cartuixa! Oh Montalegre!

13 Mars 1881.

PREMIS EXTRAORDINARIS

(POESIA)

Premi ofert per la Excma. Diputació provincial de Tarragona.

Núm. 8.—ODA (IMITACIÓ D' HORACI) de *D. Joan Montserrat y Archs.*

Núm. 9.—ODA D' HORACI de *D. Artur Masriera y Colomer.*

Núm. 10.—UNA TOYA D' HORACI de *D. Joan Planas y Feliu.*

Núm. 11.—A MA LIRA de *D. Lluís B. Nadal.*

ODA

(IMITACIÓ D' HORACI)

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem?

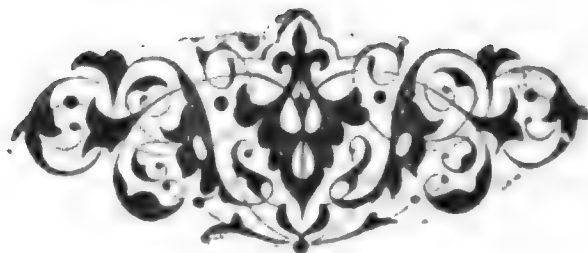
HORAT 1, od. 31.

ABUY qu' ha obert la porta—del Any, la Primavera,
abuy que ja les aures—perfums y calor vessan,
y 'l poncellam desclouhen—vestint de vert la Terra;
¿quina mercè mes alta—demanará 'l poeta
quan al Etern suplique—perque son vot atenga?
¿demanará ramades—que 'ls Pyrineus cobrescan
ò á Ausona ses planures—ò á Urgell ses olivedes?
¿pot envéjar dominis?—¿cobejará noblesa?

Aquells qui, neguitosos,—d' ambició 's corsecan,
y assedegats de gloria,—d' honors, y de riqueses,
ab l' ansia que 'ls atia—de nit y dia bregan.....
aquells que 's testaviren—y en hora bona cerquen
les viles populoses—que l' esperit entecan,
soberchs palaus de marbres—ab setis d' or y perles,
y llits d' ebori y teatres—ab balls y cants y festes,
y copes nacarines,—crestalls y jaspe y seda.

Per mí, si Deu m' escolta,—sols vull, per viure alegre,
d' un poble de montanya—la casa blanca y quieta,
per setial la roca,—per llit folguera fresca,

y olors de sajolides,—lladerns y violetes,
sobrietat á taula,—teixits de lli ò ginesta;
y á l' ombra de l' alzina —frondosa y enrevessa,
plè de salut robusta—y ab una sana pensa,
pulsar l'honesta lyra—qu' inspire 'l seny mes recte;
besar la meva aymia,—mirarme en los ulls d' ella,
y á cada nova esparsa—ohir, com les aucelles
tot escarnint cofoyes—ab llurs meloses llengües
la veu d' amor, que estada—segura té en les selves,
quan á gosar convida—la jovenalla ardenta,
murmuran ab nosaltres:—¡cor dols! ¡videta meva!

ODA D' HORACI

(Traducció lliure)

—Beatus ille qui procul negotiis.

BENHAURAT s'ha qui sens oys ni agravis,
com en la etat antiga,
treballa 'l camp que va heretar dels avis
sens treves, ni fadiga.

Que futx del palau rich, ahont sempre n'ha
la enveja temptadora;
que ni en guerres ni afers jamay somnia
y 'l bon repòs adora.

Son gotx es aparellar ab la alba ayrosa
los sarments de la vinya,
ò 'l veure la bouhada neguitosa
tustar per la campinya.

Ja esporga la sobrera pampolada
y n' empelta de nova;
ò be esquila als moltons, ò á matinada
les bresques d' or ja roba.

Quan la tardor la fulla seca espolsa,
li donan les pereres,
la fruyta rica, assahonada y dolsa
com les rojes cireres.

Y á Pryapo immortal po toferirla,
que ell fa florir ses prades;
mentres Sylvano august, pot benchirla
des les selves gemades.

Sota d' un roure ò d' una alzina vella,
ò en los tossals verdosos,
pot reposar, sentint la cantarella
dels aucellets xamosos.

En tant les aygues pels torrents devallan
filant nítides perles,
mentre en los córrechs son plomall mirallan
les guatlles y les merles.

Mes quan l' hivern singles y putxs blanqueja
y bat la mastralada,
ab los mastins al brau senglar rastreja
per l' ample fondalada.

O para 'l llás al negre tort, que canta
entre 'ls polls y frexedes,
y á la perdiu que entona sa complanta
saltant per les pinedes.

¿Qui no oblida allavors les amoroses
y terrenals requestes;
sentint cantar á la mullé' unes gloses,
y entre ignocentes festes

condormí 'ls infantons; mentres aplega
la fulla dels arbosos,
que en la volguda llar espeternega
entre 'ls pins rehinosos?

Y tancant en la pleta les ramades
munyeix cabres y ovelles,
y trau les gerres de vi nou, ornades
ab eures y roselles.

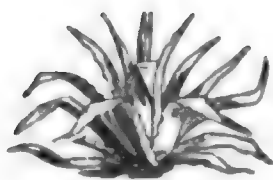
Y cou menestra que ab diners no 's trova,
que es més gustosa y rica
que 'l pollet ros del francolí, quan cova
pels costers de Serica.

Que es tant preuhada com la flor més pura,
y que l' ostra Lucrina
y que á mi 'm plau mellor que la dolsura
de groga tarongina.

Llavors, al veure llaurá' 'ls bous y corre'
les remades novelles,
escataynar lo pago entre la sorra
y brunzir les abelles;

lo cor s' esplaya y gentilment suspira
de gotx y d' alegríá,
y eternament ab ferm desitx, aspira
viure ab santa armonía!—

Axís l' usurer vell un jorn clamava
y la vida á pagès sempre enaltía;
tots sos diners als *idus* recullía,
y á les *Calendas* á dexá'ls tornava.

UNA TOYA D' HORACI

LLIBRE V Ó DE LAS ESPODAS

ODA II.

DITXÓS qui lluny de mundanal bullici
tal com la gent de l' avior vivfa,
llaure ab sos bous la paternal hisenda
lliure del tot de la punxant codicia.
Ni mou son cor lo fer clarí de guerra
ni tem del mar las bramulantas iras,
y fuig dels plets y las sobergas casas
hont los potents de la ciutat habitan.
Mes ell n' ajunta ab enlayrats pollancres
pámpols nascuts de la serment vehina,
ó del arbre podant la branca inútil
l' empelta ab tanys de mes gentil florida.
Ó 'ls mugidors remats joyós contempla
que errants pastoran per la vall joliua,
ó l' expremuda mel posa en las gerras
ó tondeix las ovellas enflaquidas.
Ó quan son cap guarnit de dolsas fruytas
aixeca Autumno sobre 'ls camps y vinyas,
gosa trencant las empeltadas peras
y lo rahim de purpurosas tintas,
dons qu' ofereix á tu, Priap' alegre,
y á tu, lo vell Silvá, que 'ls termes guias.
Plau descansar ja en la arrelada molsa,
ja sota l' ombra d' una vella alzina,
mentres del cim d' esqueys saltan las ayguas
y en las ubagas los aucells refilan,

y las fonts cristallinas remoretjan,
 tot lo que al son tan dolsament convida.
 Mes quan l' any hivernós del tonant Júpiter
 plujas y neus sobre la terra envía,
 ó empeny d' ací d' allá ab sa canillada
 als fers sanglans vers lo parany que 'ls priva,
 ó para en lleuger tronch las finas telas,
 pe 'ls torts engolosits trampa amanida,
 y á la poruga llebra y á la grua
 caygudas en lo llas cassa ab delicia,
 ¿qui los crudels neguits que l' amor dona
 entre eixas puras diversions no oblida?
 Y si casta muller cuyda la casa
 y 'ls dolsos fills, com la muller sabina,
 ó com del bon treballador d' Apulla
 la esposa per los sols enmorenida,
 y 'l foch sagrat d' antichs boscats arregla
 al punt que son marit cansat arriba,
 ó tancant en la cort la alegre ovella,
 dels plens mugrons la dolsa llet destila
 y amaneix las viandas no compradas
 trayent lo vi del any en dolsa citra;
 no 'm plauhen mes las ostras de Lucrino
 ni 'l turbot ó l' escar, si alguns n' arriban
 de los mars de llevant, quan la tempesta
 en temps d' hivern á nostra platxa 'ls tira;
 ni la polla india, ni 'l faisá de Jonia
 cumpleixen lo meu gust tan com l' oliva
 cullida de las brancaf ufanasas,
 ó la rosella que en los prats se cria,
 y la malva pe 'l cos tan saludable,
 ó 'l xay que en las Termals se sacrifica,
 ó 'l cabrit arrancat de la llopada.
 Y en mitx d' eixos brenars, ¡quina alegría.
 veure com las ovellas cap á casa,
 tipas de pastorar, corrents caminan!
 Veure los bous com ab pausada empenta
 la capgirada rella ab pausa arrían,
 y á la llar resplandent, voltant, la colla
 d' esclaus, servey d' una potent familia.—
 Quan hagué dit aixó, l' usurer Alphius
 ja á punt de empendre la pagesa vida,
 recull á fi de mes sos interessos
 y al mes entrant ja 'ls deixa y negocia.

A MA LIRA

(Assaig d' oda horaciana)

. O laborum
dulce lenimen, mihi cumque salve
ritè vocanti.
(Horaci, *Ad lyram*. od. xxvii, lib. i.)

LUM benehida que mos somnis daura,
Lbálsam que cura mes amargues penes,
son ¡oh ma lira! mon conhort les tues
mágiques notes.

Mes ¡ay! que l' estre no s' ovira en elles,
puig que negaren á tes pobres cordes
los sons olímpichs les sagrades nimfes
deeses del Pindus.

No les tremparen de la font Castalia
les clares aygues que 'l saber inspiran,
la ciencia gaya que en lo front d' Homerus
flama 's tornava.

Ni en les sonores y pulides rimes
may aprengueres del sublime Horaci
les notes tendres que al sonar recordan
la lira alcayca.

Pobre y obscura per cantar pels boscos
nada ¡oh ma lira!, les divines Muses
sols te permeten entoná' 'ls arcádichs
hymnes fresquívols.

May de la patria les grandioses gestes
qu' en vulgar prosa les histories citan,
may per cantarles ab rastrera vena
trempes tes cordes.

Canta als que baixan rierals feréstechs
per les montanyes en bullent cascata,
les neus que brillan en la cima aguda
del alt Pyrene;

Les aygues manses que pels plans s' escorren,
les fresques rives hont l' aucell refila
com les d' Eurotas en cap temps famoses,
més falagueras.

Y adreça cántichs al amor puríssim
que 'ls jovenívols esperits inflama;
may vulga Erato que ma lira 's torne
cítara lúbrica.

May, d' eura y pámpol ab los rams guarnida,
cantes disbauxes hont governa Bacchus,
ni del que dobla en lo plaher la testa
lo son endolces.

Apren del poble los idíllichs ayres
que 'ls fradins cantan en aplechs confosos,
dolça acompanya les ja mitx perdudes
dançes honestes.

La virtut lloha, lo deber aclama;
pel sacrifici, qu' es dels cors divina
bella corona, de rublertes notes
trenan un' altra.

Axís tal volta les sagrades Muses,
inspiradores del sublime cántich,
l' alè vivífich á ta pobre vena
pródigues donen.

Jo vull que m' obrias l' insegura vía
que al temple adreça d' hont devalla 'l geni,
qu' es mon dols somni lo muntar les grades
del Capitoli.

Mars de 1881.

PREMI EXTRAORDINARI

(PROSA)

Premi ofert per la Redacció de LA RENAIXENSA

Núm. 12.—QUESTIÓ DE NOM de *D. Lluís B. Nadal.*

Al més ver y constant dels amichs,

EN GERONI SERDÁ Y DENIEL

dedica la present obreta,

LLUIS B. NADAL.

Barcelona 1 de Maig de 1881.

QÜESTIÓ DE NOM

*Peignons la nature,
mais la belle nature.*
CHATEAUBRIAND.

I

No cal dir còm era l' estada en que entrá lo primer personatge qu' en la nostra narració posam en escena. Era ell d' alta y flaca estatura, de rostre aixut y ab mitjes patilles guarnit, ull intel·ligent y boca fácil á la somrisa. Expressió á la vegada d' un enteniment clar y d' una bondat sencera. Vestía ab molta pulidesa, ab especialíssim trajo menestral, únich en sa classe en la terra de Montanya hont en pau y tranquil·litat vivía, estimat de tothom y per tots respectat, afeytant als notables de l' encontrada, curant als esgalabrats, sangrant á jóvens y vells y fins suplint al metje del terme en ausencies y malalties.

Entrá en la sobredita estada, hont l' escriptori tenía; deixá un plech abultat sobre la taula, se posá les indispensables ulleres y, després de romput lo sobre, llegí á mitja veu la següent carta:

«Mólt estimat senyor Ignasi: junt ab la present rebrá un paquet contenint mitja dotzena de periòdichs. Son los que ab

més elogi han parlat de mi ab motiu de mon derrer discurs en l' Academia dels Llegistes. Ma disertació, versant, com ja repararà, sobre una de les més importants qüestions de la legislació catalana, ha sigut aplaudida y comentada y he rebut mil enhorabones dels amichs y coneguts barrejades ab altres de gent que no havia vist may.

»No só orgullós—vosté ja ho sab—; ab vosté solament me permeto aquesta vanitat de parlarli de mi y dels méus triomfs acadèmichs. Lo natural desitx de donar brill, més ò menys gran, á un nom del tot perdut en l' obscuritat, es lo que me empeny á aqueixes fressoses lluytes del talent, avuy tant de moda. Li recomano que no 'n parle á ningú que no sápia apreciarho en son just valor. Si no hi fos vosté, á ningú de aqueixes terres hauria fet á saber lo que á ben pochs importa. Mes la clara intel·ligencia de vosté coneix perfectament lo que això significa y, per ma part, sé que vosté solament en aqueix poble tant estimat es capaç de rebre un'alegría de semblant especie.

»Y tota vegada qu' estich acostumat á gastar ab vosté la més complerta franquesa, fent á son cor bondadós depositari de tots mos goigs y de totes mes penes, vaig á ferli la confessió d' una cosa que de mólt temps há 'm mortifica y que compromet mon pervindre d' una manera altament dolorosa.

»L' afició que al tracte ab les lleys y ab les elevades qüestions del Dret despertáren en mi los primers estudis universitaris no ha minvat, ans ha crescut ab lo trascurs del temps. Vosté dirá qu' es això bona senyal pera una carrera profitosa. Desgraciadament, senyor Ignasi, jo tinch de rectificar aqueix pensament que vosté podria tenir y que tots acceptarian.

»Es lo cas, mon respectable amich, que si la teoria m' atrau y 'm captiva y fa de mi á vegades un home inútil pera tota altra cosa, dada l' abstracció en que 'm fa viure, la práctica, en cambi, m' aburreix, me mortifica, me desespera. No só propens per naturalesa al idealisme—vosté m' ho ha dit varies vegades y aixís jo ho reconech—, mes en aquesta qüestió só idealista en lo més ample sentit de la paraula. La part utilitaria del Dret no fa lliga ab mi, m' es insufrible. Desde que, al objecte d' obrirme camí pera una posició respectada y profitosa, passo 'l día entre plets y litigis en un dels millors y més concorreguts estudis de Barcelona, mon aburriment es gran y passo una malaltía que no sé qué deu ésser, si no es una

anyorança de la llibertat intel·lectual. Solament estich bé quan me trobo fora y lluny d' aquelles atapahides parets de paper que formen pera mi la sepultura del llegista.

Y bé—dirá vosté,—¿no ets home de prou força de voluntat pera véncer aqueixa repugnancia? ¿No t' empeny á sobreposarte á aqueixa y á totes les demás contrarietats lo pensar que sòls ab l' exercici de ta carrera podrás atendre á les teves necessitats, á les necessitats de la familia qual creació t' enamora y fins al sosteniment de tos pares que algun día haurán menester de ton socors y ajuda? ¿Per ventura ets tu l' únich que en tal cas s' ha trobat, l' únich que s' ha hagut de sobreposar á aqueix y altres majors inconvenients en la *lluyta per la existencia*?

»Veliací, senyor Ignasi, les reflexions que cada día y cada hora y cada moment me faig y de les quals me valch pera soportar eixa odiosa práctica, mes no son elles prou poderoses pera matar mon aburriment ni pera curar ma malaltía que creix, que creix, mon respectable amich, com la mala herba pels sembrats hont no passa sovint l' herbejadora.

»De son consell necessito y de sa experiencia. Ja cal, donchs, que 's prepare pera tráurem á port, puix dintre pochs dies aniré á agarrarme á vosté com al veritable pilot de ma vida. Á pesar de lo que li escribía dies arrera, confío poder trobar-me á Pedradura per la festa major y llavors parlarém y discorrerém llargament sobre aqueix assumpto... y sobre aquell altre de que n' es vosté tant carinyós mitjanser.

»Donga recados á sa familia del més indigne dels seus amichs

Angel Bellnom.»

Se tragué les ulleres lo senyor Ignasi y, mentres les doblava y les ficava al estuig, anava murmurant:

—¡Pobre Àngel! Tota sa bondat vá retratada en aquesta carta. Y no deixa d' ésser conflicte aqueix que 'm manifesta. Mes ¡bah! ab bona voluntat y... ab lo pubillatge de Riublau, mólt será que no cantem victoria. Y, no obstant, Deu sab còm anirán les coses. Jo no 'l donch pas encara per fet son casament ab la pubilla. Això dels pubillatges s' entregan de vegades ab unes condicions que... es ben capaç d' imposar lo pare de la Sileta y que dubto accepte fàcilment un home tant sençer com l' Àngel. Mes alguna cosa ha de poder lo mitjanser—això ho

digué rihent lo senyor Ignasi—y l' amor ferm y de bona mena de la noya, que—la dona 'm perdó—no n' hauria jo volgut d' altra en aquell temps en que 'l reuma no m' obligava encara á anar dos colps al any á La Garriga.—Mes s' acosta mitx-día y 'm toca encara afeytar al rector... Aném; una altra hora llegirém aquets papers.

Això ho digué 'l senyor Ignasi dirigint la vista al paquet de diaris, col·locat damunt d' una paperera que guardava totes les malifetes del bon cirurgiá de Pedradura. Perque s' ha de saber que en lo trascurs de sa vida semi-il·lustrada lo senyor Ignasi havia tingut atreviments literaris y era gloria sentirli á explicar com ell havia portat ventatja als iniciadors de la renaixensa catalanista y sentirli llegir les culteranes composicions que les Cloris y Filis de Pedradura li havían inspirat en sos anys més jovenívols. Per la vida que ell les donava en la lectura deya un personatge estiuhench del poble qu' eran alegres ninfes no espantades encara per les furies del romanticisme. Reya 'l bon poeta al sentir l' opinió del personatge, mes reya de bona fé, perque era la veritat que ses aficions literaries no l' havían duyt á cap més escola que á la que oberta hi havia en lo parnás castellá de primeries del segle.

Mes deixém per ara al cirurgiá y saltem de Pedradura á Barcelona á fer coneixensa ab l' héroe de la nostra veritable historia, en companyia del qual tornarém, si á Deu plau, al poble, puix, com nos consta per la carta, no ha de trigar ell á anarhi. St. Pere s' acosta y á St. Pere festejan en gran los *pedradures* ans d' oscar la fals en los blats del terme.

II

Les qualitats físiques del Àngel no eran gran cosa. Sòls hi havia de notable en ell lo espayós del front y 'l raig d' intelligencia que de sos ulls sortia. Negres eran aquets, igual que 'l cabell y la barba. No era alt ni baix, ni falaguer ni adust en lo tracte, ni distingit ni vulgar en les maneres. Era un terme mitx molt comú en les ciutats, mes á Pedradura passava per una superioritat, tant més quan lo senyor Ignasi, qu' exer-

cia sobre totes les opinions un absolut domini, com á tal lo reconeixia.

Relació ab les qualitats físiques guardavan les circumstancies morals. Unicament sobressurtia la comprensió, qu' era en ell maravellosa. Los més enredats y difícils problemes del Dret los resolía ab pasmosa llestesa y en la tribuna académica los manifestava ab llenguatge clar y concís, si bé deslluït y rústech. Sos amichs solían dir, al sentirlo, que donava or sense pulir. Ses disertacions sobre les teoríes jurídiques li havían donat entre sos companys de facultat una fama poch comuna y certament merescuda. La prempsa de tots colors l' havia elogiat y 'ls llegistes més famosos y experimentats no desdenyavan son consell.

Fill d' un dels menys acomodats habitants de Pedradura, l' Àngel, pera qui 'l llustre de son nom—com ja per ell mateix sabem—era un somni, rebia ab satisfacció, encara que ab modestia, eixos llorers, llegítimament conquistats per son ingeni. Un núvol enllorava, no obstant, aqueixa satisfacció, núvol que nosaltres coneixem ja per la carta al senyor Ignasi. Y aqueix núvol era ben capaç d' engendrar una tempestat sobre son esdevenidor. Si hagués pogut pensar en lo fet que, intimament relacionat ab sa vida y ab ses afeccions, havia de veure á no tardar,—fet que ha donat peu á la composició de aquesta historia,—molt més aqueix núvol l' hauria espantat, entenebrint son cor y entristint la seva ànima.

No 'ns precipitem. Ja anirán venint los successos l' un après l' altre, com les ones d' un riu, anant á perdres en un mateix desenllaç, com en un mateix mar les aygues.

III

Era vigilia de St. Pere lo día aquell en que, abdós montats, caminavan conversant animadament lo jove advocat y 'l cirurgia-poeta. Seguían al pas més lleuger que ses cavalleríes permetían, lo camí de Pedradura. Darrera d' ells, no gayre lluny, feyan sonar llurs picarols los matxos enflocats dels tra-giners que portavan mil encàrrechs pel poble y, entre ells, les

hatxes rehinoses y 'ls fochs d' artifici que s' havían de cremar per la festa major. Los traginers, vestits ab trajos de vellut blau ab botons de metall y ab la barretina musca, ab la vara terciada al braç, seguían al pas de ses besties, cantant les camelleres de la darrera Pasqua. Algun foraster, y fins alguna forastera, anavan á cavall d' aquells matxos, mes á nosaltres nos interessa més que 'l conjunt y 'ls detalls d' aqueixa caravana, la conversa, cada colp més viva, que al davant ocupava al Àngel y al Sr. Ignasi.

—Te dich y 't torno á dir—ab fermesa deya 'l cirurgiá—que no vindrán de la Sileta los inconvenients pel casori. La Sileta t' estima, t' estima tant com se pot estimar, y la Sileta ab l' Àngel ho farà tot y anirà per tot, encara que te l' emportesses á terres de moros hont tot ho hagués d' anyorar, la patria, la religió y la familia. Ne tindria prou teninte á tu per respondre al amor séu, á tu pera acompanyarla en ses oracions, á tu pera manifestar sos pensaments y comunicar los séus afectes. No veuria, no escoltaria, no estimaria á ningú més, y sería ditzosa. Ab tu, tot, tot. Sens tu, res. Y deus tenir present això que 't dich ara, perque no dubto qu' estás en vées d' experimentarho. Mes paraules te semblarán ara misterioses, mes tal vegada vindrá un día que no m' haurás de demanar gayres explicacions pera enténdreles. Un consell te donaré: sías home, sías enérgich, perqu' ella creu estimar á un home, y mala punyalada daries á son amor si aqueixa sa convicció tu destruïsses.

—Tant cert com ara 'l sol se pon, senyor Ignasi,—responia l' Àngel—que no sé atinar ahont trau cap son enrahonament. Fins ara, estimat per la Sileta, acceptat per sa familia, no me ha semblat un gran problema mon casament ab la pubilla y crech que, exceptuantlo á vosté, cap habitant del poble tindrà escrúpol en donarlo per fet. ¿Qué ha passat durant aquesta ma última ausencia? ¿Quíns fonaments té vosté per veure montanyes en lo que sembla camí pla y perfectament viable?

—Cap fet, Angel, cap fet. Res més que temors, sospites, hipòtesis. Ningú reparará en donar per fet lo casament, hi convinch; á Riublau, á pesar de ta condició humil y gracies á ta carrera, t' han acceptat per pubill, me consta. Mes ¿heu arribat encara á cap tracte? ¿Heu parlat de condicions? ¿Heu tractat de fer capítols?

—Diga per Deu, senyor Ignasi, lo que pot succehir, lo que

'm poden exigir en aqueixes formalitats anteriors al matrimoni.

—No t' ho diré, Angel, per si no t' ho demanan, per si no t' ho exigeixen. De totes maneres, vajan les coses com vulgan, ton amor y 'l de la Sileta no ha d' esperar d' elles la mort, si bé 'n pot témer grans conflictes. Estich cert, ben cert, Angel, que 'l séu amor passarà per sobre de tot y qu' en cap instant te faltarà, si 'l téu no li falta. Regéixte per aquest principi, y no tingas por, y no temes res.

L' Angel no responia, casi ni escoltava. Tenia 'l cap caygut y son front contret donava senyal d' una meditació dolorosa. Les paraules del cirurgiá movían en son cervell cent idees, com movia les fulles dels arbres l' última alenada d' un vent ponent qu' en aquells instants moria. L' hora era trista. Les llums darreres del sol, ja post, encenían los núvols que en fantástiques y capritxoses formes pel cel discorrián. En les fondes valls s' anavan extenent les tenebres y á llarga distancia se veyan los focs de les llars dels masos per les portes de pal á pal obertes. Lluny s' oviravan encara alguns remats de blanques cabres que de pasturar tornavan, y ab les notes perdudes d' algun fluviol se barrejavan les antipátiques veus de les granotes qu' en les estancades aygues passavan son rosari y 'ls cants més bonichs de les cigales que per ací y per allà en gran nombre escampades anavan dihent: *calor, calor, calor...*

Quan la llum del crepuscle 's feu més escassa, allà per la part de ponent aparegué 'l poble de Pedradura. Formant ab l' indefinible claror una sola massa llarga y confosa, semblava un gran gegant que s' hagués aturat á trencar lo son sobre 'l tou dels blats, mitx volcats per les últimes xafegades. A aytal comparació ajudava la quietut d' aquells llochs, sepulcral quan los traginers, jóvens en sa major part, se 'n duyan lo moviment y la vida. Los picarols venían ja anunciant la resurrecció, y la llogada cobla de la més vehina vila no debía ésser gayre lluny pera fer esta vegada de la resurrecció la més alegre del any.

A una indicació del cirurgiá l' Angel aixecá 'l cap. No 's tractava llavors d' enrahonar, se tractava de sentir. Lo front se li asserená, se li aixamplá 'l pit, se li engrandíren los ulls al jove llegista quan á tant curta distancia vegé al poble de sa naixensa, sepulcre vivent de sos recorts, niu perfumat de sos

amors. Era allò, aquelles quatre cases en desordenat aplech, lo que exercia sobre son cor tant poderós encís que de totes les penes y de tots los trebalis y de totes les fadigues l'aconhortava. ¿Qué era pera ell tot lo món sense Pedradura? ¿Qué valían pera ell tots aquells aplaudiments que son talent despertava, tots aquells elogis imparcials que arrancava á les prempses, totes aquelles testes il·lustres que davant d' ell s' inclinavan, sense aquell recó que pera ell guardava la felicitat lliure d' envejes, de vanaglories y de sabiduries?

Era cada vegada més fosch y, en lo fons de llum qu' en lo ponent quedava encara, sòls lo campanar del poble clarament se distingia. Semblava un obelisch quadrangular que la creu rematava. La creu, y sota la creu, la bandereta que senyala 'ls vents. L' Iglesia no es com la vana filosofia que 'ns ensenya 'l mal sens mostrarnos lo remey. Ella, més carinyosa, més sàbia, més benéfica, nos ensenya ensemps lo mudable y lo inmutable, lo segur y lo inconstant, la tempestat y la calma, la mar insegura y 'l port abrigat... ab dos signes no més, l' un sobre l' altre, una creu y una bandereta.

Quelcom d' això feu notar en mitx de sa fonda emoció l' Angel al Sr. Ignasi, mes á aquest comensavan á distraurelo los vehins del poble que á rebre als traginets sortían y que saludavan alegrement al cirurgiá de Pedradura y ab familiaritat, si bé ab cert extrany respecte, al que renyáren y afalagáren noy y ara se 'l veyan home distingit y *sabi*. No gayre més lluny venían en nombroses colles, agafades del braç, les donzelles del poble, que acabavan de deixar lo teler ò la llata. Gran soroll movían ab llur vana conversa acompanyada d' estrepitoses rialles. Les cavalleries dels nostres dos amichs rompían les fileres, mentres lo bon cirurgiá les deya alguna de les séves que no deixavan elles sens resposta. La vista del Angel despertava entre totes lo xiu-xiu de la murmuració y llavors les fileres s' estrenyían més, donant treva á les rialles.

A l' entrada del poble abdós cavallers se vegéren detinguts per parents y amichs, y descavalcáren. Gran aplech de gent esperava allà la caravana dels traginets y un aixam de baylets voltava ab teyes enceses un alt pilot de llenya á punt de calarhi foch, mentres se sentia amagat un clarinet que senyallava un pas doble y un bombo y uns platets qu' esperavan frissosos la senyal de rompre. Arriváren á la fi 'ls traginets, soná un tró, brunzí en l' ayre un cohet y á un crit inmens de

¡visca! la cobla rompé la marxa, obrint l' alegre y bulliciosa professó les hatxes de rehina y les enceses estelles que treyan los baylets d' aquella gran foguera á posta guarnida pera illuminar l' escena.

Seguíren tots á la música cap á dins del poble, essent los darrers los primers á l' arribada, l' Angel y 'l Sr. Ignasi. Quan començá á regnar lo silenci en aquell lloch, s' oí clarament á no llarga distancia la veu d' una guatlla que anava cantant imperiosament *¡blat-segat, blat-segat, blat-segat!* com recordant als de Pedradura la feyna que 'ls tocava fer després de la festa.

—¡Ah! ¿encara ets aquí, malehida?—exclamá 'l cirurgiá.—Espera fins á la matinada, que 'ns tornarem á provar l' astucia.

Al dir això, en la butxaca esquerra del jech del Sr. Ignasi tocavan instinctivament un botet sos dits biliosos.

IV

Dues hores després de l' escena que acabam de descriure un home, ab pas lleuger y segur á pesar de la fosca, se dirigía á un gran mas que, á poca distancia del poble, confós y com una negra massa á aquella hora 's veyá. *Riublau* tenia per nom, y 'l lector ja endevinará ab ell fácilmente qué hi havia en aquell mas y qui podía ésser l' home qu' en tant intempestiü moment resolt s' hi encaminava.

Com hem dit, era la nit fosca, puix estava la lluna en quart creixent y ja s' havia post en aquella hora. No obstant estava seré 'l cel y les estrelles enviavan alguna claror per no deixar en cumplerta obscuritat á la terra. Podía véures davant de la casa del mas una com altra gran massa més baixa que aquella que en l' obscuritat formava la casa. Era la lliça, que tenia á cada costat petits edificis als que servía de teulada un terradet que de díes donava al mas un aspecte sumament agradable y pintoresch. A més, á l' esquerra má s' hi alçava la capella particular del mas, qual ombra deixava en aquella hora en

una obscuritat absoluta la part de terrat qu' en aquell endret hi havia.

L' home qu' hem deixat dirigintse á aqueix lloch de la nostra descripció arribá davant de la porta de la lliça, aparentment tancada, y 's pará ab ayre dubtós.

—¿Angel!—digué una veu ab accent contingut desde 'l terradet del costat de la capella.

—¿Sileta!—respongué aquella persona ab to d' alegría y satisfacció á aquell crit de dalt, qu' era una especie d' interrogació temerosa.

—Baixo desseguida, Angel. Mira, empeny la porta; no es més que ajustada. Estona há que m' estava aquí esperante. Tots son á la sala. Hi há la tia d' Olot y alguns parents de Berga. Córre, entra; ja baixo.

La Sileta, que ab extraordinaria llestesa digué eixes paraules, corregué més llesta pel terradet, y apenes hauria tingut temps l' Angel d' atravessar la lliça que ja 's sentia amorosament preses les mans entre les mans de la séva amiga.

—¿Estás bo, Angel? ¿estás cansat? Entra, que 't veuré. Me sembla qu' estás trist. ¿Qué tens? Mira, tot avuy m' he estat á l' eixida, esperante. Á sopar menjava poch y depressa y la tia deya: «¿qué té aqueixa noya que sembla que la punxan?» Ara ja ets aquí. ¿Qué contenta estich! Mes tu no 'm dius res, Angel. ¿Perqué no parlas? ¿Veritat que també estás content d' ésser aquí? ¿Qué dius?

—Que sí; que só ditzós, Sileta. ¿Rebéres la meva carta, eh?

—Sí, Angel, y sempre la porto sobre. L' he llegida més vegades.. ¡uy! més vegades! ¿Sabs qué m' agrada més d' ella, ho sabs?

—¿Qué, Sileta?

—Lo nom de baix, Angel. Tota de cap á cap, y això qu' es tant bonica, no val lo que valen les cinch lletres d' aquell nom... ¡Y la lletra, Angel! Y això que 'diu lo senyor Ignasi que fas lletra de *sabi*... ¡Oh! pera mí es la més hermosa...

—Es que tu la veus ab ulls apassionats, Sileta. Efectivament la meva lletra es dolenta.

—¿No estás cansat, Angel, no estás cansat? Sí, ho estás; lo camí es fadigós y avuy lo sol apretava. Ara 't veig bé; estás groch. ¿Qué tens? No't trobas bé, Angel? Entra, que reposarás. ¿Vols que t' arregle un xich de marcinada? Sí, te refrescará.

—No; gracies, Sileta. Me trobo bé; estich reposat.

—Donchs vina, aném á la sala. Mon pare está enrahonant ab la tía y 'ls parents que han vingut per la festa. La tía es trempada; no 't fassa por. L' altre día 'm deya 'l pare qu' es hora ja d' enllestir lo casament y que t' esperava ab ansia per parlarte. Jo no diguí res, mes vaig sentir una gran alegria. Sembla que alguns hereus tractavan de demanarme, mes mon pare no está per hereus y 'ls enjega á la fresca. Jo temía, Angel, jo temía, ¿ho creus?... porque com tu no ets rich... y 'l pare... Mes ¿qué hi fá, si tu ets l' Angel y ningú es com l' Angel?

—Ningú es com l' Angel, Sileta; porque tothom val més que l' Angel.

—Traydor, ben segur estás que vals més que tots per la Sileta... Jo sí que no valch, jo sí que no 't meresch, Angel.

Lo to alegre de la noya s' entristí repentinament.

—Deixa aqueix parlar, Sileta. ¿No veus que á tu 't fa mal y á mí no m' agrada?

—Mes, per això, m' estimas ¿veritat, Angel? Só pagesa, ja ho sé; só rústega. Mes ¿oy que també podem, que també 'n sabem d' estimar com les d' allà á ciutat, com les senyores?

—Sí, y pot ser més, Sileta.

—Calla, sento al pare que 'm crida. Vina, segueixme.

Y alegre y viva, agafat de la mà se l' emportá cap á la sala. Quan ell entrá les persones que allà hi havia s' alçaren ab cert respecte. Les saludá á totes d' una á una y començá, per tots sostinguda, una conversa de compliment que durá llarga estona.

Lo pare de la Sileta, l' amo de Riublau, manifestá estar content de veure á son futur gendre y, al sortir de la visita, l' acompanyá fins al cap-de-vall de l' escala. La Sileta no 'l deixá fins á la porta de la lliga y encara després d' una estació que no pecá de curta.

—Ton pare—deya ell—diu que passada la festa parlarém seriament del assumpto y que voldria que 'l casament no s'allargués gayre més enllá de després del batre.

—¿Sí, Angel? ¡Quína alegria 'm donas! Jo voldria que fós demá, demá mateix. Voldria véuret lligat, sí, lligat ab mí, Angel; sempre 't voldria tenir lligat aixís, ab los meus braços, porque no 'm fugisses. Porque—¡mira quína manía!—sempre 'm sembla que m' has de fugir, Angel. No te 'n rigas. ¿Veritat que no 'm fugirás?

—Ben pres me tens perque no m'escape.

—Mira, demà 'ns trobarem al ofici ¿ho sents? Y á la tarde vindrás aquí, ¿ho sents? Vina aviat, ben d' hora. Mon pare y 'ls parents anirán á la plaça á veure les ballades. Estaré sola. Vina aviat ¿ho sents? Nos dirém més coses! Ara vés, qu' es tart. Adeu. D' aquí á demà. ¡Ah, escolta! Si dorms, somnia ab mí ¿ho sents? Adeu, que 'm buscan.

—Adeu.

Repetí l' Angel, y la porta de la lliça 's tancá darrera d' ell.

Llavors al poble se sentía música. Era 'l jovent que anava seguint los carrers ab la cobla tocant una especie de retreta. L' Angel se topá ab la comitiva al enfilear la primera vía.

—¡Visca aquest, qu' es dels nostres!—cridáren una vintena d' alegres veus mentres altres tants miryons, d' aquells que havían estat companys del Angel en los jochs de l' infantesa, amigablement l' empresonavan.

L' Angel sentí en aquell moment goig més pur qu' en les sales de discussió quan sos companys d' estudi l' enrotllavan pera donarli enhorabones per sos parlaments. Y es que la gloria es una beguda bonica y transparent á la vista, mes insípida al paladar, y això quan l' enveja no ha tirat á la copa les gotes de son infernal elíxir, que llavors no es insípida, es amarga y verinosa. ¡Són hermós degué ésser aquella nit lo del Angel, preparat per les tendres manifestacions del amor y les corals abraçades de la vera amistat! Mes deixémlo dormir y parlem de la Sileta.

V

La Sileta era rossa. Tot en ella era or, com deya 'l Sr. Ignasi. Ja 's compendrà que 'l cirurgiá-poeta parlava del cos y de l' ànima.

No obstant, lo ros de la publilla no era 'l ros clar, semblant al groch de les antigues dobles de quatre, que 's veu en los hermosos caps rissats de les criatures de Barcelona; era un ros més fosch, era 'l ros torrat de les campinyes, si es l' expressió passadora. Aixís mateix les galtes y 'l front de la Sileta

haurían sigut d' una finor admirable, si no haguessen rebut del sol la colradura. Y era, ab tot, una cara divina. Veritat es que lo celestial de sa expressió als ulls ho debía. Eran aquets, naturalment, blaus y de llum sossegada. En aquell cel ni may s' hi veyan núvols, ni hi llampegava may. Son color tenia una semblança casi bé exacta á la del cel ponent quan ja 'l fosch n' ha fugit y les derrerres llums hi quedan. Per això deya galantment lo tants colps citat senyor Ignasi que no desitjaria veure altre crepuscle á l' hora de la sua mort.

L' estatura de la Sileta no era alta y 'l conjunt tampoch era ayrós, per més que tots li trobessen exquisida gracia. Anava vestida, regularment, com totes les dones de Montanya—faldilla, gipó y corbata—, si bé guardava trajos de més rich teixit y de més exòtica moda per' anar á mercats y fires. Tenia ayre ver de senyora—segons deyan los qui l' hi havían vista—quan ab faldilla de morada seda, túnich ensarrellat y mantellineta rodona graciosament apuntada se presentava en les fires y en les festes anyals de l' Iglesia. Y creyem nosaltres que aixís seria, si bé no dissimulan fàcilment la riquesa y ornamentació del trajo lo segell característich qu' en la persona estampan les ordinarietats de la pagesa vida.

La Sileta era amiga del Angel desde petits, desde que ple-gats jugavan. Ella, ja en aquella etat, inconstant y capritxosa, de tots los altres baylets lo distingía y ell sol tenia dret á entrar en la lliga de Riublau á ajudar á la contemplada pubilleta en la destrucció de les joguines. A mesura que abdós anáren creixent, aná augmentantse l' estimació, si bé prenent distinta forma. Lo que era germanívol afecte se torná en l' época de la pubertat dissimulat y reflexiu carinyo. Després se separáren, perqu' ell hagué d' anar á estudiar á fora, y l' amor aleshores hagué d' umplir la distancia, motiu pel qual cresqué y cresqué y s'aná fent més gran quanta més terra entremitx d' abdós se posava.

Com d' aqueix amor tothom n' havia esment, á Pedradura ningú donava per dubtós un matrimoni que per ell mateix se feya, y fins al moment que nosaltres hem pres lo fil de l' historia l' idea á Riublau no havia estat rebujada, ans bé ab notoria satisfacció admesa. D' aquí que l' Angel entrés al mas com á casa séva y que les manifestacions amoroses de la Sileta se fessen sens temor y sens gran reserva.

L' hem deixada alegre, contenta, enrahonadora, ab la mel

de son goig vessantse en ses paraules, ab la llum de son amor escapantse per les nines dels seus ulls. Era un amor candí, ignocent y virginal aquell de la seva vida, com galana flor lluhint en un prat de fresca herba que may sentí 'l pes de profana planta ni may conegué 'l foch de la malícia. Ella 'l comparava á una estrella y creya que son amor era més felís quant més brillant y lliure de núvols veyá aquella estrella. L' havia elegida ja d' entre les móltes que sobre 'l mas fixes lluhían y cada vespre se la mirava. Si 'l cel estava seré y en lloch veyá bromes, se retirava tranquila y ditxosa creyent que l' Angel tenía 'l pensament clavat en ella. Mes si un núvol veyá rondant al astre, trista y ab los ulls fixats al cel quedava en la finestra. Y si per desgracia 'l núvol arrivava á tapar l' estrella, llavors se li nuava 'l cor y plorava, perque creya que l' Angel en aquell moment no pensava en ella. No obstant, esperava ferma, y quant lo núvol s' havia apartat y l' estrella tornava á brillar com avans, llavors tancava la finestra, s' agenollava als peus de la Mare de Deu que al quarto tenía á donarli gracies y després alegre y somrihent s' adormía.

Llarga estona resá aqueix día de l' arribada del Angel y com cap altre s' adormí entre núvols de rosa. Mes aquella nit tingué un somni. Un somni esterehidor, terrible. Somniá que veyá l' estrella, més brillant y pura que may, amenaçada de llarch y negre núvol. S' anava acostant, acostant, ja era prop, ja tocava á l' estrella. Ja anava á taparla. — «¡Nó, nó!»— cridava la pobre noya, plegades les mans y suplicant la vista. Mes lo núvol aná marxant, marxant. Primer la tapá ab sa ampla vorada de musselina, després ab tela de groixut teixit —y semblava l' astre llavors un llum posat darrera un encerat hont la canalla hi fes politxinel-les,—després.... Després s' anava aixamplant y s' anava espessint ab l' espessor d' una montanya, mes la Sileta tornava á cridar—«¡nó, nó!»—ab veu ronca y desmayada. Y volá com si algú li posés ales, y al ésser que tocava al núvol l' agafá ab dures quimeroses mans y l' estripá ab féres y danyines ungles. Mes lo núvol torná á juntar sos plechs y torná á espessirse y ella renová la lluyta y l' estrella torná á brillar un moment, fins que 'l núvol vencé altre colp, y llavors ella, cansada, abatuda y ab les ales trocejades, caygué del cel á la terra, y ab lo colp de la cayguda... despertá.

—¡Tonta!—digué al cap d' un moment ab alegre rialla.—
Ha estat un somni.

La claror del día penetrava ja per les escletjes dels finestrons. Sentí música. La cobla passava tocant lo *bon-jorn* pels carrers de Pedradura. Eran les quatre de la matinada.

VI

Magnífich se presentava 'l día. St. Pere 's mostrava generós aquell any ab los de Pedradura. Altres anys, en lloch d' un cel brillant y d' un sol enlluernador, los havia enviat llamps y pedregada.

Tocáren les nou hores en lo rellotge del campanar. Grans repichs les seguïren. Senyalavan l' ofici. Los músichs unïren lo so de llurs instruments al de les campanes, y grans y petits hòmens y dones, s' encamináren á l'iglesia. Perfumava 'ls carrers l' espígol y en l' interior del temple de catifa servía, barrejant sos olors ab l' olor de les flors del altar, qu' eran encesos clavells y tardanes roses.

Entrá l' Ajuntament, lluhint la respetada banda, y aná á pendre setial á l' esquerra del presbiteri. S' ohía 'l *trich-trach* del ball de bastons que començá á la porta de la casa del Comú y en l' atri del temple s' acabava. Pará la fressa, y 'ls *pedradures*, vestits ab ses gales millors, omplíren l' iglesia. S' ohíren allá al chor les cordes d' uns violins y 'ls sacerdots oficients sortíren de la sacristía.

L' Angel entrá en aquell moment. Passejá la mirada pel concurs. Un cap guarnit de blanch lluhía prop dels grahons del presbiteri. Allá 's detingué la mirada. Després considerá la santetat del lloch y ohí ab fervor aquella missa, per sa senzillesa hermosa, per son objecte sublime.

Venerable predicador, de fora vingut, pronunciá agradable panegírich y, poch temps després, s' acabá l' ofici. Repicáren altre colp les campanes, començá de nou la dança dels bastons y la gent se dirigí á la plaça.

Un moment més tart lo jovent passejava pels carrers al so

de la música los rams de les morratxes y desseguida, en la plaça reunits, fadrins y fadrines trencavan dança.

Passá per allà la Sileta. Vestia com en les festes anyals y com per les fires. L' Angel li anava al costat. No gayre més enllà se separáren. Ella 'l mirá y somrigué. La mirada volia dir: *d' aquí á la tarde*, y volia dir la romrisa: *t' estimo*.

Tocáren les dotze y 'ls *pedradures* s' assentáren á taula. Lo dinar de festa major, exceptuat lo de Nadal, era 'l millor del any que feyan. Passáren ab gran solemnitat les engalanades pabordeses al llevant de taula. Ab la dreta má duyan l'açafata y ab l' esquerra flayrosos rams de clavells y morduiix lligats ab cintes de seda. Premiavan ab ells les generoses almoynes.

L' Angel s' aixecá de taula. Era aviat. Esperá. Quan tocáren tres hores y ja sentí començades les ballades de la plaça, sortí de casa seva y cap á Riublau encaminá los passos. Quan vegé'l mas fixá en ell los ulls y en ell clavats los tingué durant tot lo camí, com en un llum clavan los infants la tendra y admirada vista.

VII

Arrivá al peu de la muralla de la lliça. Per la barana de mahons diagonalment col·locats que 'l terradet de la capella adornava, s' extenia llarga filera de testos ab clavellines blanques y vermelles y grossos pensaments de vellut color de viola.

Per entre l' espessor d' aquell verger aparegué riallera una cara y després un braç que ab fulles de clavell y brots de marduix apedregá al Angel. Mirá ell y somrigué per la triomfal rebuda. Mitx minut després era també á dalt á l' eixida, al costat de la Sileta. Se retiráren á l' ombra, perque plovia foch en aquella hora.

—Míram, Angel,—deya ella.—¿Veritat que retrata bé la meva cara tota ma ditxa? Estich contenta, mólt contenta, Angel. Y tu ¿ho estás?

—També, Sileta.

—No pas tant com jo.

—¿Perqué?

—Perque als hòmens no os basta pera complírvosho tot l'alegría de moments com es aquesta meva. Com la vista del vostre enteniment alcança molt més lluny que la del nostre, sempre en los núvols de més enllà hi troban una pena. Jo ara no veig res més sinó que 't tinch aquí, Angel; que 't miro, que 't parlo... que tu 'm miras y 'm parlas... Y no penso en l'anyorança que ahir sentía ni en la desdita que demá puga arribarme. Lo d'ahir. . passá; lo de demá ¿qué importa? ¿Faig bé d'alegrame aixís? Digas, Angel.

—¿Perqué nó, quan l'alegría es ignocenta, es pura, es santa?

—Donchs alégrat tu també, Angel. Tu també estás trist, sí, estás trist.

—Nó, Sileta.

—Sí, sí, jo ho coneix. Estás molt trist, Angel. ¿Perqué, digas, perquè? Mes, nó, nó; no ho digas, ja ho sé. No ho digas, nó; perque del méu cor ne farías miques. Déixamho ignorar, déixam l'ilusió de que m'estimas, encara que no ho fassas, encara que un'altra...

—¡Sileta!...

—Nó, Angel, nó; no t'enfades. ¿No veus que aqueixos temors del amor son fills? Sí, Angel, sí—¿perqué no dirtho?—això 'm fa sufrir, això 'm mata. Tu ets bo, tu ets distingit, tu ets home. Tu ets aucell de grans ales que no ha de trobar espay pera volar en aquest petit cel de Pedradura. Nó, tu aquí no estás bé. Pedradura es indigna de tu. Tu has d'anar á viure allà ahont vius, allà hont respiras—y senyalá ab la mà cap al mitxdía,—allà ahont jo no puch seguirte... allà hont n'hi há mil que valen més que jo, mil que tu 'n mereixes; flors superbes de jardí al costat de les quals son lletjes y petites fins les d'aqueixes clavellines ab tant amor cuydades per les meves mans rústegues y grosseres.

—No hauria cregut, Sileta, que m'esperesses ab tanta alegría pera donarme tanta pena.

—¿T'enfadas, Angel, t'enfadas? Nó, ja no diré res més. Mira, ja rich. Sí, sí, ja ho sé que m'estimas. Aquelles... Deixémles estar ¿oy? á aquelles. No t'estimarían com jo, Angel; no t'estimarían aixís ab tot lo cor, ab tot lo pensament, com jo t'estimo. Mira aqueixes flors: totes tenen nom. ¿Sabs com se diuhen? Totes se diuhen Angel. Quan tu ets fora y jo surto, sempre les parlo de tu y les pregunto: «¿m'estima?» Y

elles ab lo caparró van fent aixís: «sí, sí.» ¿Oy que tu no fas res d' això? Nó, los hòmens heu d' ésser més formals y no heu de fer aqueixes tonteries. Mes per això m' estimas. ¿Veritat, Angel?

—Sí, i' estimo, Sileta. Jo voldria que aqueixa paraula y aqueixa convicció fundament en ton cor la gravesses y qu' ella 't servís d' escut contra mal fonamentats pensaments é inmotivades sospites. ¿Ho farás aixís, Sileta?

—Sí, Angel, procuraré ferho. Mes ara no te 'n vajas, no te 'n tornes pas fins que 'l casament estiga resolt y senyalat lo día. No te 'n anirás. ¿M' ho promets, Angel?

—T' ho prometo.

—¡Ah, qué ditxosa so aixís! Vina. Ara per premi 't faré un ram ben bufó de clavells y pensaments. Hala, vina; tu 'ls triarás. ¿Sents? La música. Ballan. ¡Tontos! Mira, ¿t' agrada aquesta espiga sola entremix de dues roselles?

Y n' hi senyalava una que alta y ben recta, més sua ja, vinculava 'l vent en un d' aquells testos. Era aquella una idea hermosa de la Sileta per ella mateixa realisada. Semblava un obelisch alçat á l' abundancia en mitx d' aquell brillant jardí de l' esterilitat.

La Sileta corria d'assí y d' allá buscant los més bonichs clavells y 'ls pensaments més grans per fer lo ram promés al Angel. De prompte al passar per davant del test de l' espiga, se deturá. Un recort y un pensament li acudíren.

—¡Calla!—digué rihent.—Aquesta no me la tepará cap núvol.

Y arrancá una de les roselles y li tragué la barretina. Y després, alçanse de puntetes, apoyada la má en l' espatlla de son amich, ab l' amor en los ulls y la sonrisa en la boca, marcá l' estrella de la flor en lo front del Angel. Després en son propi front se la marcá.

—Aquesta es la nostra estrella—digué, contemplantla en lo front del séu amich.—Bona ò dolenta, mes ¡nostra!... y de ningú més?—afegí, tirant á terra l' esfullada flor y ab los peus esclafantla.

Y després mirá al cel. Misteri fons es pera nosaltres lo que volgué dir aqueixa mirada, mes nos atrevim á pensar qu' era com un jurament ab lo qual davant de Deu lligava sa sort ab la sort del Angel. Aqueixa mirada podia dir: «d' ell es mon cor; d' ell sía, donchs, ma vida. Rey ò pastor, jo gosaré ses glo-

ries, jo sofriré ses fadigues. ¡Benchiu, Deu meu, l'unió de les nostres ànimes!»

Y baixá 'ls ulls y en fonda abstracció quedá uns instants perduda. D' ellá la tragué l' Angel.

—¿Qué 't passa, Sileta? ¿Qué t' alegra ò qué t' entristeix?... Mira 'l ram, á mitx fer. com per terra s' arrossega.

—¡Ay! es veritat, Angel. Te veyá á tu, víctima de la sort, com tancat en una presó trista, mólt trista y molt fosca. Jo t' havia perdut y 't buscava. Y 't trobava allá. En aquelles tenebres no'ns veyam. Mes jo sentía ta veu y tu sentías la meua, y, quan aixís nos trobárem y quan aixís nos coneguérem, semblá que baixava llum del cel á aquella presó tant fosca. Ha estat com un somni, Angel. Mes ¡qué honich! ¿eh?

—Vulga Deu, Sileta, que no sia pressagi.

—¿Pressagi? ¿de qué?

—D' una vida menys feliça que la que ara sembla que 'ns espera.

—¡Y bé! ¿A tu això t' espanta? Jo no só home com tu, Angel, y sento prou gran lo meu cor porque no me espante la sort més negra. Escóltam. Quant començí á estimarte, quan te diguí: «Angel, só teua; jo 't donch ma vida y á tu 't prometo tot lo que Deu me concedeix prométret,» tu eras mólt menys que ara, qu' ets home, home intel·ligent á qui respecta lo més respectable de Pedradura y de més, de mólt més enllá de Pedradura: tu eras llavors jove vergonyós á qui 'l temor privava fins de passar pel camí per hont la pubilla de Riublau passar solía. Y tu feyas bé, porque de Riublau á Bellnom hi havia la mateixa distancia que del niu de l' áliga al niu del pardal. Y, no obstant, jo'm creya sempre esser lo pardal, porque llavors, com ara, com sempre, tu ets l' áliga que vola alta, alta, allá, per un espay desd' hont t' ha de costar mólt baixarme á buscar á mi...

—Basta, Sileta. Recorda la promesa que m' has fet suara.

—Sí, sí, es veritat. No 'm vull entristir més. ¿Perqué, si so ditxosa?.. Hala, fem un altre ram. Aqueix pensament tant gros anirá al mitx. Al voltant tot clavells. Sí, sí, aixís com en lo meu cor. Tu al mitx y al voltant... ¡foch y flames!—Digas. Y ¿qué 'n farás del ram? Mira, ténlo en aygua y á la nit tráulo á la serena. Aixís durará més. ¡Qué tonta só! ¿oy, Angel?

—¿Perqué, Sileta?

—Perque donch tanta importancia á això, á aqueixes jogui-

nes. Mes tu ja sabs qué m' ho fa fer y no t' en rius ¿oy? no t' en rius.

—No me 'n rich.

—Té, aguanta. Ara 'l lligaré. Mira, ja la porto aquí; una cinta de color de rosa. Aquest color vol dir... ¡Ah, traydor com rius!... Ja ho sabs lo que vol dir. Ja está. Ara... ¡ah! espera.

Corregué á dintre y torná ab una clau. Obrí la porta que donava al chor de la capella. Una pica d' aygua beneyta hi havia allá. Hi mullá 'ls dits y ab ells, com ab un salpasser, ruixá les flors del ram.

—Ara—digué ab veu baixa,—ara Nostre Senyor ja hi es. ¡Qué hi vingan los diables!

No sabem á quins diables faría referencia, si no eran los dels zels que, com ja s' ha vist, tot sovint atormentavan á la pobre noya.

Resáren una estona y sortíren de la capella. Lo sol corria, corria cap á la posta. S'acabava la tarde, s'acabava pera ells la ditxa. Les hores de la nostra vida son com les aygues. Per les montanyes, hont es l' ayre pur y fresch y les flors hi riuhén, passen corrent y estimbantse, y passen manses y perresoses per les árides y ardentes planures.

VIII

Res més de notable passá en aquell día ni en los dos següents que, més ò menys, foren de festa. S' apagáren los sons de la música, deixáren de repicar les campanes y les guatlles, que á terres més fresques se 'n anavan, *¡blat-segat blat-segat!* tornavan á dir, tot marxant, als de Pedradura. Y grans trompes de rovellat metall y de ronca veu cridáren á la sega. Marxáren del poble y de Riublau los forasters que á veure la festa hi anáren, y tot torná á l' ordinaria vida.

Un día d' aquells que als de la festa succehíren, lo cirurgia, de qui no hem parlat ja fa estona, entrá en la casa del rector á cumplir una de les feynes que son ram abraçava. No cal dir quina era. En la gran sala de la rectoría solía ferse aqueixa feyna, y en la sala entrá dicidit, com en casa propia, lo senyor

Ignasi. Dues calaixeres antigues, cadires de boga de colors y un rellotge de caixa, ab lo *puput* y tot, formavan lo moblament, adornant les parets uns quadros senzills ab males estampes qu'escenes del *Quixot* representavan. Desfigurat estava 'l pobre cavaller, tant que si Cervantes l'hagués vist hauria suferit la desilusió de Chateaubriand quan tingué un encontre aixís ab la seva famosa Atala, segons compta ell mateix en ses *Memories d' ultra-tomba*.

Entrá 'l rector, saludá efectuosament al senyor Ignasi y, as-sentantse, entregá la cara pelosa á mercé de la navaja. Lo bon sacerdot, tant com bo, era aficionat á la conversa. Aixís es que quan la navaja, que ab destresa manejava 'l senyor Ignasi, no ofería perill y deixava pas á les paraules, abdós enrahonavan ab satisfacció y vivesa.

Primerament se parlá molt de les guatlles, com qu'eren un y altre caçadors afamats y destres; després dels variats episodis de les festes passades; de la sega prompte. Y de les guatlles y de les festes y de la sega, per singular associació d'idees, s'arribá á parlar de Riublau y dels amors y del projectat casori de la Sileta y del Angel.

—Mira 'l bona pessa—deya, rihent, lo cirurgiá—quí havia de dir que s'en portaria tant famós pubillatge. A fé, senyor rector, que jo vaig ben errarla. ¡Qué hi havia més que fer qu' enamorar á una pubilla, graduarme després de metge y presentarme, fet tot un senyor doctor, al pare de la meva... de la meva!...

—¡Filis!—saltá 'l senyor rector que coneixia les antigues aficions poétiques del cirurgiá de Pedradura.

—Això mateix—digué ell ab una rialla.—Bé es veritat qu' en lo cas present no son tant grans les distancies. Tot lo pubillatge de Riublau, exceptuant naturalment la pubilla, no paga la centéssima part del talent del Angel. Es tot un cap, senyor rector, es tot un home.

—Veliaquí lo que 'l perdrá, senyor Ignasi.

Lo cirurgiá detingué 'l curs de la navaja y mirá al rector ab curiositat vivíssima. Mes com á aqueixa mirada no hi respongué 'l rector dessèguida, la navaja torná á escorres per les ensabonades galtes.

—Ahir vingué aquí lo pare de la Sileta—digué al cap d' una estona 'l sacerdot pera satisfer á mitjes la curiositat del senyor Ignasi.—Vingué aquí y parlárem, parlárem llarga es-

tona. L' amo de Riublau té intent de casar prompte, mólt prompte á la Sileta y de casarla ab l' Angel, mes...

Aquí 's detingué altre colp la navaja.

—Mes, com les condicions que tracta d' imposar no convenen á mon parer al caràcter del Angel, que, com vosté ha dit mólt bé, es tot un home...

La navaja no corria encara. Lo cirurgia era tot orelles.

—Crech que 'l casament no pot donarse com á cosa feta, ni mólt menys... ni mólt menys, senyor Ignasi.

Aquest no respongué. Mes dissimulada somrisa dibuixáren sos llabis.

—¡Bah!—pensá—ja ho endavinava jo. ¡Pobre Angel!

—Aquesta tarde—seguí dihent lo rector—s' han de veure l' amo de Riublau y l' Angel per que aquell li fassa presents les condicions, que aviat serán públiques.

La navaja corria llavors segura y lleugera.

—Y... ¿no 's pot saber res anticipadament d' aqueixes condicions?—preguntá 'l cirurgia ab rialla maliciosa.

—Es secret que dech guardar per ara—respongué 'l sacerdot també ab una rialla.

No manifestá més curiositat lo senyor Ignasi, segur com estava de les condicions quines eran. Deixá afeytat al rector, netejá les navajes y les ficá en la bossa de cuyro. Llavors tocáren les dotze. S'ohíren unes quantes batallades de la campana major y 'l capellá se tragué 'l solideu y 'l cirurgia la gorra. Resáren l' *Angelus*.

Quan, pera marxar, lo rector del il·lustrat barber prengué lo á *reveure*, picá ab la má sa espatlla y li digué, ab significativa mirada acompanyant los enigmátichs mots:

—¡Qüestió de nom, qüestió de nom, senyor Ignasi!

IX

¡Qüestió de nom!... Hora es també que nosaltres tractem d' alçar la punta del vel que aqueix misteri amaga. ¡Qüestió de nom! Aquí hi há 'l nus de la nostra historia. Fins ara tot han sigut goigs; hem viscut entre alegres esperances y fala-

guers idilis. Algun núvol ha enllorat aqueix cel, mes tant lleuger, tant transparent que d'ell hem apartat la vista com l'apartam tots los dies d'aqueixes bromes blanques que pel cel discorren sens portar vent ni tempesta. Mes ara es un núvol negre 'l que vé á taparnos lo sol d'aqueixa hermosa ditxa. Lo cirurgiá 'l temía fa temps; lo rector lo tem ara. Dú tempestat segura quan á tant experimentats observadors aixís los espanta.

¡Qüestió de nom!... Siám curiosos. ¿Qué significan eixes paraules? ¿Tant terrible qüestió es que de vida ò mort se torna pera l'amor, pera la felicitat de la Sileta y del Angel? ¿Es, per ventura, que al jove advocat se li concedeix lo pubillatge de Riublau resolta y definitivament, mes, seguint l'arrelada costum, sols ab la condició de pendre 'l nom de qui 'l patrimoni posseheix en los pactes anteriors al casament? Es això sens cap dubte. Y nosaltres, com lo senyor rector y com lo senyor Ignasi, en això veyém los núvols, en això la tempesta.

Hem conegut al Angel en unes circumstancies que 'ns fan dubtar mólt de sa conformitat ab condicions pera ell tant dures. ¿Les acceptará? ¿Podrá en ell més l'amor cech y apassionat que 'l pundonor y la dignitat propis y que aquell interés que pel llustre de son nom li hem vist manifestar en la carta séva que dona comens á la nostra historia? ¿Podrá...? Mes no 'ns precipitem. Ell mateix nos ho dirá prompte. No ho sab encara. No hem arribat á l'hora de la cita. Mes ¿ho presum? ¿Es lo temor d'això aquell tint de tristesa qu' en l'expressiu rostre notáren los ulls escrutadors y enamorats de la Sileta? Sí, tal vegada. Mes ell no ho ha dit, ell á ningú ho ha comunicat. Y aquelles paraules de fons sentit que á sa bona amiga digué quan ella de l'adversa sort li parlava, ¿no eran un'altra manifestació d'aqueix temor, introduhit segurament en son cor pel parlar misteriós del cirurgiá en lo día de l'arribada? També ho podían ésser, també es probable que ho fossen.

Y ¿ella? Ella... nó. Ella no temía. Ella res ne sabía, res n'imaginava. Pera ella tot era fácil, tot era pla, mentres l'Angel l'estimés... mentres no 's recordés d'aquelles altres que com á renglera de fantasmes feya passar per davant dels ulls del seu cor lo diable dels zels. Segura del amor del Angel, lo demés no l'importava res, porque en lo demés no hi pensava. Potser en altre temps, en altra ocasió hi havia pensat; ara nó.

Y era ella, ella sí, la que ab més ansia esperava aquella tarde y aquella hora en que s' havia de fixar lo día de sa completa ditxa.

Per això era que l' esperava en aquells moments ab la pura alegríia que li hem pogut reparar les altres vegades. Estava allà dalt, en aquell mateix terradet de la capella, en amorosa atalaya. Un home venia de Pedradura. Era ell. S' acostá al test de l' espiga, arrancá la rosella que hi quedava y baixá, y corregué á amagarse darrera de la porta de la lliga. Quan ell entrá li sortí de sorpresa.

—¡Ja ets aquí!—digué ab un crit de triomf.—Donchs... ¡pam!... ¡pam!... ¡salva...!

Y feu petar sobre 'l front de son amich les fulles de la rosella.

L' Angel somrigué. Sols l' amor en aquell moment podia arrancarli la somrisa. Venia trist, molt trist. Sos temors augmentavan, creixian á cada pas que donava cap al lloch de la cita. Podria dirse qu' eran un rech de térboles aygues que cada punt trobava nous torrents que venian á aumentar lo caudal de sa corrent fangosa.

Somrigué, mes fou sa somrisa com lo raig de sol que atravessa 'ls núvols apilotats sens lograr desferlos. Ella ho conegué. Vegeren sos ulls tota aquella nuvolada.

—Angel ¿qué tens? T' esperava alegre, molt alegre; mira, ja m' has posat trista. Digas ¿qué tens? ¿qué t' espanta? ¿Pot ser te dol haver d' assistir á aqueixa cita que del destí de ta vida ha de resoldre?

—Sileta, no atribuhescas ni á indecisió ni molt menys á repugnancia los temors que realment sento, qu' es impossible amagarte. Mes no 'ls vulgas saber tampoch, no 'ls vulgas conèixer encara. Espera uns moments més. Quan surte de parlar ab ton pare serán ells una realitat ò una esvanida quimera. Llavors te diré lo que sían. Ara nó, no m' ho fassas dir.

—Está bé, Angel. Respecto ta voluntat, que sempre exercirá sobre mi absolut imperi. Mes no 't dolga pas que 't diga que has trastornat mon cor ab tes paraules.

—Perdó, Sileta, si es que 'n meresch ò 'n necessito.

—¿Perdó? No puch donarlo jo á qui pera mi may té culpa. ¿No ho sabs? Fins les penes son de rosa quan del ésser estimat nos venen.

—Basta, Sileta. Tampoch es hora encara de parlar de pe-

nes. Vaig á entrar. Ton pare deu ja esperar-me. Tu prega á Deu, entretant, pel bon resultat de l'entrevista.

Y entrá. Ella 'l seguí fins á deixarlo en la cambra de son pare, hont aquest se presentá al cap de pochs moments. Se tancá la porta. Ningú havia de sentir aquella conversa.

La Sileta aparegué en la sala ahont donava aquella porta. No era per' anar á escoltar pel forat de la clau. No tenia vici tan lleig.

—Sí, ja s'ha comensat aqueixa especie de judici—se digué.
—Obehim al Angel. Ara es l'hora.

Y sortí á l'eixida y l'atravessá tota sens mirar á aquelles flors que al passar la saludavan. Obrí aquella porta de la capella que al terradet donava y entrá al chor, prengué aygua beneyta y 's persigná y s'agenollá.

Lo fundador d'aquell petit temple havia fet posar en son únich retaule un gran quadro representant al sant de son nom. St. Pere era aquest, lo mateix qu' en l'iglesia parroquial ocupava 'l centre del gran altar en tosca y desproporcionada escultura. Mes un dels qu' en la propietat del mas y de la capella succehíren al fundador d'aquesta, col·locá als peus d'aquell quadro una petita imatge de la Verge, á qui resavan los habitants de Riublau baix lo títol gloriós del Carme. Dos gerros de flors que cada setmana 's renovavan, tenia al costat la devota imatge, y aqueix día hi havia encara escampat sobre 'l paviment l'espígol que 'l día del Sant allá s'havia llançat y qual perfum se sentia ab l'agradable impressió d'una festa que allá en los més confosos espays del recort anava á pérdrés.

La mirada de la Sileta 's clavá en aquella figura de la Mare de Deu com en la llanterna del port los ulls del náuxer. En aquella mirada miravan tots los ulls de la seva ánima. Podia dirse que aquesta sortia per aqueixes finestres del barco lleuger que pels mars de la vida la porta y que, ab los braços estesos, cridava á la vista de la tempestat que brunzia á aquell pilot que, nó al mar, que fins al infern domina:

—¡Mare meva, salváumel!

Llarga, llarga estona estigué fixa en aquella imatge la mirada, mentre 'ls llabis se movían com repetint una oració que deya 'l cor allá dintre. Després lo cap defallí y caygué y 'ls ulls ploráren. Li havia semblat que aquella boca esculturada

s' obría y que aquella figura parlava. Y que ab veu sencera, mes carinyosa, responía aixís á l' oració suprema:

—Tu 'm demanas lo triomf, la ditxa. Espera; has de lluytar encara.

Y 's tancáren aquells llabis y del rostre de l' imatge desaparegué, com foch-foll, la llum de la vida.

Per això 'l cap se li doblá, com si ja sentís damunt lo pes de la desgracia, y 'ls ulls fonts de líquida amargor se tornáren. Mes, quan hagué plorat, s' alçá 'l cap ab singular energia, y ab resolta veu pregáren aixís lo cor y la boca:

—Puix lo combat hi ha d' ésser, donáume, Senyora, forces pera la lluyta.

Aquell foch-foll de vida aparegué de nou en los ulls y en los llabis de l' imatge, allá com una mirada protectora, aquí com una sonrisa de celestial aprobació. Y quan aqueixa llum torná á apagarse, la Sileta s' alçá decidida y 's persigná y sortí de la capella.

—Beneyta fé que aixís nos alenas, que aixís nos encoratjas!

Digué, ja en lo terradet, mirant al cel, quals núvols, poch há blanchs, s' anavan tornant de color de pórpora per la llum del sol cayent.

Corregué á la sala. La porta no s' havia obert. L' entrevista durava encara.

S' obrí á la fi. Ella no era ja á la sala, era á la lliça, en qual lloch esperava al Angel, ab qui volía parlar sens testimoni.

Sentí allá dalt la veu de son pare que d' ell se despedía. Aparegué en la lliça. Nó la boca; los ulls, lo cor, l' ánima, interrogáren.

—Están fetes les proposicions, les condicions manifestades. Ton pare t' espera ara pera dírtelos á tu, com á mi me les ha dites.

La veu del Angel se li nuava á la gola y aquells ulls seus semblavan uns dichs que volían deturar una corrent que ab furia empenyía.

—¡Angel! ¿qué tinch de fer jo?—preguntava ella, ab llágrimas ja, acertant ab treball á preguntar alguna cosa de les móltes que preguntar volía.

—Per ara, sols respòndrem á una pregunta. Digas—ab veu molt baixa afegí—¿pera tu còm me tinch de dir, Riublau ò Bellnom? ¿Respòn ab l' ánima!

Tot l' amor fons, sencer del Angel preguntava en aquesta pregunta.

—¿Pera mi?—respongué ella ab tot l' amor en sos ulls y en sa boca—... ¡pera mi, ni Riublau ni Bellnom! ¡Pera mi... Angel!

Y, corrent, s' apartá d' ell. Veu d' impaciencia la cridava allá dintre.

—¡Sila! Sila!

X

Y era al vespre d' aqueix mateix día quan l' Angel, empenyent l' ajustada porta, entrá en la casa del senyor Ignasi. En la sala d' estudi, hont ja nosaltres hem estat, ell l' esperava. Un quinqué de petroli hi havia sobre la taula. La llum d' aqueix quinqué, sospirant per' anar á trobar lo centre de les grans llums, fugía cap á dalt, cap á dalt, mes la tiranía d' un pámpol la retenía á baix, á baix, centre natural de totes les tenebres. Y en cercle estret fixava sos raigs sobre les págines d' un llibre hont los ulls del cirurgia també 's fixavan. Groixudes tapes de duríssima pasta tenia aqueix llibre y deyan al llom daurades lletres: *Don Quijote de la Mancha*.

Llegint estava l' il·lustrat cirurgia aquell pas de la novela immortal en que 'l bon cavaller entrega al escuder famós la carta que á la dama de sos pensaments havia escrita, á la passió d' amor preparantse; quan l' entrada del Angel notá per afectuosa cortesia.

Se tragué les ulleres, sobre 'l llibre deixantles, y esperá ab curiositat les paraules de son amich, que no necessitavan preguntes.

—Lo que temé vosté, los que després he temut jo, lo que á la fi tots temíam—digué 'l jove advocat.—O dirme Riublau, ò renunciar al amor, al matrimoni, á la felicitat, á la vida. O abandonar aquest nom méu honrat, sagrat, única y bella herencia dels avis méus, del pare méu; ò abandonar les ilusions, los daurats projectes, les esperances hermoses, la realitat florida.

—O abandonar solament aqueix llustre de riquesa que porta ab sí 'l pubillatge de Riublau, aqueix famós patrimoni—interrompé 'l senyor Ignasi.—Abandonar l'amor, la realitat del amor, la felicitat del amor, això nó; això no s'aparta, això no fuig, d'això no 's desespera may quan ab veritat s'estima. Mes ¿qué pensas tu fer, qué intentas? ¿Cedir? ¿Renunciar á tot?

—¿Qué penso? ¿qué intento? ¿Per ventura ho sé? ¿Per ventura aqueixa punyalada que ha ferit al cor, deixa vida al cervell pera pensar, pera discorrer?... ¿Qué penso? ¿qué intento? Si no penso ni veig res, si no veig y penso que 'm dich Bellnom y que Bellnom me diuen per tot allà hont honor he conquerit, per tot allà hont m'he guanyat respecte! ¿Que 'm dich Bellnom y que Bellnom tinch de dirme, si no 'm vull morir ab tots los cranchs de l'indignitat y ab totes les ansies de la vergonya!...

—¡Mólt bé, Angel!—cridá entussiasmat lo Sr. Ignasi.—¡Vingan aquí y escolten los de cor baix, los de sanch ayguallida! ¡Vingan aquí y escolten com parla la dignitat, com parla la vera, la santa, la llegítima noblesa! Sí, que la noblesa del nom honrat, del nom d'infancia, en palau rebut ó en pobre cabanya, es la noblesa gran, la noblesa divina. ¿No era ton desitx, no era la teva aspiració suprema lo donar brill á aqueix nom teu? Donchs aquí 'l triomf, aquí la gloria. Cedeix, y cáu la vergonya sobre tu; resisteixte, négat y es teva la palma.

—Mes... ¡ella, Sr. Ignasi, ella!...

—¡Per ella mateixa, Angel, per ella mateixa! ¡Si 'l negarte á acceptar eixes condicions es pera ton amor mateix una corona! ¡Ella! Si ella, com tu, ha de sentir repugnancia per eixa inmensa humiliació d'aquell á qui estima, d'aquell qu'en son cor governa. ¿No es noble, no es digne 'l vostre amor? ¿Y donchs? Lo noble, lo digne, sòls ab lo digne y noble s'agermana. Recòrdat de lo que vaig dirte pel camí lo día de l'arrivada, lo que't diguí, tement ja lo que passa. «Sías home, home sencer, home enérgich, perqu'ella estima á un home.» Perque jo ho sé, Angel. Aqueixos ulls méus han llegit en son cor, no perque tingan ells la facultat de saber lo que no 's veu, de coneixer lo que s'amaga—que no vull caure en lo vici lleig d'enaltirme ab lo que no tinch segurament,—sinó perqu'ella me l'ha obert com un llibre y jo he pogut trobar

en ses pàgines los hermosos y elevats conceptes sobre 'ls quals he format una convicció ferma é indestructible. L' amor d' ella es—¿com t' ho diré?—... es com una flor humil, mes de gran bellesa y d' exquisit flayre, que gosa d' estar á l' ombra d' un arbre d' ampla y pomposa copa. Aquest arbre es ton amor, arbre qual brancatje espés forman los graciosos brots del honor, de la dignitat, de la noblesa, de la grandesa de cor, aturant ab lo atapahit de son fullatge, tendre sempre, los raigs del sol mesquí de les passions baixes, sol que no brilla ni escalfa, encara que ho asseca tot y tot ho mata. Y aqueixa flor, sempre fresca mentres no la toque aqueix sol, no morirá perque de la terra reb lo such de la vida, mes perdrá'l color y perdrá 'l perfum y s' enmostuhirá y viurá estéril y raquítica vida, si la privas de l' ombra protectora arrancant les gerdes y hermoses branques que tes virtuts representan. L' arbre nú li quedarà llavors, que ja de res li servirà, si no es per apoyar en ell lo débil tronch ab lo qual jugarán les ventades ò pera recordar aquell temps de dolça memoria en que sota l' ombra benéfica, per sempre més perduda, somreya ab tots los colors del amor y ab tota la frescor de la vida.

Tossí 'l cirurgia, donant fi á son metafórich discurs, y l' Angel llavors prengué la paraula.

—No he donat al amo de Riublau una resposta definitiva Si á la veu que parlava en mí hagués de creure, una resolta negativa hauría donat y no estaria l' assumpto en suspens com he volgut deixar-lo. He pensat que no era jo sol qui havia de respondre, qu' eram dos, dos á qui interessa igualment lo resultat de la negociació. Ella sab tant bé com jo en aquesta hora les pretensions de son pare y ab ella tinch de véurem y tinch de parlar ans de resòldrem. Mes suposem que 'm nego, com me negaré... sí...

—Entran llavors les influencies—interrompé 'l cirurgia.— Les dues persones que poden alguna cosa sobre la voluntat del pare de la Sileta, lo senyor rector, á qui tu enrahonarás, y aquest servidor teu, exercirán son poder y procurarán fer veure al que ha d' ésser ton sogre la manera com li convé portarse en aquest assumpto de tant gran interés per la séva reputació y de tanta transcendencia pera la sort de la séva filla.

—¿Y si aqueixes influencies no hi valen?..

—Com pot mólt ben ésser que no hi valgan, perque, preocupació ò lo que sia, está això tant arrelat y l' amo de Riu-

blau tant encarinyat deu estarhi, que res d' extrany tindria un fracàs en les negociacions nostres. Llavors queda pera tu 'l camp, pera tu l' acció. Suposo que no permetrás que s' esterilise ton amor y qu' ella tinga de fer per tu 'l sacrifici de ses afeccions, de sa felicitat y pot ser de sa vida. Desde 'l moment que á les dures condicions t' hajas negat, lo que 't toca fer es saltar á Barcelona, obrir estudi per ton compte y desseguida venir á buscar á la Sileta pera portarla al altar encara que á la lley s' haja de demanar ajuda.

—¡La lley! ¡La dura, la freda lley, qu' es com l' opulent que fa caritat sens dignarse mirar al pobre! ¡La lley que ab la indiferencia mateixa porta nuyies al altar que criminals á presidi! Desdixat qui de la lley ha de valerse!

Ab gran, ab fondíssima emoció digué eixes paraules l' Angel. Y ab més admiració que may lo mirá llavors lo Sr. Ignasi. No obstant, la causa que defensava no permetia que manifestés en aquell moment impressió tant favorable á son amich. Aixís es que respongué:

—Dura, freda com es, á ella haurás d' ampararte; puix si en sos tretze 's manté l' amo de Riublau, ò sacrificarvos tots —lo qu' entench jo qu' es lo més culpable—ò á aqueix estrem recorrer.

—Mes, ¿no considera vosté—saltá l' Angel—que la bona filla no ha de viure á pler en una unió feta sens la benedicció de qui li dongué la vida y que ha de menjar lo pa de cada día, mentres li falte aqueixa benedicció, amargat per les llágrimes dels seus ulls, sentint sobre 'l cor sempre un pes y en la consciencia 'l remordiment d' haver faltat, d' haver desobehit, sia pel que sia, á qui per autoritat de Deu rebuda pot manarla y ab lo saber de l' experiencia l' aconsella? Vaja á Riublau Sr. Ignasi, vaja allá y, si ella no pensa aixís, si ella...

—Y mala filla seria y mala mare fora després, si no pensés aixís,—cridá 'l Sr. Ignasi.—¿Creus que jo no he pensat també en tot això y que també no ho he vist y que no ho he tingut en compte? L' obcecació de son pare podrà ésser gran, podrà fer que s' extremen les coses; mes jo li diré llavors, si 's queixa, si dels fruyts de sa injustificada intransigencia 's plany: «abaixa 'l cap y calla, y dona ta benedicció á qui Deu no l' ha negada.»

—Ab tot,—digué l' Angel—no hem arribat al extrem y la realisació de tant sensibles plans podrà tal volta excusarse.

Vuyt díes de temps m' he reservat pera decidirme. Tenim temps de pensar, de parlar de tot durant aquets vuyt díes. Tinch d'enrahonarne, avans que tot, ab ella...

—Adverteix,—observá 'l cirurgiá—qu' en lo present estat de coses deus emplear més prudencia que la de costum en tes visites á Riublau.

—Ho sé y ho tindrè en compte. Mes puch anarhi encara, tota vegada que ni una decisió ni altra jo he manifestat, y parlar per mí mateix ab ella per que 'm diga son pensament y per que 'l méu no ignore.

—Y 'l teu pensament es...

—Negarme. Sía vosté testimoni de ma resolució pera llançarmela després á la cara, si per acás hi faltó. Bellnom me dich y Bellnom me diré fins á la mort, vinga 'l que vinga.

—Mólt bé: te negarás. ¿Y després?...

—Després... que Deu nos inspire. Confío sempre en son consell y en la séva ajuda. Potser després hauré de valermé de vosté pera fer entrar á Riublau les noves de mos intents. Seguirá essent—afegí ab una débil sonrisa—lo mitjanser dels nostres amors. ¿Quí dubta que, un colp manifestada la meva resolució, la porta de Riublau me será tancada?

—Ab fonament ho pensas y t' agraesch la confiança. Mon conçell, pobre com es, mon bras, tot lo que tinch está á ta disposició. Mes avuy ja has sufert prou. Vés á casa teva y reposa.

—¡Repòs! L' ànima no reposa may, Sr. Ignasi. Quan ella no té penes en la realitat, ja li venen en somnis.

Lo cirurgiá s'havía alçat y abdós d'aquell estudié sortíren. En apariencia no hi quedá allá ningú, y algú, no obstant, pagá cara l' ausencia del cirurgiá. Era una papallona que varies vegades havia apartat ell ab la má de vora 'l llum al voltant del qual revolava. Lluny ja la má compassiva, la papallona sufrí prompte l' intens calor del llum que la ferí de mort, anant á caure ab prolongat gemech sobre la carta amorosa del cavaller de la Manxa que ab subrayades lletres se veyá estampada en la página oberta del *Quixot*. ¡Tanta pena, tant sufriment, tanta angunia per lo que, en justa proporció, durará lo qu' eixa papallona! ¡Tant y tant rich material del cor gastat per' alçar un edifici que, com aqueixa papallona, ha de caure, ha de caure, d' hora ò tart, mes un día, un día infal·lible! ¡Ah! desdixats de nosaltres, si no sabessem que

més enllà hi há alguna cosa que dura més, que dura sempre!...

XI

Aném ara á Riublau. Hem deixat á la Sileta en lo moment que son pare la cridava pera dirli lo que acabava de fer present al Angel. Ella, aleshores, després d' aquella suprema pregunta de son amich, casi no necessitava que li diguessen. Aquelles quatre paraules ho deyan tot. Aixís es que apenes pará l' atenció ab lo pausat y solemne enrahonament de son pare. L' angunia, lo malestar que la manifestació de la ferma voluntat del que exercía sobre ella autoritat tant gran y tant llegítima havia de despertar en son cor, aqueixa angunia, aqueix malestar ja 'ls sufria. Prompte la deixá sola son pare, y llavors pogué donar lliure curs á ses reflexions y á ses llàgrimes.

La suspensió que havia demanat l' Angel pera decidir-se ò al menys pera que la manifestació de sa decisió no precipités los successos—puix aquesta última idea més que res degué induhirlo á demanarla, ja que pera son caràcter fins creyem nosaltres que aqueixa suspensió trobaria vergonyosa,—ella, donchs, era pel prompte un consol, porque donava lloch á establir una cumplerta y dissimulada intel·ligencia entre ella y son amich.

«Lo patrimoni de Riublau no deu perdre son nom, quan perfectament pot conservar-lo. La costum ha establert que, en aqueixos cassos d' extinció de la generació masculina, l' home qu' entre en classe de marit de la que deu heretar lo patrimoni prenga 'l nom de la muller, á fi de que 'ls néts porten lo mateix nom que son avi y 's perpetúe aixís lo nom de la casa. Aquesta es l' única condició que imposito al Angel pera entrar aquí ab caràcter de marit pera tu y pera mí de gendre, sens reparar en les circumstancies de posició y de naixensa, que podrian esserli desfavorables, puix tot ho esborran als méus ulls la séva bondat y lo lluhit de sa carrera.»

Paraules aqueixes que anavan sonant y repetintse allá en la

memoria de la Sileta ab la veu gelada y fúnebre que les repeteix lo fonógrafo d' Edison. Y després li semblava á ella que quiscuna era com un cap de broma negre, que penetrava en son cor y que, juntantse promte tots aquells caps en nuvolada inmensa reventavan en una pluja de fel que queya com los xáfechs de Juny sobre 'ls sembrats, volcantho tot, ennegrintho tot. Y ¿perqué això, perqué eixa angunia? ¿Sabía ella que l' Angel se negaria á acceptar la condició per son pare imposada? ¿Per ventura n' hi havia dit res, per ventura li havia parlat d' acceptarla ò de no acceptarla? Les breus paraules que al sortir de Riublau li digué no manifestavan cap resolució, no eran revelació de cap plan, de cap idea. Mes ¿qué no llegeix l' amor en los ulls del objecte amat? A la Sileta li havia dit tot aquell estat extraordinari del Angel al sortir de la conferencia, aquells ulls que volían mirar y s' entelavan ab lo vapor de les llàgrimes que retenían, aquella boca que volía parlar ab paraules que la veu no articulava. Y ella sabia ab innata convicció que l' Angel aquelles condicions no podia acceptarles y, si tancava 'ls ulls y 'l veyia humilment sotmés á la proposició dictada, llavors involuntaria, mes viva protesta sentía en son propi cor y li semblava que al allargarli la mà li reculava, que al anarlo á mirar se li girava 'l cap, que al anarli á parlar se li tancava la boca, que si s' acostava ell reculava tota ella. ¡Ay! es que l' amor noble y pur es com l' aygua clara del mar que rebuja y aparta de sí les aygues corrompudes que podrian tancar-la! Es com la llum, com la veritat; no admet tenebres aquell, no admet terme mitx apuesta. «Lo noble y lo digne sòls ab lo digne y noble s' agermana.» Ja ho digué 'l cirurgiá, y aixís mateix li deya 'l propi cor á la pubilla.

¿Qué debía venir després de la probable, de la seguríssima denegació del Angel? Perque l' amor no podia demanar al amor lo que l' amor mateix rebujava. ¿Qué debía venir, qué vindria? Mar de confusions en que l' enteniment de la Sileta 's perdía, se perdía y naufragava. No podían passar per aqueix enteniment ennuvolat ab les mil ombres del dolor les clares y precises idees qu' en l' enteniment seré del senyor Ignasi se manifestavan. Ni tampoch tenían elles res d' aconhortador, res que no despertés en lo cor enmatzinat un dolor nou, un' altra y terrible confusió, una nova y suprema angunia. Era com tirar plom fos en la llaga oberta. Al cap se li podia dir, al cor no se li 'n debía parlar. Per això al Angel se li podia

ensenyar la salvació, amarga com la pena, perquè l' Angel allà en l' altura de son enteniment podia concebirho, podia aguantarho, encara que les ones del dolor batessen ab furia la falda de la montanya. Per això ell podia pensarhi llavors, per això ella debía ignorarho.

Y no hi pensá ella, nó. Quan en companyia de son pare, que sa tristesa notá y d' ella demaná compte, obtenint solament explicacions confoses, hagué resat y sopat y fet les demés feynes del vespre, se retirá á sa cambra, hont al menys tenia 'l consol d' estar sola. Regnava allà dintre xafogosa calor y obrí la finestra. Donava aquesta á la lliga. No feya lluna y la claror del llum que al quarto hi havia y que prompte apagá ella se projectava per aquell pati quadrat que tants recorts tenia pera la pobre noya. Com una cadena de flors se presentáren tots á sa memoria. Los jochs d' infants, los jochs d' enamorats que tant d' infantívol també tenían... aquelles hermoses y tranquiles esperances ab tant fonament concebudes desfentse ara com les ilusions més bojes.... aquelles mirades aquelles somrisos, aquelles paraules, aquelles flors.....aquelles flors qu' encara guardavan en son perfum lo perfum de tant amoroses escenes..... tot acudia, tot anava venint al crit del cor atribulat qu' en l' adalerat riu de tant pures memories volia rabejarse. Passáren, passáren totes com una professó de fochs-folls per davant dels ulls de la Sileta y després allà, en la distancia inmensa del oblit anáren á perdres. Y tot torná á quedar fosch, fosch ab la fosca negríssima de la desesperació. Y ella exclamá:

—¡Tot perdut! Ni may que ho hagués recordat, ni may que os hagués cridat, memories impies, perquè 'm deixesseu després en més tristíssim estat, Sí, anáu allà, anáu, fugiu, fugiu y no torneu, ¡oh! no torneu..... ¡No torneu, nó; malehides!...

Y extenia 'ls braços y semblava que ab les mans detenía y apartava á algú que anava acostantse, acostantse..... Mes no venían, nó, no venían. Era tot fosch ¿Fosch tot? Nó. Allà dalt encara hi havia estrelles. Y ho notáren los ulls y allà dalt, allà dalt miráren. Aquelles llums eran més clares, mes fixes més boniques que aquells fochs-folls que acabavan de passar y allunyar-se. Y 'ls raigs d' aquelles llums penetráren pels ulls á dintre 'l cor hont tot de mística claror ho umplíren. Alguna cosa de miraculós baixava ab aquells raigs; quelcom com benéfich elíxir qu' era 'l cordial de l' ánima.....

XII

No 's dongué pressa l' Angel en anar á Riublau á conferenciar ab la Sileta. Un y altra necessitavan la serenitat que dona 'l temps esbarriant los tempestuosos núvols de les grans emocions. Y era, en veritat, un assumpto digne de llarga meditació 'l que á abdós jóvens afectava. Per això no fou l' endemà ni l' endemà passat, fou més tart encara quan ell torná á Riublau. Tal vegada, si nó l' últim, era dels derrers colps que hi aniria.

Ni fou la noya alegre y viva la que á la porta 'l rebé entre flors y sonrisas. La mirada que claváren en ell sos ulls tenia ben bé aquella llum del crepuscle de que avans parlárem. May com en aquell moment fou la comparació tant exacta, perque tenia llavors la mateixa claretat ¡ay! y la mateixa tristesa.

Y fou llarga aquella mirada, molt llarga. No preguntava res, no 's queixava de res. Semblava que volia dir no més: «míram..... y judica.» Després s' abaixá aquell cap y plogué sobre les mans del Angel ab les séves agafades. Eran calentes, molt calentes aquelles gotes, com que les enviavan de les fornals del dolor.

—Sileta,—digué ell á la fi —¿has pensat, has meditat? ¿T'has fet cárrech de la situació nostra?

—¡Pensar, meditar, ferme cárrech..... ¿de qué, Angel? ¿De que t'estimo? Això temps há que ho sé..... y avuy més que may perque si no ho sapigués no m' entristiria aixís, no ploraria aixís, Angel.

—Mes considera—afegí ell—qu' en aquest extrem ahont han arriat les coses convé que 's desperte en cada hu de nosaltres dos una decisió, honrosa ò deshonrosa, favorable ò desfavorable..... decisió en fi. Jo tinch presa la meva. Convé que te la diga ja, que no l' ignores més.....

Los ulls de la Sileta ab aquella mateixa claror y aquella tristor mateixa se claváren altre colp en los del Angel. Ell digué ab sentiment, mes ab gran energia:

—Jo, per mí, per tu, pel nostre amor, per la dignitat nostra, no cedesch á les proposicions de ton pare.

Allà, dintre 'l cor de la noya, dues coses se topáren com dues contraries electricitats produhint un llamp que 's caragolá per tot l' àmbit d' aquell si ennuvolat, umplintlo ensemps de llum y d' espant. Nò digué res. Era lo més natural aquell silenci. Llavors l' única paraula que podían pronunciar sos llabis era «¡t' estimo!» Y això ja ho deyan los ulls.

—S' acosta 'l día en que 'm toca manifestarho á ton pare— continuá l' Angel.—Les persones que 'ns estiman treballarán per qu' ell desistesca de sa resolució, mes elles y jo desconfiam de lograr tanta ventura.

—Y jo desconfío també—digué la Sileta que, més que tots, coneixía 'l carácter ferm de son pare.

—Manifestada ja ma resolució y continuant ton pare en la séva.. ..

L' Angel se deturá un moment, com si les paraules que anava á dir li costés mólt d' arrancarles.

—Llavors, Sileta,—digué ab una llágrima,—la porta de Riublau me será tancada ò jo, pot-ser, llançat d' aquí, si atrevit m' hi presento.

—¡Nó, Angel!—cridá ella, agafant més estretament aquelles mans com si vegés á algú que li anava á pendre ò com si considerés que anava á fugirli.

L' Angel compregué tot lo dolor d' aqueix crit, tota la significació d' aqueixos moviments. Sabía mólt bé que cada paraula séva era una punyalada pera la pobre noya, mes en aquella hora no podía tenir pietat devant dels desapiadats sucesos. ¿Esperar més? Una treva representava un martiri dos colps sufert y, per altra part, no podía ésser llarga. Ja qu' en lo cor de sa adolorida amiga havia vessat la primeres gotes d' aquella copa de fel, valía més vessarhi d' un sol colp tot l' amarch contingut. Y aixís seguí dihent:

—Tancada pera mi la porta de casa teva, qu' es com si diguessem, reprobato aquí 'l nostre amor... ¿qué 'm toca fer?.... Sileta, perdónam y respònme.

Clara era l' inteligencia de l' amiga del Angel y compregué ahont se dirigía aquell discurs, quin projecte anavan á manifestar aquells llabis. Y, espantada davant d' aquell projecte y fins avergonyida com si ja l' hagués consumat, se passá la mà pel front, com si eixa tara de la vergonya 'n volgués apartar, y alçant lo cap ab dignitat; respongué:

—¿Qué hem de fer?... ¡Esperar!

—¡Esperar!—digué ab amargura l' Angel—¡esperar que ton pare trobe per así ò per allà qualsevol aventurer que, sens noció de vergonya, ni de dignitat, ni de sentiment, s' oferesca á sacrificar un nom y una víctima, fent sa muller de qui per ell sòls odi pot sentir y repugnancia!

—Y bé—digué ella ab l' anterior dignitat,—Deu tindrà en compte 'l sacrifici.

Lo que sentí l' Angel en aquell moment no se sab, mes sí que sortiren de sa boca eixes delirants paraules:

—Sileta, no sé 'l que 't pensas dir tu, mes pel que dius entench jo que no m' estimas.

Y procurá desferse de les mans d' ella, mes ella l' estrenyé encara més. ¡Ay! una revolució terrible hi havia en aquell cor. No podia permetre qu' ell pensés solament que no l' estimava, quan lo que hi havia allà dintre era amor, amor sobre tot, amor per l' Angel sobre tots los afectes de la terra. Y després que l' estrenygué entre ses mans, s' agenollá á sos peus y, doblant lo coll com esclau que vá á rebre l' argolla, exclamá:

—Angel, fés de mí 'l que vulgas, mes per Déu no cregas que no t' estimo.

Y en la mirada que li dirigí llavors hi havia escrita tota la sumisió y l' amor tot que les paraules indicavan. Y fou goig inmens y sublim orgull allò que brillá en lo rostre del Angel quan d' aquella humil posició deslliurá á sa amiga.

No era prudent, no era digne abusar d' aquella violenta situació á que havia portat lo curs de la conversa á l' enamorada noya. Ni ¿qué més volia, qué més necessitava saber l' Angel? Ni ¿qué més podia dir? Havia indicat tots sos plans, tots sos projectes; havia arrancat com una indirecta promesa de conformitat á tots aqueixos projectes, á tots aqueixos plans. Era hora de deixarla sola ab son dolor, ab sos torments.

Havia quedat ella ab lo cap baix, mólt baix, com si damunt d' ell hi haguessen posat un pes que resistia. Era 'l pecat de la desobediencia que sòls pel pensament havia passat com un llamp ¡ay! y ja havia deixat en la consciencia com un gran pilot de ruines. Y 'ls ulls, clavats á terra, no gosavan alçar-se, com si temessen veure allà al cel lo bras amenaçador d' una justicia infal·lible y en la terra los raigs terriblement aguts de cent acusadores mirades.

—Sileta—digué ell,—es ja hora de deixarnos. Ara no tor-

naré aquí fins al día que porte una resposta á ton pare, y aqueix día será probablement l' últim.

L' Angel dongué á aqueixes paraules un to d' afectada tranquil·litat que 'ls donava quelcom de fúnebre. Tant fou aixís qu' ella s' espantá y, reculant vivament, se 'l quedá mirant ab vista esferehida, com si realment hagués sentit la veu d' un cadavre. En l' extraordinari estat psicològich en que llavors se trobava no era això estrany, sinó cosa naturalíssima.

Per això mateix se li graváren mes fonament aquelles tristes paraules... «y aqueix día será probablement l' últim», que allá en son cor sonavan... «y llavors ja no 'm veurás.» Y, com que aqueixa idea de no veure al Angel, de perdre al Angel, era 'l núvol etern qu' ennegria 'l día seré de ses esperances, aqueixa idea, tant amenaçadora en aquell moment, ho esborrá tot altre colp en ella y sols lo pensament del amor quedá vivent y regnant en la séva ànima. Y, allargant la má á son amich, ab segura veu li digué:

—Aquell día 'ns veurém y després... ¡altres dies!...

Y, com lo criminal que comet lo delicté y fuig de la persecució que vá á alçarse, ella fugí deixant sol al Angel, com si cregués que algú anava á perseguirla. No la cridá ell, no la retingué. Sortí del mas y torná á Pedradura.

XIII

D' allá, de més lluny del mas, mes pel camí que portava al mas y que més enllá 's prolongava, venía quatre dies després lo cirurgiá sens dubte del acostumat passeig higiénich. Poch avans de passar pel costat de la casa reflexioná y 's pará. Allá vora 'l camí quatre hòmens segavan. Los encorvats volants, alfanchs en robusta miniatura, tallavan en nombrosos aplechs aquells graciosos brins que en la terra deixavan l' arrel inútil ja y despreciada. Després altres hòmens recullían aquells brins y 'n feyan garbes. Després muntavan unes sobre altre aquelles garbes y 'n feyan garberes. A l' ombra d' aquelles garberes posavan les botelles sovint, sovint festejades, y quan l' hora de la beguda s' ohía en lo rellotje del campanar vehí ò en la

marxa del sol veyan senyalada, los segadors s' assentavan allà y, arrimats en aquells pilars de la abundancia, menjavan lo negre pa de la miseria. Aixís se veu de vegades en les ciutats al pobre menjant lo rosegó de la caritat en la cantonada d' un palau.

Se parà allà 'l senyor Ignasi, y ab los segadors entaulá conversa. Visiblement de lo que tractava 'l cirurgiaá era de fer temps. No parava gran atenció en la conversa y sovint s' impacientava. Mirava al sol, mirava al mas... al mas sobre tot mirava. Un home vejé que 'n sortía y, fentli senyal ab lo bastó qu' en la dreta má portava, ab l' esquerra despedí als segadors, saludantlos.

Aquell home era l' Angel. L' atrapá 'l senyor Ignasi y junts s' encamináren al poble.

—Y bé—preguntá 'l cirurgiaá—¿están ja les relacions rompudes?

—Completament—respongué l' Angel;—si bé que ho ha sabut fer ell ab la més desesperadora diplomacia. «La teva resolució—m' ha dit ab extraordinaria tranquil·litat—desfá tots los nostres plans anteriors. Mes això no vol dir que jo 't traga de casa meva. Si com á promés de la Sileta no deus ja venirhi, com amich hi pots entrar sempre que vulgas».

—Ab tot això ja comprens qu' ell no desitjará que hi vajas, —digué 'l senyor Ignasi.—No té ell res de tonto y ja veurás com se sabrá manejar en tots los cassos que puguin ocórrer. Per tot lo qual jo crech que lo millor es que tu no t' hi presentes y, tota vegada qu' en mi tens fé cumplerta y jo, encara que haja parlat á favor teu al amo del mas, inútilment com ja desde 'l principi suposárem, per mon caràcter y per mos serveys y per amistat mólt vella tinch entrada á la casa á tota hora de nit y de día; jo seré ton embaixador prop de la Sileta y prop teu l' embaixador d' ella. Algun día potser també 'm pendré les facultats de ministre plenipotenciari—no te 'n rigas,—mes sempre á favor de les vostres justes aspiracions y desitjos.

Parlá l' agraphiment en lo cor del Angel y estengué la má del senyor Ignasi.

—Grans mercés, Angel, grans mercés. Ja ho sabs. Es que t' estimo mólt á tu y l' estimo mólt á ella. Aquesta consideració es la que m' inclina á aydarvos en la realisació dels vostres propòsits. Y, venint al objecte, jo crech que no deus

adormirte. Es necessari obrar, obrar desseguida. Avuy comença la conspiració. Y no ha d'esser llarga. Després tampoch deus estar dies en oberta lluyta. La declaració de guerra y la batalla han d'esser una cosa sola. Com que cap paraula inconvenient haurá sortit de tos llabis en aquesta conversa que acabau de tenir, pot dirse que res aparent li dona á ell senyal d'aqueixa guerra, per més sospites que 'n tinga.

—No es ell—observá l'Angel—qui en la declaració de guerra 'm fa pensar ab sentiment y ab repugnancia. ¡Ella, senyor Ignasi, ella! Encara que sòls indirectament li he dit, ella coneix perfectament los nostres plans y, en veritat, l'espantan. Ella es...—¿com li diré jo?—es com un que 's trobés dalt d'un cingle y 'l cridés desde baix la galanura y frescor d'un prat de flors. Si hi hagué camí per baixarhi, no n'hi há ara, y 'l salt es perillós, mortal potser. ¿Còm se decidirá á saltarhi en l'incertitut d'arribarhi ab vida?

—¡Mólt bé!—exclamá 'l cirurgiá—ets un gran home per les figures. Comprech lo difícil de la situació, convinch en que 'l salt es arriscat, mes no 'l crech mortal.

—Mes jo sento com una gran responsabilitat al empényerla. Ja sé que desde 'l moment en que s'han destruhit tots los camins lo salt es necessari... mes considere també la debilitat séva. ¡Ay! y encara que débil dona no fos, sinó home viril y enérgich, ningú es arriscat, ningú, senyor Ignasi, pera jugar ab la consciencia.

—Bé, bé—digué reflexionant lo cirurgiá.—¿Hi há que vencer debilitats, naturals y justíssims escrúpols?... ¡Bah! jo me n'encarrego. ¿Me concedeixes poders de generalíssim en aquesta guerra?

—¿Qué puch negarli? Sí, ab gust me poso sota les seves ordres, que son les del saber y l'experiencia.

—Donchs, hala. Ara cap á casa meva. Allá entre tots dos disposarém un plan estratégich.

Y cap á casa del cirurgiá dirigíren los passos. Entráren. En la pessa-estudi hont ja nosaltres hem estat dos colps, allá hont lo cirurgiá-poeta tenia 'l *sancta sanctorum* de sos tresors literaris, allá hont en cervantesques lectures se gosava, allá mateix hont se morían les papallones, allá, en fi, s'instaláren obdós y enrahonaren llarga, llarguíssimament suposam de qué y acordáren no sabem quínes coses.

Quan, sens dubte á fi de posar fil á l'agulla, es á dir, de

començar los treballs estratègichs de la campanya, havia estat ja dos colps á Riublau lo senyor Ignasi, un día, montats en ayrosos matxos á tall de marxa, sortíren del mas l' amo y sa filla. Lo día avans havia dit ell en la rectoria que segurament acompanyaria á la Sileta á Olot hont tractava de passar una temporada.

Dos dies després l' Angel sortia també de Pedradura, camí de Barcelona.

XIV

Barcelona, 31 de Juliol.

Mólt estimat senyor Ignasi: Tinch ja obert mon despaig en carrer céntrich y de gran concurs. Ja ho veurá en l' esquila que li envió.

Tinch ja algunes causes en mon poder y alguns companys, d' estudi ja acreditat, me n' han promeses d' altres. La feyna, donchs, no 's presenta mal, y tant debó que aixís se presentés tot lo altre.

No se rés de la Sileta. No sabria com fer arribar á ses mans una carta meva. L' anyoro mólt. L' anyorança del amor es mólt amarga, mólt amarga, senyor Ignasi. Un enamorat privat sobtadament de sa estimada es com aquell que pert repentinament la vista.

Suposo que son pare haurá ja tornat á Pedradura. Donga quantes noticies sapia á son amich

Angel.

Barcelona, 4 d' Agost.

He rebut avuy una carta de la Sileta. No 's pot formar una idea, senyor Ignasi, de la tristesa que respira esta carta. Me l' ha escrita y enviada d' amagat. Los treballs que pera escriu-

rela y enviármela ha tingut suposo que haurán estat grans, y ella ja ho indica. No obstant, segons me diu, sa tia li manifesta molta benevolença. Son pare li ha comptat tot y també ella, y encara que públicament s' ha mostrat conforme ab la resolució d' ell, creu la Sileta qu' en secret es de la part d' ella. A pesar d' això s' está de parlarli de mi y per res del món voldria qu' entengués que m' ha escrit eixa carta. Es de suposar que l' amo de Riublau li haurá mólt recomenat la vigilancia, y ella no farà traició á son germá.

Ella, la pobre Sileta, no gosa parlar del esdevenidor, y, si hi fa algun colp referencia, posa aquesta paraula, qu' es la primera que 'm digué davant del conflicte: *esperar!* S' entreté en ferme memoria del temps passat. ¡Si vegés vosté ab quines paraules ho fa! Crega que jo, que, com diuhen á Pedradura, tinch més *sabiduries* qu' ella, no sabria ahont anar á cercar una sola d' aquelles frases ab que dels nostres recorts parla. Diu que aquets, los recorts, son com unes estrelletes menudes, menudes, que ván á ferli llum en aqueixa negra nit del séu dolor y de la sua anyorança. Li dich, senyor Ignasi, qu' es una carta hermosíssima. No sé quants colps l' he llegida y tot just avuy l' he rebuda. ¿Sab...—vaig á dir segurament una gatada,—sab en qué he pensat al llegirla y qué penso ara? Que solament les dones haurían d' escriure d' amor, perque m' apar que 'l senten en mólt més alt grau que nosaltres, hòmens. Jo crech estimar á la Sileta ab tot l' amor que cab en mí, y, no obstant, quan la veig y la sento y ara que aqueixa sa carta llegesch, me sembla que 'l méu amor, al costat del séu, es,.. ¿còm li diré jo qu' es?... ¡bah! com un llum al costat d' una foguera.

La feyna per ara marxa. En realitat, tinch més plets dels que jo voldria. Pera mi, ja ho sab, ja li diguí temps há, aqueixa práctica de les lleys es una creu mólt pesada. ¡Si al menys no fos sol á durla!

Espero carta de vosté. No oblide un moment á aquest amich que l' estima y 'l venera.

Angel.

Pedradura, 7 d' Agost.

Estimadíssim Angel: He rebut les teves cartes. La darrera, sobre tot, m' ha agradat moltíssim, puix m' indica qu' estàs relativament ple de satisfacció en ton estat verament trist y desagradable.

Lo pare de la Sileta ja fa alguns dies que torna á ésser aquí y sé pel rector, qui posseheix tota sa confiança, que la noya estarà una bona temporada á Olot, á fi sens dubte de distraurela dels seus sentiments per tu. Jo crech que lo que intentavam fer aquí, á Olot ab més felicitat podria ferse encara, puix per mólt que vigile sa tía, no tindrà la malicia de son pare. Per això crech que tu deurías fer un viatge secret á aquella vila pera examinar lo camp y, si pogués ésser, veure á la Sileta.

Jo per ara bo y també 'ls de casa teva. Recados de tots y reb l' abraçada que t' envía ton amich

Ignasi.

XV

Pedradura, 15 d' Agost.

Aquesta carta, si aquí hi hagués estació, l' haurías rebuda com á despaig telegráfic, mes com lo govern té l' inhumanitat de no deixar entrar á Pedradura en lo *concert dels pobles civilisats*, vetaquí que tinch d' enviártela per la vía ordinaria y cançonera del correu. (Aquest *corre...* de la paraula es una irrisió.)

Perque hi há noticies tremendes, Angel, tremendes. L' amo de Riublau tracta de guanyarnos per má y, al efecte, vá á disposar lo casament de la Sileta ab un fadrístern del mas Montgroch, d' aquesta part de Berga. Conech al minyó que vol per gendre. Es una especie de Goliath. Un Goliath que farían corre á colps de fona tots los Davits de l' encontrada. (Aquí prenh á Davit en sa época primitiva.) Lo tal minyó

fora una calamitat pera la Sileta y, fins per humanitat la 'n deus deslliurar. No mires res més, vés á Olot. Arréglaho tot com pugas y... ¡cásathi!... Per Deu y tots los sants del cel, cásahti. No es sols fer una obra d' amor, es fer una obra de caritat y de misericordia.

Si 'l neçessitas está prompte á acompanyart'hi ton feel amich

Ignasi.

Olot, 25 d' Agost.

Fa quatre dies que só aquí. Gracies als bons oficis d' un condeixeble qu' he trobat exercint la carrera en aquesta vila y 'l qual visita sovint á la tía de la Sileta, he pogut posarme en relació ab aquesta desde 'l primer día. Mon amich, que compregué ab poques explicacions la situació nostra, m' excitá á realisar sens pérdua de temps lo plan de vosté, considerantlo com l' únich remey. Féu més; s' encarregá de ferho á saber tot á la tía de la Sileta de manera qu' ella 's convencés del dany major que pot resultar á sa neboda cas de voler evitarli 'l dany menor que resulta de la verificació de nostres projectes.

La tía, com es natural, s' exclamá en los primers moments acusant de traydor á tothom, á la Sileta, á mon amich, á mí..., més això durá poch y avuy, Sr. Ignasi, tinch la satisfacció de dirli que, si ella no fa res pera aydarnos en lo nostre plan, tampoch fa pera estorbarlo, y en rigor contribuheix indirectament á sa més fácil y prompte realisació. Pera que puga formar-se concepte del éxit alcançat en aquest particular, bastará que li diga qu' en sa mateixa casa he tingut dues converses ab la Sileta, proporcionantme ella 'ls medis per que cap de les séves criades ni ningú de la molta gent que hi há á la casa ho entengués ni 'n murmurés.

En quant á la Sileta, excusat es dirli que sa desanimació es gran y que, si bé 's fa cárrech de que solament acceptant los nostres projectes pot sustraures á la terrible seguretat d' una amarga vida, no obstant los medis extrems á que pera això s' ha de recórrer la tenen espantada y no hi há que dir si

son freqüents les hores d' indecisió y si tenim que treballar pera sostenir la poca resolució que li queda.

També es ben dolorosa per mí, Sr. Ignasi, aqueixa missió d' estar continuament excitant á una filla á desobehir á son pare. No puch dir que ho fassa ab gran serenitat, mes de totes maneres molt se m' ha d' haver endurit lo cor per que ho fassa. Ab tot los consells y reflexions de vosté y d' altres persones de saber y de conciencia me sostenen en aquesta empresa ben trista y ben espinosa.

Com en aquets treballs de minayre no 'ns hi podem entretenir sens que se 'ns descubrescan, posam gran afany en que 'l succés sia prompte y res tindrà d' extrany que dintre tres ó quatre dies li donga compte de mon casament ab la Sileta fet ab intervenció de la justícia.

Fins á un' altra se despedeix son amich

Angel.

Olot, 29 d' Agost.

Mon venerable amich: Nos hem casat aquest matí en l' iglesia de Sant Esteve. La Sileta ha suferit lo que no 's pot dir y ha tingut un gran treball quan anava á sortir del temple. Sa tia, que havia assistit secretament á la cerimonia, no ha reparat en sos compromisos y se l' ha enduyta á casa seva hont, ja bastant reheixida continúa encara. Demá, si á Deu plau, marxarem á Barcelona, puix la nostra situació aquí es molt compromesa.

Esperarém allà baix la sua visita. Dispose del que es amich de vosté avuy y sempre.

Angel.

XVI

Barcelona, 15 de Setembre.

La Sileta y jo li donam gracies pel present que s' ha servit enviarnos. Es un delicadíssim obsequi de vosté. Recorde que estam esperant al ofertor.

La Sileta bé, encara que sempre intranquila. Aquella alegria séva d' ara fa tres mesos trigará á recobrarla. Los díes, á pesar de tot, los passa relativament tranquils. Puix la rahó 's sobreposa y ella 's fa cárrech de son estat y de sa situació. Mes en les nits, quan l' enteniment dorm y l' imaginació treballa, llavors sofreix en somnis tot lo de que en la realitat logra escapar-se. Té espantoses visions que á cada moment l' esglayan. Totes aqueixes hores de repòs se tornan pera ella de lluyta y de fadiga.

L' altra nit me comptá que se li havia aparegut en mitx d' un núvol llampegant la figura amenaçadora de son pare. Se dirigí vers ahont era ella ab ulls que llançavan guspires. Ella s' agenollá, cridant: *perdó, perdó!* mes ell no l' escoltá y s' allunyá ab crits de *malehida, malehida!*

Com ja pot suposar, totes aqueixes visions y somnis la tenen en un estat d' espasmodisme qu' en veritat me preocupa. També en això necessito 'l consell del seu saber y per això espera ab més ánsia sa vinguda son amich

Angel.

Pedradura, 12 de Febrer.

Prepara á la Sileta. Son pare ha tingut avuy un atach de feridura que amenassa repetir-se. Lo segon podria tenir un resultat funest. Ell ho coneix y os demana. Posáuvos en camí desseguida.

Ton amich

Ignasi.

Quan l' Angel y la Sileta arrivavan á Pedradura era negra nit y queya gebre. A pesar de que féren lo camí ab la major rapidessa possible, fou tart quan arriváren. L' amo de Riublau havia suferit un nou atach aquella tarde y havia mort, benehint l' unió per ell contrariada.

La Sileta, de neguit inmens apoderada, s' abraçá ab lo cos ja fret de qui li dongué l' ésser sens que ningú pogués detenirla. Les paraules del senyor rector, que á l' escena assistia, lograren reanimarla després, infiltrant en son esperit la resignació cristiana, hermosa resignació que vé á ésser com una gran altura ahont pujam y desde la qual s' amagan als nostres ulls totes les miseries de la terra y veyem com gráficamente dibuixades en lo cel totes les grandeses de la futura vida.

L' amo de Riublau havia dictat sa voluntat darrera entremetx del un atach y l' altre. Sa filla ho heretava tot.

No obstant ni en aquell día ni en aquella hora parláren de cosa semblant. La Sileta 's reuní ab l' Angel y passá entre plors aquella nit funesta.

Lo rector y 'l cirurgiá sentats al peu de la llar, conversavan.

—Veliaquí una preocupació—deya 'l Sr. Ignasi—que sols la mort ha pogut véncer.

No respongué 'l capellá de prompte. Després mogué 'l cap, s' alçá del setial y digué, posant la mà sobre l' espatlla del cirurgiá:

—*Vanitas vanitatum!*... Tot vanitat, Sr. Ignasi.

Aquestes paraules del sacerdot á tots dos alcançavan: al que ja Deu havia judicat y al que no gayre lluny d' aquella llar aconsolava á sa filla.

XVII

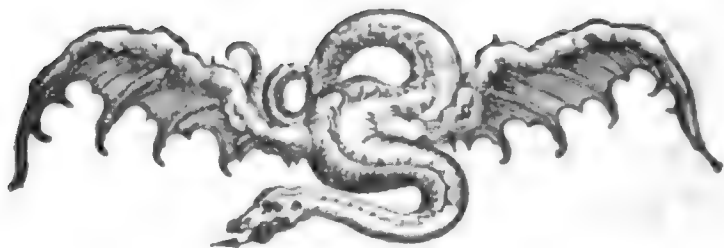
Ja es hora, amich lector, de despedirnos, mes ta curiositat no deu estar satisfeta encara y necessita més complert epílech.

L' Angel visqué desde llavors á Riublau en companyia de sa muller, cada día més amorosa. Deixá la práctica del Dret y 's dedicá completament á la teoria. No oblidá á sos companys de carrera y de tant en tant baixava á Barcelona á visi-

tarlos. La Sileta l'acompanyava sempre. Un colp que hi feren llarga estada lo cirurgiá hagué de baixarhi també y á l'arribada se 'ls trobá passejant de braçet per una de les més concorregudes vías.

—¡Ah!—digué rihent á la Sileta—semblas la flor del llessa-mí arrimada á la robusta paret pera engalanarla y perfumarla.

A Barcelona tothom coneixía al Angel per Bellnom y la fama de sa resistencia á l'humiliació que li fou proposada contribuí al general respecte. Mes á Pedradura y á vint lleugues á la rodona ningú coneixía ni anomenava al Angel per altre nom que 'l de *pubill de Riublau*.

Núm. 13.—LA CANSO DELS JOCHS FLORALS
del Mantenedor *D. Francesch Matheu.*

LA CANSÓ DELS JOCHS FLORALS

La veu de la fè 'ns inspira,
de la patria y de l' amor;
com tres cordes d' una lira,
totes tres vivran acort;
y ab accents de gotx ò d' ira
hi respon lo nostre cor.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Nostra forsa es lo coratje
d' una ardenta joventut;
nostra gusa en lo romiatje,
la poesia que 'ns hi acut;
la nostr' arma, aqueix llenguatge
qu' ab la vida havem rebut.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Santa llengua! y quina sava
porta als cors lo seu parlá!

si la rassa no s' acaba,
còm la llengua 's perderá?
si la mare 'ns l' ensenyava,
quán ni còm l' hem d' oblidá'?

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Fem ab ella la creuhada
de lo bell, lo bo y lo sant;
no 'ns fa por cap turbonada,
ni 'ns detura d' aná' avant:
entre 'ls llamps y la tronada
fem la vía tot cantant.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Y cantem la fè, qu' es vida
de la nostra vida breu;
y com sanch d' una ferida,
com sospir d' un dolor greu,
ab vol d' águila enardida
brolla un cántich cap á Deu.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Y cantem l' amor, corona
de roses á nostres fronts;
com primícia que 'l cel dona,
nos embriagan sos petons;
y, donzella ò bé matrona,
son per' ella les cançons.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Y cantem la patria d' ara,
y l' antiga revivem;
son dret vell que guarda encara
ab cants de foch proclamem;
y, com los fills á la mare,
cor y vida li donem.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Y cantem sense temensa
tot lo noble y tot lo gran;
es un crit de renaxensa
lo qu' eczala 'l nostre cant,
y aqueix cant qu' ara comensa
nostres fills l' acabarán.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

Cantèm, donchs, cantèm al día
de la fè 'ls purs ideals,
del amor la suau follía,
de la patria 'ls cohents mals...
Som los fills de la Poesía,
som los fills dels Jochs Florals.

Lo cant es lluyta,
germans, vetllèm!
Lo cant es vida,
cantèm, cantèm!

LLISTA

DE LAS

COMPOSICIONS PRESENTADAS AL CERTAMEN

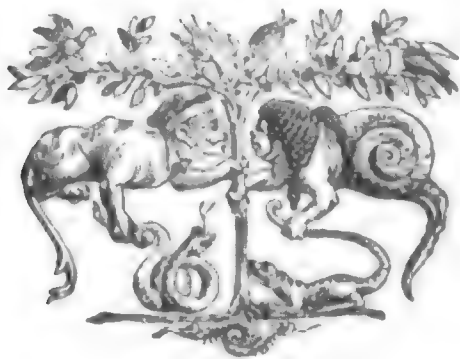
Número 1.—La dona de Riells. *¡Miracle!*—2. Lo Roser. *Folleta*.—3. A... *Nous sommes en automne et nous sommes au soir*. VÍCTOR HUGO.—4. Lo mes de Maria. *Los aucellets hi fan niu, los arbres hi fan brotada*.—5. Los timbalers. *Ja no sonan las timbalas...*—6. Lucrecia. *A la voz del insulto me rebelo*. M. J. QUINTANA.—7. Tots som uns. *D' eix cant á la virtut, s' acabará per sempre la nostra esclavitut*.—8. L' aplech de Butzémit. *Las tradicions de llurs avis ditxós qui las sab servir*.—9. Amarguras. *Todo eran escombros y ruinas*.—10. Amor patri. *A Catalunya*.—11. Lo ricás y en Llátzer. *Le sauveur prend souvent les traits d' un miserable*.—12. L'laurador, vinyader, sacerdot. *La fraternité des homes nait de l' amour de Dieu*.—13. Vida per vida. *Cain y Abel*.—14. Lo coll de Moncada. *Amor*.—15. Lo Rector de Vallfogona. *Orietur in tenebris lux tua*. *Isaias*.—16. Bethulia deslliurada. *Fides*.—17. A la Patria.—*Qui es fill de Catalunya ja may esclau sab ser*.—18. Les bombolles. *Qui ab ferro mata ab ferro ha de morir*.—19. El Sagristá de Gerona. *Pro aris et focis*.—20. A Catalunya. *¡Salut!*—21. Eva. *Et clamor meus ad te veniat*.—22. Qüestió de nom. *Peignons la nature, mais la belle nature*. CHATEAUBRIAND.—23. Prech. *Fides*.—24. La tomba vuyda. *La vite fugge e non s' arresta un' ora*. PETRARCA.—25. Quinz' anys. *¡Oh amor, primavera de la vida!*—26. La gesta del Canigó. *Aquel famoso y cumplido caballero cuyas hazañas jamás serán debidamente ponderadas*.—27. La unitat nacional. *Catalunya á Castilla*.—28. A temps. *Fides*.—29. A Maria. *Azucenas de Abril*

dad á mi aliento...—30. L' Arbre de la Patria. *Himne*.—31. Amor. *Font de ma dit.xa*.—32. Anyorament. *Plant*.—33. La gelosia. *Episodi històrich*.—34. Camí del cel. *Vers á Deu*.—35. La clau. *Mes val enginy que forsa*.—36. La diada dels monuments. *¡Som germans!*—37. Bella flor. *Jo sent ton nom benehir...*—38. La pobra mare. *Patria*—39. L' avi. *Llissoneta*—40. Poblet. *Grans recorts*.—41. Per l' amor. *Iris*.—42. A la musa catalana. *Amor meva ja no us deixo*.—43. Mon amor. *¡Morta!*—44. Rapto de amor pur per l' objecte amat, ausent. *Amor meva, estima'ta...*—45. L' agonitzant. *¡Remember!*—46. Dies iræ. *Justicia*.—47. A la unitat nacional. *Patria*.—48. Lo darrer catalá. *Es la darrera guspira del caliu patri apagat*.—49. La Patria.—50. L' himne del renaixement. *Ja som molts*.—51. Los oblidats.—Lo punyal del rey en Pere. *A mort!*—53. La Fornereta.—54. La tradició. *Santa vella!*—55. A Catalunya. *Multa renascetur*.—56. Lo frare de la Trapa. *Morir devem*.—57. Amors marcidats. *E la rahó qu' en tal dolor m' empeny amor ho sab quina es la causa estada*. A. MARCH.—58. Trovador y rey. *Et ai dret qu' ab ira me capdel*. . GUILLEN DE BERGADAN.—59. Plany. *Tal farás tal trovarás*.—60. Lo poeta. *Fe y esperansa*.—61. Lo rey en Jaume. *Veurá un nin ab nuvia passejá al costat*.—62. Mort del just.—63. Lo vol del esperit. *Ciego, ¿es la tieria el centro de las almas?*—64. Al renaixement del esperit catalá. *Lo millor joyell d' un poble son ses virtuts*.—65. Tarragona restaurada.—66. Amor. *Hacer bien: hé aquí la única felicidad...* CASTELAR.—67. Magdalena. *Penitencia*.—68. Los recorts de la masía. *Aquí... es Espanya; allá dalt... Catalunya!* PONS Y GALLARZA.—69. Nit de Nadal. *Nit de alegría*.—70. Cosas de noys. *Idili y elegia*.—71. La corona de roses. *A florecer las rosas madrugaron...* CALDERON.—72. Himne de Catalunya. *Surge et ambula*.—73. ¡Bells amors! *Tots junts volarém al cel...*—74. Les comares de Ripoll. *¿Tornara?*—75. La mort del abat. *Requiescat in pace*.—76. Amor. *De pámols y olivera garlandas cenyirém ab alegría...*—77. Lo tambor del Bruch. *Veni, vidi, vici*.—78. Ombra y gloria. *Aquest amor si los pechs no la creuhen, es ver senyal del be qu'en mi habita*.—79. Lo Talayot d'Artá. *Delebitur*.—80. A la juventut catalana.—81. La Creu. *In hoc signo vinces*.—82. Oda d' Horaci. *Beatus ille qui procul negotiis*.—83. L' almirall de Mallorca. *Al mariner Andritxol, l' han fet capitá d' esquadra*.—84. Un encárrech de la brisa. *Combattre c' est ma vie*.—85. A Tarragona. *Poble qu' aixis se defensa es sempre més immortal*.—86. Somni. *Sol*.—87. Prop teu. *Del cor als llavis*.—88. La nova Venus. *Símbol de las arts*.—89. La guerra santa. *Veni, vidi, vici*.—90. L' Arrepentida. *¡May!*—91. A Catalunya. *Semper semperque!*—92. A Patrici. *Desconhort*.—93. Amunt. *Exelsior*.—94. Cobles á llahor de les glorioses y benaventurades Santes Juliana y Semproniana. *Iluro*.—95. Poesía *Tu ets m' esperansa en flor*.—96. La pri-

mera culpa. *Ets pols y en pols te convertirás.*—97. Misteri. *Clamau!*—98. Viudesa. *May més!*—99. Lo butxí. *Lo bras de la lley.*—100. La campana. *La veu del progrés.*—101. Super flumen. *El rio sacó fuera el pecho y le habló de esta manera.*—102. L'esperit catalá.—103. Lluny de ma patria. *Plany.*—104. La Colometa blanca. *Læta-bor et exaltabo in te.* DAVID.—105. Mestre Bufill.—106. Cant secular per la conservació del imperi romá. *Ponis nihil urbe Roma visere majus.* HORACI.—107. La nit de Nadal. *Costums que 's perden.*—108. Amor á la patria. *Hercisme.*—109. Darrerías. *Adeu vida que ja 'm deixas...*—110. Una toya d' Horaci. *Non omnis moriar.*—111. La boja. *Jo 'us ne contaré una historia..*—112. Lo Santer. *Senyal que no 'm convenia.*—113. Las balladas. *Suene la gaita—ruede la dança.* PIFERRER.—114. La flor natural. *Si una flor pogués contarho...*—115. A una dona. *Remember.*—116. Lo derrer dels Monsolius. *Ploreu, camps de Breda...*—117. A la Verge. *Jamay la queixa fèrvida—desou mare amorosa.*—118. Las edats del amor. *En la vida y en la mort.*—119. Una tempesta. *Venti velut agmine facto...*—120. La prometença. *Eran tan puras aquèllas pasiones...* PASTOR DIAZ.—121. Lo guerrer y 'l pagés. *Avans y ara.*—122. La tallada. *Jus cathalaunicus sublatum est nobis?*—123. Himne. *A ma patria.*—124. Lo boig d' Abrera. *¡Dígali boig!*—125. Recorts. *¿Qué se hizo el rey D. Juan.*—126. Pobreta. *Costums de Barcelona.*—127. Darrer suspir. *A tu t' invoca y te crida...* LLORENTE.—128. Cansoneta.—129. La cansó del bregador. *Qui canta sos mals espanta.*—130. Montalegre. *Si de mundo fuissetis, mundos quod suum erat diligerat...*—131. Glorias de la patria. *¡Brotets!*—132. Cant de la vida. *Redempció.*—133. A l' Historia. *Encar tinch patria.*—134. Lo rabi Struch.—135. Barcelona. *En las flors de l' hort dels pares—ja no hi troba 'l fill perfums.* VERDAGUER.—136. Aplech de corrandes. *Cantar vull en la llengua de mos avis...*—137. Estisoradas. *Como no contentar á los nécios y á los discretos.....* LARRA.—138. Monografía d' un monument. *Fé y treball*—139. Super flúmina.—140. Les tres hores d' agonía. *Consumatum est.*—141. Lo mostassá. *Lo vi bull, bull com la sang.*—142. Israel en Babilonia. *Viæ Sion lugent.* JEREMÍAS.—143. La patria. *Fraternitat.*—144. Resignació. *Trista vida.*—145. Mare meva del meu cor! *Esbargiment.*—146. A la fortuna. *Recorts d' Horaci.*—147. La gent de casa. *Viva Deu.*—148. Lo castell de Moncada. *Bressol de la patria.*—149. Amor etern.—150. Lucrecia. *Oderint dum meduant.*—151. Jerusalem. *Viæ Sion lugent.*—152. Als nostres avis. *Memento te operum patrum quæ facerunt in generationibus suis...* MACHAB C. LL, 51.—153. Rey y poble. *Butxí de la mare patria—mala sort te dongui Deu.*—154. Cansó de la conquesta de Mallorca. *D. Jaime no dejó dormir su espada en la vaina ni descansar el moro en sus fronteras.* TOUR-TOULON.—155. Articles morals. *Pogués dir bé lo que sento—com sen-*

to bé lo que dich!—156. Himne catalá *Forts y ferms.*—157. Ma rectoria. *D' Abril á Abril.*—158. Lletres mortals. *Amor es vida.*—159. Samsó y Dalila. *Si ranun fuerit caput meum...*—160. L' amoreta mia. *Adeu.*—161. A ma lira. *O laberum! dulce lenimen, mihi cum-que salve-site vocant!* Hor. Ad Cyrani, od. xvii. L. I.—162. A María. *Amor.*—163. Plany d' amor. *Hélas! la voix qui me dit: pleure!—Est celle qui vous dit: chantez.* V. HUGO.—164. Petons. *Consolació benéfica d' aquesta vida breu.*—165. Al Llobregat. *¡Patria!*—166. Tortosa cristiana. *Deu y patria.*—167. Los jueus del Call. *¡A matar jueus!*—168. Remors del bosch. *La passió*—169. La bala. *Pesa un' unsa.*—170. Lo cap del Rey. *¡Firam!*—171. Lo llit de mort. *Muertes, asolamientos, fieros males entre tus brazos cierras.* LUIS DE LEON.—172. Lo barquer. *A mis soledades voy.—De mis soledades vengo.* LOPE DE VEGA.—173. Lo prés de Lleyda. *Sin saber cuando es de dia...*—174. Lo fil de la vida. *De quina seda, ¿gropa ó vermella?*—175. Raquel. *Flos campi.*—176. Lo vol de l' áliga. *Si com aquell que per sa infinitat—no pót esser de res finit content...* AUSÍAS MARCH.—177. La festa de ma vila.—178. Lo jurament sagrat. *Las estátuas custodiaban inmóviles el santuario.* BECQUER.—179. Oda. *Quid dedicatum poscit Apollinem...* HORACI.—180. *¡Morint...!*—181. Odes d' Horaci. *Versió catalana.*—182. Ma poncelleta. *Per tu visch y per tu moro.*—183. Recorts.—184. Mon darrer romiatje. *Cansat me trovo, oh mare...*—185. Tardor. *Ma mare es la tristesa...* CAMPS Y FABRÉS.

També s' ha rebut una composició titulada «La Instrucció» que per estar escrita en castellá y portar al peu la firma del autor, no pot entrar en concurs.

TAULA

	<u>Planas.</u>
Acta de la festa.	21
Discurs del President del Consistori, D. Jascinto Verdaguer. .	25
Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Narcís Oller. . .	37
La Tallada, de D. Artur Masriera y Colomer.	49
Cansoneta, de D. Joseph Verdú	53
Las Comares de Ripoll, de D. Artur Masriera y Colomer. . .	57
La mort del abat, de D. Artur Masriera y Colomer.	61
Montalegre, de D. Joan Montserrat y Archs	67
Oda (imitació d' Horaci), de D. Joan Montserrat y Archs. . .	73
Oda d' Horaci, de D. Artur Masriera y Colomer.	75
Una toya d' Horaci, de D. Joan Planas y Feliu.	79
A ma lira, de D. Lluís B. Nadal.. . . .	81
Qüestió de nom, de D. Lluís B. Nadal.	85
La cansó dels Jochs Florals, del mantenedor D. Francesch	
Mateu.	135
Llista de las composicions presentadas al certámen.	139

JOCHS FLORALS

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXIV DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXXII

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA

CARRER DE XUCLÀ, NÚMERO 13, BAIXOS.

MDCCCLXXXII

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

MANTENEDORS

D. FREDERICH SOLER, *President.*

D. Manel Angelon.

D. Joan B. Ferrer.

D. Joseph Feliu y Codina.

D. Artur Gallard.

D. Narcís Oller.

D. Carles Pirozzini, *Secretari.*

REINA DE LA FESTA

D.ª AUREA CLAVÉ DE FERRER

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President*.
 EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. D. Miquel Victoriá Amer.
 D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS. » J. LLUÍS PONS Y GALLARZA.
 † D. Joan Cortada. » Antoni de Bofarull, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Maria Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President*.
 † D. Joaquim Roca y Cornet. † D. M. Flotats y Comabella.
 † » J. A. Llobet y Vall-llosera. » Joan Manyé y Flaquer.
 † » Vicens Joaquim Bastús. » ADOLF BLANCH, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster, *President*.
 D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS. † D. Pau Estorch y Siqués.
 † » Antoni Bergnes. » Joseph Leopold Feu.
 D. Lluís Cutchet. » Manel Lasarte, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President*.
 D. MARIÁN AGUILÓ Y FUSTER. D. Manuel Angelon.
 † D. Joseph Coll y Vehí. » Joseph Llausás.
 † » Miquel Anton Martí. EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER,
Secretari.

REINA DE LA FESTA

Donya Maria Josefa Massanés de González.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D. Terenci Thos y Codina. D. Manel Anglasell.

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.

† » Joseph Subirana.

EXCM SR. D. VÍCTOR BALAGUER. » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

*Senyora esposa del Excel-lentissim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.*

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Berallat. D. Gregori Amado Larrosa.

» Miquel Victoriá Amer. † » Narcís Gay.

» Antoni Camps y Fabrés. » DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Victoria Penyá d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antonio de Bofarull, *President*,

D. ADOLF BLANCH. D. Francisco Muns.

» GERONI ROSS-LLÓ. » DAMÁS CALVET.

» Lluís Roca y Florejachs. » Víctor Gebhardt, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLVI

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera. D. Silvino Thos y Codina.

» Teodor Llorente. » Eduart Vidal y Valenciano.

» Víctor Gebhardt. † » Robert Robert, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Nendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President*,
 D. Gayetà Vidal y Valenciano. † D. Robert Robert.
 » F. Romaní y Puigdengolas. » Marian Fons.
 » Joaquim Sitjar y Bulcegura. » F. Maspons y Labrós, *Secri*

REINA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *President*.
 D. Jascisto Labaila. D. FREDERICH SOLER.
 » Felip Bertran. » Francisco Maspons y Labrós.
 » Felip Jascinto Sala. » F. Miquel y Badía, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

ADOLF BLANCH Y CORTADA, *President*.
 † D. Eussebi Anglora. D. Joseph Roca y Roca.
 D. Joseph María Arnau. » Francisco Miquel y Badía.
 MOSSEN JASCINTO VERDAGUER. » Pere de Rosselló, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President*.
 † Mossen Salvador Mestres. D. Joaquim Riera y Bertran.
 D. Ignasi Ramon Miró. » Pere de Rosselló.
 » Joseph Puiggari. » Joseph de Palau, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President*.
 D. Miquel Victoriá Amer. † D. Xavier Llorens y Barba.
 » Joseph d' Argullol y Serra. » Joseph de Palau y Huguet.
 » Rafael Ferrer y Bigné. » Joan Montserrat, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

D. Manel Angelon.	D. Vicens W. Querol.
» Félix María Falguera.	Mossen Ferran Sellarés.
» Joan Montserrat y Archs.	D. Joseph Coloreu, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Maria Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSELLÓ, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. Antoni Camps y Fabrés.
» Lluís Roca y Florejachs.	» Joseph Coroleu.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. MOSSEN JAUME COLLELL, <i>Secretari.</i>	

REINA DE LA FESTA

Excm.a Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	D. F. Masferrer y Arquimbau.
» Antoni Camps y Fabrés.	» Pere Nanot-Renart.
† » Joseph Coll y Vehí.	» J. Sardá y Lloret, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. FRANCESCH PELAY BRIZ, *President.*

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.	D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Celestí Barallat y Falguera.	» Joaquim Fontanals del Castillo.
» Joseph Balari y Jovany.	» J. Roca y Roca, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donyá Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bojarull.	D. Enrich Claudi Girbal.
» DAMÁS CALVET.	» Joseph Roca y Roca.
» Pere de Rosselló.	» J. Blanch y Piera, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y González de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President*.

D. Gonzalo Serraclara.	D. Andreu Balaguer y Merino.
† D. Vicens Boix.	» Joseph Blanch y Piera.
» Francisco Miquel y Badía.	» J. Riera y Bertran, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. ADOLF BLANCH.	D. Joseph Coroleu.
» FREDERICH SOLER.	» Joaquim Riera y Bertran.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	» ANGEL GUIMERÁ, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA.

Excm. Senyora Donya Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX.

D. Gonzalo Serraclara, *President*.

D. DAMÁS CALVET.	D. Manel de Lasarte.
» J. Narcís Roca.	» Joseph Pella y Forgas.
» ANGEL GUIMERÁ.	» Emili Vilanova, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Teresa Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President*.

D. Ramon de Siscar.	D. Conrat Roure.
» Joan Sardá.	» Alvar Verdaguer.
» Emili Vilanova.	» Francesch Matheu, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

D. JASCINTO VERDAGUER, Pbre , *President*.

D. Ramon Picó y Campamar.	D. Lluís Domenech.
» Francesch Matheu.	» Jascinto Torres y Reyetó.
» Jascinto Laporta.	» Narcís Oller, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

*Il·ltre. Sra. D.ª Dolors Caballero de Mercader,
Comtesa de Bell-lloch.*

MESTRES EN GAY SABER

- Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
 D. Geroni Roselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
 » Joaquim Rubio y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*
 » Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
 » Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
 » Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
 » Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
 » Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
 » Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
 » Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
 » Frederich Soler y Ubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
 » Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
 » Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
 » Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D.* Isabel de Villamartin.	2
» Dolors Moncerdá de Maciá.	1
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.. . . .	4
» Thomás Aguiló.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.. . . .	1
D. ADOLF BLANCH Y CORTADA.. . . .	3
» FRANCESCH PELAY Y BRIZ.	4
» DAMÁS CALVET.. . . .	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
» JAUME COLLELL.	3
» Marian Fonts.	1
» THOMÁS FORTEZA.. . . .	3
» Joseph Franquesa y Gomis.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» ANGEL GUIMENÁ.	4
» Joseph Martí Folguera.	1
» Artur Masriera y Colomer.. . . .	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramon Picó y Campamar.. . . .	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	3
EXCM. SR. D. ALBERT DE QUINTANA.	1
D. Isidro Reventós.	1
» Joaquim Riera y Bertran.	1

» Lluís Roca y Florejachs.	1
» GERONI ROSSELLÓ.. . . .	3
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
» Federich Soler.	4
» Silvino Thos y Codina.. . . .	1
» Terenci Thos y Codina.. . . .	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	3
» JASCINTO VERDAGUER.	3

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D. ^a María de Bell-lloch.. . . .	1
» Josefa Massanés de Gonzalez.. . . .	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.. . . .	2
† D. Joaquim M. Bartrina.. . . .	1
D. Pau Bertran y Bros.	1
» ADOLF BLANCH Y CORTADA	1
» Antoni de Bofarull.	3
» Antoni Camps y Fabrés.	1
<i>Lo Cansoner de Miramar</i>	1
D. Antoni Careta.. . . .	1
» JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella	1
† D. Salvador Estrada.	1
» Joan B. Ferrer.	1
» THOMÁS FORTEZA.. . . .	2
» Víctor Gebhart.	1
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Víctor Lieutaud.	1
» Joseph Martí y Folguera.	8
» Francesch Matheu y Fornells.	1
» Apeles Mestres.. . . .	1
EXCM. SR. D. Manel Milá y Fontanals.	1
D. Antoni Molins y Sirera.. . . .	1
» Matheu Obrador Bennassar.	1
» Narcís Oller.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere d' Ancántara Penya.	1
» Ramon Picó y Campamar.. . . .	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	1

Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	2
» Lluís Roca y Florejachs.	2
» GERONI ROSELLÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
» Salvador Sanpere y Miquel.	2
» FEDERICH SOLER.	3
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Terenci Thos y Codina.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	7
» JASCINTO VERDAGUER.	3
» Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	2
» Vilanova Emili.	1
» Joseph Yxart.	1

AUTORS

AUTORS QUE HAN OBTINGUT ACCESSIT

D. ^a Marfa de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá.	2
» Victoria Penya d' Amer.	3
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Thomàs Aguiló.	1
» Miquel Victorià Amer.	1
» Joseph d' Argullol y Serra.	1
» Antoni Auléstia y Pijoan	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó.	2
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» DAMÁS CALVET.	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort.	1
D. Emili Coca y Collado.	7
» JAUME COLLELL Y BANCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
†» Salvador Estrada.	1

<i>Un Fadrí de Montaña.</i>	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Marian Fonts.	3
†» Guillem Forteza.	1
» THOMÁS FORTEZA.	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	4
» Artur Gallard.	2
» Martí Genís y Aguilar.	1
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	1
<i>Jordi.</i>	3
D. Manel de Lasarte	1
» Teodor Llorente.	1
» Joseph Martí y Folguera.	14
» Artur Masriera y Colomer.	4
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Monné.	1
<i>Armengol de Montsech.</i>	1
D. Joan Montserrat y Archs.	2
» Francisco Muns.	1
» Pere Nanot-Renart.	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Joan Nabot y Casas.	1
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau.	4
<i>Pere Pi y Parera.</i>	1
» Ramon Picó y Campamar.	6
†» Felip Pirozzini y Martí.	3
» Félix Pizcueta.	2
» Joan Planas y Feliu.	2
» Cárles Pons de Ginebreda.	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Federich Rahola.	1
» Isidro Reventós y Amigué.	3
» Joaquim Riera y Bertran.	7
» Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	1
» FREDERICH SOLER.	4
<i>E. T. de M.</i>	2
D. Joseph Taronj y Cortés.	2

» Terenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	11
» Pere Antoni Ventalló.	2
» JASCINTO VERDAGUER.	4
» Joseph Verdú.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» <i>Pere Ramon Vidal.</i>	2
» Miquel Zavaleta.	1
<i>Anònims.</i>	8

ADJUNTS HONORARIS.

Excm. Ajuntament de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Gerona.
 Excm. Diputació provincial de Tarragona.
 Excm. Diputació provincial de Lleyda.
 Excm. Diputació provincial de las Balears.
 Excm. Diputació provincial d' Alacant.
 M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
 M. I. Sr. President de la Academia de la llengua catalana.
 M. I. Sr. President de l' Academia de Bonas Lletras.
 LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS.

Sr. Comte de Bell-lloch.	» Joseph Martorell.
» Marqués de Castellbell.	» Ferran de Miró d' Ortaffá.
D. Ignasi Fontrodona.	» Fernando Puig.
» Eussebi Güell.	» Robert Robert.
» Francisco Gumá.	» Carles Salvador.
» Claudi Lopez.	» Marian de Sans.
» Francisco Mandri Dezo.	» Joseph M. ^a Serra.
» Geroni Martorell.	

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera Pere.	Alayo Pere.
Adroer Esteve.	Alesán Joseph.
Agelet y Vidal Víctor	Aldavert Pere.
Aguilar Francisco de P.	Aleu Anton de Padua.
Aguiló Plácit.	Alemaný Joseph.
Agulló Ferran.	

Alier Bonaventura.	Cadena Jaume.
Alier y Sala Lluís.	Cuadrada y Vila Francisco.
Almirall y Vidal Joseph.	Capmany y Sandiumenge Narcís.
Aimirall Joan.	Campderrós Joseph.
Almirall Valenti.	Camprodon y Rovira Joan.
Alumar Evaristo.	Camprubí y Mallol Francesc.
Amat Gervasi.	Camin Alvar M. de.
Amell Manel.	Canyellas y Rodon Joseph.
Amigó y de Cabo Pere.	Canal Joseph.
Angelon Manel.	Canals Emili.
Arabía y Solanas Ramon.	Canals y de Raures Eduart de.
Argullol Joseph de	Capella Bonaventura.
Arús y Arderiu Rosendo.	Capella Timoteu.
Armet y Ricart Salvador.	Capdevila Millan de la Cogulla.
Arnet y Viver Roman.	Careta Antoni.
Auléstia y Pijoan Antoni.	Casademunt Adrià.
Bagunyà Jaume.	Casaramona Joan.
Balaguer y Merino Andreu.	Casades Joaquim.
Balaguer y Torner Andreu.	Cascante Joseph.
Balari y Jovany Joseph.	Casanyas y Prats Joseph.
Barallat Celestí.	Ceballos Ignasi de.
Bardera Ramon.	Colom y Coll Francisco.
Batló y Batlló Enrich.	Coll Lluís.
Batló y Batlló Frederich	Comabella Joaquim.
Batlle Llorens.	Company y Fages Pere.
Bertran Felip.	Cortada Gonzalo.
Bertran y Rubio Eduart.	Cuadras y Feliu Manel.
Bonay Alfonso.	Cumella Joaquim.
Bonay Frederich.	Cusachs Andreu.
Bofill Artur.	Cutchet Lluís.
Bofill Eugeni.	Cuxart Francisco.
Bordas Frederich	Cristies Magí.
Bosch Joseph.	Danés Joseph.
Bosch y Puig Ivo.	Daurella y Rull Joseph.
Bosch y Marcé Emili.	Delás Fernando de.
Boter Francesc de.	Delgado Prósper.
Bulbena Artur.	Delmás y Netto Carles.
Bulbena Pere.	Doménech Lluís.
Bulbena y Tusell-Anton.	Doménech Enrich.
Blanch Joseph.	Domingo Francisco A.
Brossa y Reixach Jaume.	Dominguez Joseph.
Brossa Miquel.	Dominguez Joan.
Brunet y Bellet Joseph	Doria Francisco.
Caballé Joan.	Doria y Casas Pere.
Cadafalch Joaquim.	Escubós Albert.

Escudé Anton.	Llagostera Francisco.
Espinach Anicet.	Llampallas Antoni.
Estalella Antoni, Pbre.	Llavallol Teodor.
Estasen Eugeni.	Llach Joan.
Falguera Félix M.	Lleó Modest.
Farnés Sebastià.	Lleonart y Llunell Joan.
Farnés y Flaquer Joan.	Lligé Joan.
Fasant Francisco.	Llorens y Riu Joseph.
Felip y Sunyé Joseph.	Macià y Pujol Eussebi.
Felip y Dotras Gaspar.	Maluquer y Viladot Joan.
Ferrando Rovira Ignasi.	Mandado Rupert.
Fernandez de Soto Angel.	Mariezcurrera Heribert.
Ferrer y Vidal Joseph.	Maristany Francisco de P.
Ferrer Francesh.	Marqués Ramon.
Fiter é Inglés Joseph.	Marsillach Joaquim.
Flaquer Joseph.	Martí y Sagristá Miquel.
Font Joan.	Martí y Gelabert Pere.
Font y Sanmartí Armengol.	Martorell Bernardino.
Font Víctor.	Massó Antoni.
Font Joaquim.	Massó Félix de G.
Fontanals Joseph.	Matas y Burgués Francisco.
Formiguera Emili.	Matas y Burgués Miquel.
Forns Francisco de P.	Maspons Mariano.
Gali Miquel.	Maspons y Labrós Francisco.
Gallard Artur.	Masriera y Colomer Artur.
García Carles.	Masriera Frederich.
Garriga y Miquel Francisco.	Masriera Joseph.
Garriga Joseph.	Masriera Enrich.
Gasset Joseph.	Matheu y Fornells Francesch.
Gaza Alfredo.	Matheu y Fornells Joaquim.
Gibert y Riera Eduart.	Malagrida Alfons.
Gibert Salvador.	Mimó y Caba Claudi.
Girona Ignasi.	Miquel y Badía Francisco.
Gispert Manel.	Miquelerena Ramon de.
Góngora Lluís.	Miravent Joseph.
Grases Bonaventura.	Mitjans Vilajeliu Juli.
Grau Bonaventura.	Monnany y Lopez Ramon.
Granell Pere.	Montserrat Joan.
Grenzner Manel.	Morull Joseph.
Giralt Manel.	Morgades y Gili Joseph, Pbre.
Guardiola y Soler Antoni.	Mundi Jaume.
Imbert Eduart.	Mundó Joan.
Jordá Frederich.	Mústich Ramon.
Lapeira Enrich.	Navarro Enrich.
Larratea Catalan Manel.	Novas Rosendo.

Nuri Ramon.	Ricart Giralt Joseph.
Oliveras Anton.	Ricart Felip.
Oller y Moragas Narcís.	Ricart Ramon.
Orriols Joan B.	Riera y Bertran Joaquim.
Parés Ignasi.	Riera y Penosa Jaume.
París Manel.	Rius de Llosellas Leopold.
Pascual y Casas Eussebi.	Rius y Taulet Francisco de P.
Pascual y Costa Joan.	Rius Antoni.
Pascual y Nin Joan.	Roca y Florejachs Lluís.
Pau Francisco Manel.	Roca y Roca Joseph.
Perez Ramon.	Ros de Olano Antoni.
Pecero Manel M.	Ros Teodor.
Pedrals Artur.	Rogent Elías.
Pella y Forgas Joseph.	Ronquillo Francisco de P.
Permanyer Joan.	Rosselló Pere de.
Perpinyá y Pujol Joan.	Roure Conrat.
Perpinyá y Pujol Fernando.	Sala y Martí Joaquim.
Pers y Ramona Magí.	Saladrigas Rafel.
Pigrau Cárles.	Salvador Santiago.
Pirozzini Cárles.	Sandiumenge Magí.
Planas Francisco.	Sagrera Conrat.
Planella Macari.	Sagrera Joseph.
Ponsetí Roch.	Sanchez y Merli Lluís.
Pons y Massaveu Joan.	Santaló Pere.
Pons Marés Pere.	Santamaría Alfredo.
Porcar y Tió Manel.	Santamaría Pere.
Porta Oscar.	Sardá y Lloret Joan.
Prió Agustí.	Sabater Joseph M. ⁴
Puig y Esteve Francisco. Pbre.	Sampons Joseph.
Puig y Savall L'uis.	Serra Ramon Andreu.
Puig Erasme.	Serra y Torruella Pere.
Puiguriguer Jaume.	Serra Joseph O.
Pujol Francisco.	Serraclara Gonzalo.
Quintana Albert de.	Serrahima Maurici.
Quintana Tuset Sixt.	Serrallés Pere.
Rech Cárles.	Sert Domingo.
Reventós Joseph.	Siscar Ramon de.
Reventós Ramon.	Solá y Guixa Trinitat.
Regordosa Jaume.	Sostres Joaquim.
Ribas Gonzalo.	Sunyol Esteve.
Ribas y Fargas Joseph.	Sunyol Ramon.
Riba y Lledó Francisco.	Sturzenegger Jaume.
Ribot y Climent Francisco.	Sutorras Inglada Domingo.
Ribot y Serra Manel.	Taulet Baltasar.
Ribalta Miquel.	Thomás y Bigas Joseph.

Tintorer Joaquim M.	Vehils Antoni.
Tintorer Rafel.	Vehils Joaquim.
Tintoré Francisco María.	Ventosa Andreu.
Tobella Francisco X.	Ventayol y Rius Joseph.
Tolrá Joseph.	Verdaguer Alvar.
Torradabella Manel.	Vergés y Vilumara Ramon.
Torrents y Monner Antoni.	Vergés Pere Nolasco.
Torrents y Torres Antoni.	Vidal Enrich Xavier.
Torres César August.	Vidal Juliá.
Torres y Torrents Manel.	Vidal y Valenciano Eduart.
Torres y Reyetó Jascinto.	Vila Conrat.
Torent Ramon.	Vilanova Emili.
Traval Angel.	Vilallonga Salvador.
Trilla Agustí.	Vilalta Joseph.
Tusquets Joan.	Vila y Lletjós Francisco.
Tuyet Simeon.	Vilá y Vilaplana Andreu.
Ubach y Vinyeta Jaume.	Viader Lluís.
Urgellés de Tovar Agustí.	Vilaseca Joseph.
Valentí Joaquim.	Vilumara Eussebi.
Valls Pau.	Vives Pere Nolasco.
Valls y Vicens Joseph M.	Viza y Martí Joan.
Valls Agustí.	Vilar Santiago.
Valls y Vicens Agustí.	Xiqués Ramon M.
Valls y Rius Antoni.	Xiró y Jordá Cárles.
Vallés y Ribot Joseph M.	

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.

La Garriga.

D. Salvador Busquets.
» Joseph de Roselló.

Sarreal.

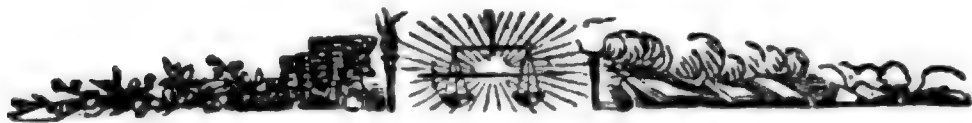
D. Jaume Ramon Vidales.

Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.

San Celoni.

D. Miquel Draper.

ACTA DE LA FESTA

EN la ciutat de Barcelona, á la una de la tarde del dia set, primer diumenge de Maig del any mil vuyt cents vuytanta dos, s' es celebrada en la gran sala de la Llotja la solemne festa dels Jochs Florals qu' es la vintiquatrena que 's verifica d' ensá de llur restauració.

Lo Consistori, acompanyat de las primeras autoritats y comissions oficials, ha passat á ocupar los sitials del estrado, destinat al Respectable Cos d' Adjunts, ja ocupat per aquest, com ho estava de numerosa y escullida concurrencia lo restant de la sala, y oberta la sessió per l' Excm. Sr. Alcalde primer, ha passat á llegir son discurs (i) lo Sr. President del Consistori.

Acabat lo discurs ha dat lectura de sa Memoria (ii) l' infrascrit Secretari, procedint immediatament á descloure 'ls plechs que contenían los noms dels autors premiats,

De LA MUSA POPULAR, (iii) poesia premiada ab la *flor natural*, ha resultat esserne autor D. Joaquim Riera y Bertran qui, acompanyat de dos Srs. Mantenedors, ha fet present de la flor á la Sra. D.ª Aurea Clavé de Ferrer, filla del inolvidable músich-poeta D. Joseph Anselm Clavé la qual ha passat á ocupar lo sitial d' honor y ha sigut proclamada Reyna de la festa en mitj dels aplaudiments del concurs y 'ls acorts de la música municipal.

Acte seguit ha passat á donar lectura de la poesia premiada son autor.

De las composicions L' ARBRE DE MAIG (iv) y MA VALL, (v) distingidas cada una ab un accéssit al prémi anterior, n' han resultat autors, respectivament D. Artur Masriera y D. Emili Coca, havent donat lectura de la primera D. Manel Ribot y Serra y de la segona don Artur Gallart.

De la poesia OTGER (vi) premiada ab la englantina ha resultat esserne autora la distingida poetisa D.ª Dolors Moncerdá de Maciá, donantne lectura D. Joseph Blanch y Piera. L' únich accéssit concedit á aquest premi l'ha obtingut D. Ramon Bassegoda y Amigó, ab sa composició històrica LA PRESA DE SANTA CLARA (vii).

Lo primer accéssit á la Viola d' or l' ha guanyat D. Joseph Franquesa y Gomis ab sa poesia LO VOL DE L' ÀGUILA (viii). Lo segon accéssit ha resultat esser de D.ª Dolors Moncerdá de Maciá, que l' ha guanyat ab la poesia LLAGRIMES (ix).

La poesia històrica LO LLEÓ DE QUERALT, (x) qu' ha resultat esser de D. Francesch Ubach y Vinyeta, ha guanyat lo Clavell d'or, oferta del Exm. Ajuntament de Reus.

Del premi ofert per la Redacció de *La Renaixensa* n' ha resultat guanyador D. Emili Vilanova per son treball en prosa LOS PETITS SAYONS (xi).

Després de feta la distribució de premis als autors sobredits, l' infrascrit secretari ha procedit á la cremació dels plechs que contenian los noms dels autors de las composicions no premiadas: llegint, tot seguit, lo mantenedor D. Joseph Feliu y Codina, son discurs de gracias (xii).

L' Exm. Sr. Alcalde primer ha declarat termenat l' acte á las quatre de la tarde.

C. PIROZZINI MARTÍ.

Núm. 1.—DISCURS DEL SR. PRESIDENT DEL CONSISTORI,
D. Frederich Soler.

Núm. 2.—MEMORIA DEL SR. SECRETARI DEL CONSISTORI,
D. Cárles Pirozzini.

SENYOR EXCEL-LENTÍSSIM

SENYORS:

Tal diada com avuy compleixen vint y quatre anys d'aquell, gloriós pera Catalunya, en que 's restauraren los Jochs Florals de nostra estimada llengua. Celebrém, donchs, avuy l'aniversari d'una gran victòria.

D'una victòria que may pot fallir, d'un triomf lògic é inevitable que tots quants combateren per allunyar-lo, no feren més que congriar més causas, més elements, més passions, més amors y més ódis pera que sigués més gran y esplendorós al arribar lo dia. Aixís qui apilotés penyas y més penyas damunt lo cràter d'un volcá, no logriria sinó que fós més formidable lo terratrèmol del esclat ab que trontollaria 'l mon al ser lo punt arribat de llansar la lava.

La naturalesa humana, tal volta perque en los cors que senten y estiman, hi há fornals encesas com las montanyas del Etna, tè molt de pareguda á n' aquets inferns intermitents que Dèu va posar á la terra. ¿Voléu que l'home desitji? privéulo. ¿Voléu que la pessa d'artilleria esclati quan l'artiller apliqui la metxa? Tapéuli la gola.

Veus aquí perque los catalans privats de parlar catalá volguerem parlarhi.

Y dich privats, no perque materialment no poguessem dir ni una paraula en la nostra hermosa llengua, sino perque treta de la part oficial, llansada de las escolas, rebutjada néciament per la cultura del bon tó que li semblava mès ensenyorida la imposada, se la havia condemnada á una mort civil, y com passa ab lo reu acusat d'un crim afrentós, havían arribat á negarla sos mateixos fills y sa propia familia.

L'oda á la patria de D. Bonaventura Carles Aribau fòu lo crit que despertá de son marasme á n' als homes de cor de nostra estimada terra. Tants anys d'afronta y d'injurias, tants anys de covar en lo pit las ofensas fetas á l' que fou llengua de reys y de sabis, havían omplert de combustible la tápada mina, y aquella espurna potentá calá l' incendi d'amor á nostras tradicions y passat magnífich, arribant ab la resplendor de la gegant foguera fins als recons mès ignots de nostra estimada patria.

Y ja fòu fet lo be. Desd' aquell jorn de gloria, los catalans comensarem á recordarnos de que corria per nostras venas sanch d' aquells héroes qu' enjoyan nostra historia, sentirem bullir en lo cervell inspiració anhelosa d'expressar los afectes del cor ab los accents que ressonaren senyors de mar y terra, y la llengua recobrá sa senyorial franquesa, sa esplendidés magnífica, sa sobrietat hermosa, y la brevetat seria y varonil, que de totas las altrás la distingeix, y com á prenda de més valor la caracteriza. Aixís la palmera lligada pe 'l jardiner en los plantats de Valencia la mora, després d' haver passat tants mesos com un xiprer migrat dins del cordam que la comprimeix, s' obra ufanosa com bano babilónich, y dóna palmas d' una grogor prou pura pera simbolisar las que rebèren á Jesús al entrar en la ciutat deicida.

¡Palmera del paradís! De tant poch temps plantada en la nostra terra, ja la veyam cimbrejantse com los plomalls del elms del antichs héroes nostres en mitj del fragor de

las batallas; ja tenia escrit en cada una de sas palmas un mot que 'ns enaltia. La gloria de la guerra, la gloria del amor, la gloria literaria, totes las glorias juntas se llegian en son fullam, y quan escayenta y gallarda la removia 'l vent, las arpas eolicas penjadas en los caps de brot de sas palmas, com si tinguessen cordas de llum sonoras subjectadas a una caixa armónica de cristall primissim, ressonavan argentinas y misteriosas, cantadoras de nostre gloriós passat magnífich, y missatgeras proféticas del cel de ditxa que en lo esdevenidor lluhia.

Mes, ay! que aqueixa volta inmensa que tè enteixinat d'estels y sospesas ab cadenas invisibles las llántias eternals del sol y 'ls astres, no es més que 'l trespol damunt d'hont ressonan las petjadas dels arcàngels. Lo sostre es, dessota d'hont, en sos abims, se retors rabiosa dins sòn lligam de serpents, la superbia satànica. Sa traydoria, quant més nos embadalim en la lluentor cristallina de sa blavor eterna, nos sopta impensadament ennuvolantlo, molts cops; nos tapa sa bellesa infinita ab lo barroquisme monstruós dels núvols prenyats de llamps y de pedra, y quantas vegadas després d'un dia seré, las cataratas del cel y 'l foch eléctrich, han fet lo desconsol dels habitants de la terra.

Tal es l'esglay, que, congelantme la sanch al cor, tinch por que havem de sentir per l'arbre de nostras glorias. Palmera, com he dit que 'l veyam, balansejava ja una corona de llor en cada una de sas palmas, penjava ja un' arpa sospesa de la última fulla de cada una d'ellas, tremolejant y escayenta com l'arracada de la hurí circasiana, y avuy lo veig saule solitari crescut al marge ribench d'un riu de llágrimas; lo vent bruns, agita sòn fullam com cabellera de mare folla que corre darrera 'l puma que li ha robat lo fill de sas entranyas; se sent fator de tempestat, los aucells van arran de terra, sembla que si hom alsés lo bras tocaria frets y ab la duresa del plom los núvols que van baixant per aplanarnos, y 'l saule agitat per la bravesa hórrida del vent que udola va de l'una

part á l'altra com péndul ficsat á la inversa dels que en lo senyalador del temps marcan la vida; sas branca s' enfenzan á dins del riu y tòrnan á alsarse regalimosas; las arpas cólicas també pel riu mulladas, llansan ab viu dolor los clams del náufrech y desprenen de son cordam, com enfilays de perlas, llágrimas robadas al riu, que al riu las tornan com si per sos llagrimalls plorés la patria, y 'l plor donés al riu, perque ell portantlo al mar que va á las costas, á totas fès saber lo plany, l'angoixa, la sort, la trista sort de la desventurada patria mèva.

Vint anys feya que tal dia com avuy nos acoblavam aquí ó en altre lloch que, com aquest portès al cap recorts de la pátria y al cor sentiments del amor. A mí 'm semblava sempre la llar de la casa payral; la imaginació se m' abstreya y veyia l' acampanat engolidor del fum, l' ascó al davant, com soli de la patriarcal familia catalana, y en ell sentats los jayos, la mestressa, l' heréu marit d' ella y los fillets darrers entre 'ls quals los rabadans y pastors complementavan lo quadro de ditxa y tradicionals costums, que tant típica ha fet sempre la genialitat de la nostra terra.

La senzillesa y la forsa estavan allí representadas. Contra 'l poder invisible del cel la creu de palma, y la branca de llorer benehit lo diumenge dels rams, que guardan de trons y pedregadas, segons creuhen los pagesos; contra 'ls llops del bosch los mastins ab collars de claus; contra l' estranger invasor lo trabuch atapahit fins á la gola, sinó de balins, de ferros cantelluts com aquells que en lo Bruch van atravessar las imperials corassas.

Y tot era pau y amor. La rondalla ó la inocenta passada del Rosari entretenían aquellas dòlsas vetlladas, quan de sopte desencadenat lo vent, s' ha filtrat per las esquerdas de la clivellada porta, ha arribat á los tions de la llar, la ha remoguda com hidra de cent caps rogenca, y sas flamaradas, redressantse, retorcentse, escriuhen mots terribles marcan signes cabalístichs y envoltan de negre fum l' ascò sagrat dels avis, mentre en lo foch qu' udola y espur-

neja, semblan sentirse ramors, crits, dringar d'armas, y ressó pahoròs de no llunyana y fratricida guerra.

Visió espantosa per cert. Vulga la sort de tots que no mès visió siga y que la campana de la catedral quan cridi als fidels al temple, may, jamay nos puga semblar que tè la mateixa veu que tenia la Honorata. Fassi Dèu que las ombras que giravoltan com perseguintse, cada cop que una ratxada de vent estiòna 'ls tronchs de roure de la llar y remou las flamas, no semblin las de batallons y exércits y canóns y carros d'artillleria que vènen en só de guerra sinó las de las collas dels segadors y gent de treball de la nostra pátria, que al ressó dels telers y la dol-sayna, vènen pera rublir de blat candeal los nostres porxos, de telas de bon dril las nostras firas, y de velluts preuats las ricas cambras, teixit ab la mateixa seda de que 's fa 'l damás vermell, enterch riquíssim, de que voldríam sempre que fòs la bandera de nostra pátria.

¿Y perquè no ha de ser?

L'afany d'ilusos, l'esprit d'obcecats que perque nos sènten clamar per nostres drets han cregut qu'eram enemichs de la pátria comuna ¿bastará pera llansar contra 'ls fills de la nostra terra l'acusació de que volém reverdir aquells ódis que en antich temps varen regalimar de sanch la nostra Catalunya?

¡No ho vulga Dèu! La pátria del home no s'ha de reduhir á sa ciutat, ni á sa provincia, ni á sòn realme. L'esperit generòs tè de véure en tot l'univers la pátria sèva y allá hont arriba ab lo foch que cóva en las entranyas de la locomotora, ab lo fluit eléctrich que tè lo fil d'arám per guía, y ab las alas del pensament que salva espays y monts y cels traspassa, allá tè las fitas de son inmens terme; fitas que ni en lo márbre de la tomba tè de véure encara, ja que fins en ella marcá la escarpra del sublim escultor mòts que 'ns diuhen que encar hi há un mès allá, etern, insondable, é indefinible com la eternitat creadora que 'ns regeix, que tè segles per segons, y per minuts, centurias de milions de segles.

Més no obstant y aixó á la fi tè sòn centre. Aquesta circumferencia inmensa de la qual encara ningú, ni en temps ni en espay, ni en cantitat, ni en calitat n' ha trobat la última ratlla, té 'l punt central ahont lo gran arquitecte va clavar la punxa del gegantí compás ab que va descriure-la, en lo cor de cada home que en la terra habita, y d' aquest centre parteix tot.

Al cor afluix la sanch que recorra tota la nostra economia y del cor surt altra volta pera derramarse potent y vivificadora fins á tots los extrems del nostre sèr donantnos vida. ¿Qué d' estrany tè donchs que cada home veja en sí lo centre de la inmensitat que 'l volta, y d' ell parteixi pera sentir l' amor ab més viva forsa, quant més aprop del sèu cor tinga lo ser que dega inspirarli?

De la costum, naix l' afecte; viarany del cor camina tot quant al entorn nostre 'ns afalaga, y aixís l' home per ordre general tè per principal afecte lo de la sèva mare, per la lógica ineludible de que ha surtit de las entranyas d' ella.

A aquest amor, segueix per ordre correlatiu de familia, lo dels germans, després lo dels sèus parents y afins, després lo dels sèus amichs y, ja aquí lo sentiment, debilitantse, va extenentse á los de nostra ciutat, á los de nostra provincia, y per fi á los de la nació, ahont la nostra provincia radica, ab preferencia á las de los demès habitants que restan en la terra.

Tal, y no cap més altra, es la naturalesa íntinseca de la passió que s' anomena amor. Com forsa generatrís en ella tot deu fundarse, que d' ella tot vè y en ella tot para. ¿Veyéu donchs, ja que la lley dels afectes així ho ordena, y per aquestas gradacions, augmentant ó disminuint, va fent sa vía, si no es natural que tots los que sòm catalans siguém catalanistas? Lo catalanisme en los fills de Catalunya es un efecte tan lògich com lo castellanisme en los fills de Castella y l' amor á la localitat ahont nasqueren en tots los sèrs que tènen com á essencias més nobles de la sèva vida la inteligencia y lo cor. Jó de mí puch dir que

lluny de cautivar-me los que tènen descentrat l' amor, lluny de sèrme simpátichs, me sòn rapulsius; may he pogut véurer al pare qu' empobreix los sèus propis fills per afavorir als dels altres; jo crech sí qu' ha d' afavorirlos, però després d' haver fet per los sèus quant possible li hagi estat pera donarlos la ditxa.

No vulláu may res ilógich; qui no estima mòlt als sèus, estima poch als altres; qui vos sembli que estima massa als agens, no estima ni als agens ni als propis. Tant crech que á nosaltres no se 'ns ha d' exigir que estimém més als altres que á nosaltres mateixos, que jo no ho exigiria de ningú respecte á mi, y vos jur que tant me repugnaria lo catalá que, per amor eclessiu á Castella renegues de Catalunya que es la sèva pátria, com lo castellá que per amor eclessiu á Catalunya renegues de Castella que es la pátria sèva.

Per la lley d' aquest amor á la terra tant ben sentit en l' ánima dels catalans de tot temps, se regeixen sense cap mena de dubte los habitants de las altrás provincias d' Espanya, comensant per Castella mateixa, y ab la ma al cor poden dirnos totas qué farien ellas, si encara que errantse, però errantse de bona fé, haguessen cregut que se 'ls havia ofés, en sos interessos, la dignitat de la terra. No obstant, volém olvidarho.

¿Quí com nosaltres hi há per olvidar afrentas y enterar ódis? Va venir Felip V, va esquinsar nostres furs y llibertats sagradas, va arrasar lo barri de la Ribera, hi va alsar damunt una ciutadela formidable, á la qual Montjuich va pagar tribut de rocas, y quan després d' anys, qu' aixís cambía la sort d' imperis y realmes, havem pogut enderrocar aquella montanya de pedra, res havem deixat de lo recort de tant oprobí. Podíam haverhi posat sisquera una lápida que recordés als vinents aquells agravis; podíam haver deixat en peu aquella històrica torre com monument eternal conmemorable de l' amargor d' aquells dolors immensos, y no obstant res d' aixó ha fet Catalunya: ha olvidat ofensas, ha apagat rancunias, y la forta-

lesa que va aixecar lo vencedor junt ab la granítica torre ahont van plorar tants màrtirs, está esborrada sòta una catifa de flors que l' ayre encensa y 'ls papallons volant ab amor bèsan.

Los catalans olvidém y estimém. Los catalans estimém á totas las provincias d' Espanya ab l' amor que ja havem probat cent vegadas, y es una calumnia l' estigma d' egoistas ab que se 'ns vol sagellar lo rostre. ¿Havem lluytat alguna volta per Catalunya que no ho fèssem per Espanya?

Las penyas del Bruch, las pedras de Girona, los camps de Bailen, los murs de Tarragona, són testimonis eterns de la bravesa catalana y baldament moríssen dihent: ¡Mare mèva! en catalá, los que en lo combat queyan, no crech que nat al món puga negar que, al morir pensant en Catalunya, deixèssen de morir dessòta 'ls plechs de la bandera de la mare pàtria. Com á fills de Catalunya sempre havem combatut per Espanya junt ab ella, y, lluny de sèrli infidels, ab ella y sols, sempre per la gloria sèva havém lluytat, que á fé de Dèu que va ser bèn bè en profit y honra d' Espanya tòta, la batalla del Bruch, y ab tot y aixó, no hi havia allí ni un front, ni un sol front que no 'l cubrís com capell de guerra ó emblemall de gloria la encesa barretina catalana.

¡Egoistas é ingrats los catalans! Més d' una volta havém probat lo calumniosament que aquestos mots se 'ns dirijían. Vivents exemples podrán respondre en la Espanya tòta de la gratitut que lo nostre poble sol sentir per qui amor y bona voluntat li ensenya. Aquí, sens' anar més lluny, se trova entre nosaltres una persona de cor y nobles sentiments que ab tot y que demostra son accent que la llet materna que 'l va nudrir no era catalana, bèn bè sab ell que fòran pochs, mòlt pochs los fills d' aquesta terra, que no dèssin la sanch de las sèvas venas per estalviarne sols una gota de la preciosa que alenta la vida del Excel·lentíssim Sr. D. Ramon Blanco, Marqués de Peña Plata y Capitá general del antich principat de Catalunya.

Lluny de nosaltres la fama de rebelds que injustament nos donan. Demanar no es rebelarse. Si quan se 'ns nèga lo just, sentim en lo rostre la xardor de la afronta de tenir que passarhi, y la rojor de la vergonya de resistirho; si pugném porque no siga un fet lo que 'ns aclapara, aixó encara ha de enaltir y glorificar á quí 'ns governa. Tenir per vassalls sèrs degradats que sentíssen indiferents lo xiulet que 'ls assota 'l rostre, fòra igual á imperar entre estàtuas de pedra. Tant se valdria regnar entre las de fret márbre qu' adornan los sumptuosos maussoleos dels cementiris.

Las impressions mès fortas fan los cors mès braus. Lo tremp del cor se logra tirant de sobte la fulla ruhenta de foch á l' ayga freda que sembla arrencarli renills de rábia; mès després lo mateix foch la suavisa y ab ell se logra que la punta de la espasa toledana se torsi com una cinta tocant al pom y no 's trenqui al doblegarse.

Tal es lo desitj que, desde 'l lloch que ab escassés de mérits ocupo, m' atreveixo á expressar pera bè de Catalunya y Espanya mateixa. Lo trem cristallí de la fulla que han trempat espurnas de foch de injustas preocupacions, s' ha de suavisar y tots hem de contribuirhi. Cedeixi en lo que puga Catalunya, cedeixi en lo que puga Espanya, y, serena la rahó, clars los sentits, no cayguém ni 'ls uns ni 'ls altres en la aberració de que la ofensa d' un home enclou la de tot un poble.

Los governs passen y los pobles quedan. Napoleon lo gran, encenguè la guerra fratricida que feu enemichs dels francesos als nostres avis y ara ell jau sóta un márbre, fet cendra, en los Inválits de París, y Espanya y França olvidadas d' aquells rencors cruelíssims s' estreyen la má ab tendresa y allá d' allá dels mars van juntas per una missió civilisadora á Conxinxina.

Recordi Catalunya y ab ella Espanya, que quan se feu la uniò dels dos reyalmes se juraren pau, amor y amistat eterna Isabel primera y Ferran lo Católich; que lo nostre rey no era pas fadrí extern; que si ella era pubilla, ell era

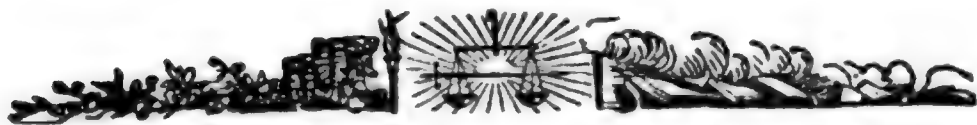
hereu; que la divisa del marit y muller era: *Tanto monta monta tanto, Isabel como Fernando*; que junts conquistaren las glorias ab que Espanya s' honra, y que si la reyna guanyadora de Granada portá en dot las sèvas, lo Rey d' Aragò, hi va dur las nostras guanyadas á Grecia, á Sicilia, al coll de Panissars y ahont sevulla que lo penò de las quatre barras s' hagi desplegat al vent alguna volta.

A tots, donchs, desitjo que lo mèu plech arribi. La pátria, la fé y l' amor han de fer vibrar las cordas de las catalanas liras, y no es ni fe, ni amor, ni pátria voler ensagnantar la terra y convertir los germans en fratricidas.

¿Qué fòra la mèva pobre gloria de poeta comparada ab la que lograría jo en lo mèu íntim del mèu cor si poguès solzament portar lo petit gra d' arena de la mèva insignificante influencia en lo pedestal de la estàtua que representant la pau d' Espanya voldria jo véurer alsada en la ralla mateixa en que las fitas marcan ahont acaban los termes dels dos antichs regnes?

¡Véurer la mèva pátria poderosa y rica daurada com los núvols á l' hora de sortir lo sol per los raigs de gloria de ma estimada Catalunya! ¿Qué no faría pera poder mirarho? Si aixís no es, si ab tot l' anhel de ma aspiració infinita jamay ho logro, si en l' escut de las quatre barras catalanas s' ha de tapar l' espay d' or que va de l' una á l' altra ab sanch de mos germans, féntne de tot ell una sola clapa rogenca, que Dèu me mati!

SENYOR EXCEL-LENTISSIM:

SENYORS:

Si la vostra condescendencia m' autorisa, com no dupto, á pendre preu d' aquell adagi de que may segonas parts sigueren bonas, compendreu tot seguit, després del profundíssim parlament que acabeu d' oir, que limite mon treball á las justas exigencias de la obligació.

Estendrem en observacins més ó ménos atinadas respecte del carácter general que presenta l' actual certámen, engolfarme en filosóficas deduccions, que per benévolas y justas que fossen y encar que vinguessen autorisadas per mos honorables companys de Consistori, sempre tindrían la apariencia de doctorals y pretenciosas, sería tasca que á saberla desempenyar com se mereix lo crédito de la Institució y lo just renom de las entitats literarias qu' aquí m' escoltan, demanaría una extensió més regular de la de que puch disposar en aquestos moments de justa ansietat.

Emperó; com que no podría presentarvos cap de aquells estudis de profunda crítica, que sempre ab gust s' escoltan y de profitosa ensenyansa son origen; ni per altra part, las condiciones fonamentals de la nostra literatura han variat, en sa essencia desde que mon digníssim predeces-

sor vos dirigí sa autorisada paraula, me fareu grans mercés, y d' aço vos ne sentiré grat tota ma vida, si m' permeteu donarvos conte tot seguit del judici format per aquest Consistori, respecte de las composicions que ha cregut dignes de distinció especial.

Contant, donchs, ab lo vostre assentiment, vos daré conte y rahó de las deliberacions d' aquest Consistori; fentvos, en paga de la vostra benevolencia, la promesa formal de que seré breu.

Dotze han sigut los prémis consignats en lo Cartell d' enguany, y 320 las composicions que hi han obtat; havent pronunciat lo nostre veredict del modo y forma següent:

PREMI DE LA FLOR NATURAL

CONSISTENT EN LA *Amarillis vitale flore rubro.*

De las 142 composicions que obtavan á aquest premi lo Consistori l' ha concedit per unanimitat á la senyalada de número 121 titulada LA MUSA POPULAR y que dú per lema *Princesa dels meus sentits (cansó popular)*.

L' han feta mereixedora d' aquest premi á judici del Consistori la ingenua inspiració que tot ella respira, la bellesa de sas imatjes, trobadas ab una naturalitat y sentiment exquisits y sa versificació que no decau ni un sol instant.

Dos accéssits hem cregut de justicia concedir á aquest premi: lo primer á la composició número 224, que dú per titol: L' ARBRE DEL MAIG y per lema *La gran obra es la pau; la fraternitat la suprema llevar etc.*, en la qual baix una forma senzillament descriptiva s' desenvolupa un assumpto interessant y original. Mellor recompensa hauria pogut obtenir aqueixa composició si no deixés veure cert rebuscat enginy en la verificació d' algunas estrofas y no li hagués dat, son autor, tanta extensió, que la fa apareixer massa deixatada.

Lo segon accéssit s' ha concedit á la poesia MA VALL

senyalada de número 191 y que porta el lema *Ab plor als ulls retorno pàtria mia*, composició que tradueix fidelment un raig de bella inspiració y de pur sentiment. ¡Llástima que la versificació siga un xich descuydada y tingui poca novetat l' assumpto que tracta.

PREMI DE LA ENGLANTINA D' OR.

Per unanimitat s' ha concedit á la composició número 209 que dú per títol OTGER y per lema *Auba*.

Sens dupte qu' entre las 42 composicions que han obstat al premi de Pàtria, cap s' ha distinguit com aquesta en la qual hi ha vist reunidas lo Consistori, vigor é inspiració. Ab pocas pinzelladas, però enérgicas y bellas, s' ha pintat lo personatge llegendari de la nostra reconquesta, é inspirantse en la grandesa del fet se ha presentat també ab grandesa de concepte. Avaloran de més á més aquesta composició las descripcions del lloch y del personatge trasadas ab seguretat y concisió y realsadas per una versificació fácil y pulcra.

Una crítica escrupulosa trobaria sens dubte, en aquesta composició poch coneixement d' época y certa llibertat en la descripció del personatge; aixís com algun atreviment en l' ús de certas imatjes que si bé impresionan de moment per sa grandesa, no resisteixen massa la fredor d' un judi analítich.

Lo Consistori, no obstant, creyent que en lo premi de pàtria devia donar franca volada á la inspiració y al sentiment li ha acordat unanimentement la recompensa.

Un accéssit solzament ha cregut que devia concedir aquest Consistori, al premi de la Englantina, y l' ha dat á la composició d' assumpto històrich titolada LA PRESA DE STA. CLARA que ve senyalada de número 211 y que dú per lema *Fum del infern per l' éter giravolta*, en la qual son de notar la vivesa ab que está presentat un dels fets de armas més culminants de la nostra historia, en aquell jorn en que, com diu bé l' autor, *la pàtria se n*

pujá al cel. Aquesta composició, de versificació fàcil y esmerada, comensa ab una valentia é intenció que si s' mantinguessen fins á son acabament, fora ben digne de més alta recompensa.

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y ARGENT.

Ha considerat aquest Consistori que la composició que s' fes mereixedora d' aquest premi, havia de reunir caràcters especials per la condició mateixa del assumpto y no dubta en assegurar que si bé ha trobat qualitats molt notables en algunas de las 48 composicions que hi obtavan no obstant no ha sabut veure en cap d' ellas un conjunt que s' avingúés no solzament al criteri d' aquest Consistori, sinó als precedents d' anys anteriors.

Partint de aquest principi, y en son desitj lo Consistori de distingir aquellas composicions més notables, ha concedit dos accessits: lo primer á la composició número 210 que porta per títol *LO VOL DE L' AGUILA* y per lema *E il naufragar é dolce in questo mare (Leopardi)*, per la potencia imaginativa que demostra, per la bellesa d' algunas imatjes, ben identificadas ab l' assumpto que canta y per estar versificada ab facilitat y grandesa.

Ben digne hauria estat aqueixa composició del premi de la Viola d' or y argent, si una inspiració, algunas voltas poch espontánea y uncert rebuscament ó barroquisme en la adopció d' algunas imatjes no la desmilloressen notablement.

Lo segon accéssit s' ha concedit á la poesia senyalada de número 109 titulada *ESPINES* que té per lema *¡Saber que l' goig acaba; ni may vingués!*; composició plena de sentiment y tendresa, emperó d' assumpto gastat y encar que de versificació fàcil, un xich defectuosa de llenguatje.

PREMI DEL EXCEL-LENTISSIM AJUNTAMENT DE REUS.

De las duas composicions que obtavan á aquest premi,

s' ha concedit al romans històric *Lo Lleó de Queralt*

Una descripció severa y clara del fet històric que s' tracta y la grandesa y valentia sostingudas en tota la composició l' han feta mereixedora del clavel de plata y or galanament ofert per aquella Excel·lentíssima Municipalitat.

PREMI OFERT PER LA REDACCIO DE LA RENAIXENSA.

Vuyt treballs en prosa han obtat á aquest premi distingintse, entre tots, lo senyalat de número 267 que porta per títol *LOS PETITS SAYONS*.

Lo fondo moral que enclou, expressat en una sèrie de capítols interessats y ben lligats, un lleguatje escayent per la espontànea bellesa de sos conceptes y la naturalitat de son estil; aixís com la veritat dels tipos que pinta, li otorgan unaniment lo premi.

Lo Consistori, no obstant, á pesar del esperit de benevolensa de que s' trobava animat, no ha cregut de justícia concedir los premis oferts per varias Corporacions y particulars, per no trobar mèrits abastament en las composicions que hi obtavan y en sa conseqüència quedan sens adjudicar l' *Himne al esperit del Renaixement catalá*, lo premi de *poesia festiua humorística*, *Lo fonógrafo* y l' premi del Ateneo Barcelonés; havent quedat deserts los premis oferts per las duas Associacions excursionistas de aquesta Capital y l' de la *Historia de la cerrallería catalana*.

Veus aquí, Senyors, expressant en breus y no gayre ben coordinats conceptes lo resultat de las deliberacions d' aquest Consistori, respecte de las composicions que la benevolensa del honorable Cós d' Adjunts tingué á be sometrer á la nostra consideració y judici. Del esperit de justícia é imparcialitat que ha guiat los nostres actes ja estem ben segurs que no 'n dubteu. Falta solzament ara que l' vostre veredicté 'ns demostre si hem tingut acert en la tria qu' hem fet.

Res m' autòrisaria, donchs, á molestar vostra atenció, ni á retardar per més temps lo desitj que teniu de coneixer los autors y las composicions premiadas, si la consuetut establerta y un deute sagrat de germanó, no m' obliguessen, de bon grat, á dedicar un recort als qui foren nostres companys y ab nosaltres compartían las alegrías d' aquesta festa de la gran familia catalana.

En Francisco Domingo y Garriga, lo catalá de cor, lo defensor incansable de la industria y del treball nacionals, lo protector de la nostra Institució, que plorava ab las nostras desgracias y compartía ab nosaltres las engrunas que 'ns restan de la nostra antiga grandesa, ja no ve á ocupar son sitial entre mitx de sos respectables companys, successors d' aquells membres del Concell general de Barcelona. Igual buyt han deixat entre nosaltres en Joaquim de Negre y Cases, venerable per sas virtuts, inquebrantable per son amor á las cosas de la terra, ferm defensor de nostras lleys y entusiasta conreador de la nostra literatura; en Francisco Sans, l' artista inspirat, en qui lo sentiment del Art fou espontánea flor que nasqué en sa pensa y arrelá en son cor, gloria de Catalunya trasplantada al bell mitj de Castella y allí respectada y admirada; en Vicens Piera y Tossetti, lo jove poeta gironí, arrebasat á las lletras catalanas quan la gloria comensava á teixirli sas coronas; en Agustí Robert, lo protector de la nostra institució y lo propagador incansable de la nostra activitat y l' nostre carácter, á la altre part de món; en Joan Casamitjana, lo compositor inspirat, lo degá de nostras glorias musicals, entusiasta per lo renaixement artístich de la nostra sempre estimada Catalunya; tots han desaparegut, pera may més tornar, deixant la fredor en nostres cors, si be conservant un caliu constant d' admiració en nostra memoria, que no s' apagará may més.

¡Ah, senyors, cóm desanima veure la tasca devastadora de la mort, en mitj de las desventuras de la Pàtria, deixantnos despietadament sens aquells que 'ns alentan ab sa energia, nos guían ab sos concells y 'ns fortifican ab sos

exemples! Per açó, quan al vindre aquí, tal dia com avuy, 'ns toca parlar de aqueixos companys nostres y ab llàgrimes del cor fem esment de sas virtuts y de son valer, tots y cada hù de nosaltres dihem ab la veu, que 'ns surt del fons d' l' ànima: «¡Senyor, si per desgracia de tota la gran familia espanyola, han de desapareixer las antigas fitas de nostra Pàtria, si s' ha d' esborrar lo llibre de nostras sàbias lleys, si s' ha de corsecar l' arbre secular de las nostras venerandas tradicions, no 'ns prengueu, al ménos, eixos germans nostres, que ab son valer, ab son exemple y ab son amor nos están dihent á totas horas qu' encara hi há la Pàtria, que may podrà morir!

HE DIT.

FLOR NATURAL

Núm. 3.—LA MUSA POPULAR, *de D. Joaquín Riera y Bertran.*

Núm. 4.—L' ARBRE DEL MATX, *de D. Artur Masriera.*

Núm. 5.—MA VALL, *de D. Emili Coca y Collado.*

LA MUSA POPULAR

Al mestre en gay saber En Marian Aguiló.

Princesa dels meus sentits.
(Cansó popular.)

T'hi sabia aquí, estimada,
y 'm dalia per venir,
dona d'aygua, gentil fada,
celistia d'una encontrada
que 'l bon Deu va benehir.

¿Cóm oblidarte podía
qui t'adora desd'infant?
Ans que 'm manquesses, aymía,
la llum del sol mancaría
al món, que 'n viu sedejant.

De la mare tu embaumares
l'ánima ab suprem encís;
ma casa payral ornares,
y sento, al pensá' en mos pares,
ratxadas de Paradís.

Pe 'l tendre minyó tragueres
coronas de poncellars;
los vessants d'hont las prengueres
aqueixos son: tu 'ls volgueres
floridors y á milenars.

Se desfá ab tu l' anyoransa
com nuvolada d' estíu:
banyada pe 'l sol qu' avansa,
s' enterneix de benauransa
en son amorós calíu.

Musa meva idolatrada,
pubilla de mon ideal;
nova volta t' he trobada
tan bella y tan ajensada
com al trench primaveral.

Nins de rossa cabellera
vora la jaya asseguts;
jovent de soca sancera,
vells de parla verdadera
com sas heróicas virtuts;

Balls de plassa y romerías,
llevants de taula y cansons
y populars alegrías,
entreteixits d' armonías
y ramells de tradicions;

Remoreigs de fontanellas
(riallas del bosch misteriós):
gay refilejar d' aucellas
anunciant á las poncellas
un descloure venturós;

Llum filtrantse joguinosa
entre ramatje florit;
ombra casta y misteriosa
que fa cantar á l'alosa
la passada de la nit;

Masía dreta y sapada
que 's mira en férvida vall
quan la tarde, fatigada,
al ponent dóna, inflamada,
la vermellor d' un crestall;

Ventitjol y alegre oratje
duhent de campana 'l ressó:
cántich del etern viatje

que, de paratje en paratje,
pidola tendra oració:

Cada forma, cada nota
de color, cada dictat,
cada efluvi y cada gota
de la creació ó de la ignota
bellesa de lo increät:

Tot, oh hermosa soberana,
tot placévol te retrau
ab bellesa sobrhumana,
convertint montanya y plana
en ton delitós palau.

Per ço t' estimo, t' adoro
ab tan ardenta passió,
y resseguir ab tu anyoro
espays de que m' enamoro
com d' una nova creació.

Amanéixte, companyera,
per fer via totseguir;
sento ja 'l goig que 'ns espera:
tu ets la sola verdadera
passió que no m' has trahit.

Arribats al alt santuari,
guardiá del afráu gentil
que per cor tè bell sagrari
hont s' estotja 'l reliquiari
sota 'l daurat camaril,

Tornas á esser generosa
guia d' aquest teu amant:
cada penya esgarrifosa
hont lo santuari reposa
de nostra fé n' es gegant.

Raig gemat de fosa neu
brollant del feixuch turó,
hont s' alsa mística creu,
bálsam dóna al dol més greu,
claretat á la rahó.

Com en las etats colgadas
pe'l temps, que las va aterrant,
las llegendas veneradas
d' hermita y font estimadas,
ab l' aygua van devallant.

Sense mimvar sa puresa
per tots endrets van fluhint
petonejant l' infantesa,
inspirant la juvenesa
y 'ls vellets rejoyenint.

¡Oh, Poesía inestroncable,
primavera sempre en flor,
jorn de bellesa adorable!
¡y que n' es de miserable
lo poble que no 't du amor!

Per ell la creació divina
no parla ab sublimitat;
lo sol, que surt ó declina,
no mou son cor ni encamina
s' aspiració á lo increat.

Sópita per' ell la historia
y muda la tradició,
agonitza sa memoria
sens deixar rastre de gloria
ni estela d' inspiració.

L' ARBRE DEL MATX

(A Joaquim Olivó Formentí.)

—La gran obra es la pau; la fraternitat la suprema llei. ¿Pera obtenir-les, pot sacrificar-se tot? Héuse aquí lo problema.

(Louis Bichet.—*Questions philosophiques.*)

I

Al mitx d'una vall frondosa
hi ha 'l poble de la Pinosa,
Sant Andreu n' es lo patró;
y 'n tenen tan bella imatge
que sols li porta ventatge
lo patró d' altre vilatge,
lo Sant Martí del Villó.

Los fadrins de aquellas serras
fan vergonya als d' altres terras,
¡diu que son uns mossetons!
aplegats, ningú 'ls pot batre,
tenen pit per vint y quatre
y coratge per combatre
dos esquadras de dragons.

Tallan fatxs per la marina,
quan vé tramuntana alpina
fan carbó als prats de Capcir;

may los manca feyna llarga,
doman braus de la Camarga
y treballan á la farga
com la gent del Vallespir.

Los del Villó son gelosos,
los altres son rencorosos,
diu qu' están contrapuntats:
per atrevits ningú 'ls guanya,
com dominan la muntanya
passan frau cap á l' Espanya
per los colls mes espadats.

Lo duhen dret á Figueras
per roviras y dresseras,
disfressats de traginers;
peró 'ls altres los trahexen
perque ab ell no s' ho partexen;
y 'ls dos pobles s' avorrexen
com las guillas y 'ls llebrers.

Entre un y altre vilatge
s' hi axeca un putx erm, selvatge,
que té un abisme al costat;
dalt del putx, ab ufanía,
creix un pí, que desafía
lo garbí fresch del Mitx-día
y 'l mastral desenfrenat.

Vert y espigat que enamora,
arrela en la vora-vora
que 'ls dos termes comparteix;
com qu' es robust y fa planta,
y es de soca ample y geganta,
per seu, l' un poble 'l vescanta,
l' altre poble, fa 'l mateix.

La valenta fadrinada
de Pinosa, aquesta anyada
vol plantá' 'l Matx aviat;
y al exir dels trulls y cledas
comensa á regirá' arbredas,
y garrigas y frexedas,
per trobá' un arbre sapat.

Mes després de regirarlas
y de totas rebujarlas,
han pensat ab aquell pí;
tots l' aguaytan y 's dalexen.
á portarlo s' oferexen
y á tallarlo comparexen
un diumenge al dematí.

Quan al cim del putx s' atansan,
un clam de sorpresa llansan,
ja no hi es lo pí gegant;
los del Villó ja l' han feta,
fins l' arrel y tot li han treta
perque 'l tallaren á dreta
ab un intent consemblant.

Los de Pinosa 's sorprenden
y desesperats s' avenen;
renegan com uns bergans,
semblan llops del Costabona
quan la presa 'ls abandona
y senten lo tret de fona
dels bovers y 'ls rabadans!

II

Al Villó s' hi es aplegada
la colla mes animada
de fadrinas y minyons;
ellas, de festa vestidas,
voltan al Matx axeridas,
y ells, cantan las mes pulidas
codoladas y cansons.

¡Es lo Matx, es la valenta
encarnació mes viva
de la pátria y del amor;
es la institució sagrada
de independència arrelada;
es l' orgull de la encontrada
que l' alleta ab tal vigor!

Los de Pinosa se 'l miran
y cobejosos suspiran
y gamban fent lo distret:

ni cantan, beuhen ni ballan,
cap al poble atents devallan,
estrenyen la faus y callan
y somriuhen fent l' ullet.

Quan la nit es mes entrada
ja s' allunya la gentada,
¡qu' es sola la plassa gran!
canta planyent la sibeca,
l' arbre del Matx ferm s' axeca
y migrolat se correca
son putx nadiu anyorant.

Quan la lluna es apagada,
á una senyal preparada
nou fadrins l' han descolgat;
una estona alsantlo bregan,
á la espatlla se 'l carregan
y bufant, á corre' engegan
com un badell desfermat.

¡Fadrinada de Pinosa,
ja 't pots dar per ben ditxosa,
que has complert lo teu intent!
Quan al seu poble arribava
rostolls de ségol cremava,
y frenética ballava
entorn del Matx corpulent.

.
.

Ja han comensat los ultratges;
lo pí, es fill dels dos vilatges,
tots dos per seu lo voldrán
per plantarlo en mitx de plassa;
l' arbre, es l' honra de la rassa,
la Pinosa l' arrebossa,
¿los del Villó, qué farán?

III

La costum ha de seguirse
y 'l terme ha de benchirse
lo dia de Santa-Creu;

ja hi ha rosetas badadas,
verdejan totes las pradas,
las montanyas regaladas
s' han tret lo vestit de neu.

Al tocar l' hora primera
en llarga y bona renglera,
ja ha sortit la professó
del poble de la Pinosa;
la fadrinada vistosa,
la brivallada xamosa,
¡tothom fa de seguidó!

Tot son rams, flors y ginesta,
lo bon rectó va de festa,
sembla un pá de plata y or;
ha guarnit lo sant de violas,
romanins y farigolas,
matas d' eura y etzerolas
y campanetas d' olor.

Seguexen tretze donzellas,
de blanch vestidas, mes bellas
que 'ls lilás de Font Romeu;
los estaments y confreres
portan banderas preclaras,
y sostenen sobre varas
la imatge de Sant Andreu.

De plenitut sobrexida,
es la festa de la vida,
de la esperansa y las flors;
l' euga renilla gelosa,
lo riu salta la resclosa
y la llum del sol fogosa
escalfa 'ls fruyts y los cors.

Dret al putx tots s' encaminan
y crestejant ja 'l dominan,
van al terme y partió
ab la imatge venerada,
que com l' hisop, es ventada
per benehir la encontrada
los esplets y la sahó.

La professó es á l' altura,
alt ratxs d' aquella llum pura
¡que es bell, veure destacats
sobre un cel que pur clareja,
tanta bandera que oneja,
tanta gent que bellugueja
y tants vestits virolats!

Arreu hont los ulls se giran,
desde allí dalt, clar s' oviran
los dos pobles y molts mes;
la roca dreta, espadada,
de molsa s' ha coronada
guaytant l' abisme inclinada,
entre 'ls abets y 'ls frexers.

Quan tot lo poble hi arriba
hi va un altre comitiva;
¡mala sort, valga'm Deu val!
son los del Villó que hi muntan
y ab igual intent, se juntan
ab sos pendons que ja apunten
entre 'l florit caminal.

També duhen sos confreres
que sostenen sobre varas
lo seu patró venerat;
á cara cara 's presentan,
los del Villó tot ho esmentan,
y l' odi d' un cop reventan
recordant l' arbre envejat.

S' abrahonan y embestexen
y renegan y 's ferexen
com los gelosos isarts;
las donas fugen perdudas,
las banderas son rompudas
y esquexadas y abatudas
fan d' armas á aquells pillarts.

¡Oh vergonya, sort horrible!
moguts per l' ira que 'ls fibla
los primers s' han embestit
ab las imatges sagradas;
á cops las han esberladas,

las flors també han arrancadas
y ab nou coratge y delit,

al peu mateix del abisme,
maltractantse ab mes cinisme
pugnant sempre ab ardiment
per l' orgull dels dos vilatges,
com senglars y onsos selvatges;
¡single avall ab las imatges
han rodat confosament!

Lo sacrilegi 'ls espanta,
com un' ona galopanta
que 's fon als esculls tallats,
avergonyits se separan;
la batussa d' un cop paran
y á prop l' abisme s' encaran
y tremolan esglayats.

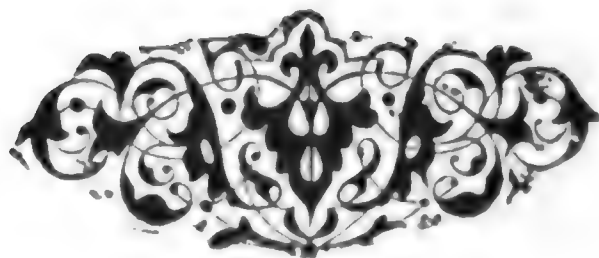
La reflexió entre ells s' imposa,
y aterrats per la horrorosa
profanació que 'ls fa por;
sos ultratges concilïan,
los dos pobles no s' odïan
y penedits aussilïan
als que esperavan la mort.

IV

Lo poble de la Pinosa
te una imatge primorosa
pagada pels del Villó;
y al Villó un' altre 'n veneran
que 'ls de Pinosa la feren,
ja que sols aixís, cregueren
cumplir be la germanó.

Quan se fonen las congestas
y s' acostan ja las festas
del Matx y de benehir,
la fadrinada aixerida
dels dos pobles, reunida,
ho celebra divertida
gastant los sous á desdir.

De benestar y armonia
son un exemple avuy dia
la Pinosa y lo Villó;
per l' orgull patrial lluytaren
y fins al sants profanaren,
¡mes si aixís s' agermanaren,
ja no fou profanació!

MA VALL

Ab plor als ulls retorno, patria mia.

O h alegre caseta meva!
niu de ma inocenta edat
amagada entre oliveras
en el fondo d' una vall.

Encercada de vells boscos,
l' ayre pur lo va besant
ab s' alé d' espígol tendre
y de lliris montanyans.

Lo dols rossinyol canteja
á trench d' alba y cap al tart,
bé 's coneix que es á sa patria
pels amors que va cantant.

Jo he trascat per valls y planas
boy jugant ab mos companys,
com un vol de perdiuhetas
que no 's cansan de volar.

Bon dalé 'ns sobrava sempre
y 'ns passava 'l temps volant,
sense gech ni barretina
y á tot temps á peus descals.

Jo, á la sombra reposava
dels nervuts oliverás,
al remor suau del fullatge
que bressava 'l vent passant.

¡Oh, quins somnis més ditxosos
los de la inocenta edat!
llabi riallé' al adormirme,
y á trench d' alba al despertar.

Tot lo món que coneixíam
tan bé jo com mos companys,
prou cabía ab goig y penas
tot plegat dins nostra vall.

May n' hagués conegut d' altre
ni m' hagués d' ell allunyat,
que mos ulls ¡ay! no tindria,
envidrats de tant plorar!...

Ma caseta era la casa
de mos estimats companys,
com ho era sa teulada
pels aucells enjogassats.

Joch de l' un, ho era per l' altra,
com los plors y els goigs més grans;
més que companys, semblavam
bons germans enamorats.

La falsesa no niuhava
dintre nostres cors lleials,
ni més galas coneixíam
que 'l florir de nostra vall.

Re era nou, ni res variava,
ni res nos cansava may:
quant més temps y anys passavan,
més l' amor 'nava arrelant

Coneixíam las diadas,
no pels jorns assenyalats;
pels rebrots y las floridas
de las plantas dels voltants.

Al florir las ginesteras,
poch lo Corpus sol tardar;
quan los castanyers s' esbinzan
de tant pes, torna Tot-Sants.

Y aixís jorns y jorns passaren,
y així anaren passant anys,
y 's tornaren vells los joves,
y 'ls més nins minyons sapats.

Vaig marxá' un jorn en mal hora
pera corre' un món més gran,
y com grá mesquí d' arena
un mal vent me llensá al mar.

.
Ab los ulls' marats de llágrimas
y ab lo cor mitj destrossat,
á esperar ma hora darrera
torno avuy en esta vall.

Tot ho trobo igual que 'l dia
que d' assí 'm vaig allunyar;
dalt lo puig la antiga hermita,
lo fossá' á l' endret del plá.

En lo tronch d' una olivera
una creu hi vaig marcar,
tan bon punt sia al peu d' ella
¡quíns petons boy abressat!

Un bell vol de perdiuhetas
entorn meu miro volar;
¡y quín goig sento al mirarlas!
¡qué trist si 's van allunyant!

De mi fugen y s' esquivan
boy trasant per monts y plans;
si lo pes dels anys m' atura,
lo meu cor quín volar fá!

Me rejovencix la flayra
dels romanís del voltant;
la remor de l' olivera
n' apar darne 'l deuteguart.

Al entrar á casa meva
no 'm coneixen al plegat;
sols lo gos grinyola y salta
y me va llepant la má.

Los dos vells quan ma veu senten,
com d' un somni despertant,
¡quín plorá' y quinas besadas!
la color fins han mudat.

De besadas de la mare
ne tenia set y fam,
de sentir la veu del pare
bé n' estava desitjat.

Amichs y parents m' envoltan;
¡de preguntas si me 'n fan!..
Y al sentir lo que 'ls explico
fins s' hi quedan encantats.

Lo senyor Rector al véurem
plé de joya 'm va abrassant
boy manant que un plat á taula
pera mí hi sía posat.

.
¡Oh dolsa caseta meva!
¡Oh encantada y bella vall!
Que mesquí es lo món que deixo!
¡que pródiga tu y que gran!

Retornant á tu, no 'm reca,
ni 'l morir dejorn ó tart,
ni anyoraré 'l món que deixo...
¡no l' hagués conegut may!

ENGLANTINA

Núm. 6.—OTGER de *D.ª Dolors Moncerdá de Maciá.*

Núm. 7.—LA PRESA DE SANTA CLARA de *D. Ramon Enrich Bassegoda.*

OTGER

Auba.

Per un dels ombrius valls de la Cerdanya,
Otger entrava quan moria 'l sol,
Lo pensament li feya de companya,
Barrejantshi ferést del llop l' udol.

Sos membres de gegant cubrí'a 'l ferro,
Imponent y resolt era son pas;
Com exilat que torna del desterro,
Lo joy brillava en sa colrada fás.

Estenfa la nit ses negres ales,
Quan pujava 'l coster del Canigó;
Per ell, eran les roques rams d' escales;
La fadiga, repós; llum la foscó'.

Los corbs alsaren sa ferest volada,
Y deixaren les álignes llur niu,
Al fort cruixit de sa potent petjada,
Damunt les roques d' aquell cingle altiu.

Fixada al cel sa vista brilladora,
Creuhats los nervuts brassos sobre 'l pit,
Deixá 'l colós passar hora tras hora,
Fins á fondres les ombres de la nit.

Nasqueren del matí les llums primeres,
Y Otger girá á la terra son esguart;
Viles, ciutats, estenses cordilleres,
Formavan á sos peus inmens esbart;

Mes quant veyan sos ulls, alt ostentava
Lo vencedó' estandart del Africá;
Y 'l que massa gegant com jonch brandava,
Ab lo cor trossejat ¡com nin plorá!...

Per nou voltes soná son corn de guerra,
Los ámbits del espay fent estremir,
Y nou homs, nou titans de devall terra,
Com per prodigi ignot, varen surgir.

La forsa del capdill en llurs mirades,
La fé dels grans apóstols en llur front,
Resplandí 's veyá, en los que en cent jornades,
Havían de sé' en breu, pasme del món!

Otger digué mostrant la patria opresa:
—La que Cartaginesos y Romans,
No pogueren domar ab sa bravesa,
¡Sufreix avuy lo jou dels Mussulmans!

Orgullosa s' alsat la mitja lluna,
Damunt l' immortal arbre de la creu.
Poder, llibertat, gloria ¡tot es runa!
¡Ni un temple 'ns queda per pregar á Deu!

Peró 'ns resta, bullint dins nostres venes,
D' Indíbil y Mandoni ardida sanch,
Y 'ls cims més alts d' eixes gegants carenes
Per dar al nostre estol estatje franch!

Jurém, no retallar de nostra testa
Un sol cabell, sens esser vencedors:
Ni tenir altre pler, repós y festa,
Que l' estermi y mort dels opressors!—

Y trayent de son pit creu cisellada,
Clamá—¡La patria que 'ns han pres salvém!—
Y l' eco dins l' ombrosa fonçalada,
Nou voltes repetí: ¡Jurém! ¡Jurém!....

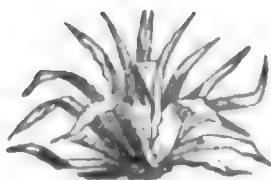
.
.
.
.
Y com á bons los nou valents compliren,
Per Otger en la guerra ensinestrats,
De sanch moruna nostres camps rubliren,
D' immortal gloria llurs sangrents combats!

En aspres cims, com enlayrats colossos,
Castells hi alsaren que besava 'l llamp,
Y les timbes y abims foren llurs fossos,
Y espadats murs les masses de rocám.

Allí, fugint del jou de gents estranyes,
S' uníren per lluytar, vence' ó morir,
Los braus y lliures fills de les montanyes
¡Aquells que pa d' esclau may va nodrir!

Ab ells, Otger, deixant ses fortaleSES,
Com áliga potent va caure al plá,
Y al vol ardit de ses brillants empreses
¡Tingué altra volta temple 'l Laletá!

A son esforços, l' altiu estat s' alsava,
Que un dia admirá 'l món per son poder.
Son bras en Reyna convertí la Esclava;
¡Si tenim patria la debem á Otger!

LA PRESA DE SANTA CLARA

Fum del infern per l'éter giravolta.
A. Guimerà.

I

¿Voleu escoltar la gesta
del valent Villarroel
en aquell jorn de tempesta
qu' á la patria enviá 'l cel?
Ascolteula de mos llabis
y al mon aneula contant
per recordansa dels avis
y exemple dels que vindrán.
Barcelona agarrotada
entre un mar de combatents,
sembla una nau esberlada
que lluyta ab los quatre vents.
Res defalleix lo coratje
de sos ardits defensors,
re' hi pot la fam y 'l carnatje
ni 'ls plans d' enemichs traydors.
Ni la peste qu' á tothora
va ataxonant sos carners,
ni la ingratitut que plora
del arxi-duch Carles ters.

Plegadas Castella y Fransa
ha juntat, si nó l' amor,
l' ardenta set de venjansa
que s' esbrava de son cor.
Potser de sa gloria inmensa
en Lluís al recordars'
vingué á entenebrar sa pensa
lo recort de Panisars.
Y per rendí' á Barcelona
qu' encar al jou no s' ajup
y ab l' enemich s' abraçona
y en lo mitx del front l' escup,
las dos coronas unidas
l' hi envían sos batallons,
redoblant sas embestidas
fins al peu dels bastions.
Y en Berwick que lluny veu l' hora
d' aixafarla entre sos peus,
mata l' enuig que 'l devora
disposant enginys y arreus.
Y entre un diluvi de balas
qu' arreu va escampant la mort,
com si allí estengués les alas
l' ángel exterminador,
va atansans' la turba folla
d' homeyers, més que soldats,
al olor de la degolla
sentintse ja embriagats.
Tot al llarch de la muralla
ja 'ls espera nostra gent,
y entre núbols de metralla
s' hi llensan un contra cent.
Lo baluart de Santa Clara,
sos murallons quartejats,
encara á en Berwick fa cara
cremant per quatre costats.
Y entre mitx de fum y flamas
rebatentshi com á llops,
las francesas oriflamas
reten encara cent cops.
Los canons de fort bramulan,
s' ou lo toch del sometent,
¡mes ay! que 'ls nostres reculan
tot cayent de cent en cent.
Ja la muralla coronan

los francesos regiments;
tots allí sa sang condonan
que 's va vessant á torrents.
¿Quí detindrà l' embranzida
del torb que ve rebramant?
l' host d' en Berwick malehida
ja en la vila 's va endinzant.
Mes nó; encara per vensuda
no 't dongas al invassor,
que corre per darte ajuda
d' entre tos fills lo millor.
Encès de rabia tremola
y dalt son poltro fidel
no corre, sinó que vola
lo valent Villarroel.
Y altra volta al seu darrera
van los desfets regiments,
l' arrabal y la ribera
y 'ls gremis y 'ls estaments.
Y com furiosa riuhada
que rebramant corre al mar,
en una inmensa abrassada
los dos camps se van juntar.
Arreu queya plom y ferre,
y al embat dels combatents
sotraquejaves' la terra
tremint en sos fonaments.
Per totes bandes se veyá
lluytá' en Villarroel ardit,
sa espasa com massa queya
responent á son esprit.
Devant de la coronela
sos passos foren contats,
en esgarrifosa estela
de cadavres massacrats.
Terrible fou l' embestida,
mes los soldats d' en Berwick
á cents y cents dant la vida
feren cara al enemich.
Novas tropas enviadas
venían son lloch á omplir
com mar d' inmensas onadas
qu' anés allí á refluhir.
Villarroel encès d' ira
mana parar lo combat

y tota l' host se retira
contenint del oyd l' esclat.
Y desbordant son coratje
esclama Villarroel,
com si tan sangrent ultratje
l' hi hagués fet lo mateix cel.
Aixís encarantshi crida:
—No 'm donch encar per vensut,
per jugarme ab tu la vida,
rey en Felip mal nascut,
mentres me quede á las venas
un doll de sang, ha de ser
pera lliurar de cadenas
ma patria, rey homeyer.
Ja 'm pots abocar de Fransa
la mar de tos regiments,
dessobre d' ells en venjansa
passaré ab todas mas gents.—
Aixís digué y desseguida
esperoná son caball
que va atíá' á tota brida
dret al Concell carré' avall.

II

Torrents de sang no hi valgueren
per salvar á Santa Clara,
hont oneja ja 'l penó
dels enemichs de la patria.
Mes que no pas un baluart,
un munt de runas fumantas
va conquistar pe 'n Felip
l' host traydora de la Fransa.
Ningú allí va escatimar
la sang qu' á torrents llansavas'
mes á la fí rendí 'l nombre
lo que no pogué 'l coratje.
Per xó la vintiquatrena
veyent lo perill qu' amaga
l' enemich tenint á dins
de las mateixas murallas,
per tentá' un esfors suprem
una crida ha disposada.
Y l' pregoner de la Junta
arreu per carrers y plassas

va cridant joves y vells
ciutadans de tots llinatjes,
los nobles y 'ls menestrals
y fins los clergues y frares;
á tots los que en lo cor senten
l' afront que plora la patria,
á tots ordena la Junta
qu' acudeixen á las armas
tan bon punt dalt de la Seu
fasse senyal l' Honorata.
No fou pas pera ningú
feta la crida debades,
que tantost la veu del bronzo
deixá sentirse, en las casas
sols quedaren nins y fembras,
de serho sentint recansa
en aquell jorn malastruch
de vida ó mort per' la patria.
Per tot arreu formiguejan
ciutadans que mal amagan
l' ira que bull en sos cors
y en foch per sos ulls esclata.
Mirau, mirau quíns soldats
Barcelona agonisanta
ha juntat pera rendir
l' host del net del rey de Fransa:
caras de nin hont tot just
hi negreja pel de barba,
jayos qu' al pes de sos anys
senten minvar lo coratje,
de la heróyca coronela
las companyías delmadas
dihent ben clar si fa temps
qu' ab la fam y 'l foch se baten,
y frares que fins avuy
entre sas mans no aixecaren
mes qu' al Deu qu' ara n' invocan,
dins de la forma sagrada.
Tant bon punt tocá mitx dia
Villarroel arribava,
cavaller en son cavall
y al ayre lluhint sa espasa
com gabell de llamps forjats
per lo Deu de las venjansas.
Aixís que prop lo vejé

aquell mar d' onas humanas,
com un sol cor va estremirse
l' espay ab crits aixordantne
com l' udol qu' ans d' embestir
llensa la fera selvatje.
En Rafel de Casanova
vestit ab roja gramalla
y entre sas mans tremolant
lo penó de Santa Eularia;
surt á rebre al general
y al costat se li posava.
Quan foren devant de tots,
Villarroel aixís parla:

—Fills de la patria qu' en perill os crida,
si eixa es l' hora de véurela envilida
com avol fembra als peus del vencedor,
aneu á dir ben prompte á eixa odiada
rassa de llops, de sang assedegada
que flayra ja 'l festí de vostra mort.

Veniu ab mi y la via de la gloria
jo os signaré; captiva la victoria
durem darrera nostre á rossegóns;
de Santa Clara allá en la mitja lluna
guayteu com nos somriu ja la fortuna
qu' anuncia ja la veu de sos canons.

De valtres tot ho espera Barcelona;
que vinga á nostre camp enhorabona
la mort á fer sa tria, res hi fa;
si es nostra sang lo preu de la venjansa
qu' hem de pendrer avuy de l' host de Fransa,
que corre nostra sang; á punt está.

Guayteu al ayre desplegars' joyosa
de la patria l' ensenya gloriosa
frisosa com vosaltres de partir;
pera salvar la patria deshonorada
la gran hora dels héroes ja ha arribada:
¡Apa, companys, á vencer ó á morir!—

Ja no hi hagué aturador
al sentir aytals paraulas
per 'quell esbart de valents

qu' á la lluyta se llansaren.
 Los de dintre 'l baluart
 massa y prou que 'ls esperavan
 y 'ls daren la benvinguda
 sos canons plens de metralla.
 Mes res hi fa, sempre amunt
 los nostres van avansantne
 encar que vagen cayent
 á dotzenas los cadavres,
 fins que posan ja sos peus
 dins mateix de Santa Clara.
 ¡Llamp de Deu! quína embestida,
 mes quín aguantar los altres,
 quín ferir, quín colpejar,
 quín correr la sang humana,
 y quín roncar los canons
 ab sos rebrams espantables!
 Y esplotan los polvorins,
 y s' esfondran las murallas
 y corre á amagarse 'l sol
 derrera las nuboladas
 de fum negre y atapit
 qu' asfixia als que batallan.
 —Ara es l' hora!—Villarroel
 á totas parts va cridantne,—
 de xalarse ab lo carneig
 qu' esperavan fe' ab nosaltres;
 amunt, que 'ls llops d' en Berwick
 van á escapá' ns ans de gayre
 si en passarlos no 'ns dem pressa
 al fil de nostras espasas.—
 Y aqueixa fou la senyal
 de rematá' als que quedavan,
 d' ofegar dintre del cor
 quant no fos odi y venjansa
 per los soldats d' en Berwick
 qu' allí á centenars finavan.
 Y mentre aixorda 'ls espays
 lo crit de «Visca la patria!» (1)
 «Muyra 'l francés!» altre cop

(1) Molt acertadament fa constar lo Sr. Bofarull en sa Historia de Catalunya, que 'ls barcelonins al recobrar lo baluart de Sta. Clara aclamaren tan sols á Catalunya, no recordantse per res del egoista príncep que tan innoblement los havia abandonat en sa desgracia.

torna á onejá' á Santa Clara
la bandera de la terra
joyosa al espay llensantse,
y embolcallada ab los últims
fumerols de la batalla
que van besant los seus plechs
com nubolada sagrada
d' encens, fins allí pujant
com en l' altar de la patria.

VIOLA

Núm. 8.—LO VOL DE L' ÁGUILA de *D. Joseph Franquesa y Gomis.*

Núm. 10.—ESPINES de *D.ª Dolors Moncerdá de Maciá.*

LO VOL DE L' ÁGUILA

E il naufragar é dolce in questo mare
LEOPARDI.

Del puig altiu que colran las neus y soleyadas
senyorejant las boyras avall apilotadas
allá hont lo vent se bat contra ell mateix.
surt l' águila enardida deixant son niu de roca
y esgratinyant l' escorsa d' esgavellada soca
pren embranzida y los espays fendeix.

¡Oh quin delit! per regne la llum y l' armonía,
tot son alám espléndit per brau alé y per guía,
lo més encés desitj per esperó,
per néctar, del pur éter l' essencia regalada,
per fi, del sol altíssim la santa flamarada,
sa corona de raigs per galardó.

Pel vent se llensa indómita; si en son camí s' imposa
d' un borralló de boyra la tofa blanquinoso,
ab delirant coratje l' embesteix
y son vapor esquinsa passant la royna humida,
per pedestal magnífich la pren ensuperbida
y un xiscle de victoria l' enardeix.

¡Qu' es bella escorcollantne la volta cristallina
reynant entre las auras de la regió divina
com un adalerat cometa errant!

verges camins descobre deixant lo món enrera
y son plomatje sembla l' alsada cabellera
d' alat corcer que salta tot volant.

A voltas al gran astre fitant la vista ansiosa
dirías' qu' es lo guayte de sa claror radiosa
per dar fe de l' eterna resplandor,
y hermosa com un cigne que sa ufanó rumbeja
va y ve per aquell pèlach hont folga y 's rabeja
en onadas de llum y de frescor.

Aixís devía véurela l' Evangelista al dia
en que l' Apocalipsis lo cel mateix li obría
del infinit cobert entre 'ls joyells,
quan senyalá los cástichs vinents als mals imperis
y predicá pels pobles los eternals misteris
d' aquell llibre tancat ab set segells.

¡Oh sí! deus ser del Geni la flamejant centella
d' insólita mirada qu' espanta y maravella;
l' astre del dia en lo seu centre 't vol,
allí ton niu t' espera, per ell ton pit alena,
una imperiosa empenta cap á son sí t' enmena;
desitj de llum, ton xucladó' es lo sol.

Per xó la patria dolsa del Art y la Bellesa
vejé en ta esbelta forma volar del món depresa
l' ánima ardenta del diví Plató,
y 'ls deus, héroes y céssars, de ton alé envejosos,
per ferse á sas gentadas més grans y més gloriosos,
prengueren ton alam per pabelló.

¡Mes ay! lo sol s' enfonza pel ras de la montanya
y sa argentada cima de coloraynas banya
en misteriós abrás de neu y foch,
la negra nit s' atansa y en sarja tenebrosa
que borra las celístias de blau satí y de rosa
va embolcallant la terra poch á poch.

¿Peró qué hi fá? aixís, oh águila, veus tas dolsors vehinas,
y en esforços últim ávida lo gran espay dominas
y entre 'ls abims al allunyarte 't perts;
qui sas soletats trenca be pot cantar victoria,
tot l' ayre á que t' entregas ja té sabor de gloria....
¡ditxós d' aquell que 's pert en sos deserts!

¡Oh, auçell sublim que t' alsas de las regions terrenas
y en ta llibertat santa de vida y goig t' omplenas!
tu ets qui plau més que tots á mon anhel;
lo qui ton briu no estima ni vol com tu aixecarse,
per sempre entre la terra tindria d' arrastrarse;
Deu no l' ha fet perquè mirés al cel.

Frenética 'm despertas del ánima bullenta
l' aspiració divina que 'm crema y m' atormenta
y 'm sento per volá' ab més pit que 'l teu;
mesquina, estreta y pobre trobo ta inmensa via,
allá hont ton vol s' acaba mon vol comensaría
aclariant mon camí la llum de Deu.

Jo sé uns llochs plens de gloria, de festa y de grandesa,
la Veritat hi regna, la Bondat y Bellesa;
son centre es lo Criador omnipotent;
los sigles no hi arriban, tot l' univers es sa obra,
y 'ls mons ab que l' esfera tanta hermosura cobra
son un esqueix de sa mansió esplendent.

Lo sol, rey á qui atónita la llum aixeca un temple,
y los estels que en éxtassis nostre esperit contempla,
flors de llum en l' altar de la creació,
davant l' august sagrari de sas clarors eternas
enterbolits se mostran com á terrosas lluhernas,
frévols fragments de vidre voladó'.

Gran Deu, font de la ditxa que assedegat cobejo,
Amor sublim qu' anyoro y que aconseguí' envejo,
tu ets lo sol que enllumena mon esprit;
per xó fretura alsarse voltat d' excelsas galas;
alé, Senyor no 'm falta; dónam hermosas alas
y jo vindré á guaytarte fit á fit.

Y en lo terrible dia d' esgarrifosos rastres,
quan en tropell s' apaguen y cayguen tots los astres
com fruyt madur que un fort mastral tombés,
¡Senyor dónam del águila lo vol y la potencia
y ajudam fins que 'm vinga á assoleyá' en ta essencia
y á fónndremhi del tot per sempre més.

Pel camí de la vida—arbres s'hi fan,
 Lo que més bell s'ovira—es l'amistat.
 Devall de sa ombra estensa—vaig reposar,
 Los jorns que vaig passarhi—¡qué 'm foren grats!
 Mes la vritat feresta—també parlá:
 —Los verms dins d'eixa soca—van á niar—
 Escorsa que 'ls tapares—¡que Deu t'ho pach!
 Que 't dech á tu la ditxa—que hi vaig gosar!

Les vritats son espines,
 Y á mi 'm fan por;
 Que m'ha costat saberles
 Trossos del cor!

Dels vergers de la vida—cap tan gentil,
 Com lo que l'amor cerca—per fer son niu.
 En mitj de mil flors belles—hi vegí un lliur;
 No n'he gosat cap altre—com son encís!
 Mes de la vritat crua—digué 'l verí:
 —Pels vents de la inconstancia—l'he vist nudrir—
 ¡Ni may que tal certesa—n'hagués sentit!
 Que he après desde aquell dia—lo que es sufrir!

Les vritats son espines,
 Y á mi 'm fan por;
 Que m'ha costat saberles
 Trossos del cor!

La costa de la vida—vaig pujant prest;
 Dels llochs que més m'encisan—fujo ab recel,
 Tement que algú no 'm mostri—lo que no veig,
 O un nou dolor m'ensenyi—dels que no sé.
 Mes lo que ab sanch de l'ánima—he descobert,
 A los que enrera pujan—no 'ls en dich ré;
 Que no vull ser pels altres—butxí de plers,
 Puig sé los que ab mi ho feren—lo mal que han fet!

Les vritats son espines,
 Y á mi 'm fan por;
 Que m'ha costat saberles
 Trossos del cor!

En la vall de la vida—s'hi trob' de tot,
 Juntet á la ventura—pesars y plors.
 Mes si Deu fiu espines—de pich sagnós.

ESPINES

Saber que 'l goig acaba;—ni may vingués.

En la vall de la vida—s' hi trob' de tot:
Juntet á la ventura,—pesars y plors.
Mes si Deu feu espines—de pich sagnós,
Formá per amagarles—roses d' olor.
Viandant, si les has vistes—per ta dissort,
Y ab flors me les cobreixes—¡Deu te dó goig!
Mes si nues les mostres—¡Deu t' ho perdó!
Que l' arbre que 's còrgela—no treurá flor.

Les vritats son espines,
Y á mi 'm fan por;
Que m' ha costat saberles
Trossos del cor!

Pesars de la infantesa—ningú 'n fa esment,
Sens pensar que herba tendre—també fa arrel.
¡Ay font de mes alegries!—¡Ay nit dels Reys!
¡Quán venturós me feyan—tos goigs plahents!
Mes la vritat feresta—vingué ben prest,
Emportantsen ab ella—tots mos plahers.
Saber que 'l goig acaba,—¡ni may vingués!
Ficció que me 'l donares—¡jo 't benehesch!

Les vritats son espines,
Y á mi 'm fan por;
Que m' ha costat saberles
Trossos del cor!

PREMI EXTRAORDINARI

(POESIA)

Premi ofert per l' Excm. Ajuntament de Reus.

Núm. 10.—LO LLEO DE QUERALT de *D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

LO LLEÓ DE QUERALT

I

Aixís que ha rebut las lletres
Ab que á la guerra 'l convidan,
de la tristor en l'angoixa
sent impulsos d'alegría.
Las armas del mur despenja
y al punt son escuder crida,
mes ay! que l'escut al darli
lo plor cara avall li llisca.
De nou anirá á la guerra
sens portar en ell escrita,
una empresa, un mot que fassa
l'honor de sa baronía,
y 'n sent racansa y per ella
Deu del cel sab quant darfa!
En aixó, ab lo puny s' aixuga
los ulls, veyent á Analguisa,
sa muller la baronesa,
que á darli comiat arriba.
Carinyosa pren aquesta
la espasa; mentres li lliga
l'escudé 'ls esperons, ella
al costat ja li ha cenyida,
y sentint que baix al pati

frisòs ja 'l caball renilla,
 abdós de la má prenentse
 van á la capella, signa's
 lo baró y ab veu conmosa
 al cel sa pregaria envía:
 —Sant Patró de ma nissaga,
 sigáu mon conhort y guía;
 mes no vulgáu que aquí torne
 ab l' escut com al partirne.
 Cor de Roure m' anomenan,
 no soch bort y distingirse
 no 's pot entre mitj dels altres
 l' escut de ma baronía.
 Vullaume doná' una empresa,
 vullaume donar un signe
 que als ulls de tothom m' honori
 y ahont vaja qui soch jo diga.
 Sant Patró de ma nissaga,
 grans mercés jo us ne faría;
 vullaume doná' una empresa,
 sigau mon conhort y guía.—
 Moments després galopava
 costa avall á tota brida,
 y de la torra més alta
 saludava'l Analguisa.

II

Cansat de ferí' ab la llansa,
 l' amolla y la espasa treu;
 mes un dart son caball tomba
 y al desferse dels estreps,
 aixís com de cans la fera,
 voltat d' enemichs se veu.
 —Dónat!—los alarbs li cridan.
 —No sou prous,—los respon ell;—
 mentre una arma puga moure,
 per rendirme, us cal ser més.—
 Y 'l bras un sol cop no allarga
 que no rodi algú á sos peus,
 fins que, dringant, en dos trossos
 li salta dels dits l' acer.
 —Així un llamp las mans abrusi
 que 't donaren tan mal tremp!—
 esclama ronch de coratje:

y al punt, cayent demunt d' ell
cinch negres de morería
feixugantlo ab lo seu pes,
me 'l lligan y se l' enmenan
dret á la tenda del Xech.
Lo Xech, assegut en terra
demunt d' un coixí arabesch,
indolent amanyagava
lo cap d' una hermosa serp.
que voltada al coll tenia
demunt de son pit cayent,
com d' un xal de glassa negre
y de plata, 'ls dos extrems.
—Quí 'm portéu aquí?—pregunta
sens mirar al presoner;
—ja tinch prous esclaus, matéulo!...—
mes llavors per un incert
alsa 'ls ulls, veulo y als negres
fa esperar: —Cristiá, d' hont ets?
—D' una terra que als contraris
desarmats ja may matém.
—Per Alá! deuli una espasa,
deuli un punyal y un capell.
—Quín rescat vols?—No podrías
pagármel.—Tinch forts castells,
vilas, terras, caballs, armas
y or per darte.—Jo 'n tinch més,
que son meus Prades, Ciurana
Xerta, Flix y Miravet;
si vols que rescat te posi,
será aquest d' un altra lley.
—De combat? enhorabona;
mes cerca de tots los teus
lo cavaller de més brassa,
de més cor y més alé,
que en mos estats, més que Pere
de Queralt, me diu la gent
Cor de Roure y los teus negres
han vist prou ara mateix,
que roures d' aquesta mena
no 'ls tomba cap lley de vents.
—Y donchs, vejам si 't deslliuras
per combat,—barbola 'l Xech:—
mes pensa que 'l teu contrari
es fort, es brau y es valent.

—Tant se val!—Témlo!—No tardes
lo combat.—Avuy mateix.—
Surt lo cristiá y el moro
queda amanyagant la serp.

III

De Ciurana en mitj la plassa
tancada de tots cantons,
á en Pere de Queralt treuhen
del Xech los fers servidors.
No 's veu forat ni finestra
teulada ni arbre tampoch.
que per cad' home que hi cabi
no vulgan guaytarhi dos.
Un catafalch hi ha encara
voltat d' homes tot entorn.
derrera un mural de llansas
d' impenetrable espessor,
y aixís que 'l Xech hi pren seti
assegut en coixins d' or,
sota una ombrela de seda
que 'l guarda dels raigs del sol.
d' un corral fá obrir la porta
y en surt un ferést lleó.
Ab la cua arrosseganta,
cap altiu y pas calmós.
caminant va plassa endintre
lo mateix que si estés sol;
de lluny y tot contemplarlo
fa venir esgarrifor.
Del cavallé' al adonarse
deixa anar un ronch de tró,
ab las grapas devanteras
descolga de terra 'ls rochs
y agita d' un cantó al altre
las rojeneas clins del coll.
La lley de contrari al veure
ab que 'l Xech provarlo vol,
llensa 'l de Queralt la espasa.
lo peu dret entrera mou
per melló' aguantar l' empenta
del terrible lluytador:
lo guant de la dreta 's lleva,
del punyal estreny lo pom

y ab l' escut lo reflex gira
del sol, dret als ulls del lleó,
qui 'ls tanca enlluernat y 'ls torna
á obrir, bramulant furiós,
al temps que s' alsa, 's redressa
y 'l combat terrible romp.
Tants cents moros com se 'ls miran
ningú gosa dir un mot;
sols lo de Queralt esclama:
—Sant Joan, valgueume vos.
vos del castell de mos avis
benaventurat Patró!—
y de la fera á las grapas
oposant l' escut del front
li ralla la pell cercantli
del cervell la direcció.
Encen més y més la rabia
d' aquesta 'l punxant fibló;
negre sanch sos ulls entela,
las garras violent remóu
cercant l' atrevit estrenyi
que provoca son furor
y 'l ferro de l' armadura
al cruixirhi, per la pols
van lo cavallé y la fera,
fent estemordí á tothom:
mes la fera tot de sopte
llensa un crit aterrador,
alsa's dreta urpejant l' ayre
frenética, y en rodó
tomba en terra agonejanta,
clavat lo punyal al cor,
y llensant l' ira en brumera
gola enfora á bullents glops.
Cull l' héroe llavors la espasa.
posa del vensut al coll
son peu, al cervell la punta
del acer. . y 'l lleó mor.

IV

De la guerra 'l baró torna
cavalcant un caball blanch,
bonyegats y plens de rallas
la corassa y los brassals.

Armat ve de cimitarra
y d' arabesch yatagá,
present abdós d' un Xech moro
que als valents honra com cal;
colrat y pòlsos de rostre,
á sas espatllas penjant
una pell de lleó roja
fins las ancas del caball,
y arribant en mitj de plassa,
demunt los estreps alsat,
voltat de la baronesa,
dels clergues y dels vassalls,
corns y grallas y campanas
ab un signe fa callar,
y prenent l' aygua beneyta
així 'ls diu, gojós parlant:
—Montanyas de la Sagarra,
fortas torras de Queralt,
Analguisa benvolguda;

Deu vos quart!

Vassalls de ma baronia,
soldats que mon sou guanyau:
sepultura de mos avis:

ja he tornat!

De las guerras d' ultra l' Ebro,
mercés al senyor Sant Joan,
he 'n guardarém recordansa
per molts d' anys.

No vos duch de terras moras
ni armaduras, ni caballs,
ni telas adamascadas,
ni brodats;

mes per xó 'l guany de l' anada
val molt més que or y brillants,
Reys y prínceps envejosos
me 'n serán!

Mon escut tot llis fins ara,
ja may més me li veurán,
ja hi pintarém una empresa
¡Deu me val!

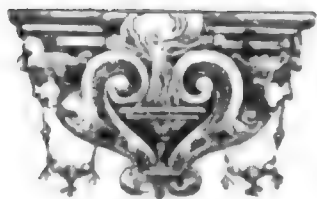
Sobre camp de sanch vermella
un lleó d' or coronat
y fins al pom cor endintre
mon punyal.

Si 'm nomenan Cor de Roure

bon recort ja 'n puch deixar,
qui 'n té 'l cor li cal tenirne
també 'l bras.

Vassalls de ma baronsa,
rebrots de la meva sanch;
d' avuy un lleó es l' emblema
de Queralt.—

Diu, y al temple tots junts entran
á honrar al senyor Sant Joan.
y campanas, corns y grallas,
tornan alegrar l' espay.

PREMI EXTRAORDINARI

(PROSA)

Premi ofert per la Redacció de LA RENAIXENSA.

Núm. 11.—LOS PETITS SAYONS de *D. Emili Vi-*
lanova.

LOS PETITS SAYONS

A Francisco Manel Pau.

I

Lo que vaig á dir sembla que no ha de ser veritat, però ho es. Só 'l memorialista que tinch més feyna y 'l més *estrany* del gremi. Los del ofici, per enveja, diuhen que tinch la garantía de poguerme alabar de que só de las personas que més retiran á una granota. Los companys de Llotja, també 'm deyan *Jeperudet y cara quadrada* en lo temps de la meva infancia qu' es quan las faccions solen esser més agraciadas alcansant aquell punt de tendror y boniquesa en que s' hi cria borrissol embellutat com los préssechs y 'l color sanitó de las pomas camosinas.

Ara penso que ab los anys dech haver prosperat molt, ja que, sobre la pobresa de ma cara, se hi han afegit las deformitats del meu cos que han crescut sens deixarme creixer.

Peró si en mi lo esser lletj y geperut m' ha llevat totas las ditxas y m' ha donat enutj y cansament de sufrir, per

altre cantó, (sembla un sarcasme!) m' ha provehit de medis sobrrers per guanyarme eixa vida que tants cops he estat á punt de despreciar.

II

A la meva barraqueta sempre sembla que hi haja jubileu. ¡Quín modo d' anar y venir minyonas! hi acuden com las papallonas á las flors!

—¿Manelet, perquè no posa pis?—me diuhen las que venen y no poden entrar ni estarse dretas al llindar de la porta. Com que la meva barraca es d' una construcció del sistema de canutillo—enténguinme: qu' encara no van per apoyarhi la espatlla ja s' arronsa y cruixeix tota que sembla que 's vaja á plegar com una ballesta, tinch de cridar á cada punt:—No empenyeu, noyas, fillas, ó sinó 'm cloureu dins de la tramoya com un ninò de quinquillayre. Aquesta barraca es de mira y no 'm tochs, com vosaltres las donzellas macas; tota es de frontissas, á estil de persiana, y es feta aixís porque no hi há amagos ni fraudulencias: tant se veu desde dins com desde fora.

—Es que no 'ns hi podem estar al nitx del carrer...

—Quant seré rich la faré fer tota de vidre: será més clara qu' un got d' aygua. No tingeu quimera, tot s' apanyará si Deu ho vol; deixeu venir temps y que passe... potser m' acomodaré.

—Je, je, je!—fa alguna noya rihent, ensenyant sas dentetas blancas y petites com'anissos, però que son una proporció de boniquesa.—Sempre diu la mateixa. ¿Qui 'l voldrá per marit si es tant estrany?

—Calla, plaga, no digas pecats. Aixís la que 'm vullga estará ben aficionada; quín gran mérit enamorar-se d' un bon mosso! ¡Tira! allavors sí qu' estaríam ben compostos los que no tenim lluhidesa per fer valdre. Desenganyat, aixó d' estrany es imageria; d' homes n' hi te d' haver de totas menas, y de donas també: las macas per donárlshi marits farrenyos y las lletjas pera casarlas ab bons mos-

sos; y aixís se crien uns llinatjes d' hermosura que si 'l moro vingués á véurels, hi perdria la religió, porque veuria que per tots estils los cristians som guanyadors.

—Quín estornell que n' hi há de vosté! no 'n te poca de lletra menuda.

—Per aixó no vos tiro amoretas, porque vull que la que s' enamori de mi siga pe 'l pró y l' encontra de la meva fesomia y de la meva persona; no vull que després diga que la vaig ensibornar ab paraulas sucreras.

—Ay, lo Manelet, y que n' es de xamós!—esclaman totas.

—Y tan sol y trist qu' estich, que quan entro á casa ja hi som tots. Però cóm ha de ser ¿que voleu que torci las voluntats? Si la meva planeta es aquesta, qu' haig de mirar-me 'l cel de reull?...—

Pobretas! com tenen bon cor, se 'n van convensudas y á vegadas mitx eternidas y tornan perquè 'ls hi enllesteixi una carta.

III

A totas tinch de parlar del mateix terme; del galanteig, del amor... y cregau que á mi parlar del amor me dona molta pena. Però me 'n surto, porque hi há cosas que de poch ó molt un se las fantasieja y se 'n dona rahó á ulls cluquents; porque, no costa pas gayre imaginar alegría, pau y avinensa, que son las tres brancas del amor. Lo que costa es lograrlas, ¡y tant si costa!

Peró d' aquesta manera segueixo la beta y com las hi entench la flor, parlántlos hi de festeigs y currutacos, de renyinas y compostas, al sentir qu' endevino totas las sevas trapacerías esclafeixen unas rialladas que jo 'm penso que gastan més alegría ab mi que nó ab los seus xicots.

IV

A una sola may li vaig parlar ab lo tó rialler y festós

que sempre he tingut per las altrás.—Sr. Manel, vosté sempre está trist;—me deya quan me portava á llegir carta del seu promés que servía al exércit de Cuba.—Vosté no més es serio que ab mi.

—Qué vols que 't diga, Marieta, tu ets d' un' altra lley que no pas las demés; tu ets molt entenimentada, molt prudenta, y ¿vols que t' ho diga? á las horas que tu vens l' humor de riure ja m' ha passat.—

Pobre de mi si hagués volgut esplicarli lo perque no sabía ferli broma; potser no haguera sigut may més la meva amiga ni jo 'l seu confident.

Cada quinze dias venía á véurem una ó duas vegadas. Me semblava qu' era 'l sol, que venía á visitarme. Era bona, amable, y en la cara se li retratavan totas las hermosuras del seu cor además de las perfeccions que ja hi tenía. Me mirava ab un ulls tan pietosos, de tan suavíssima mirada, que jo 'm conmovía pensant:—Es l' únich ser que no 't contempla com á un esguerrat, l' únich per qui 't trasformas y creixes y tens valguer.

Pensava ab ella, y la seva imatge m' acompanyava per tot: en aquellas horas passadas á casa entre la tristor de quatre parets; en mos passeigs solitaris; en aqueixas vetlladas eternas del hivern en que á las cinch ja es fosch y tanco la barraca y m' enterro en mon quarto per apartarme d' una familia que no es la meva, que no més m' estima y m' allarga la má com si volgués donarme amistosa enqueixada un cop al mes, quan tinch de pagar la dispesa.

Quan la Marieta venía á la barraca ¡trist de mi! venía á parlarme dels seus amors. Jo la escoltava ab fingida indiferencia, jo era 'l seu secretari y 'l portador d' una correspondencia honesta y apassionada, apassionada sí, perque jo, per boca seva, deya al seu promés totas las galanuras, totas las festositats que li haguera dit á ella.

¡Quantas miradas hermosas, quants sospirs enamorats li arrancava al llegirli mas cartas! Jo alsava 'ls ulls y veyá 'ls seus humits y tendres ficsos en ma cara; jo sentía ba-

tre 'l seu cor y veyia lo panteig de sa respiració fatigosa en los imperceptibles mohiments ab que s' agitava lo seu pit. ¡Quín recort! alló era entreveure la gloria amarrat á las reixas dels llims. Jo podia conmourer, enamorar ab los encisos de ma passió, mes no podia lograrne recompensa. Ella 'm mirava ab tanta tendresa perque 's mirava á sí mateixa: sentía cóm mas paraulas li escorcollavan lo cor; que trobava la expressió fidel qu' ella no haguera may lograt, y tota la passió de sas miradas era com llum reflecta qu' ella tornava á absorbir ab la fogositat dels seus ulls.

Una tarda va venir plorant; portava una carta desclosa del seu estimat.—¿Que tens, Marieta, que hi há malas novas?—Llegeixi;—'m va dir rompent lo plor ab singlots.

Peró no era res; lo seu promés qu' estava ressentit y la deixava per gelosía suposant que la Marieta anava als balls. Res, quimeras, mals averanys d' enamorats que no coneixen lo bé que desprecian. Jo 'm vaig posar á riure; ella despatientada m' interrogava obrint molt los ulls en los que hi tremolavan duas llágrimas ¡malasaguanyadas! que perderen son brill y 's fongueren en los llassos del mocador.

—Tot s' arreglará, no tingas temor; jo 'm compondré y al correu vinent vindrá una carta que 't dirá lo que 's diu á totes; la mateixa cansó: *que t' anyora, que serás tu ó cap més.*

—¿M' ho promet?—Va dir aixecantse, posantme la mà sobre la espatlla, ficsa en la meua sa mirada en la que s' hi endevinava la intenció continguda de ferme una carícia.

—No t' espantis, sosségat, torna demá, t' ho prometo;—li vaig respondre tremolant de goig.

Y aquella noya hermosíssima que jo, mesquí, fins aixecantme de puntetas tenia d' alzar lo cap per contemplar-la, incliná sobre meu una mirada que 'm fonia 'l cor ab la expressió amorosa—ó d' agraïment—que s' hi llegia.

Me vaig posar desseguida á escriure al promés (diguém-ho aixís, encara que la intenció no hi fós.) Sentia en los

meus polsos l' esbategar de la febra; lo que m' acudia á la imaginació no bastava á contenirshi; fugían ab la mateixa precipitació qu' eran vinguts, aixís los pensaments com las paraulas ab que debían ser estampats, y n' acudían d' altres ab la mateixa seguidesa. La má no tenía prou vivor per conseguir las y ficsar las en aquella carta; en la que jo hi prodigava á dojo totas las tristesas y las alegrías d' un cor enamorat, regalanthi las amoretas y las dolsaynas fins á sobreixir y escriurelas en los ánguls dels fulls que sobressortían sota 'l paper, tal com si hagués volgut omplir de flors á l' ídol que adorava y esténdreli una catifa á sas plantas perque trobés arreu perfums y boniquesas que l' embriaguessen.

Aquell recort que sempre floreix un sol cop ha granat. La Marieta va passar un dia per devant de la meva baraca ab lo seu marit y 'l seus fills; sa mirada distreta se ficsá en mí, va parlar al seu marit, qui 's girá de sopte brillantli los seus ulls ab expressió rencorosa, la que 's dulcificá al mateix acte de véurem.—Gracias á Deu!—vaig murmurar:—ni ell t' aborreix ni ella m' ha olvidat.—Aquesta es ma gloria. La que jo estimo, en sos moments felissos potser recorda al pobre esguerrat al qui deu sa ditxa. Quí sab si quan besa 'ls seus fills, la meva imatge s' interposa entre sos rostres y arreplega 'l suavíssim calor de sas caricias.

Després la he tornada á veure; jo m' amago y al contemplar aquellas criaturas penso... ¡ay! lo que penso no ho goso á divulgar; y després me dich:—Si aquestos infants quedessen orfes de pares, ningú, ningú més tindria dret á ampararlos y volguerlos tant com jo. ¡Cóm m' estimaría la Marieta, y qu' hermós y agraciat fora per ella l' esguerrat que ampararía 'ls seus orfanets!

V

Quan estich sol, visch trobant recompensas y alegrías en la soletat; quan m' arrisco á sortir, llavors lo món om-

pla de fel las ilusions que jo endolsava. En ma pobra barraqueta vareig coneixer la felicitat: allí la conreo y tots me respectan,—no sé si perque 'm necessitan;—al exir d' allí, d' aquella celda de la meva pau, sempre 'm persegueixen ab miradas moferas y ab gestos despreciadors la canalla mal criada y 'ls grandassots desvergonyits.

VI

¡Pobra mare! diuhen las que la van coneixer que plorava molt veyentme esguerradet y desenvol·lar-se á mida que posava anys, la deformitat del meu cos.

Fora de la mare, casi bé á tothom he fet riure. Puch dir que porto la divertissió á sobre, encara qu' estiga trist. Lo meu natural, las mevas inclinacions se 'n van més aviat á la melancolía que nó al contentament. Mes tothom, dali, en presentantse lo Manelet á qualsevulla societat, com més coneguts hi trobo, més me reben ab rialletas y mofas.

¡Quín geni tant estrany tindria la mare, que plorava per lo que als demés ha fet riure sempre!...

Jo 'm presento serio, decorós, urbá y atent ab los més ignorants, y ab los més pobres de criansa; y tenint respecte fins als desvergonyits, no 'm val, perque aixís mateix me fan burlas y 'm motejan. Los que sembla que tenen educació, també 'm saludan posantme ditzos y sobrenoms y riuhen tots á mas costas; los brétols y la gent de bé tots tenen un modo de pensar igual per fer xala del pobre esguerrat.

Si 'l meu cor fos ruhl ó fossen venjatus los meus incomodos, la ira que sofreixo 'm faria malehir á molta gent. Però tinch prou temor de que Deu m' atenga y llavors, quants dels que 's diverteixen ab mí potser amargarían sas riallas per tota la vida.

Me faig lo Joan de Tarragona, y entre 'l content que per tot arreu me persegueix, pensó: val més un de trist, si n' han de resultar tants d' alegres. Cada dia tindria de

despreciar caras novas; es dir que per cada coneixensa 'm resulta un nou burleta. Ningú s' avé á respectarme per lo que só; sinó que tothom se pren la facultat de riure per lo que represento; qu' es una desgracia que Deu ne quart á tothom. Però en lo món los que la tenim fem una llástima molt jubilosa y la gent nos plany ab mitxas riallas; y planyensa que fa riure, poch conhort dona.

Prou me guardo de fer lo sentimental, porque allavors las riotas no 'm deixarian medrar. Un camí que vaig esser débil per manifestar lo sentiment del meu cor, m'afrontaren de debó:—Vés, home vés; séu, descansa; no t' hi enfondis ab certas cosas que 't son contrarias. ¿No veus que musclejas sempre y las minyonas se pensan que las desprecias?...—

Desde llavors refujo tota amistat; vaig sol, y consumo la hisenda que 'm deixá la meva mare: ploro ma desgracia.

VII

Per mi lo món está plé de bufons; en lloch veig serie-tat, y tanta folga no la trobo natural ni de bon ésser. Me diuhen geperut y no 'm mancan; jo tinch per neci á tothom que 's burla de mi y 'm dono 'l luxo de contemplar casi bé á tot' una humanitat de tontos ó perversos mentres ella no més contempla á un contrafet. Aquest es lo resúmen que tinch prés del món; ó imbecils ó esguerrats de conciencia, aixís com jo 'n só de la figura.

Las ánimas perfetas, los cors generosos, no 'ls trobo sovint; ó s' amagan ó restan poch temps assí baix. Jo crech que Deu va poblant lo cel ab ellas; la gent honesta fuig y 's recata per no alternar ab esta escuma. Ay! si allí també fossem infelissos los que arrastrem eixa creu, jo fora condemnat duas vegadas. M' escruixeix de pensar las blasfemias ab que la rancunia y l' aborrició meva 's desfogarian. L' ángel caygut adorá un dia la llum eterna; jo, més desdixat, no tindria per malehir ma desgracia ni

'l recort de una felicitat lograda ni la dolsor d' un bé perdut. La meva damnació fora com l' humor venenós del escorpí que s' exala per esser mortal.

VIII

Tinch fama de divertit y xistós; no tenen rahó; mes la gent, á copia de dirmho, m' han fet tornar agut y maliciós, y á cada escomesa irónica, á cada xiste grosser, haig de tenir una contesta soptada, amatenta, que fibli y marqui verdanch com una fuetada si vull que 'm deixin en pau y 's quedin sense trassa per tornarhi. Jeperut me diuhen y 'm cridan per tot arreu, lo mateix los estudiants que 'ls obrers. Y á vosaltres, quí vos adresserá, la justícia?

IX

Vaig arrambat per las aceras; de tothom me recelo; no goso ocupar gayre lloch y só ditxós si logro arribar á casa sens que ningú m' haja notat.

Jo surto al camp, y allí trobo amplarias que ni la vista pot conseguir; me sembla que 'n disfruto sol, que s' han extés no més que per mi; tant m' anyoro de las grandezas de Deu, y m' agradan, y prenh salut quan puch eixir del encongiment en que vegeto. Ma mirada s' allunya per los espays, que jo 'm penso que blavejan per mi sol; las aus que hi volan me semblan correus cantarins que venen del cel per donarme alegransas; las flors no 's mustigan á ma mirada ni 's colltorsen (temerós de mi que no goso mirar per por d' ofendre); ellas s' ufanan y llensan perfums que jo 'ls prenh com petons d' unas enamoradas que las tenía entristidas ma ausencia... Per tot veig perfeccions y galanuras, y estimo ¡Deu! á mi que m' está vedada la estimació. ¡Oh, quín goig, quíns encisos d' amor! Després que lo pensament y 'ls ulls s' han anegat en llum, se 'm mitx clouhen llanguits com saciats de pla-

her. Veig la ciutat confosa entre boyras malsanas que no logran remontarse .. Sentat en un pujol, la miro estesa á mos peus; ¡ni un sultan assaboreix voluptuositats tan refinadas! lo sol m' envolta, y sento en mas galdas lo calor de sas caricias; las ayguas corren y saltan enjovantse ab bombolletas d' escuma, mostránsem galanas y obsequiosas; l' aureig, que sé jo d' hont vé tant adalerat portant flayres y més flayres agradosos y suaus.

Las margaridetas se gronxan ab afectat melindre que sembla que diguin que *sí* y que *no* mirantme fíxo ab son ull d' or. Las rosellas aixecan sas corolas y 's diría que s' encenen y enrajolan perque las guayto ab ulls d' estimació; volan pardals confegint cançons que no poden combinar; álsanse papallonas y revolan mitx perdudas com flors que haguessen abandonat lo seu tronquet y volguesen tornar á ser cautivas... Tot es pau, amors y boniquesa; tot té parella y companyia... L' arbre solitari té als seus peus una ombra amorosa que 'ls hi besa sempre; la pols de terra enquibida entre la escletxa de dos rochs també te galant: un fonoll qu' estira son cos prim per veure lo que passa fora de la presó de sa estimada y li explica després ab llenguatje qu' es un bálсам de fragancias. L' herbey té gotetas de rosada que l' axamoran; l' aygua del regaró llisca sobre palets y féntioshi la gara-gara s' escorra avall per fer novas moixaynas als altres enamorats; las sargantanas, com damiselas desinvoltas, corren garbejant son cos, se fican recelosas al cau y trayent lo cap defora, ab sos ulls plens de viver sembla que guaytin per quín indret las hi vindrá 'l currutaco. D' assí y d' allí veig currúas de formigas que puján ó baixan provehidas com si tornessen de mercat. Sota de la revenissa hi trobo una marieta, no sé si en amorós col·loqui ab aquells botonets blanchs ó si cercant l' ombra per pensar ab l' estimat...

Jo també hi componch lo meu idili, y en aquell concert de galas, de llum, de flayres y d' amors, també hi porto la meva armonía: penso ab ella, ab ma estimada, guayto al cel y 'm signa ma ventura que tindré d' assolirla allí!

X

Las minyonas que venen á la barraca diuen que no envelleixo may. ¡Deu meu! morir jove ¡ay! quin conhort més dols, morir ab las il·lusions. ¡Si á tant arribés la sort meva! Cóm me fan glatir d'esperansa quan troban per mon semblant que la joventut no 'm deixa. Perque ma desgracia la temo per la vellesa; allavors los mofers no 'm deixarán gaudir de la soletat, que es ma estimada única, la de sempre, la que no 'm deix ni m' abandona per altres llohansas més agradosas.

Temo á la vellesa per la horrenda solitud del hospital, per aqueix desamparo, per aquest apartament de tot amor y voluntat. ¡Desvalgut de mi! jo que he estimat tant, jo que he sentit cremarme ab passió estéril sens trobar un mitx-riure falaguer que calmés la exaltació dels meus amors; morir sol, en una quadra del hospital, oblidat de tothom, ab la rancunia en lo pit y 'l fel de tanta desdita!

Y tant com morir al hospital sentint los fatigosos gemechs de dolor y 'l raneli d'altres infelissos que pugnan per deixar la vida, temo á la vellesa, perque temo á eixa turba dessarrapada de criaturas, á eixa ignocencia abretulada dels nostres carrers y á esta joventut, acás ben vestida, estrafalaria per esser xistosa, que persegueix y martiritza y fa escarnot de l'ancianitat si es prou desgraciada, per defectes ó pobresa d'enteniment, á escáureli d'ull, que allavors ni la plany ni la respecta si pot bromejar y fer riure al pilot de desfeynats que s'hi ajuntan per distréures.

Núm. 12.—DISCURS DE GRACIAS del Mantenedor
D. Joseph Feliu y Codina.

EXCEL-LENTISSIM SENYOR:

SENYORAS Y SENYORS:

Me pertoca dirijirvos la paraula en aquest moment darrerench de la Festa, que seria lo més propici per captar-me á petit cost lo vostre aplaudiment, gracias á la disposició en que us deixa l' esperit, lo placévol, lo hermós espectacle en que havéu anat prenent tan animada y tan íntima part; si no 'l fes també lo menos favorable lo desautorisat de ma veu, que s' aixeca després de tantas autorisadas, y la impaciencia ab que tots los cors glateixen per deixar esclatar l' entussiasme y tota la varietat d' altres afectes, tan nobles com impetuosos, qu' en aquells s' han anat despertant. Per aquesta rahó me considero ab poch dret á entretenirvos per molta estona y serán mas paraulas tan breus com la ocasió ho demana y jo crech que ho deuen ser.

Detureuvos un moment tant sols; conteníu no més qu' una y fora de las bategadas del vostre pit; reteniu las

mans que volen allargarse cap á estrenyer las dels héroes d' aquesta diada gloriosa, las mans dels poetas premiats; y aguanteus per lo curt espay d' un pensament, la abraçada ab que ja us tarda manifestar lo vostre goig y donarvos los uns als altres la enhorabona, per la rica y rescent cullita de glorias que en lo camp fertilíssim de las lletres catalanas acabém de obtenir. Espereuvs, dich, no més qu' un breu instant, pera convertir en rahó ben pensada, aquest sentiment que á tots nos omplena 'ls cors, pera que segons es costum dels fills de la nostra terra, ab la generositat y ab la vivesa del afecte s' hi combini la serenitat del judici, y ab la ditxa que 'ns ocasiona 'l sentir, s' hi barreji l' honra que sempre determina 'l pensar. Sempre ha sigut de transcendencia innegable,—tant innegable com positivament experimentada,—la qu' ha tingut aquesta festa dels Jochs Florals, desde 'l punt benhaurat y memorable de sa restauració fins á l' hora en que 'ns hem aplegat pera celebrar la d' enguany. En ella pot ben dirse que anyalment se verifica tota d' un cop y ab tota sa enlluernadora esplendidesa, la magnifica brotada del Maig catalá; á n' ella han vingut sempre á reunir-se en una sola manifestació d' hermosura, de plaher, de potensa arrebasadora, d' esperit enérgich y creador, d' amor patri, de recort al passat, de grandesa en lo present, de nobilíssims anhels per l' esdevenidor, de forsa, d' alé, de inteligencia, de sentiment, de vida en una paraula, tots los elements que en ostentosa abundor existeixen en aquesta terra, patria adorada nostra, á la qual sembla qu' una sort benhaurada hagi donat per regositj aquell embadalliment constant de contemplarse á sí mateixa, que 'ls deus mitològichs donaren per cástich al Narcís de la rondalla grega. Aquí 'l talent, aquí la inspiració, aquí l' entussiasme pur y generós, aquí las revelacions més fermes y més determinadas de la sava ardenta y poderosa que enforteix,

y fecundisa, y allarga, y fa eterna la existencia d' un poble; y aquí la bellesa, la tendra afició, la rica joventut de las donas catalanas, venint á embaumar ab son perfum diví l' ayre per lo qual se llansan los accents ja encisadors, ja enérgichs, y sempre inspirats, dels nostres poetas. Sempre, quan ha arribat lo punt de sortir d' aquí, hem pogut tots repetirnos: no hi ha dubte que som un poble.

Pero avuy bé 'ns pertoca repetirnosho ab major fruició, y comunicarnos aqueix pensament ab tó més enardit que may, y esculpirne, si aixís me deixeu dirho, lo consensiment en lo bell centre del nostre cor. Avuy qu' á Catalunya li convé més que may retraurer als ulls de tots los qui la contemplan, los títols indiscutibles que l' assisteixen pera no veurer sacrificat, y ni sisquera interromput lo seu progrés, avuy que sembla véurers cridada á judici de residencia, avuy que si capigués en esperits catalans lo dubte y 'l defalliment, semblaría ocasió oportuna pera dubtar y defallir, avuy finalment, que aquesta terra de historia tan lluminosa y de present tant gran, se veu necessitada de desenrotllar lo pergami de sa executoria; avuy, dich, aquesta Festa qu' en aquest lloch estém terminant, ha de portarnos—jo us hi invito,—á formular en pensaments lo nostre entussiasme y en propòsits la nostra satisfacció. Si surtim d' aquí dihentnos com tots los anys:—No hi ha dubte que som un poble; siga ja no sols pera regositjarnos y sentirne lo dols content de familia. Un poble que se sent poble, y més quan pot véurers en perill de que aixó no se li reconegui prou per entér té dintre de tot moment histórich, lo deber de propagar la seva influencia y de mostrarse per la vía del exemple y del comers de relacions totas menas que entre contrada y contrada existeix, en tota la grandesa de son estat y ab tota la evidensa dels seus drets civilisadors. Vull dir, donchs, que fills de Catalunya, no 'ns cenyím com

potser fins ara ho havém fet, á gosar per nosaltres sols; las ditxas d' un estat venturós, y que no 'n tinguém prou, com n' hem tingut fins ara, ab lo plaher excludiu de tramétrens los nostres orgulls illegítims y de regalarnos ab nostras propias victorias; mentres aixís nos desvaneixém ab aquestas venturas y norabonas, fora d' aquí,—bé prou que ho hem vist,—se propagan ideas, se sancionan principis, y fins s' estableixen sistemas que posan á Catalunya en un lloch d' olvit ab que may, ni ahir nostres avis, ni avuy nosaltres nos hem pogut resignar. Surtim de Catalunya á fer catalanisme, treguéu fora dels llindars d' aquesta masía pairal las riquezas que la omplenan; mostrem á n' als altres aixó de que nosaltres ja estém convenuts; fem que 's digui á fora lo mateix que 's diu á dins, y prengui 'l catalanisme la missió incansable d' anar grabant en las fitas de totes las provincias espanyolas, aquestas paraulas que tots nos repetim al sortir d' aquí: «no hi ha dubte que som un poble.»

Avuy que en aquesta Festa se fá tangible y evident lo poder de vida que disfrutem, avuy que juntadas en aquest lloch á la veu de la poesia se trovan la inteligencia y la joventut, la maduresa y lo calor, la hermosura y lo sentiment, totes las riquezas plegadas que contribueixen á formar lo tresor de la nostra terra, preneu tots alé y resolució per anar ab aquest tresor á comprar lo convenciment dels estranys, á guanyar l' admiració dels que 'ns menysprean, á lluitar ab las armas forjadas al calor de tan bon foch, ab los que esgrimeixen las sevas contra la prosperitat catalana, per anar difundint per Espanya y per fora d' ella l' evangeli de las nostras doctrinas justas contra la falsas predicacions del Korán sofístich dels nostres enemichs. Serveixin, donchs, las impresions d'aquest acte, pera despertarnos coratge y alé, aixequém lo só de las nostras veus, despertém fins á las més llunyadanas

contradas ab la remor poderosa que fan los accents dels nostres trovadors barrejats ab lo cant del obrer y lo retró de nostras fábricas, y ja veuréu com arribará un dia que al eixir los catalans enardits per las impresions d' una Festa com la d' avuy y al dirse ab lo gojós convenciment de son cor: «no hi ha dupte que som un poble,» una veu forastera 'ls respondrá per donarlos la rahó, dihentlos: «Sí, sou un poble; tota Espanya reconeix qu' ho sou.»

HE DIT.

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS

LLISTA

DE LAS

COMPOSICIONS PRESENTADAS AL CERTAMEN

Número 1.—Primerenca. *Morir, si pura é bella.*—2. Vint anys. *Barreja de tot.*—3. Catalunya. *Surge et ambula.*—4. Venjansa. *Fides.*—5. La brema. *Raims culliune, culliu, culliu.*—6. Dina. *Ditxós qui d' humil se paga—com la viola baix la ubaga.*—7. La padrina. *Deu la guardi la padrina.—Deu la guardi de tot mal.*—8. Al Renaixement catalá. *¡Avant!*—9. Himne patriótic al renaixement del esperit catalá. *Pro aris et focis.*—10. A la reina de la festa. *Salve Regina.*—11. Casades y fadrines. *Pert la paraula empenyada etc.*—12. Al Equador, *Oda.*—13. La jornada del Bruch. *Encar la barretina—vol dir Independencia* J. COLLELL.—14. La lira del cor. *Son nom.... son nom escrit está en mon cor.* A. BLANCH.—15. La balada del amor. *Pare y Senyor, son mortas tolas las rassas etc.* F. UBACH.—16. Lo cant del Rossinyol. *Ve 'l cap-vespre y cobreix d' ombra les planes y comellars.*—17. A la Patria. *Te cantaren los segles que moriren—té cantarán los segles naixeders.*—18. Vora la llar. *Y 'l vell, lo front al-santne, esplica ab veu que 'l tremolor li mimva etc.* J. PONS Y

GALLARZA.—19. La Madrastra, *¡Ay Castilla, castellana, no t' hagués conegut may!* VICTOR BALAGUER.—20. Lo foll: *Deu nos dó, per cert d' eixas follias.* VICTOR BALAGUER.—21. Lo mandolinaire. *¡Va de bo!*—22. La Desorientada. *Tinch sà lo cos* F. P. BRIZ.—23. La professia *¡Ay Sant Vicens Ferrer!*—24. Cansó proteccionista. *Llansadora corredora—passa y fora tot fent via*—A. CARETA.—25. Lo gran Rey. *Escolteula la historia.*—26. Lo Malandri. *¡Mateulo!*—27. Lo fill d' Italia. *Italia, dolsa Italia, la patria dels poetas.* V. BALAGUER.—28. Bort de Patria. *Planyeu vos camps de Dela.* M. MILÁ.—29. Catalanisme. *Y si el castellano es la lengua nacional ¿es por ventura una lengua desnacional el catalan?* VICTOR BALAGUER.—30. Cansó de nit. *Avuy que 'ns deixarà casi á les fosques la lluna etc.* BARTOMEU FERRÁ.—31. Lo combat. *Y escupint foch y ferro s' abrahonan á la gola d' abismes udolant* J. VERDAGUER.—32. La vida d' un pintor. *Arte y Letras.*—33. Recorts d' un dia. *¡Oh sosegada y apacible vida—con quantas veras y dolor te envidio!*—34. Lo casat felís. *Pax vobis.*—35. Nit de fel. *Pocas m' en done Deu—d' eixa manera.*—36. Las musas y 'l poeta. *¡Escoltáume!*—37. La meva amor. *Qui sia trist—de mos dictats no cur.* AUSÍAS MARCH.—38. Desconhort. *Y muero, porqué no muero.* SANTA TERESA DE JESUS.—39. Als joves. *Lectorem delectando pariterque monendo.* HORACI.—40. Cansó del estiu, *Sota l' ombreta.*—41. Per molts anys! *Cuadro en prosa.*—42. Ma esposa, ...dos y tres fan cinch.—43. Oblit. *Vull oblidar y viurer, en brassos del amor.*—44. Bon remey. *Pit y fora.*—45. A mon amor. *Desengany.*—46. *¡Coratje! Aun hay patria, Veremundo!*—47. La conquesta de Maylorcha. *Remembra lo passat.*—48. Somni d' estiu. *¡Tot fou mentida!*—49. Orgia. *Tot es fum.*—50. La Santa Imatje. *Mater amabilis.*—51. A Numancia. *¡Exelcior!*—52. Amor folla. *¡Emakumea!*—53. Lo missatjer. *Fou sempre lo rey d' Espanya,—sols comte dels catalans.*—54. L' últim adeu á la patria. *Finis catalauniæ.*—55. Lo barretinayre catalá. *Patria.*—56. Als catalans. *Fæcunda culpa*

sæcula.—57. Un full d' historia. *Brotets*.—58. Una usansa que s' acaba. *Plany*.—59. La primera culpa. *Inimicitias ponam inter te et mulierem. Genes-3-15*.—60. Los oblidats. *¿Fins á quan?*.—61. La Madrastra. *Veri*.—62. Canssoneta. *Una canssoneta nova—be la sentiréu cantar*.—63. L' escut catalá. *¡¡¡Esperit patri!!!*.—64. La comanda d' Otger.—65. A una llenyatera. *Donselleta hermosa, etc*.—66. Un plor. *Per la mort de mon inolvidable amich y malaguanyat poeta en V. Piera Tossetti*.—67. La mort del gat. *¿Que voleu que hi fasse!*.—68. Fantasía. *A. J....*.—69. ¡Pobre reyna! *Dissort*.—70. Lo segador. *Ara ve lo Juny—los segadors baixan. (CANSÓ POPULAR)*.—71. Lo segle d' or. *Segle XIX*.—72. Present de bodas.—73. Ombra y gloria. *En altre mon, á ml, par que jo sia. (A. MARCH)*.—74. Las potas del gat. *Gra y palla*.—75. Himne catalanista. *Honra y treball*.—76. Lo meu ram. *Vora 'l Mediterrani «dorms vetllant. (A. MASRIERA)*.—77. *Plany. ¡Pobre pàtria sens patrici!—¡pobre mare sense fills! T. THÓS Y COBINA*.—78. Mossen Borra. *La gent diu que la faig riurer: ella may m' ha fet plorar*.—79. A Catalunya. *Recorts*.—80. La flor natural. *Alt es lo sostre—bella la cambra, etc. F. P. BRIZ*.—81. Lo desafío dels aymants. *Todo es vano contra el amor. DESCHAMPS*.—82. A Catalunya. *Primer lo mon finirá—avans que 'l nom catalá*.—83. Himne catalá. *Retorn*.—84. La diada dels monuments. *¡Som germans*.—85. A una amiga. *¡Mesquineta!*.—86. ¡Fá catorze anys! *Es lo derrer, es lo derrer que 'm feres aquell petó, etc*.—87. Somni profétich. *¡Quin somni més estrany!*.—88. Espill de gloria. *Sant Pere de Galligans*.—89. Un desitj de Catalunya. *Ho se; no 'n mereix cap*.—90. Lley suprema. *Humanitat*.—91. Himne del Renaixement Catalá. *Joyells*. 92. Colecció d' articles morals. *La moral es la felicitat dels pobles*.—93. Mos amors. *Goig*.—94. Lo ceguet. *Fides*.—95. Lo sant Rosari. *Per la senyal de la Santa creu.....*.—96. Himne catalá. *Renaixensa*.—97. Lo Lleó de Queralt.—98. La darrera vetlla. *Fides*.—99. L'

Aguila de Pathmos. *Fides*.—100. ¡Dolors! *No te deseo otro castigo que el de que llegues á sentir lo que yo siento, etc.*—101. Una historia d' amor. *Ella es vieja, pero fea*. QUEVEDO.—102. La Gracieta.—103. Un bon sermó. ¡*Oh Caritat, filla del Cel!*—104. La mía amor. *Flor de Maig—esclata prompte.*—105. Lo plor de la Verge. ¡*Dolcissim Jesús—fillet de Maria! etc.*—106. Ma Patria.—¿*Patria aymada—que t' has fet.*—107. La vida moderna. *Lo segle camina, no 's para ja may.*—108. Cant de guerra. ¡*Venjansa!*—109. Espines. *Saber que 'l goig acaba—ni may vingués!*—110. Amor de mare. *No n' hi ha d' altre més gran.*—111. Lo mestre de minyons. *Soch un mártir del progrés.*—112. ¡Desterrat! *Mort vivent.*—113. La cansó de la vida. *Dól.*—114. Brois. *La llevó del amor n' ha tret brotada.*—115. Lo Renaixement catalá. ¡*Avant!.....*—116. Lo mariner de Rosas. *Sempre.*—117. ¡Renaixensa! *Himne—¡Avani!*—118. La pastora catalana. *Germandat.*—119. Goig. *Ce que j' ecris est bon pour les buveurs de bière.*—120. Las tres germanas. *Fé, Esperansa, Caritat.*—121. La musa popular. (*Primpcesa dels meus sentits*) *cansó popular.*—122. A Deu. *Impotencia.*—123. ¡Girona! *Independencia y Patria.*—124. Lo darrer trovador. *Adeu per sempre, oh patria.*—125. Epístola. ¡*Oh libertad preciosa—no comparada al oro etc.* LOPE DE VEGA.—126. Lo joyell de la corona del Rey en Jaume primer. *En Tarragona 'l forjaren etc.*—127. Tota una vida. *Las quatre estacions.*—128. Neguit. ¡*Las!*—129. Una carta. *Las petites coses, sont-ne á voltes un obstacle etc.*—130. Més enllá! *Plus ultra.*—131. La muller d' Anfonso lo sábi. ¿*Hont anéu senyora reyna?.....*—132. Viure es lluytar. ¡*Sort 'fatal!*—133. Helena. *Artis Stella.*—134. Himne. *L' hora dels pobles ha sonat per tot.* UBACH.—135. Cansó.—136. Lo moliner d' Arcadell. ¡*Mala sort!*—137. La bella vida. *Lo sentiment es vida:—La vida es se' estimat.*—138. Lo rey Martí á Valldonsella. *Fortis et strenuus, Martinus Aragoniæ Rex.*—139. Idili d' amor. *Sençilla, ingénua y pura, ¡aixís fou ma passió!* LEO-

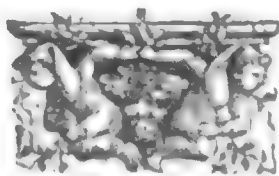
PARDI.—140. A trench d' auba. *Oh Senyor Deu, é quant será quet mostres?* AUSÍAS MARCH.—141. Lo Rey y la Mort. *Fatals amors.*—142. La regina de la festa. *Patria, Fides amor.* 143. Lo Sagell. *Patria, Fides, Amor.*—144. Oda. *Asi los héroes de la patria mia.* VÍCTOR BALAGUER.—145. Idili. *Allà à Moreria—las aus s' han juntat, voreta l' arena....*—146. Los tres amors. *Basta una queja, un dolor, una làgrima etc.*—147. Lo fosser. *Ell mateix!*—148. Lo bruel del Estany.—149. Lo siti de Tarragona.—1811 *Gent del camp, gent del llamp.*—150. .—*Lo bosch es causa de sos neguits.*—151. L' amor. *La imaginació es lo pulmó de l' ànima.* HIPPEL.—152. Al llibre de la historia. *¡Patria meva!*—153. Dos camins. *¿Quin es lo bò?*—154. La Concepció de Maria. *Mater immaculata.*—155. La Creu. *Redempció nostra.*—156. La mort del Sol. *Lleva en si mismo las condiciones de una duracion infinita.* M. BRUN.—157. La casa de las ninas. *A ma germana.*—158. La mida de la Verge.—*¿Ahont ets fill de mes entranyes?*—159. Los Jochs d' enguany. — 160. Menyspreu del mon. *Sols en vos, mon Deu, està la ditxa.*—161. Lo Carro triomfal. *¡Victor!*—162. Lo poeta.—*—163. Lo que diu lo vent. *Historia trista diu l' oronel.* F. SOLER —164. Cant de dol. *L' arbre de verdes branques caygué y mori.* M. Y FONTANALS.—165. Lo fuster. *Com lo nostre ofici—no n' hi cap més.*—166. Lo plany del presoner. *Patria.*—167. Amor.—""—168. En Joan lo Cassador. *Le Roi s' amuse.*—169. La prometensa.—*Diga Vd. con qué se cura ó mi amor ó mi locura.* D. SOLÍS.—170. *¡Alabat sia Deu que tenim blat! La vida del camp n' es vida.*—171. Cant epitalámich. *Lluna de mel lluna de cel.*—172. Lampegia. *Por Alah que no se hizo—mejor caza en estas tierras* A. DE BOFARULL.—173. La Naturalesa. *A tu 't deu la vida—quant viu en la terra.*—174. La tornada del Avi. *Cuanto va de ayer à hoy.*—175. Les noyes del Panadés. *Dominus vobiscum.*—176. La cansó del boig. *¡Digali boig!*—177. L' arbre de la Pàtria. *Himne.*—178. La creu del terme. *Balada.*—179. A Maria: *A zucenas de Abril, dad à mi aliento*

etc. ZORRILLA.—180. Lo Cometa. *Avant*.—181. Dotzena de frare. *Faulas*.—182. L' esprit catalá. *Himne—Avant*.—183. Historia y Tradició.—184. Tardor. *Ma mare es la tristesa—ja en ma tendra infantesa etc.*—185. L' arbre de la Llibertat. *¿Qui coneix la noble historia d' aqueix arbre sobirà.* M. AGUILÓ.—186. Sardana. *Suene la gayta—ruede la danza.* PIFERRER.—187. Los llenyaters. *Siguemhi*.—188. L' assalt de Montjuich. *Res tinch de tractar ab los enemichs de ma patria.* A. DE CASTRO.—189. Lluyta. *Deu ho sab*.—190. Somni d' un rey. *Del Rey dels reys, espera lo juhi*.—191. Ma vall. *Ab plor als ulls retorno patria mia*.—192. Lo rabí Struch. *Pro aris*.—193. Niu de tortras.—194. Defalliment. *Les fulles seques que 'l vent se 'n porta ¿qui sab hont van?* R. PICÓ.—195. L' escardot. *¡Oh dolsa soletat mon cor te cerca...*—196. La Mestressa. *Qui sembra cull*.—197. Llibre de memorias. *Si Satanás pudiese amar—dejaria de ser malo.* STA. TERESA.—198. A l' horta. *Qui fos ab tú a la masia, ver Paradis terrenal.* M. AGUILÓ.—199. L' Ideal. *¿Hont es?*—200. L' arpa y la espasa. *Lo sentiment y la forsa*.—201. Deliri d' amor. *¡Deh!.... fino al Ciel la nostra prece ascenda. ..*—202. La Fé y lo Dubte. *La Fé salva*.—203. Quinze anys. *Goig*.—204. La Sardana. *Amor*.—205. L' anell. *Per açó quan m' ofegan las boyras de la terra etc.*—206. Amor y anyorament. *Com l' amor de mare, cap*.—207. A ma patria. *¡Ditxós aquell que pot morir en tos brassos!*—208. Lo rellotje de las flors.—209. Otger. *Auba*.—210. Lo vol del Aguila. *E il naufragar é dolce in questo mare.* LEOPARDI.—211. La presa de Santa Clara. *Fum del infern per l' éter giravolta.* GUIMERÁ.—212. Memorias d' un barret. *Aprended flores de mi lo que va de ayer á hoy*.—213. Un bon consell. *Antes no te cases mira lo que haces*.—214. Las duas ombras. *A mitja nit*.—215. Adeu á la poesia..... *porque la palabra no dice nada de la passion sublime.* R. DE OLANO.—216. La visió del Patriarca. *Y soñó y he aquí una escala que estaba etc.* GÉNESIS.—217. La lley del amor. *Na Dolça*.—218. A la mort. *¡Oh muerte,*

muerte!... *yo sé quien te teme etc.* SANTA TERESA.—219. La Partida.—220. Fals amor.—221. Lo naixement de la terra. *Mens agitat molem.*—222. Lliure-cambi.—223. Teolongo Bachío. ¡Patria! *Paraula santa* TRAGEDIA —224. L' arbre del Maig. *La gran obra es la pau; la fraternitat la suprema lley.* —225. Redempció. ¡Oh cielo, oh cielo, io ti domando aita! LEOPARDI.—226. Los darrers Saguntins. *Nullum ante finem pugnae quam morientes fecerum.* TITO LIVIO.—227. La presa de Salses. 1639.—228. ¡Tot l' any! *La primavera que á gosar convida ja ha retornat al mon.* F. MATHEU.—229. La Escola. *La patrouille allemande passe—Baissez la voix, mes chers petits.*—230. L' exemple. *He escrit... ab la idea de invitar als cors nobles á que estimin molt etc.* SILVIO PÉLLICO.—231. Llegenda d' en Berenguer lo gran.—232. Diálechs.—233. ¡Ja fa anys! ¡Qui pogués tornar en aquell temps!—234. Fantasia. *Hermoso ser para llorar nacido.* ESPRONCEDA.—235. Lo Mas dels Roures.—236. La cansó de la dona. *Tretze son tretze.* —237. En senalla. *Deu n' hi dó.*—238. Coronas de flors. *Coronas d' espinas.*—239. La vida moderna. *Progrés, virtut y amor—es nostre lema sant.* CLAVÉ.—240. Batzilleríes. *Cartes al amich Francesch.—Clar y catalá.*—241. La geronina. *Patria, amor.*—242. Cansó d' amor. *Jo á totes hores anyor ma reyna.* T. FORTEZA.—243. Lo temps es or. *Aprofitémlo.* 244. *Patria Ara 'm digatz, catalán escamús.* BERTRAN DE BORN.—245. Venatoria. *Vocabitur venator, et veniet tibi* MARTIALIS.—246. Las dotze. *Aquí som aixís.*—247. Las del sasire. ¡Qué s' hi ha de fer!—248. Fullas secas. *Tardania.*—249. La gota d' aygua. *La gota d' aygua va al mar y l' ánima se 'n va á Deu.*—250. Lo llegat del pare. *Ja 'l Francés lo tinch á casa, ja no puch defensar res.*—251. Esperanseta. *La fruyta en los arbres madura l' Agost.*—252. Lo martiri de Santa Eulalia. *Joya de Barcelona.*—253. La cansó del enfadós.—¿Será bona pera vos?—254. Evocació. *Nave senza nocchiero in gran tempesta...* DANTE.—255. Fal-lera. *L' escriure 'l fa perdre 'l llegir.*—256. La meva amor. ¿Qui es?—257. Lo

cant del Ruch. ¡Ah!—258. Li catre Berenguiero. *Balado imitado di viei cant poupulari catalan*.—259. La reforma de Barcelona. *Aquells carrers estrets y solitaris, etc., etc.*—260. Lo condempnat. *Redempció*.—261. Lo que va d'ahir á avuy. *Ahir—ans que faltarte morir*.—262. A la vida moderna. *Extén sas alas lo progrès fent via...*—263. Un consol. *Pro facile est sentire quod explicatur etc.*—264. Tipos pera una pessa. *A can Xexanta*.—265. Somni. *Lo peor para una mujer es vivir sola*. J. MICHELET.—266. Un estudiant. *Barcelona es bona si la bossa sona*.—267. Los Petits Sayons.—268. Fulla d'Album. *Les pauvres nids deserts,—les nids qu' on abandonne*. F. COPPÉE.—269. La cansó de la Mort. *E tot es bo, puig es obra de Deu*. AUSIAS MARCH.—270. Escenas. *¡C' est la faute de la fatalité!* G. FLAUBERT.—271. La Verge dels romanins. *Es la nostra*.—272. La crema dels Furs.—273. La Torre roja. *A la Torre roja—quin burgit hi ha, etc.*—274. Rosa Mística.—275. En un álbúm. *Hojas del árbol caidas...*—276. La festa del Roser. *A cullir margaridoyas*.—277. La creu. *Iris de paz que se puso, alli en el monte Calvario*. C. DE LA BARCA.—278. Lo beyre d'argent. *Lo beyre, lo beyre ¡Oh mon car Hamlet!* SHAKESPEARE.—279. La alzina. *Espolsa demunt las nuvoludas sa cabellera real*. M. COSTA.—280. Celistia. *Y allá en un bosque de cocoteros*.—281. Lo cant del aucellet. *Mi madre fué una alondra—mi padre un ruiñeñor*. ZORRILLA.—282. La cova dels plahers. *Honni soit qui mal y pense*.—283. Lo carrer del Mercadal.—284. Gerona. *Lo gabaig no hi pogué res*.—285. L' anell de núvia. *Ay anellet de cent cayres, may t' havia vist tan bell*.—286. Cel blau. *La primavera que á gosar convida, etc.*—287. La parla catalana. *¿M' aydas Llull?*—288. La presonera. *Lassa de mi, soleta, sens llum y sens menjar*.—289. L' Alsaprém. *Dadme un punto de apoyo, etc.*—290. Lo llibre de la historia. *Y 'l temps los fulls girava del llibre de la historia*. SOLER.—291. Numancia. *Los ecos mil de los espacios llenan tus hazañas sin par*. HERRERA. 292. Lo cant de la ona. *Y als toms de la*

ona y als plechs del vent. UBACH.—293. L' assalt de Figueras. 1808.—294. Lo castell del Pirineu. *Sa voluntat indòmita dictava al mont y al plà.* A. BLANCH.—295. La Bonaventura. *La nit de Sant Joan, totes las herbas fan, mil maravellas.*—296. L' arbre de la llibertat. *Exelcior.*—297. La espasa de Conradí.—298. La tomba dels bons. *Humilitat.*—299. Montserrat. *Mentres al cel s' aixequen los pichs del Montserrat.* COLLELL.—300. Invocació. *Las ne duch l' esperit.* BRIZ.—301. Lo vol de la áliga. *Lluny del lluny.*—302. Lo Rey traydor. *Al trovador que canta feuli mercés.* QUINTANA.—303. La vida moderna. *Avant.*—304. La ombra de 'n Clarís.—305. La festa de la vila. ¡Oyda!—306. Elegía. *Naixe, estimar, morir, aixó es la vida.* UBACH.—307. La esperansa de la Patria. *A reveure, à Deu siau!*—308. La industria. ¡Ay Castella castellana—ay si 'm trencas l' últim pal. VICTOR BALAGUER.—309. La font dels miracles.—310. La fortuna. *Audaces fortuna juvat.*—311. Lo jukí final. *Salva me fons pietatis.*—312. La bandera. *Y aún asi, brillante y altanera, flotando vas por la region vacia.*—313. Lo plany del cor.—314. Pensaments. *No hay disparate que no haya pasado por la mente de un filósofo.*—315. Lo Rey de la ona. *Per altre cantó la esquadra de 'n Marquet y de 'n Mallol, etc.*—316. Romans novament tret de la mort de 'n Joan de Serrallonga, lladre de pas. ¡A sou, à sou!—317. La esmena del amor. *La Valliere, 1670.*—318. Cant de germanó.—319. Follia. *Y al retornar del Nort les aus marines, etc.*—320. A Saturno. *No vayas tan aprisa, etc.*—321. Lo pare de familia.

TAULA

TAULA

	<u>Planas.</u>
Acta de la festa.	21
Discurs del President del Consistori, D. Frederich Soler. . .	25
Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Cárles Pirozzini.	35
La musa popular, de D. Joaquim Riera y Bertran.	45
L' arbre de Matx, de D. Artur Masriera.. . . .	49
Ma vall, de D. Emili Coca y Collado.. . . .	57
Otger, de D. ^a Dolors Moncerdá de Maciá.	63
La presa de Sta. Clara, de D. Ramon Enrich Bassegoda. . .	67
Lo vol de l' águila, de D. Joseph Franquesa y Gomis. . . .	77
Espines, de D. ^a Dolors Moncerdá de Maciá.	81
Lo lleó de Queralt, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.. . .	87
Los petits sayons, de D. Emili Vilanova.	97
Discurs de gracies, del mantenedor D. Joseph Feliu y Codina	111
Llista de las composicions presentadas al certámen.	119

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

Consistència dels

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXV DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCLXXXIII

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIKENSA

CARRER DE XUCLÀ, NÚMERO 13, BAIXOS

MDCCCLXXXIII

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

MANTENEDORS

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President*.

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza.

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.

D. Geroni Rosselló.

D. Marian Aguiló.

D. Cárles Pirozzini.

D. Antoni de Bofarull, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

D.ª JOSEPHA SALVAT D'ONYÓS

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals. *President.*

EXCM SR. VÍCTOR BALAGUER.	D. Miquel Victoriá Amer.
D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	» J. LLÚIS PONS Y GALLARZA.
† D. Joan Cortada	» Antoni de Bofarull, <i>Secretari</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Maria Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.	† D. M. Flotats y Comabella.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.	» Joan Manyé y Flaquer.
† » Vicens Joaquim Bastús.	» ADOLF BLANCH, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster, *President.*

D. JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	† D. Pau Estorch y Siqués.
† » Antoni Bergnes.	» Joseph Leopold Feu.
D. Lluís Cutchet.	» Manel Lasarte, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Carme de Bofarull.

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President*.

D. MARIÁN AGUILO Y FUSTER.

D. Manuel Angelon.

† D. Joseph Coll y Vehí.

» Joseph Llausás.

† » Miquel Anton Martí.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER,
Secretari.

REINA DE LA FESTA

Donya Maria Josefa Massanés de Gonzalez.

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D. Terenci Thos y Codina.

‡ D. Manel Anglasell

EXCM. SR. D. Manel Milá y

Fontanals.

† » Joseph Subirana.

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER. † » Eusebi Pascual, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA.

*Senyora esposa del Excel-lentissim Senyor Gobernador Civil
en representació de*

S. A. la Serenissima Sra. Duquesa de Montpensier

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Corta la, *President*.

D. Celestí Beralat.

D. Gregori Amado Larrosa.

» Miquel Victoriá Amer.

† » Narcís Gay.

† » Antoni Camps y F. brés.

» DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Victoria Peña d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President*.

D. ADOLF BLANCH.	D. Francisco Muns.
» GERONI ROSSELLÓ.	» DAMÁS CALVET.
† » Lluís Roca y Florejachs.	» Víctor Gebhardt, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Elena Caballer de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLVI

D. Pau Valls, *President*.

D. Francisco Morera.	D. Silvino Thos y Codina.
» Teodor Llorente.	» Eduart Vidal y Valenciano.
» Víctor Gebhardt.	† » Robert Robert, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Manela Luna Mendeç de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President*.

D. Gayetá Vidal y Valenciano.	† D. Robert Robert.
» F. Román y Puigdengolas.	» Marian Fons.
» Joaquim Sitjar y Bulcegura.	» F. Maspons y Labrós, <i>Scrí</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *President*.

D. Jascinto Labaila.	D. FREDERICH SOLER.
» Felip Bertran.	» Francisco Maspons y Labrós.
» Felip Jascinto Sala.	» F. Miquel y Badía, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Carme Mercader

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA, *President.*

† D. Eussebi Anglora.	D. Joseph Roca y Roca.
D. Joseph María Arnau.	» Francisco Miquel y Badia.
MOSEN JASCINTO VERDAGUER.	» Pere de Rosselló, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.	D. Joaquim Riera y Bertran.
D. Ignasi Ramon Miró.	» Pere de Rosselló.
» Joseph Puiggari.	» Joseph de Palau, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President.*

D. Miquel Victorià Amer.	† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph d'Argullol y Serra.	» Joseph de Palau y Huguet.
» Rafael Ferrer y Bigné.	» Joan Monserrat, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

D. Manel Ange'on.	D. Vicens W. Querol.
» Félix María Falguera.	Mossen Ferran Sellarés.
» Joan Montserrat y Archs.	D. Joseph Coloreu, <i>Secretari.</i>

REINA DE LA FESTA

Donya María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. D. Antoni Camps y Fabrés.
 † » Lluís Roca y Florejachs. » Joseph Coroleu.
 Excm. Sr. D. Albert de Quintana. MOISEN JAUME COLLÉLI. *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Excm. Senyora Donya Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. D. F. Masferrer y Arquimbau.
 † » Antoni Camps y Fabrés. » Pere Nanot-Renart.
 † » Joseph Coll y Vehí. » J. Sardá y Lloret, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. FRANCESH PELAY BRIZ, *President*.

D. ADOLF BLANCH Y CORTADA. D. Antoni Aulestia y Pijoan.
 » Celestí Barallat y Falguera. » Joaquim Fontanals del Castillo
 » Joseph Balari y Jovany. » J. Roca y Roca, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President*.

D. Antoni de Bofarull. D. Enrich Claudi Girbal.
 » DAMÁS CALVET. » Joseph Roca y Roca.
 » Pere de Rosselló. » J. Blanch y Piera, *Secretari*.

REINA DE LA FESTA

Donya Emilia Palau y González de Quijano.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President*.

D. Gonzalo Serraclara.	D. Andreu Balaguer y Merino.
† D. Vicens Boix.	» Joseph Blanch y Piera.
» Francisco Miquel y Badía.	» J. Riera y Bertran, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Josefinx Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President*.

D. ADOLF BLANCH.	D. Joseph Coroleu.
» FREDERICH SOLER.	» Joaquim Riera y Bertran.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	» ANGEL GUIMERÁ, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Excm. Senyora Donya Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

D. Gonzalo Serraclara, *President*.

D. DAMÁS CALVET.	D. Manel de Lasarte.
» Narcís Roca.	» Joseph Pella y Forgas.
» ANGEL GUIMERÁ.	» Emili Vilanova, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Teresa Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President*.

D. Ramon de Siscar.	D. Conrat Roure.
» Joan Sardá.	» Alvar Verdaguer.
» Emili Vilanova.	» Francesch Matheu, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

MOSSEN JASCINTO VERDAGUER, *President*.

D. Ramon Picó y Campamar.	D. Lluís Domenech.
» Francesch Matheu.	» Jascinto Torres y Reyetó.
» Jascinto Laporta.	» Narcís Oller, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Il·ltre. Sra. D.ª Dolors Caballero de Mercader,
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. FREDERICH SOLER, *President*.

D. Manel Angelon.	D. Arthur Gallard.
» Joan B. Ferrer.	» Narcís Oller.
» Joseph Feliu y Codina.	» Carlos Pirozzini, <i>Secretari</i> .

REINA DE LA FESTA

Donya Aurea Clavé de Ferrer.

MESTRES EN GAY SABER

- Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
 D. Geroni Roselló *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
 « Joaquim Rubio y Ors, *proclamat en 3 de Maig de 1863.*
 « Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
 « Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
 « Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
 « Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
 « Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
 « Tomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
 « Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
 « Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
 « Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
 « Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
 « Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
 « Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

D. Isabel de Villamartin.	2
« Dolers Moncerdá de Maciá.	1
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.	4
« Thomas Aguiló.	1
« Miquel Victoriá Amer.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	1
D. ADOLFO BLANCH CORTADA.	3
« FRANCESCH PELAY BRIZ.	4
« DAMÁS CALVET.	3
« Antoni Camps y Fabrès.	1
« Emili Coca.	1
« JAUME COLLELL.	3
« Marian Fons.	1
« THOMÁS FORTEZA.	3
« Joseph Franquesa y Gomis.	3
« Martí Genís y Aguilar.	1
« ANGEL GUIMERÀ.	4
« Joseph Martí Folguera.	1
« Artur Masriera y Colomer.	2
« Apeles Mestres.	1
« Anicet de Pagés de Puig.	1
« Ramon Picó y Campamar.	1
« JOSEPH LLUIS PONS GALLARZA.	3
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós.	1
« Joaquim Riera y Bertran.	1
« Lluís Roca y Florejachs.	1
« GERONI ROSELLÓ.	3
« JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	3
« Frederich Soler.	4
« Silvino Thos y Codina.	1
« Terenci Thos y Codina.	1
« Jacinto Torres y Reyetó.	1
« FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	3
« JASCINTO VERDAGUER.	3

AUTORS

QU' HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D. ^a Marfa de Bell-lloch..	1
« Josefa Massanés de Gonzalez..	1
« Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Auléstia y P. joan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER..	2
« D. Joaquim M. Bartrina,	1
D. Pau Bertran y Bros.	1
« ADOLF BLANCH CORTADA.	1
« Antoni de Bofarull.	3
« Antoni Camps y Fabrés.	1
<i>Lo Cansoner de Miramar.</i>	1
D. Antoni Careta.	1
« JAUME COLLELL.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
« D. Salvador Estrada	1
« Joan B. Ferrer.	1
« THOMÁS FORTEZA..	2
« Joseph Garriga y Lloró.	1
« Víctor Gebhart.	1
« Martí Genís y Aguilar.	1
« Víctor Lieutaud.	1
« Joseph Martí y Folguera.	8
« Francesch Matheu y Fornells.	1
« Apeles Mestres..	1
EXCM. SR. D. Manel Milá y Fontanals.	1
D. Antoni Molins y Sirera..	1
« Matheu Obrador Bennassar.	1
« Narcís Oller.	2
« Anicet de Pagés de Puig.	2
« Joseph de Palau y Huguet..	1
« Pere d' Alcántara Penya.	1
« Ramon Picó y Campamar..	1
« JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA.	1
EXCM. SR. D. Albert de Quintana.	1
D. Jaume Ramon y Vidales.	1
« Isidro Reventós.	3
« Joaquim Riera y Bertran.	2
« Lluís Roca y Florejachs.	2

» GERONI ROSSELLÓ.	1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS.	4
» Salvador Sanpere y Miquel.	2
» FREDERICH SJÖLÉR.	3
» Joan Montserrat y Archs	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Terenci Thos y Codina.. . . .	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA.	7
MOSSÈN JASCINTO VERDAGUER.. . . .	4
D. Eduart Vidal y Valenciano.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano	2
» Emili Vilanova.	1
» Joseph Yxart.	1

AUTORS

AUTORS QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D. ^a María de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá.. . . .	3
» Victoria Penya d' Amer.	4
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
D. Tomás Aguiló.	1
» Fernando Agulló y Vidal.	1
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Joseph d' Argullol y Serra.. . . .	1
» Antoni Auléstia y Pijoan	1
EXCM SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó.	2
» ADOLF BLANCH Y CORTADA.. . . .	2
» Antoni de Bofarull.	8
» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» DAMÁS CALVET.. . . .	5
» Antoni Camps y Fabrés.	8
C. de M.	1
Lo Cançoner de Vilatorr.	1
D. Emili Coca y Collado.	7
» JAUME COLLELL Y BANCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.. . . .	1
» Miquel Costa y Llobera.	1
» Salvador Estrada.	1

<i>Un Fadrí de Montanya..</i>	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló..	2
» Marian Fonts..	3
» Guillem Forteza..	1
» THOMÁS FORTEZA..	2
» Joseph Franquesa y Gomis..	4
» Artur Gallard..	2
» Martí Genís y Aguilar..	1
» Salvador Genís..	1
» ANGEL GUIMERÁ..	1
<i>Jordi..</i>	3
D. Manel de Lasarte..	1
» Teodoro Llorente..	1
» Joseph Martí y Folguera..	14
» Artur Masriera y Colomer..	4
» Francesch Matheu y Fornells..	4
» Gabriel Maura..	1
» Antoni Molins y Sirera..	2
» Joan Monné..	1
<i>Armengol de Montsech..</i>	1
D. Joan Montserrat y Archs..	2
» Francisco Muns..	1
» Pere Nanot-Renart..	1
» Lluís B. Nadal..	1
» Joan Nebot y Casas..	1
» Matheu Obrador y Bennasar..	2
» Anicet de Pagés de Puig..	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau..	4
<i>Pere Pi y Parera..</i>	1
» Ramon Picó y Campamar..	6
» Felip Pirozzini y Martí..	3
» Félix Pizcueta..	2
» Joan Planas y Feliu..	2
» Cárles Pons de Ginebreda..	1
» JOSEPH LLUIS PONS Y GALLARZA..	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana..	2
D. Federich Rahola..	1
» Isidro Reventós y Amiguet..	3
» Joaquim Riera y Bertran..	8
» Lluís Roca y Florejachs..	4
» Joseph Roca y Roca..	2
» JOAQUIM RUBIÓ ORS..	1
» FREDERICH SOLER..	4
<i>E. T. de M..</i>	2

D. Joseph Taronj y Cortés.	2
» Terenci Thos y Codina.	4
» Jascinto Torres y Reyetó.	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA	12
» Agustí Valls y Vicents.	1
» Pere Antoni Ventalló.	2
» JASCINTO VERDAGUER.	4
» Joseph Verdú.	1
» Gayetá Vidal y Valenciano	1
» Pere Ramon Vidal.	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	8

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Barcelona.
 Excm. Diputació provincial de Gerona.
 Excm. Diputació provincial de Tarragona.
 Excm. Diputació provincial de Lleyda.
 Excm. Diputació provincial de las Balears.
 Excm. Diputació provincial d' Alacant.
 M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
 M. I. Sr. President de la Academia de la llengua catalana.
 M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletres.
 LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.	D. Geroni Martorell.
» Marqués de Castellbell.	» Joseph Martorell.
D. Manuel Farguell.	» Ferran de Miró d' Ortaffá.
» Ignasi Fontrodona.	» Fernando Puig.
» Eussebi Güell.	» Robert Robert.
» Francisco Gumá.	» Carles Salvador.
» Claudi Lopez.	» Marian de Sans.
» Francisco Mandri Dezo.	

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera Pere.	Bonay Frederich.
Agelet y Vidal Víctor.	Bofill Artur.
Aguilar Francisco de P.	Bofill Eugeni.
Aguiló Plàc't.	Bonjoch Francesch.
Agulló Ferran.	Bordas Frederich.
Alayo Pere.	Bosch Joseph.
Alésan Joseph.	Bosch y Puig Ivo.
Al'davert Pere.	Bosch y Marcé Emili.
Aleu Anton de Padua.	Boter Francesch de
Alemaný Joseph.	Bulart Pere.
Alier Bonaventura.	Bulbena Artur.
Alier y Sala Lluís.	Bulbena Pere.
Almirall y Vidal Joseph.	Bulbena y Tusell Anton.
Almirall Joan.	Blanch Joseph.
Almirall Valentí.	Brossa y Reixach Jaume.
Alumar Evaristo.	Brossa Miquel.
Amat Gervasi.	Brunet y Bellet Joseph.
Amell Manel.	Buxaderas Eduart.
Amigó y de Cabo Pere.	Caballé Joan.
Angelon Manel.	Cabot y Amigo Joan.
Arabía y Solanas Ramon	Cadena Jaume.
Argullol Joseph de	Cuadrada y Vila Francisco.
Arús y Arderiu Rosendo.	Capmany y Sandiumenge Narcís.
Armet y Ricart Salvador.	Campderrós Joseph.
Arnet y Viver Roman.	Camprodon y Rovira Joan.
Arnó Maristany Pere.	Camprubí y Mallol Francesch.
Auléstia y Pijoan Antoni.	Camin Alvar M. de.
Bagunyá Jaume.	Canyellas y Rodon Joseph.
Balaguer y Merino Andreu.	Canal Joseph.
Balaguer y Torner Andreu.	Canals Emili.
Balari y Jovany Joseph.	Capella Bonaventura.
Barallat Celestí.	Capella Timoteu.
Bardera y Vila Joseph.	Capdevila Millan de la Cogul'a.
Bardera Ramon.	Careta Antoni.
Batló y Batlló Enrich.	Casademunt Adrià.
Batló y Batlló Frederich.	Casanovas Jacinto.
Batlle Llorens.	Casaramona Joan.
Baxeras Ignasi.	Casades Joaquim.
Bertran Felip.	Cascante Joseph.
Bertran y Rubio Eduart.	Ceballos Ignasi de.
Bonay Alfonso.	Coca Angel Joan.

Colom y Coll Francisco.	Foltanals Joseph.
Coll y Rataflutis Pere.	Formiguera Emili.
Coll Lluís.	Forns Francisco de P.
Colomé Tutan Antoni.	Franquet Enrich, Pbre.
Company y Fages Pere.	Galí Miquel.
Cortada Gonzalo.	Gallard Artur.
Cuadras y Feliu Manel.	García Carles.
Cumella Joaquim.	Garriga y Miquel Francisco.
Cunill Agustí.	Garriga Joseph.
Cusachs Andreu.	Gasset Francisco.
Cutchet Lluís.	Gasset Joseph.
Cuxart Francisco.	Gaza Alfredo.
Cristies Magí.	Gatius y Duran Just.
Danés Joseph.	Gibert y Riera Eduart.
Daurella y Rull Joseph.	Gibert Salvador.
Delás Fernando de.	Girona Ignasi.
Delgado Prósper.	Gispert Manel.
Delmás y Netto Carles.	Góngora Lluís.
Doménech Lluís.	Granell Pere.
Doménech Enrich.	Grenzner Manel.
Domingo Francisco A.	Giralt Manel.
Doria Francisco.	Guardiola Alfonso.
Doria y Casas Pere.	Imbert Eduart.
Escubós Albert.	Jordá Antoni.
Escudé Baldomero.	Jordá Frederich.
Escudé Anton.	Jori Domingo.
Esponella y Monjolet N.	Lacambra Joan.
Estalella Antoni, Pbre.	Lapeira Enrich.
Estasen Eugeni.	Larratea Catalan Manel.
Falguera Félix M.	Llagostera Francisco.
Farnés Sebastià.	Llampallas Antoni.
Farnés y Flaquer Joan.	Llavallol Teodor.
Fasant Francisco.	Lleó Modest.
Felip y Sunyé Joseph.	Lleonart y Llunell Joan.
Felip y Dotras Gaspar.	Lligé Joan.
Ferrando Rovira Ignasi.	Llorens y Riu Joseph.
Fernandez de Soto Angel.	Macià y Pujol Eusebi.
Ferrer y Vidal Joseph.	Maluquer y Viladot Joan.
Ferrer Francesh.	Mandado Rupert.
Fiter é Inglés Joseph	Mariezcurrera Heribert.
Flaquer Joseph.	Maristany Francisco de P.
Fonolleda y Guardiola Santiago.	Marqués Manel.
Font Joan.	Marsillach Joaquim.
Font y Sanmartí Armengol.	Martí y Fusté Joan.
Font Víctor.	Martí y Sagristà Miquel.

Martí y Gelabert Pere.	Pedrals Artur.
Martorell Bernardino.	Pella y Forgas Joseph.
Mas Domingo.	Parés Ildefonso
Massó Antoni.	Permanyer Joan.
Massó Félix de G.	Perpinyá y Pujol Joan.
Matas y Burgués Francisco.	Perpinyá y Pujol Fernando.
Matas y Burgués Miquel.	Pers y Ramona Magí.
Maspons Mariano.	Pigrau Cárles.
Maspons y Labrós Francisco.	Pirozzini Cárles.
Masriera y Colomer Artur.	Planas Francisco.
Masriera Frederich.	Planella Macari.
Masriera Joseph.	Ponsetí Roch.
Matheu y Fornells Francesch.	Pons y Massaveu Joan.
Matheu y Fornells Joaquim.	Pons Marés Pere.
Malagrida Alfons.	Porcar y Tió Manel.
Miller y Pajés Joan.	Porta Oscar.
Mimó y Caba Claudi.	Prim Miquel.
Miquel y Badia Francisco.	Prió Agustí.
Miquelerena Pelayo de.	Puig y Esteve Francisco Pbre.
Miravent Joseph.	Puig y Savall Lluís.
Mitjans Vilajeliu Juli.	Puig Erasme.
Molins y Sirera Antoni.	Puig y Valls Narcís.
Monnany y Lopez Ramon.	Puiguriguer Jaume.
Montserrat Joan.	Pujol Francisco.
Morull Joseph.	Quintana Albert de
Morgades y Gili Joseph, Pbre.	Quintana Tuset Sixt.
Mundi Jaume.	Rech Cárles.
Mundó Joan.	Regordosa Romá.
Mústich Ramon.	Reventós Joseph.
Navarro Enrich.	Reventós Ramon.
Novas Rosendo.	Regordosa Jaume.
Nuri Ramon.	Ribas Gonzalo.
Oliveras Anton.	Ribas y Fargas Joseph.
Oller y Moragas Narcís.	Riba y Lledó Francisco.
Orriols Joan B.	Ribot y Climent Francisco.
Palau Gonzalez Pere.	Ribot y Serra Manel.
Palau Melcior de.	Ribalta Miquel.
Parellada Feliu.	Ribot y Claramunt Joseph.
Parés Ignasi.	Ricart Giralt Joseph.
Pascual y Casas Eusebi.	Ricart Felip.
Pascual y Costa Joan.	Ricart Ramon.
Pascual y Nin Joan.	Riera y Bertran Joaquim.
Pau Francisco Manel.	Riera y Penosa Jaume.
Perez Ramon.	Riera Rubio Emili.
Pecero Manel M.	Rius de Llosellas Leopold.

Rius y Taulet Francisco de P.	Tintorer Rafel.
Rius Antoni.	Tintoré Francisco María.
Roca y Roca Joseph.	Tobella Francisco X.
Rocamora Manel.	Tolrá Joseph.
Ros de Olano Antoni.	Torrabadella Manel.
Rogent Elías.	Torrella y Plaja Manel.
Ronquillo Francisco de P.	Torrents y Monner Antoni.
Rosselló Pere de.	Torrents y Torres Antoni.
Roure Conrat.	Torres y Torrents Manel.
Sala y Martí Joaquim.	Torres y Reyetó Jascinto.
Saladrigas Rafel.	Torent Ramon.
Salvador Santiago.	Traval Angel.
Sandiumenge Magí.	Trilla Agustí.
Sagrera Conrat.	Tusquets Joan.
Sagrera Joseph.	Tuyet Simeon.
Sandaren y Arqués Antoni.	Ubach y Vinyeta Jaume.
Santaló Pere.	Urgellés de Tóvar Agustí.
Santamaría Alfredo.	Valls Pau.
Santamaría Pere.	Valls y Vicens Joseph M.
Sardá y Lloret Joan.	Valls Agustí.
Sabater Joseph M. ^a	Valls y Vicens Agustí.
Sampons Joseph.	Valls y Rius Antoni.
Serra Ramon Andreu.	Valés y Ribot Joseph M.
Serra y Torruella Pere.	Vehils Antoni.
Serra Joseph O.	Vehils Joaquim.
Serra y Sulé Joan.	Ventosa Andreu.
Serraclara Gonzalo.	Ventayol y Rius Joseph.
Serrahima Maurici.	Verdaguer Alvar.
Serrallés Pere.	Vergés y Vilumara Ramon.
Sert Domingo.	Vergés Pere Nolasco.
Siscar Ramon de.	Vidal Enrich Xavier.
Solá y Guixa Trinitat.	Vidal Joseph.
Soler Francesch.	Vidal Juliá.
Sostres Joaquim.	Vidal y Valenciano Eduart.
Sujol Joseph.	Vila Conrat.
Sunyol Esteve.	Vilanova Emili.
Sunyol Ramon.	Vilallonga Salvador.
Sturzenegger Jaume.	Vilalta Joseph.
Sutorras Inglada Domingo.	Vila y Bassa Joan.
Taulet Baltasar.	Vila y Lletjós Francisco.
Tayá Joseph.	Vilá y Vilaplana Andreu.
Thomás y Bigas Joseph.	Viader Lluís.
Tintorer Joaquim M.	Vilaseca Joseph.

Vilumara Eussebi.
Vives Pere Nolasco
Viza y Martí Joan.

Vilar Santiago.
Xiqués Ramon M.
Xiró y Jordá Cárles.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

D. Joan Baptista Ferrer.

La Garriga.

D. Salvador Busquets.
» Joseph de Roselló.

Sarreal.

D. Jaume Ramon Vidales.

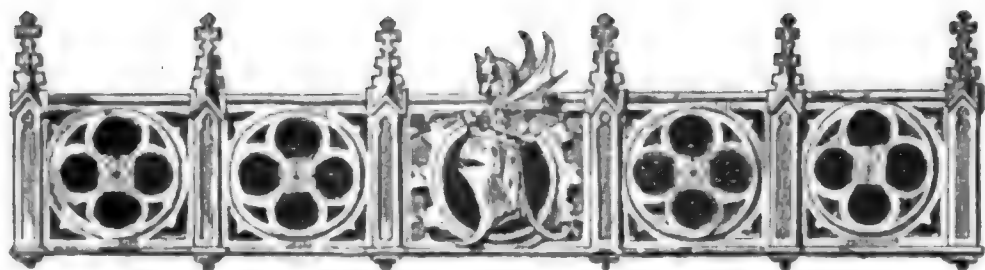
Palma de Mallorca.

D. Joseph Lluís Aguiló.
» Francesch Forteza.
» Lluís Fuster.
» Gabriel Maura.

San Celoni.

D. Miquel Draper.

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona, á la una de la tarde del dia 6, primer diumenge de Maig, del any mil vuyt cents vuytanta tres, fou celebrada la VINTICINQUENA FESTA dels Jochs Florals, en la gran sala de la casa anomenada Llotja de Mar.

Lo senyor president de la festa, junt ab lo del Consistori, lo del Excm. Ajuntament Constitucional, patró de la institució, y 'l de la Excma. Diputació Provincial, que també la favoreix, y ab ells, l' Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, altre dels mantenedors, baix lo caràcter de representant de las Reyls Academies de la Historia y Espanyola, acompanyats tots del Srs. Mantenedors, de las primeras autoritats y de diversas comissions oficials, penetráren en la sala, y passáren á ocupar los sitials de preferencia del estrado, ahont lo té igualment lo honorable Cos de Adjunts, quals individuos ocupavan ja sos

llochs respectius, y esperavan, drets, á la comitiva oficial, com guardava així mateix semblant actitud gran part de la numerosa y mòlt escullida concurrència que omplia la sala, mentres la orquesta de la municipalitat deixava sentir las mes bellas tocatas.

Com que se celebrava la primera Vinticinquena festa, pera consignar tal goig, y commemorar la instalació dels Jochs Florals en nostre temps, segons acort anterior, s' havia col·locat, en lo centre del estrado, lo bust del rey don Joan I de Aragó á qui 's devia la fundació de aquells en altre segle.

Ocupats los llochs corresponents per los Srs. Presidents, mantenedors, autoritats y demes personas á qui estava reservat l' estrado, l' Excm. Sr. Gobernador civil de la Provincia, D. Gregori Zabalza, declará oberta la sessió, passant á llegir, á continuació, son discurs (i).

Seguí al discurs del Sr. Gobernador, despues de breu pausa, lo del Sr. President del Consistori, (ii) que llegí lo senyor mantenedor D. Lluís Pons y Gallarza, encarгат de la presidencia, per haver privat á aquell de assistir un greu motiu de familia, conforme se manifestá.

Acabats los discursos, l' infrascrit secretari pronunciá en alta veu las següents paraulas:

«Se va á coronar lo bust del rey D. Joan I d' Aragó, lo rey de la pau, lo protector de las arts y de las lletras, lo digne successor dels mes il·lustrats prínceps de sanch catalana, l' *amador de la gentilesa*, com á fundador y primer institutor del Jochs Florals de Barcelona en 1393.»

Avansant llavors lo Sr. President del Consistori, acompanyat dels altres presidents, y portant á la ma una corona de llaurer, la col·locá en lo cap de la regia imatge, pronunciant al mateix temps, y en alta veu, las següents paraulas:

«Gran es lo poble que sap fer justicia als seus reys, y

grans son los reys que, després de cinch cents anys, mereixen tornar á ésser coronats »

Tocá llavors la música la martxa que porta 'l nom del mateix rey coronat, escrita expressament pera 'ls Jochs Florals en 1865, y en ells usada com á propia y característica, y apareixent las comissions que portavan també coronas, anáren ordenadament col·locantlas entorn del pedestal: ditas comissions ofertoras eran las representants de La Renaixensa, la Il·lustració Catalana, Ateneo Sabadellés, Centre Catalanista Provencalench y Teatre Catalá.

Cumplerta la solemnitat de la coronació, l' infrascrit secretari llegí, baix lo carácter de fundador, un discurs, y en seguida la Memoria corresponent de son actual càrrech (III.), després de la que comensá á obrir los plechs que encloian los noms dels premiats, guardant l' ordre dels temas senyalats en lo cartell, y expressats en la referida Memoria.

Fou guanyador de la flor natural D. Apeles Mestres, la qual ne feu present á donya Josepa Salvat de Onyós, que quedá, en conseqüencia, proclamada reyna de la festa, y sentada en lo trono, com ho feu saber lo Sr. President del Consistori, ab la particularitat de anunciar al públich, que la reyna escullida era avia materna del premiat. Los accéssits de dit premi corresponguéren á D.ª Dolors Moncerdá de Macía y á D. Ferrand Agulló Vidal. Lo Sr. D. J. Roca y Roca, per encarréch del poeta premiat, feu lectura de la composició que havia alcansat aquesta primera recompensa. (IV. V. VI.)

Lo premi de la englantina d' or l' alcansá D. Joseph Franquesa y Gomis, lo primer accessit de dit premi don Francesch Ubach y Vinyeta y lo segon D. Agustí Valls y Vicens. Llegí la poesia premiada, per encárrechs de son autor, lo Sr. D. J. Blanch. (VII. VIII. IX.)

Guanyá la viola d' or y argent D. Artur Masriera Co-

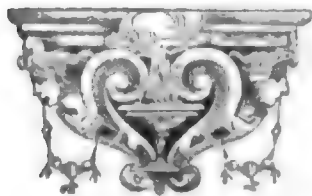
lomer, tocant los accéssits respectivament á D. Joaquim Riera y Bertran y á D.ª Victoria Peña de Amer. (x. xi. xii.)

Adjudicats los premis ordinaris, resultá ser autor de la Oda á *Barcelona*, que obtava á la Rosella d' or y argent, lo Reverent mossen Jacinto Verdaguer, en nom del qual la llegí també 'l Sr. Blanch (xiii.); del himne *L' esperit catalá*, en lo únich accessit adjudicat, D. Antoni Molins y Sirera (xiv.), de *Lo siti d' Amposta*, recompensat ab un medalló d' or y argent, D. Joseph Garriga y Lloró (xv.), y finalment del treball en prosa, que tenia per premi una medalla d' argent, D. Jaume Ramon y Vidales (xvi).

Atenentse á lo previngut en los Estatuts, per ser tres los premis ordinaris guanyats fins al present certámen per D. Joseph Franquesa y Gomis, fou cridat per l' infrascript secretari pera que passás á rebre lo títol de Mestre en Gay Saber, que li conferí 'l Sr. President del Consistori ab la fórmula y solennitat establerta.

L' Excm. Sr. D. Víctor Balaguer passá, en seguida, á fer lectura de son discurs gratulatori (xvii.); y finida esta, l' Excm. Sr. Gobernador civil doná per terminats los Jochs Florals de 1883.

ANTONI DE BOFABULL, *secretari*.

Núm. 1.—DISCURS DEL EXCM. SR. GOBERNADOR CIVIL.

SEÑORES:

Permitidme que al abrir este solemne acto, que conmemora el vigésimo quinto año de la restauracion de los Juegos Forales de esta noble, culta y hermosa Ciudad, salude respetuosamente, con toda la efusion del alma, en la sonora lengua de Cervantes, Ercilla y Garcilaso, á los amantes y cultivadores todos de la lengua que inmortalizaron los Ausias-March, Descot, Montaner y Aribau.

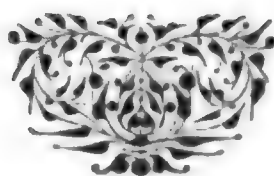
Grato, muy grato, es para mí venir á presidir esta brillante y embelesadora fiesta, dedicada á enaltecer las letras catalanas y las escelencias de la Gaya Ciencia, que inspira siempre sus cantos en la Pátria, la Fe y el Amor.

Hase dicho, Señores, con razon sobrada por cierto, que quién no ama á su lengua, merece perderla. Los pueblos que no saben amar su idioma, sus tradiciones, sus costumbres, y su historia, y que no buscan en ella el aliento y la fuerza que necesitan para adelantar por las anchurosas vías del progreso, se condenan irremisiblemente, á

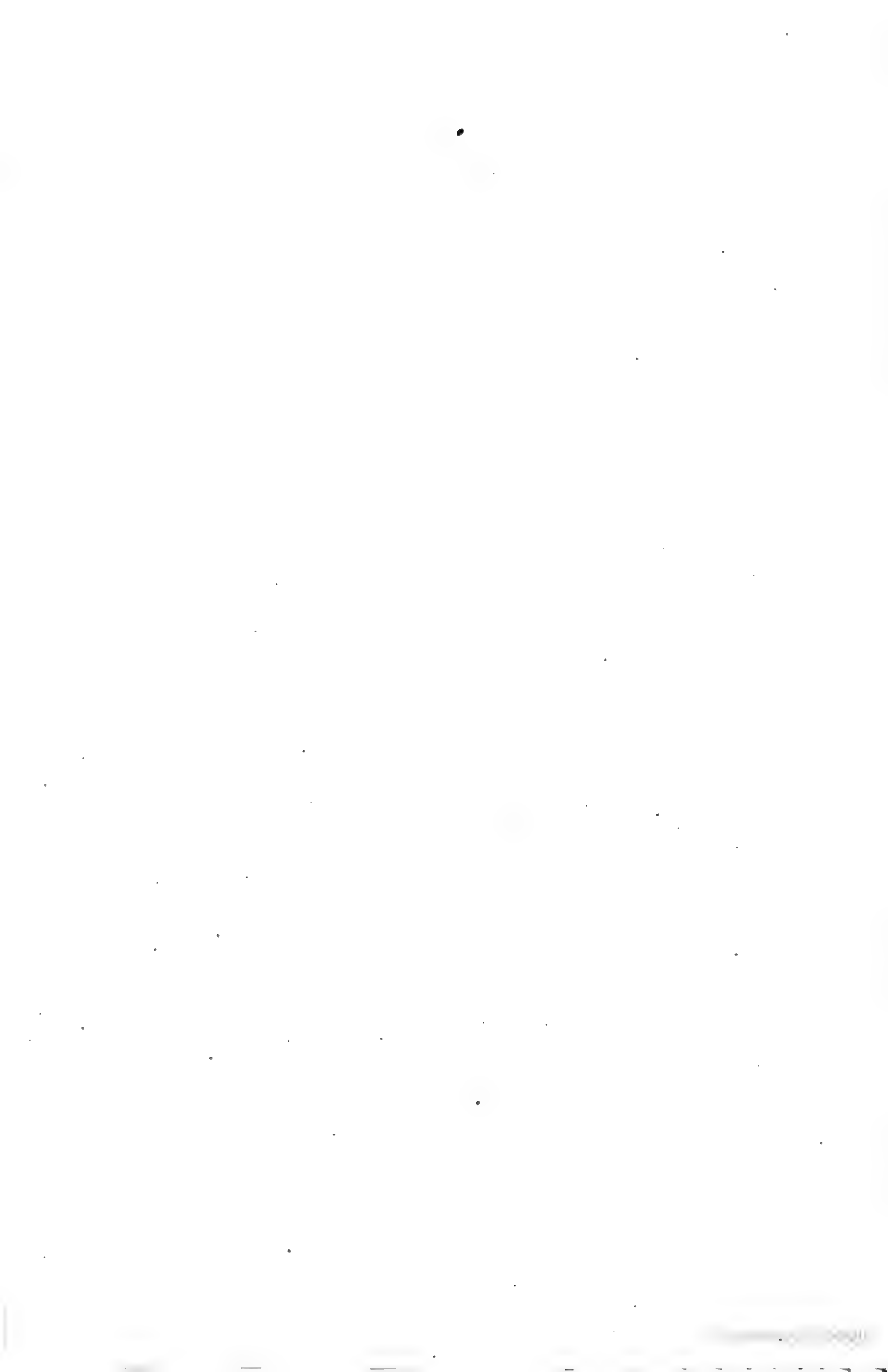
una muerte, más ó menos próxima, pero siempre segura é inevitable.

Cataluña, la activa, la laboriosa, la emprendedora Cataluña, honrando su pasado y su presente, se hace digna de un glorioso porvenir.

Trabajemos, pues, todos, á impulsos del más acendrado patriotismo, y cada uno en la medida de sus fuerzas, y en la esfera de su accion, para que lo alcance y realice; y no omitamos esfuerzo, ni escusemos sacrificio alguno, en aras de nuestro amor á la pátria, para que Cataluña sea próspera y para que España toda sea feliz.

Núm. II.—DISCURS DEL SR. PRESIDENT DEL CONSISTORI.

SENYOR EXCEL-LENTÍSSIM

SENYORS:

Tingueren los SSrs. Adjunts del Consistori dels Jochs florals per cosa pertinent y rahonable que fossen enguany elets de nou los mes antichs mantenedors, á fi de que celebrantse la 25.ª festa aparegués mes clarament la llarga y may trencada prosecució d' aquesta institució poética. Dels dits mantenedors l' un ha sigut ja plorat per la familia, pels amichs y per les lletres; la major part dels altres s' ha resolt á acceptar tan honrosa reelecció, trobantse entre ells lo secretari del 1.^{or} any, lo qui doná 'l comiat y 'l qui feu de President. Aquest hauria tingut prou rahó de separarse, sino que ha pensat que no debia perturbar la obra comensada, per mes que l' estat de son cors y de son esperit lo priven de compareixer á llegir personalment lo present dictat. No será aquest un ver-tader discurs sino un petit capítol d' historia literaria, que per diferents afers no li ha vagat de posarlo en galant y triat llenguatge. S' en demana perdó als oyents y á la mateixa llengua.

I

Inquirint la primera causa de la moderna renaixensa catalana y per consigüent dels Jochs florals que de ella provenen, ¿ahont la trobarem? No cal cercarla en un moviment propi tant sols de la nostra terra. Mes aviat ó mes tart en diversos pobles de Europa y no tant per desitx d'imitació com per efecte dels ayres que corrien, s'ha tractat de despertar l'adormit sentit nacional. Molt temps feya que hòmens doctes y pacients s'afanyaven per arreplegar en los polsosos magatzems de l'història patria joyells oblidats ó viltinguts y en remoure les mines guardadores de les mes amagades pedres precioses pertanyents á la mateixa història. Mes endavant, com del frech dels metalls naixen centelles, del estudi continuat y de la comparació de les velles memories sortí una llum mes clara, y del coneixement de la lletra s'arribá finalment al de son esperit.

Per altre costat, lo sentit poétich que com natural oposició al fret prosaisme en que jagué gran part del darrer segle, cap al mateix temps s'havia revivat, s'aparellá ab l'esperit històrich de que suara parlávem. Adonantse de que s'anaven perdent moltes coses del temps passat (y n'hi havia de ben bones y belles) se comensá á tenirs' en anyoransa: anyoransa que aná creixent quant les alenades, á voltes poch suaus, pero sovint pures y sanitoses de la vellura se sentien venir de lluny, entre mitx del tuf de la sanch en la última decena del segle passat, ó de la fumarada de les canonades en lo comens del present. Llavors se reconegué que 'ls pobles que havien sigut turbats ó trepitjats tenien un fons nacional y un passat poétich, al cual s'agafaren ab amorosa abraçada.

Si may ó poques vegades se véu que un home sia l' l' únich patró de certes novetats que per diferents camins s' esparjeixen, sempre n' hi ha que mes particularment les representen. Entre nosaltres trovam com personificat l' esperit històrich en Capmany y l' històrich-poètic en Piferrer. En Capmany ja no 's veu un simple analista escalfat per un patriotisme d' instint y coneixedor dels fets sols per defora, sinó un ver historiayre qui ab amor patri reflexiu y rahonat va posant les glories nacionals al lloch que 'ls pertoca en lo camp general de l' historia. En Piferrer se vehuen los fets, los monuments, les institucions y les costums, mirats especialment per l' aspecte estètic y uns als altres mútuament enlluminantse.

Ja llavors per molts apareixia la regió de la llengua catalana com voltada d' una corona poética. Los noms de les nostres viles y encontrades ja no 's miraven com á vulgars denominacions topogràfiques tant sols bones per figurar en un registre de catastro, ó en una llista de paradors de diligencies; sino que apareixien ennoblits per l' historia y embellits per la poesia. Los noms de llinatge semblaven mes dignitosos y 'ls de fonts y llurs diminutius mes agraciats. Les fires y 'ls aplechs afegiren á llurs naturals atractius los que 'ls donaren los invents de l' imaginació. Caygué l' vel que no deixava veure les belleses de nostres valls y muntanyes; les parets dels palaus y los murs de les viles reflectaren la lluentor dels fets assenyalsats ó 's transformaren dintre la màgica boyra d' una llegenda fantástica.

A dins de tot aixó covava una forsa activa que tirava á eixir al exterior, so es la llengua que havien parlât nostres héroes y los narradors de llurs gestes. Era ademés la llengua en la qual per primera vegada aprenguérem á anomenar les maravelles de la creació y á llansar los crits de la nostr' ànima: llengua per tots usada en la

plática familiar; prou conreada gramatical y poéticament pera que no s' hagués convertit en parla plebeya, mes que per altre part se mantenia verge y gens rebregada, y disposta per nous usatjes; prou igual en los diferents llocs de son domini perque fos una mateixa llengua; prou diversa perque cada comarca pogués contribuir á enriqueirla. Re mes mancava sino que vingués algú que sabses arrencarla del carril en que la tenia enclotada la mitx trivial y mitx conceptuosa escola del segle XVII.

Aprés de un asaig, no del tot infructuós, vingué á donar l' empenta la per sempre memorable *Oda á la patria*. Mes lo colp, encara que donat á temps y per ma maestra, no s' escampá gaire. Calía l' esfors continuat d' un ferm y actiu propagador. Un ni hagué que guanyá eix títol y (sens defraudar ad altres sos especials mereixements) es de bon just proclamarho.

Victoriós quedá l' us poétich de la llengua catalana y cada dia compareixien nous y valents defenedors. Si necessari hagués sigut, s' hauría trovat bon refors en una nova que per aquell temps comensá á córrer, y era l' existencia d' un altra poesia, vehina y prop parenta de la nostra, com be ho mostraven certes semblances que en llurs diferents fesomíes servaven abdúes.

L' esperit que produhí la nostra renaxensa literaria, ¿quedá sadollat ab dit us poétich de la llengua ó portava algun altre intent? Bé fá de bon dirho: altres coses se desitjaven, ben ignocentes y gens perillores, si no s' hi barrejava cap llevat foraster.

La continuació del us comú de la llengua! Aquest us, que no vol pas dir oblit ó apartament de la general del regne, segueix y seguirá per mes que haja rebut fortes ferides, com son (sens parlar d' un decret escénich impracticable, que mogué massa renou): la prohibició de la llengua en públiques escriptures, sa substitució en les oracions

cristianes, y además lo *bon tó* que per tot arreu se fica, fins en los bressols dels infants. No obstant aixó, encara podem demanar, sino tant com alguns belgues, desitjosos de que 's done en *nerlandés* la segona ensenyansa, mes de lo que volen los felibres per sos dialectes provençal ó llenguadociá, so es, que les families ciutadanes, que ja no 'ls usen comunment, se convinguen per parlarlos en certes diades!

¡Les usances de la terra! ¿Com pogueren deixar d' estimarse si son l' historia catalana vivent y han sigut uns dels assumptos mes naturals y freqüents de la nova poesia? Mes ¡ay! que hi ha hagut mes zel en cantarles que en conservarles. Veritat es que la empresa era dificultosa, en un temps en que tractantse de coses antigues, tothom vol esser expectador y ningú actor; mes quelcom podia ferse. Res s' ha fet, res s' ha intentat.

¡La legislació civil! En eixa materia sí que hi ha hagut mes punt, no sols per part de poetes é històrichs, sino també de sabis y prudents jurisconsults. ¿Será del tot profitosa llur decisió y constancia? Al manco será sempre lloable.

¡La legislació pública! Ab degut y natural escalf s' han recordat aquelles velles institucions que engendraren homens com un *Fivaller*, exemple ensemps d' independencia y fidelitat. ¡Tant de bo que no fossen perdudes! ¡Tant de bo que poch á poch y ab l' esment del qui maneja una máquina espatllada s' arribás un jorn á qualque cosa de consemblant faysó y sobre tot d' igual esperit... Mes tornem al camp de les lletres que es lo camp propi dels *Jochs florals*.

II

Deya's per tot arreu, que hi hagué en lo temps de la cavallería uns poetes qui cantaven en nostra llengua ó en

altra semblant, enaltint los afectes tant del poble com dels reys, dels barons y de les dames. Llurs obres eren ben poch conegudes, mes la fantasía se gaudía en imaginarles de maravellosa bellesa. Corria un altre tradició de que aquells cantayres celebraven una mena de torneigs poétichs en los quals se mostrava, com deya En Enrich de Villena, la diferencia que Deu y natura feren entre los enginys clars y los escurs. Estes noves eran aptes per fer venir ganes de renovar aquelles ceremonies. Quant mes avant foren millor conegudes eixes materies, no minvá per aixó 'l susdit desitj. Un catalá de cor, com diguérem avuy fa 24 anys, no s'aturá fins que l'projecte pogués arribar á compliment y soná per pública veu que l' mes de Maig de 1859 se tornarien á celebrar los antichs *Jochs florals*, pus aquet fou lo nom que s'adoptá, bell y apropiat, per mes que no fos l'originari. Llavors s'imaginá l'ordinació de la cerimonia. Un dels mantenedors proposá l'elecció de la *reina de la festa*, us tret dels torneigs militars y que corresponia á la tradició, en veritat ben duptosa, de *Clemencia Isaura*. Un altre nos portá lo bellíssim lema de *Patria, fides, amor*, y altres afegiren noves circumstancies. Lo President sols proposá y defengué una proposició negativa, com fou: que 'ls Jochs florals, los quals mirava com á temple, ó al menys com á refugi y recort de la llengua catalana, sols havien d'usar d'aquesta llengua. Tal volta eixa determinació portá conseqüencies majors de lo que ell volía; mes, parlant en veritat, no s'en sap penedir.

Pensaven alguns que la nova restauració dels Consistoris de Tolosa y Barcelona (que ja en son temps volien ser restauradors de la antiga poesia provensal,) seria una antigalla sens vida, que no faria mes que renovar pràctiques endarrerides. Mes d'aquells Consistoris no s'pregué sino l'amor á la poesia, les flors, y l'nom no gayre

exacte, pero ben sonant de *Gaya sciencia*; y de nostra antiga literatura s' atengué mes á la cansó popular, y á la poesía de les chróniques y llegendes que á les cobles dels trobadors. Tampoch se cercá lo fonament del juhí literari en las *Razos de trovar*, ni en les *Leys d' amor*; obres de gran valua pels filólechs, pero de poch profit pels moderns autors ó jutjadors de poesíes.

També 's podia témer que 'ls fruyts de la nova institució fossen los que solen donar les Academies, es á dir, unes poesíes mes d' estudi que d' ingénua inspiració. No ha sigut així. Les poesíes dels Jochs Florals, no han sigut flors artificials criades en jardins tancats y mes filles del carbó que del sol, ni s' han obert al mitx de doctes incorporacions acadèmiques. Foren plantades al aire lliure, á sota d' un arbre solitari ó al mitj d' una remorosa tribu d' arbres, al peu de serres per pochs vistes y per ningú trepitjades; y s' han expandit junt á murs verament històrichs, al só de nostres tonades populars y ventades per l' mateix alé que fa moure los penons recordadors de nostres glories municipals y marítimes.

No volem traspassar la veritat al parlar dels efectes de la institució que avuy celebrem. Abans dels Jochs Florals estava ja formada la poesía catalana; y, per exemple, havia ja compost la major part de ses obres un dels poetes de mes potentia influencia, sobre tot en materia de llenguatge. Mes no cal duptar que han multiplicat no sols les poesíes, sino també lo nombre dels poetes. Han tingut també sa part en que lo que era sols una escola poética reduhida á determinats genres s' haja convertit en tota una literatura, coneguda y estimada en llunyanes regions y que per medi de alguna de ses obres principals parla ja en mes d' una llengua forastera.

Puig havem tocat aquest punt, no restarem d' exaltar un mérit de la nostra renaixensa que (ab paraules que no

's poden millorar) assenyala ja fa alguns anys un dels dignes presidents d' aquesta festa: (1) «Les lletres catalanes, digué, bé sien les del temps vell, bé les renovellades, retiren á l' avior d' hont son eixides; son fermes, senceres, aspres y valentes com les collades ahont s' aixecan nostres masies... ¿Y qui no descobre ensemps en los escrits dels catalans la fé com la confiança en lo Deu que may ha deixat á Catalunya de sa mã? ¿Qui no veu aquesta fé estampada sobre dels nostres versos, del mateix modo que sobre les nostres empreses, com si promés tinguessem l' esdevenidor y una forsa may retuda? No sé si m' fá parlar la passió; mes veig á la renovellada de nostres lletres mes dret seny, y mes veritat; millor y mes sanitosa tendencia moral que á moltes literatures d' aquest temps. Pot ser hi haurá qui no n's senti grat d' aqueixes dots que no corren gayre per l's redols estrangers; pot ser també n's dirán *endarrerits*. ¡Aixó plá! si esser mes morals es esser mes endarrerits, ni may que passém mes endavant. Si hem d' anar cap á la virtut ¡tornem arrera!»

Aixó s' deya en 1870. ¿S' ha seguit après tant fidelment lo nostre lema? ¿Hi há hagut excepcions? Alguna 'n sé; d' altres n' he sentit parlar. Vulla Deu que sien poques y les darreres.

La fidelitat al primitiu esperit de l' Institució no ha de produhir, com alguns pensen, poquedat ó fredor en los assumptos. Qué s' fullejen volums enters de nostres collections y 's veurá si 'ls hi falta originalitat y vida. Y al concloure la present festa, be 's podrá preguntar si en les poesies premiades s' hi sent res semblant á l' aire romántich d' una presó ó á la pudor d' un carner.

(1) En Joseph Lluis Pons y Gallarsa, discurs del Jochs Florals de 1870.

Que s' assatjen, si tant se desitja, noves formes y nous genres. Que s' preferesquen assumptos dels temps nous, si 's saben tractar com han sabut los autors d' Hermann, Miréio y Evangelina. Que 's cante lo bo de la vida moderna mentre sia ab vertaders cants y no ab versificats discursos. Que 's pinte la naturalesa, no sols ab los colors usats pels poetes sino ab los tons dels Buffons y Humboldts, ab tal que no s' oblide que la naturalesa no es mes que l' orla del vestit de Aquell qui l' ha criada. Que s' aprofiten los fugitius llampechs estétichs que poden eixir dels descobriments científichs. Que s' poetisen, si hi ha algú que tinga esme per ferho, les admirables invencions de l' industria... Tot aixó está molt bé: mes se 'ns permeta dir que per nostra part creyem que aixís com la ciencia, encara que errable, es progresiva, l' art es tradicional y que la poesia sempre viurá dels sentiments de que ha viscut d' ensá que 'ls hòmens son hòmens.

Núm. III.—DISCURS Y MEMORIA DEL SR. SECRETARI.

SENYOR EXCEL-LENTÍSSIM

SENYORS:

Só 'l secretari dels fundadors: bè 'm podeu tol·lerar, donchs, que com á fundador vos dirigisca algunas breus paraulas, abans de cumplir com á secretari.

Se renova en aquest dia lo primer pas, lo gran pas que vinticinch anys enrera donáren uns amants ardents de la gloria catalana, anyorats de una grandesa que 'l mes negre exclusivisme havia fet pérdrer, y alentats per lo noble desig de ferla reviurer ab la proporció que ofereixen los temps actuals.

Sols de recordarho, lo meu cor, catalá desde que comensá á sentir, salta y trepida de goig y entusiasme, portant devant dels ulls l' espectacle de aquell dia, de aquella festa que mòlts creyan irrealisable, anacrónica y fins contraria á la mal entesa unitat nacional, que confonían ab la unificació y assimilació de mòltas nacions en una; de aquella solemnitat, en que, destronat lo Vallfogonisme, únich servidor de la llengua per llarch temps, s' anava á erigir en l·legitim dominador l' inspirat accent dels

Fontanellas, Serafins y Puigblanchs, lo principal senyor de la terra, ab tota sa gravetat y energia, revestit de nou ab lo vell pero honrosissim mantell de sos antepasats; de aquell congrés literari, en que inflamats tots los esperits, brillants totas las miradas, fins derramant llágrimas de tendresa, atenta la aurella, y respectuós lo front, com digué molt bè. al acabarse, lo nostre ilustre y digne president, «s' havia parlat tres horas en catalá, y ningú havia rigut »

Gloria, gloria á la terra que aixis sap honrar lo nou plantejament de la institució que mes li convenia pera enaltirla; gloria als varons,... ¿qué dich?.., gloria á nosaltres (y perdoneu lo just egoisme), á nosaltres fundadors que tinguérem pit pera tornarla á plantar, pera resucitar al mort que sols dormia, pero que hauria verda-derament mort si se 'l hagues deixat dormir mes: *¿usque quo, piger, dormies? ¿quando consurges é somno tuo?* primeras paraulas y epígrafe de mon discurs de secretari en aquell ditxos dia; gloria, si,— y no pequem de ingrats ni olvidadissos ya que blasonam de catalans,—al Municipi Barcelonés, que prengué la institució baix son amparo, y sobre tot y principalment á la memoria del digníssim Sr. Corregidor que llavors lo presidia, al il·lustrat patrici, al fomentador decidit de tot lo que refluïa en pro de la honra catalana, al complahent amic D. Joseph Santamaría, sens qual favor,—dihem la veritat—los Jochs Forals tal volta no existirian, com que no haurian bastat los nostres esforços pera vencer los escrúpols, temors y obstacles que 'ls retardavan.

Vint y cinch anys fa que 'ls que 'ns gosavam en la nova festa, donant vol á nostra imaginació, pregonavam mes que auguris esperansas, y no 'ns equivocavam per mes que may haguésem pogut endevinar lo que havia de succehir en lo curt espay de un quart de segle, que es lo

que ha corregut desde aquell gran dia al de avuy. Nos contentavam llavors ab la concurrencia de 38 composicions, y ja sabeu quants anys, com lo present, se contan á centas; férem saber la existencia del autor de Mireio, poch conegut llavors aquí, y la admiració que sa obra produhia en lo centre de Fransa, en París, calculant, incerts, si tal volta del nou cultiu de la llengua catalana, també sortiria aquí prompte un Mistral catalá, com en efecte ha sortit, nó un sol, sino diversos y en respectius gèneros, no volent ara anomenarlos pera no comprometre, certament, la modestia de molts que tal vegada m' escoltan; deyem, comparant las literaturas, y lamentantnos del abandono de la nostra, que tant com sobrav van poetas á Castella faltavan á Catalunya, llament que ha sortit errat—y aixó prova que tot dependia de la falta de vida y protecció,—pus com si fós una llavor retardada que no germina, y que surt á flor de terra tan prompte com li cau la primera pluja, lo brotament y rebrotament de poetas, en tots gèneros, que s' han donat á coneixer desde la reconstitució dels Jochs Forals, es tan inmens, que ha transformat á tota Catalunya en un verdader Parnás, burlant á aquells que sols volian concedir abans á aqueixa hermosa terra aptitut industrial, agrícola y guerrera, y no res mes. Aixó 's pensava de la mare dels Balmes, dels Fortunys, y d' altres que celebran y coneixen mes los sabis extrangers que 'ls de la nació á que perteneixem!

Mòlt podria dir, fentme 'l cronista de nostra institució, si de ella hagués de contar tot lo bè y 'l mal per que ha passat, pus no han deixat de vigilarla mos ulls, durant tal temps, de mes lluny ó de mes prop, pero no sent aquest lo lloch propi, me limitaré, ja que á mes de la ploma de secretari porto 'l timbre de fundador, á revelarvos ma idea, nó en toda sa amplitut, sino en forma

alegórica, y lo mes breu possible. Al mitj de un camp erm y solitari, s' alsava un arbre que, ab tot y haverse tornat casi sem y migrat per efecte del abandono, donava, no obstant, maravellosa ombra á algun que altre dels que acudian á contemplarlo, venerantlo com una divinitat de la terra. Atrahent lo renom de sas virtuts á mòlts mes cors sensibles, aquests procuráren portar lo riu del patriotisme cap al peu del arbre, y veus aquí realisat desde llavors lo mes admirable efecte, reverdí l' arbre ab prestesa, comensá á donar los mes abundants y sabrosos fruyts, y 'l camp erm se trasformá gradualment en paradís; arbre de tres branca era com aquell ab qual exemple 'ns explican un august misteri, de tres branca, cada una de ellas de una naturalesa distinta, pero no constituhint mes que un arbre, l' arbre del amor, ja que de son robust tronch surten, si bè ho mirau, l' amor de la Pátria, l' amor á Dèu y l' amor á tot io bo y bell que afalaga nostres sentits: tres amors en un sol amor. Ab tot y la triple virtut, ab tot y la continua y variada forsa de son rebrotament, no 'us cregau que sempre haja rodejat al arbre la atmósfera que li corresponia, per mes que se aguante com s' aguantará sempre dret y ferm, lo que no deveu estranyar, pus ja sabem que tot lo que val y té importancia sofreix contrarietats y engendra enemichs. L' arbre, qual sava y principal essencia es la llengua catalana, pus sense la llengua no tindriam poesia, ni s' haurian escalfat may nostres cors, ha suferit lo que sofreixen altres arbres del camp: diversas maluras ú oidiums han tacat ó rosegat sos fruyts, las maluras del arcaisme, del vulgarisme, del localisme, del neologisme, del castellanisme y del escepticisme, que millor diriam indiferencia y desconeixement, gramatical; invadits s' han vist á temporadas per la filoxera de la política, mes ó menos amagada, y de tots extrems, desgracia que fácilmente podia

haver aniquilat al arbre, á no salvarlo en sus perills l' oretj del bon sentit; batudas s' han trobat mes de una volta sas agermanadas ramas, y aixó ja desde 'l primer instant del renaixement, pels mals vents de la doctoreria orgullosa, que ha combatut com á rancia velluria lo restabliment dels Jochs Florals en l' actual segle, sens veurer que á semblant velluria 's déu que de vint y cinch anys á aquesta part Catalunya sia mes moderna, so es, mes ilustrada, mes coneixedora de sus drets y sas costums, mes catalana que may, ab goig de tothom, lo que no fóra si hagués tingut forsa pera perjudicarla aqueix mal entés modernisme, pus á voler ser tan moderns exageradament y fora de lloch, hauriam de comensar renunciant abans que tot al nom de catalans, títol que 'ns ve gloriosament de lluny, y ajupir lo cap deixantnos xafar per lo cosmopolitisme que tingués mes forsa, donant així gust al exclusivisme que fos mes manyós; batudas s' han vist, sí, las tres inmortalis divisas del arbre que va creixent, per la gelada de la calumnia, pus se digué y s' arribá á estampar que 'ls Jochs Florals, nó 'ls Jochs Florals sino sos concorrents, sos cantors y trobadors, es á dir, vosaltres, tots lo que m' escoltau, vos entreteniau en contar lo passat, en celebrar tot lo que abomina la civilisació moderna, y no sabiau ó no voliau cantar lo temps futur, estúpida calumnia, que sols pót haver dictat la ignorancia, pus se prefereix que 'ls poetes sian falsos ó aventurats profetas á celebradors ardents del temps en que viuhem, com s' ha fet desde que 'l món es món, com ho haveu fet vosaltres, mes estúpida quant s' ha confós lo celebrament de glórias antigas catalanas, de fets honrosos de la historia catalana, ab la evocació de malas costums, ab l' enamorament de ja corcadas institucions, ab lo panegirich de tirans y tiranías, y ab tot lo que está mort y enterrat pera no ressucitar may mes. Que 's an, que

citen eixos calumniadors quin es lo poeta, quina es la poesia que haja pintat ab bons ó mals colors l' imperi de la forsa, que haja plorat la desaparició del feudalisme, que haja malehit los temps moderns sols per ser moderns, y haja deplorat no trobarnos en plena edad mitjana. Si perque s' han ensalsat fets de nostres antichs reys y de nostre poble, si perquè ha donat assumpto pera un romans ú novela una antiga costum, si perque s' ha imitat en una composició alguna bella forma antiga, haveu de dirnos que nostres cants son reaccionaris, anacronichs y estranys á la actual civilisació, malehim igualment y junt ab nosaltres als Walter Scots, als Manzonis, als Víctor Hugos, als Zorrillas y á tots los romántichs que, precisamente parlant del passat, pintant lo vell, han obert la porta al temps literari nou, marcant lo camí pera trobarnos en lo bon punt en que 'ns trobam.

Aixó es lo que ha sofert l' arbre sant y simbólich de nostra il·lustració, de nostra aspiració, de nostre dret y de nostre patriotisme. Aixó podria apuntar un cronista de la institució al costat de las inmensas ventatjas produhidas per l' arbre abandonat y restablert á la vida, es á dir, lo bè y 'l mal, ab justicia, lo bè pera que s' imite, lo mal pera que 's deterre, nó com ha pretés ferho un oficiós literat trashumant y foraster, de aquells que proban de sembrar en tots camps y de tots cullen, lo qual á menut, en un llibre que preten ser la historia de nostre renaixement, confon lo mal ab lo bè; descubreix fantasmas que no han existit, censura ab esperit exclusivista, semblant que tan prompte va endevant com enderrera, y acaba, finalment, pera desagradar y ofendrer á tots los cultivadors que aquí 'ns congregam de tots extrems, gustos y opinions.

Ab paciència havem arribat en vint y cinch anys á gran altura, y som ja coneguts per tot lo mon literari; ab constancia arribarém allá ahont nos correspon, y aquesta cons-

tancia la lograréu si cumpliu una sola cosa, si, dintre de la institució, no us deixau enrotllar may per la serp de la política, y obrau ab verdader esperit catalá, aquell esperit que se sent, nó aquell que 's rebusca y compon arbitrariament.

Pera fecundisar, donchs, lo sant arbre de nostra institució, dirigiu cada hu á sas arrels un fervent sospir de vostres cors, arreplegauvos entorn del robust tronch, arca veneranda de nostras aspiracions, nó ab la infinita diversitat de catalanistas, sino com á catalans, y ja veuréu com, ab la eficacia de vostre calor, l' arbre anirá extenent sas frondosas ramas desde Cap de Creus á las bocas del Ebro, desde la Vall d' Arán á Barcelona, sempre, sempre, sempre florit.

Ara cumpliré com á Secretari.

Com si 'l ressó de las primeras veus que s' alsáren demanant la celebració de la XXV.^a festa dels Jochs florals hagués sigut un despertador dels cors cansats ó adormits, lo cartell anunciador del present any ha produhit l' efecte mes marvellós que podia esperarse: 228 plechs, verda-ders plechs vinguts ab deguda forma han arribat á mans del secretari, advertint que algun d' ells, ab un sol lema, inclufa composicions distintas, de manera que la xifra indicada pót ser encara mòlt mes alta, y no contant, per consegüent, ni 'ls paquets de composicions que un zel indiscret enviá informalment pera fer número, ni las ressagadas que ha portat lo correu mòlt després de tancarse lo termini marcat pera ser rebudas; mes poca fóra la importancia del número, si no la realás una altra circumstancia, tal es la de que abundan las bonas composicions, tant que, en la diversitat de algun género, algunas quedan sense la recompensa merescuda, y que alcansarán sens dubte en

altres certámens, per no bastar los premis de que podia disposar lo Consistori.

Causa ha sigut tan bon arreplech de singular goig pera 'ls mantenedors, que s' han entretingut ab la major voluntat en son exámen, y han discutit sobre 'l mérit respectiu de cada composició escullida, obrant ab ple esperit de justicia, com ho veuréu al oir las poesías y al saber los noms dels autors, y res tement, si bè sentin tho, de deixar en lloch secundari lo que no podia ocupar lo primer, y de declarar deserts los premis que inevitablement havían de quedar així, com acreditarém mes avall. Atenent, donchs, al ordre del premis anunciats, lo veredict pronunciat per los set mantenedors ha sigut tal com aneu á sentir:

PREMI DE LA FLOR NATURAL

CONSISTENT EN UNA

Amarillis vitata Rododendrum ponticum.

S' ha considerat com á mes mereixedor de aquest premi l' idili titulat *La Cigala y la formiga*, que pórt per lema *Cicada soror mea*, per ser una composició verdaderament ingeniosa y ben portada que atrau per la oportunitat y bondad de la idea, y que podria dirse absolutament perfecta si fós un poch menos difusa, sent levíssim y corregible algun petit defecte de llenguatje que se li nota.

L' accéssit primer á eix premi l' ha alcansat la poesia *Set d' or*, qual lema es *No serveixen plata y or pera comprar alegría*: es una pintura mòlt sobria d' un episodi moral, que completan rasgos bastant felissos, qual ventatja desvirtua un tant lo ser massa llarga, y tenir algun descuyt en la versificació.

De menos proporcions que la anterior poesia es la que pórt per títol y lema *¡Abandonada!*, per lo que, té l' accéssit en segon lloch; en cambi domina en tota ella una

idea felís, sobre tot en lo final, sent tan bo lo sentiment que respira com lo llentguatje que la acompanya. Si aquesta composició es de un autor ja conegut, ben bè podrà posar aquest accéssit al costat de sos millors premis, que en res desdirá, y si es de un jove principiant, la enhorabona pót dárse-li per lo bè que comensa.

ENGLANTINA D' OR

Digna d' aquest premi es la treballada composició que 's titula *Als Pirineus*, y té per lema *Excelsior*. A mòlt convida un assumpto tan vast, y que requereix á mes de inspiració estudi, lo que tal volta ha contribuít á que l' autor agarbellás massa conceptes y s' entretingués sobradament en descripcions topogràficas, que perjudican la part de sentiment y poesia, pero en cambi la energía, robustés y fins certa aspresa indispensable en alguns punts de son context, y sa bona entonació, posan mes de relleu, quant s' escolta, la elevació de miras que ha tingut son autor al compóndrerla.

Al romans titolat *Lo Sagrista de Gerona*, que pórt per lema *Si val mólt lo rey En Jaume, no valen poch sos guerrers*, ha tocat lo primer accéssit de la englantina, per ser ben dramatisat l' assumpto y ben presentats los personatjes que hi intervenen, sent fluida la versificació, y de mòlta noblesa de sentiments, sobre tot en lo final, que es la part mes bella del conjunt. Sols la severitat històrica hi tindria tal vegada que dir, per haverse exagerat lo móvil principal del fet d' armas á que 's refereix.

Lo segon accéssit s' ha cregut just donarlo á la poesia titolada *La Casa Payral*, perque si bè ofereix á la atenció del espectador un quadro ben pintat, ple de poesia, y es un verdader testimoni de amor á la terra per part de

son autor, adoleix, en cambi, d' alguna incorrecció en son llenguatge.

VIOLA D' OR Y ARGENT

Diversas consideracions han fet preferir pera aquest premi á la composició titulada *Les nocces d' or*, que té per lema *Quant l' arbre es vert l' ombreta es bona*: pót dirse que es una poesia patriarcal, per los sentiments de familia que expressa, revelats per delicadas pinturas y vivas imatges, executada ab naturalitat y portant en sí un fondo de moralitat y religió, lo que basta pera justificar lo lloch en que 'l Consistori la ha col·locada. No priva tant mérit que s' admire ab estranyesa son assumpto y fins son títol, (que de segur molts no haurán entés al oirlo publicar), pus certament no son las tals nocces assumpto ni costum de la terra catalana, y sí extrangers per complert, pero si en aixó 's regoneix una improprietat, recomendable es per altra part la habilitat del autor en la manera com ha sabut aplicar dita costum estranya á las nostras.

S' ha donat lo primer accéssit á la poesia *Lo Rosari*, qual lema es *Per la senyal de la sancta creu*, per ser un quadro de nostras costums religiosas, de elevat sentiment, col·locat en lo lloch mes propi, y expressat ab bona forma y fácil versificació.

La trendresa de sentiments, algunas imatges pintorescas y la elevació de conceptes, acompanyat de fluida versificació, han sigut prou motius pera que 'l segon accéssit de la viola s' adjudicás al autor de la composició titulada *Lo meu niu*, que pórtá per lema *Temor y esperança*.

Entre 'ls premis extraordinaris, destinats també á recompensar treballs poetichs, hi ha una rosella d' argent, que ha ofert la generosa Redacció de *La Revista*

Literaria al autor de la millor *Oda á Barcelona*, desitj ben complert, pus l' ha adjudicat lo Consistori á la composició dirigida *A Barcelona*, que pórtia per lema la mòlt hermosa salutació de Cervantes *Barcelona, archivo de la cortesía, albergue de los extrangeros etc.*, per ser un panegirich entusiasta, de bona forma, que habilment ha sabut realzar l' autor, ab tot y lo material del assumpto, y ab la circumstancia de que may decau la entonació lírica.

Segueix al antedit premi, altre, ofert per la Excelentíssima l'iputació de Tarragona, consistent en un medalló de argent y or al que millor descriga un fet històrich de la dita provincia, premi que, ab gust, ha adjudicat lo Consistori á la composició titulada *Lo siti de Amposta, 1466*, ab lema *Dulce es pro patria mori*, per tenir bon tall de romans, ser ben portada la acció que 's descriu, y no apartarse de la veritat històrica, tenint un bon acabament, ahont l' autor sembla mes inspirat que en tot lo restant ó conjunt.

En l' ordre de recompensas, pót també donarse aquí preferencia al himne qual titol es *L' Esperit catalá* junt ab lo lema *Fiat*, pus, encara que no alcansa premi, pero es digne del accessit, atenent á que, sens dubte, respira tota la composició l' esperit de la terra, y es recomendable la bona versificació, si bè 'l metro escullit no es lo mes propi, y no té 'l conjunt tota la animació y moviment que era de esperar, resultat, tal volta, de la dificultat del género, com ho justifica l' exemple de anteriors consistoris que, havent donat igual tema, may han tingut lo goig de premiarlo.

L' últim premi adjudicat, y aqueix corresponent á la prosa, es l' ofert per l' «Ateneo Barcelonés,» consistent en una medalla de plata al autor de la millor colecció d' articles critichs que tendescan á moralisar las costums

catalanas, y que ha conseguit lo treball que pórt per títol *Breus observacions jurídicas sobre la organisació de la família catalana*. Atesa la generalitat del tema, quí sap si podria dirse que dit treball no compleix prou l' objecte de aquell, mes baix lo punt de vista juridich, ja que compren costums legals de la terra, totas ellas de gran importancia, tractadas ab aplom, just ha paregut considerarlo acreedor al premi, y acabaria de serho mes cabalment si l' estil curial del text hagués sigut un poch mes literari.

Ab sentiment lo consistori ha vist deserts los temas donats ab oferta de bons premis per la «Associació catalanista d' excursions científicas, » que demanava una monografia d' un monument, població ó encontrada de Catalunya, y per la «Associació d' excursions catalana, » que proposava un estudi critich-histórich sobre la poesia popular catalana (asumpto tractat ja per la ma mestra de nostre ilustre president;) com tambe lo senyalat per don Pere Martir Sancristofol sobre la industria cerrallera desde 'l segle XII fins á nostres dias. La culpa de semblant abandono pót ser bè que estiga en los mateixos temas, y tal volta evitarián semblant pena los futurs consistoris, si pera admetrer aquells, procuravan que tinguéssen sempre analogía ab l' objecte dels Jochs Forals, com y també que hi hagués la deguda proporció entre 'ls treballs que s' exigeixen y la recompensa que se 'ls promet.

No ha quedat desert lo tema que oferian premiar alguns catalanistas, al demanar un treball en vers, de carácter marcadament festiu-humorístich, y que reunís mes bona forma literaria, pus algunas composicions s' han presentat, pero com han tingut poch en compte aquest últim requisit los seus autors, quant no han confós lo festiu ab lo grotesch, per tan rellevants motius, lo Consistori ha cregut mes convenient pera 'ls Jochs Florals

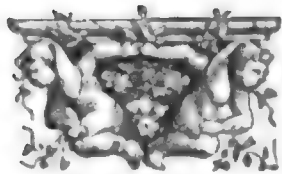
deixar de adjudicar premi, ans que premiar malament.

En igual cas se trova 'l tema *La vida moderna*, per qual descripció, en vers, oferia un fonógrafo D. Yvo Bosch, pus, en rigor, cap de las composicions que obtaván á ell ha reunit las condicions necessarias pera ferlas figurar entre las premiadas.

En compensació de aquests buyts inevitables, y pera que 's veja que no ha sigut pobre, literariament considerada, la concurrència de composicions, lo Consistori ha cregut just fer menció honorífica de algunas de distints gèneros, com se veurá per sos títols, que son: Wamba,—Magdalena,—La oració matinal,—La empordanesa,—Tot bressant,—Amorosa,—Vida per vida,—L' hereuhet del Mas Graner,—Lo Mariner,—Lo plet de las ratas-y Dotzena de frare.

Próba tot lo referit que ia institució viu; en cambi mòlts de sos amants, sustentors y protectors, junt ab altres entitats que han contribuït ab sas obras ó ab sas virtuts á la gloria de la terra catalana, van pagant lo tribut de que no 's pót escapar tot lo humá, sent lo present any, desgraciadament, un dels que 'ns arrencan mes llágrimas: robats á nostra vista han sigut per la freda mort l' insigne poeta, zelós cronista y acreditat metje Lluís Roca y Florejachs, amich tan ple de bondat, que no hauria pogut ser may dolent encara que ell ho hagués volgut; Antoni Camps y Fabrés, l' autor de «Los tres sospirs del arpa,» que tots ja coneixeu, y no dich mes perque aixó sols basta pera son renom y fama, un y altre dels anomenats, guanyadors de premis en Jochs Florals, y verdaders mestres en nostra llengua y literatura, per mes que no haguessen arribat á serho oficialment en Gay Saber; Eusebi Pascual, secretari que havia sigut de la institució, com que son amor á ella li venia de lluny, pus figura ja com á poeta catalá en la Colecció dels Trobadors nous, en

aquella guerrilla desplegada l' any abans de fundarse 'ls Jochs, pera probar la possibilitat d' aquests, y la esperança del gran exércit que desde llavors se formaria; Joseph Maïa Serra, protector decidit del certámen principal de Catalunya, exemple imitable de la dignitat comercial, de la caballerositat y de la mes noble y cristiana caritat; Pau Milá y Fontanals, lo primer que explicá y propagá la Historia de las bellas arts en aquesta ciutat; Anselm Barba, l' entusiasta compositor musical, quals inspiracions de tots vosaltres son conegudas; Estanislao Figueras, celebritat en la política, que no necessitava pera ser igualment célebre, ja se 'l considere com á home digne, ja com á jurisconsult y orador eminent; Carles Santpons, á quí 's degué que la regió catalana tingués una Revista al igual de todas las naciones, *La Il·lustració*, de la que fou actiu director, y Alfons María Solá, flor perduda quant comensava á apuntar en lo jardí del Catalanisme: tots aquests han mort, mes al dirigirlos un sospir dictat per lo desconsol en que 'ns deixan, una seguritat pót alegrarnos, y es que no 'ls faltarán successors y hereus: morirán los individuos, pero la institució no morirá may.

FLOR NATURAL

Núm. iv.— LA CIGALA Y LA FORMIGA, *de D. Apelles Mestres.*

Núm. v.— SÈT D' OR, *de D.ª Dolors Moncerdá de Macià.*

Núm. vi.— ¡ABANDONADA! *de D. Ferrand Agulló Vidal.*

LA CIGALA Y LA FORMIGA

IDILI

*A la que m' ha cantat la primera cansó, d la que m' ha contat lo primer cuento,
á la méva avia D.ª Josepha Salvat d' Onyós.*

Aixis com cuan festiva
la desitxada primavera arriba
l' anuncia llasantse de la branca
la flor del admetller, la flor més blanca;
aixis avuy, que 'ls arbres espampola
la boyra humida y 'l mastral qu' hudola,
un borralló de néu travessa l' ayre,
s' atura al finestró del vell dallayre
y tot fonentse diu:—La fulla es morta,
l' hivern arriba ab mi. . ¡tanca la porta!

Y 'l Segador l' entén; sa ma cansada
deixa la faus, la podadora deixa;
y preguntant avants ab la mirada
á la antigua porxada
que cruix al pes de la daurada xeixa
dóna gracias al cel que sos ulls miran
y empunya 'l forrellat y 'ls golfos giran.

Ya va á voltar la clau... y la portella
se tancarà al hivern, cuan devant d' ella
demana aculliment ab veu furtiva

un Trovador que tremolant arriba
ab la caputxa sóbre 'ls ulls cayguda
y la bandola al coll, suspesa y muda.

JUGLAR

¡Bon Segador, Déu valte!
óbram la porta, compadeixme y obra;
no ting abrich ni pa, la forsa 'm falta
y de fret y de fam ne duch de sobra.
¡Obram per caritat! Lo cel m' envía
sens dubte á tón portal; si no m' alenta
la flama de ta llar, més resplandenta
que'l sol de la canícula á mitx-dia,
al peu d' aquesta porta barrotada
m' han de menjar los llóps á nit entrada.

SEGADOR

¡Cansons, sempre cansons!... Cuan á la plana
ya 'm veyá, al toch del auba, la campana
corbat per la fadiga,
ferint mas mans los cayres de la espiga,
sanguant mas camas á un descuyt de dalla
que com talla forment las camas talla,
embotornats mos peus entre la ortiga
y al frech de l' argelaga
sinó al verí del escorsó qu' amaga,
¿qué feyas entre tant?... Pe 'l món corriás
ab la bandola al coll, t' engorronias
sóta d' un róure y tal vegada 't reyas
dels que segant y escarrassantse veyas.
¿Perqué no has empunyat la faus lleugera,
cent voltas més pesada
que 'l guitarró que dús penjat derrerá?
Sens dubte es més placent lo téu ofici
qu' espigolar vessanas al solstici,
pero 'ls que l' han segada
són ells que 's menjarán la bona anyada
tantost caurá del cel la néu primera.
Cantavas ¿no es aixis?... també cantavan
las mandrosas cigalas que 't voltavan;
pero avuy que no queda una garbera

de cap á cap de plana, ni una espiga,
¡contempla á la *cigala* ploranera
corrent á mendicar á la *formiga*!

JUGLAR

Si per menyspreu m' has nomenat *cigala*
poch sabs lo tort que filas;
cigala m' ha fet Déu y ho ting á gala,
cigala só y seré que bat són ala
portant cançons per las ciutats y vilas.

Si un orgull hi ha en lo mon que siga noble
es l' orgull del treball; pero ¿imaginas
que treballa no més lo pobre poble
que fa garbas al camp y al bosch feixinas?

La tasca qu' al bressol Déu nos imposa,
es molt més gran que tón magí suposa
y jay de la Humanitat, si las fadigas
no 'ns partíssim Cigalas y Formigas!

Cuan lo cel era blau, verdas las planas
y 'l sol, eixint per tots, per tots lluhía,
cuan tocavan á festa las campanas
y á las balladas lo jovent corría,
¿qui os portava l' amor y l' alegría
y aplacant odis esborrava injurias
sinó 'l pobre juglar ab sas canturias?

Cuan la patria adorada
s' ha sentit envilida y trepitxada
per plantas enemigas,
¿quí encengué 'l fanatisme de la terra?
¿quí las dallas torná coltells de guerra?
¿quí formá batallons de las *formigas*,
y ab lo crit de victoria aixordá l' ayre
més que 'l pobre juglar, més que 'l cantayre?

Y las glorias dels avis,
y las cançons d' amor, y 'ls consells savis
qu' en nostres cors la patria perpetúan
y á ser honrat y fort al home duhen
¿quí ho ensenya al infant qu' al bressol plora?
¿quí ho recorda al vellet qu' espera l' hora
en qué la vida en un sospir s' exhala,
sinó 'l foll trovador, la humil *Cigala*?

¡Oh sí tots hem segat! mal que t' en rigas,
tots hem segat, cigalas com formigas;
pero al pas que tu llévas
pa per tot l' any de las espigas tévas,
del trovador que canta, las espigas
no llévan fins al cel... ¡fins á la gloria,
perque 'n gosin tos fills tantost ell moria.

Un mót, no més, per acabar me resta:
cruixint ba·x la riquesa qu' acapara
de ta avaricia tón graner protesta;
del gra mesquí que tu 'm refusas are
cuan dormirás los córchs ne farán festa.

Y á tu ¿qué 't fa, contesta,
si la cullita que 't dó Déu no es mala,
que s' en gaudeixi un cuch ó una Cigala?

SEGADOR

No he volgut ferte agravi
ni ha parlat l' avaricia per món llavi.
Avuy mateix y ab món graner que véssa
trovo 'l temps llarch y la tristesa 'm bréssa;
penso en *ahir* y 'l sol de la esperança
veig baixar á la posta,
miro 'l *demá* y á cada hivern qu' avansa
sento que 'l cor de més en més se cansa
y la vellesa qu' anyorant s' acosta.

¡Hont són las ríalladas,
las llágrimas d' amor d' altres diadas!..
¿tal volta dormen en tos cants reclosas
ya qu' entre l' or las he buscat debades?
¿Ténen potser tos cants, com tu suposas,
tan soberana forsa que podrías
transportar lo mèu cor á millers dias?

JUGLAR

¿Y perquèno?.. La rosa que 's desfulla,
la gota de rosada que la mulla,
l' oreig que xiula en la frondosa alzina,
l' ona gegant que per la mar camina,
lo núvol d' or que 'l sol ponent inflama,

l' auCELL que vola y 'l torrent que brama,
 tot fa vía, tot corre,
 tot ho devora 'l temps y ho desfá l' ayre;
 lo que no mor, lo que may més s' esborra
 es sols lo qu' en sos cants posa 'l trovayre.

¿Vols despertar en las floridas horas
 d' aquella hermosa joventut que ploras?..
 déixam obrir de bat á bat món ala
 y escolta l' últim cant de la Cigala.

Cansó d' estiu.

Quinze anys apenas llavors tenia
 y ab lo cor jove y 'l front altiu,
 sens més fortuna ni companyia
 que ma bandola y un cant festiu,
 per entre espigas que rossejavan
 la brisa tévia mená món pas.....
 y las cigalas entorn cantavan
 canta que canta que cantarás.

—
 Rojas y bellas y encisadoras,
 los peus descalços y 'l riure foll,
 una caterva de segadoras
 pe 'l camp corria sóbre 'l rostoll.

Pe 'l camp corrian y al riu baixavan,
 las garbas llestas, la dalla al bras.....
 y las cigalas las saludavan
 canta que canta que cantarás.

—
 Una entre totes, l' espigolayre
 la més garrida, ferí món cor;
 són cabell negre, flotant en l' ayre,
 cenyfan rossas espigas d' or.

Vermells sos llavis ab goig sonreyan,
 d' ulls més hermosos no n' he vist pas,...
 y las cigalas ¡qu' hermosa! deyan
 canta que canta que cantarás.

Quedantse enrera de sas amigas
la vista 'm clava tantost me veu;
posá en mos rissos un pom d' espigas
m' allargá 'l canti y 'm digué: ¡Beu!

Si sos ulls negres món cor cremavan
l' aygua era dolça, freda com glas,...
y las cigalas en tant cantavan
canta que canta que cantarás.

—Gracias, vaig dirli; que Déu te doni
tot quant desitxis y més encar;
del cor que 'm robas Déu te perdoni
mentres no olvidis may al juglar.—

¡Y va allunyarse! Folls per seguir-la
mos ulls li deyan: ¿Perqué te 'n vas?...
y las cigalas van despedirla
canta que canta que cantarás.

De fulla morta los camps's' umplían,
la boyra espessa tapava 'l sol,
las orenetas xisclant fugían
y no cantava ya 'l rossinyol.

¡Oh espigolayre! prou te buscavan
mos ulls ansiosos del camp al riu.....
més las cigalas ya no cantavan,
ya no cantavan com al estiu.

Sangloto encara no més pensanthi.
y 'm sembla veure dintre 'l fossar
una creu d' alba, prop d' ella un canti
y un pom d' espigas rossas encar.

De genolls queya, mos ulls ploravan
y en las espigas posava un bés.....
¡ay, las cigalas ya no cantavan,
ya no cantavan ni han cantat més!

SEGADOR

¡Abrássam, trovador! Ta cansó bella
una llágrima ha dut á ma parpella,
un raig del sol d' estiu á 'na cufurna

que sepulta la néu y 'l vent assota
y á món cor ensopit radiosa espurna
d' aquella flama dels vint anys remota.

Y are, juglar, perquè de mi no 's diga
que só la vil formiga de la falla,
¿vols benehir lo sostre que t' abriga
y acceptar lo méu lloch al cap de taula?

JUGLAR

Déixam besar la ma qu' aixís m' obliga...

SEGADOR

No, Cigala ¡encaixém!

JUGLAR

¡Gracias, Formiga!

SET D' OR

LEMA:—No serveixen plata y or
pera comprar alegría.

I

No entench pas per què la mare
me deya de nit y dia
qu' en la estada d' aqueix mon
no hi ha may la vera ditxa.
¡Com que ja es un bon xich vella
per eix cantó les enfilal
¡Be 'n soch jo una bona mostra
de que 's pot ser ben felissa!
Tinch un hort y una caseta,
que sembla una satalía,
fins hi tinch dos caleixeres
ab gerros fets de petxines;
cortinatge y cobrellit
tot voltat de randa fina.
Lo sol, quan apunta 'l jorn,
ab sos bells raigs l' illumina;
les roses del meu hortet
li donan flayre qu' encisa;
la besa ab amor constant
lo ventitjol de marina,
y orenetes y pardals
damunt ma finestra nian,

y per gosar á pleret
d' eix paradís de delícies,
un marit, que n' es enveja
de comares y vehines.

Es gentil y ben plantat,
com la mes sapada alzina,
es lo mes destre fadrí
que treballa en torn de vidre,
es honrat com lo primer,
compassiu com una nina,
sab de lletres com un mestre
y fa almoynes y oyeix missa;
y ab tantes gracies que té
la que mes á mi 'm captiva,
es... no 'us ho vull amagar,
lo molt y molt que m' estima.
¡Això es lo que mes m' envejan
les casades y fadrines!
Y encara no 'ls ho dich tot!
¡que algunes viuen tant tristes!
y no 'apar prou cristiá
mostrá al que plora follfes.

Be 's prou cert que no som richs...
que 'l jornal justet arriba...
mes si no 'm digués la mare
qu' hem de pensá en malalties,
de la escassés del diner
ni sols m' en recordaria!
¡Menys treball de pensá' en lladres
ni ab lo que 'ls esmersariam!
No serveixen plata y or
pera comprar alegríá.

II

Set anys fa que 'l marit meu
se n' es anat á l' Habana
¡Set anys que alento y que visch,
perque la dolor no matal
¡Doll etern de m' alegríá,
belles roses de mes galtes,
rialles de mos plahers
¿'hónt sou que m' haveu dexada?
Diu que per guanyarme or

ha abandonat llar y patria,
que per mirarme felissa
en llunya terra treballa.
¡Si jo altre pler no volia
que l' esser d' ell estimada!
¡Si jo no volia altre or,
que al fons de sos ulls mirarme!
¡Ay ma caseta volguda,
quánt y quánt t' has trasmudada!
Ja los cants de m' alegríja
no ressonan en ta cambra;
ja orenetes y pardals
en ta finestra no s' paran;
ja les roses del meu hort
no t' embauman ab sa flayre;
¡pera qué embellir lo niu
si l' áu ja ha emprés la volada?...

En la nit de mon dolor
sols cada mes hi llú una auba;
¡un sol instant d' alegríja
per trenta jorns d' esperar-la!
Mos ulls, cansats de plorar,
miran sempre la mar blava;
part d' allá ¡lo goig! ¡l' amor!
part d' ací ¡dol! ¡anyoransa!...
¡Ab quánt plaher besaria
cada ona que ve á la platja!
¡quí sab si porta en son fons
qualque raig de sa mirada!...

Ahir nit des ma finestra,
com sempre 'l mar esguardava,
un gemech trist, ofegat,
me feu dexar de mirarla.
Eran marit y muller
que per ma porta passavan;
la pobresa y lo dolor
duyan pintats á la cara.
D' ella 'l trajo trossejat
malament la abrigal'ava,
y al pes del cos decaygut
vacilava la petjada.
L' home estenent son bras dret
sobre son pit va apoyarla,

y dihentli qualque mot
va estampá un bes en sa galta...

Jo llensant un crit d'enveja
ma finestra vaig tancar-ne,
¡mes encara 'l só del bes
omplia 'l buyt de ma cambra!

.
.

Junt á mon tálam desert
plorant la nit he passada.
¡Jo aquí morint!... ¡ell sol!... ¡lluny!..
¡Malhajas, *set d' or*! ¡Malhajas!

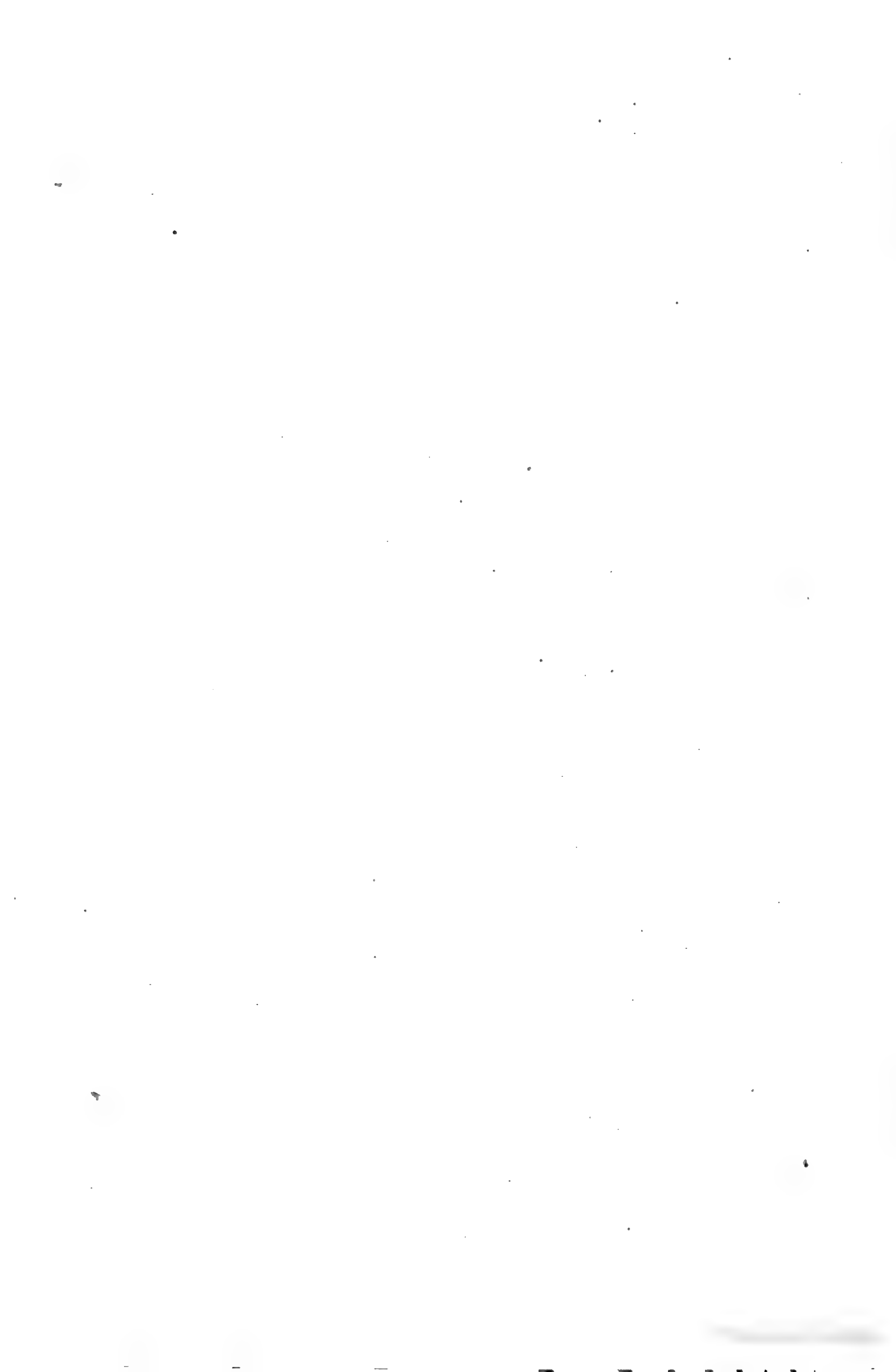
III

D' América 'l marit meu
n' ha arribat ja fa tres dies;
los que altre temps lo tractaren,
avuy no 'l conexerian!
Té encorvades les espatlles,
com abans sos ulls no brillan,
té trencada la color
y sols ab bastó camina.
També blanchs son mos cabells,
y es ma mirada esmortida;
també ha trobat lassa y vella
la que dexá casi nina!
Ab vint anys que ha sigut fora.
la joventut n' ha fugida;
ab tant *or* com ha portat
no 'ns pot tornar á sonriure!...

Ahir al caure la tarde
volgué pujar á la vinya;
es lo dot que van donarli
los seus pares que al cel sian!
En nostres jorns de ventura
era tot quant possehiam;
anarhi á passá 'l diumenge
tota la nostra alegría.
Com á nins enjoguessats
entremitx dels ceps corriam,
lo qui atrapar se dexava,
un bes per cástich rebia.

Ahi' al esse' á mitx camí,
ja 'l va abatre la fadiga.
—No poden mes flaques cames:
esposa, rahó tenias!
¡Hem perdut vint anys de pena,
hem malversat nostra ditxa!
si enrera pogués tornar
l' afany d' or no 'm tentaria!

¡ABANDONADA!

¡Pobra barqueta mia
que bressava la mar rondinadora,
y amorosa se obria
al pas ayrós de ta encorvada prora,

Quan la dolsa alenada
de l' aura pura que la costa besa,
lleugera y perfumada,
empenyia ab amor ta vela extesa!

¡Qui 't veu y qui t' ha vista!
volant ahir ab llevantina ratja
y avuy malmesa y trista
sola jayent en l' arenosa platja;

A un costat ageguda,
com si cerquesses l' ona que no 't besa,
me semblas ¡ay! retuda,
l' imatge del dolor y la tristesa!

Veus com lleugera corra
l' ona del mar d' escumes coronada,
pera besar la sorra
que ab brassos d' or espera á l' estimada,

Y al lluny, blanca gavina
del nostre mar tant bell, ensisadora
ab sa vela llatina
l' ayrosa barca de tallanta prora.

Y tu barqueta mia,
joya del mar en temps de benhauransa
solitaria avuy dia,
sobre la platja 't mata l' anyoransa!

¿Per qué no t' estrellares
dels esculls cantalluts en les arestes?
¿per qué la respectares
¡oh mar mar may satisfet! ab tes tempestes?

Baldament destrossada
te hagues vist per los llamps, ¡oh ma barqueta,
y á poch á poch llensada
tros á tros al portal de ma caseta;

Ans que veuret ¡mesquina!
clivellada, podrida y ageguda
sobre la sorra fina,
com recort d' una ditxa ja perduda!

Que sempre en esta vida,
per que reste mes bona la memoria
que al bon recort convida,
segons com s' ha viscut, just es que 's mória

Y are, sobre la platja
de mica en mica 'l sol tes fustes velles
ab sa cremanta ratja
negre pols tornará y xiques estelles.

Y l' ona bramulanta
quan en l' hivern s' axeque gegantina,
y vaja escumejanta
á enfondrar lo niuhet de la gavina,

Entre sos plechs negrosos
perdrás una tras una tes despulles,
com los arbres frondosos
al buf del huracá perden ses fulles.

Y en dies de bonansa
quan remoroses tomben les onades,
¡ingrates! sens recansa
les dexaran en terra abandonades.

Després, ni l' ona inquieta
de tu 's recordarà: ta imatge ayrosa
sols jo, ¡pobra barqueta!
conservaré en ma pensa neguitosa.

Com ans, en mellors dies,
quan sobre teu lo mar inmens creuhava,
les tendres fesomies
de ma esposa y mes filles recordava.

Mes si avans me cridassen
del cel, hont gosan, á la ignota sina,
que ab tes despulles, fassen
per la tomba del vell, la Creu divina!

1883.

ENGLANTINA

Núm. vii.—ALS PIRINEUS, *de D. Joseph Franquesa y Gomis.*

Núm. viii.—LO SAGRISTA DE GERONA, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

Núm. ix.—LA CASA PAYRAL, *de D. Agustí Valls y Vicens.*

ALS PIRINEUS

Excel·lor !

Niu de l' Independencia, caos inmens de roca
que 'l front de nostra Iberia ornas ab blanca toca
 texida en tos festins de boyra y neu,
monstre de mil montanyas que 'l curs de dos mars trencas
y amunt tos pichs arrapas fins que 'ls secrets arrencas
 de la regió hiperbórea
hont l' home 's converteix en semi-deu;

Jo tinch fam de nudrirme de ta valenta sava
pujant per tas carenas de crosta esquerpa y brava
 que 'l tró masega y qu' esgarrapa 'l llamp,
jo vull veni' á assaciarme de tos recorts famosos
per repassar las gestas ab que en sigles gloriosos
 tota una rassa d' héroes
santificá 'ls esplets de ton rocám.

Salve, desordre armónich de valls y serraladas,
Occeá d' onas selvatges pels vents avalotadas
 petrificat al fort de ta maror,
sublim esclat de rampas y concas mal partidas
de quals entranyas férreas pels esvoranchs feridas
 rajan las déus purissimas
qu' inflan dels rius la ressonant ramor.

Jo t'ám, coll d' aspres singles clapats per la congesta
en que aturantse 'ls núvols ans d' esclatá en tempesta
reposan de son vol afexugat,
ressó de las pinedas que brunzen per las comas,
calda de sols espléndits, ayre d' estranys aromas,
atorrentada música,
imponent, magestuosa soletat.

Jo t' am! Jo de las terras que sob'an tas garrigas
coneix las puras glorias y las honors antigas
de la meva germanas en fets alts;
tu fent de mur las guaytas y ab rius las alimentas,
y al acotá en ta falda sas grans arrels valentas
ellas ton nom publsanne,
de ta epopeya esparsas inmortals.

Del cap de Creus obrintne dret á Ponent ta via
de Catalunya hermosa festejas l' ufanía
ab garlandas de puigs y negres valls,
sa rassa axuta y forta com doll de font ferrenya
encara ab grans proesas son tirat noble senya
y un temps dels mars fou árbitre...
mon poble es lo primer de tos vassalls!

Del Rosselló contemplas la plana ab prats florida
y las rampants roviras de soca empedrehida
dins de l' afrau que doblas á ton pas,
be 's veu que de la nostra es ay! sa gent bessona
mes ja de Catalunya lo temps la despariona,
y sols tu, oh serra espléndida,
las agermanas en un dols abrás.

Enllá de Foix escapsas las amplas fondaladas
caus d' aquells briosos contes soldats en las creuhadas,
trovadors en lo di', en empresas reys,
y de Gascunya 'ls boscos hont los isarts s' esveran
y 'ls senyorijs oviras que ardots sempre saberen
dominadors ó víctimas,
fer respectable 'l llibre de sas lleys.

Y allí tos pichs alsantne com si de goig crexessen
romps á tas llacurellas que saltan y 's redressan
per senyalar lo Regne d' Aragó
y del Uruél esmentas la penya venerada

hont los clarins de guerra cridaren la gentada
qu' al mon ab forsa hércúlea
mostrá son brás de ferro y cor de lleó.

Veus del Bearn silvestre tots los congosts boyr osos
com anyorant las cáfilas de cassadors frisosos
corrent á la cassera del senglar,
y de Navarra alentas la ferma gent nervuja
qu' en sos abims la alarba turba estimbá retuda
y en Roncesvalls la indómita
legió del brau Roldan surtí á esclafar.

Y avant! ni del Cantábrich t' atura la feresa
com si tots dós lluytesseu á qui vens en bravesa,
y reprenent d' un cop tot ton alé
te giras de Vizcaya per l' embaumada conca
allí hont los roures comptan entre cridoria ronca
d' Altabiscar la cántiga
l' *Aurrerà!* lo terror del estranger.

Damunt vessants d' hont l' Eore penja entre un bach o n'brivo.
al Santanderí alletas de mirar fosch y altívol
mariné' y montanyés tot d' un plegat,
y enrotllas de singleras una esqueyada llonga
vetllant desde las cimas del puig de Covadonga
la ruda gent Astúrica
qu' ab sang d' una nació comprá 'l rescat.

Y avant! sorprens las pradas de la frescal Galicia
de fills anyoradissos qu' enclouhen sa delicia
sa cornamusa gemegant en oir,
fins que com Rey invicte cansat de ta grandesa
t' ajeus per Finisterre al mar que á clams te besa
ab tremolor feréstega;
l' unich al mon que t' ha pogut rendir.

Mes no, ni axí 't doblegas qu' en mil brancáls rebrotas
y sobrexint tos brassos van per regions remotas
Briaréu de pedra esgrahonant lo cel,
y diferents llinatges confederant á l' hora
per tots tens ta empitrada matexa esferehidora
de brillantor granítica
y tos matexos cenyidors de gel.

Per tot, per tot hont blanca ta capsalada mira
 ratjadas d' altas glorias á glops lo cor aspira
 encenentlo en desitj que may se fon;
 diadema de la Iberia tu vetllas la gentada
 que per recort dels sigles un dia agermanada
 superba, atrevedíssima
 passá dels mars á arrabassá' un nou mon.

Los esbatéchs del águila, del os l' udol terrible
 ta soletat mantenen serena, incorruptible;
 sols rebrega agitat lo torb valent
 ta forma esculpturada pels tremolors de terra,
 y 'l poble qu' en tos brassos apuntalat s' aferra
 ni tem l' enuig dels déspotas
 ni d'exa may de viure independent.

Andorra! vall ditxosa de catalana soca
 hont com del fons d' un cráter, encés, diví, 's desboca
 lo foch qu' en Catalunya es sols caliu!
 racó envejat y verge de cap petjada estranya
 tany sens empelt, tu duras porque en la fonda entranya
 del Pirineu, fortíssima
 tota ta essencia concentrada viu.

Tu, oh Pirineu, sabs ferne dels colls trofeus de Gloria
 de tas badadas gorjas aras á la Victoria
 de tas valls realmes, y d' afraus nacions,
 de fonts rius que partionan provincias mal confosas
 y 'l dols ressó fas crexe de set llenguas hermosas
 com set arrels de patria
 furgant fins á esclatá' en gentils plansons.

Ratjadas sempre frescas de pirinenca flayre
 purifiqueu ma terra, veniu tot lo seu ayre
 de sahó montanyana á assahonar,
 que com las vostras ayguas refán als malaltissos
 y espantan las maluras del plá als corcats paissos,
 en vostras sinas rústegas
 perdudas glorias sento revifar.

Y en mitj las escaladas de singles tenebrosos
 que sos germans los nuvols abrassan misteriosos
 tróvashi encara molt millor tresor
 del que un jorn descotxaren quan ruents, al cel semblava

que del infern en alas pujés lo mon, y ornava
sa catarata espléndida
de flams, la nuesa de sas menas d' or.

Y 'l veig; que de tas tossas devall l' alsada testa
hont may l' estiu desfloca la virginal congesta
mortalla de tirans, bolquer de braus,
jo veig transfigurar-se la *Padria* y aparexer
d' antigas fesomias las ratllas y renexer
fitant tas golas tétricas
aquell mirar no usat per los esclaus.

Y aquí hont lo sol sagella la cara ab aspres besos
entre 'ls ramats com flonjos borralls nevats despresos
rastregant los despulls de mil tardors,
amorosint las rampas veig á l' ermita Santa
hont á la Pura Verge fins la ventada canta,
y ab bona *Fé* venéranla
creyents y lliures, pobres y senyors.

Oh, quan sublim t' axecas gran Gavernie, com trona
ta orgia de cascatas, bronquera qu' esborrona,
panteig d' un monstre esgalipant frisós,
com ab tos róssechs d' agua magnífich t' endiumenjas
y reventant de vida prés de deliri arrenjas
ab polsinera líquida
tota una glassa humida de colors!

Quan imponent enlayras oh Mont Perdut ta agulla
que 'ls sigles no governan ni la tempesta esbulla
y escups la llevassada esgarriant
que desplomantse trinxa dels valls la verda tanca
y llops y pins sepulta y tossas esboranca
tornantlas en cariátides
soberchs pilastres d' un altar gegant.

Oh Pirineus, oh vida, oh serras sanitosas
gloria de tota gloria, no dexeu caure fosas
may pel mal temps las deus de nostre esclat
Salut, salut! jo os canto. Que vostres colls y comas
á dos estels que brillan dignificant als homes
de pedestal servíntlosi
mostrau al mon; la *Fé*, la *Llibertat*.

LO SACRISTA DE GERONA

I.

Si val molt lo Rey en Jaume,
no valen poch sos guerrers
y en Guillém de Montgrí, encara
es un dels que valen més,
valdament al camp anyori
sa cadira de la Séu.
Sagrista n' es de Gerona,
fins y tot quan tréu l' acer,
que la espasa éll sols l' estima
perque al pom hi te una créu
y al ferí en alarbs, la fulla
la créu del pom enalteix.
De Mallorca en la jornada
volgué acompanyar al Rey,
dels habits sagrats vestintse
demunt, l' acerat arnés;
més al tornar, de sas glórias
may cap altre n' ha retret,
que haber sentidas campanas
en lo cim dels minarets,
al llevar dins la mesquita
sas mans, lo Sant Sagrament.
Prou lo concix be y l' estima
lo Rey d' Aragó, á en Guillém,
y tant que de Tarragona

l'arquebisbat li o'fereix:
més éll dignitats no cerca
y al punt rebutjantla, al Rey
deixa sens trobar manera
de provar l'agrahiment
—Senyor, si honrarme volguesseu,
diu lo Sagrista a'n al Rey,
una mercé vos demano,
si á Déu plau, de tots en bé.
—Guillém de Montgrí: ja es vostra,
li fa en Jaume, somriguent;
bé ho sab Dèu lo que desitjo
concediuse una mercé!
—Senyor, un' Illa hi há encara
prop Mallorca, hont no sou Rey,
y en honra de Déu portarhi
voldria, si us plau, la créu.
Jo y la gent de mon llinatge,
tenim forsa abastament
per guanyarla y redimirla.
ab las armas y ab la fe,
y si á vos no us desplavia
de compte nostre ho farém,
llevant gent, gurnint fundivols
y á la mar posant baixells.
Catalana será l' Illa:
senyor d' ella vos farém:
fins allí estendrà sos brassos
redemptors la nostra créu,
y del guany que me 'n pervinga
als pobres fará mercé.
Rey en Jaume, voléu darnos
comiat?.. Contéstali 'l Rey:
—Ancéu, Guillém, en bon' hora,
tant vos com la vostra gent,
que oferiments com aquestos
no 'ls poden sentir molts Reys.

II.

Quan los sarrahins d' Ibisca
veuhén blanquejá 'ls baixells,
murs y torras ja coronan
desplegant son penó als vents.

Tocan las proras la platja,
devalla en terra la gent,
plantan tot seguit estacas
y arman enginys los fusters,
mentres altres cavan fossos
ó álsan torras diligents,
deixant tancada la vila
dintre un cercle que l' estreny.
Com un lleó á quí acorralan
en son cau, ferestechment
los de la vila 's defensan,
sens dar repós al acer;
y un dia fan algaradas
volguent esfondrá 'ls baixells,
altre cop treballan minas,
per sorprende 'ls campaments;
surten á estallar fundivols,
tiran als fossos fochs grechs
y al anar á l' escalada
del brau Sagrista la gent,
encara á lluytar la reptan
escarnufejant la créu.
Més, aixó plá! son coratge
Guillém de Montgrí no tem.
Te en lo camp l' Infant en Pere
y 'l Comte rossellonés,
fets, com éll, á lluytá y vence
per la pátria y pel bon Déu;
y s' ha posat sobre 'ls habits,
las armas ab tanta fe,
que llevárselas no pensa
fins qu' Ibisca siga d' ell.
Més perxó cada vegada
que veu caure á algú dels seus,
voldria lo dart que 'l passa
giral cap á son endret,
que, com se guanyás la vila,
la mort d' ell no fora rés;
y aixó tant de cor ho pensa,
que fins ho demana al cel
y en tals súplicas trovantse,
veu devant á un ibissench.
—Qué cercas?—Darvos la vila.
—Qué 't forsa á semblánt estrém?

—Lo desitg d' una venjansa
que 'n mon pit son cau ha fet,
—Parla.—A son harem s' ha enduta
á nit, l' amor meva, 'l Xech,
per mala sort oblidentse
que soch clauher d' un portell.
—Qué vols?—L' hisenda y la vida.
—Quán obrirás?—Quant volguéu.
—Anit?—Anit.—Pots anarten.
y aixís que fora sigué,
Guillém de Montgrí aixecava
las mans y los ulls al Cel,
ab lo cor talment als llabis
benehint lo nóm de Déu.
Aquella nit, quan la lluna
plegá son róssech d' argent,
mentres los lleydáns batian
la vila per un endret
per altre los almogavars
s' aficavan al portell;
y al ressó de corns y nacres
y ab llum d' encesos teyers
trascant per carrers y plassas,
com un desbordat torrent,
prengueren murs, alcassavas,
torricons y minarets;
y mil catius que 'n la zuda
deslliurava 'l bon Guillém,
saludavan al nou dia
lo pendó dels Comtes-Reys,
que feya cristiana á Ibisca
d' allavors per sempre més.

III.

Despullat ja de las armas,
va 'l de Montgrí á veure al Rey
y aixís que aquet se 'n adona,
surtlo á rebre y l' escomet.
—Guillém de Montgrí, en bon'hora
tornat de la mar siguéu;
vulláu que la ma us estrenye

pels vostres mereixements.
—Rey en Jaume, á Déu y lora
correspon l' agraïment,
que d' Ibissa la conquesta
ha sigut voluntat d' Ell,
Bona sort nos ha cabuda
á tots y ben llargament:
lo vostre oncle en Nunyo Sanxis,
lo Comte-Infant portugués,
en Bernat de Santa Eugenia
y tota la demás gent,
be n' han tret de guany y d' honra
y vos molt més que tots ells,
qu' heu guanyadas dugas Illas
y heu fet' obra accepta á Déu,
—Y vos, de que us feu la paga,
l' Arquebisbe? Si apar bé
al Rey, satisfets que sigan
la xurma, los baixellers,
los alberans del navili,
d' armas y manteniments;
de Tarragona á la mitra
cedeixo tot lo demás,
fora unas rendas que 'm guardo
per fe almoynas á mon pler,
y tot seguit renuncio
la mitra.—Aixó may!—Penséu
qu' us heu confessat en deute,
y aixó á disfavor pendré.
Rey en Jaume, jo á Gerona
hi tinch tot l' amor terreny;
tot lo que 'l món puga dar-me.
sols allí ho trovo á mon pler:
deixaume donchs que allí visca
Sagrista d' aquella Séu.
Deixau que tranquil espere
á l' ombra de sas parets,
prop de sas tombas amigas
y entre sos recorts tan bells:
la gloria que sempre es gloria,
lo llorer que no 's marceix,
la riquesa perdurable,
l' amor jove eternament

Si una mercé voleu ferme,
aquesta de cor us prech.
—Anéu, anéu en bon'hora,
conmogut responli 'l Rey,
que á cada mercé que us dono
trovo que m' endeuto més.

LA CASA PAYRAL.

Del trobador las coblas-ja 'ls entenen;
¡qui no sent de la pàtria-l' anyorament!...

ALBERT DE QUINTANA.

I.

Com l' atalayot que s' alsa
d' una serra al cim mes alt
per' vetllar amatent sempre
la encontrada del voltant,
bastit al damunt d' un single
de mons avis hi ha l' casal,
lo de las parets negrosas
y de gòtichs finestrals.
Las boyras d' hivern lo besan,
l' afalaga l' sol de maig,
los boscos perfums li envian,
los aucells no l' deixan may:
tan prest l' oreig lo festeja
com la tramontana l' bat;
tan prest li somriu la lluna
com lo fúeteja l' llamp;
ara l' calabruix l' assóta,
ara l' corona un cel blau,
ara s' rabeja ab las plujas,
ara ab las neus resta blanch.
Branca de llor benehida,
penjadeta al finestral,

cada anyada renovantse
 l' ha guardat de tots los mals
 y las tempestas mes feras
 en son front s' han estrellat,
 y l' retruny de cent batallas
 no l' ha fet tremolar may;
 sempre ferm, desde s' altura,
 sobre 'ls singles del voltant,
 alsa sa geganta testa
 per' guaytar al Montserrat
 y veu cent y cent vegadas
 florir á sos peus la vall
 y á sa teulada arribarhi
 las aurenetas cantant...

Mes, ay! parets revellidas,
 casal, mon volgut casal,
 ¡si sabias al mirarte
 com me fas trist sospirar!...

II.

En éll per volta primera
 mons ulls s' hi váren badar;
 cansonetas que la mare
 m' hi cantava tot bressant,
 dins mon cor encara m' sembla
 que las sento ressonar.
 Dolsas oracions sensillas,
 flors de mons primerenchs anys
 en ell desclosas, encara
 sento vostre olor sũau;
 alegres jochs, rondalletas
 que hi aprenguí ab tant afany,
 goigs ignocents, sómnis d' àngel...
 ¡cóm vos tinch may d' oblidar!

Oh! casa, mon bres caríssim,
 mansió de ditxa y de pau,
 niu de totas mas venturas,
 abrich dels amors mes grans,
 arca de recorts puríssims,
 hermós recés celestial...
 avuy, sols planys de mi escoltas,...
 ¡quina mudansa mes gran!

III.

Vora de la llar fumosa
tots los vespres aplegats,
nos contava l' avi nostre
historias del temps passat;
las historias que 'ns contava
¡quin pler davan d' escoltar!
La grandesa de la pàtria
evocava entussiasmat
y mil gestas nos retreya
y proesas de gegante;
¡próu que las recordo totas
com també l' trabuch 'hont jau!
¡Oh vell ascó de ma casa,
lloch lo mes dols y estimat
'hont aprenia á ser lliure
y 'hont comensava á ser brau;
¡oh tions qu' en mi encenguéreu
d' amor pátri l' foch sagrat,
caliu que á tots alentavas,
apacible y santa llar ..
¡ara sols llágrimas véssou
tas espurnas contemplant!

IV.

Dintre la cambra espayosa,
la del sostre entexinat,
'hont hi han vist la llum primera
tantas géneras de braus,
en diada la mes trista
vegí á mon pare finar.

Paraulas ab que s' planyia
deixántme hereu del casal,
al fons de l' ánima meva
las sento encara ab esglay:
— «Aquest testament que t' deixo,
¡prou sé que t' ha d' afrontar!...
¡no he pogut ab mon llenguatge
deixá escrit' ma voluntat!
¡Qué s' es fet nostra nissaga!

nostre honor ¿qué s' es fet ja?...
adeu casal plé de glória,
lo morir tan greu no m' sab
com dintre tos murs lo viure
sénse ser ja catalá!» ..—

Perçó parets ennegridas,
ma dolsa casa payral
suspiro quan te contemplo
y ploro prop de ta llar;
¡suspiro per ton pervindre
y ploro ton bell passat!

Perçó, bressol de mos avis
casal, mon volgut casal
que á las lliures aurenetas
dónas abrich fa tants anys,
que ferm t' alsas sobre 'ls singles
méntre 'ls temps van rodolant
que ni 'ls llamps ni las ventadas
may t' han fet abaixá l' cap,
ara á voltas fins me sembla
que las gents prest te veurán
com un casalot fet runa,
tot desfet y abandonat
fent de niu á corbs famélichs
y á llopadas fent de caul...
Mes ay! bon Dèu, si aixó un dia,
fòs la vostra voluntat,
¡Senyor! ¡per misericordia!
soterráumhi al menys devall!

VIOLA

Núm. x.— LES NOCES D' OR, *de D. Artur Mas-
riera Colomer.*

Núm. xi.— LO ROSARI, *de D. Joaquim Riera y Ber-
tran.*

Núm. xii.— LO MEU NIU, *de D.ª Victoria Peña de
Amer.*

LES NOCES D' OR

—Quan l'arbre es vert
l'ombreta es bona.
(Cansó popular.)

¡Y qu' es hermosa la corona d' éura
ab que lo temps avuy m' ha coronat!
no mes la mort ha de poderla treure
de mon vell front nevat.

Mitja centuria fá qu' un mateix sostre
m' axapluga ab l' esposa del meu cor,
y 'huy celebrem ab la familia nostra
les meves noces d' or.

Celebrem la ventura y la alegría
que 'l Senyor ha vessat en nostra llar;
¡cap dia he vist al mon com aquest dia!
¡Deu meu, axó es gosar!

Lo sol, de bon matí, rialler besava
los pámpols del parral de mon balcó;
la alosa matinera ja ensajava
sa mes gentil cansó.

Lo nostre Mas avuy sembla una plata,
net y pulit com un paner de flors;
á l' hort, á l' era y al jardí 's retrata
lo gotx de nostres cors.

A missa matinal la meva esposa
tremolenca y plorant m' ha acompanyat,
duya l' anell de nuvia, que gelosa
fins ara ha conservat.

De retorn hem passat per l' albareda
que en les primeres noces vam passar,
¡com aleshores, la matexa arbreda,
y 'l mateix cel tant clar!

Lo *bon dia* m' han dat mos fills y 'ls mossos,
á dar-me 'l los meus nets també han vingut;
y una llàgrima en mitx sos capets rossos
traydora m' ha caygut.

Avuy es nostra festa mes volguda,
mes esperada que la festa anyal,
es la diada en que 'l cor honra y saluda
l' ascon patriarcal.

Mos fills externs, tots la ciutat dexaren,
mes filles han vingut ab sos marits;
á la casa payral tots junts tornaren
agermanats y units;

Units, pera reveure altra vegada
lo sostre que vegé 'l seu naxement;
pera alegrar á ma vellesa honrada,
feli's é independent.

Les estovalles blanques qu' estenfam
feyan olor de romaní y llorer,
y al mitx de taula un ram de flors guarniam
dintre un joliu pitxer.

Del celler, sota 'l cup, desenterravam
tot lo servey de plata de l' avior,
y enlluernats al veure 'l l' admiravam
com un reyal tresor.

M' he assentat commogut á cap de táula
y 'l recapte com sempre he benehit;
de gotx me tremolava la paraula,
ningú no m' ha sentit...

Veya aprop á mos nets, gentils y alegres,
mes filles y mos fills y 'ls mesaters;
¡quánts de caps axerits, rossos y negres,
de blanchs, ay, dos no mes!

Lo meu y 'l de la esposa de ma vida,
l' ángel que fa mitx segle ab mi 's parteix
la pena, 'l dol y la il·lusió florida
per un desitx mateix.

¡Y còm gosavam tots! ¡còm me sonreyan
los esplets de mon cor, que allí espigats
l' arbre envellit de sa nissaga veyan
salvat de tempestats!

Los mossos vells, qu' un jorn va pendre 'l pare,
que ni 'l rasclet ja poden manejar,
que no 'ls vull veure may captant, encara
que jo hi hagués d' anar;

Nos miravan plorant y recordavan
lo nostre casament ab balls y rams;
¡llavors qu' ells les rufagues afrontavan
per conreuhar mos camps!

Los externs de ciutat prou oblidavan
los plers y 'ls bons recorts que hi van dexar,
ja que sonreyan y expansius gosavan
veyentme á mi gosar.

Y mos nets entre rialles y gatzara
preguntavan pels nuvis escullits,
y demanavan, ignocents encara,
batialles y confits.

Hem tret d' aquell vi blanch que reviscola
y 's recorda del temps d' en Serraller,
y que té aquell regust de farigola
que á mi 'm dona tant pler.

Y n' hem begut tots junts, membrant al avi
que va traure l' artiga dels sarments
d' aquell vinyat frondós, net de ressabi
y arrasserat dels vents.

D' aquell vinyat qu' hem treballat com nostre
pares y fills, oncles externs y nets,
y qu' ha llevat ab la suor del rostre
bons fruyts y bons esplets.

Hem menjat les taronjes mes gustoses
y lo fruyt primerench dels ametllers,
y hem encetat les bresques oloroses
dels buchs fets als rosers.

Havem dites les *Gracies* desseguida,
y fantasiant ab cent gentils recorts,
hem resat la pregaria amorosida
pels enemichs y 'ls morts.

Y jo allavors, veyent aquella taula,
aquella vida, aquell conjunt vivent,
en que tothom té sols una paraula,
un cor y un sentiment;

Veyent aquella festa en que s' honrava
lo nostre nom, á l' ángel del meu cor
deya:—¡Ay Senyor! ¡quín gotx si jo arribava
á veure còm l' hereu les celebrava,
les seves noccs d' or!

LO ROSARI

Per la senyal de la santa creu...

La masía reposa
entre vels de calitja arrebosada
damunt la falda de montanya asprosa;
la llar crema en ardenta flamerada;
tot convida á resar: l' amor s' imposa.

Resém! Bella es la vida
quan serveix per retraure als que 'ns llegaren
esta calma de cel que ara 'ns convida
á pensar en lo Déu que 'ns ensenyaren
y á no teme una mort que á Déu nos crida.

«Per la senyal...»—fa l' Avi
descubrint la nevada cabellera,
racés d' un front hont may niuhá l' agravi,
d' uns ulls que la perfidia mentidera
may entelá, com no marcá lo llabi.

Signe de creu divina,
pietós recort de la passió adorable
que retorná l' estrella diamantina
posta ab l' oprobi del primer culpable:
á ton amor tota maldat afina!

Garlanda ets, oh pregaria,
cenyint de la família l' alba testal

Per la rassa superba y temeraria
que nostra se escarneix, burla y detesta,
vés pregant tú, masía solitaria! .

Cada misteri altíssim
que contemplem, resant lo sant rosari,
es cim goijós qu 'en llum y ayre puríssim
se banya tendrament; al arribarhi,
sentim al cor un benestar dolcíssim.

Com nostra llar encesa,
encés está tot cor á l'esperansa;
los morts no 'ns van deixar en orfanesa;
nostre prech fa gustosa l'anyoransa:
lo passat no mor may pera qui resa.

Brilleja en cada ullada,
cada cara retrau una memoria
de la gent que 's gaudí en la llar honrada
donant á la masía aquella gloria
jamay per crim ni frau vilipendiada.

Cada sentida dena
que va passantse, en dolsa germania,
ab oracions dels avis s' encadena
com los grans del rosari que á María,
la Mare del bon Just, de goig omplena.

Y aixís com la tempesta
passa grunyint de rabia, ó fera udola,
sens apagar eix foch ratxa funesta,
á la masía lleal no entra una sola
ratxa de malvestat que fora resta.

Primer que contemplarla
envilida un instant, se tornaría
la llar volcá amatent á devorarla,
com s' hi torná resolta en aquell día
que 'l traydor extranjer volgué afrontarla.

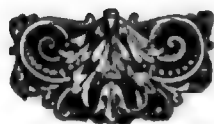
Las flamas horrorosas
espietjant eixiren, fulguraren
arrabassant las ombras misteriosas;
enardintse las gents las oviraren
y lluhiren las armas valerosas.

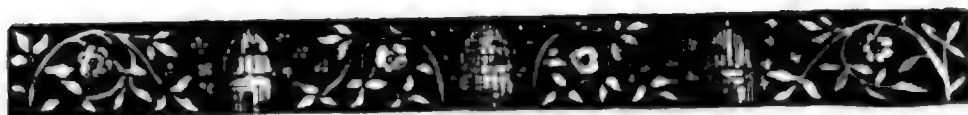
La nit va sentir pasme
contemplant la foguera tota ruenta,
en la blavor del cel rogench fantasme
que deixondí cridoria turbulenta
y despertá frenétich entussiasme.

Com soptada la lluna,
deseixintse de sombra xafogosa,
clar escapall de llum véssa totduna,
aixís brillá la pátria, y espantosa,
fou la lluyta gitant inmensa runa...

Resem per'que la terra
que vida 'ns ha donat, més foll deliri
d' un invasor no haja de retre ab guerra,
per'que á pobles y reys lo cel inspiri
aquella fe que tot orgull desterra.

Per'que allunyi 'l desvari
que l' ambició aconcella y du al ultratje,
per'que 's torne tot cor d' amor sagrari,
y unit sia en Jesús l' humá llinatje
com unit per la Creu lo sant rosari.

LO MEU NIU

Temor y esperança.

I

En la branca mes ardida
Del cedro mes alt del bosch,
Entre 'l Cel y entre la terra
Tench el niu de mes amors.

Les aures lo balandrejan,
Los núvols li fan bressol,
Les águiles lo guarnexen
Llensanthi llur plomissó.

Beu la flor de la rosada,
Pren lo raig primer del Sol,
Dins lo blau del Cel s' enfonsa,
Los estels li fan claror.

Tan amunt, amunt se gronxa
Que de la gloria n' es prop,
Lo meu niu, ay, quina ditxa,
Lo meu niu, ay, quin consol!

La fillada 'l cor m' alegra
Refilant com rossinyols,
De la terra malhaurada
No li arriban les remors.

No sent follies ni músicas,
Ni d' agonies lo plor,
L' esparver no pot haverla
Ni lo tret del cassador.

Tot just veig l' estel de l' auba
Bella tasca 'm dona 'l jorn,
Vaig xuclant com les abelles
Les mes dolçes de les flors.

Pensant en mes amoretes
Tot treball me sembla poch,
La mayna voldria durhi
Al niuhet de mes amors.

Tan amunt, amunt se gronxa
Que de la gloria n' es prop,
Lo meu niu, ay, quina ditxa,
Lo meu niu, ay, quin consol!

II

Ay Dèu! quin brugit arriba
D' allí 'l Nort, quina tempesta!
Entre llamps y terratrémols
S' ouhen horribles blasfemies.

Los núvols la fosca avansan,
Fan fogir les aurenets,
Ay, mos fills, si 'l Sol se tapa
Y s' amagan les esteles!

Ay del niu de lo meu cor
Ab la dolça maynadeta,
Encara que á bon redós
Vulga Dèu que mal no prenga!

Pensant en lo seu perill
La sanch se glassa en mes venes,
Feysli dossé ab vostres ales
Custodis qu' estáu en vela.

¿Per quins prats podrá girarse
Quan volada vulga pendre?

Quines llevors pexerá
Que de verí estigan netes?

Oh Verge Santa María,
Madona de la puresa,
Un cap de vostre mantell
Com á tenda los cubresca!

Rossinyolets de ma vida,
Rossinyolets de mes penes,
¿Quines aygues ne beuréu
Que sien clares y fresques?

Si baxau á ran de terra
No vos taqueu les aletes,
Y al recordarvos de mí
Feys la vía que jo he feta.

Qu' era d' alegre l' amor
Quan lo blau del Cel sonreya!
Ay, l' amor que n' es de trista
Are que fa fosca negra!...

Oh Verge Santa María,
Madona de la puresa,
Un cap de vostre mantell
Com á tenda nos cubresca!

ROSELLA D' OR Y ARGENT

Núm. XIII.—A BARCELONA, oda, *del Reverent Mossen Jacinto Verdaguer.*

A BARCELONA

Archivo de la cortesía, albergue de los extranjeros, hospital de los pobres, patria de los valientes, venganza de los ofendidos, y correspondencia grata de firmes amistades, y en sitio y en belleza única.

CERVANTES.

Quan á la falda 't miro de Montjuich seguda,
m' apar véuret als brassos d' Alcides gegantí,
que per guardar sa filla del seu costat nascuda
en serra trasformantse s' hagués quedat aquí.

Y al veure que traus sempre rocám de ses entranyes
per tos casals, que creixen com arbres ab sahó,
apar que diga á l' ona y al cel y á les montanyes:
—miráula, os de mos ossos, s' es feta gran com jo.—

Perqué tes naus que tornan ab ales d' oreneta
vers Cap-del-Riu en l' ombra no 's vajan á estellar,
ell alsa tots los vespres un far ab sa ma dreta,
y per guiarles entra de peus dintre la mar.

La mar dorm á tes plantes besantles com vassalla
que ascolta de tos llabis lo *códich* de sas lleys,
y si li dius arrera! fa lloch á ta muralla,
com si Marquets y Llansas encara 'n fossan reys.

Al naixer amassona d' un mur te coronares,
mes prompte ta creixensa rompé l' estret cordó:
tres voltes te 'n cenyires, tres voltes lo trencares,
per sobre 'l clos de pedra saltant com un lleó.

¿Per que lligarte 'ls brassos ab eix cinyell de torres?
no escau á una matrona la faixa dels infants;
mes val que l' enderroques d' un colp de ma y esborres;
¿murallés vols ciclópees? Deu te les dá més grans.

Deu te les dá d' un rengle de cimes que 't coronan,
gegants de la marina dels de montanya al peu,
que fermes de l' un á l' altre les aspres mēns se donan
formant á tes espatlles un altre Pirineu.

Ab Montalegre encaixa Nou-pins, ab Finestrelles
Olorde; ab Collserola, Carmelo y Guinardons;
los llits dels rius que segan eix mur son les portelles;
Garraf, sant Pere Martri y Montgat, los torreons.

L' alt Tibidabo, roure que sos plansons domina,
es la superba acrópolis que vetlla la Ciutat;
l' agut Moncada, un ferro de llansa gegantina
que una nissaga d' héroes plantada allí ha deixat.

Ells sian, ells, los termes eterns de tos aixamples,
dels rónechs murs á trossos fesne present al mar,
ahont d' un port sens mida serán los brassos amples
que 'l pugan ab sos boscos de naus empresonar.

Per ferse avans de gayre tos membres, tornan pobles
los masos que 't rodejan, ciutats los pagesius,
com nines vers sa mare corrent á passos dobles;
¿á quí durán llurs aygues sinó á la mar, los rius?

Y creixes y t' escampas: quan la planicie 't manca,
t' enfilas á les costes doblante á son jayent,
en totes les que 't voltan un barri teu s' embranca,
que onada sobre onada, tu amunt vas empenyent.

Geganta que tos brassos abuy cap á les serres
estens, quan hi arribes demá, ¿donchs qué farás?
farás com eura inmensa que, ja abrigant les terres,
puja á ablajir un arbre del bosch ab cada brás.

¿Veus á ponent estendres un prat com d' esmeralda?
un altre Nil lo forma de ses arenes d' or
ahont si t' estreteja de Montjuich la falda
podrían aixamp!arse tes tendes y ton cor.

Aquelles verdes ribes florides que 'l sol daura,
san Just Desvern qu' ombrejan los taronjers y pins,
de Vallvidrera 'ls boscos d' Hebron y de Valldaura
teixeixen ta futura corona de jardins.

¿Y aqueix esbart de pobles que riuhén en la costa?
son ninfes catalanes que 't venen á abressar,
gavines blanquinoses que 'l vent del segle acosta
perqué ab tes ales d' áliga les portes á volar.

La Murta, un jorn, la Verge del Port, la Bona-nova
serán tos temples, si ara lo niu de tos amors;
los Agudells en blanca mudant sa verda roba,
abaixarán ses testes per ser tos miradors.

Junyits besar voldrian tos peus ab ses onades,
esclaus de ta grandesa, Besós y Llobregat,
y ser de tos reductes troneres avansades
los p'ts de Catalunya Montseny y Montserrat.

Llavors, llavors al temer que 'l vols per capsalera,
girant los ulls als Alps lo Pirineu vehí
demanará, aixugantse la blanca cabellera
si la París del Sena s' es trasplantada aquí.

—Nó—respondrá ma patria, de mi y la mar es filla,
d' un bes de ses onades com Venus m' ha nascut,
per só totes les aygues diguérenli pubilla,
per só totes les terres pagárenli tribut.

Per só dá duchs á Atenas, y comtes á Provensa,
y per bandera á Espanya dá un tros del seu penó;
per só ni un peix se veyá dintre la mar inmensa
sens dur en ses espatlles les barres d' Aragó.

Per só fou sempre l' astre d' Orient per les Espanyes
ab una má hi posava de Gutemberg lo flam,
carrils-de-ferro ab l' altra, y un fill de ses entranyes (1)
fou qui primer va pendre per missatger lo llamp.

(1) Salvá

Sos peus dintre l'escuma, son front en ple mitx-dia,
miráula allá jayenta si n' es d' hermosa y gran;
apar, oh Catalunya, ton geni que somía
les glories que passaren, les glories que vindran.

Miráula: santa Eularia la abriga ab sa bandera,
sant Jordi la defensa del infernal dragó,
y gufa, quan rescata catius, sa nau velera,
apareixent pels ayres l' Estel de Cervelló. (1)

La voltan de sos héroes les béliques imatges,
los Ataulfos, Jofres, Borrells y Berenguers,
Ramon lo de l' espasa, Ramon lo dels *Usatjes*,
y arrossegant sa túnica de dol los Fivallers.

Per Barcelona Balmes deixá del Ter les ribes,
com áliga novella quan aixecava 'l vol;
en ella trau del marbre Campeny imatges vives,
y per sos quadros roba Fortuny la llum al sol.

D' assí Roger de Lluria sortia, al vent de gloria
movent sas naus les ales com un esbart d' aucells:
jamay, jamay lluytaren sense cantar victoria;
sovint dugueren presos rosaris de baixells.

Aquí Don Joan d' Austria les áncores aferrà
duhentli de Lepanto llores; allí Colon,
tornant d' aquell viatge que duplicá la terra,
als peus dels Reys Católics feu rodolar un món.

De Bellesguart li restan perfums, de les despulles
del rusch de Valldonzella perfums y dolsa mel.
Entre tallers y fábriques te campanars y agulles
com dits que entre boyrades de fum signan lo cel.

Com dos soldats, que hi restan d' una legió romana
te dues torres, guaytes del seu mural antich;
y, gos de presa vora son amo, la Adrassana
que per lladrar s' aixeca quan trona Montjuich.

Pla amunt se veu Pedralbes, hont s' ou la canticela
dels angels de la terra pel cel aletejant;
y de Mar-bella vora l' espill, la Ciutadela,
per fer de jardinera ses armes trossejant.

(1) Santa Maria del Socós.

Sant Pau le resta encara, sant Pere de les Puellas,
santa Maria estrella del Mar y la del Pf;
y entre eixas flors li naixen del art gentils poncelles,
jamay tanta florida s' es vista en son jardí!

Mes ay! com entre 'ls arbres del bosch la fulla d' eura,
lo cor s' aferra als temples y monuments mes vells
y en hores de misteri dels seus recorts s' abeura,
sentintlos com conversan y conversant ab ells.

De sant Miquel, oh temple que 'ls Angels construiren,
anys ha que jaus en terra per l' home trepitjat,
y encara apar que 't cerquen planyivols y sospiren
los gòtichs sants de pedra de casa la Cintat.

Puig han perdut per sempre tan dolsa companyia
vegessen cara á cara sant Just y sant Pastor,
vegessen lluny santa Agata, llur cara sonriuria,
en cel y terra 'ls Angels se tenen tant amor!

Sant Jordi de l' Audiencia vol veure santa Clara,
l' antich Palau dels comtes anyora 'l del Concell.
¡Oh! aterra eixa cortina de cases que separa
l' estàtua de don Jaume del seu real Tinell.

En mitx d' aqueixa plassa d' Europa la primera
lliberta deixa veure, del Táber al bell cim,
la columnata d' Hércules que guardas presonera,
com si 'l ser bella y filla de Roma fos un crim.

Aplica á tos nous barris aqueix inmens escayre
que al restaurarte Amilcar-Barcino te deixá;
obre eixes dues portes á la claror y al ayre;
la Creu res ha de témer d' eix trípode pagá.

La Creu que allí sant Jaume plantava, ha vint centuries
com rey domina 'ls arbres del Hort del Paradís;
la volta de ses branques es plena de canturies,
y aguayta y riu entre elles lo cel ab dols sonríes.

Ab son mantell de pedra nuat ab gòtichs llassos
la abriga, alsant als núvols sos campanars la Seu,
y com si fos Don Jaume que aixeca al cel los brassos
apar que s' en esbombe sa tronadora veu:

—Avant, ciutat dels comtes, de riu á riu ja estesa,
avant, fins hont empenga ta nau l' Omnipotent:
t' han presa la corona, la mar no te l' han presa;
del mar ets reyna encara, ton ceptre es lo trident.

La mar, un dia esclava del teu poder, te crida
com dos portells obrinte Suez y Panamá:
quiscun ab tota una India rienta te convida,
ab l' Assia, les Américas, la terra y l' Occeá.

La mar no te l' han presa, ni 'l pla, ni la montanya
que s' alsa á tes espatlles per ferte de mantell,
ni eix cel que fora un dia ma tenda de campanya,
ni eix sol que fora un dia faró del meu baixell;

ni 'l geni, aqueixa estrella que 't guia, ni eixes ales
l' industria y l' art, penyores d' un bell esdevenir,
ni aqueixa dolsa flayre de caritat que eczalas,
ni aqueixa fè; y un poble que creu no pot morir!

Ton cel té encara totes ses flors diamantines;
la patria te sos héroes, ses lires los amors;
Clemencia Ysaura encara de roses y englantines
fa cada primavera present als Trobadors.

Lo teu present espléndit es de nous temps aurora,
tot somiant fulleja lo llibre del passat;
treballa, pensa, lluyta, mes creu, espera y ora;
qui enfonza ó alsa 'ls pobles es Deu que 'ls ha creat.—

Núm. xiv.— L' ESPERIT CATALA, himne, *de D. Antoni Molins y Sirera.*

L' ESPERIT CATALÀ

Fiat.

No hi ha terra com la nostra,
De fills borts may n' ha engendrat.
Si 'l treball molt gran la mostra
L' ennobleix la llibertat.

De sa historia, ben antiga,
Ricas perlas sos fulls son;
Quant la sort li fôu amiga
S' obrí pas per tot lo mon.

Vingué un rey de fora casa,
¡May en vida hagués vingut!
Barcelona ja mitj rasa
Despertá en l' esclavitut.

Lo sant llibre dels usatjes
Cremat fôu per lo butxi;
La gramalla ab tants ultratjes
De vergonya 's va morí.

Lo temps volta y tot se muda;
Vé de Fransa 'l jóu feixuch:
La puvilla mitj retuda,
¡Catalunya salvá al Bruch!

De sas glórias, encísera
La garlanda 's rebifá;
Alens purs de primavera
Nova vida 'ns van doná.

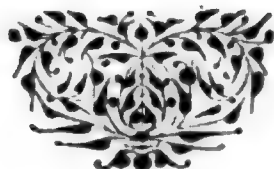
Serva al cor nostra maynada
Cert caliu que 's veu lluhí;
Llengua y furs han tret brotada,
Y pel maig solen florí.

Nuvols negres s' arrastellan,
Mar endins hi há gréu maror;
Ois y envejas se capdellan
Per ferirla al mitj del cor.

Ella canta y bé travalla,
Ab lo seu molt rica n' es;
Y en sos camps m' y ha fet falla
La llevar de tot progrés.

L' esperit que lluny l' enmena
Sols lo té un poble gegant:
Perqué ajupi avuy l' esquena.
¡Valgam Deu, si patirán!....

29 Març 1883.

MEDALLÓ D' OR Y ARGENT

Núm. xv.— LO SITI D' AMPOSTA, *de D. Joseph Garriga y Lloró.*

LO SITI D' AMPOSTA

1466

Dulce est pro patria mori.

I.

Ja fá temps que Catalunya
Plora llágrimas de fel:
Sas llibertats que venera,
Sas bellas costums y lleys
Véu de mort amenassadas
Per En Joan, d' Aragó 'l rey.
Avesada está á ser lliure,
Y, com esse' esclava tem,
Quan ab l' host d' Aragó 's topa
Lluita á mort, heroicament.
Próu li reca que á En Joan ayden
Catalans de mala lleyl
Próu li dol que caiguen vilas,
Ciutats fortas y castells!
Mes, mentre' un sol fill li reste
Que ardit defenga sos drets,
Mentre' un cor inflammat tinga
Per l' esprit catalanesch,
Arborará valerosa,
Batallant devall sos plechs,
La senyera may vençuda
De la patria y de la fé,
La senyera del rey Pere
Nét del bráu comte d' Urgell.

Com altràs ciutats y vilas
 Amposta sitiada 's veu,
 Y si 'ls braus que la defensan
 Son pochs', com lo roure ferm
 Que may la tempesta vincla,
 Lluitarán heroicament.
 L' amor patri 'ls encoratja,
 La fé santa 'ls enardeix,
 Y, com morir no 'ls hi reca
 Per sa terra y per son rey,
 Mentres sanch corri en sas venas,
 Mentre 'ls hi reste un acer,
 Mentres hi haja en sas murallas
 Una pedra solament,
 Lluitarán ab l' heroisme
 Que 'l pit dels braus enardeix
 Quan defensan sa llar pátria,
 Quan se baten per sos drets.
 ¡Bé n' hi arriyan cada dia
 Al rey Joan d' ardits guerrers!
 ¡Bé li diuhen á la plassa
 Que 's rendeixi promptament!
 Mes ella no tem sas aiglas
 Ni menys escolta sos prechs,
 Y, com la náu que 'n las onas
 Desafia lo mal temps,
 Gloriosa rebat sempre
 D' Aragó 'ls soldats valents.

Es En Pere de Planella
 De cor fort, de bras d' acer
 Qui comanda als braus d' Amposta,
 Qui la plassa ne defen;
 Qui vol que la historia escriga
 En lletras d' ór algun temps
 Lo nóm dels que sostingueren
 De Cataluuya los drets.
 Rés li fá què cada dia
 Obren bretxas als murs séus;
 Mentres tinga pits que tanquen
 Lo pas pels canons obert,
 No tem á l' host coratjosa
 Que fá temps que la oprimeix.
 Práu dú á sos murs cada dia
 Lo comte Quirra á sa gent;

Próu En Pere de Peralta
 Prova escalar son castell;
 Prou á sos braus l' Arquebisbe
 De Tarragona enardeix;
 Mes sempre, sempre la plassa
 Ab valentia 's defen;
 Sempre rebut, sempre deuma
 L' exercit enemich seu.

*Quem dicitur deus, qui se dicitur
 per suum roborem*

Si ahi 'ls defensors d' Amposta,
 Lluitavan com á valents,
 Avuy lluitarán com heroes
 Sostenint los patris drets.
 L' almirall de Catalunya
 Los hi ha dut gent de refresch,
 Y si, ahir, sóls, aturavan
 L' host del rey aragonés,
 Avuy, ab gent nova, poden
 Ferla torná al regne seu
 Fetas á trossos sas aiglas
 Pel ardor catalanesch.

Quan sab l' enemich tal nova
 De la plassa 'l siti estreny,
 Y, en son socors, de Mallorca
 Fa venir potents vaizells:
 Mes l' esperit d' aquells heroes
 No mimva las náus veyent;
 Cada home dels de la vila
 Es mes brau com mes sofreix,
 Y vol mori' ans qu' entregarse
 A las aiglas del que creu
 Que, al ser rey de Catalunya,
 Fora 'l botxí de sas lleys

II.

Vuit mesos que una epopeya
 Amposta sosté ja fan:
 Vuit mesos de lluita heroica,
 De llágrimas y de planys!
 No hi há dia que no 's lluite,
 No hi ha lluita sense sanch,
 Y si 'ls de la plassa deuman
 Las legions del rey En Joan,

La fam mólt mes que las balas
Tambe deuma á nostres braus!
Las murallas de la plassa
Enderroca las ja están;
La vila está mitx cremada;
Los carrers son plens de sanch;
Los ferits al camp de lluita
No caben al hospital;
Y las mullers, las criaturas
Que s' estan morint de fam,
Als que la plassa defensan,
Pá 'ls hi demanan, plorant.

Quan En Pere de Planella
Véu sofri' així á sos companys
Compta 'ls soldats que li restan
Per' fé una sortida al camp
Y mori' en ell si no vencen
Las legions del rey En Joan.
Mes ay! que de pena llágrimas
Li rodolan gaita avall
Al veurer qu' empunyan l' arma
Ja no mes que trenta bráus.
Son sos companys que l' aydavan
A la fóssa ó al hospital,
Y son los pochs que li restan,
Que defensan pam á pam
La vila, que ab sas hassanyas
Farán son nom immortal,
No homes ja; son uns cadavres
Que los atia á lluitar
L' esperit de independencia,
L' amor, á sa terra, gran.

¡Bé prou l' host del rey Joan prova
Assaltar aquell runám!
¡Prou als canons no 'ls hi dona
Un moment de repós may!
Mes, pera guanyar la vila,
Ni 'l foch ni 'l ferro li val.
Als trenta que la defensan
Sols los pot rendir un llamp.

Mes ay! que 'ls braus de la plassa
Queviures no tenen ja;
Si no 'ls defalleix la lluita
Los fá defallir la fam!

—¡Rendiuse! 'ls diuhen las donas
Que aixis no sofrirem tant:—
—¡Rendiuse!—las criaturas
Los diuhen ab plors amarchs.
Mes aquells braus los contestan
Quan responen á sos clams:
—Abans que la patria caigue
Mes val que morim, mes val!—
Mes ay! que nombrosas tropas
Li arriuan al rey En Joan,
Y 'l comte Quirra, En Peralta
Y altres ardits capitans
Sedents de llors y de gloria,
De llágrimas y de sanch
Al camp de lluita las duhen,
Las atian al assalt.

Ja sona 'l clarí de guerra,
Renillan fers los cavalls,
Dringan las armas, retronyen
Los canons ferro llensant
Y l' host d' Aragó potentia
Fera assalta aquell runám.

Quan En Pere de Planella
Veu la vila presa ja,
Ab sos companys se replega
A la torre de Sant Joan,
Y ab ardor allí 's defensan
Aquells heroes catalans
Fins que una bala, una pedra,
Un acer ó una destrat
Ls' hi resta pera batrer
D' Aragó 'ls soldats triumpants.

Aquells heroes de la patria
Alli 'ls lligan com esclaus,
Y, quan lo valent Planella
Sa espasa entrega plorant
Al vencedor de la plassa,
Al devant de sos companys
Li diu:—si com los d' Amposta
Fessen tots los catalans,
D' Aragó ser rey podriau,
Mes de Catalunya, may!—

MEDALLA D' ARGENT

Núm. xvi.— BREUS OBSERVACIONS JURÍDICAS SOBRE LA ORGANISACIÓ DE LA FAMILIA CATALANA, *de D. Jaume Ramon y Vidáles.*

BREUS OBSERVACIONS JURÍDICAS

SOBRE LA ORGANISACIÓ DE

LA FAMILIA CATALANA

Una col·lecció d' articles crítics que tendescan á moralisar las costums catalanas, es lo tema que enguany l' Ateneo Barcelonés, en son afany de protegir las lletras de la mare pàtria y de enaltir ensemps la institució dels Jochs Florals, demana als escriptors de la terra al oferir son acostumat y anyal premi.

Pera millor perseguir lo fi trascendental y laudable baix tots conceptes que 's proposa tant respectable societat, creyem nosaltres que l' assumpte que anem á desenrotllar es lo que mes se presta á dit objecte, puig si tots los nostres esforços deuen derigirse á moralisar las costums y aquestas estan encarnadas en la familia, transmetentse de generació en generació, es natural que examinant, com á grans rasgos nos proposem examinar, la familia catalana en sa constitució, modo de esser y demás circumstancias que li donan fesomia propia y la diferencian no sols de las altrás de las demás nacions sino també de las dels demás realmes germans nostres, enaltint lo molt que en nostre concepte té digne de encomi, y censurant lo que á nostre judici y certa ciencia dega espurgarse, nos trobarem per aquest camí de plé y constantment dintre del desitjat tema y adhuch en lo cor del mateix.

Ademés; lo cos de dret civil per lo qual se regeix una nació, prové de sas costums, que, encarnantse en lo poble, respectadas primer, han arribat mes tart á constituirse y elevarse á lley; y may com avuy que las corrents centralisadoras que de ponent nos venen y l' admósfera unitarista que 'ns infesta tenen gaire bé en capella lo nostre dret municipal, que, digas lo que 's vulga, ab sas justas y sabias disposicions ha contribuít á donarnos la virilitat, supremacia y riqueza sobre las demés provincias de la nació; may com avuy que se intenta fer lo que no gosaren los árabes ab llur barbarie al ensenyorir-se de aquesta terra per temor de que no 'ls quedés deserta, y lo que tal volta desitjava y amedrantá al mateix Felip V. un de sos enemichs mes implacables, després de haverla vensuda ab las armas; may com avuy, repetím, pot trobarse l' hora mes aproposit pera recordar costums antigas que tant nos escahuen y portar á l' esperit la justicia de llur conservació ó bé la conveniencia de llur desterro.

Si la familia baix los diferents aspectes que nos proposem tractarla té per máquina regularisadora lo dret basat en la costum, ell es, donchs, la font ahont devém recorre y aixís anem á terho.

. . .

Es propi de totas las comarcas catalanas, salvas ben escasas excepcions, que, al posarse los fonaments d' una nova familia, se otorgue la corresponent escriptura de capitols matrimoniales, hont s' estatueixen y pactan las bases sobre las que deurá descansar y las reglas per las quals deurá regirse y governarse; de manera que, valentnos d' una espressió gráfica, be podem dir de ella que vé á esser la *constitució* de aquell estat microscópich, y be podriam tenir en compendi la historia de tota una familia, per antiga que fós, examinant tant solsament los capitols matrimoniales de cada generació.

Y digne es de notarse que las excepcions de que dalt havem fet mérit, son precisament los grans centres de població, en los que visiblement estan en decadencia las lleys y costums pátrias tant per llur carácter cosmopolita com per albergarse en ells, degut potser á aquest moíu, los pochs detractors y enemichs que aquellas tenen.

La escriptura de capitols matrimonials es, donchs, un contracte eminenment catalá, que está encarnat en la manera de esser del nostre poble, y que al firmar-lo no sols hi veu en ell las qüestions materials de interesos, sino quelcom mes sagrat com son los afectes y 'ls sentiments purissims que en lo fons del cor naixen y 'l viu desitx de perpetuar la familia y la llar payral á quina escalfor se funda y 's desenrotlla.

Lo fonament cardinal sobre que descansa la familia en Catalunya y que la caracteriza de una manera molt marcada, es sens dupte l'organissació patriarcal de que 's troba revestida.

Per aquest motiu, al casarse lo fill primogénit, que generalment es lo designat pera confiarli la conservació del patrimoni, al otorgarse las precitadas capitulacions matrimonials, sos pares, imitant l'exemple dels avis, li fan donació universal y heretament pera després de la sua mort y prometen y s'obligan entre tant á mantenir á ell, á la sua muller, fills y demás familia, tant en sanitat com en malaltia, mentres treballen en lo que pугan á utilitat y profit de la casa, puig tots deuen contribuirhi ab arreglo á llurs forsas pera ferla prosperar.

Y aixís s'esdevé que encara que 'l nuvi siga lo escullit pera regirla y governarla, se veu obligat á passar los anys de la fogosa joventut, que ho son també de la inexperiencia y de la falta de reflexió, en una especie de aprenentatge de mando y bon govern, puig entre tant lo pare l'asocia á tots los negocis y li dona participació en tots los assumtos. Y notes bé, que no sols lo fill té en mera espectació los bens y drets que deuen prevenirli de part de sos pares, sino que tampoch pot administrar los que aporta al matrimoni la sua muller, ja que lo dot d'ella se constitueix ab preferencia als sogres que al marit, essent aquells y no aquest quins lo cobren, esmersan, usufructuan y se 'n fan responsables. Y com al casarse lo net moltes vegadas viu encara l'avi que conserva la jefatura de la familia y no la traspassa al fill fins després de la sua mort, y aquest te cridada la muller senyora, majora y usufructuaria guardant la viudedat, resulta que 'l pondo está sempre en mans de persona experta y de madur judici que al exercir las funcions que li son propias no sols está assegurada la conservació del patrimoni sino que aquella té un viu interés en millorarlo.

¡Sábia y filosófica costum que va perpetuant la familia ab lligaments tant forts que lluny de debilitarla ni menys de sonar may per ella l' hora de la dissolució, l' arrela cada dia mes y mes, donant aixís major vida y major forsa á la societat! Y es que 'ls nostres avis y avuy encara també llurs descendents, no veuen en la herencia que vá transmetentse de pares á fills la material possessió de fincas y crédits, sino quelcom mes enlaira y esperitual com son los recorts, las tradicions y 'ls fets insignes y gloriosos de llurs progenitors, que tenen en mes estima y mes valua que 'ls bens corporals. Per aixó lo pare catalá, estimant en son just valor aquesta herencia esperitual, que á ell religiosament li fou confiada, ne deixa depositari de ella á un tant sols dels seus fills, al que de tots creu mes digne y apte pera conservar tant sagrat dipósit, evitant al mateix temps que, en lo precís moment de finir, son estimat patrimoni, montat á costa de suors y afanys, sens pietat sia fet trossos y repartit al atsar com la túnica de Cristo.

. . .

Lo principal argument que 'ls adversaris de nostre sistema de successió emplean pera combátrerlo, es lo referent als fills mal anomenats *externs* en algunas encontradas de nostra estimada pátria, y coneguts millor en la majoria de ellas ab lo nom més propi de *cabalers*. Y com que á ells fan servir de cavall de batalla, per mes que precis es consignarho, la gran majoria resignada, y mes que resignada, contenta, está ab la sort que Déu y llurs pares li han deparat, de ells anem á tractar en aquest punt de nostre treball.

Que l' hereu se queda ab tots los bens essent insignificant la part que 's reparteix als demás fills. Vejam, donchs, fins á quin punt aquest argument pot sostenirse.

Tothom sap que la llegítima en Catalunya es la quarta part dels bens partidora entre tots los fills, y sabut es també que no 's deu sino desde la mort dels pares. Aixís es que aquestos no estarian obligats á donar en vida cosa alguna á llurs fills; empero no es aquesta la costum en las comarcas de nostra terra.

En los capitols del hereu los pares se reservan la facultat de llegitimar á la demás familia, y lo mes comú es que allí

ho fassen asenyalant pera dit fi una quantitat que s' entrega al fill cabalé ó á la filla al pendre estat. Y notes bé que se imposa sempre al hereu la obligació de mantenir á tots los seus germans (després de morts los pares) al igual que 'ls demás de la familia, mentres treballen en lo que puguen á utilitat de la casa, puig lo caràcter catalá no concibeix la ociositat perque té present l' adagi que diu que es mare de tots los vicis.

De manera que adhuch després de la mort dels pares tots los fills, mentres no resolen implantar una nova familia, venen formant part de la mateixa que fundaren llurs pares, nó deixant d' esser dintre de ella membres respectables y considerats á quins l' hereu com á gefe, en moltes ocasions arduas consulta y fins escolta y segueix los consells que aquells li donan. Y no es nou veurer cabalés que ja sia per temperament ja per viurer á plaher en la casa pairal, deixan de casarse, quedantse *concos* com vulgarment se diu, passant tots los dias de la sua vida al costat del hereu en bona armonia, y mort ell al costat del fill que li succeheix, fentli en est cas de segon pare y estimantlo com á fill propi, á qui deixan en memoria del bon afecte que li guardan tots los drets que podrian correspondrelshi en lo patrimoni.

Hi ha mes encara: moltes son las comarcas en que los cabalés fan lo que vulgarment se diu *cabal*. Consisteix aquesta costum en que tant bon punt lo fill es apte pera treballar, lo pare li cedeix lo cultiu de un tros de terra ó bé l' insinua en un negoci que porta á expensas de la casa, y de aquesta manera, acumulant sempre y posant en bossa á part las ganancias, arriba á la edat nubil ab un respectable capitalet, y lo que es millor encara, ab hàbits de economia, administració y amor al treball que ha anat adquirint desde la primera edat y que molt li han de servir tota vegada que está destinat pera posar las arrels de una nova familia.

Si donchs se té en compte lo *cabal* que fá y la porció legitima que se li anticipa al acomodarse, que algunas vegadas es en fincas, majorment si lo fill es pagés; si 's pren en consideració que 'l pare res tindria que donarli en vida, y finalmente si, avuy que tot se metalisa, acumulem á lo donat los interesos que tot aixó produhiria durant la vida natural del pare, que, uns casos ab altres, be pujan per lo menys tant

com lo capital, cau per sa propia base l'argument de que dalt havem fet mérit.

Y no parlem de las familias regularment acomodadas, en las que los pares se desvetllan pera donar als fills cabalés una carrera ó una profeció digne, empenyantse y mermant llur patrimoni pera conseguirho; mercé á lo cual disfrutan una ilustració, ben estar y comoditat de que careix lo mateix hereu que, sens voluntat propia, viu sempre lligat als maldecaps de la casa y de la hisenda baix las ordres del seu pare.

Además, no 's cregue que una vegada llegitimat y pagat lo fill cabalé, queda ja fora per sempre de la casa de sos pares, puig dat lo carácter patriarcal y ab tendencias á la perpetuitat que distingeix á la familia catalana, costum es imposar com se imposa al hereu la condició de que si more sens fills llegítims y naturals ó ab tals que ningun de ells arribe á la edat de testar, tornen los bens als pares donadors ó á sos successors; y com en aquest cas, en testament se crida als demás fills l'un després del altre per ordre de primogenitura, preferint los homés á las donas, imposant á cada un de ellas la mateixa condició que al hereu, resulta que encara li quedan al fill cabalé drets respectables en l'herencia de sos pares, que moltes vegadas no vendria com Esaú per un plat de llantias; y repetits son los casos en que veyentse l'hereu ab la necessitat de tenir que vendre ó empenyar alguna finca, no tenint ben assegurada la succeció, te que menester la gracia de sos germans, si vol trobar qui 'l tregue de apuros; firma y consentiment, dit siga apart y en honor de la veritat, que aquestos donan ab complacencia en la majoria dels casos, y ab lo qual demostran que l'egoisme dels interessos materials no te cabuda en los cors verament catalans, per mes que se 'ls estimen, com tal volta ne tindrian en los de aquells que tant bescantan nostres estimadas lleys y costums.

Desenganyinse de una vegada los que 's creuen que la felicitat de un fill ni tampoch son ben estar deu dependir dels interessos que aquest pot trobar y té dret á esperar lo dia de la mort dels seus pares. Desgraciat del que aixis pensa y aquest *maná* espera, puig á mes de passar los anys millors de la sua vida en la inacció, essent una rémora pera la societat que té dret á exigir de ell lo concurs de la sua activitat y 'l treball de la sua inteligencia, li resultarán fallidas las espe-

ransas que xifra en la adquisició de tals interesos, com gaire bé sempre hi surten quan la codicia engendra desitjos il·licits encar que al pensament repugnen.

L' amor al treball, l' activitat, la economia y las costums morigeradas son las fonts hont ha de beure aquell que sent vocació pera crearse una posició social digne y una vida desahogada; aixis ho comprenen los pares catalans al inculcar aquestas virtuts en lo cor de llurs fills destinats á crear novas familias, y son tan asombrosos é increibles los resultats que donan, que moltes y moltes vegadas, los plansons que aixis se assahonan, tant y tant creixan y 's desenvol·lan, que arriban ab lo temps á fer mes ombra que 'ls arbres de hont procedeixen.

..

Dos heretaments en favor dels fills esdevenidors solen contenir las capitulacions matrimoniales que se otorgan en nostras comarcas; heretaments que en lo foro son coneguts ab los noms de *prelatiu* lo un y de *preventiu* lo altre.

Té per objecte aquell que 'ls fills del primer matrimoni sian preferits en la successió als que puguin sobrevenir de matrimonis posteriors, fills per fills y fillas per fillas; pacte que no tots los juristas están conformes respecte la extensió y consecuencias que en si porta, puig mentres los uns intentan veure en ell que de cap manera pot heretar un fill de segon matrimoni haventnhi del primer, altres suposan (y creyem que aquesta es la verdadera y genuina escola catalana) que, no obstant dit pacte, poden heretar juntament, si aixis es la voluntat del pare, los fills de diferents matrimonis, ab tal que los dels posteriors no sigan preferits als del primer, emportant-sen major part de herencia.

Nosaltres, tant per aquest dupte, que ha donat lloch en nostra terra á ruidosos plets, com perque consemblant heretament coharta en alt grau la llibertat del pare, que tant bons resultats ha vingut donant y de la que tant gelós n' está lo nostre poble, creyem esser inconvenient semblant capítol, pactat moltes vegadas á espatllas de la rutina, y no vacilem en afirmar que deuria desterrarse de nostras ccstums.

L' amor del pare envers los fills igual intensitat deu tenir

respecte als haguts de la primera que de la segona y tercera muller, y entenem que es odiosa tota preferencia forçada, quals conseqüències venen á matar la emulació que deu regnar sempre entre ells pera estimular la obediència y respecte que dehuen tindre al autor de llurs dias. Y es tant mes consurable, quan se pacta en favor de sers que encar han de naixer, y dels que se ignoren llurs circumstàncies y llur comportament, aixis com també llurs qualitats y abítut; contribuint no poch á trencar la pau y l'harmonia de la família, ab tant major motiu si un sol es lo fill hagut del primer matrimoni, puig, considerantse com pot considerarse esser ja l'hereu torsós, pren aixis alas, com vulgarment se diu, la animositat que gayre bé porta sempre á la madrastra.

Se 'ns objectará que aquesta es una rêmora constant que coharta la llibertat del pare, y no neguem que aixis pot succehir si aquest es débil; empero aixó será sempre la excepció y no la regla, perque lo caràcter y 'l geni catalá, grat sia á Deu, no están encara á tant baix nivell. y seria fer una ofensa á la nostra rassa considerarla denigrada fins al punt de faltarli lo vigor y 'l talent necessaris pera sobreposarse y triomfar de semblants obstacles.

Deixes donchs á entera llibertat y al bon criteri del pare lo triar lo fill que mes apte consideri pera ferlo depositari de l'arca sagrada que ab lo hereuhatje li confiaren sos majors, ja que ningú com ell pot tenir mes interès en conservar-la.

Lo heretament *preventiu* te per objecte, com lo mateix nom ja ho porta, prevenir una mort intestada, cridant hereus als fills naixedors, no tots junts, sino l'un després del altre per ordre de primogenitura y essent preferits los homes á las donas; de manera que 'l que de ells more ab descendencia llegítima que llavors ó després arribe á la edat de testar pugadesposar lliurement de la herencia; manera de successió tant encarnada en nostras costums que 'l pare la confirma gaire bé sempre en testament.

Molt posat en ordre trobem semblant capítol, puig, desitjant evitar lo pare catalá, per repugnarli en alt grau, que lo patrimoni sia fet trossos, (y be podem assegurar que de veurho, son cor seguiria lo exemple de aquell) é ignorant al temps de fer aytal disposició, que supleix la testamentaria, las condicions de llurs naixedors fills, pera no crear odiositats,

concebim esser natural donar preferència al·sexo y á la primogenitura, no perque realment dega tenir aquell mes nobles i y aquesta mes drets, sino perque del primer fill varó es lo de qui mes aviat ne treu ajuda y pot ans que als altres insinuar-lo en la marxa y 'ls negocis de la casa, salvant aixís aquesta moltes vegadas de una imminent ruina al taltar en una edat prematura lo gefe de ella y fent aquell en est cas de pare á sos desvalguts germans que prou ho necessitan.

Empero si tot aixó ho concepim rahonable y prudent, devem també dir molt alt que 'l pare, disposant en testament y en época en que té ja ben coneguts á tots los fills, hauria de desterrar la vella rutina de cridar casi sempre hereu al primogénit (y dihem casi sempre perque son molt contadas las excepcions en que aixís no ho fá) y posar mes esment en triar al fill pera continuar y perpetuar la soca principal de la familia, tenint molt en compte, abans de decidir la elecció, las virtuts, vicis y defectes de tots y cada un de ells, prenent exemple en semblant modo de obrar de la mateixa naturalesa, quan l' home intenta millorar las especies lo mateix en lo regne animal que en lo regne vegetal.

Be es vritat que de temps inmemorial ve donant bons resultats, generalment parlant, la costum de que acabem de fer merit; empero no ho es menys que si qualsevol de nostres lectors repassa ab la memoria la llista de familias parentas, amigas ó conegudas suas, no deixarà de trobar tristos exemples que demostran la veritat de nostre assert y veurá sens dupte patrimoni arruinats y casas perdudas per mal cap del hereu que bé s' haurian salvat portant lo timó de ellas un dels fills cabalés, y tal volta fins cridant pubilla á una de las fillas. Repetits son los casos de aquesta naturalesa que nosaltres coneixem; y tenim observat que quan en conversas familiars se esmentan, algú sol haverhi sempre que s' exclama ab la següent frase:—«¡Si 'ls avis poguessen aixecar lo cap de la fossa!»—Y en efecte, si 'ls avis ó 'ls pares poguessen tornar y veure lo desolador cuadro que á la sua vista 's presentaria, de segur que fugint de la esmentada rutina se apresurarian á esmenar lo grave error que cometeren.

Filosófica baix tots conceptes y en alt grau moralisadora trobém nosaltres la condició que tant caracteriza las successions catalanas, de que l' hereu no puga disposar lliurement

dels bens si al morir no té llegítima descendència. De ella podem dir que és la pedra fonamental de la família en nostra terra, que la obliga a perpetuar-se y li dona aquell aspecte patriarcal que tant la enalteix y diferencia, logrant ab la serie de fideicomisos a que la espresada condició dona lloch, a que 'ls demés fills sortits de la casa continuen lligats a ella per vincles indisolubles y los hi queden reservats drets suficients pera considerar-se que segueixen formant-ne part, pensant que encare tenen llur sió en la llar de la sua infància.

Moralisadora és en efecte la esmentada condició que incita al individu a pendre estat de matrimoni y a complir aquell sagrat precepte que 'ns imposa la Creador al durnos a la terra de deixar fruit de benedicció en ella, complint un deber social al mateix temps. ¿Qui sab si una de las causas que influeix en la depravació de costums, que en major escala se notan en los grans centres, hont precisament estan també en decadència las nostras costums jurídicas, se deu en part a que las disposicions testamentarias allí se allunyan de la antiga usansa? Problema és aquest de difícil resolució y que deuria acómetrer-lo una altra ploma millor trempada que la nostra.

Y aquí posariam punt final al present article si no tinguéssim que fèrnos càrrech del argument que solen presentar los detractors de nostras institucions en nom de la ciencia moderna que 's diu *Economia*, al suposar que la serie de substitucions fideicomisarias imposadas al hereu influeixen poderosament a estancar la propietat. Cert és que aquest, no tenint ben assegurada la successió, topará ab dificultats pera enagenar las fincas; empero com aixó no succeeix sempre y dalt havem dit ja ésser frequent que 'ls germans aproven y ratifiquen aytals contractes, apart de que l' hereu sens lo consentiment de ells pot disposar de la sua llegítima y de la quarta trebeliànica, si 'l pare no li priva la detracció lo qual rarament succeeix, no té l' argument que 'ns ocupa l' importancia capital que aquells li donan; y en prova de aixó la práctica respon millor que nosaltres ab eloqüents fets. Consultin-se los arxius notariais y 'ls registres de la propietat y 's veurá ben clar ab los números de la freda estadística que en Catalunya la propietat, lluny d' estar amortisada, circula al igual que en las demés provincias espanyolas.

Si aquella condició fos realment un poderós obstacle pera

la lliure circulació de la propietat, no faltarian de segur medis pera contrarrestar sos efectes avuy que la imaginació de l' home tan barrina pera vencer los obstacles que 'l pas li deturan en sa marxa constant y progresiva envers la perfecció y 'l progrés. Per la nostra part podém dir que 'ls salvariam per medi de societats ó companyias de crèdit que,    semblant-sa de las moltas que existeixen avuy dia sobre segurs en la diversas y multiplicadas ramas    que 's dedican, assegures-sen los resultats que poden sobrevenir per las disposicions testamentarias    conseq  ncia de la mort del hereu sens descendencia. Y de pas devem manifestar, que estranyem moltíssim dat lo car  cter especulador de nostre poble, l' esperit de lucro que l'   nima y l' empleo 'e numerosos capitals com de algun temps en aquesta part se han esmersat per tantas associacions y empresas mercantils    industrials, que no s' haja pensat encara en fundar una companyia pera dedicarse    consemblants segurs que tant útils foren al país y tant grat ne sentiria la terra, apart de las infalibles ganancias que reportarian.

. . .

De tot lo manifestat fins aqu  i se despren que la llibertat de testar regula las nostras costums pátrias en lo que pertany    la formació y    la organisi  ci   de la familia; empero no es una llibertat absoluta tal com la coneixian los romans de la primera època en virtut de la ley de las dotze taulas, y tal com regeix avuy encara en los c  dichs aragonesos y en los furs navarros, sino una llibertat moderada que armonisa los sentiments y los debers dels pares ab los drets dels fills, ja que aquestos tenen forsosament assegurada la quarta part dels bens de aquells per via de llegítima.

Extendrens en llargas consideracions sobre los beneficis que aytal prerogativa ha reportat    la terra catalana, lo mateix en l' ordre moral que en l' ordre material, y la sana influencia que ha exercit en la familia, en la societat y en las institucions políticas, no ho considerem propi de aquest lloch tant per sa evidencia com porque l' ex  men serio de aquesta materia requeriria millor l' extenci   de un llibre que la de un article.

Fondas son las   rrels que ha posat en los cors verament

catalans l' exercici de tant preuhada llibertat que enalteix y enobleix á l' home, dotat per Déu del lliure alvedriu, y que nosaltres considerem esser la primera de totas las particulars ó privadas; y verament causa pena lo considerar que, en un segle que tant y tant blasona de lliberal, tinga aquella per impugnadors gairebe á las personas que mes pregonan las excelencias y l' avens del temps modern.

¿Quin cárrech feriau á las utopias socialistas y comunistas, vosaltres que tant amants' us mostreu de la familia ja que en nom de ella condemneu l' exercici de las lliures disposicions testamentarias, si l' Estat ab lleys restrictivas, encarrilant la successió forcosa, se 'n fés solidari? ¿Perqué aquellas mentres prenen increment á Andalucia, adquirint serias proporcions, no poden aclimatarse en Catalunya? Deixem al bon criteri de nostres lectors la contestació de aquestas duas preguntes, y hora fora de que 'ls homens pensadors y las entitats polítiques que governan y regeixen la nació comensessen á preocuparse un bon xich mes de las bondats de nostras antigas y veneradas institucions, avans de condepnarlas ab tanta fatuitat com lleugeresa.

Si, com diu un afamat publicista, lo testament es lo mirall de l' ánima, deixeu donchs que l' home avans de emprendre lo temut romiatje, per presentarse devant de son Creador á buscar lo premi de las suas obras, lliurement la deixe retratada en sa disposició testamentaria, pera que la posteritat pugua conéixerlo y ab justa crítica, com jutje infalible, aplaudirlo ó censurar-lo.

No es lo nostre propósit com havem expressat, aduir aquí los solits é indestructibles arguments en que 's funda la llibertat de testar; y certament res de nou podriam afegir á un assumpto tant discutit, y tant magistralment tractat per l' eminent jurisconsult catalá D. Joaquim Cadafalch en sa memoria escrita en la llengua de Cervantes, premiada en la cort l' any 1862 per la Real Academia de Ciencias Morals y Políticas, al debatre en públich certámen la conveniencia de uniformar la legislació de las diversas provincias de Espanya respecte la successió hereditaria y los drets del cónjuge sobrevivent. Sols si nos permeterem traduir de un treball de tanta valua la síntesis que son ilustrat autor fá de lo que segons ell es la successió forcosa y de lo que representa la llibertat de testar.

«La successió forcosa, diu, es lo principi de la desconfian-
 »sa.—Es lo sacrifici de un dret positiu á un dret imaginari—
 »Es de tendencias inmorals—Relaxa la institució del matri-
 »moni—Enerva la voluntat del pare de familia—Fa al pare
 »esclau ó tributari de sos propis fills—Constitueix al pare
 »usufructuari de sos propis bens—Inspira als fills la desidia y
 »la desobediencia—Fa desitjar als fills la mort de llurs pares—
 »Es la declaració de guerra entre los membres de una mateixa
 »familia—Forma lo patrimoni dels mals curials sobre la ruina
 »y discordia de las familias—Trenca las armonías, los exem-
 »ples y las tradicions—Acostuma al fill á obrar ab segona
 »intenció—Es la máquina de guerra del despotisme y de la
 »demagogia pera destruir resistencias illegítimas—Es la nega-
 »ció de una llibertat origen de las demás llibertats—Condueix
 »al comunisme.

«La llibertat de testar, es, per lo contrari, la confiança
 »guiada per un sentiment que Deu gravá en lo cor del pare—
 »Es la convicció pera 'l pare de que lo benestar de sos fills
 »dependeix de la sua activitat y del seu esperit de economía—
 »Es per lo tant un del móvils mes poderosos del bé—Es lo
 »sentiment en que 's funda la utilitat económica de la heren-
 »cia—Tendeix á fer de l' home un bon ciutadá y un membre
 »útil á la societat—Subjecta las passions al deber—Eleva la
 »personalitat humana—Es la estensió del dret de propietat
 »personal mes enllá del sepulcre—Favoreix lo desitx natural
 »de viure després de la mort entre 'ls fills—Es la sanció de la
 »autoritat paterna—Es la base de la familia—Es la vida y la
 »armonia de la familia ab la propietat y ab la herencia—Es lo
 »exercici de una facultat ab que Deu va ennoblir á l' home—
 »Es l' origen de las demás llibertats.»

Res mes pot afegir la nostra pobre ploma á tant magnífica
 apologia.

• • •

La familia catalana no es una societat mercantil, ahont
 dega portarse lo llibre de caixa y lo de cárrech y data pera
 procehir á la liquidació, quan l' hora sia arribada, porque
 may deu arribar, exclama lo ilustrat escriptor D. Gayetá Vi-
 dal en son opúscol «Cartas familiars sobre un assumpto tras-

cendental.» Y tal volta á la forsa de aquest argument se deu que las nostras disposicions forals sigan mudas respecte á la societat nomenada de gananciales en Castella, que per ley regeix allí tots los matrimonis, y coneguda millor entre nosaltres ab los noms de *compras y milloras*.

L' origen dels gananciales creyem que deu buscarse entre las costums dels vissigoths que 'ls importaren á la península al establirse en ella, y ab los que premiavan á llurs mares y mullers que 'ls acompanyavan á las batallas, portant los queviures y escitantlos á la brega. Si donchs la dona prenia una part tant ruda y activa en l' art de la guerra just era que en lo botí resultant de la mateixa hi tingués participació.

Prenent en compte lo esposat, y tenint present la máxima de que la ley que no dirigís al home en las diversas circunstancias que 'l rodejan no seria digne de tal nom, hauriam de convenir forsosament en que 'ls gananciales fan poch honor al poble que en sa legislació 'ls conserva.

Aixó, no obstant, pensem nosaltres que no deu condemnarse tant en absolut aytal societat, y convenim en que aixís com hi ha molts y molts casos que lo donar participació á la muller en totas las ganancias que bonament se adquireixen durant lo matrimoni es un error, també n' hi ha molts y molts de altres en que dita participació no pot esser mes justa y equitativa.

La condició social dels esposos, la sua fortuna, la professió del marit y adhuc sí 'n exerceix la muller, las condicions de aquesta y las suas virtuts y dots de mando y bon govern, son altrás tantas circunstancias que deurian tenirse en compte en un matrimoni dat pera deduir si á la muller de bon dret y justicia li correspon la meytat en las compras y milloras—fetas—durant lo mateix.

En efecte: mentres existeixen familias en las que la muller es una rémora constant pera la economía doméstica, que faltada de administració y sens interesarse gens ni mica en los negocis y empreses del marit, que ella presencia ab la major indiferencia, atreta pel luxu y vanitat, fa moltas vegadas esterils los sacrificis de aquell, se 'n troban que á las virtuts de la dona y á la sua inteligencia en lo bon govern interior de la casa 's deuen en gran part los estalvis y 'ls sobrants que venen mes tart á esser la fonament de son desa-

hogo y bienestar; altrás n' hi ha que los tals gananciales tenen sols per fonament las pingües rendas y cuentiosos bens de un dels esposos, y per últim moltas també n' existeixen principalment en las clases obrera y jornalera, que tants y potser mes guanys aporta la muller que lo marit pera lo passament de la casa.

Queda, donchs, sentat que mentres en uns casos los gananciales que adquereixen los esposos durant lo matrimoni son deguts al concurs de abdos, en altres res hi té que veurer la dona; y creyem inútil manifestar que mentres en aquells seria una injusticia que á ella no se li dongués la participació que li correspon, en aquestos considerem fins immoral consemblant premi.

Per aquest motiu no podem menys de aplaudir lo mutisme que guarda lo nostre cos de dret municipal respecte á tant complexa qüestió, que per las rahons expressadas y altres que fora llarch lo enumerar porta dividits als jurisconsults de totes las nacions, en duas escolas, no essent difícil de preveure que quedarà sempre en peu la controversia.

Lo mes sá y lo mes prudent, donchs, es lo sistema que sobre aquet particular seguim á Catalunya, deixantse com se deixa á lliure elecció y al bon criteri dels esposos lo deliberar si durant lo matrimoni deu existir ó nó entre ells la societat de gananciales ó sia si la dona deu esser presa á compres y milloras, deliberació que 's fá per pacte exprés al otorgarse la escriptura de capitulacions matrimoniales; pacte desconegut gaire bé en tot lo Principat, si se exceptuan las comarcas que forman la provincia de Tarragona, en las que es una costum inmemorial lo estipularlo, empero ab la laudable restricció casi sempre de que la muller dega disposar precisament de la part que li correspondrá en favor dels fills y en defecte de ells á sas lliures voluntats; restricció que demostra clarament que no obstant los arrels que allí han posat los gananciales, son vistos ab recel pels graves disgustos á que pot donar lloch quan se troba una mare que no está á la altura de la sua missió.

Finalment, tenim la convicció de que si la societat de gananciales no se ha propagat més en la nostra terra, y no 's premia á la muller ab los beneficis de ella en molts casos que aixís convindria ferse, es degut á la rémora de la liquidació que

en son temps deu ferse á fi de calcular l' extensió de las ganancias, y á la repugnancia natural en divulgar los interessos y 'ls assumptos íntims que no deuen sortir may del sagrat interior de las familias, influinhi además no poch los *excesius dispéndis y engorrosas molestias* de que va sempre acompañada semblant liquidació, degut á las malas lleys generals de procediments que per desgracia en los temps moderns nos han sigut imposadas.

Es digne de notarse y de cridar sériament l' atenció dels juriconsults de las altrás nacions y adhuch dels de dintre Espanya que desconeixen lo nostre cos de dret municipal, la facultat que en virtut del mateix té la muller pera contractar lliurement sense la autorisació del marit sobre los bens parafernals ó siga aquells que no li han sigut constituïts en dot pera millor soportar las cargas del matrimoni; de manera que no sols aquella té la lliure administració dels expressats bens y fá seus los fruits que produexen, si que també com acabém de manifestar pot véndrerlos, empenyarlos, enagenarlos y contractar sobre ells en la mes àmplia forma, sens que estiga obligada á donar compte ni rahó de dits actes y contractes al marit que no pot impedir-la ni te dret á intervenir en los mateixos.

No coneixem cap altra legislació moderna que concedeixi á la dona tant àmplia llibertat, que nosaltres aplaudim ab totes las nostras forsas, perque la creyem justa y equitativa. En efecte, pareix imposible que en l' últim ters del segle XIX, de aquest segle que xifra una de sas majors glories en haver aixecat la dignitat del home, empenyentlo per la via de la civilització y del progrés moral; quan preocupa á las nacions mes avansadas la idea de millorar la condició social de la dona y se la faculta pera adquirir títols académichs, obrintli fins en certas esferas las portas de la administració pública, no faltant qui además la crega digne de igualarla al home y de concedirli los mateixos drets polítichs y socials que aquest disfruta, no s' haja pensat encara esser una verdadera aberració que, considerantla digne de tot lo exposat, segueixi essent tinguda, jurídicament parlant, com un ser faltat de discerniment pera

administrar los seus intereses propis, havent de menester la gracia del marit y exercint aquest una especie de senyorío comparable ab lo que sobre ella exerceix una rassa que sols veu en las descendentas de Eva lo mes grosser sensualisme.

¿Quins mals poden sobrevenir á la familia de considerar á la muller apte y capás pera administrar los seus interessos? ¿Qué representa la dona dintre lo sagrat de la casa mes que la abnegació continua, lo sacrifici dels goigs y dels plahers y la esclavitut de las suas accions pera millor entregarse á la puresa de desitjos, á la solícita vigilancia y als cuidados maternals, aixecant sempre los seus sentiments ab lo raudal de amor que envers los fills y 'l marit de son cor brolla? Se 'ns objectará que desgraciadament si bé aquesta es la missió de la dona sobre la terra no sempre la compleix y que també se 'n solen véurer algunas entregadas al desorde y á la dissipació y al vici; empero no es menys veritat que mentres al home aquestas baixas passions lo portan pel camí de la ruína, en cambi la dona troba en ellas un medi de subsistencia y fins de enriqueirse en mitx de la sua depravació moral.

Y es mes patent encar la anomalia si 's té en compte que la llibertat que venim debatint, la disfruta la dona soltera mes débil y mes mancada de experiencia que la casada, careixent al mateix temps de aquella fortaleza de retenció que inspira la sort y lo pervindre dels fills y desenvolupa l' amor de mare.

Per aquestas y altrás rahons que podriam alegar, lo nostre dret municipal retratant aquell esperit filosófic y prudent á la part que lliberal que tant peculiar era de nostres antepasats, en una de las suas páginas concedeix á la muller, ab bons resultats práctichs, tant preuhada llibertat, donant al propi temps, y ab orgull ho consignem, una lliçó de lliberalisme, en lo bon sentit de la paraula, á totas las nacions modernas que ab tanta prevenció com desdeny giran la vista á las antigas. Y es que la historia de la nacionalitat catalana y la de sas lleys, usos, costums y privilegis en la época de son esplendor y grandesa, quan estava governada per sos comptes-reys, ofereix al observador un manantial inagotable de puresa de principis, sensillesa, filosofia y bon criteri que á voltas debades se 'ls busca en las lleys modernas y en las costums contemporáneas.

Tal es la organizació de la familia catalana en sos punts mes cardinals, que hem procurat exposar y sondejar ab aquell esperit seré y elevació de miras propia de tota persona imparcial á fi de no incorre voluntariament en lo dictat de apasionats.

Nos resta tant solé abans de acabar pendre acta de la situació precaria en que actualment se troba la antiga legislació catalana, cridada á desapareixer en un jorn mes ó menys tart pero que de segur vindrá, si, com fins al present y de un segle y mitx á n' aquesta part, segueixen en lo esdevenidor las corrents que insensiblement lo aniquilan, y la rahó del dret no s' hi sobreposa.

Valentnos de una imatge podriam comparar la situació present de las lleys, usos y privilegis que forman lo cos de nostre dret foral, ab la de un de aquestos soberbs monuments coneguts ab lo nom de castells feudals, que tant sovint se troban en los pobles de nostras comarcas, que avans dominavan ab sa titánica grandesa, y que avuy la major part de ells no conservan mes que las parets foranas entre mitx de munts de runas, que la acció deypiadada del temps aumenta per no havehi una ánima caritativa que 'ls repare.

Lo famós decret anomenat de *Nova Planta* conservá las nostras lleys, pero nos tragué la facultat de reformarlas y de poguer reflexar en ellas lo progrés de la nostra época, quedant aixís petrificadas, com acertadament digué un ilustre jurisconsult, ja que no participan del moviment en que han entrat las de tots los pobles del mon.

Per aixó avuy, tot aquell que compren la exelencia de las nostras institucions y te una verdadera conciencia de las tendencias que representan y dels incalculables beneficis que han reportat á la terra, al ferse cárrech de la difícil situació en que 's troban, sent aquell greu malestar que á l' ánima inquieta y que la nostra llengua tant acertadament anomena *anyoransa*, y no pot menys de desitjar com nosaltres desitjem ab vehemencia que vinga per ellas una reacció saludable que las fassa brillar ab tot son esplendor tal com brillavan en los temps de nostras passadas grandesas.

~~~~~

Núm. xvii.—DISCURS DE GRACIAS, del mantenedor *Excm. Sr. D. Víctor Balaguer*.

EXCEL-LENTÍSSIM SENYOR

SENYORS:

¡Gran diada la d' avuy per las lletras catalanas! ¡Gaya y esplendorosa festa la d' enguany, en que 'ls *Jochs Florals* celebran sas bodas de plata!

Vint y cinch anys fa que inaugurarem lo Matj dels poetas, restablint la festa del Jochs Florals que per mala sort habia caigut en decadensa, dempres d' esser instituida pel marqués de Villena, un dels quals descendents havia d' instituir també mes tart l' Academia Espanyola á Madrid, com si fos honrosa missatjia d' aquella noble familia, eixida de la soca dels reys d' Aragó, la de unir la gloria de son nom á la de las lletras patrias, com si fos sagell d' aliansa y fat providencial de Catalunya y de Castella lo déurer á un prócer de la casa d' Aragó la primera y la més alta de sas institucions literarias.

Vint y cinch anys fa avuy. Bullia llavors la sanch en nostras venas, espurnejavan nostres ulls miralls del áni-ma, enlayrat alsavam lo front en torn del que revolavan somnis d' amor, de gloria, de potensa y de fortuna, y

era 'l nostre cor l' altar apoteóssich hont cremava, viva sempre y sempre eterna, la flama de tots los grans amors de la vida: l' amor de la pàtria y ab ell lo de las llibertats humanas, l' amor de la fe y ab ell lo del treball y de la familia, y l' amor dels amors y ab ell lo de la dona, es á dir lo més gran y lo més dols dels amors, aquell que comensa ab nostre mare, la enamorada dels nins, per seguir ab nostra aymía, la enamorada dels ulls, y terminar ab la companya de nostra vida, la enamorada del ánima.

Mes ay! ja las cosas cambiaren per nosaltres. A las dolsas farigoladas auras del flairós Abril, succeheixen los horisonts boirosos de la tardor, quan se 'n van las orenetas, y las anyoradissas migransas del gelat ivern, quant las neus s' escampan pels vergers y las tempestats pels aires. Per ço veyeu avuy cenyits de cabells blanchs los fronts que avans s' ornavan ab los negres, y enmosteidas las miradas que un dia flamejaren al toch de la xispa eléctrica que despedian los ulls de seductoras ninas. Tot ha cambiat en nosaltres, tot menos lo cor. Y no es per cert que no l' hagen rosegat ab sas dents de fera los dolors y las tristuras; y no es per cert que no l' hagen volgut esbossinar ab sas unglas de voltor los desenganys y las miserias; y no es per cert, tampoch, que no haje arribat á ferirlo ab son enverinat fibló la ingratitut, que es la miseria més miserable de la vida; es que 'l cor es la sola cosa que 's manté ferma y verge quant tot decau en nosaltres; es que 'l cor, tal volta per ser lo que 'ns atansa mes á Deu, es l' únich que en l' hom no mor fins que mor l' home.

D' aquells amichs carinyosos, germans de lletras, que ab nosaltres instauraren lo gay Consistori, ¡qué pochs son, ¡ay! qué pochs son ja los que restan! Molts anaren á esperar-nos allí, allí d' ahont no 's torna, allí hont van los som-

nis quant nos despertem, los amors quant fujen, la llum quant s' apaga.

Partiren ja, y partiren per no tornar may mes, aquell que ab son seudónim d' alarb, y alarb també 'ell mateix en passions y en grandesas, feu per llarch temps las delicias de la societat barcelonesa en las fullas del nostre secular diari: aquell altre que, magistrat integérrim, vingué desde 'l banch blau dels ministres y de las empenyadas lluytas del parlament á presidir las mes dolsas y tranquilas dels poetas catalans; aquell á qui, ademes de sas obras, han de fer immortal los versos del vilanovi Cabanyes, del poeta de la musa indisciplinada, que l' anomenava Cintio y li dedicava sas clásicas epístolas, confiantli ab ellas los secrets de son cor: aquell, lletrat insigne, que fou spill en las aulas y defensor del dret y de la justicia en los estrados: aquell també, profesor excels y filosof eminent, á qui tants deixebles benemérits recordan ab orgull y ab gloria: aquell, aixís mateix, excels artista, á qui plorarán sempre las lletras catalanas barrejant sas llágrimas ab las de son germá, lo savi president d' enguany; y, per fi, tota aquella abundó, tota aquella cohort de flustres poetas y literatos que tal volta vagan en est moment, aymadas é invisibles ombras, pels amples vuyts d' aquestas góticas arcadas, y d' entre 'ls quals jo veig, jo veig destacar-se las difuminadas siluetas d' alguns que venen, que s' acostan, que 'm miran, que m' abrassan, que 'm parlan: lo malhaurat poeta de las illas que 'ns contava *lo que diu l' oreneta*; la tendre poetisa, que avuy dorm sa son eterna sota 'ls pins del Vallés, y que 'ns narrava *'ls amors de Clemencia Isaura*; 'l que en tristissims cantars nos referia tots los desconhorts y todas las soletats de sa viudesa; 'l periodista átich que escribia 'l castellá com mestre, llegant á la premsa madrilenya lo recort de sas crónicas parlamentarias, en ella encara avuy spill y exemple; l' altre

ben volgut periodista sobre las quals cendras, encara calentas, plora la prempsa catalana; l' autor d' obras clásicas á las que avuy posan prolechs los académichs de la llengua de Castella; l' indómit escriptor de forma pagana y de valenta originalitat, de crua nuesa y de fuetejant paraula; y aquells dos, nascuts l' un en las odoríferas florestas del Turia y l' altre en las abrassadas planas del Urgell, aquells dos, mos amichs del aula, mos germans del ánima, lo pensador historiaire de la serrahina Xátiva y lo dols cantor de la romana Ilerda.

Perdonáume, senyors, y sobre tot vosaltres las encisadoras damas que umpliú aquesta sala, perdonáume lo recort que acabo de consagrar als que foren. No volguí pas ab ell entristirvos, no volguí ab ell... mes, nó, nó, nó 'us pot pas entristir lo recort dels passats, encara que sia avuy un jorn de festa y de gala. La memoria dels morts benvolguts é ilustres, lluny d' entristirnos nos ha d' esser grata. La sanch llatina, la sanch romana corra per nostras venas, y 'ls vells romans tenian sos passeigs millors en las vias bora de las quals s' alsavan los panteons y mausoleus de sas familias. Aixis era com los vells llatins s' entregavan á sos ocis y divertiments devant de las tombas de sos pares, com si fins en sas horas de deport volguessen tenir sempre presents sas virtuts y sa memoria

Ja ho hem dit. Avuy es dia de festa y de gala.

Salut, donchs, gestas y hermosas damas. Cadascuna de vosaltres porta en ella lo lema dels Jochs florals. ¿No sou vosaltres, per ventura, las que donan al artista la idea, la forma, la imatge? La *Patria* es l' ardida matrona d' escors romá y de forma escultural, que ab son peu trepitja las cadenas del esclau y ab sa ma dreta, affermada á las crins del lleó, refrena sa bravesa, mentres que ab sa esquerra, la ma del cor, tremola als aires la bandera

de las llibertats nacionals y de la patria independència. La *Fé* es eixa verge purissima que, arrebossada en sa casta túnica de plechs onejats, fixa sas ninas en lo cel, d' hont reb á doll la llum, la inspiració y la vida. L' *Amor* es eixa seductora bellesa, arrabassadora d' ànimas, *Vénus* de Gnido que, infantada en las mars per la escuma de las onas, se llansa als espays sens mes vestimenta que 'ls nuvols que s' agropan á draparla, encubrintla sols lo necessari per ferla mes desitjada.

En vosaltres, donchs, que sou l' amor, que sou la fé, que sou la patria, que sou la poesia, en vosaltres resideix la inspiració. Infelis d' aquell que en sas horas d' amargura no té á sos costats una dona, que es la dona l' única vera companya del home, la que l' adorm en son bressol, la que parteix son tálam, la que plora sobre sa tomba.

Y vosaltres, joves estudiosos que avuy vos atansau al ara, inspiraivos en la dona, qu' es la perfecció y la suma. En ella trovareu totas las virtuts, tots los sentiments que poden enardirvos, tots los amors que pòden encisarvos.

Debeu amar, perque sols es amat lo qui ama; debeu esser fidels á tots los debers del honor y á totas las religions de la juvenesa. Ameu, y serviu sempre, mentres vos quede una sola guspira de vida, ameu y serviu las únicas causas dignas de apasionar als homens d' ingeni y de lletres, y per consecuent als homens de cor: la bellesa en literatura, la justicia en las llèys, la moralitat en las costums, la llibertat en las ànimas.

Ab expansió, ab grandesa de miras, hi ha qu' elevar l' ànima y llansarla pels espays del ideal.

Catalans, tornau á tindre literatura, com la tingueren en época remota vostres pares; pero, preneu compte, vostre literatura necessita un ideal, com lo necessita l' home que camina á la gloria, com lo necessita l' arbre que creix buscant la llum, com lo necessita lo partit que lluyta, la

escola que naix, la religió que s' arrela, un ideal que 'n sas alas vos porte á eixas regions superiors, indefinidas, d' ahont retornan transfigurats los que 'n ellas penetran, y hon existeix la font de la llum que il·lumina á la humanitat entera.

Vostra literatura no morirá certament si sab ocuparse y preocuparse d' aquellas grans cuestiones que tenen lo privilegi d' agitar las multituds y que son cuestiones capitals en la vida dels pobles, als qui esperonejan menantlos pel camí dels grans progressos intellectuals.

D' una d' aquestas cuestiones, entre altres, per exemple, s' ocupa avuy seriament l' opinió pública, y d' ella s' han vist ja manifestacions, pero manifestacions calurosas, per medi del follet, del llibre, del periódich, per medi de concursos literaris y fins d' assembleas internacionals.

Podrá ser un somni, ho es, alló de que 'ns parla l' *Hachych*, llibre erradament atribuhit á Lamartine, hont s' esplica y s' ensalsa l' idea d' una unió de Fransa, Espanya, Portugal, Itàlia y Bèlgica, ab Marsella com capital y centre.

Podrá ser un somni, ho será, aquell imperi de llum, de pau, de fraternitat, d' amor y de poesia, que 'ls felibres provenzals ab caballeresca independència tractan de implantar anomenantlo l' imperi del sol.

Pero no ho es, no ho pot ser, no ho deu serho, no ho será, la realisació, mes allunyada ó mes pròxima, de la idea Llatina, de la idea Romana, en lo sentit literari de la paraula. Arrivará 'l dia en que brille l' Arch de Sant Martí, millor dit, en que 's pronuncie lo verbo d' unió definitiva entre 'ls pobles de rassa llatina, enlassats ja per la comunitat d' origen, per la maternitat de la llengua y la consemblansa de costums.

Aytal unió no 's podrá conseguir, empero, sens afirmar per la mes estreta unitat lo poder de las nacions que

hi han de concórrer: Espanya, Fransa, Italia, es á dir las tres grans representacions de la idea llatina que venen á ser lo *Patria, Fides, Amor* dels Jochs Florals de Barcelona: Espanya, una, indivisible, forta, ab sas regions formadas vivint de la vida de la descentralisació y del amor de la germania, ab tots sos antichs realmes, ab sa unitat indiscutible, ab sa aspiració ibérica realisada, ab sas provincias y colonias d' Ultramar ahont portá un dia la civilisació á travers de las mars tenebrosas, hont la rassa llatina deixá impresa sa petjada, y hont segueixen parlantse, y 's parlarán sempre, nostras llenguas catalana y castellana per las quals encara es cert que 'l sol no 's pon en sos dominis; Espanya, la que millor representa per sos anals y per sas gestas la idea de la patria: Fransa que ja avuy, millor aconsellada, abandona lo somni d' unitarisme que volgué imposar al mon un dia, convensuda de que es empresa vana la d' acabar ab la descentralisació, los municipis y los gremis, que son de arrel llatina, y que avuy renáixen y tornarán a arrelarse per sempre, si volen y saben atemperarse á sa forma y á las necessitats imprescindibles de las llibertats modernas. Fransa, que per sa constancia inquebrantable, per son amor de gloria, per sa esperansa en sos destins, per sa creensa en sas empresas, es la que millor ha representat fins avuy la Fé dins de la rassa: Italia, la dolsa, la bella, la noble, la artística Italia, ab sas tradicions antigas, ab sas gestas paganas y cristianas, ab sos mestres del pinsell, del cisell y de la lira, ab sos flors sempre novellas sota cels sempre estelats y sempre espléndits; ab sos conqueridors emperaires y ab sos reys, caballers, ab sas donas que no tenen en lo mon mes rivals que aquellas estátuas gregas que en lloch del mon ne tenen; Italia, lumera explendent ab las glorias de sos Rafaels, las harpas de sos Petrarcas, las virtuts de sas Lucrecias y las passions de sas Julietas, ab la fe de sos mártirs, la grandor de sos Cé-

sars, la majestat de sos pontífices, la excelsitut de sos artistes y la mestria de sos trovaires; Italia, hont la gloria es un culte, hont l' amor es una religió, hont la fe es un temple, hont la poesia es un cant, la bellesa un cel y l' art un mon; Italia, que es y será sempre en la terra la representació viva dels amors, perque es lo santuari d' ells ahont van, en fervent romiatge, tots los que aman lo bell, lo bo, lo excelent, lo majestuós, lo magnífich, tots los peregrins y tots los enamorats del art, de la virtut, de la poesia y de la música.

No s' han estroncat encara, nó, los destins de la rassa llatina. Encara viu, encara, la fe que ha de donar á eixa rassa nous dias de vida, nous jubileus de gloria, com los millors y mes esplendents de sas immortals històriques jornadas

Si la federació llatina arriba un jorn á realisar-se, ho deurá á la poesia; y no será, per cert, la única gran obra portada á cap pels poetes. Altres, y de tant grans, y de mes grans encara, se 'ls hi deuen.

Se pot mirar com un somni, poden alguns créuer-la com una idea poética, destinada sols á viurer en certaments literaris, mes es lo cert que está patrocinada per ingenis superiors y poderosos: Mistral y Tortoulon en Provença, Victor Hugo en París, Bonaparte Wysse en Inglaterra, Alexandri en Rumania, Castelar en Madrid.

¿Voleu un ideal?

Aquí 'l teniu, donchs: la patria ibérica, la patria espanyola una, forta, poderosa, indisoluble, dins de la aliansa llatina.

No abandoneu l' ideal, aquest ó un altre, pero un, un sempre, un d' amor no d' odi, un de unió no de separació, un que 'ns obri grans y extensos horisonts, domini etern del geni, ahont no han arribat encara, ni may arribaran, aquells que 's complaueu sols en las escenas d' un repugnant realisme.

Creuhats del ideal, marxeu ab ell y per ell. Vos acompanyan los grands homens que foren, ja que per ell begué Socrates la cicuta, per ell escrigué Virgili la Eneyda, á ell consagrà Dante sa vida de politich y sa inspiració de poeta, per ell doná vida al márbre Miquel Angel, Colón per ell feu sortir un mon d'entre las onas, y per ell la nostra Espanya se feu un dia propagandista, civilisadora y conqueraire.

Poetas catalans, Deu vos do gloria!

Heu acomés gran empresa, y vostre es la llor de la primera jornada. Vint y cinch anys porta apenas de restauració vostra literatura, y heu conseguit que ja en tot lo mon se parle d'ella. De la Catalunya literaria no se 'n parlava pas avans, ni gens ni mica, y las lletras catalanas ni sisquera en Espanya, sa propia patria, tenian cédula de vehinat. Avuy son familiars á Provenza, las coneixen las demes regions francesas, s' estudian en Inglaterra, las traduheixen en Alemania, las admira Italia, las aplaudeix Suecia, y Espanya s' enorgulleix de tenirlas y contarlas entre sas literaturas regionals com una de las mes preuhadas, donant lloch la noble Castella á sa llengua y á sos representants en los certamens y en los sillons de sas mes sobrealtas academias.

Pero, per ço es més gran vostra responsabilitat y més important vostra empresa. Vostra literatura será respectada en quant més se fasse respectar. Si mimba, está perduda. Si no mira endevant s' ha acabat sa tasca, que als que enderrera miran, Deu los converteix en estatuas de sal y en blochs de márbre. Per ço tot lo que viu marxa, per ço tot lo que marxa llú, per ço tot lo que llú brilla; mentres que en cambi, tot lo que declina cau, tot lo que 's para mort, y tot lo que s' enlletjeix s' amaga.

Pus qu' heu fet reviurer la llengua y la literatura, la llengua que 'us falta encara pulir, perfeccionar y fixar.

la literatura qu' heu d' alsar encara al cim del art y de la mestria, es precis, es necessari terminar l' obra. Los fonaments estan posats. Alsau lo temple.

Inspirauvos per aixó en la propia gráfica divisa de nostres Jochs florals, la patria qu' es font de tots los sentiments elevats y nobles, la fe que ho es de tots los sentiments honrats y purs, y l' amor que ho es de tots los tendres y dolsos.

Endevant, donchs, endevant ara y sempre, creuhats de Catalunya en nom de la Patria, de la Fe y del Amor, la trinitat santa dels que esperan, dels que creuhen y dels que pensan, la santísima Trinitat de tots quants son de nostra religió y de nostre temple, de tots quants desitjan que la nostra Catalunya vaje per tot arreu, alt lo cap y ferm lo cor, predicant la creuhada santa de l' atracció y del amor, de la unitat espanyola y de la fratertinat llatina

TAULA

	<u>Pàg.</u>
Acta de la festa.	23
Discurs del Excm. Sr. Governador Civil.	29
Discurs del President del Consistori, Excm. Sr. D. Manel Mi- lá y Fontanals.. . . .	33
Discurs y Memoria del Sr. Secretari D. Antoni de Bofarull. .	45
<i>La cigala y la formiga</i> , de D. Apeles Mestres.	61
<i>Set d' or</i> , de D. ^a Dolors Moncerdá de Macià.	69
<i>¡Abandonada!</i> de D. Ferrand Agulló y Vidal.	75
<i>Als Pirineus</i> , de D. Joseph Franquesa y Gomis.	81
<i>Lo Sagristà de Girona</i> , de D. Francesh Ubach y Vinyeta. .	87
<i>La casa payral</i> , de D. Agustí Valls y Vicens.	93
<i>Les noces d' or</i> , de D. Artur Masriera y Colomer.	99
<i>Lo rosari</i> , de D. Joaquim Riera y Bertran.	103
<i>Lo meu niu</i> , de D. ^a Victoria Penya de Amer.	107
<i>A Barcelona</i> , de Mossen Jacinto Verdaguer.	113
<i>L' esperit català</i> , de D. Antoni Molins y Sirera.	121
<i>Lo siti d' Amposta</i> , de D. Joseph Garriga y Lloró.	125
<i>Breus observacions jurídicas sobre la organització de la fami- lia catalana.</i>	133
Discurs de gràcias del mantenedor, Excm. Sr. D. Víctor Ba- laguer.	153

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below.
